The Catholic
Theological Union
LIBRARY
Chicago, Ill.

The Catholic
Theological Union
LIBRARY
Chicago, Ill.

THEOLOGIAE MORALIS

ELEMENTA

EX S. THOMA ALIISQUE PROBATIS
DOCTORIBUS

IV

The Catholic
Theological Union
LIBRARY
Chicago, Ill.

EDITIO QUINTA

Imprimatur

Romæ

Fr. Albertus LEPIDI, Ord. Præd.
S. P. Ap. Magister

Hoc opus, juxta leges, mense Julii 1906, fuit depositum.

Omnia jura proprietatis editor sibi vindicat.

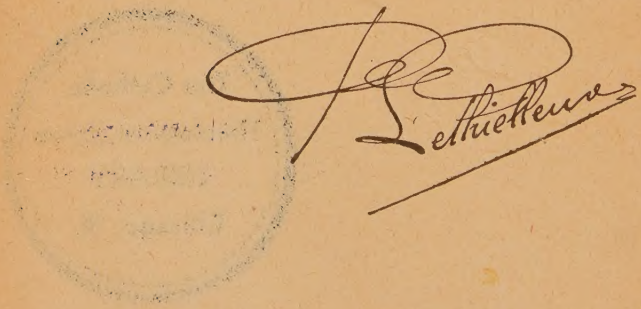

THEOLOGIAE MORALIS

ELEMENTA

EX S. THOMA ALIISQUE PROBATIS DOCTORIBUS

COLLEGIT ORDINEQUE DISPOSUIT

A. J. J. F. HAINE

S. S. PRÆLATUS DOMESTICUS, ECCL. METROP. MECHL. CAN. HON., IN UNIV. CATH. LOV. S. THEOL. DOCTOR ET PR[illegible] ROM. ACAD. RELIG. CATH. SOCIUS, ETC.

WITHDRAWN

EDITIO QUINTA

Novis curis expolita et juxta recentiora decreta S. Sedis emendata, opera et studio

R. P. J. BUND

Cong. SS. Cordium *vulgo* de Picpus, S. Th. Doct.

TOMUS IV

CONTINENS TRACTATUS

DE MATRIMONIO — DE INDULGENTIIS ET JUBILÆO — DE IRREGULARITATIBUS DE PŒNIS CANONICIS — APPENDICES

The Catholic Theological Union LIBRARY Chicago, Ill.

240 H152t v.4

STUDENTS' LIBRA[illegible] ST. JOSEPH SEMINAR[illegible] TEUTOPOLIS, ILL.

ROMÆ

FR. PUSTET, BIBL.

84-85, piazza Fontana di Trevi

PARISIIS

P LETHIELLEUX, EDITOR

10, via dicta « Cassette », 10

[illegible]

2536

DE MATRIMONIO

Praeamb. Postremum e Sacramentis omnibus est Matrimonium, quod, sicut Ordo, ut supra (tom. III), dictum fuit, a Deo institutum est ad perficiendum hominem *in ordine ad totam communitatem*, scilicet ad ipsius humanæ societatis constitutionem et conservationem per generationem prolis ad Dei cultum et honorem educandæ. — Quamvis autem, ut monet Cat. Rom., ex Apostolo (I Cor. VII, 7) Christianis maxime optandum esset, ut omnes continentiæ virtutem sectarentur, quia tamen non datur omnibus carnis rebellionem cœlibatu refricare, et aliunde Matrimonium magnis et divinis bonis ornatum est, satis apparet, ejus doctrinam tradendam esse, ut omnes quoque intelligant, quanta et quam multa commoda ad Christianam societatem pervenire possint, si fideles Matrimonii sanctitatem cognitam habeant et inviolatam servent ; contra vero, ea ignorata, vel neglecta, plurimas maximasque calamitates et detrimenta in Ecclesiam importari.

Porro ut gravissimas, ipsoque D. Aug. judice (l. 1, *De conj. adul.*), *implicatissimas* quæstiones de conjugiis cum methodo pertractemus, totam hujusce tractatus materiam in **quatuor partes** dividemus, quibus additur *Appendix*.

Prima pars erit de *Sponsalibus* et *Bannorum proclamationibus*, quæ viam ducunt ad conjugia. — **Secunda** pars aget de *matrimonio naturali* et *sacramentali*. **Tertia** pars tractabit de *impedimentis*, de *dispensationibus* et matrimonii *revalidatione*. **Quarta** denique dicet de *usu* et *debito conjugali*. Addetur **Appendix** de *juris civilis solemniis non omittendis*.

PARS PRIMA

DE SPONSALIBUS ET BANNORUM PROCLAMATIONIBUS

CAP. 1. DE QUIDDITATE ET DIVISIONE SPONSALIUM

Art. I. De quidditate sponsalium.

Q. 1. *Undenam* 1°) est, et 2°) *quotupliciter* sumitur vox SPONSALIA ?

R. Ad 1um) Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 43, a. 1) Sponsalia dicuntur a *spondendo*. Ratio est : quia, ut notatur (l. 2 et 3 ff. *De spons.*), *moris fuit veteribus stipulari et spondere sibi uxores futuras : unde* SPONSI SPONSÆque *appellatio nata est.* In SS. LL. (GEN. XXIV) manifestum exstat exemplum de sponsalibus inter REBECCAM et ISAACUM celebratis.

R. Ad 2um) *Tripliciter* sumitur VOX SPONSALIA 1°) **Improprie** seu **latissime,** pro muneribus a sponso sponsæ et vicissim oblatis ; ita sumitur (I REG. XVIII, 25) : *Non habet rex sponsalia necesse.* 2°) **Late,** pro matrimonio rato, i. e. valide inito, sed nondum per copulam consummato ; quo sensu B. V. dicitur (MATTH. I, 18) *desponsata Joseph* : quia, ex S. THOM. (*loc. cit.*), sicut qui init sponsalia proprie dicta spondet matrimonium, ita qui init matrimonium, spondet ordinarie actum matrimonii. 3°) **Stricte** ac **proprie,** pro contractu bilaterali, quo vir et mulier sibi invicem matrimonium in futurum spondent ; quo sensu sponsalia sunt veluti *via* et *præambulum* ad matrimonium, seu, ut loquitur S. THOM. (*ibid.*), *sunt quædam* SACRAMENTALIA *matrimonii, sicut* EXORCISMUS *baptismi*, et dici solent cum addito : *sponsalia de futuro*, cum fiant per verba de futuro : *ducam te, nubam tibi ;* ad distinctionem matrimonii rati, quod *sponsalia de præsenti* nuncupatur, cum fiat per verba de præsenti : *accipio te in uxorem, in maritum.*

Q. 2. *Quare* matrimonio SPONSALIA solent *præmitti*?

R. Hisce præcipue *quatuor* de causis. 1°) Ut matrimonium maturiori consilio ineatur; 2°) ut sponsi tempore intermedio melius se præparent ad gratiam sacramenti; 3°) ut cognoscatur, an aliquod adsit impedimentum; 4°) ad augendam nupturientium amicitiam, dicente S. AUG. : *Institutum est, ut jam pactæ sponsæ non tradantur statim, ne vilem habeat maritus datam, quam non suspiravit sponsus dilatam.*

Explan. 1° Interim nulla exstat generalis lex aut consuetudo de sponsalibus matrimonio præmittendis ; unde nec eorum mentionem facit RIT. ROM., ut adeo, sponsalibus omissis, non propterea matrimonium *invalide* aut etiam per se *illicite* celebretur. Dico : *per se* ; nam observanda sunt statuta particularia, quæ vigent in loco, ubi nuptiæ sunt celebrandæ. **Explan. 2°**. Non potest episcopus legem dare, quæ normam præscribat ineundi sponsalia, quoad eorum validitatem, a jure communi alienam. Constat ex S. C. C. (8 jul. 1863 et 23 mart. 1878). Multo minus potest episcopus irritare matrimonia contrahenda sine præmissis denuntiationibus, auferendo ad hunc effectum jurisdictionem a parocho (S. C. C. ap. LUG., *Resp. mor.* l. 1, dub. 45).

Q. 3. *Quomodo* SPONSALIA de futuro *definiuntur*?

R. Ex S. TH. (*Sup.*, q. 43, a. 1), ex jure et communi sententia, recte definiuntur : *Futurarum nuptiarum mutua promissio.*

Explan. Dicitur : **1° futurarum nuptiarum** ; quibus verbis exprimitur objectum contractus sponsalitii, scilicet matrimonium suo tempore contrahendum. — Dicitur : **2°) promissio** ; unde non sufficit intentio, desiderium aut propositum, licet exterius manifestatum, cum nullam obligationem imponat ; sed omnia ad veram promissionem necessaria requiruntur. — Dicitur : **3°) mutua** i. e. *reciproca* seu *utrimque data* et *acceptata* promissio. Nam sponsalia constituunt contractum bilateralem ; et sicut non subsistit matrimonium sine mutua corporum traditione, sic nec sponsalia sine mutua promissione futuræ hujus traditionis. Quare tritum illud proverbium : *sponsalia claudicare non posse ;* obligant enim utramque partem, vel non sunt sponsalia. Hinc si TITIUS promittat nuptias CAJÆ, quin hæc repromittat, licet nuptiæ acceptentur non tamen TITIUS obligatur vi *sponsalium*, quæ

hic nulla sunt ; et nequidem, *saltem ordinarie loquendo*, vi *simplicis promissionis*, cum regulariter in præsenti negotio una pars non censeatur se velle obligare independenter ab alia : quia quisque censetur velle contractum inire juxta naturam illius. Dixi : **ordinarie loquendo** ; nam si quis, absque animo contrahendi sponsalia, ex mera liberalitate promitteret matrimonium alteri, illud acceptanti, ut si quis a naufragio ereptus in grati animi signum diceret liberatori suo : *filiam hanc tuam ducam uxorem ;* aut fœminæ, ob servitia in gravi infirmitate præstita, gratiose promitteret, se eam ducturum, dum convalesceret ; tenetur, si ipsa voluerit, eam ducere, non vi sponsalium, sed vi simplicis promissionis acceptatæ. Quæ obligatio, ex S. Lig. (VI, 837), probabiliter gravis non est. In dubio autem nemo censetur promittere liberaliter, sed tantum sub conditione repromissionis : quia sic plerumque accidit, et *ex communiter contingentibus prudens est præsumptio.*

Q. 4. *Quænam* requiruntur *conditiones* ad vera SPONSALIA ?

R. Ut sequitur ex dictis de *Contractibus* (q. 13), ad vera sponsalia requiritur, ut futurarum nuptiarum mutua promissio sit : 1°) *vera;* 2°) *deliberata;* 3°) *signo sensibili expressa;* 4°) inter personas *determinatas* et 5°) *jure habiles.*

Explan. Dicitur : **1°) vera**, i. e. seria, non jocosa, non simulata ; alias deesset consensus internus sive animus sese obligandi ad matrimonium. Hinc jocose aut ficte promittens matrimonium, ad illud contrahendum non tenetur in conscientia, licet ad id possit adigi in foro externo, si fictionem probare nequeat, juxta regulam juris : *Nemo dixisse existimatur, quod non mente cogitaverit.* Juxta multos, quos inter S. Lig. (III, 642), si ficte promittens, per eam promissionem virginem defloraverit, regulariter tenetur eam ducere, nec satisfacit constituendo dotem, *quia aliud pro alio invito creditore solvi non potest;* sed non immerito contradicunt alii asserentes, quod in tali casu sufficiat, ut damnum illatum reparetur alio modo, scil. dotando puellam et, si forte nata sit proles, eam educando.

Dicitur : **2°) deliberata**, i. e. facta cum ea *saltem* advertentia et libertate quæ sufficiat ad peccatum mortale : quia per sponsalia gravis assumitur obligatio et quasi alienatur propria libertas quod nemo censetur velle facere, nisi omnino deliberate, i, e. perfecte sciens et plene volens. Quare semideliberata sponsalia nequidem sub levi obligant. Cave tamen, ne *deliberationem* cum *maturitate consilii* confundas : multa

enim deliberate fiunt, quæ nec prudenter nec sapienter acta, præsertim in hoc negotio, quoniam *amor cœcus est,* et, ut dicebant veteres, *amare et sapere vix Jovi conceditur.* — Dixi : *saltem ;* quia ad peccatum mortale sufficit voluntarium *indirectum,* non sic ad sponsalia ; et ideo invalida sunt sponsalia contracta ab ebrio perfecto, etsi præviderit, se in ebrietate nuptias promissurum, aut dum sanæ mentis erat, formalem habuisset intentionem contrahendi sponsalia cum determinata persona, et postmodum in ebrietate eidem personæ repromittenti matrimonium promitteret. Intentio enim antecedens, cum actuali promissione careat, non habet vim constituendi sponsalia : promissio vero consequens, cum desit deliberatio, est prorsus nulla. — Ex dictis **sequitur**, non valere sponsalia *infantium* inita ante usum rationis ; neque *amentium,* si excipiantur quæ fiunt lucidis in intervallis, neque contracta ex *dolo* aut *errore* tum circa *naturam* sponsalium, tum circa *personam* quacum contrahitur, tum circa *qualitatem* redundantem in ipsam personam (*De contr.*, q. 17).

Dicitur : 3°) **signo sensibili expressa.** Ratio est quia inter homines contractus non fit nisi signo externo ; alias enim non potest utrimque innotescere promissio, nec proinde utrimque dari et acceptari. Quare si puella et adolescens sibi obviam facti ita mente conspirent, ut illa apud se dicat : *te sponsum ;* ille vero : *te sponsam volo,* non propterea sponsi fiunt, nisi postquam consensum internum sibi invicem manifestaverint. Consensus exprimitur ordinarie verbis vel scriptis ; sed sufficit signum qualecumque, quod sive ex natura sua, sive ex consuetudine recepta aut intentione contrahentium pro vera et reciproca futuri matrimonii promissione habetur. Unde porrectio manuum, datio arrhae vel annuli, si consuetudo patriæ talia habeat ut signa consensus et promissionis, sufficere possunt, maxime si præcesserint tractatus de nuptiis. — Sola **taciturnitas** non est signum sufficiens consensus. Excipe, pro *foro externo,* quando parentes sponsalia contrahunt pro liberis suis, si hi *præsentes* et, quid agatur scientes, non contradicant, aut *absentes* postea factum saltem tacite, non reclamando, ratificaverint (*De act. hum.*, q. 7). Tunc enim jus accipit silentium pro manifestatione consensus : tum quia parentes probibus suis recte consulere præsumuntur ; tum quia loqui et mentem suam explicare tenentur liberi, si dissentiant, ne parentum acta videantur contemnere. Pro foro tamen *interno,* in quo præsumptio cedit veritati, si filii quidem taceant, ob metum reverentialem vel aliam ob causam, interiori autem

animo reipsa dissentiant, aut etiam sese mere negative habeant, sponsalia revera nulla sunt. Imo nec valebunt in foro *externo*, si suum dissensum probent per conjecturas aliasve præsumptiones, aut in harum defectu per juramentum. Idem dicatur si juvenis amores gerere cœpit cum puella quæ, ut virgo honesta eos repellit, protestans se ab hujusmodi vanis amoribus abhorrere : quo facto juvenis matrimonium promittit atque puella tacens familiaritatem inter sponsos consuetam nunc admittit. (Lehmk.) Ceterum signa seu verba debent esse *de futuro*, non vero *de præsenti :* alias non promissionem, sed ipsum matrimonium exprimerent. **Hinc** vim sponsalium non habent, neque impedimentum *publicæ honestatis* pariunt : **A**) *matrimonium clandestinum*, ut sæpe declaravit S. C. C. ; **B**) *matrimonium civile*, ut constat ex decreto ejusdem S. C. C., a Leone XIII (17 mart. 1877) approbato.

Dicitur : **4°) inter personas determinatas** ; sicut enim matrimonium est contractus unius cum una determinata persona, ita pariter ejus præambulum. Quare sponsalia non forent, si quis duabus simul, promissionem acceptantibus et repromittentibus, promitteret, se unam ex illis forte ducturum. Vix autem facta electione, sponsalia perficiuntur.

Dicitur : **5°) et jure habiles**, i. e. habentes ætatem a jure requisitam, et inter quas matrimonium aliquando valide et licite consistere potest, pro eo scilicet tempore quo sponsalium obligatio est adimplenda. **Hinc A**) **inhabiles** sunt *septennio minores*. Jus enim canonicum requirit septennium completum et quidem ad diem et horam, etsi prius habeatur usus rationis sufficiens, ut conficitur ex cap. *Litt. 4*, et cap. *Accessit*, *5*, *De despons. impuberum*, in quibus sponsalia ante septennium contracta absque ulla exceptione declarantur invalida ; neque ulla probatur ratione, illas leges ad forum externum esse restringendas. Contra, sponsalia post septennium contracta, sed ante pubertatem, supposito usu rationis sufficiente, sunt quidem valida, sed non sunt firma, etiamsi juramento fuerint confirmata. Impuberes enim, postquam pervenerint ad pubertatem, ex privilegio juris resilire possunt, etiam altera parte invita, modo **a**) *statim*, i. e. intra triduum post adeptam privilegii cognitionem reclament, et modo **b**) inter eos non intervenerit *copula carnalis*. — Ceterum *regulariter non sunt* admittendi ad sponsalia, nisi qui intra sex hebdomadas sunt contracturi matrimonium, ut Ritualia passim præscribunt. **Hinc B**) **inhabiles** sunt, qui laborant *impedimento* matrimonii *perpetuo*., i. e. tali uod de se semper durat, sive *dirimente*, sive *impediente* tan-

q

tum, et modo absoluto sponsalia contraherent : ad actum enim invalidum aut illicitum nequit dari obligatio. — Dixi : *modo absoluto* ; si enim impedimentum, licet de se perpetuum, equidem amovibile foret aut auferri posset, sive per propriam contrahentium voluntatem, sive per dispensationem, et mutua promissio fieret sub conditione : sive amovendi impedimentum, sive petendi dispensationem, tunc verificata conditione, et non antea, sponsalia perficerentur. Quare si fidelis promittat matrimonium infidèli, apposita conditione : *si convertatur ;* simul ac pars infidelis, susceptione baptismi, Ecclesiam fuerit ingressa, valebunt sponsalia, quippe sublato impedimento *disparitatis cultus*, matrimonium valide contrahi potest. **Hinc C) invalida** sunt sponsalia inter catholicum et hæreticum. Matrimonia enim mixta sunt graviter illicita. Quod si aliquando tale matrimonium est suadendum, non fit propter sponsalia quæ forte præcesserunt, sed propter gravissimam causam, maxime si sit ordinis publici, aut propter reparationem damnorum quæ nonnisi per matrimonium reparari queunt. Sed si catholicus nuptias spondeat hæreticæ sub conditione *futuræ conversionis*, hac conditione adimpleta, valebunt sponsalia, cum sublato impedimento impediente *mixtæ religionis* matrimonium licite iniri valeat. Item, si consanguinei in gradu, in quo dispensari solet, sibi invicem matrimonium promitterent sub conditione : *si Papa dispensaverit*, simulque adesset justa causa dispensationem petendi, tunc quidem, obtenta dispensatione, sponsalia valebunt siquidem matrimonium absque impedimento dirimente *cognationis* ac proinde valide contrahi poterit. De hac conditione ulterius postea. — **Contra D) habiles** sunt, qui laborant impedimento sive dirimente, sive impediente, *temporali* tantum, et promissionem suam referunt ad tempus quo fuerit legitime sublatum : quia matrimonium in casu suo tempore valide ac licite iniri poterit. Quare *tempore clauso*, etsi illicite contraheretur matrimonium, valida tamen forent sponsalia, quia intelligitur promissio de matrimonio ineundo post tempus clausum. Sic quoque valent sponsalia cum *voto castitatis servandæ ad tempus*, v. g. ad biennium, si contrahentes promissionem suam referunt ad tempus quo fuerit sublatum. Item subsistunt sponsalia inter impuberes septennio majores, quia impedimentum *ætatis* tempore cessat et promissio per se refertur ad tempus quo impedimentum sit sublatum. Ast nihil valet promissio facta a viro conjugato de matrimonio post mortem uxoris suæ ineundo : quia impedimentum *ligaminis*, quamvis obitu compartis cesset, censetur tamen perpetuum propter perpetuitatem vinculi con-

jugalis. Præterea hujusmodi promissio est omni jure nulla, quia turpis est et contra bonos mores, ansamque præbet captandi mortem conjugis.

Q. 5. *An* valent SPONSALIA ex *metu* inita?

R. *Probabilius* invalida sunt, etiam ipso jure naturæ, sponsalia contracta ex metu gravi injuste incusso in ordine ad extorquendum consensum. Ratio est : non quod metus etiam gravis per se advertentiam rationis et voluntatem, atque adeo deliberationem perimat; sed ideo : tum quia implicat ex causa totaliter injusta jus aliquod acquiri alicui posse; tum quia nequit dari obligatio ad actum invalidum aut illicitum. Atqui matrimonium ex ejusmodi sponsalibus contrahendum foret actus invalidus, quippe contraheretur cum impedimendo *vis* dirimente. Nec juvat sponsalium dissolubilitas : quia adhuc valor illorum nocet innocenti, cum per dissolutionem non tollatur impedimentum publicæ honestatis. Cui sententiæ favet cap. *Ex litteris*, XI, *De desponsat. impuberum.*

Explan. Dixi : 1°) **ex metu gravi** ; si enim fuerit *levis*, tunc, juxta S. Lig. (VI. 844) et alios, sponsalia forent *valida*, cum in re morali parum pro nihilo reputetur; sed *rescindibilia* ex parte illius qui metum passus est ; juxta alios vero, et forte probabilius, essent *invalida*, cum equidem in casu matrimonium cum injuria, ac proinde illicite contraheretur. Atque magna, ut patet, inter utramque sententiam intercedit differentia, siquidem juxta priorem publicæ honestatis impedimentum exsurgeret, juxta posteriorem vero nequaquam. Cui sententiæ, cum sua negari non possit probabilitas, hinc probabile omnino erit, nullum impedimentum ex eo contractu oriri, atque adeo valide ac licite matrimonium contrahi ex regula generali quam in casu *dubii impedimenti*, jure ecclesiastico inducti, ex communi DD. tradi postea videbimus. — Dixi : 2°) **injuste incusso** ; nam valebunt sponsalia contracta ex metu gravi juste incusso etiam in ordine ad extorquendum consensum, ut si juvenis gravi denuntiationis metu promittat matrimonium virgini quam vi oppressit. — Dixi : 3°) **in ordine ad extorquendum consensum**; si enim metus alio fine incuteretur, sponsalia juxta alios forent *valida,* sed rescindibilia ad nutum illius qui metum passus est, ut si puella incidens in manus latronis nuptias promittat juveni adventanti, si eam liberet;

invalida, vero juxta illos, qui putant matrimonium ex tali metu initum non valere. Et quoniam hæc sententia probabilis est, impedimentum publicæ honestatis in casu fit dubium ac proinde nullum.

Q. 6. Valentne SPONSALIA inita *invitis* vel *inconsultis parentibus*?

R. *Affirmative* per se. Ratio est ex S. THOM. (2. 2 q. 104, a. 5; *Suppl.* q, 47, a, 6) : quia liberi in eligendo statu vitæ sui juris sunt, nec a parentibus *per se loquendo* impediri possunt.

Explan. Dico : *per se loquendo ;* nam justissimis quandoque de causis parentes suum assensum denegant, ut si tale matrimonium vergeret in magnum dedecus honestæ familiæ, quippe v. g. indigna fuerit electa; quo casu sponsalia *per se* forent etiam invalida, non quidem propter defectum parentum consensus, qui sicuti ad validitatem matrimonii (quod est de fide a TRID. definitum), ita nec ad validitatem sponsalium requiritur ; sed ideo, quia in casu, quum matrimonium saltem ordinarie licite contrahi non posset, nequit dari obligatio ad actum illicitum. Dixi : *per se ;* nam per accidens fieri potest, ut matrimonium licite possit contrahi, si nempe justa detur causa ut ineatur, ut si juvenis non posset ab eo abstinere nisi cum gravi suo incommodo. Ceterum hujusmodi sponsalia plerumque sunt *illicita* : quia pietas et reverentia parentibus debita exigit, ut filii in re tam ardua ab iis saltem consilium exquirant.

Q. 7. In quibus sponsalia DIFFERUNT a *matrimonio* RATO quod in jure aliquando « sponsalia de præsenti » vocatur?

R. Præter alia in his sequentibus differunt. **1**°) Quod *sponsalia* multis modis solvi queant; *matrimonium* vero *ratum* non nisi duobus, nimirum professione religiosa et dispensatione apostolica. 2°) Quod in dubio de valore contractus, ubi, facto examine, id vinci nequit, in utroque foro potius contra sponsalia quam pro illis standum sit : tum ne quis forte patiatur injuriam per spoliationem libertatis quam possidet; tum quia coacta matrimonia solent funestos et tristes habere exitus. Contra, ubi dubitatur de valore matrimonii rati, non pro libertate sed pro matrimonio in utroque foro standum est, ob periculum ne forte homo separet quod Deus conjunxit; ex quo,

præter injuriam sacramento illatam, gravissima orirentur incommoda, præsertim si proles ex matrimonio fuisset suscepta.

Art. II. De divisione sponsalium.

Q. 8. *Quomodo* 1°) DIVIDUNTUR sponsalia; 2°) an valida sunt sponsalia CLANDESTINA?

R. Ad 1um) Dividuntur in quatuor classes. **1°**) In **ecclesiastica** seu *solemnia*, et in **civilia** seu *privata*. **Priora** sunt, quæ in facie Ecclesiæ seu coram parocho aut alio sacerdote legitime deputato et duobus vel tribus testibus celebrantur; multis in locis jam amplius in usu non sunt; **posteriora** vero, quæ sine præsentia parochi ineuntur; et ea quidem pressius vocantur *clandestina*, si oretenus tantum fiant, nullis adhibitis testibus nullaque scriptura, ita ut in foro externo nullatenus probari queant. Vocantur autem *non clandestina*, si in foro externo sive per testes, sive per scripturam probari possunt. — **2°**) In **firma**, quæ a neutro, et **infirma** seu *rescindibilia*, quæ ab alterutro rescindi seu solvi queunt, qualia sunt sponsalia inita ab impubere septennio majori (q. 4). **3°**) In **absoluta** et **conditionata**, prout absque ulla conditione fiunt aut cum ea. Sed hæc divisio est improprie dicta. Quæ enim dicuntur *conditionata*, vera sponsalia non fiunt, nisi postquam desierint esse conditionata, i. e. nisi postquam, adimpleta conditione, transierint in absoluta, ut adeo ex sponsalibus, ut dicitur, conditionatis, non exsurgat publicæ honestatis impedimentum, quamdiu conditio non fuerit adimpleta. Interim tamen, i. e. pendente conditione, duplex in contrahentibus oritur obligatio : una *absoluta*, altera *hypothetica*. Prior seu *absoluta*, quæ statim nascitur, consistit in exspectando fideliter conditionis eventum (si sit possibilis et honesta) : ad hoc enim saltem implicite se obligant quicumque sub conditione contrahunt, ita ut neuter possit pro libitu resilire aut malitiose impedire eventum conditionis. Imo, irrita forent alia sponsalia, quæ durante conditione contraherentur, utpote facta contra fidem priorum : promissio enim de re injusta non obligat; ut si Petrus promittat

nuptias Berthæ. si centum aureos in dotem datura sit, et postea sub eadem conditione contrahat cum Barbara, quæ statim illos affert. Posterior vero seu *hypothetica* est obligatio præstandi promissum seu contrahendi matrimonium in hypothesi quod conditio fuerit adimpleta. Hac enim adimpleta, promissio conditionata transit in absolutam. statimque sponsalia perficiuntur, idque sine novo consensu, cum antiquus censeatur habitualiter seu moraliter perseverare. — 4°) In **simplicia**, quibus nulla, et **non-simplicia**, quibus quædam adjunguntur, quæ in ipsa eorumve firmitatem influunt, ut si promissio fiat sub *juramento*, aut *conditio* aliqua adjiciatur, aut *pœna* contra resilientem sit apposita, aut sponsalibus *arrha* addatur, vel *copula* inter sponsos superveniat.

Ad 2um **Prænot.** Nulla existit forma ab Ecclesia præscripta pro validitate sponsalium, nec episcopus potest pro eorum validitate normam præscribere (S. C. C., 23 mart. 1878). Jam vero sponsalia clam inita nonnisi cum maxima difficultate probari possunt, adeoque sæpe gravia incommoda pariunt, suntque causa deceptionis incautarum puellarum, turbatæ pacis in familiis, litium etc. Idcirco plures episcopi a S. Sede petierunt ut authentica aliqua forma pro sponsalium validitate præscriberetur. Alii voluerunt præsentiam publici notarii, alii scripturam utriusque sponsi manu signatam, alii saltem duos testes. At S. Sedes, re mature perpensa, nihil innovandum esse censuit, saltem pro ecclesia universali. Cujus rei ratio erat difficultas inveniendi formam tum omnibus convenientem, tum libertati non nimis onerosam (cf. Feije, n. 426).

Ad quæst. resp. **Theoretice** loquendo, dubium non est, sponsalia clandestina æque ac publica parere gravem obligationem, causare impedimentum dirimens publicæ honestatis etiam si fuerint soluta et impedire quodvis aliud matrimonium antequam fuerint soluta. Ratio est quia ante Trid. certe valida erant. Atqui Trid. irrita declarans matrimonia clandestina non loquitur de sponsalibus. Imo in Trid. cogitatum fuit de determinanda aliqua forma pro legitimis sponsalibus, sed in definitiva propositione decreti circa clandestinitatem, amplius sponsalium mentio non fit (Pallav., l. 23, c. 8). Idem sæpius declaravit S. C. C. ap. Bened. XIV (*Inst.* 46, n. 12). Sunt etiam

licita, per se loquendo, quia nulla lege generali reperiuntur prohibita. — **Practice** loquendo, quandoque perdifficile est judicare, an matrimonii promissio clam facta habeat omnes characteres verorum sponsalium; eo ve. magis quod in multis locis a lege civili sponsalia, qua talia, non agnoscuntur et sic sensim sine sensu obligatio sponsalium *juridica* e mentibus evanescit. Ad rem dirimendam confessarius attendat ad locorum consuetudinem et præcipue ad intentionem promittentium.

Resol. 1. In Hispania sponsalia valida non sunt si absque publica scriptura contrahantur. Hoc ex pragmatica Carolina quæ, legitimo jure consuetudinario, auctoritatem legis canonicæ sibi acquisivit, uti constat ex S. C. C. (31 jan. 1880,. — Eadem norma valet pro America Latina (S. C. *Rer. eccles. extraord.*, 1 jan. 1900). — Ad quæstionem : « An invalida sint supradicta sponsalia absque scriptura inita, etiam in foro interno ? » Resp. S. C. (5 nov. 1901) : *Affirmative.* Quod intelligendum est de effectibus *juridicis* quos talia sponsalia non pariunt; minime vero de obligationibus moralibus quæ forsan èx tali promissione secutæ sunt, ut reparatio damnorum, v. g. educatio prolis forsan susceptæ (cf. Ami du clergé, 1903. —). **Resol. 2.** Sæpenumero promissiones quæ inter adolescentes seseinvicem adamantes fiunt, non sunt vera sponsalia, sed propositum quoddam, etiamsi promissio juramento firmetur. Valde dubia sunt verba : « Non accipiam alteram in uxorem nisi te », vel : « tibi semper fidelis ero », nam significare possunt matrimonialem fidelitatem. Idem dic de formulis : « Tu eris mea ». « Tibi amorem promitto. » Nisi forte ex circumstantiis illa loquendi ratio ad sensum absolutum determinetur. **Resol. 3.** Nec signum sufficiens est sola annuli traditio et acceptatio, nisi consuetudo locorum tale signum ut sufficiens admittat. **Resol. 4.** Quando, omnibus rite perpensis, dubium manet, pro minimo standum adeoque libertati favendum est. **Resol. 5.** Convenit ut sponsalia saltem coram parentibus et testibus fiant. Quodsi coram parocho fiant, caveat parochus ne ansam det loco sponsalium matrimonium contrahendi. Quare singulos testes, vel plures, sed *non simul* admittat. Lemhk.

CAP. 2. DE ADJUNCTIS SPONSALIUM, UBI DE JURAMENTO, CONDITIONE APPOSITA, PŒNA AUT ARRHA ADDITA ET COPULA SUPERVENIENTE.

ART. I. De juramento et conditione apposita,

Q. 9. *Quid* facit JURAMENTUM adjectum sponsalibus?

R. *Sub distinctione*, juxta dicta de (*De Contr.*, q.22). Itaque **1**. Juramentum additum sponsalibus **validis** et **firmis** ea firmat hoc sensu, quod naturali obligationi justitiæ superaddat obligationem religionis, ut adeo non adimplens ea non solum injustus sed etiam perjurus sit habendus. Quia tamen juramentum, utpote accessorium, sequitur naturam omnesque involvit conditiones ac limitationes quas ipse contractus involvit; si contingat causa ob quam sponsalia postea fiant solubilia, etiam dissolubilia sunt jurata. Sic solvi possunt sponsalia jurata, in singulis casibus in quibus dissolvuntur sponsalia non jurata, ut dicetur infra (q. 15). **2**. Juramentum adjectum sponsalibus **invalidis** nec valet, nec firmat ea, sive invalida sint quia matrimonium inter contrahentes esset irritum aut illicitum, cum juramentum non possit esse vinculum iniquitatis; sive illa irrita sint ob defectum consensus, ut si erretur circa substantiam, quia jurans non intendit jurare de re circa quam non consentit. **3**. Juramentum additum sponsalibus **validis** quidem sed **rescindibilibus**, non firmat ea, sed relinquit ea rescindibilia, cum utpote accessorium naturam contractus non immutet. Quia tamen juramentum servandum est, quoties sine peccato servari potest, dicente ALEX. III (cap. *Si vero aliquis* de jure jur. l. 2 Decr.) : *Quod non est tutum quemlibet contra juramentum suum venire, nisi tale sit, quod servatum vergat in interitum salutis æternæ*, ideo jurans in casu tenetur juxta *communiorem* sententiam servare sponsalia usque dum obtenta fuerit juramenti relaxatio sive a comparte, sive, si nolit, a superiore ecclesiastico.

Q. 10. *Quid* facit CONDITIO sponsalibus adjecta?

R. *Sub distinctione* juxta dicta de *Contr.* (q. 25). Itaque **1**. Conditiones, ut vocant **imbibitæ**, seu quæ omni con-

tractu continentur, v. g. *si vixerimus*, *si Deus voluerit;* vel quæ sponsalibus **intrinsecæ** sunt, veluti : *si non existat inter nos impedimentum*; *si statum religiosum non elegerim*, *si non superveniat notabilis mutatio*, vim conditionum non habent, quia non suspendunt sponsalia. **2.** Conditiones **de præterito** seu **de præsenti**, v. g. *si semper caste vixeris*, *si pater tuus mortuus est*, *si sis virgo*, *si sis legitima seu nobilis*, sponsalia non suspendunt, sed ea vel statim perficiunt, si sint veræ; vel inficiunt, si sint falsæ. Ratio : quia sponsalia dependent a voluntate contrahentium, adeoque si obligari velint dependenter a conditionis existentia, conditione exsistente, jam exsistit obligatio; conditione deficiente, deficit obligatio. **3.** Conditiones **de futuro necessario**, v. g. *si sol cras oriatur*, per se non suspendunt sponsalia, quia pro exsistentibus jam habentur, et ideo in foro externo censentur pro non adjectis. Per accidens tamen possent suspendere sponsalia usque ad eventum, si contrahentes bona fide putarent eas esse contingentes, cum tunc ita intenderent. **4.** Conditiones **de futuro contingenti et honesto**, quæ nimirum sine peccato impleri possunt, valorem sponsalium suspendunt usque ad eventum. Ratio : quia sponsalia dependent a voluntate contrahentium; voluntas autem in casu alligatur conditioni contingenti quæ potest exsistere vel non exsistere, ac proinde voluntas et consequenter sponsalia suspenduntur quousque conditio ponatur, ita ut, si ponatur, sint valida sponsalia, si non ponatur, sint nulla. Interim duplex in contrahentibus oritur obligatio (q. 8). **5.** Si conditio sit **de futuro contingenti** sed **inhonesto,** quæ nimirum non potest impleri sine peccato, videndum est cum S. Thom. (*Suppl.*, q. 43, a. 1) : an **substantiæ matrimonii repugnet**, an vero **simpliciter sit turpis.** — Si **primum** : quales sunt conditiones *repugnantes uni ex tribus bonis matrimonii*, ut si quis dicat : *Accipiam te*, *si venena sterilitatis procures*, quod esset contrarium bono *prolis* ; aut nuptias promitteret sub conditione fornicationis cum tertio committendæ post matrimonium, quod repugnaret bono *fidei*, sponsalia sunt prorsus nulla, quum foret promissio de matrimon

invalido. — Si **secundum** : quales essent conditiones. *Accipiam te, si furtis meis consentias; si velis mecum fornicari; si sententiam injustam pronunties*, etc., multi probabiliter tenent sponsalia in **foro externo** ab initio esse valida, licet nefas sit implere conditionem : quia in celebratione matrimonii hujusmodi conditiones habentur pro non adjectis. quod autem leges disponunt circa matrimonium, censetur quoque dispositum circa sponsalia, quippe quæ ad matrimonium ordinantur. Quantum vero ad **forum internum** attinet, in hoc omnes conveniunt, quod promissio matrimonii sub conditione simpliciter turpi de futuro inita nullam inducat obligationem *ante* conditionis adimpletionem. Non enim obligat promittentem sive ad dandum promissum, quia non est impleta conditio ; sive ad exspectandum eventum conditionis, quia debet non poni ; neque obligat promissarium cui imponitur conditio, quia implicat aliquem obligari ad peccatum quod vitare tenetur. Dixi : *ante conditionis adimpletionem* ; nam ea adimpleta, habes contractum non stricto sensu sponsalitium, sed contractum innominatum *facio ut facias* (*De contr.* q. 27). Quare dubium manet num sponsalia quæ juvenis init cum puella sub conditione quod secum fornicetur, impleta conditione, subsistant necne. Nihilominus damnum ortum ex virginis defloratione aut prole suscepta reparandum est ; adeoque juvenis obligandus ut aut puellam ducat aut dotem constituat secundum justam aliquam æstimationem. Talis est praxis Romanæ Curiæ (S. C. C., 1728 ; 12 mart. 1729 ap. Lehmk. II, 661). **6** Si conditio est **de impossibili**, v. g. *si digito lunam in terram detraxeris*, sponsalia sunt nulla quia appositio conditionis impossibilis denotat naturaliter dissensum, estque communis modus se liberandi ab importuna sollicitatione. Et licet ex jure positivo non irritent matrimonium, quia in foro externo ut non adjectæ considerantur, hoc ad sponsalia extendi nequit. **7**. *Speciatim* loquendo de conditione : **si Pontifex dispensaverit**, certum est eam conditionem esse inhonestam et impossibilem, si agatur de impedimento in quo Pontifex non solet facile dispensare, et contrahentibus nulla

suppetat æqua dispensationis obtinendæ causa. His enim in circumstantiis conditio apposita in hanc resolveretur : *si Pontifex temere dispensaverit*. Jam vero inhonestum est præsumere, principem velle dispensare in legibus generalibus sine sufficienti ratione, idque a jure impossibile reputatur. Sin autem impedimentum ejus generis sit in quo Papa *facile* dispensat et contrahentibus subsit justa causa dispensationem petendi, sententia, quæ a S. Lig. (VI, 843 et 859 ; — III, 650) *communior* et *probabilior* vocatur, cui et adhæremus, tradit conditionem præcitatam iis in rerum circumstantiis nec impossibilem nec inhonestam reputari, ac proinde, ea pendente, oriri in contrahentibus obligationem præstandi aliquid pro obtinenda dispensatione et exspectandi dispensationis eventum ; ea vero libere ex utraque parte acceptata, conditionatam matrimonii promissionem transire in absolutam, fierique vera sponsalia, quin novus consensus accedat, simulque contrahi impedimentum publicæ honestatis quod prius non erat, cum ante impletam conditionem nondum exstiterint sponsalia valida. Neque contra hanc sententiam aliquid concludi potest ex variis quæ afferuntur S. C. C. declarationibus. Quia, sicut legenti facile patebit, S. C. definit non subsistere sponsalia, i. e. non valere, quando conditio nondum impleta fuerat, neque per exsecutionem Apostolicarum Litterarum nondum sublatum fuerat impedimentum, quo in casu nec S. Lig. nec alius unquam dixit sponsalia subsistere. (Vide discussionem plurium causarum apud *Acta S. Sedis*, I, 80.) **8.** Si conditio adjecta de futuro non sit *suspensiva* consensus, sed **resolutoria**, ut si Titius miles sponsalia ineat cum Titia sub conditione quod si bellum indicetur ante nuptias, eo ipso sponsalia resolvantur : tunc sponsalia æquivalent absolutis, sed eorum obligatio resolvitur seu cessat, dum bellum indicitur ante nuptias.

Art. II. De pœna et arrha sponsalibus adjecta.

Q. 11. *Quid* dicendum de poena sponsalibus adjecta ?

R. *Pœna* conventionalis est pactio sponsalibus adjecta.

qua sponsi sese invicem obstringunt ad pœnam, seu certam pecuniæ summam solvendam si promissis non steterint. Jam vero : vel pœna apponitur **generatim et sine discrimine**, ita ut quicumque resiliat, sive juste, sive injuste, ad pœnam cogatur ; et tunc pœna est invalida et illicita quum lædatur matrimonii libertas. Quare si soluta sit, *probabilius* restituenda erit, etsi juramentum intercesserit, quod nequit esse vinculum iniquitatis. Sunt tamen qui *negant* : quia jura solam promissionem irritant, non vero solutionem.

Vel pœna apponitur **speciatim**, i. e. cum limitatione ad eam solam partem quæ injuste resiliat : utrum tunc pœna valide ac licite adjici possit, DD. *disputant*. Alii *negant* cum SANCHEZ, post S. THOM., S. ANTON., S. BONAVENT. : quia in cap. *Gemma*, *29*, *De spons. et matrim.* omnis pœna in sponsalibus generatim reprobatur, ut constat ex ratione allegata : « *cum itaque libera matrimonia esse debeant*, » quæ omnino generalis est. Alii, cum S. LIG (VI, 853) *affirmant*, quia appositio pœnæ in casu nullo jure reprobatur. Non *jure naturæ* : quatenus hæc appositio ad actum per se honestum impellit et ex justitia debitum, scilicet ad fidem servandam. Non *jure canonico :* siquidem cap. *Gemma* loquatur de sponsalibus quæ ob defectum ætatis a puella septennio minori contracta nullo modo valebant. Prima tamen sententia, teste S. LIG. (*ibid.*), *satis probabilis est*, et hoc plane sufficit, ut injuste resiliens non possit ad pœnæ solutionem cogi ; sed, solutione facta, liceat parti innocenti acceptam pecuniam retinere. Cf. N. R. T. (XIII, 145).

Q. 12. *Quid* 1°) est ARRHA ; 2°) *quomodo* DIFFERT tum a *pœna*, tum a *sponsalitia largitate* seu *jocalibus* ; et 3°) *quid* JURIS est circa *arrhas* et *jocalia ?*

R. Ad 1um) *Arrha* est res quædam pretio æstimabilis, mobilis vel immobilis, a sponsis vel eorum parentibus post contracta sponsalia sibi data quasi pignus in securitatem futuri matrimonii.

R. Ad 2um) *Arrha* differt : tum a *pœna*, quod hæc promittatur, illa vero actualiter tradatur ; tum a *sponsa-*

litia largitate seu *jocalibus*, quod hæc sit donatio inter sponsos de futuro, facta in signum amoris, non in pignus futuri matrimonii.

R. Ad 3um) Quod **arrhas** attinet, dicendum est : **1°**) Quamvis earum appositio non sit consulenda, *licite* tamen apponuntur, cum nullo jure prohibeantur, nec matrimonii libertati obstent quemadmodum pœnæ : homines enim solent cautiores esse in dando quam in promittendo. **2°**) Moribus multarum gentium receptum est, ut arrhæ, secuto matrimonio, non reddantur. **3°**) Dissolutis autem *juste* sponsalibus, debent ab utraque parte restitui. Quod si altera pars injuste a fide data recedat, ipsa non solum amittit suas arrhas, sed tenetur semper acceptas restituere. S. Lig. (H. A. XVIII, 11). Ex jure civili (a 1890) Qui dedit arrham eam sibi recuperat si juste resilit ; — Qui accepit arrham et injuste resilit, tenetur ad restituendum duplum. Sed hæc pœna, ante judicis sententiam, in conscientia non obligat.

Quod vero **jocalia** attinet, dicendum est ; **1°**) Si sequatur matrimonium, manent penes accipientem. **2°**) Si non sequatur sine alicujus culpa, per se loquendo debent restitui donanti. **3°**) Si ex culpa donantis non sequatur matrimonium, res donata manet penes accipientem ; si vero ex culpa accipientis, redit per se loquendo ad dantem. — Bis dixi : *per se ;* quia si munera parvi sint momenti respectu habito ad donantis conditionem et donans non reclamet, ea remittere censetur.

Q. 13. *Quid* facit copula sponsalibus superveniens ?

R. In locis ubi lex Tridentina de clandestinitate non erat promulgata, juxta **priscam legislationem**, per copulam subsequentem, si de ea constabat, sponsalia, **in foro externo**, transibant in matrimonium.

Idque SS. Canones propterea decreverant, non quod natura matrimonii in conjunctione corporum sit sita, sed ideo quod cum matrimonia clandestina tunc temporis essent valida, Ecclesia præsumeret copulam carnalem inter sponsos ex animo conjugali habitam fuisse, adeoque sponsos per eam, veluti per signum sensibile, consensus interioris manifestativum, iniisse matrimonium, ne alias præsumere deberet delictum fornica-

tionis. — Dixi : **in foro externo** ; nam *in foro interno* præsumptio cedere debet veritati, et ideo si sponsus non maritali affectu sed fornicario seu explendæ libidinis causa sponsam suam cognoverat, in foro conscientiæ seu coram Deo non aderat matrimonium, quia Papa non potest facere ut sine consensu expresso vel tacito sit verum matrimonium.

Verum priscam hanc canonicam de conjugiis præsumptis disciplinam **abrogavit** Leo XIII per Breve (15 febr. 1892) ap. N. R. T. (NXIV, 121), decernens : *ne deinceps copula carnalis sponsalibus superveniens conjugalis contractus censeatur, nec pro legitimo matrimonio agnoscatur seu declaretur.*

CAP. 3. DE EFFECTIBUS SPONSALIUM

Q. 14. *Quinam* sunt EFFECTUS sponsalium ?

R. *Tres* communiter assignantur. **1°**) *Per se* **gravis obligatio** *tum fidelitatis tum justitiæ contrahendi matrimonium*, nisi eveniat causa resolutoria ; et quidem *tempore determinato*, si quod determinatum sit, nisi graves rationes differendi superveniant, vel ambo in dilationem consentiant. Si vero nullum tempus fuerit præfixum, *quam primum* commode fieri potest, nisi ex circumstantiis prudenter colligere liceat, alteram partem dilationi consentire aut justa differendi causa exsistat.

Resol. 1. Nolens aut nimium differens sponsalia a confessario ad executionem promissionis, etiam per negationem absolutionis premi debet Tamen si nimia sit repugnantia et infelix exitus timeatur ex matrimonio, confessarius exigat reparationem damni quod forsan exortum est, aut propter expensas factas, aut quod sponsa derelicta, utpote macula quadam aspersa, nuptias inire difficilius potest (Lehmk.).

Resol. 2. Graviter peccat, qui sine legitima causa a sponsalibus resilit, vel eorum exsecutionem notabili tempore differt, dum pars eam serio urget. Imo, damna comparti forte illata resarcire debet, i. e. in quantum illius interierat, ut matrimonium contraheretur vel non tamdiu differretur. **Resol. 3.** Si sponsus aut sponsa, nondum dissolutis sponsalibus, cum alia persona sponsalia absoluta contrahat, hæc posteriora sunt nulla, quia continent promissionem de re illicita, scilicet de matrimonio contra fidem priorum sponsalium contrahendo. Secus si fiant sub conditione resolutionis priorum.

2°) **Impedimentum impediens** *matrimonium*

prohibens scilicet quominus alteruter sponsorum, altero juste repugnante, matrimonium *licite* inire queat cum quacumque alia persona. Si tamen nuptias celebraret, *valet* matrimonium : tum quia juxta regulam juris *res uni promissa illicite quidem sed valide traditur alteri ;* tum quia fortius est vinculum matrimonii quam sponsalium ; jam vero *si duo vincula disparis potentiæ incompossibilia contrahuntur, fortius repellit minus forte.* **Hinc** si quis, primis sponsalibus validis et adhuc integris, matrimonium init, etsi valide contrahat, graviter tamen peccat, quod in re gravi fidem frangit et injuriam alteri facit, qui jus ad matrimonium ineundum ratione sponsalium adeptus erat ; quin imo tenetur reparare damna, si quæ pars innocens passa est.

3°) **Impedimentum dirimens** *matrimonii* quod vocatur *publicæ honestatis*, invalidum reddens matrimonium cum mutuis consanguineis sponsorum in primo gradu utriusque lineæ, ita ut, sine dispensatione, nunquam poterit sponsus valide inire matrimonium cum matre, filia aut sorore sponsæ, nec sponsa cum patre, filio aut fratre sponsi. Oritur autem ex omnibus et solis sponsalibus proprie dictis, i. e. absolutis et validis, nec aufertur, etiamsi sponsalia mutuo consensu, vel morte unius, vel alia ex causa dissolvantur. **Hinc** si mutua fiat matrimonii promissio sub conditione honesta de futuro contingenti, non oritur impedimentum honestatis, nisi dum, purificata conditione, conditionata promissio transeat in absolutam et vera fiant sponsalia. Unde si quis, pendente conditione, a fide resiliat, valide poterit contrahere matrimonium cum sorore mulieris sibi desponsatæ.

Huic *triplici* effectui a quibusdam additur *quartus*, nimirum **jus ad rem**, seu jus inchoatum in corpora mutua, quo fieret ut, quamvis usus corporis prorsus illicitus sit sponsis, si tamen sponsus vel sponsa cum altero copulam haberet, non tantum contra castitatem, sed etiam contra justitiam delinqueret. Cum multi TT. negent hoc peccatum esse specie diversum, confessarius non tenetur de tali circumstantia in peccatis luxuriæ interrogare.

CAP. 4. DE SPONSALIUM DISSOLUTIONE

Q. 15. *An* et *quales* sunt CAUSÆ ex quibus sponsalia *dissolvi* possunt ?

R. Cum sponsalia non inducant vinculum indissolubile, ideo non tantum morte naturali quæ omnia solvit, sed etiam variis de causis dissolvuntur. Quarum aliæ sponsalia dissolvunt absolute seu ipso jure ; aliæ solummodo sponsis dant facultatem a sponsalibus, si ipsis placuerit, resiliendi, adeoque non solvunt ipso jure, sed solubilia reddunt ad arbitrium unius vel utriusque sponsorum ; aliæ demum faciunt, ut ad tempus suspensa seu sopita maneat sponsalium obligatio. Harum causarum præcipuæ sunt : 1°) **mutuus consensus ; 2°) impedimentum superveniens ; 3°) crimen alterius grave ; 4°) mutatio notabilis superveniens** aut **innotescens ; 5°) electio status perfectioris ; 6°) discessus et mora unius e sponsis ; 7°) dissensus parentum.**

Q. 16. *Quomodo* sponsalia solvuntur per MUTUUM CONSENSUM ?

R. *Absolute* solvuntur sponsalia puberum mutuo et libero utriusque contrahentis consensu, sive expresso sive legitime præsumpto, etiamsi juramento fuissent firmata et copula carnalis accessisset. Ratio : quia omnis contractus ex natura sua solubilis, sicut ex mutuo consensu nascitur, ita per eumdem dissolvitur, juxta regulam juris : *Omnis res per quas causas nascitur, per easdem et dissolvitur.*

Explan. Dixi : 1°) *sponsalia* **puberum.** Nam *impuberum* non possunt dissolvi absque dispensatione, ita statuente jure, nella ætas ob naturalem suam inconstantiam nimiis exponatur mutationibus. Adepta autem pubertate, potest una pars, altera etiam invita, resilire, modo adsit duplex conditio superius assignata (q. 4). Utrum vero posita hac duplici conditione, impubes possit adepta libertate ab altero invito resilire, si pubertati jam proximus se servaturum sponsalia juraverit, inter DD. *disputatur. Affirmativæ* sententiæ adhæreo, quippe juramentum

contractui additum easdem contractus conditiones sortitur ; sponsalia vero impuberum conditione imbibunt : *nisi facti puberes resiliant.* — Dixi : **2°**) *consensu* **mutuo et libero.** Si enim una pars extorqueat alterius consensum per vim, fraudem, metum, aut alium injustum modum, ut si sponsus sponsam incipiat male tractare aut minari quod eam pessime in matrimonio sit tractaturus, nisi ipsa renuntiet, sponsus in conscientia tutus non est. Non enim liberatur debitor a sua obligatione per condonationem vi extortam. — Dixi : **3°**) *sive* **expresso** *sive legitime* **præsumpto.** Tales enim possunt esse circumstantiæ, ut consensus tuto præsumi queat. Casus esset, si Titia initis sponsalibus cum Titio eoque ignorante postea ad crimen induceretur a Cajo ab eoque imprægnaretur. Quis enim probus et honestus juvenis vellet matrimonium inire cum sponsa non tantum infideli, sed etiam imprægnata ? Quare Titia posset, dissimulatis primis sponsalibus, nubere Cajo, tum ut evitet infamiam, tum ne sponso priori injuriam eroget eique prolem alienam supponat. Neque existimandum, id Titium ægre laturum, aut de injuria sibi facta conquesturum, si rem postea inaudiat. — Dixi : **4°**) *etsi* **juramento** *fuissent firmata* ; propter dicta (q. 9). — Dixi : **5°**) *aut* **copula**, etc. ; propter dicta (q. 13).

Q. 17. *Quomodo* sponsalia dissolvuntur per IMPEDIMENTUM SUPERVENIENS ?

R. *Sub distinctione.* **1°**) Si impedimentum superveniens tale sit, **per quod matrimonium fit sponsis absolute impossibile**, sponsalia absolute dissolvuntur, quia obligatio ad impossibile dari nequit. Casus est ; si v. gr superveniat *impotentia perpetua* ; *ordo sacer ; perpetua amentia ; professio religiosa* ; item si unus sponsorum *matrimonium cum alia contrahat*, quo durante matrimonio, sponsalia absolute dissolvuntur. — Dixi : *durante matrimonio ;* quia si moreretur conjux, tenetur sponsus, juxta sententiam quæ S. LIG. (VI, 875) *absolute probabilior* videtur, priorem sponsam adhuc volentem ducere, aliis contradicentibus. Ceterum in praxi pars injuste derelicta raro partem infidelem adhuc requiret, nec felix exitus hujusmodi matrimonii sperandus foret **2°**) Sin autem impedimentum superveniens sit tale, **quod tolli possit per dispensationem**, tunc *subdistinguendum* est, et

videndum, utrum positum sit vel *culpa alterutrius*, vel *culpa utriusque sponsorum* an *sine culpa*.

Hinc A). Si ortum habeat ex culpa *alterutrius*, ut si v. g. sponsus copulam habeat cum sponsæ consanguinea in primo vel secundo gradu sicque ponat impedimentum *affinitatis*, efficiens ut valide non possit inire matrimonium cum sponsa sua, tunc certum est, sponsalia dissolvi ex parte innocentis, cum tunc matrimonium nequeat amplius locum habere, neque per ipsum stet, quod fuerit impeditum. Contra non solvuntur sponsalia ex parte nocentis, cum non debeat commodum ex sua iniquitate reportare, sed potius eorum obligatio respectu ipsius *suspenditur*, i. e. tenetur petere dispensationem, si altera pars velit, et dispensatio possit obtineri sumptibus saltem ordinariis et moderatis. Si enim magnæ expensæ requirerentur, deobligaretur ; quia obligatio ex sponsatibus orta urget ad ponenda media tantum ordinaria. Excipe : nisi esset reparandum damnum, v. g. sponsæ deflorationem ejusque famam deperditam, quo casu etiam magnas expensas erogare teneretur, non tamen tantas, ut cogeretur a suo statu decidere. **Hinc B**). Si impedimentum *utriusque culpa* positum fuerit, ut contingeret in *cognatione spirituali*, v. g. si sponsus rogatus a sponsa hujus filium teneret in confirmatione, sponsalia fiunt rescindibilia ab utraque parte : quia uterque ponendo impedimentum juri suo renuntiare censetur. **Hinc C**). Si demum *absque culpa sponsorum* sit positum impedimentum, ut si sponsa violenter oppressa fuerit a sponsi consanguineo in 1° vel 2° gradu, sponsalia fiunt solubilia ex parte sponsi : quia non tenetur ducere corruptam nec removere impedimentum culpa aliena inductum.

Q. 18 *Quid* facit circa sponsalia CRIMEN *alterius grave*?

R. CRIMEN *alterius grave* est justa causa resiliendi.

Explan. Nomine **criminis gravis** intelligitur quodvis peccatum valde enorme aut sponsis valde exosum, ab una parte commissum, uti sunt : *hæresis, apostasia, sodomia, grave furtum, homicidium, fornicatio*, non tamen *simplex pollutio* : quia licet peccatum hoc fornicatione objective sit gravius, sponsis tamen est minus exosum. De superveniente autem vel noviter detecta FORNICATIONE hæc dicenda sunt : Si fornicatio *subsequitur* sponsalia, efficit duo : frangit fidem et reddit compartem quæ ea se coinquinavit viliorem ; si sponsalia præcessit, tantummodo compartem viliorem reddit, ita tamen ut sponsam majori vilitate afficiat quam sponsum. — **Hinc 1**. Ob fornicationem ANTECEDENTEM, potest sponsus sponsam dimittere ; non autem vice

versa, nisi forte sponsus filios spurios habeat aut deprehendatur vitam duxisse cum meretricibus vitioque obnoxium esse. **Hinc 2.** Ob fornicationem subsequentem, pars innocens (sive sponsus, sive sponsa) potest partem ream dimittere ob non servatam fidem sponsalitiam. Quod si *utriusque* fornicatio ante sponsalia commissa postea innotescat, tunc habetur delicti compensatio, ac neuter resilire potest. At sponsus (non sponsa) ex alio titulo potest resilire, nempe ex eo quod sponsa in æstimatione facta sit notabiliter vilior, idque etiamsi fuisset vi oppressa, aut gravi metu ad consentiendum inducta. S. Lig. (H. A. XVIII, 18) **Resol. 3.** Item si sponsa, vel etiam sponsus valde familiariter cum tertia persona conversetur, oscula, amplexus, tactus impudicos voluntarie admittat vel exerceat, pars innocens jus habet resiliendi : quia alter censetur impudice vivere.

Q. 19 *Quid* facit circa sponsalia MUTATIO *notabilis superveniens* aut *innotescens?*

R. Sponsalia etiam jurata redduntur rescindibilia ob mutationem notabilem supervenientem aut innotescentem, quæ si ab initio adfuisset aut cognita fuisset, sponsalia non fuissent contracta. Omnibus namque pactionibus natura sua inest conditio *rebus ita stantibus* ; idque, ut docet S. Thom. (in 4. d. 27, q. 2, a. 3) ne conjugium perpetuam inter contrahentes displicentiam pariat, aut infelicem exitum sortiatur. Aliunde in jure paria sunt : *supervenire et præcedere sed ignorari.* In dubio autem an defectus, si cognitus fuisset, impedivisset sponsalia, impediturus fuisse præsumitur, si revera, judicio prudentum, est gravis ac notabilis. Porro notabilis illa mutatio, sive superveniens, sive antecedens sed noviter detecta, respicere potest : vel dona *corporis*, vel *animi*, vel *fortunæ*.

Resol. 1. Quoad bona **corporis**, sufficiens datur ratio resiliendi : si detegatur lepra, paralysis, morbus venereus, graveolentia oris, vel alius morbus aut alia infirmitas gravis et insanabilis ; item si amittatur membrum ; vel etiam si notabilis adveniat deformitas, præsertim in sponsa, cujus pulchritudo pluris æstimatur. **Resol. 2.** Quoad bona **animi**, licet resilire, si alter sponsus gravem incurrat infamiam, si fiat aut deprehendatur impius, aleator, asper moribus, ebrietati aut blasphemiis deditus. Etenim quæ plerumque sufficiunt ut, contracto matrimonio, licita sit separatio quoad cohabitationem, a fortiori suffi-

ciunt ut illud non contrahatur juxta axioma « turpius ejicitur quam non admittitur hospes. »

Resol. 3. Quoad bona **fortunæ**, sufficiens datur ratio resiliendi, si alter sponsorum in paupertatem decidit, vel magnam bonorum jacturam patitur, vel si sponsus ex officio quo sustentabatur, decidit, vel probabili saltem periculo ea perdendi exponitur, ut v. g. si rationabiliter timeatur exhæreditas ob matrimonium ; item si talis superveniat circumstantia, quæ generatim statum alterius reddit notabiliter meliorem, qualis præsertim est magna et inexspectata bonorum acquisitio : tunc enim supervenit circumstantia, quæ si ab initio adfuisset, alterum ab his sponsalibus retraxisset. Casus huic affinis est, dum uni sponsorum offertur matrimonium magis fortunatum (quamquam circa hunc casum major inter DD. vigeat controversia). Quid enim refert, quomodo status alterius in bonis fortunæ melior fiat, dummodo revera et salva justitia melior fiat ? In praxi consulendum est, ut ob hoc solum a sponsalibus non resiliatur ; et revera qui divitiis magis movetur quam bonis moribus compartis, felicem exitum matrimonii haud habebit (Lehmk.).

Q. 20. *An* laborans *defectu gravi occulto* in bonis sive corporis, sive animi, sive fortunæ, ob quam causam alter forte nollet contrahere, tenetur illum *manifestare* ante sponsalia, vel iis jam contractis ante matrimonium ?

R. *Sub distinctione*. **Affirmative** pro defectibus **perniciosis** et **injuriosis**, ut si puella sit impregnata ab alio, vel alteruter gravetur aere alieno, aut laboret lue venerea (nisi tamen altera pars eosdem vel similes defectus haberet, cum tunc esset compensatio). Sicut enim peccat contra justitiam qui vendit merces noxias credenti bonas, ita peccat a fortiori qui cum suo pernicioso defectu vult matrimonium contrahere. **Negative** vero pro aliis defectibus, qui redderent quidem nuptias **minus appetibiles**, sed non perniciosas ; v. g. si sponsa sit corrupta quæ virgo putabatur ; deformis quæ pulchra ; pauper quæ dives. Consuetudine enim receptum est, ut non sit obligatio tales defectus manifestandi, præsertim cum propria sua infamia. Et ideo poterit defectu laborans etiam interrogatus dissimulare, ambigue respondere.

Resol. 1. Monet tamen S. Lig. dissimulationem defectus,

quamvis non sit illicita, **non expedire**, si prudenter timendum sit, ne post contractum matrimonium detegatur et causa fiat discordiarum. **Resol. 2.** Putat tamen DICASTILLO, sponsam vel sponsum posse reticere defectum graviter perniciosum alteri parti, quando scilicet non potest illum manifestare sine gravissimo suo incommodo. Tunc enim censetur potius permittere damnum alterius quam positive inferre. Casum habes in sponsa ab alio imprægnata quæ etiam obsecuta est libidini sponsi qui eam putat a se imprægnatam. Cum sententia non sit improbabilis, non auderem sponsam cogere ad manifestandam suam turpitudinem, si ex tali manifestatione deberet manere innupta vel gravissima damna, infamia et sibi et familiæ imminerent. Certe, si non interrogarer, quamvis intelligerem ex confessione imprægnationem esse factam ab alio, nihil dicerem, sed filiam relinquerem in bona fide, cum plerumque non succederet monitio.

Q. 21. *Quomodo* dissolvuntur sponsalia per ELECTIONEM *status perfectoris ?*

R. *Sub distinctione.* Hæc electio respicit: vel statum **religiosum**, vel **ordines**, vel **castitatem**. **Hinc 1°)** certum est, sponsalia etiam jurata absolute dissolvi per **professionem solemnem** religionis approbatæ, ab alterutro valide emissam, cum per eam ipsum quoque matrimonium ratum solvatur. Non autem infringitur juramentum, quod commutatur in melius et aliunde utpote accessorium, naturam et conditiones actus sequitur, super quem cadit. — Dixi: *valide emissam*; quia si professio cederet in fraudem et damnum alterius partis, forte spe matrimonii violatæ, quod damnum aliter quam per matrimonium reparari non posset, professio esset nulla tam in ratione voti, quod est de re hic et nunc illicita, quam in ratione contractus cum religione, quæ talem professionem admittere non vult nec admittere potest contra jus sponsæ damnificatæ, ideoque sponsalia non solveret. — Idem dic de votis **simplicibus perpetuis** emissis sive in ordine religioso stricte dicto sive in religione approbata a S. Sede cum votis simplicibus. Taliter vovens substantiam status religiosi vere participat adeoque eligit perfectionis statum.

Hinc 2°) certum est, sponsalia etiam absolute dissolvi per susceptionem **ordinis sacri**, cum inducat impedimentum dirimens matrimonii, quo ordinatus fit perpetuo inhabilis matrimonio contrahendo. — Utrum vero *liceat* sponso, inscia vel invita comparte, ordines sacros suscipere, inter DD. *disputatur*. *Communior* sententia *affirmat*: tum quia in sponsalibus subintelligitur conditio: *nisi melior status eligatur*, tum quia, dicente S. Lig. (VI, 871): « æquum non est, ut ad serviendum creaturæ impediatur status Creatori se dicandi. »

Hinc 3°) certum est, per **ingressum in religionem** aut **susceptionem ordinis minoris**, sponsalia statim dissolvi ex parte remanentis in sæculo, ita ut si velit, possit ad alia vota transire: quia alter ingrediendo aut suscipiendo jam subiit mutationem notabilem, ac censetur cedere juri suo. Non tamen solvuntur statim ex parte ingredientis aut suscipientis, sed tantum eorum obligatio suspenditur, ut adeo, si novitiatum deseruerit, aut ad ordines sacros non ascendat, non possit cum tertia persona contrahere matrimonium, nisi de consensu prioris sibi desponsatæ.

Hinc 4°) certum est, sponsalia per **votum** : sive **ingrediendi religionem** ; sive **suscipiendi ordines sacros;** sive **non nubendi**, i. e. cœlibatum servandi; sive **servandi perpetuam castitatem**, fieri rescindibilia ex parte *non voventis*, quia alter voto suo sponsalibus renuntiasse censetur. Quantum vero *voventem* attinet, certum est quod, vovens *ingredi religionem*, per se, i. e. secluso damno alterius sponsorum, licite voveat et illam debeat ingredi, nec teneatur stare sponsalibus etsi teneatur adhuc ducere volentem exspectare, si vel non recipiatur, vel postea egrediatur, ut adeo respectu illius obligatio sponsalium sopita maneat. Utrum vero etiam ex parte *voventis* solvantur sponsalia per votum sive *suscipiendi ordines sacros* sive *non nubendi*, sive *servandi perpetuam castitatem*, S. Ligorio altisque TT. satis probabile videtur, vota hujusmodi esse simpliciter valida et licita atque per ea sponsalia ipso facto dissolvi.

Ratio : Sponsalibus non solum inest conditio : *nisi statum* RELIGIOSUM *elegero*, sed etiam hæc : *nisi statum* PERFECTIOREM *elegero*, ac consequenter, voto emisso, sponsalia solvuntur quia eorum exsecutio facta est illicita propter votum, vel saltem eorum obligatio suspenditur seu sopitur, ita ut si vovens postea obtineat dispensationem voti, non possit cum tertia persona contrahere matrimonium, nisi de consensu sibi desponsatæ. Hæc gravium DD. sententia cum probabilis sit, hinc ex LAYMANN « in conscientia tutus erit, qui a sponsalibus sincero animo amplectendi statum perfectiorem continentiæ resilierit ».

Q. 22. *Quandonam* sponsalia solvuntur : 1°) per DISCESSUM ; vel 2°) per MORAM unius e sponsis?

R. Ad 1um) Quod *discessum* attinet, si una pars, invita vel inscia altera, in longinquam regionem transferat suum domicilium, jure poterit altera pars ad alias nuptias transire : tum quia ita discedens censetur renuntiare juri suo ; tum quia pars manens non tenetur sequi alio commigrantem, nisi id expresse promiserit. Si vero pars una abeat cum animo revertendi, exspectandum erit donec redeat nisi absentia nimis diuturna justam causam præbeat resiliendi, puta ob periculum incontinentiæ vel perdendæ occasionis favorabilis nubendi alteri.

R. Ad 2um) Quoad *moram, triplex* fingi potest hypothesis. Vel enim 1°) **nullum tempus** pro ineundo matrimonio præfixum fuit ; vel **2°**) adjectum fuit ad **urgendam obligationem**, ut si sponsus dicat sponsæ : *contraho tecum et volo, ut non protrahatur celebratio matrimonii ultra bimestre ;* vel 3°) adjectum fuit ad **finiendam obligationem**, ut si dicat : *contraho tecum, dummodo intra bimestre matrimonium celebretur, secus nulla sit hæc promissio.* — His positis, elapso tempore communi (quod prudentis arbitrio determinandum est) in **1°**) **casu** ; vel tempore præfixo in **2°**) **casu**, non ideo solvuntur sponsalia, sed illa pars resilire poterit, quæ urget et aliunde ob nimiam temporis dilationem versaretur in periculo incontinentiæ vel perdendi nuptias favorabiles. Ratio : Pars

nimis differens censetur fidem fregisse ; atque « frangenti fidem, fides frangatur idem. » Elapso vero tempore in 3°) **casu**, sponsalia ipso jure solvuntur ex parte utriusque, quacumque ex causa matrimonium secutum non sit, et etiamsi impeditum fuerit ex culpa unius tantum. Nec dici potest quod ille tunc lucrum reportet ex sua malitia ; potius magnum reportat incommodum, videlicet reatum mortalis injustitiæ et obligationem reparandi damnum si quod alteri obvenerit. Ceterum, **in dubio** tempus determinatum censetur potius ad obligationem urgendam quam ad eam finiendam : quia sic communius fit, et *ex communiter contingentibus prudens fit judicium.*

Q. 23. *An* et *quomodo* sponsalia solvuntur per DISSENSUM PARENTUM ?

R. Solvuntur aliquando sponsalia per dissensum parentum, quoties scilicet juste dissentiunt; non ac si consensus parentum requireretur ad validitatem, sed quia in casu matrimonium licite contrahi non potest. Non enim datur obligatio ad illicitum.

Resol. 1. Non valent sponsalia, si dissentiant parentes eo quod matrimonium redundaret in dedecus familiæ, quia v. g. indigna fuit electa, vel si ex matrimonio sint oritura gravia mala, scandala, jurgia, exhæreditatio. **Resol. 2.** Valent, si parentes dissentiant *irrationabiliter*, v. g. causa majoris dotis ; præcipue si ob talem causam sponsalia præcipiant cum indigna.

CAP. 5. DE BANNORUM PROCLAMATIONIBUS

Q. 24. *Quid* 1°) sunt BANNA, ; 2°) in *quem* FINEM instituta; et 3°) *qualis* eorum NECESSITAS ?

R. Ad 1um) *Banna*, quæ vox germanica est, significans proclamationem publicam, sunt publicæ denuntiationes futuri matrimonii. Bannorum originem describit BENED. XIV (*Paucis abhinc* BANNA, 19 mart. 1748).

R. Ad 2um) Banna eo *fine* sunt instituta, ut si quis aliquod impedimentum inter sponsos cognoverit illud quam primum superiori patefaciat, ut sic illicitis et invalidis occurratur matrimoniis.

R. Ad 3um BANNA sunt necessaria, non quidem de *valore matrimonii* : nullibi enim ob bannorum defectum irritatur, sed de *necessitate præcepti* ecclesiastici, *graviter* per se obligantis [1].

Explan. Quæ **gravitas** eruitur : — **1°**) Ex eo quod præceptum illud latum sit a duobus Conciliis generalibus, tum LATER. IV, tum TRID. — **2°**) Ex eo quod gravissimis innitatur motivis. Fundatur enim in præsumptione periculi generalis : præsumi enim potest propter impedimenta occulta valorem matrimonii dignamque ejus susceptionem multoties periclitari. — **3°**) Ex gravitate pœnarum quæ in transgressores latæ sunt. Si enim absque necessitate vel dispensatione proclamationes antenuptiales fuerint omissæ, pœna fuit stabilita : tum **A**) *pro parocho vel quovis alio sacerdote*, qui, si præsumeret assistere tali matrimonio, olim incurrebat suspensionem *ferendæ sententiæ* ab officio per triennium ; tum **B**) *pro ipsis contrahentibus* ; nam **a**) si matrimonium contrahatur cum impedimento *dirimente*, proles est illegitima, non obstante bona fide parentum, i. e. quamvis impedimentum alteruter vel uterque ignoraverit, præterea **b**) spem amittunt obtinendi dispensationem super impedimento postea detecto, i. e. multo difficilius eam obtinebunt. Quæ quidem omissio de stylo curiæ semper requiritur exprimenda in libello supplici, ut adeo, hac circumstantia non expressa, dispensatio obtenta foret invalida. Demum **c**) condigna pœnitentia ipsis imponi debet. — Quod vero *testes* in casu attinet, a pœna in eos infligenda Concilia LAT. et TRID. abstinuerunt. Plures tamen synodi diœcesanæ etiam in eos duxerunt animadvertendum pœna excommunicationis latæ sententiæ, ut notat BENED. XIV. (*Syn.* XII, VI, 2).

Q. 25. *Quid* statuit TRID. circa BANNORUM *circumstantias*?

R. Ut legitur (S. 24, c. 1.) : *Sacri* LAT. *Concilii sub* INNOC. III *celebrati vestigiis inhærendo*, PRÆCIPIT, *ut in posterum*, ANTEQUAM MATRIMONIUM CONTRAHATUR, TER A PROPRIO CONTRAHENTIUM PAROCHO, TRIBUS CONTINUIS DIEBUS FESTIVIS,

1. Observandum hic est : « *Testimonium* (de peractis *civiliter* publicationibus) *per se non sufficere ut ad matrimonii celebrationem fideles admittantur a missionario, qui quoad publicationes se gerat juxta leges Ecclesiæ* » ut constat ex S. C. C. (12 maii 1881) ap. DESHAYES, *Questions pratiques de droit et de morale sur le Mariage*, pag. 101.

IN ECCLESIA, INTER MISSARUM SOLEMNIA, *publice denuntietur, inter quos matrimonium sit contrahendum.* Et quidem multis in locis, in quibus decreti TRID. publicatio facta non fuit pro parte statuente impedimentum dirimens *clandestinitatis*, facta tamen fuit pro ea parte, quæ denuntiationes earum que circumstantias attinet.

Q. 26 *Quoties* fieri debent BANNA ?

R. *Sub distinctione.* Agitur de locis ubi decretum TRID. de matrimoniis clandestinis vel **non** vel **jam** promulgatum est. — Si **primum** : *una* saltem proclamatio præmitti debet, cum mandatum INNOC. III sit lex generalis ubique locorum obligans. — Si **secundum** : *trina* proclamatio *regulariter* est facienda. Hinc, etiamsi sciret nullum adesse impedimentum, graviter tamen peccaret parochus, qui voluntarie et sine justa causa omnes omitteret proclamationes : lex enim quæ fundatur in præsumptione periculi generalis non cessat, etiamsi in casu particulari malum quod universim timetur non adsit. Quod si temere unicam tantum omitteret, probabile est, juxta S. LIC. (VI, 990), eum nonnisi venialiter peccare. Quod facile conceditur, si parochus fideles præmoneat secundam proclamationem esse ultimam : alias, qui impedimentum noscerent, existimantes tertiam esse faciendam, huc usque exspectare possent, ut illud revelarent, sicque lex eluderetur.

Explan. Dixi : **regulariter**. — Nam **1°**) ob causas legitimas episcopus vel ejus delegatus dispensare possunt in toto vel in parte, ut dicetur infra, q. 31. — **2°**) Omitti possunt, etiam absque dispensatione obtenta, si periculum est in mora et gravis adest causa ; ut si v. g. concubinarius in lecto mortis vult contrahere cum concubina, ut meliori modo vita exeat, ut quantum fieri potest honor puellæ restituatur, aut proles legitimetur ; vel si sponsus ex aliqua causa urgenti statim in regiones longinquas proficisci deberet, sponsam a se ingravidatam relicturus, nisi illico celebrentur nuptiæ ; aut si miles desponsatus subito vocatus ad castra sine mora nubere debeat ad vitandum dedecus sponsæ defloratæ certumve incontinentiæ periculum. Esto enim parochus non possit dispensare, tamen in casibus in quibus Ordinarius ejusve delegatus dispensare

tenetur et adiri non potest, periculumque est in mora, poterit declarare per *epikeiam* præceptum proclamationum non obligare, modo nec ipse, nec contrahentes ullam habeant impedimenti dirimentis conscientiam. 3°) Immo, omitti *debent*, ubi dispensatur in matrimonio *mixto* partis catholicæ cum hæretica, ne videatur ab Ecclesia approbari. Ad hujusmodi enim matrimonia parochus non nisi **materialiter** concurrere potest, exhibendo præsentiam **mere passivam**, extra ecclesiam, sine ullo ritu, precibus aut vestibus sacris. Sed proclamationes, cum ad futuri matrimonii celebrationem ordinatæ sunt, positivam eidem continent cooperationem, præsertim si fierent in loco sacro, ut patet ex rescripto Pii VI ad Card. de Frankenberg (13 julii 1782). Quoniam tamen fieri potest, quod certis in locis omissio denuntiationum pro matrimoniis *mixtis*, opinione vulgi, non ut signum reprobationis, sed potius ut gratia ac privilegium adeoque ut signum approbationis habeatur ; ideo si casus occurrat, parochus consulat Ordinarium qui, si opportunum judicaverit, S, Sedem ipse consulet, ut nuper fecit episcopus Natchetensis qui, dum in sua diœcesi prædicta vulgi opinio vigebat, veniam obtinuit a S. Prop. faciendi denuntiationes etiam pro matrimoniis *mixtis*. Imo, quando *necessariæ et opportunæ videantur judicio Ordinarii pro detegendis impedimentis*, ab ipso hodie permitti possunt, sed semper fiant sine mentione religionis eorum qui nuptias sunt contracturi. Ita ex Litt. Card. Antonelli (28 febr. 1874) et Card. Præf. S. Prop. (28 sept. 1874).

Q. 27. *An* 1°) banna aliquando sunt *repetenda* ; et 2°) an, facta ultima proclamatione, licet *eadem die* nuptias celebrare ?

R. Ad 1um) *Affirm.*, ut si celebratio matrimonii quacumque de causa retardetur. Et quidem in Rit. Rom. statuitur : *Si* infra duos menses *post factas denuntiationes matrimonium non contrahatur, denuntiationes repetantur,* nisi aliter episcopo videatur. Hinc serventur statuta diœcesana.

R. Ad 2um) Eadem die nuptias celebrare nulla lege generali expresse videtur prohibitum. Quidam tamen **negant** id fieri posse : quia sic ultima proclamatio redderetur inanis. Quibus assentiendum videtur, si in duabus proclamationibus fuerit dispensatum. In quibusdam diœcesibus *speciali lege* id prohibitum est.

Q. 28. *Quo tempore* BANNA sunt facienda ?

R. Facienda sunt juxta TRID.(S. 24, c. 1) : 1°) **Antequam matrimonium contrahatur.** Posset tamen ita dispensari, ut denuntiationes fierent nuptiis jam contractis, sed ante matrimonii consummationem, si secus malitiose impediri posse videatur. Verum modus simpliciter tunc dispensandi hodiedum prævalet. — Facienda sunt : 2°) **Tribus continuis diebus festivis.** Quo nomine intelliguntur dies dominici et festivi de præcepto, saltem in loco proclamationum. Possunt etiam fieri diebus festivis *suppressis* per indultum an. 1802 (S. C. C., 7 april. 1862). « Saltem dummodo functiones solemnes adhuc celebrentur, et adsit populi concursus » (FEIJE, n. 241). Porro hujusmodi dies festivi debent esse **continui**, i. e. sibi succedentes, ita ut nullus dies festivus omittatur a prima proclamatione ad ultimam. Probabile putat S. LIG. (*ibid.*), non graviter peccari, si dies festi, uno alterove interjecto, non sint continui, præsertim si agatur de festis præter dominicam : tum quia leve periculum est, ne populus obliviscatur ; tum quia levis materia transgressionis censetur. Si autem occurrerent tres dies festi *immediate* sibi succedentes, ut si Nativitas D. incidat in feriam VI, praxis fert ut unus alterve prætermittatur, quia tempore tam brevi non satis obtineretur finis concilii. Ceterum fieri etiam possunt tempore *clauso*, nisi usus vel statuta obstent. — Demum facienda sunt: 3°) **Inter missarum solemnia**, i. e. in ipsa missa parochiali. Quod si per oblivionem vel alia de causa omittantur in missa, possunt etiam fieri *dum cantantur vesperæ* (S. C. C., 25 oct. 1586), in concione vel occasione processionis, aut laudum vespertinarum (salut), cum coactus est populus.

Q. 29. *Ubinam* BANNA fieri debent ?

R. Fieri debent *in ecclesia*, i. e. parochiali utriusque sponsi, ut deducitur ex ipso fine proclamationum et diserte præscribitur in RIT ROM. « Probabile videtur, ait S. LIG (n. 991), posse fieri etiam *extra ecclesiam* in loco magni concursus, quia sic jam obtinetur finis Concilii ;

idque saltem sine mortali, *et si* adsit aliqua causa, sine ulla culpa. »

Q. 30. A *quonam* BANNA sunt facienda ?

R. Facienda sunt *a proprio contrahentium parocho*, qui tamen ex communi sententia negotium illud alii sacerdoti committere potest. Porro *parochus proprius* contrahentium ille intelligitur in cujus parochia uterque habitat, seu parochus domicilii vel quasi-domicilii utriusque contrahentis.

Resol. 1. Si sponsi sint *ejusdem* parochiæ, in hac sola fiunt denuntiationes : si vero *diversæ*, etsi ejusdem diœceseos, fiunt in utraque. **Resol. 2**. Si unus vel uterque sponsus *duplex æquale circiter domicilium* habeat, quia videlicet una parte anni in una et altera parte in alia parochia morari consuevit : aut, si *præter domicilium*, alibi *quasi-domicilium* habeat (uti famuli conductitii, qui domicilium temporale seu quasi-domicilium habent in loco ubi serviunt, verum seu habituale domicilium in loco quo habitant parentes eorum) : tunc, uti communiter docent DD., in utroque denuntiationes sunt faciendæ. **Resol. 3**. Si unus vel uterque *recenter* in parochia habitat, proclamationes fieri debent non tantum in ea, sed etiam in parochia prioris habitationis. Secus vero si a *longo tempore*. Quænam interim habitatio sufficiat, ut in sola actualis habitationis parochia fiant, id quidem ex statutis diœcesanis, vel his deficientibus, ex usu dignoscendum est. Sufficit spatium *sex mensium* pro diœc. MECHL. [1]. **Resol. 4**. Banna *vagorum* proprie dictorum, i. e. qui nullibi domicilium vel quasi-domicilium habent, sed de loco in locum vagantur [2], ex communi DD. sententia, facienda sunt : tum in loco ubi actualiter degunt et matrimonium sunt contracturi, tum in loco originis, si alibi verum domicilium non habuerunt, vel saltem in loco in quo diutius sunt

1. Legitur in *Instruct.* S. U. I. (29 aug. 1890) : « *Publicationes faciendæ sunt in loco domicilii vel quasi-domicilii.* EXPEDIT *etiam ut fiant* in loco originis *si contrahentes ibidem morati fuerint, post adeptam ætatem ad matrimonium contrahendum idoneam ; atque insuper* in locis ubi saltem per decem menses commorati fuerint, *nisi jam a pluribus annis domicilium fixerint in loco ubi matrimonium contrahendum est.* »

2. Unde distinguuntur a vagis *improprie* dictis seu *per assimilationem*, qui relicto suo domicilio novum nondum acquisiverunt. Cfr. DESHAYES, *op. cit.*, q. 36.

commorati. Insuper, antequam banna *vagorum* proclamentur, stricte prærequiritur : tum licentia Ordinarii loci in quo matrimonium sunt contracturi, ut sequitur ex TRID. (S. 24, c. 7), — tum habendum est testimonium authenticum de eorum *statu libero*, exaratum, in quantum fieri potest, ad normam *Instruct. S. Off.* (21 aug. 1670 ap. COLLECT. S. PROP., n. 1363). Quod testimonium similiter requiritur, si alter sponsorum ad aliam diœcesim, a qua ætate jam nubili discessit, pertineat. — Dixi : *in quantum fieri potest* ; unde loquens de STAT. FŒD. ait KENRICK (XXI, 193) : « In hac regione, in quam ex omni fere orbis parte confluunt in dies homines, ex alia in aliam provinciam etiam migrantes, lex illa vix exsecutioni demandari valet. Plerumque non suppetit aliquod LIBERI STATUS documentum, nec ratio habetur illius noscendi, præter ipsorum contrahere volentium affirmationem juratam vel aliorum qui eos norunt testimonium [1]. »

CAP. 6. DE BANNORUM DISPENSATIONE

Q. 31. *Quis* 1°) potest *dispensare* in BANNIS ; 2°) *quæ* sunt CAUSÆ dispensandi ; et 3°) *quænam* OBSERVANDA, *antequam* dispensatio *concedatur* ?

R. Ad 1um) Dispensandi *potestas* competit Ordinario ejusve delegato. Ratio est quia TRID. relinquit judicio Ordinarii, ut vel una tantum proclamatio fiat, vel etiam ut tres remittantur (S. 24, c. 1).

Explan. 1. Quod si sponsi sint diversarum diœcesium, tunc — nisi aliud habeat *consuetudo* vel *peculiare statutum*, — **utriusque Ordinarii** dispensatio est petenda. Ita communiter TT. et fert praxis, licet theoretice sustineri possit, dispensationem unius ex sponsis communicari alteri. Quod si agatur de diœcesibus vicinis, solet interveniri, de Ordinariorum consensu, facultatum mutua delegatio. Nomine autem *Ordinarii* intelligitur episcopus, prælatus habens jurisdictionem quasi episcopalem, vicarius capitularis sede vacante, capitulum ante illius infra octiduum electionem et, juxta probabiliorem ac communiorem sententiam, vicarius generalis, nisi hanc facultatem sibi expresse reservaverit episcopus. Quandoque, ut in

1. In gravibus circumstantiis præ oculis habeantur **regulæ** quas tradidit S. Sedes variis in documentis et quæ indicabuntur infra, q. 126 in R. ad 3um).

Stat. diœc. Mechl., n. 67 facultas concessa est Decanis : *dispensandi, ob rationes canonicas, in* una *vel* duabus *proclamationibus antenuptialibus.* **2. Parochus** numquam dispensare potest. Ratio est quia non habet jurisdictionem in foro externo. Attamen in casibus in quibus episcopus dispensare tenetur et adiri non potest, periculumque est in mora, per Epikeïam declarare potest, legem non obligare, modo certus sit nullum impedimentum adesse. Hinc parochus omittere potest banna si concubinarius in periculo mortis constitutus vult contrahere cum concubina ut meliori modo e vita exeat, vel ut honor puellæ, pro posse, restituatur, vel ut proles legitimetur (q. 26). At apud nos, propter legis civilis dispositionem de præmittendo actu civili, caute omnino procedendum est.

R. Ad 2um) Causa dispensandi, ut sit legitima, debet esse proportionata dispensationis amplitudini : minus gravis ad dispensandum ab uno banno ; gravior ad dispensandum a duobus ; urgens, gravissima, ineluctabilis ad totalem dispensationem (Ben. XIV, *Nimiam licentiam*, 18 maii 1743). Aliæ sunt causæ ob quas Ordinarius non solum potest, sed *tenetur* dispensare ; aliæ ob quas non tenetur, sed *potest* dispensare.

Explan. Et quidem **tenetur** dispensare, quoties dispensatio necessaria est ad evitandum grave damnum aut procurandum notabile bonum, sive temporale, sive spirituale. Exempla sunt : **1°**) Si adsit probabilis suspicio, ne si omnes vel plures fiant denuntiationes, matrimonium *malitiose* impediatur. **2°**) Si ex publicatione timeatur *infamia*, *scandalum*, *publicum* aut *damnum grave*, ut si concubinarii, qui pro legitimis conjugibus habentur, matrimonium inire velint ; si matrimonium fuerit olim solemniter celebratum, sed invalide ob latens impedimentum, atque nunc revalidandum sit : si præcesserit defloratio et timeatur, ne vir mutet voluntatem aut ipse statim sit longe profecturus ; aut si alter sponsorum in vitæ discrimine versetur et proles legitimanda sit. **3°**) Si sponsi formas civiles jamjam impleverunt : tunc enim expedit, ut statim matrimonio jungantur. **4°**) Si instet tempus feriatum, i. e. adventus et quadragesimæ et adsit periculum incontinentiæ vel dissolutionis sponsalium.

Contra non tenetur, sed **potest** dispensare, quando, cum nulla suspicio est impedimenti, absunt incommoda omnia ad quæ vitanda denuntiationes fiunt. Ratio est : quia cessante fine legis in particulari, licet propterea lex non cesset obligare,

justa tamen dispensandi causa exoritur. Hinc ex mera gratia dispensari potest : si nuptiæ sint contrahendæ inter *magnates* horum enim impedimenta, si quæ adsunt, plerumque publica et notoria sunt : quia genus et facta procerum fere omnibus sunt nota. Unde periculum occultationis impedimentorum cessare videtur. — Item si sponsi sint valde senes aut dispares in conditione, ætate, divitiis S. Lig. (VI, 1006), ne pudori et ludibrio hominum exponantur.

R. Ad 3um) Antequam Ordinarius vel ejus delegatus *concedat* dispensationem, de *duobus* diligenter inquirere debet. **1°**) Utrum causa, quæ allegatur, **revera subsistat.** Sufficit tamen notitia *extrajudicialis*, omisso ordine juris ; quia Trid. (*l. c.*) rem totam relinquit *prudentiæ et judicio* Ordinarii. — **2°**) Utrum non subsistat **aliquod impedimentum**. Quod si omnibus consideratis *dubitetur* de ejus exsistentia, nec veritas aliunde dignosci queat, sponso vel sponsæ vel utriusque juramentum deferri potest. Ceterum si adeo non sit impellens causa, sat erit dispensare ab una vel altera denuntiatione.

CAP. 7. DE OBLIGATIONE MANIFESTANDI IMPEDIMENTA DEQUE AGENDI RATIONE PAROCHI DETECTO IMPEDIMENTO.

Q. 32. *Quinam tenentur* IMPEDIMENTA *revelare* ?

R. Sive fiant, sive omittantur proclamationes, omnes fideles cujuscumque loci, ætatis, conditionis, *per se loquendo*, tenentur *sub gravi*, si quod noverint impedimentum, illud quam primum denuntiare. Quæ quidem **obligatio** eruitur : **1°**) ex ipso bannorum præcepto quod est de re gravi et gravibus sancitur pœnis in Statutis diœcesanis : frustra enim præciperentur, nisi fidelibus hoc onus incumberet ; **2°**) ex præcepto charitatis, quod omnes obligat ad avertendum a proximo malum ; et ex ea parte omnes omnino tenentur ; **3°**) ex motivo religionis, vetantis ne frustrationem sacramenti aut illicitam saltem ejus susceptionem permittamus. Charitas tamen quoque postulat, ut antequam parocho fiat denuntiatio, sponsi fraterne moneantur, præsertim si impedimentum sit infamans, ut

dispensationem petant, aut a matrimonio desistant, modo prævideatur, hanc monitionem profuturam.

Explan. Dicitur, **omnes**: Nec eximuntur, qui illud sciunt sub *secreto naturali* seu *confidentiæ*, etiam jurato : quia secretum et juramentum non obligant cum detrimento tertii et communitatis, Unde sub regula generali cadunt etiam *amici*, quamvis non improbabiliter id neget Gousset. Excipiuntur autem : **1°**) *Confessarii*, qui cognoscunt impedimentum tantum ex confessione sacramentali, cujus secretum nullam ob causam potest violari. **2°**) Excipiuntur qui sciunt impedimentum sub *secreto consilii* seu *status*, ut sunt parochi, medici, chirurgi, obstetrices, jurisperiti : valde enim reipublicæ interest, ut hujusmodi secreta sarta tectaque serventur, ne opportuno refugio priventur qui in angustiis positi consilio prudentium egent. Illi tamen ex charitate debent, quantum commode fieri potest, monere contrahentes de obligatione abstinendi a nuptiis ante dispensationem.

Dicitur, **qui noverint**, i. e. qui habuerint notitiam saltem probabilem, licet probari non possit. Talis enim denuntiatio ad ulteriores investigationes conducit. Imo aliquando *unius* testis depositio admittetur, si deponat cum juramento vel ex certa scientia, et testis non sit persona vilis (S. Lig., n. 997). — Eximitur autem qui de impedimento tantum audivit, sed a quo nesciat ; vel audiverit a persona non fide digna, cum nulla sit habenda ratio hujus auditus.

Dicitur, **impedimentum**, sive sit dirimens, sive impediens tantum, etiamsi occultum et infamatorium utpote ortum ex peccato. — **Quod obstet**, i. e. de quo non fuerit dispensatum. Hinc excusantur qui sciunt sponsos occulte petiisse dispensationem.

Nisi excusentur propter grave sui vel proxime conjunctorum *detrimentum* proveniens, quales sunt **1.** famuli quibus, si herum proderent, imminerent gravia mala ; vel **2.** qui revelare nequeunt absque *infamia propria* (exceptis nupturientibus) ut mater et soror quæ cum filiæ vel sororis amasio rem habuerunt ; aut absque *infamia suorum*, ascendentium aut descendentium, fratrum, sororum, ut si fuissent complices delicti quod ortum dedit impedimento ; aut demum absque *gravi aliorum scandalo*. Ratio horum est : quia neque lex ecclesiastica, neque præceptum correctionis obligat cum gravi incommodo aut scandalo aliorum. *Sola* infamia tertiæ personæ apud parochum vel episcopum non videtur excusare : alioquin præceptum redderetur inutile. Similiter, si prudenter quis credat se

nihil profecturum revelando, et multo magis, si revelationem bona fide contrahentibus obfuturam censeat. — Tandem contractis nuptiis, lex denuntiandi cessat, quæ solum lata est ad præveniendam matrimonii malam susceptionem. Remanet tamen semper lex charitatis, si speretur bonus effectus ex revelatione impedimenti postea cogniti.

Q. 33. *Quid* PAROCHUS agere debet *cognito impedimento*?

R. *Sub distinctione* pro variis casibus qui fingi possunt.

Resol. 1. Si impedimentum ei fuerit denuntiatum **ab aliquo** qui sit fide dignus, certum est ex jure, parochum teneri interdicere nuptias et rem ad Ordinarium deferre, ut ille cognoscat. **Resol. 2.** Si **solus** parochus impedimentum sciat *extra confessionem*, tunc vel ipsis contrahentibus est *notum*, vel *ignotum*. Si **primum** : tunc *verius* juxta S. LIG. (VI, 1002) tenetur obsistere nuptiis neque iis assistere poterit, etiamsi *publice* peterentur. Ratio : quia si quilibet tenetur impedimentum revelare, etiamsi ipse solus illud sciat, a fortiori tenetur parochus, cui ex officio incumbit consulere saluti animarum. Nec obstat quod peccatori occulto, publice petenti sacramentum, illud non sit denegandum. Hoc enim procedit, ubi aliud non currit malum, quam mala perceptio sacramenti. Verum in casu, præter malam susceptionem, suo officio deesset pastor, qui est testis et judex contractus, et ut talis auctoritatem habet examinandi, an legitime fiat. Si **secundum** : generatim loquendo eadem solutio est danda, nisi (quod rarissime accidere potest in consanguinitate et affinitate) utraque pars versetur in bona fide, impedimentum omnino occultum sit, nullum timeatur manifestationis periculum et monitio noxia judicetur. **Resol. 3.** Si notitiam impedimenti acquirat **ex confessione illius qui est impedimento ligatus**, debet *regulariter* monere pœnitentem ut vel petat dispensationem vel a nuptiis abstineat. Quod si non obtineat, non potest eum absolvere, et si, hoc non obstante, impeditus petat matrimonium sive occulte sive publice, non potest parochus recusare, propter religionem sigilli. Si autem sciat *ex confessione compartis vel alterius*, debet ipsum monere de obligatione revelandi impedimentum, qui si nolit revelare, non est absolvendus. Sed parochus non potest recusare assistentiam matrimonii propter sigillum. — Dixi : *regulariter* ; nam si sponsi sint in bona fide et ex monitione desperetur fructus et impedimentum tale sit, ut non de facili, contracto matrimonio, a sponsis dignoscatur, omittenda esset monitio : quia actus frustraneus

nullibi præscribitur, et inter majora mala non evitanda minus semper est eligendum. **Resol. 4.** Quod si moniti in confessione sponsi declarent, se non posse omnino a matrimonio desistere sine magno scandalo, cum impedimentum sit occultum ex causa infamante ortum, et omnia jam sint parata, factæ denuntiationes, amici invitati, etc. ; neque ad episcopum haberi possit recursus, quia nuptiæ omnino in crastinum celebrandæ sunt et episcopus longe distat, tunc, juxta Voit et alios, parochus vel confessarius suadeat illis, ut contrahant sub conditione: *si Papa dispensaverit*, animo interim cohabitandi instar fratris et sororis, ita ut nullos actus turpes exerceant, multo minus matrimonium consumment. Si autem hoc remedium non obtineat, ut si v. g. cognitio impedimenti se teneat ex parte unius tantum, qui non vult prodere turpitudinem suam alteri parti, ut ab usu conjugali abstineat, tunc multis placet quod scribit S. Lig. (H. A. XVI, 114) : « Dicunt, et quidem non sine fundamento, Ronc. et Instruct. pro novis conf. cum auctoritate Pignatelli quod, cum in hoc casu lex impedimenti reddatur nociva, posset parochus aut alter confessarius prudens declarare talem legem non obligare. » Et hanc sententiam *practice tutam* habet Gousset. Scribit enim : « Nous pensons que le confesseur, curé ou non, peut, d'après l'opinion assez probable de plusieurs Docteurs, dispenser lui-même, ou plutôt déclarer que la loi cesse d'obliger dans le cas dont il s'agit... Cependant le mariage fait, il sera au moins prudent d'écrire à la S. Pénitencerie, afin d'en obtenir, ad cautelam, la dispense *a radice*, si toutefois on la regarde à Rome comme nécessaire dans le cas dont il s'agit ».

CAP. 8. DE OFFICIO PAROCHI CIRCA NUPTURIENTES

Q. 34. *Quodnam* est officium parochi circa *nupturientes*?

R. Illud officium late describit Rit. Rom. (tit. *De sacram. matrimonii*). Imprimis autem cognoscere tenetur : tum *an inter eos sit aliquod canonicum impedimentum* ; tum utrum *uterque sciat rudimenta fidei, cum ea deinde filios suos docere debeant.*

Explan. Et quidem ad **primum examen**, denuntiationibus vel etiam sponsalibus, si contrahantur, præmittendum, quod attinet, parochum monet Bened. XIV (*Nimiam licentiam* 18 maii 1743) : « Ut antequam denuntiationes de ineundo matrimonio publice inter missarum solemnia fiant, ipse tum sponsum tum sponsam seorsim caute et, ut dicitur, ad aurem explorare

studeat, an ex voluntate, sponte ac libenter et vero cum animi consensu in matrimonium vicissim conjungantur ; necnon ut, quantum fieri potest, inquirere nitatur, ullumne et cujus generis impedimentum inter contrahentes intercedat ; aliisne fidem sponsionemque alter ex contrahentibus dederit ; de consensune parentum filii filiæque familias contrahant. Hæc aliaque hujusmodi momenta postquam parochi accuratissime exploraverunt, si aliquod eorumdem momentorum sive deficere, aut nocere posse deprehenderunt, suspensis interea denuntiationibus, illud quod obstare possit deferre tenentur ad proprium antistitem, qui, prout res postulaverit, pro auctoritate munerisque sui debito opportune provideat. » Interim convenit quandoque, ut impedimenta infamatoria, quæ pudorem sponsis adferre possunt, v. g. *affinitatis ex copula illicita* aut *criminis*, non per modum interrogationis proponantur, quasi aliqua haberetur suspicio ; sed per modum instructionis, addito etiam monito, quod impedimenta occulta secreto et sine periculo infamiæ confessario declarari possunt, qui ipse secreto dispensationem procurabit.

Quod vero **secundum examen** attinet, notat idem Bened. XIV (*Syn.* viii, 14) : « Quandoque evenire, ut quis præcipua fidei nostræ mysteria et sciat et credat, cetera pariter quæ necessitate præcepti sunt addiscenda, aliquo saltem rudi modo perceperit, sed quia hebetis est ingenii et exilis memoriæ, post omnem adhibitam diligentiam, illa memoria retinere et recitare non valeat : in hoc autem rerum statu non debet perpetuo arceri a matrimonio, quod est institutum in officium naturæ et propterea nemini sine propria culpa est denegandum; sed curabit parochus, ut qui eo memoriæ defectu laborat, frequenter audiat quæ semel crasse didicit, ne ab ejus mente penitus elabantur. » Tum, paucis interjectis, tradit ex quodam Concilio Limano, quomodo agendum sit cum illis qui copiosiorem catechesim non admittunt. Quæ methodus instruendi si adhibeatur, rarissime eveniet, ut, qui crassa Minerva sunt præditi, a matrimonio sint repellendi, sicque fere evanescet periculum, de quo loquitur Kenrick (XIV, 35) : « *Ob periculum* confugiendi ad præcones hæreticos, non facile repellendi sunt in hac regione qui minus instructi reperiuntur, quum et rerum necessitas faciat, ut etiam hæretici cum catholicis, ex dispensatione, conjungantur. »

PARS SECUNDA

DE MATRIMONIO NATURALI ET SACRAMENTALI

CAP. 1. DE QUIDDITATE MATRIMONII

Q. 35. Undenam 1°) est nomen MATRIMONII; et 2°) *quomodo* adhuc vocatur?

R. Ad 1um) Ex CAT. ROM. post S. TH. (*Suppl.* q. 44, a. 2): *Matrimonium ab eo dicitur, quod fœmina idcirco maxime nubere debeat, ut* MATER *fiat; vel quia prolem concipere, parere, educare* MATRIS *munus est*; i. e. quia in matrimonio curæ præcipuæ a matre proveniunt, perinde ac bona a parentibus provenientia dicuntur *patrimonium.*

R. Ad 2um) Vocatur etiam: 1°) *Connubium*, a *nubendo* seu *velando*, a quo et *nuptiæ* dictæ sunt, quod nempe soleret puella viro tradita caput velo quodam quasi nube tegere in signum sive pudoris, sive subjectionis et obedientiæ, juxta PAULUM (I COR. XI, 5). 2°) *Conjugium*, eo quod legitima mulier cum viro quasi uno jugo adstringatur. 3°) *Consortium*, tum quia conjuges ejusdem sortis temporalis seu fortunæ participes sint oportet; tum quia etiam inter illos intima debet esse spiritualis conjunctio mentis.

Q. 36. *Quotuplici* sub *respectu* spectari potest matrimonium?

R. EX. CAT. ROM. *dupliciter* spectari potest: vel *ut* **natura** *constat* (i. e. præscindendo a ratione sacramenti, prout nimirum in prima mundi constitutione ab auctore naturæ institutum fuit), *et ad naturæ officium pertinet* (i. e. ad naturam humanam debite propagandam): — vel *ut* **sacramentum** *cujus vis naturalium rerum conditionem superat.*

Porro matrimonium **naturale**, prout est officium naturæ,

atque adeo commune fidelibus et infidelibus, iterum *dupliciter* considerari potest: vel ut est **contractus** seu actus transiens; vel ut est **status permanens** ex contractu resultans. Spectari namque potest : — vel **in fieri**, seu, ut alii loquuntur, *active*, *causaliter*, seu *in sua causa efficiente;* vel **in facto esse**, seu *passive*, aut *prout jam initum est.*

Si **primum** : seu si spectetur **in fieri**, est contractus : tum *naturalis*, tum *religiosus.* — Dixi : **1°) naturalis** ; non enim ab hominibus inventus est, sed ab ipsa natura originem ducit, quatenus ipsa naturalis ratio hominis ipsum inclinat ad conservationem speciei per generationem prolis, non minus, imo fortius, quam ad conservationem individui per sumptionem cibi et potus : quia bonum speciei est universalius et præstantius bono individui. Jam vero ad hunc finem obtinendum, matrimonium necessarium est : natura enim, ut docet S. Thom. (*Suppl.*, q. 41, a. 1), in conservatione speciei non solum intendit generationem prolis, sed etiam ejus promotionem ad statum perfectum quoad corpus et animam, quod utique obtineri nequit, nisi determinati parentes aliquo vinculo colligantur. Neque exinde sequitur *virginitatem* et *cælibatum*, utpote contra inclinationem naturæ, propterea esse peccata; e contra melius est manere in cœlibatu ut dicetur infra (q. 49). Dixi : **2°) religiosus** ; quia ab ipso Deo institutus est tum *implicite*, in ipsa creatione protoparentum, talem nimirum ipsis dando naturam, quæ sui propagationem ipsis suggereret; tum *explicite,* post eorum creationem, ut ex variis conficitur S. Script. locis, quos adfert Cat. Rom. Audiatur Leo XIII, (*Arcanum divin. Sap.*, 10 febr. 1880) inquiens : « Cum matrimonium habeat Deum auctorem fueritque vel a principio quædam Incarnationis Verbi Dei adumbratio, idcirco inest in eo sacrum et religiosum quiddam, non adventitium, sed ingenitum, non ab hominibus acceptum, sed natura insitum. » Hinc paulo infra concludit Pontifex : « Igitur cum matrimonium sit sua vi, sua natura, sua sponte sacrum, consentaneum est, ut regatur ac temperetur non principum imperio, sed divina auctoritate Ecclesiæ, quæ rerum sacrarum sola habet magisterium. » Hinc quoque, ut per transennam dixerim, cum matrimonium sit *contractus naturalis jure divino* **ante omnem societatem civilem** *institutus et firmatus*, ut tradit Pius VI, *ad episc.* Agriæ (11 jul. 1789), nonnisi omnino secundario et quoad effectus mere accidentales, qui scilicet ad successiones, hæreditates et similia referuntur, dici potest *civilis ;* ut adeo verus contractus matrimonialis subsistere possit, tum inter eos qui extra societatem civilem

vivunt, tum inter illos qui quavis de causa per legem civilem matrimonii incapaces habentur.

Si **secundum** : seu si spectetur **in facto esse**, est status conjugum habitualiter permanens seu status conjugalis ex ipso contractu resultans. Et hoc posteriori modo consideratum magis communiter et proprie matrimonium dicitur, eo quod in conc. Flor. consensus seu contractus dicatur *causa efficiens* matrimonii.

Q. 37. *Quomodo* definiri potest matrimonium *naturale* ?

R. Juxta Cat. Rom., cum S. Thom. (*Suppl.*, q. 44, a. 3) definitur : *Viri et mulieris maritalis conjunctio inter legitimas personas, individuam vitæ consuetudinem retinens.*

Explan. Dicitur : 1°) **Conjunctio** ; quæ vox si *active* sumatur, nimirum pro ipso actu transeunte seu consensu quo vir et mulier *jure* fiunt unum generationis principium, erit definitio matrimonii naturalis *in fieri*, seu actus illius quo conjuges fiunt. Si autem sumatur *passive*, erit definitio matrimonii naturalis *in facto esse*, seu vinculi permanentis quod ex mutuo consensu resultat, ut adeo consensus sit causa efficiens status seu vinculi matrimonialis. Dicitur : 2°) **maritalis**, ut significetur conjunctionem hanc fieri in ordine ad legitimam prolis generationem aliaque quæ propria sunt maritis erga uxores et vicissim ; et sic distinguitur a ceteris conjunctionibus ob alios fines initis inter homines, v. g. ab amicitia, a negotiatione. A *marito* autem dicitur *maritalis*, quia maritus est caput conjunctionis. Dicitur : 3°) **viri et mulieris**, ut significetur subjectum matrimonii quod diversitatem sexuum exigit. Ponuntur autem in numero singulari, ut designetur matrimonii unitas et excludatur tum *polygamia*, tum multo magis *polyandria*. Dicitur : 4°) **inter legitimas personas**, i. e. habiles ad contrahendum, seu nullo juris naturalis aut positivi impedimento irritante ligatas. Dicitur : 5°) **individuam vitæ consuetudinem retinens**, i. e. societatem perpetuam et indissolubilem, in quo matrimonium a ceteris conjunctionibus differt, quippe quæ contrahentium consensu dissolvi queant, matrimonium vero non ita.

Q. 38. *Quomodo* definitur matrim. *sacramentale* ?

R. Si verbis præcitatis, quibus matrimonium *naturale* communiter definitur, addantur hæc alia : *et a Christo ad dignitatem sacramenti elevata*, seu : *et gratiam conjugibus*

conferendam significans, habetur definitio matrimonii, ut est *sacramentum*. Quod etiam accurate definiri potest cum S. THOM. (l. 4, c. *gent.*) : *Sacramentum N. L. consistens in conjunctione maris et fœminæ intendentium prolem ad cultum Dei generare et educare.*

Explan. Est itaque **sacramentum** matrimonii ipsum matrimonium *naturale* sub ratione *contractus*, seu ipse ille contractus *naturalis* et *religiosus*, vinculum indissolubile inducens, qualis primitus a Deo in paradiso fuit institutus, sed ad rationem et dignitatem sacramenti a Christo elevatus, ut adeo *inter fideles* dari non possit matrimonium, quin simul uno eodemque tempore sit sacramentum. — Dico : **inter fideles** i. e. baptizatos; sive catholici sint, sive non. Lex enim evangelica, quæ matrimonium in sacramentum constituit, non applicatur nisi suis subditis, qui sunt baptizati. Quare infideles, qui non sunt nisi sub lege naturali, matrimonium habent quale in lege naturali sancitur, contractum videlicet legitimum, sed gratiæ non collativum, ut adeo baptismus sit veluti conditio sine qua non potest fieri sacramentum matrimonii. — Dixi supra : **sub ratione contractus**, seu *in fieri* : Dici etiam potest, quod matrimonium **in facto esse** sit sacramentum non quidem *proprie*, sed sumpto sacramento *late* pro signo rei sacræ, quatenus nimirum est sacrum signum conjunctionis spiritualis Christi cum Ecclesia seu Verbi divini cum nutura humana.

Resol. Ex dictis **sequitur** : **1°**) Errare omnes qui asserunt : « Matrimonii sacramentum non esse nisi quid contractui accessorium ab eoque separabile, ipsumque sacramentum in una tantum nuptiali benedictione situm esse. » Quæ doctrina proscripta est (in Litt. Apost. *Ad apostolicæ*, 22 aug. 1851 ; item in Syll. n. 66) a PIO IX, qui alibi (in litt. ad reg. Sard., 19 sept. 1852) sic loquitur : « Dogma fidei est, matrimonium a J. C. D. N. ad dignitatem sacramenti esse elevatum atque doctrina Ecclesiæ catholicæ, sacramentum non esse qualitatem *accidentalem* contractui superadditam, sed de ipsa matrimonii *essentia* esse, ita ut unio conjugalis inter christianos non sit legitima, nisi in matrimonii sacramento, extra quod merus concubinatus tantum invenitur. » Similiter « in matrimonio Christiano contractum a sacramento non esse DISSOCIABILEM, atque ideo non posse contractum verum et legitimum consistere, quin sit eo ipso sacramentum, » hisce probat LEO XIII (Arcanum divinæ Sap.) inquiens : « Nam Christus Dominus dignitate Sacramenti aux t

matrimonium ; matrimonium autem est ipse contractus, si modo sit factus jure. Huc accedit, quod ob hanc causam matrimonium est sacramentum, quia est sacrum signum et efficiens gratiam, et imaginem referens mysticarum nuptiarum Christi cum Ecclesia. Istarum autem forma ac figura illo ipso exprimitur summæ conjunctionis vinculo, quo vir et mulier inter se conligantur, quodque aliud nihil est, nisi ipsum matrimonium. Itaque apparet, omne inter Christianos justum conjugium in se et per se esse sacramentum ; nihilque magis abhorrere a veritate quam esse sacramentum decus quoddam adjunctum aut proprietatem, allapsum extrinsecus, quæ a contractu disjungi ac dispari hominum arbitratu queat. » **Sequitur** : 2°) Omnino certum esse, inter sacramentum matrimonii ejusque contractum non dari distinctionem realem *perfectam*, qualis exsistit inter rem et aliam rem integram, cum unum sit de essentia alterius. Immo, inter utrumque nequidem dari distinctionem *imperfectam*, qualis est inter totum ejusque partem, ut inter hominem ejusque animam, quasi sacramentum sit ex contractu et benedictione coalescens ; sed ipsum contractum esse sacramentum totum et cum eo physice identificatum, nec ab eo distingui nisi logice cum fundamento in re, i. e. virtualiter, sicut res a forma morali, v. g. sacrum vas a sua sanctitate distinguitur, post pontificia oracula tenendum esse arbitror.

CAP. 2. DE ESSENTIA MATRIMONII UBI DE CONSENSU ET CONDITIONIBUS CONSENSUI APPOSITIS

Q. 39. In *quo* sita est *essentia* matrimonii ?

Prænot. Essentiam matrimonii in **usu** ejusdem seu consummatione sitam esse, teste Aug., docuit Julianus pelagianus. Quem turpem errorem secuti sunt Wicleffistæ. Ast certo certius **usus** matrimonii, licet licitus sit et honestus per se, non tamen est de essentia matrimonii, sub quacumque ratione spectetur. Nam verum fuit matrimonium inter primos parentes dum in paradiso morabantur, nec tamen nisi paradiso ejectus Adam cognovit Evam, ut, teste Cat. Rom. *Patres testantur*. Præterea B. M. V. veram fuisse S. Joseph conjugem, quamvis virgo semper permanserit, imo et perpetuam virginitatem Deo antea vovisset, nemo sine temeritate, imo, juxta Suarez, absque hæresi negare poterit. Ratio a priori est : quia usus ipse et operatio rei non est de illius essentia : hæc enim ad usum vel operationem supponitur, et usus est quid consequens ad essentiam. His prænotatis :

R. *Sub distinctione.* Vel loquimur de matrimonio **in fieri,** vel de matrimonio **in facto esse,** — **1°**) Essentia matrimonii **in fieri** consistit in mutuo consensu, exterius expresso, quo vir et mulier sibi invicem legitime tradunt jus *saltem radicale* in corpora in ordine ad actus ex se aptos ad generationem prolis, et sese obligant ad individuam vitæ societatem. Hinc in utroque jure recepta est regula: *Nuptias non concubitus sed consensus facit.* Dixi: *saltem* **radicale**; quia jus *expeditum*, stante vinculo matrimoniali, variis de causis amitti, suspendi, aut desinere potest. — **2°**) Essentia matrimonii **in facto esse** consistit in vinculo permanente, quod oritur ex præfato consensu. Ratio est: quod matrimonium subsistat, quamdiu hoc vinculum perdurat; et e contra, hoc vinculo dissoluto, matrimonium cesset ceteraque ad ipsum spectantia subsistere nequeant.

Q. 40. *Qualis* debet esse mutuus ille *consensus* matrimonialis?

R. Conformiter ad dicta de consensu *sponsalitio* (q. 4), debet esse utrimque: 1°) *internus* seu *verus*; 2°) *deliberatus*; 3°) *externus* seu signo sensibili expressus; 4°) inter personas *determinatas* et *jure habiles*, quatenus nimirum nullo impedimento dirimente ligantur.

Q. 41. An *valet* matrimonium, si contrahatur inter absentes per *procuratorem*, aut etiam per *scripturam*?

R. *Affirm.*, modo serventur conditiones requisitæ. Ratio: quia ad contractum non requiritur consensus actualis, sed sufficit, *virtualis (De Contract.*, q. 13), seu moraliter perseverans. Censetur autem perseverare, donec explicite vel implicite revocetur.

Conditiones autem sunt: **1°**) Ut procurator speciale mandatum acceperit contrahendi cum determinata persona. **2°**) Ut mandatum exsequatur per se ipsum et non per substitutum, nisi specialem substituendi facultatem acceperit. **3°**) Ut mandans tempore intermedio mandatum non revocaverit: alias non valebit matrimonium, quamvis revocatio nec procuratori nec comparti innotuerit. **4°**) Ut, quando matrimonium initur sive per procuratorem sive per scripturam, servetur forma, quæ

ad valorem contractus de jure præscribitur. Hinc pro matrimonio christianorum, in locis ubi TRID. est promulgatum, requiritur ut procurator contrahat coram parocho et duobus saltem testibus. Similiter, si ineatur matrimonium per scripturam, ut si Cajus scribat ad Bertham epistolam, eique non solum Cajus corpus suum tradat, sed etiam ex tunc traditionem sibi a Bertha faciendam acceptet, oportet ut Bertha epistolam ipsam coram parocho et testibus legat et traditionem sibi a Cajo factam acceptet. — Matrimonium autem inter absentes per scripturam aut procuratorem initum, si *legitime* inter fideles contrahatur, habere rationem sacramenti, ex supra (q. 38.) dictis sequitur cum inter fideles non detur matrimonium quin simul sit sacramentum. Non *licet* tamen ita contrahere, nisi causa valde gravis urgeat : quia iste modus contrarius est praxi ordinariæ Ecclesiæ et vix inter alios quam inter Principes et Magnates sic matrimonia fiunt. Quare parochus non debet propria auctoritate matrimoniis hujusmodi benedicere.

Q. 42. *Quid* facit CONDITIO adjecta *consensui* matrimoniali ?

R. Ne eadem bis repetantur, recolantur quæ dicta sunt de variis conditionibus *sponsalibus* adjectis (q. 10). Insuper de conditionibus *substantiæ matrimonii* repugnantibus speciatim agetur, ubi sermo erit de *bonis matrimonii*.

CAP. 3. DE BONIS MATRIMONII

Q. 43. *Quot* 1°) sunt BONA matrimonii ; et 2°) *utrum* ad ejus SUBSTANTIAM adeoque *validitatem* pertinent ?

R. Ad 1um) Ex S. THOM. (*Suppl.*, q. 49, a. 2) *tria* sunt BONA matrimonii : *proles*, *fides ac sacramentum*, quibus matrimonii ratio honesta redditur. *Bonum* **prolis** est ejusdem procreatio et educatio animæ et corpori competens. *Bonum* **fidei** est mutua conjugum fidelitas, importans ut alter alteri debitum reddat conjugale, ac prohibens ne alteruter cum alia persona carnaliter commisceatur. *Bonum* **sacramenti** est vinculum perpetuum, quo vir et mulier indissolubiliter conjunguntur, et quidem præcipue in matrimonio fidelium.

Explan. — Quomodo per hæc tria BONA matrimonium **cohonestetur**, ex S. THOMA sic ostendit BILL. : « TRIA potissi-

mum damna et incommoda incurruntur in matrimonio. Primum LIBIDO et ex ea resultans detrimentum usus rationis, debilitatio corporis et sensuum obtusio; et hoc damnum compensatur bono **prolis** seu procreatione liberorum quibus genus humanum propagatur et Deus perpetuo colitur. Secundum damnum est SOLLICITUDO MOLESTA placendi comparti, suscipiendi, parturiendi, educandi proles et rebus familiæ providendi; et hoc damnum compensatur bono **fidei**, qua alter alteri tenetur reddere debitum, nec potest extraneo commisceri. Tertium damnum est PERPETUA QUÆDAM SUBJECTIO seu servitus qua vir uxori, et uxor viro obligatur, et istud damnum compensatur bono **sacramenti**, quatenus sanctificat conjuges, eis confert auxilia supernaturalia ad se mutuo diligendum, præstandaque suaviter et fideliter usque ad finem vitæ cetera munia et onera matrimonii. »

R. Ad 2um) Utrum bona matrimonii ad ejus essentiam pertineant, *dist.* Spectari possunt: vel **in actu primo** seu quoad obligationem; vel **in actu secundo** seu quoad exsecutionem.

Si **primum**: Pertinent ad substantiam et validitatem matrimonii, quia ex vi matrimonii conjuges obligantur: tum ad prolem non impediendam, quandocumque copula exerceatur, et natam educandam; tum ad præstandum usum corporis comparti legitime petenti et ad non adulterandum; tum ad retinendam individuam vitæ societatem. Quare debent conjuges, nisi nihil agere velint, vero animi consensu triplicem hanc obligationem suscipere. Sufficit tamen, ut *implicite* et *virtualiter* suscipiant, licet de singula obligatione *expresse* non cogitent. Unde hoc ipso quod habeatur mutuus consensus et intentio tradendi et acceptandi potestatem corporum ad usum conjugalem, implicite intenditur susceptio triplicis illius obligationis, atque adeo substantia matrimonii habetur.

Si **secundum**: Non pertinent ad substantiam matrimonii. Quia voluntas contrahendi verum matrimonium, et consequenter obligationes omnes matrimonii proprias suscipiendi, consistere potest cum intentione easdem non adimplendi. Stant enim simul: se obligare ad aliquid et tamen ex malitia non velle huic obligationi satisfacere.

STUDENTS' LIBRARY
25000 THEOL. — IV — 4 ST. JOSEPH SEMINARY
TEUTOPOLIS, ILL.

Q. 44. An *valet* matrimonium initum sub CONDITIONE : aut *vitandi generationem ;* aut postea *adulterandi ;* aut *solvendi* matrimonium ?

Sub distinctione. Vel illa conditio **expresse** *contractui adjicitur* seu *in pactum deducitur ;* vel tantum **mente retinetur.**

Explan. Si **expresse** *adjiciatur* seu **in pactum** *deducatur :* tunc in *utroque foro* matrimonium est invalidum propter defectum consensus qui debet esse tum internus tum externus. Exstat ea de re celebris Decretalis GREG. IX (IV Decr. cap. fin., tit. 5) ubi dicitur : *Si conditiones contra substantiam conjugii inserantur, puta : si alter dicat alteri :* CONTRAHO TECUM, SI GENERATIONEM PROLIS EVITES ; *vel,* DONEC INVENIAM ALIAM HONORE VEL FACULTATIBUS DIGNIOREM ; *aut,* SI PRO QUÆSTU ADULTERANDAM TE TRADAS ; *matrimonialis contractus, quantumcumque sit favorabilis, caret effectu. Licet aliæ conditiones appositæ in matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi.* Excipe tamen, pro foro *externo,* ex communi sententia, si ea conditio ab uno tantum sponso adjiciatur, altero contradicente : quia si prior, non obstante alterius contradictione ad contractum processit, in matrimonii favorem præsumitur ab ea conditione recessisse. Immo sunt, qui idem dicendum putant, quando ad appositam ejusmodi conditionem alter silet. Nam et in hoc casu in matrimonii favorem tacens præsumitur contradicere. Sed præsumptio cedit veritati. Hinc si contraria intentio *probetur,* ista præsumptio eliditur. Nec in foro interno ista præsumptio sufficiens erit ut dubium excludat. Hinc confessarius consensus renovationem exigere debebit. SANCH.

Si **mente** *retineatur,* seu, quod idem est, si habetur **intentio mere interna,** tunc *subd.* Vel contrahentes **habent** animum obligationes omnes matrimonii proprias suscipiendi, licet iis implendis, impudicam v. g. cum alia persona amicitiam abrumpendo, non sint parati ; vel **non habent** talem animum. — Si **primum** : valet matrimonium : quia potest quis velle se obligare ad aliquid faciendum vel omittendum, licet non habeat voluntatem

id adimplendi, ut patet in eo qui, habens intentionem castitatem violandi, potest valide profiteri solemniter. Similiter valet votum paupertatis emissum ab eo qui solemniter profitetur, quamvis occulte retineat pecuniam ad proprios usus ac proinde propositum foveat votum violandi seu obligationes quas suscipit non exsequendi. — Si **secundum** i. e. si nolunt obligationes matrimonii essentiales suscipere, **theoretice** loquendo, non valet matrimonium in foro interno. Ratio est quia contractus matrimonii ex essentia sua consensum in illas obligationes exigit. Quisquis ergo intentionem habet excludentem aliquam ex iis obligationibus, eo ipso excludit matrimonii substantiam ac proinde invalide contrahit. — Dixi : theorice ; nam **practice** videndum est : num prava ista intentio se habeat ad contractum **antecedenter** tantum, ita ut nolint contrahere, nisi cum intentione excludente aliquam obligationem ; an vero **concomitanter** tantum, ut plerumque contingit, ita ut, non obstante prava intentione, habeant generalem voluntatem faciendi verum matrimonium. Hinc v. g. si tempore contractus uterque vel alteruter contrahens suam intentionem alligat errori de solubilitate matrimonii in casu adulterii, juxta placita sectæ suæ aut legis civilis, ita ut prorsus nolit contrahere, nisi sub conditione solubilitatis ; tunc matrimonium invalidum est in foro interno, etiamsi conditio mente retineatur et nullo modo deducatur in pactum ; quia scilicet nolunt aliter nisi dissolubiliter contrahere, adeoque sub conditione substantiæ matrimonii contraria. Si vero, ut *ordinarie* fit, contrahentes existimant quidem matrimonium in casu adulterii esse solubile, sed ad eam existimationem suam intentionem tempore contractus non limitarunt et habuerunt voluntatem generalem contrahendi matrimonium validum, ita ut illa existimatio erronea de solubilitate matrimonii in casu adulterii se habeat *concomitanter*, cum equidem sine illa contraxissent, in eo casu valet matrimonium. Intentio enim generalis contrahendi legitimum matrimonium, quale unice est matrimonium indissolubile, prævalet utpote efficacior errori privato, et quasi absorbet intentionem contrahendi juxta

placita sectæ aut legis civilis. Sic etiam valide baptizat qui vult facere quod Christus instituit, non autem quod facit Ecclesia Romana (Lugo, *De sacr. in gen.* d. 8, s. 8.) — In foro autem **externo** semper præsumitur adfuisse generalem voluntatem, atque adeo errorem quemlibet substantiæ matrimonii adversum mere concomitanter se habuisse, donec probetur contrarium.

Q. 45. *An* SUBSTANTIÆ matrimonii ac proinde illius VALORI *obstat* conditio, in pactum deducta, *servandi perpetuam castitatem et debitum non petendi*?

R. *Controvertitur.* Plures **affirmant**, quibus favet BENED. XIV (*Syn.* XIII, 22), qui simul ostendit (n. 15) contra hanc sententiam nihil posse inferri ex matrimonio B. M. V., cum huic nulla apposita fuerit conditio, juxta S. THOM. (in 4 Sent. d. 30, q. 2, a. 1,) ubi scribit: « B. Virgo, antequam contraheret cum Joseph, fuit certificata divinitus, quod Joseph in simili proposito erat; et ideo non se commisit periculo nubens; nec tamen propter hoc aliquid veritati deperiit; quia illud propositum non fuit conditionaliter in consensu appositum; talis enim conditio cum sit contra matrimonii BONUM scilicet PROLEM procreandam, matrimoniun tolleret. » Multi alii **negant** cum BILL. et BALLER., quorum sententia probabilior est: quia conditio illa excludit solum usum licitum, non vero ipsum jus seu dominium radicale ad copulam, quod solum ad essentiam matrimonii pertinet. Nec aliter sentit S. THOMAS; et si dicat talem conditionem esse *contra matrimonii bonum*, seu adversari ejus substantiæ, id profecto intelligit, quatenus apponens hanc conditionem nolit concedere jus in proprium corpus (*ibid.* ad 3).,

Confirmatur ex Litt. PII VI, *Gravissimum matrimonii ad Archiep. Prag.* (11 jul. 1789) ubi loquens de matrimoniis hæreticorum putantium divortium in casu adulterii licere, sic ait: « *Si conditio legalis vinculi conjugalis allatis de causis solvendi per pactum expressum matrimonio apponatur, nullum et irritum ab initio dicendum erit matrimonium... Si vero nulla fuit apposita expressa ejusmodi conditio repugnans substantiæ matrimonii, licet contrahentes generatim intendant contrahere juxta placita sectæ aut legis concedentis dissolutionem vinculi conju-*

galis, nihilominus matrimonium valide contractum censendum erit.

Resol. Contrahentes sub pacto *non plures quam duos* filios procreandi, aut vitandi generationem prolis in initio matrimonii donec ad meliorem statum fortunæ pervenerint, subintelligentes vel expresse stipulantes se post secundum partum, aut sub initio, matrimonio usuros ad modum *Onam*, invalide contrahunt. Hæc enim conditio adversatur substantiæ matrimonii. Idem a fortiori dicendum est, si fieret stipulatio de usu successivo matrimonii ad modum *Onam*.

Nec **obj.** : conditio *si generationem prolis evites*, in pactum deducta, est contra substantiam matrimonii ; ergo sequens *si castitatem serves*. **Resp.** enim *disting.* antecedens : Est contra substantiam matrimonii conditio si generationem prolis evites *positive et immediate in se*, v. g. procurando abortum, committendo peccatum Onam, *Conc.* Si evites generationem prolis *negative* tantum, abstinendo scilicet a copula, *nego*. Non enim est de substantia matrimonii uti conjugio, sed posse uti. — Utut sit, **ante** *factum* non licet sic contrahere, ne sacramentum exponatur periculo nullitatis ; **post** *factum*, standum est pro valore actus.

Q. 46. *An* repugnat *bono prolis* SUBSTANTIALI stipulatio *de abjicienda prole ?*

R. *Sub distinctione*. Stipulatio illa duo significare potest : vel prolis **expositionem**, vel ejusdem **ejectionem**, unde natum est sequi mortem. — Si **primum** : non videtur repugnare, quum parentes non rejiciant obligationem educationis, sed conveniant de actu, quo ab aliis educetur. — Si **secundum** : stipulatio adversatur bono substantiali prolis. Sic in imperio Sinensi parentes solent abjicere liberos vix natos, ibique abjicere est morti tradere ; quare si in matrimonii celebratione convenirent de abjiciendis infantibus, matrimonium viribus destitueretur. Quod si stipularent vendere prolem Christianis, neque superadderent pacto : *quod proles rejicienda sit*, nihil substantiæ matrimonii contrarium statuere viderentur.

Q. 47. An repugnat bono prolis SUBSTANTIALI stipulatio de prole *educanda in infidelitate aut in hæresi* ?

R. *Negative.* Quamvis enim hujusmodi pacta semper sint irrita et graviter illicita, quia adversantur bono prolis *spirituali*, non tamen adversari videntur matrimonii substantiæ, quum de substantia prolis potius sit bonum physicum seu temporale, quam bonum ejus spirituale. Vitam enim prolis naturalem parentes curare debent qua *conjuges*, spiritualem vero qua *christiani*, potius quam ut conjuges.

CAP. 4. DE FINE CUR MATRIMONIUM INSTITUTUM FUIT DEQUE EJUS HONESTATE, PRÆCEPTO ET EFFECTIBUS.

Q. 48. In quem *finem* institutum est matrimonium ?

R. Matrimonium institutum est ob *triplicem* potissimum finem : 1°) **Ad propagandum** et **conservandum genus humanum**, per generationem et educationem prolis. Et hic quidem finis *primarius* est, ad quem matrimonium non tantum ex natura sua, sed etiam ex positiva Dei voluntate ordinatum est, dicente Deo (GEN. I,27) : *Crescite et multiplicamini.* 2° **Ad mutuum viri et mulieris solatium et adjutorium**, juxta illud (GEN. II 18) : *Non est bonum esse hominum solum : faciamus ei adjutorium simile sibi.* 3°) Post lapsum proptoparentum, matrimonium etiam cessit **in remedium concupiscentiæ**, quod multo adhuc efficacius præstat, postquam a Christo ad dignitatem sacramenti elevatum fuit gratiamque confert ad vitanda libidinis peccata. Quod igitur *sanis* erat in officium, *ægrotis* cessit in remedium, non quidem ulla constitutione nova, sed sola rerum mutatione, juxta illud (GEN. III, 7) : *Et aperti sunt oculi amborum ; cumque cognovissent se esse nudos, consuerunt folia ficus et fecerunt sibi perizomata.* Immo, contendit S. CHRYS. (*De Virg.*, 19, et hom. *Quales ducendæ sint uxores*, § 5) hunc finem **NUNC** temporis esse **præcipuum**, ut patet ex verbis Apost. (I COR. VI, 2) : PROPTER FORNICATIONEM *autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat... Nolite fraudare invicem nisi forte ex consensu ad tempus ; ... et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter* INCONTINENTIAM *vestram. Quod si non se*

continent, nubant. Melius est enim nubere quam uri. Ex quibus concludit S. Chrys : « Hoc conjugio spectandum est, maxime ut peccatum effugiamus, ut immunes simus a scortationibus ; in hoc quærendæ sunt nuptiæ, ut ad vitam pudice gerendam nos adjuvent. »

Q. 49. *An* 1°) matrimonium est *honestum* ; an 2°) *virginitati* aut *cœlibatui* præferendum ; an 3°) est *de præcepto*?

R. Ad 1um) Cum matrimonium a Deo sit institutum et quidem in fines honestos, patet, illud in se licitum esse et honestum.

Explan. Confirmatur ex eo quod Christus ad illud cohonestandum sua præsentia matrimonio interfuit illudque ad dignitatem sacramenti elevavit. Præterea in Lege Nova licet commendetur continentia, nusquam tamen matrimonium vel ejus usus reprobatur. Quin præcipit Apost. (I Cor. vii, 3) : *Uxori vir debitum reddat ; similiter autem et uxor viro ;* et junioribus viduis consulit (I Tim. v, 14) : *Volo ergo juniores nubere, filios procreare, matres familias esse.* Hinc SS. PP. Irenæus, Clem. Alex., Epiph., Aug., acriter invecti sunt in antiquos hæreticos : *Encratitas, Manichæos, Marcionem, Saturninum, Priscillianum,* qui *Gnosticorum* placitis addicti conjugia humana propterea damnabant, quod corpus humanum a malo principio esse reputarent. De quibus omnibus egi in opere : Principia et errores.

Ad 2um) Matrimonium Virginitati non est anteponendum. Est de fide definitum in Trid. (S. 24, can. 10): *S. q. d. statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis vel cœlibatui, et non esset melius ac beatius manere in virginitate aut cœlibatu, quam jungi matrimonio, A. S.*

Explan. Si enim, teste Christo, (Matth. xix, 10), *non nubere* donum Dei sit adeo perfectum, ut pauci illud capiant, ipseque Christus ad continentiam amplectendam propter regnum cœlorum adhortetur, profecto sequitur, eam per se vita conjugali esse perfectiorem et tutiorem viam ad cœlum. Accedit, quod Christus ex *virgine* nasci voluerit : *virginem* habuerit nutritium patrem S. Joseph, et præcursorem Joan. Baptistam ; ipse *virgo* per totam vitam permanserit ; præ omnibus discipulis S. Joannem *virginem* dilexerit eique soli *virginem* matrem moriens commendaverit.

R. Ad 3um) An matrimonium sit de præcepto, *dist.*

prout consideretur vel respectu **collectionis** hominum, vel respectu **singulorum**. — Si **primum**, dicendum est : dari quidem præceptum matrimonii naturale ac divinum respectu *communitatis*, ut propagetur et conservetur humana species. — Si **secundum** : *subdisting.* datur præceptum pro *primis mundi temporibus*, quibus replenda erat terra ; secus vero pro *hac mundi ætate*, qua repleta est tellus, nec timendus est speciei humanæ interitus. — Itaque ad **individuos** quod attinet, audiatur Aug. (l. *De bono conj.*, c. 9) : « Colligitur primis temporibus generis humani, maxime propter Dei populum propagandum... uti debuisse sanctos... bono nuptiarum. » Ast, uti scribit alibi (l. *De nupt. et concup.*, c. 13) : « Hæc propagatio filiorum, quæ in SS. Patribus propter generandum et conservandum populum Dei officiosissima fuit tunc, jam non habet illam necessitatem. » Addit Cat. Rom. : « Nunc enim, aucto jam humano genere, non solum ulla lex uxorem ducere aliquem non cogit, sed potius virginitas summopere commendatur et unicuique in Sacris Litteris suadetur, ut quæ matrimonii statu præstantior sit majoremque in se perfectionem et sanctitatem contineat. »

Q. 50. *Quinam* sunt effectus matrimonii ?

R. Sunt sequentes : 1°) vinculum indissolubile ; 2°) potestas in mutua corpora in ordine ad copulam conjugalem, ex qua potestate sequitur jus petendi et obligatio reddendi debitum conjugale ; 3°) obligatio mutua fidelitatis ; 4°) obligatio prolem susceptam debite educandi ; 5°) obligatio cohabitandi et se invicem adjuvandi. His 6°) accedit in matrimonio *christianorum* gratia sanctificans secunda, et per accidens prima, gratia etiam sacramentalis, i. e. gratia habitualis seu ejus augmentum cum speciali vigore et robore in ordine ad fidem mutuo servandam, ad conjugaliter et caste vivendum, et ad onera matrimonii ferenda.

CAP. 5. DE FINE PROPONENDO IN MATRIMONIO

Q. 51. *Qui* sunt fines proponendi in matrimonio, ut *valide* et *licite* quis contrahat ?

Prænot. *Tres* fines in matrimonio considerari possunt : fines **intrinseci essentiales** ; fines **intrinseci accidentales**, et fines **extrinseci**. — *Primi* matrimonio ita sunt proprii, ut illius substantiam constituant, suntque tria bona matrimonii spectata in actu primo seu quoad obligationem (q. 43). — *Secundi* sunt ipsi fines ob quos a Deo matrimonium institutum fuit (q. 48). Dicuntur : tum *intrinseci*, quia ad illos matrimonium per se tendit ; tum *accidentales*, quia a contrahentibus, salva matrimonii substantia, positive excludi possunt. — *Tertii* sunt quicumque alii præter fines hucusque recensitos, ut si quis contraheret ad pacem familiarum conciliandam, ad divitias consequendas, ad voluptatem ex copula captandam. His positis :

R. **1°**) Certum est, quod si quis contraheret positive excludendo fines *intrinsecos essentiales*, nempe animo, ut aliquam ex obligationibus, quæ ad substantiam matrimonii pertinent, nullatenus suscipere vellet, non solum peccaret, sed nullum iniret matrimonium quoad forum internum, juxta dicta (q. 44.)

R. **2°**) Certum est, quod si quis excluderet fines *intrinsecos accidentales*, non solum *valide* sed etiam *licite* posset aliquando contrahere, prout si esset senex et nuberet sine spe procreandi prolem, nec intenderet remedium concupiscentiæ. Sufficit enim, quod salventur fines substantiales ; et sic contraxerunt B.V. et S. J., qui utique non intenderunt procreationem prolis nec remedium concupiscentiæ et tamen validum et licitum conjugium inierunt.

R. **3°**) A fortiori *nequidem venialiter* peccaret, qui nubendo, inter fines *intrinsecos accidentales*, principaliter intenderet finem *secundarium*, modo finem *primarium*, qui est procreatio prolis, non excluderet. Probatur ex Cat. Rom., qui postquam enumeraverat fines intrinsecos accidentales, continuo addit: « Hæ igitur sunt causæ, quarum *aliquam* sibi quisque proponere debet, ut pie et religiose, ut sanctorum filios decet, nuptias velit contrahere. »

R. **4°**) Certum est, eos *non peccare*, qui nubendo, præter fines conjugii intrinsecos, *secundario* intendunt alios fines licet matrimonio *extrinsecos* et *in se indifferentes*. Hinc ait Cat. Rom. : « Quod si ad eas causas [*intrinsece accidentales*] aliæ etiam [*extrinsecæ*] accedant, quibus homines inducti matrimonium ineant atque in habendo uxoris

delectu hanc illi præponant, ut : HÆREDIS RELINQUENDI DESIDERIUM, DIVITIÆ, FORMA, GENERIS SPLENDOR, MORUM SIMILITUDO, hujusmodi sane rationes damnandæ non sunt, cum matrimonii sanctitati non repugnent ; neque in SS. LL. Jacob patriarcha reprehenditur, quod Rachelem, ejus pulchritudine illectus, Liæ prætulerit. »

R. 5°) *Disputant* DD.. an licitum sit contrahere *principaliter* ob fines *extrinsecos*, nempe ad voluptatem captandam, etc. Ille vero *principaliter* ob finem extrinsecum, v. g. ob divitias contrahere dicitur, qui cum esset determinatus ad non nubendum, ideo suum mutat propositum, quia sibi occurrit fœmina dives ; nubendo tamen fines matrimonii proprios et intrinsecos non excludit : alias enim non principaliter, sed *unice* seu *solum* propter divitias contraheret. Hoc posito, *distinguendum* esse arbitror inter fines extrinsecos. Alii enim sunt, qui per se **honestatem moralem** continent, quales sunt : pax reipublicæ ; pax, charitas et amor inter consanguineos, illustris familiæ conservatio, etc. Alii vero sunt **indifferentes**, in quibus nulla moralis honestas relucet, uti sunt voluptates, honores, divitiæ, etc. Si quis principaliter contrahat ob fines extrinsecos **honestos** nullum committit peccatum, sed potius actum virtutis moralis exercet : quia finis actionis est honestus ; et medium, quo ad illum obtinendum utitur, est pariter honestum ; ergo ex nullo capite actio vitiari potest. Si vero ob finem **indifferentem** matrimonium ineatur, *probabilius* censeo cum CASTRO PALAO, nullum in præsenti esse peccatum : quia matrimonium per se est actus honestus, et velle obtinere aliquid temporale, actu per se honesto, inhonestum non est. Ergo nullum est peccatum velle contrahere matrimonium non excludendo illius fines, ut illo contracto uxoris pulchritudine et dote copulæque voluptate fruaris : quia eo casu non operaris absque fine virtutis, qui in triplici bono matrimonii intrinsece imbibitur, et quem in exsecutione ipsius operis implicite intendis.

Nec obstat propositio damnata ab INNOC. XI, n. 6 : *Opus conjugii ob* SOLAM *voluptatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu veniali.* Intrinseco enim vitio laborat ob particulam

solam, quæ positive excludit alios quosvis fines, in quos actio hujusmodi ordinatur (*De Act. hum.*, q. 58). Quod vero quis ad opus alliciatur appetitu delectationis, sicuti ad laborem spe præmii, id ordini naturæ esse consentaneum docet S. Thom. (*c. gent.*, III, 26.) : « Delectatio, quæ consequitur bonas et appetendas operationes, bona est et appetenda ; idque convenit cum ordine naturæ... Videmus enim quod natura illis operationibus animalium delectationem apposuit, quæ sunt manifeste ad fines necessarios ordinatæ... Nisi enim adesset delectatio, animalia a prædictis usibus necessariis abstinerent. »

CAP. 6. DE VARIIS MATRIMONII DIVISIONIBUS. UBI DE MATRIMONIO NATURALI ET SACRAMENTALI ; LEGITIMO, RATO ET CONSUMMATO ; VERO, PUTATITIO ET PRÆSUMPTO ; CONSCIENTIÆ SEU SECRETO ET MORGANATICO.

Q. 52. *Quænam* sunt matrimonii divisiones ?

R. Matrimonium dividitur 1°) in **naturale** et **sacramentale** (q. 36). *Naturale* iterum dupliciter spectari potest : *active* seu *in fieri* ; et *passive* seu *in facto esse*. Quo sensu matrimonium *sacramentale in facto esse* spectari valeat, dictum fuit (q. 38).

Dividitur 2°) in **legitimum, ratum** et **consummatum**. **A**) **Legitimum** dicitur, quod legitimo consensu contrahitur inter personas habiles ; et tale matrimonium datur non solum inter fideles i. e. baptizatos, sed etiam inter omnes illos infideles, qui legitime contrahunt. Hinc pro *infidelibus* requiritur consensus legitimus et absentia cujusvis impedimenti quod matrimonium aut jure *naturæ* aut jure *positivo divino* invalidum reddat. Ubi *vero* agitur de *fidelibus*, requiritur insuper absentia cujusvis impedimenti quod matrimonium *jure ecclesiastico* irritum facit : quia hi non illi legibus ecclesiasticis subjiciuntur. **B**) **Ratum** dicitur, quod inter *baptizatos* nullo jure impeditos legitime contrahitur ac præter valorem contractus participat dignitatem sacramenti. Itaque *ratum* matrimonium in se includit *legitimum*, sed insuper addit rationem sacramenti, per quod majorem firmitatem acquirit, esto nondum sit consummatum. Sæpe tamen

ratum sumitur pro quovis matrimonio legitimo, cui nondum accessit copula carnalis, sive sit sacramentum, sive non. Sed tunc plerumque dicitur cum addito : *ratum tantum*, vel *ratum nondum consummatum*. Quin imo aliquando matrimonium ratum nihil allud significat, quam matrimonium validum. Proprie loquendo, matrimonium *ratum tantum*, seu *ratum non consummatum* significat matrimonium legitimum inter fideles, quod copula carnali nondum completum est. **C**) **Consummatum** dicitur utrumque matrimonium, tum legitimum infidelium, tum ratum fidelium, quando per copulam carnalem ad generationem aptam *extrinsece* completur. Dixi : *extrinsece*, quippe usus matrimonii ad ejus essentiam minime pertinet (q. 39). Per consummationem, vinculum morale et juridicum fortius adstringitur.

Explan. Ut tamen dici queat *consummatum*, duo requiruntur : **a**) Ut copula carnalis sit perfecta et sufficiens ad generationem, adeo ut conjuges effecti simul fuerint una caro. Non ea ergo sufficeret in qua, etsi dempta mulieri foret corporalis virginitatis integritas, deficiente tamen apta virilis seminis effusione, generatio sequi non posset. **b**) Ut talis copula habita fuerit post legitimum matrimonium. Nam quæ forsan habita fuisset ante ejus celebrationem, non efficit ut contractum postea matrimonium dici queat consummatum. Erat enim copula fornicaria non conjugalis ; nec utique matrimonium, quod tunc nondum erat, consummari potuit, ac proinde secutum matrimonium, donec nova copula accesserit, censetur ratum et per professionem religiosam vel pontificis dispensationem adhuc solvi potest. Et licet ad legitimandam prolem ex copula anteriori genitam matrimonium in favorem prolis retro exstitisse fingatur, nihilominus non quoad alios effectus retro habetur pro consummato.

Dividitur 3°) in **verum** et **putatitium**. **A**) **Verum** dicitur, quod reipsa et valide contractum est, atque ut tale est probatum uno ex iis argumentis quibus cetera negotia probari solent, cujusmodi est parochi vel aliorum testimonium, liber matrimoniorum, confessio conjugum, diuturna viri et honestæ fœminæ cohabitatio. Et quidem leviores probationes sufficiunt, cum agitur de matrimonio *sustinendo*, quam cum res est de eo *dissolvendo*.

B) Putatitium est, quod legitime contractum existimatur, cum tamen a parte rei, ob latens aliquod impedimentum, sit nullum. A falsis connubiis distinguitur hoc solo, quod filii ex eo suscepti habeantur legitimi, quando hæc duo adsunt : **a**) Ut contractum sit *bona fide*, saltem ab alterutro conjugum ; **b**) Ut contractum fuerit *publice* et in facie Ecclesiæ, i. e. coram parocho et testibus et præmissis vel saltem dispensatis denuntiationibus.

Dividitur **4°**) in matrimonium **conscientiæ** et **morganaticum. — A**) **Conscientiæ** matrimonium, quod non est confundendum cum *clandestino*, illud est quod omissis denuntiationibus contrahitur coram parocho aut alio sacerdote ad hoc deputato ac duobus testibus, sed ea lege ut, ad evitanda hominum improbantium dicteria aliasque molestias quas facile subirent conjuges, matrimonium non reveletur, sed *secretum* maneat, quamdiu conjugibus ipsis illud publicare non placuerit.

Dubium non est, quin validum sit, cum omnia essentialia includat. Quia tamen mens Ecclesiæ est, ut matrimonia publice celebrentur, et aliunde ex matrimoniis *conscientiæ* gravia mala nata sunt sequi, tum quod vir postea aliam fœminam spe matrimonii facile seducere possit ; tum quia proles a parentibus separentur sicque minus recte educentur : idcirco illud permittendi facultatem Bened. XIV (*Satis Vobis*, 17 nov. 1741) solis tribuit episcopis, sub datis conditionibus, quarum præcipuæ sunt : **a**) Ut adsit urgentissima causa, ut si vir et mulier in occulto concubinatu vivunt neque ulla criminis suspicio adsit. Quem casum proponit Pontifex, quin alios similes excludat episcopi judicio. Et sic aliquando permittitur matrimonium *conscientiæ*, quando vir et mulier sunt conditionis valde disparis, vel quando consanguinei contrahentium matrimonio adversantur illudque omnino impedire conantur. **b**) Ut omnino constet, nullo ligari impedimento partes, quæ insuper tenebuntur intra dies 30 prolem natam et baptizatam denuntiare episcopo. Secus in gratiam filiorum publicatur matrimonium. **c**) Ut in cancellaria episcopali liber retineatur sigillo clausus, ubi illud matrimonium describatur, et alio simili libro proles inde nata adnotetur, Qui quidem libri omnem merentur fidem.

B) Morganaticum a consueto matrimonio non differt, nisi quoad effectus quosdam civiles. Est vero in specie hujusmodi : vir nobilis atque illustris, defuncta

uxore, ducit aliam inferioris conditionis, eo pacto, ut nec ipsa nec liberi ex ea nascituri dignitatem mariti ac patris aut hæreditatem paternam consequantur sed donatione *morganatica* seu certo titulo certisque bonis per pactum assignatis contenti sint.

Explan. Dicitur *ad morganaticam*, quæ vox videtur germanica, ducta a *morgen*, matutinum, *et gab*, donum, quia nempe et uxor et filii contenti esse debent solo illo dono quod sibi ab initio quasi matutino die nuptiarum tribuitur. Ideo introductum fuit, ne viri nobiles, præsertim principes, cum periculo incontinentiæ innupti manere quasi cogantur, et simul ut illustrium familiarum conservationi prospiceretur, dum filii ex priori matrimonio suscepti a damno serventur immunes.

CAP. 7. DE VERITATE SACRAMENTI MATRIMONII DEQUE TEMPORE INSTITUTIONIS HUJUS SACRAMENTI

Q. 53. *An* matrimonium est SACRAMENTUM ?

R. In L. N. matrimonium esse veri nominis sacramentum de fide est ex TRID. (S. 24, can. 1) : *S. q. d. matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem legis evangelicæ sacramentis a C. D. institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre, A. S.* Idem clare jam antea tradiderat FLOR. dicens : *Septimum est sacramentum matrimonii.*

Explan. Et sane in matrimonio *tria* inveniuntur, quæ requiruntur et sufficiunt ad sacramentum constituendum. **1°) Signum sensibile**, quod habetur in contractu externe expresso. **2°) Collatio gratiæ**, ut conficitur ex verbis Pauli (EPHES. V, 25) : *Viri diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam... Ita et viri diligere debent uxores suas ut corpora sua. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam ; quia membra sumus corporis ejus* [Christi] *de carne ejus et de ossibus ejus. Propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est : ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* Non desunt DD., iique nobilissimi, quos inter CAJETANUS, VASQUEZ, ESTIUS, etc., qui existimant ex Scripturis tantum probari posse matrimonii *dignitatem*, non vero illud conferre gratiam. Ast in præcitatis ver-

bis, illud saltem *innui*, ut utar verbo Patrum Trid., sequenti ostenditur argumento. Juxta Paulum matrimonium significat conjunctionem Christi cum Ecclesia : atqui hæc conjunctio est per gratiam. Ergo conjunctio conjugalis etiam talis esse debet, alioquin non posset significare conjunctionem Christi cum Ecclesia. Vel etiam : Paulus viros adhortatur, ut uxores diligant, sicut et Christus Ecclesiam : i. e. adhortatur conjuges Christianos, ut sese amplectantur amore præcipue supernaturali. Atqui ad talem amorem, eumque perpetuum (non enim loquitur de amoris actu uno alterove) necessaria est jugis gratia quam sacramenta conferunt. Ergo in verbis Pauli saltem innuitur in societate conjugali Christianorum sacramentalem adesse gratiam. 3°) **Institutio divina** ex eo apparet quod solius Dei sit, signo sensibili annectere gratiam. Confirmatur ex *Traditione*, ad quam probandam, præter effata SS. PP., decreta CC., et libros liturgicos, præcipue confert unanimis perpetuusque Ecclesiæ tum orientalis tum occidentalis consensus in confitendo septenario numero sacramentorum ; quæ quidem universarum nationum atque sectarum perfecta consensio non aliunde provenire potest, quam a primitiva Apostolorum traditione, ut sæpius jam dixi. Stat itaque dogma catholicum multiplici argumento probari, ut declaravit Leo XIII (*Arcanum*) inquiens : « Apostolis magistris referenda sunt, quæ sancti Patres nostri, Concilia et universalis traditio semper docuerunt ; nimirum Christum Dominum ad Sacramenti dignitatem evexisse matrimonium ; simulque effecisse ut conjuges cœlesti gratia quam merita ejus pepererunt septi ac muniti, sanctitatem in ipso conjugio adipiscerentur : atque in eo, ad exemplar mystici connubii sui cum Ecclesia mire conformato, et amorem qui est naturæ consentaneus perfecisse, et viri ac mulieris individuam suapte natura societatem divinæ caritatis vinculo validius conjunxisse. »

Q. 54. *Quandonam* Christus instituit sacramentum ?

R. Datur **triplex** sententia. Juxta alios, quum, repudiato libello repudii, matrimonium reduxerit ad legem primitivam indissolubilitatis, dicens (Matth., xix, 6) : *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*. Juxta alios, quum nuptiis in Cana Galilææ benedixit ipsasque miraculo illustravit. Iis favet S. Cyril. Alex. (*epist ad Nest.* a PP. Ephesinis confirmata) ; S. Epiph. (*hær.* 67) ; S. Aug. (*tract.* 9 *in Joan.*, c. 2). Juxta alios, quando post resur-

rectionem per 40 dies in terra versabatur cum Apostolis, *varia loquens de Regno Dei.*

CAP. 8. DE MATERIA, FORMA ET MINISTRO SACRAMENTI MATRIMONII

Q. 55. *Quæ* sunt MATERIA et FORMA sacramenti matrimonii ?

R. Contractus matrimonialis, i. e. mutuus consensus verbis vel signis expressus, quo vir et mulier sibi tradunt dominium radicale in corpora in ordine ad actus ex se aptos ad generationem prolis, est *materia* simul et *forma* hujus sacramenti, sed sub *diverso* respectu.

Explan. Nec mirum : cum enim sacramentum matrimonii non sit nisi contractus matrimonialis ad dignitatem sacramentalem elevatus, necesse est, ut in ipso contractu materia et forma reperiantur. Quare, sicuti in ceteris contractibus res sunt *materia remota*, rerum vero traditio materia *proxima*, et acceptatio per verba seu signa sint *forma* ; ita sacramenti matrimonii *materia remota* sunt corpora seu jus mutuum in corpora ; *materia proxima* est mutua corporum seu juris in corpora traditio : *forma* vero sunt mutua corporum seu juris in corpora acceptatio, facta signo sensibili consensum internum exprimente (Cfr. BILL.). Et hæc quidem sententia est *unice vera*. Postquam enim constat, nullum matrimonium inter Christianos esse, quod non sit sacramentum, et valida habenda esse matrimonia quæ absque sacerdote forte celebrentur in locis ubi decretum TRID. quoad clandestinitatem non viget ; manifestum est, ad materiam sacramenti nec manuum impositionem, nec aliud quidpiam, quod a sacerdote præstetur, ullatenus pertinere. Quocirca prorsus obsoleta illa opinio est, quæ matrimonii formam in verbis a sacerdote prolatis statuebat. Quare verba sacerdotis : *Ego vos in matrimonium conjungo* nullatenus significant : ego vos supernaturaliter conjungo per gratiam sacramenti, ut quibusdam visum fuit : sed simpliciter significant : Ego matrimonium vestrum auctoritate Ecclesiæ ratum habeo et confirmo seu approbo.

Q. 56. *Quis* est MINISTER sacramenti matrimonii ?

R. Ex Actis S. Sedis, quibus statuitur : *sacramentum matrimonii non esse qualitatem accidentalem contractui superadditam, sed spectare ad ipsam essentiam matrimo-*

nii inter Christianos initi, ut adeo sacramentum matrimonii in connubio Christianorum identificetur cum ipso contractu; nec inter fideles matrimonium dari posse, quin uno eodemque tempore sit sacramentum ; prorsus colligendum est, quod alioquin tenuit semper opinio communior magisque recepta, *ipsos contrahentes* esse sacramenti matrimonii *ministros*, ut adeo controversiæ, quæ olim hac de re ventilatæ sunt, jam omnino sint antiquatæ et ad historiam amandandæ.

Explan. Nisi enim ipsi sponsi baptizati, contractum matrimonialem ineundo, uno eodemque tempore sacramentum perficiant ac proinde ejusdem sint ministri, asserere quis poterit : sacramentum matrimonii esse tantum quid contractui accessorium, non autem esse ipsam essentiam matrimonii christiani, proindeque ipsum sacramentum non identificari in connubio Christianorum cum ipso contractu, darique posse inter fideles matrimonium quod simul non sit sacramentum. Atqui hæc asserere vetat S. Sedes. Ergo ex ejusdem oraculis luculenter conficitur, ipsos contrahentes esse ministros hujus sacramenti. Quæ quidem sententia, quam jure merito Perrone vocat « *unice veram* » immo et « *Ecclesiæ catholicæ doctrinam* », communior semper, fatente Bened. XIV (*Syn.* VIII, xiv, 5), atque magis recepta est. — In hanc enim **conspirant : 1°**) Canonistæ fere omnes et unanimiter quidem Scholastici, quorum ne unus quidem noscitur contrariam docuisse sententiam et scriptis edidisse, ante Melch. Canum, qui suum de *Locis theologicis* opus edidit an. 1562, quemque inter alios secuti sunt : Sylvius, Estius, Tournely, Drouin, Dælman ; ut adeo sententia Cani fuerit novitas in Ecclesia ceterarumque novitatum sortem jure merito sit adepta. Unicus audiatur, Scholasticorum princeps, S. Thom. (*Suppl.* q. 42, a. 1) inquiens : *Verba quibus consensus exprimitur matrimonialis sunt forma hujus sacramenti, non autem benedictio sacerdotalis, quæ est quoddam sacramentale.* — **Conspirat : 2°**) Flor. dicens : *Causa efficiens matrimonii est regulariter mutuus consensus per verba de præsenti expressus.* (Dicitur : *regulariter* ; quia consensus mutuus ordinarie *verbis*, interdum tamen *nutibus* et *signis* exprimitur.) Jam vero *contrahentes*, non vero *sacerdos*, consensum dant et per verba exprimunt, adeoque efficiunt sacramentum : qui autem efficit sacramentum, est illius minister. Nec dicatur Concilium loqui de matrimonio prout est contractus, cum dicatur : *causa matrimonii*, non vero *causa sacramenti.* Nam ibi agi de matrimonio,

uti est sacramentum, sequentibus conficitur : **A**) Quia Eugenius IV profitetur, se sacramentorum doctrinam Armenis tradendam assumere. **B**) Quia verbis declarat, se sermonem facere de sacramento matrimonii, cum dicat : *Septimum est sacramentum matrimonii.* **C**) Quia nihil opus erat, ut doceret Armenos quomodo naturali contractu matrimonium perficeretur ; id quippe latebat neminem et a Pontificis scopo erat alienum. — **Conspirat : 3°**) Trid. Nam **A**) docet (S. 24 c.1) : *Clandestina matrimonia libero contrahentium consensu facta,* rata *et vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit.* Jam vero ex recepto a SS. Canonibus loquendi modo, matrimonia Christianorum propterea proprie dicuntur *rata*, quia vera et proprie dicta sunt sacramenta (q. 52). **B**) Ibidem describens ritum, quo matrimonium in facie Ecclesiæ sit celebrandum, ait : *Parochus, viro et muliere interrogatis et eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat* : Ego vos in matrimonium conjungo, in nomine Patris et Filii et Spiritus S. ; *vel aliis utatur verbis, juxta receptum uniuscujusque provinciæ ritum.* Quod ultimum profecto non adjecisset, si putasset verba sacerdotis constituere formam sacramenti ; quippe relinquendo formas sacramentorum arbitrio provinciarum, mutationibus etiam essentialibus januam aperuisset. **C**) Declarans eodem in capite irrita matrimonia clandestina, ad valorem matrimonii requirit nudam præsentiam parochi et testium, nulla vero sacerdotis verba. Jam vero in sententia Cani aliorumque dicentium sacerdotem esse ministrum hujus sacramenti, Concilium parum sollicitum fuisset, ut fideles matrimonium contrahentes sacramentum susciperent. — **Conspirat : 4°**) S. C. C., quæ declaravit (2 mart. 1580) verba : « *ego vos conjungo* » non pertinere ad substantiam matrimonii, adeoque illud valere, etiamsi verba consensum exprimentia prolata sint tantum a contrahentibus, dummodo adsit præsentia parochi et testium, quam absque verbis sufficere putavit.

Q. 57. *Quæ* sunt consectaria ex doctrina de *ministro* sacramenti matrimonii ?

R. Varia sunt consectaria quæ ex hac doctrina profluunt, ut patebit ex sequentibus resolutionibus.

Resol. 1. Quod parochus matrimonio assistat non tanquam minister sacramenti, sed : **A**) ut *minister Ecclesiæ in tali solemnitate*, i. e. ut minister partis liturgicæ hujus sacramenti ; **B**) ut *testis qualificatus*, seu necessario requisitus, et qui non

potest per alium quemcumque indifferenter suppleri, ita ut vel ipse aut alius sacerdos de ejus vel Ordinarii licentia adesse debeat. Voluit nempe Ecclesia, ut matrimonium, quia sacramentum est, sancte tractetur et religioso ritu celebretur ; et ut de matrimonio rite et recte celebrato sibi constaret non per testes qualescumque, sed præcise per testem a se electum et sibi probatum, scilicet per proprium contrahentium parochum. In duobus vero vel tribus aliis qui adstare debent testibus Ecclesia speciales qualitates non requirit ; sufficit, ut ad testandum sint idonei. **Resol. 2.** Quod sacerdos matrimonio assistens in statu peccati mortalis non committat grave sacrilegii peccatum, quia nec conficit nec administrat sacramentum. S. Lig. (vi, 40). **Resol. 3.** Contrahentes in statu peccati mortalis probabilius excusantur a reatu mortali, quatenus indigne administrant sacramentum, quia non sunt ministri specialiter ad id muneris consecrati. Peccant tamen mortaliter quatenus sacramentum indigne suscipiunt, quum matrimonium sit sacramentum vivorum. **Resol. 4.** Contrahentes quatenus ministri, ut valide conficiant sacramentum, debent habere intentionem saltem implicitam faciendi quod facit Ecclesia (de Sacr. in gen. q. 24) ; sed eam eo ipso habent, quod volunt contrahere juxta intentionem Dei et prout fit in Ecclesia. Quare necesse non est, illos de hoc specialiter instruere. Et sicuti nec pro ministro aliorum sacramentorum, ita nec pro ministro hujus sacramenti requiritur intentio *explicita* conficiendi sacramentum, modo tamen hæc positive non excludatur ; quo casu ne contractum quidem matrimonialem conficerent, cum illum non vellent nisi sub conditione impossibili, cum impossibile sit, ut inter christianos verum detur matrimonium quod uno eodemque tempore non sit sacramentum.

CAP. 9. DE REQUISITIS IN SUBJECTO AD VALIDE AC LICITE SUSCIPIENDUM SACRAMENTUM MATRIMONII

Q. 58. *Quænam* requiruntur ad *valide* suscipiendum SACRAMENTUM matrimonii ?

R. *Tria* requiruntur : *baptismus*, *intentio* et *immunitas ab omni impedimento dirimente*, sive naturali, sive divino, sive ecclesiastico.

Explan. Itaque **requiritur** : **1°**) *Baptismus*, cum homines non baptizati sint incapaces sacramentorum Ecclesiæ. Hinc **A**) matrimonium *infidelium*, licet validum esse possit in ratione

contractus, invalidum tamen prorsus est in ratione sacramenti. Hinc **B**) certum e contra est, *hæreticos* et *schismaticos*, valide baptizatos, sacramenti matrimonii esse capaces, si legitime contrahant. Quod confirmat praxis Ecclesiæ, quæ nullimodo eos adigit sive ad renovandum consensum, sive ad benedictionem nuptialem recipiendam, si resipiscentes ad catholicæ Ecclesiæ unitatem redeant. Nihil tamen vetat quominus, si voluerint, nuptiæ a sacerdote benedicantur (Conc. Prov. *Dublin.* 1853). — **Requiritur : 2°**) *intentio* suscipiendi sacramentum, quæ semper adest eo ipso, quod velint valide contrahere, quum simul tunc implicite intendant suscipere quidquid a matrimonio christiano est inseparabile ac proinde sacramentum. Quod si positiva voluntate vellent excludere sacramentum, ne contractum quidem efficerent, cum illum non vellent nisi sub conditione impossibili : cum impossibile sit, ut inter christianos verum detur matrimonium, quod uno eodemque tempore non sit sacramentum. — **Requiritur : 3°**) *Immunitas* ab omni impedimento dirimente. Ratio est, quod absque ea ne contractus quidem consistere valeat, quippe qui inter personas jure habiles tantum iniri possit.

Q. 59. *An* 1°) matrimonium, quod *fidelis* ex Papæ dispensatione contrahit cum *infideli*, est sacramentum ex parte fidelis ; et *an* 2°) matrimonium, quod *inter infideles* contractum fuerit, accedente *baptismo*, evadit sacramentum ?

R. *Ad* 1um) *Controvertitur*. Varii **negant** cum Bill. : quia ambo contrahentes se habent per modum unius subjecti ejusdem sacramenti ; non enim matrimonium in duobus contrahentibus duplex, sed unicum est sacramentum. Unde dum una pars non suscipit sacramentum, nec illud suscipit altera pars defectu capacitatis. Alii **affirmant**, adeo ut matrimonium, quod nequit claudicare in ratione *contractus*, bene claudicare possit in ratione *sacramenti*. Pro hac sententia, præter Salm., Dælm., Coll., alios, stant : And. Vega, theol. Tridentinus, et Luc. Ferraris, qui illam studiose defendit. Et hanc *probabiliorem* esse existimo ; secus, cum in prioribus sæculis aliquando moraliter necessarium esset, ut christianæ mulieres nuberent ethnicis, sequeretur eas caruisse gratia valde ipsis necessaria ad sanctificandos viros infideles,

quod asserere durissimum foret. Nec facile intelligitur quomodo Ecclesia adhuc hodie hujusmodi conjugia aliquando permittat cum tanto damno fidelium. — Interim res incerta manet, nec ex Actis S. Sedis hucusque solutionem habet.

R. Ad 2um) Matrimonium ab infidelibus contractum, quando ambo conjuges convertuntur, susceptione baptismi, transit in sacramentum. Est sententia, teste Bened. XIV (*Syn.* VIII, xiii, 8) **communior**, in quam conspirasse videtur S. Thom. (in 4, d. 29, q. unic. a. 2) et quæ post solemnem loquendi modum a Pio IX et Leone XIII adhibitum, novum robur accepit, cum ratio sacramenti in connubio christianorum a ratione contractus sejungi nequeat.

Explan. Alii tamen volunt, matrimonium infidelium tunc solum sacramentum evadere, si post baptismum *renovent* consensum et quidem coram parocho et testibus pro locis ubi Trid. est promulgatum. Alii simpliciter negant cum Bill., quia licet consensum renovent et sacramentum intendant, non tamen per id fit novus contractus matrimonialis, sed confirmatur jam factus. Cum enim corpora jam antea fuerunt tradita nec possint tales conjuges iterum tradere quod suum non est, ex quo neuter conjugum habeat potestatem sui corporis, non ponitur tunc nova materia aut forma contractus adeoque nec sacramentum dari potest. Præterea notandum est, quod, ubi post validum matrimonium in utriusque infidelitate initum alterutra vel utraque pars convertitur et baptizatur, opus non sit *novo consensu*, neque etiam, si altera pars maneat infidelis, *dispensatione* in disparitate cultus, ut constat ex S. Off. (14 dec. 1848). Ubi tamen ambo conjuges baptizantur, hortandi sunt, ut *benedictionem nuptialem* suscipiant, ut eruitur ex decreto generali (*ibid.* 31 aug. 1881), de quo postea; simulque ipsis significandum est, *benedictionem ipsam ad ritum et solemnitatem, non vero ad substantiam et validitatem pertinere conjugii*.

Q. 60. *Quænam* requiruntur ad *licitam* susceptionem sacramenti matrimonii?

R. *Tria* requiruntur : 1°) status gratiæ; matrimonium enim est sacramentum *vivorum*. Qui contrahunt in peccato mortali, rei sunt sacrilegii nec gratias sacramentales percipiunt. Probabiliter tamen istæ gratiæ sunt tantum suspensæ, et, remoto obice, seu peccato mortali, animæ

applicantur; 2°) absentia cujuslibet impedimenti impedientis ; et 3°) observantia eorum, quæ ad honestatem nuptiarum postulantur. Dicit enim Rit. Rom. : *Nuptiæ vero qua decet modestia et honestate fiant : sancta enim res est matrimonium sancteque tractandum.*

Q. 61. *An* status *gratiæ*, requisitus ad licitam susceptionem, debet esse obtentus per *confessionem ?*

R. *Negat.*, sed sufficit, ut sit obtentus per *contritionem.*

Explan. Neque enim Trid., neque Rit. Rom., neque ulla lex generalis confessionem necessario prærequirit. En verba Trid. (S. 24, c. 1) : *S. Synodus conjuges* hortatur, *ut antequam contrahant vel saltem triduo ante matrimonii consummationem sua peccata diligenter confiteantur et ad SS. Euch. sacramentum pie accedant.* Nec verba Rit. Rom. præceptum indicant. Dicit enim : Ac moneantur *præterea conjuges, ut antequam contrahant, sua peccata diligenter confiteantur et ad SS. Euch... accedant.* Quare parochus non potest *absolute* exigere, ut præmittatur confessio celebrationi matrimonii, nisi lex seu præceptum episcopi illud statuat [1] ; quo casu parochus *per se* exigere debet confessionem aut saltem illius testimonium. Dicitur : *per se* ; nam possunt occurrere casus, in quibus hæc lex exceptionem admittere videatur, ut si matrimonium jam sit civiliter contractum et nolint confiteri ; quod a fortiori dicendum est, si una pars testimonium confessionis requisitum exhibeat. — Ceterum, ut diximus (*de pœn.* q. 21), absolvi possunt sub conditione sponsi *dubie dispositi*, proxime matrimonium contracturi, ne ex absolutionis denegatione, amplius ad confitendum non redeant et sacramentum matrimonii profanent.

Q. 62. *An* parochus ad sacramentum matrimonii admittere potest *indignos*, i. e. quos novit esse in statu peccati *mortalis,* immunes tamen a quolibet impedimento quod matrimonium vel dirimat vel impediat ?

R. Vel agitur de peccatoribus **occultis**, vel de pecca-

1. S. Prop. interrogata de statuto particulari exigendi a nupturientibus testimonium confessionis respondit (21 sept. 1840) : « *Quoad fidem confessionis, suadendum ut exhibeant ; sed si renuant, non ideo a matrimonio excludendi.* » Ex quo sequitur quidem S. Sedem non probare ut propter recusatam confessionem denegetur assistentia sacerdotis : at non sequitur nullam antea exstitisse obligationem, aut episcopum non posse ferre statutum de confessione facienda.

ribus **publicis**. — Si **primum** : tunc peccatoribus occultis, si *publice* petant, parochus præsentiam et operam suam denegare non potest, ne bonam famam, ad quam jus retinent, amittant. Si enim parochus esset minister hujus sacramenti, illud hujusmodi peccatoribus administrare deberet : a fortiori operam suam palam petentibus conferre debet, quia non ut minister hujus sacramenti, sed tantum ut testis et minister solemnitatis assistit. — Si **secundum**, *subdistinguendum* est : sunt *peccatores publici* — vel ratione tantum **peccati mortalis**, — vel etiam ratione **censuræ** qua notorie innodantur.

A) Si sint tales ratione tantum **peccati mortalis**, tunc **affirmant** cum Lugo, Lacroix, Laymann, etc., modo tamen parochus, quantum commode fieri possit, prius conatus fuerit, disponere sponsos ad digne contrahendum. Ratio eorum est : quia parochus non est minister hujus sacramenti, sed tantum testis seu notarius publicus, ad quem non spectat examinare merita contrahentium, sed solum fidem facere et testari de iis quæ videt. Unde ex una parte, cum sit publicus notarius, non potest suam præsentiam petentibus denegare ; et ex alia parte, assistendo ipsorum matrimonio, excusatur a peccato, quia nonnisi valde materialiter peccato indigne contrahentium cooperatur.

Alii tamen cum S. Lig. *per se* **negant,** parochum assistere posse matrimonio eorum qui sunt publici peccatores : tum quia non sunt ad sacramenta admittendi ; tum quia de jure naturæ nemo potest cooperari peccato alterius etiam materialiter, nisi de causa gravi et aliquomodo proportionata malo quod permittitur in sacramenti profanatione, et ideo dictum est *per se*. Unde dari possunt casus in quibus tali matrimonio assistere posset, ut v. g. si parochus cogeretur metu mortis aut mali fere æqualis ; vel si imminerent gravia mala communitati ; aut si sponsi jam sint conjuncti civiliter : majus enim malum majusque scandalum ex fornicaria cohabitatione sequerentur. A fortiori posset assistere parochus, si unus e sponsis esset innocens, aut in meliorem vitam mutatus ; item si sponsi solerent peccare inter se, ut si in concubinatu versarentur : quia tunc per matrimonium tolleretur tum scandalum, tum peccati occasio. Et

huic posteriori sententiæ omnino suffragatur tum auctoritas BENED. XIV (*Syn.* VII, 29), tum praxis S. Sedis. Sic ad **dubium** : « *Quid agendum cum pravis iis catholicis qui renuunt peccata confiteri, priusquam ad matrimonium accedant?* ita **respondit** S. Prop. *ad Episc. Queb.* (17 apr. 1820) : *Si catholici de quibus in dubio, sunt* vere publici peccatores *non sunt admittendi, nisi parochus* ex causis vere gravibus *excusari possit, quæ recensentur penes probatos auctores quos consulat ; si sunt* peccatores occulti, *præmissa salutari admonitione, etiamsi peccata sua confiteri recusaverint, non sunt a matrimonio excludendi.* » Huc quoque spectant decisiones S. Off. (30 jan. 1867 et 26 maii 1897) ap. R. T. F. (III, 328 ; IV, 344). — Interim, si res moram patitur, **præstat** Ordinarium consulere, ut S. Off. (l. c.) faciendum proponit, et in quibusdam statutis diœcesanis sancitur.

B) Si sint peccatores publici etiam **censura** notorie innodati, præ oculis habeantur sequentes S. Sedis resolutiones. Imprimis ad **dubium** : *Quomodo se gerere debeant parochi in celebratione matrimonii illorum qui* CENSURIS *ecclesiasticis sunt notorie innodati* ? S. PŒNIT. (10 dec. 1850) ita **respondit** : *Curandum pro viribus ut ecclesiasticis censuris innodati debito modo cum Ecclesia reconcilientur ; at si reconciliari recusent, et nisi matrimonium celebretur, gravia damna imminere videantur, parochus Ordinarium consulat, qui, habita rerum et circumstantiarum ratione, omnibus perpensis, quæ a probatis auctoribus, præsertim a* S. ALPH. (VI, 54) *traduntur, ea declaret, quæ magis ex pedire in Domino judicaverit, exclusa semper missæ celebratione.* — Speciatim quoad addictos sectæ **Massonum** respondit S. Off. (21 febr. 1883) : *Quod attinet ad matrimonium, in quo una contrahentium pars* CLANDESTINIS *aggregationibus notorie adhæret, donec Apostolica Sedes generale decretum hac in re non ediderit, oportet ut pastores caute ac prudenter se gerant ; et debent potius in casibus particularibus ea statuere quæ magis in Domino expedire judicaverint, quam generali regula aliquid decernere ; omnino vero excludatur celebratio sacrificii Missæ, nisi quando adjuncta aliter exigunt.* Cui resolutioni præiverant resolutiones ejusdem fere tenoris datæ ab eodem S. Off. (21 aug. 1861 ; 28 jun. 1865 ; 5 jul. 1878) ap. R. T. F. (III, 335 seqq.).

Scholion. Si agatur de matrimonio *indigni* **ob peccatum**, dicendum videtur quod, quoties assistat tali matrimonio, parochus totum ritum RITUALIS sui observare debeat, solemnem etiam benedictionem impertiendo, si aliunde nihil obstet. Nisi aliquando Episcopus, ad minuendum scandalum hujus profanationis, vel ex aliis justis causis, mere passivam parochi præsentiam exhibendam decerneret. Si vero agatur de matrimonio *indigni* **ob censuram** ex præcitatis decretis S. PŒNIT. et S. Off., regulariter loquendo, excludenda est *celebratio missæ* et consequenter etiam *benedictio nuptialis* quæ infra missam impertitur.

CAP. 10. DE PROPRIETATIBUS MATRIMONII

ART. I. De matrimonii unitate.

Q. 63. *Quæ* 1°) sunt PROPRIETATES matrimonii ; 2°) in *quo* sita est ejus UNITAS ; et 3°) *quænam* UNITATI *opponuntur ?*

R. Ad 1um) Sunt *duæ* : UNITAS et FIRMITAS, hæcque *duplex* est : tum quoad *vinculum*, tum quoad *thorum* et *cohabitationem*.

R. Ad 2um) UNITAS, quæ etiam vocatur *monogamia*, in eo sita est, quod matrimonium sit conjunctio unius viri cum una fœmina.

R. Ad 3um) UNITATI opponuntur : 1°) *Biviratus* et *polyandria simultanea*, i. e. conjunctio simultanea plurium virorum cum una fœmina. 2°) *Polygamia simultanea*, i. e. conjunctio simultanea plurium fœminarum cum uno viro. — Non autem opponitur *Bigamia*, seu successiva polyandria et successiva polygamia, quæ nimirum habetur, quando uxor successive habet plures maritos, vel maritus successive plures uxores, prioribus defunctis. Aliis verbis : UNITATI non opponuntur *secundæ* nec etiam *ulteriores nuptiæ*.

Q. 64. *Quid* dicendum de BIVIRATO seu POLYANDRIA *simultanea* ?

R. Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 65, a. 1) certum est, eam pugnare cum jure naturali, quia primario matrimonii fini adversatur, nempe generationi prolis et bonæ ejusdem

educationi. Mulieres enim, quæ pluribus copulantur viris, ordinarie sunt infœcundæ, ut patet in meretricibus. Proles vero, si forte nascatur, redditur incerta ; unde fit, ut educatio ejus negligatur. Hinc in V. T. nullam legimus mulierem sanctam plures eodem tempore maritos habuisse.

Q. 65. *Quid* dicendum de POLYGAMIA *simultanea ?*

R. Certum est *polygamiam simultaneam* in N. L. de jure positivo divino esse prohibitam. Constat ex S. Scriptura (LUC. XVI, 18), ubi Christus ait : *Omnis, qui dimittit uxorem suam et alteram ducit, mœchatur.* Si enim adulter est, qui dimissa uxore sua cum altera copulatur ; multo ergo magis, ut innuit INNOC III (in cap. *Gaudemus*, 8, *de divort.*), qui sua retenta priori uxore ad alteram accedit, adulter erit. Hac autem Christi lege, cum sit universalis et indefinita, tenentur non tantum *Christiani*, ut definivit TRID. (S.24, can. 2) inquiens : *S. q. d. licere Christianis plures simul habere uxores et hoc nulla lege divina esse prohibitum, A. S.* ; sed etiam *infideles*, ita ut illicitum et nullum sit, quod apud ipsos contrahitur secundum matrimonium, priori conjuge vivente. « Atque ob eam rem, ait CAT. ROM., fieri intelligimus, ut si infidelis quispiam, gentis suæ more et consuetudine, plures uxores duxisset, cum ad veram religionem conversus fuerit, jubeat eum Ecclesia ceteras omnes relinquere ac priorem tantum justæ et legitimæ uxoris loco habere. »

Scholion. Utrum in V. T. *polygamia simultanea* etiam jure positivo divino prohibita fuerit, non ita certo constat. **Negativam** sententiam cum aliis paucis amplectitur PERRONE, statuens hanc propositionem : « Polygamia simultanea jure divino positivo ante Evangelium absolute vetita non posse dici videtur, nec proinde necessaria divina dispensatio, ut veterum polygamia a crimine contra jus naturale vel divinum defendatur. » Communior tamen sententia cum S. THOM. (*Suppl.* q. 65, a. 2) **affirmat,** ast simul monet in hac lege postea, et quidem probabiliter paulo post diluvium, a Deo *dispensatum* fuisse. Audiatur CAT. ROM. : « Quod polygamia a matrimonii natura aliena esset (etsi aliqui ex priscis patribus accusandi non sunt, quod non sine Dei indulgentia plures uxores duxerunt), Christus Dominus ostendit illis verbis : PROPTER HOC DIMITTET HOMO PATREM ET

MATREM ET ADHÆREBIT UXORI SUÆ, ET ERUNT DUO IN CARNE UNA. Ac deinde subjungit : ITAQUE JAM NON SUNT DUO SED UNA CARO. Quibus verbis planum fecit, matrimonium ita a Deo institutum esse, ut duorum tantum, non plurium conjunctione definiretur. » Dispensationem autem in hac lege non solum spectasse V. T. patriarchas, verum etiam *Judæos omnes*, luculenter conficitur : tum ex S. Scriptura (DEUT. XXI, 15) ; tum etiam eo eo quod nullus prophetarum *polygamiam simultaneam* tanquam peccatum Judæis objecerit. Quin imo hanc dispensationem ad ipsos quoque *gentiles* pertinuisse, ne occasionem scandali acciperent a Judæis, contra ESTIUM communiter et merito affirmant DD. cum BILL. Et sane ESTHER se ASSUERO regi infideli, qui uxorem jam habebat, passa non fuisset matrimonio copulari, nec hujusce matrimonii contrahendi MARDOCHÆUS, vir Deum timens, ei auctor fuisset, neque in eo tota Judæorum gens exsultasset, nisi licitam tunc temporis etiam apud infideles uxorum pluralitatem autumassent.

Q. 66. *Quid* dicendum de *secundis* et etiam *ulterioribus nuptiis* ?

R. Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 63, a. 1, 2) *non solum* SECUNDÆ, *sed* TERTIÆ *et sic* DEINCEPS *nuptiæ sunt licitæ*, sed *minus perfectæ*.

Explan. 1°) Certum est, contra MONTANISTAS et NOVATIANOS, eas esse **licitas** tam viro quam mulieri, etiam sub lege evangelica ; aliis verbis : bigamiam, polyandriam et polygamiam *successivam* non esse prohibitam. Quod quidem ipso naturæ lumine edocemur : cum enim mors omnia solvat, illud consequitur, quod vinculum omne, quod inter conjuges erat, ob unius mortem statim sit dissolutum, cum nec mortuus potestatem sui corporis præbere amplius queat viventi, nec vivens mortuo. Accedunt diserta PAULI testimonia : tum (ROM. VII, 2-3), tum (1 COR. VII, 39). Hinc EUG. IV in decreto pro Armenis : *Declaramus non solum* SECUNDAS *nuptias sed etiam* TERTIAS *et* QUARTAS *atque* ULTERIORES, *si aliquod canonicum impedimentum non obstat, licite contrahi posse*. 2°) Quia tamen secundæ et ulteriores nuptiæ signum intemperantiæ et incontinentiæ præ se ferre videantur, minusque perfecte exprimant matrimonium Christi cum Ecclesia, quod fuit unius cum una virgine, hinc factum est : **A**) Quod nonnulli PP. paulo durius de ipsis fuerint locuti, eas improbantes non quidem ut *illicitas*, sed ut **minus perfectas**. **B**) Quod prioribus sæculis pœnitentia aliqua fue-

rit imposita secundas nuptias celebrantibus, et hodie adhuc de jure communi solemnis benedictio eisdem denegetur. **C**) Quod a *bigamis* irregularitas incurratur, quam quidem DD. repetunt sive a macula incontinentiæ, sive a defectu sacramenti ; non quasi secundæ nuptiæ ritu legitimo contractæ non sint verum sacramentum, sed quia minus perfecte exprimunt matrimonium Christi cum Ecclesia. Quod si in aliquibus locis, præsertim in Oriente, *secundæ nuptiæ* aliquando prohibitæ fuisse videantur, nunquam tamen talis prohibitio generalis fuit in Ecclesia.

ART. II. De firmitate matrimonii quoad vinculum.

Q. 67. In *quo* 1°) consistit *firmitas* matrimonii quoad VINCULUM ; 2°) *quo* JURE hæc indissolubilitas matrimonio competit ; et 3°) *quinam* eidem ADVERSANTUR ?

R. Ad 1um) Hæc firmitas consistit in matrimonii *indissolubilitate*, ita ut nuptiæ, sive fidelium, sive infidelium, semel valide contractæ, nulla potestate *humana*, quacumque de causa, sive mutuo conjugum consensu, sive ullo quocumque crimine ullaque lege politica aut sententia judicis, sed sola voluntate divina aut per unius conjugis mortem dissolvi queant.

R 2um) Indissolubilitas, etiam a mundo condito, competit matrimonio saltem de *jure positivo divino*. Id colligitur cum TRID. (S. 24 *de matr.*) : tum ex verbis Adami instinctu divino pronuntiantis (GEN, II. 24) : *Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea ; quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una ;* tum apertius ex oraculo Christi (MATTH. XIX), quum postrema illa verba, tanquam a Deo prolata, referens dixit : *Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.*

Explan. Dixi : **Saltem** de jure positivo divino ; non enim desunt graves DD. existimantes cum S. THOM. (*Suppl.* q. 67. a. 1) indissolubilitatem vinculi matrimonialis etiam esse repetendam a jure **naturæ**, non quidem *primario*, quod intrinsece et essentialiter mala prohibet ; sed *secundario*, quod ea pro-

hibet quæ minus naturæ sunt consentanea, sic tamen ut vere obliget et nullus sua privata auctoritate possit dispensare. Et sane, ut utar verbis Leon. XIII. (*Arcanum divinæ sap.*, 10 febr. 1880) : « Quanti materiam mali in se divortia contineant, vix attinet dicere. Eorum enim caussa fiunt maritalia fœdera mutabilia ; extenuatur mutua benevolentia ; infidelitati perniciosa incitamenta suppeditantur ; tuitioni atque institutioni liberorum nocetur ; dissuendis societatibus domesticis præbetur occasio ; discordiarum inter familias semina sparguntur ac deprimitur dignitas mulierum, quæ in periculum veniunt ne, cum libidini virorum inservierint, pro derelictis habeantur. » Non pauci tamen, quos inter Bellarm., contradicunt, negantque indissolubilitatem saltem in quibusdam casibus esse de jure naturæ stricte obligante. Interim id docent, non ut matrimonii indissolubilitatem impugnent, et humana auctoritate solvi illud posse affirment, sed ut in jure positivo divino indissolubilitatis fundamentum constituant ac matrimonii vinculum aliqua de causa, divina saltem dispensatione, solvi posse statuant. Unde ubi Pius IX damnavit propositionem (Syll. 67) : *Jure naturæ matrimonii vinculum non est indissolubile, et in variis casibus divortium proprie dictum auctoritate civili sanciri potest ;* hos posteriores Theologos non attigit, bene vero heterodoxos et pseudopoliticos contendentes conjugale vinculum de jure naturæ sive in omni casu, sive variis saltem de causis, humana etiam auctoritate dissolvi posse.

R. Ad 3um) Indissolubilitati matrimonii quoad vinculum contradicunt : **1°) Græci**, qui jam diu in ea versantur sententia et praxi, ut dissolvant vinculum conjugale propter adulterium. **2°) Lutherani** existimantes, non tantum ob adulterium, sicut putabat Calvinus, sed etiam ob hæresim, furtum aliudve peccatum, ob molestam cohabitationem, longam absentiam aliasque causas dissolvi matrimonium. **3°) Launoius**, Dr Sorbonicus, qui sæc. XVII in opere : *De regia in matrimonium potestate*, docere non erubuit, juxta S. Script. et antiquam Tradit., matrimonium dissolvi posse ob adulterium, adeoque id sola lege ecclesiastica esse prohibitum, et canonem Trid. esse mere disciplinarem. **4°) Lex civilis**, quæ nostra ætate pluribus in regionibus permittit ob causas a se statutas divortium civile fieri, et conjuges civiliter disjunctos novo, si cupiant, cum alia persona jungit matrimonio.

Q. 68. *Quid* circa *indissolubilitatem* VINCULI matrimonialis de *fide catholica* tenendum est ?

R. 1°) De fide catholica est : *Propter hæresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge, dissolvi non posse matrimonii vinculum.* cum id totidem verbis definierit TRID. (can. V.), quem Novatoribus opposuit.

R. 2°) E contra de fide catholica non est, quod non possit dissolvi matrimonium propter adulterium, cum TRID. id expresse non definiat ; ast fidei catholicæ dogma est : *Ecclesiam non errare, cum docuit et docet, juxta evangelicam et apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, matrimonii vinculum non posse dissolvi, et utrumque vel etiam innocentem, qui causam adulterii non dedit, non posse, altero conjuge vivente, aliud matrimonium contrahere, mœcharique eum, qui, dimissa adultera, aliam duxerit, et eam, quæ, dimisso adultero, alii nupserit,* cum id totidem verbis definiat TRID. (can. 7).

Resol. Itaque sententia de matrimonii dissolubilitate quoad vinculum propter adulterium **damnata non est ut hæretica.** Canon enim TRID. directe editus est adversus LUTHERANOS et CALVINISTAS, qui Ecclesiam erroris incusabant ; non vero adversus GRÆCOS et ORIENTALES, qui adhuc tenent conjugium propter adulterium etiam quoad vinculum dissolvi posse. Quia tamen TRID. declarat, Ecclesiam ita docere *juxta evangelicam et apostolicam doctrinam*, et hanc doctrinam communit anathemate prolato in eos qui dicerent Ecclesiam in hoc puncto « *errare* », sequitur : **1°**) contra LAUNOIUM, hunc canonem non esse disciplinarem ideoque Ecclesiæ auctoritate mutabilem, cum agatur in eo de doctrina evangelica et apostolica : **2°**) saltem theologice esse certum, hanc Ecclesiæ doctrinam veram esse et revelatam, contrariam vero esse temerariam et hæresi proximam. — **Neque obstant** verba Christi (MATTH. XIX, 9) : *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur ;* quasi apertam continerent a generali lege de indissolubilitate exceptionem, et ob fornicationem liceret dimittere uxorem et aliam ducere. Exceptio enim illa : *nisi ob fornicationem* afficit tantum « *dimiserit* », non vero « *aliam duxerit* ». Duo nimirum hic docet Christus. *Primum* : non licere dimittere uxorem ob *quamcumque* causam, sed solum ob *gravissimam,* qualis est fornicatio. *Secundum* : quod qui dimissa

uxore aliam ducit, mœchatur ; et sic adæquate respondet interrogationi Judæorum, quæ duo saltem implicite continebat : primum, utrum liceret dimittere uxorem quacumque ex causa ; alterum, an ea dimissa liceret aliam ducere. Confirmatur ex eo quod alibi Christus absolute et absque ulla clausula exceptiva pronuntiet (Marc. x, 11) : *Quicumque dimiserit uxorem suam et aliam duxerit, adulterium committit super eam ;* et (Luc. xvi, 18) : *Omnis qui dimittit uxorem suam et alteram ducit, mœchatur ; et qui dimissam a viro ducit, mœchatur.* Accedit Paulum aperte docere (1 Cor. vii, 10, 39, et Rom. vii, 2), vinculum matrimonii firmum manere, quacumque de causa conjuges separentur, sola vero morte dissolvi.

Q. 69. *An* dantur *casus*, tam in *Veteri* quam in *Nova* lege, in quibus, per *potestatem divinitus concessam*, nuptiale vinculum *dissolvi* possit ?

R. 1°) Quod *Veterem Legem* attinet, apud Judæos vinculum matrimonii dissolvebatur per *libellum repudii*. Prob. ex Deut. xxv, 1-4 : *Si acceperit homo uxorem et habuerit eam, et non invenerit gratiam in oculis ejus propter aliquam fœditatem ; scribet libellum repudii, et dabit in manu illius, et dimittet de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit, et ille quoque oderit eam dederitque ei libellum repudii, et dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit : non poterit primus maritus accipere eam in uxorem ; quia polluta est, et abominabilis facta est coram Domino* (in hebr. quia abominatio est coram Domino). Itaque libellus repudii erat quodammodo *testimonium status liberi*, quocum mulier dimissa aliud matrimonium legaliter legitimum inire poterat. Ergo matrimonium quoad vinculum solvebatur per istum libellum.

Quidam tamen **negant** cum Estio, Sylvio, Berti, Drouin, dicuntque *ob duritiam cordis* Judæorum divortium eis fuisse permissum, ut minus malum, quod legibus non puniretur, ad evitandum majus, ne scilicet suas occiderent uxores : non autem ut quid a peccato immune, et vinculum nihilominus permansisse. In hac sententia mulier repudiata non poterat alteri nubere ; maritus tamen valide poterat ducere aliam, cum polygamia tunc esset licita.

R. 2°) Quod *Novam Legem* attinet, *triplex est casus* in quo, per potestatem divinitus concessam, matrimonium

dissolvitur quoad vinculum : 1°) in casu *dispensationis pontificiæ ;* 2°) in casu *professionis solemnis ;* 3°) in casu, quem vocant « *Apostoli* ».

Q. 70. *Quodnam* matrimonium dissolvi potest *per* DISPENSATIONEM *pontificiam* ?

R. 1°) Certum est, dissolvi posse matrimonium *ratum* et *non consummatum* christianorum per dispensationem pontificiam, si adsit causa sufficiens, v. g. propter odium implacabile inter conjuges, propter vitæ periculum, propter dubiam impotentiam antecedentem perpetuam, etc.

Explan. Liquet ex eo, quod RR. Pontifices jam multoties hac potestate usi sunt, ut pluribus exemplis comprobatur apud SCHMALZGR., FEIYE, PERRONE. Jam vero, ut docet AUG. (epist. 55 *ad Januar.* ap. MIGNE, *Patr. Lat.* XXXIII, 221) : *Ecclesia Dei inter multam paleam multaque zizania constituta, multa tolerat, et tamen quæ sunt contra fidem vel bonam vitam* [mores], *non approbat, nec tacet, nec facit.* « Quare non videtur hodie fas esse, potestatem, de qua olim disceptabatur, summo Pontifici abjudicare. » Ita BENED. XIV (*Syn.* VII, VII, 7).

R. 2°) Hæc facultas extendenda est ad matrimonia *consummata in infidelitate*, si conjuges *post baptismum*, quo conjugium fit *ratum* (q. 52), rursus illud *non consummaverint*. Itemque ad matrimonia consummata in infidelitate, cum conjux conversus et baptizatus permittitur, Apostolica auctoritate, remanere cum uxore quæ cum ipso conversa et baptizata fuerit, tamquam cum legitima uxore, aliis dimissis ; licet hæc prima uxor ejus non sit. « Id quidem, ait BUCCERONI, luculentissime constat ex litteris S. Pii V (2 aug. 1571), Greg. XIII (25 jan. 1585, ap. Coll. S. Prop. nn. 1306, 1307) et Urb. VIII (20 oct. 1624 et 17 sept. 1627).

Q. 71. *Quodnam* 1°) matrimonium dissolvi potest per PROFESSIONEM SOLEMNEM, et 2°) *quo* JURE dissolvitur ?

R. Ad 1um) de fide catholica est, *matrimonium* RATUM, NON CONSUMMATUM, *per solemnem professionem alterius conjugum dirimi*, ut totidem verbis definivit TRID. (S. 24, can. 6). Ratio *a priori* est sola voluntas Christi, nobis ex traditione perpetua revelata. *Convenientia* autem est ex

S. Thom. (*Suppl.* q. 61, a. 2) : quia per professionem homo civiliter et spiritualiter moritur huic mundo, quod non fit per susceptionem SS. Ordinum, nequidem Episcopatus. Et quidem hoc privilegium valet non solum quoad primum quod quisque contrahat matrimonium ; sed etiam quoad secundum, tertium, etc., modo non fuerit consummatum. Quare si nubant personæ *viduæ*, prolem quoque ex præcedenti matrimonio sortitæ, etiam cum istis lex valet; et ideo si alteruter in religione profiteatur antequam præsens matrimonium consummetur, vinculum dissolvetur.

Explan. Dictum est : 1°) **ratum, non consummatum** ; unde privilegium manet integrum, quamdiu matrimonium *non est consummatum*, etiamsi professio fiat post elapsum *bimestre* a jure concessum, et quamvis culpabiliter negatum fuerit debitum conjugale. Contra, statim ac matrimonium *est consummatum*, etiamsi id factum sit per vim aut fraudem, vel ante finem bimestris, nullus est amplius locus matrimonii dissolubilitati quoad vinculum. — Quocirca notandum est, post initum matrimonium utrique conjugi, etiam, juxta probabiliorem sententiam, actu nihil cogitanti de religionis ingressu, *regulariter* dari **bimestre**, quo et sponsi matrimonium consummare non obligantur et debitum alteri petenti denegare possunt, quodque arbitrio judicis vel restringi vel prorogari potest. Dixi : *regulariter* ; nam si matrimonium necessarium sit ad legitimandos liberos vel ad infamiam mulieris reparandum, vir non poterit ad religionem converti. Quod si, intra bimestre in somno vel ebrietate, vel vi aut metu extorqueatur copula perfecta, quamvis matrimonium tunc consummetur nec per professionem amplius solvi queat, potest nihilominus oppressa religionem intrare, cum per alterius malitiam suo jure non privetur. Excipiunt DD., si uxor | prolem concepisset, quæ sine matre educari facile non posset. — Dictum est : 2°) **per solemnem professionem** ; unde non solvitur : nec per votum continentiæ in sæculo, etsi in manibus episcopi emissum ; nec per susceptionem Ordinis sacri ; nec per ingressum in religionem aut novitiatum ; imo non sufficit qualiscumque votorum religiosorum emissio, etiam in religione approbata : nam vota simplicia, quæ post biennium tyrocinii in S. J. emittuntur, licet constituant vere et proprie religiosum, et post Bullam « *Ascendente Domino* » Greg. XIII ex singulari privilegio dirimunt

matrimonium *contrahendum*, non tamen dirimunt matrimonium ratum *jam contractum*, nisi accedat solemnis professio.

R. Ad 2um) *Disputant* DD. circa jus quo per solemnem professionem matrimonium dissolvatur.

Explan. Alii cum BELLARM. illud privilegium repetunt a **jure naturæ**, vi cujus licere putant a statu minus perfecto transire ad perfectiorem. Quæ sententia tum *nimis* probat : cum ex ea sequeretur, rescindi matrimonium etiam per susceptionem Ordinis sacri, per votum perpetuæ castitatis in sæculo ; immo rescindi posse ipsum matrimonium consummatum per professionem solemnem, quoties sine damno alterius accidere posset ; tum *non satis* probat : cum non ostendat dirimi vinculum matrimoniale : hæc enim duo consistere possunt, nempe ligari vinculo nuptiali et ligari professione religiosa, ut evenit cum quis matrimonio jam consummato ex licentia compartis statum religiosum amplectitur. — Alii cum SANCHEZ, BILLUART, illud derivant a **jure divino positivo** per Traditionem ad nos delato. Cui sententiæ obstare videtur, votorum *solemnitatem* non semper viguisse in Ecclesia. — Alii cum SARDAGNA illud **ex jure ecclesiastico** oriri prætendunt. Quod admitti nequit : si enim Ecclesia illud privilegium potuisset constituere, posset etiam illud adimere, sicque actum esset de veritate canonis TRID., cui subesse aliquando falsitas posset. — Existimaverim, privilegium dissolutionis matrimonii rati a Deo *generatim* fuisse collatum votorum professioni ; Ecclesiæ autem a Christo tributam fuisse facultatem in praxim deducendi hoc privilegium *pro casibus particularibus*, seu præscribendi aliquam conditionem necessariam ut per votorum professionem dirimatur matrimonium ratum. Quæ conditio hodiedum est votorum *solemnitas*.

Q. 72 Quid 1°) est *casus* APOSTOLI ; 2°) In quo consistit *interpellationum* disciplina.

R. Ad 1um) Est casus dissolutionis matrimonii ex privilegio in favorem fidei a Christo concesso et per Apostolum Paulum promulgato ex quo nomen suum accepit. Sequentibus innititur verbis (1 Cor. VII, 12) : *Nam cæteris ego dico, non Dominus ; si quis frater uxorem habet infidelem et hæc consentiat habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentiat habitare cum illa, non dimittat virum ; sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem, alioquin filii vestri*

immundi essent, nunc autem sancti sunt. Quod si infidelis discedit, discedat; non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi : in pace autem vocavit nos Deus.

Explan. Itaque in hoc consistit privilegium, quod matrimonium infidelium, *etiam consummatum*, dissolvi possit quoad vinculum, in casu quo, una parte ad fidem conversa et baptizata, altera infidelis *nolit cohabitare*, aut cohabitare quidem consentiat, *sed non pacifice* ; seu, ut loquitur Bened. XIV (*Syn.* VI, iv, 3) : *non sine* **contumelia** *Creatoris, hoc est, non sine periculo subversionis conjugis fidelis, vel non sine exsecratione sanctissimi nominis Christi et Christianæ religionis despicientia.* Interim, ut, teste Bened. XIV (*ibid.* n. 6), sæpius declaravit S. C. C., non antea solvitur vinculum matrimoniale, quam pars conversa novum ineat matrimonium.

R. Ad 2um) Ex doctrina Apostoli sequitur, necessario faciendam esse interpellationem compartis infidelis, an scilicet 1° velit et ipse baptismum suscipere ; et 2° an saltem velit cohabitare pacifice sine contumelia creatoris. Si infidelis respondet negative ad utrumque, fidelis debet discedere et ad alia vota transire potest ; si respondet affirmative ad utrumque, matrimonium stabit omnino; si respondet, se nolle converti, at se velle pacifice cohabitare, fidelis potest quidem vitæ consuetudinem declinare ; sed novas nuptias inire nequit qui, si a continentia abhorret, cum infideli convivere potest.

Duplex interpellatio *per se* necessaria est ut fidelis *valide* novum matrimonium contrahere possit, et sententia opposita aliquorum falsa consenda est. Eruitur ex pluribus declarationibus S. Officii (20 jun. 1858, 10 dec. 1885 ap. Coll. S. Prop. 1296, 1361) et S. Prop. (5 mart. 1816, Coll. 1325) a R. P. approbatis, necnon ex praxi RR. PP. sanandi in radice conjugia contracta omissis interpellationibus (17 jan. 1836, Coll. n. 1330 et alias sæpius).

Explan. 1. Interpellatio facienda est **post** baptismum, et venia apostolica necessaria est ut possit fieri ante baptismum (S. Off. 13 apr. 1859, *Coll. S. Prop.* 1350). — **2.** Facienda est **judicialiter** ab Ordinario, et responsio fideliter in actis relata in archivio est servanda (Ben. XIV, *Syn.* XIII, xxi, 4) ; at si forma judicialis servari nequeat, monitio extrajudicialis et

privata ab ipso conjuge converso facta satis est pro matrimonio valide et licite ineundo (Gasp. 1089). **3**. Interpellationes **una vice** factæ sufficiunt; ex mera caritate pluries fieri possunt (S. Off. 12 jun. 1850, *Coll. Prop.* 1339). — **4**. Nihilominus in casibus **veræ necessitatis** et raris quos memorant Constit. Greg. XIII et Bened. XIV (*Coll. S. Prop.* 1307, 1309) in quibus interpellatio est impossibilis aut difficillima nec summarie nec extrajudicialiter fieri possit, Sancta Sedes concedere solet episcopis et vicariis apostolicis facultatem ut per se aut per delegatos missionarios ab interpellatione dispensent (*Coll. S. Prop.* n. 1351), dummodo certo constet, conjugem infidelem nec velle converti, nec sine contumelia Creatoris cum conjuge converso velle cohabitare. Sed hisce facultatibus missionarii nonnisi infra limites strictæ concessionis valide uti possunt ; nec facultates pro una regione concessæ possunt ad alias extendi, quantumvis id suadere videretur identitas aut paritas rationum. Ben. XIV. — **5**. Specialis dispositio existit pro casu **Polygamiæ**. Itaque si infidelis conversus *plures* in infidelitate duxerit uxores *adhuc superstites*, quandoquidem sola *prima sit legitima* conjux atque adeo ceteræ jus non habeant ut conversus cum ipsis permaneat, *interpellanda* est *prima* ; et si ipsa velit converti aut pacifice cohabitare, ad alias nuptias transire non potest. Si vero neutrum præstare velit, tunc conversus cum alia quam prætulerit legitime contrahere potest. Ex pontificia tamen facultate, missionariis facile concessa, permittitur « dispensandi cum infidelibus plures uxores habentibus, ut post conversionem et baptismum, quam ex ipsis maluerint, si etiam ipsa fidelis fiat, retinere possint, *nisi prima voluerit converti.* » A polygamis infidelibus una itaque facienda est interpellatio, scil. an legitima uxor velit *converti* (S. Off. pluries ap. *Coll. S. Prop.* nn. 1306, 1310, 1317, 1343, 1352). Eamdem facultatem fecit Pius IX præfecto Ap. Thibetensi, pro casu **polyandriæ** in favorem mulieris paganæ conversæ, ita ut, interpellato primo viro legitimo (si quis adsit) an velit converti, quatenus renuat, baptizata ducere valeat alium virum benevisum post susceptum baptismum (*ib.* 5 sept. 1855, n. 1345).

Resol. Ex dictis sequitur : **1°**) **Si ambo** conjuges baptizentur, neutri licet resilire ; **2°**) si conjux, qui manserit infidelis, ad fidem deinde et baptismum veniat, antequam alter novum matrimonium inierit, hic ad illum recipiendum tenetur et compelli ad cohabitandum potest. Ratio, quia conjugium nondum solutum, per alterius baptismum evadit ratum. **3°**) Si vero conjux infidelis ante novas fidelis nuptias aliud matrimonium

contraxerat, hoc nullum est, obstante ligaminis impedimento, quod est juris divini. Si vero conjugium pristinum per novas conversi nuptias jam solutum fuerit, integrum erit alteri quoque parti alias inire nuptias non solum valide, sed etiam licite, sive ad fidem convertatur, sive in infidelitate perseveret. **4°**) Si pars infidelis, quæ consenserat pacifice cohabitare, **postea** acta furore satanico incipiat christianam religionem despicere, aut conjugem baptizatum ad peccata contra castitatem incitare, conjux conversus, etiamsi post ipsius conversionem et baptismum denuo matrimonium consummatum fuisset, aliud inire potest (S. Off. 5 aug. 1759. ap. *Coll. S. Prop.* n. 1312). Ratio est : quia coitu post alterutrius conversionem nulla vis additur contractui, qui proinde solvi deinceps potest quocumque tempore, si infidelis nolit cohabitare absque contumelia creatoris. **5°**) Quod si infidelis discedat a conjuge fideli non odio fidei, sed **propter discordias** vel aliam ob causam a fide diversam, adhuc conjux conversus uti potest privilegio Paulino, dummodo ipse non dederit alteri conjugi justum et rationabile motivum discedendi (v. g. per adulterium commissum *post* baptismum (*ib.* n. 1322). — « Quo in casu ipsa pars fidelis sibi imputet quod continentiam servare debebit », ait Gasparri (*de matr*, n. 1092). — Sed si conjux fidelis adulterium commiserat ante baptismum, cum baptismo ablutum sit, non est amplius rationabile motivum cur infidelis discedat ; ideoque si discedit, pars fidelis privilegium Paulinum invocare potest, interpellationeque facta, matrimonium cum fideli inire potest (S. Prop. 16 jan. 1797, *Coll.* n. 1318). — « Idem dicas si post fidelis baptismum utraque pars adulterio coinquinata est, quia infidelis jam non habet justam ac rationabilem discedendi causam. » (*Gasparri* n. 1093). **6°**) Sicuti matrimonium inter infideles contractum et consummatum dissolvi potest post eorum conversionem per dispensationem pontificiam (q. 78), ita pariter dissolvi poterit, si pars conversa solemniter profiteatur : « Si enim, ait Sanchez, ea vis concessa est a Christo professioni religionis, ut dissolvat vinculum matrimonii rati inter fideles, multo magis dissolvet matrimonium tempore infidelitatis consummatum, quod ratum non est. » **7°**) Dissolvi non potest matrimonium *hæreticorum*, quando alteruter conjux fidem catholicam amplectitur : quia casum illum non comprehendit Apostolus, et matrimonium eorum est ratum, adeoque semel consummatum, nulla potest ratione dissolvi. **8°**) Privilegio, Paulino frui possunt *soli baptizati*, nan autem **catechumeni**. Constat ex S. Prop. (16 jan. 1803, *Coll.* n. 1319).

Q. 73. Quid 1°) faciendum, si infidelis nolit converti, sed tamen promittat pacifice cohabitare ; 2°) an datur locus *casui* APOSTOLI, si quis ex infidelitate ad communionem christianam, *a catholica tamen ecclesia sejunctam*, per baptismum se recipiat ; 3°) si *fidelis* ex dispensatione pontificia in impedimento disparitatis cultus, nuptias ineat cum *infideli*, casu quo infidelis renuat cum conjuge fideli pacifice cohabitare ?

R. Ad 1um) Si infidelis interpellatus, ad primam quæstionem respondet *negative*, i. e. *se nolle converti*, affirmat tamen se velle pacifice cohabitare, pars ad fidem conversa nequit ad alia vota transire. Verba Apostoli clara omnino sunt. Potest tamen vitæ consuetudinem declinare cum infideli, scilicet separationem facere quoad thorum, mensam et cohabitationem. Imo, si non obstante responsione affirmativa ad 2am interrogationem, periculum perversionis in fide vel alterius gravis peccati, judicio Episcopi, ex vitæ consuetudine fideli immineat, tunc fidelis non solum potest sed debet etiam illam declinare, prouti si responsio fuisset negativa, et episcopus novas nuptias fideli permittere poterit, ne fidelis servituti subjectus sit in hujusmodi. Huc spectant declarationes S. Off. (29 nov. 1882) ad Vic. ap. Mongoliæ (Coll. S. Prop. n. 1358) qui exposuerat, partem infidelem quândoque respondere, se velle pacifice cohabitare et fundatum esse timorem, ne sic respondeat, ut uxorem conversam aliis vendat aut tradat.

R. Ad 2um) *Controvertitur*, an privilegium fidei faveat christianis acatholicis. Alii **negant**: quia privilegium est in favorem *fidei* ; jam vero, uti proclamat idem PAULUS (EPHES. IV, 5) : « *Unus Dominus*, UNA FIDES, *unum baptisma*.» Alii **affirmant** cum BALLERINI, si baptismus fuerit valide susceptus : quia semper verificatur substantia conversionis, nempe susceptio baptismi validi, ut supponitur. In hunc sensum respondisse S. Sedem an. 1876, refert KONINGS (II, p. 364). — **In praxi** recurrendum esse ad S. Sedem existimo.

R. Ad 3um) Privilegium Paulinum minime favet fideli qui ex dispensatione pontificia matrimonium contraxit

cum infideli. *Qua de re existunt* positiva Ecclesiæ documenta. Sic Clem.XIII in C.S. Off.(5 aug. 1759) ad ep.Coccin:*Si fidelis,prævia dispensatione,contraxit matrimonium cum infideli, censetur illud contraxisse cum explicita conditione : dummodo nimirum infidelis secum cohabitare velit absque contumelia Creatoris. Quare si infidelis non servet prædictam conditionem, adhibenda sunt juris remedia ad hoc ut eam servet ; alias separari debent* QUOAD THORUM ET COHABITATIONEM, *non tamen* QUOAD VINCULUM. *Quocirca in casu de quo agitur, conjuge infideli superstite, non potest fidelis ad alia vota transire* (Coll. S. Prop. n.1312). **2** Idem S. Off. declaravit (4 jul. 1855 ; ib. n. 1344) : *Generatim, si conjugis conversio præcesserit matrimonium cum infideli, prævia dispensatione apostolica initum, nullomodo illo frui potest privilegio in favorem fidei concesso ; si vero matrimonium præcesserit conversionem,tunc pars conversa poterit uti eo privilegio, servatis servandis.* Ratio est,quia privilegium Paulinum unice concessum fuit pro *neo-conversis*, ne scilicet ex bona sua actione incommodum præsentirent.

ART. III. De firmitate matrimonii quoad thorum et cohabitationem.

Q. 74. 1°) *An* 1° et 2°) *quas* ob CAUSAS conjuges a se invicem *separari* possunt, manente tamen *vinculo* conjugali ?

R. Ad 1um) *Affirmative.* Quamvis conjuges obligentur ad simul cohabitandum et debitum conjugale reddendum, quando legitime petitur, plures tamen dantur **causæ**, ob quas, manente vinculo conjugali, licite ab invicem separantur, sive in perpetuum, sive ad tempus: — vel quoad **habitationem** ; — vel quoad **thorum** seu redditionem debiti; — vel quoad **utrumque** simul. Constat ex TRID. (S. 24, can. 8) : S. q. d. *Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter conjuges quoad thorum seu quoad habitationem ad certum incertumque tempus fieri posse decernit, anathema sit.* Hujusmodi *imperfecta* separatio, qua fit ut, manente vinculo, neutra pars possit ante mortem alterius inire alias nuptias, vocatur etiam *di-*

vortium improprie dictum, quia conjuges ab invicem divertunt, quod adeoque *triplex* distinguitur : quoad *cohabitationem tantum* ; quoad *thorum tantum ;* et quoad *cohabitationem et thorum simul.*

R. Ad 2um) Hujusmodi separationum causæ cohonestantes sunt: 1°) *mutuus consensus ;* 2°) *grave animæ vel corporis periculum ;* 3°) *alterutrius adulterium.*

Q. 75. *Quomodo* conjuges a se invicem *separari* possunt ex MUTUO CONSENSU ?

R. Licite se separare possunt a *thoro* vel etiam ab *habitatione*, sive ad *tempus*, sive in *perpetuum.*

Explan. Itaque ex mutuo consensu, uterque conjux simul possunt renuntiare : **1**°) quoad **thorum**, sive *ad tempus*, sive *in perpetuum*, dummodo absit *incontinentiæ* periculum. Interim, ut bene notat LAYMANN : « Propter incontinentiæ periculum consultum non est conjugibus continentiam vovere, nisi præmissa matura deliberatione et longa experientia quod facile continentes ambo esse possint ; atque post votum thoro eos separari oportet. » — Separari **2**°) possunt quoad **cohabitationem**, sive *ad tempus* NEGOTIORUM CAUSA ; sive *in perpetuum* OB VITÆ PERFECTIORIS DESIDERIUM, dicente Christo (MATTH. XIX, 29) : *Omnis qui reliquerit... uxorem propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam æternam possidebit.* Interim, casu quo conjuges mutuo consensu se in perpetuum separant ad vitam perfectiorem amplectendam, hæc separatio, quæ fieri debet de licentia episcopi, non solet permitti, nisi vel ambo religiosam vitam amplectantur ; vel vir sacros ordines suscipiat et uxor in religione profiteatur, aut si vetula sit et non suspecta de incontinentia, in mundo manens votum castitatis emittat.

Q. 76. *An*, MARITO *domicilium mutante*, UXOR eum *sequi* tenetur ?

R. Tenetur *regulariter* : quia vir caput est mulieris et totius familiæ.

Explan. Dicitur: **regulariter**; nam excipe **1**°) Si continuo vellet vagari, nisi hanc vivendi rationem mariti uxor ante matrimonium cognovisset. **2**°) Si uxor ex itinere grave periculum animæ vel corporis incurreret. **3**°) Si maritus absque necessitate in regionem valde remotam migrare vellet. **4**°) Si inter illos aliter conventum fuisset ante matrimonium. Sed etiam in hoc ultimo casu, si gravis necessitas, v. g. insalubre cœlum, mari-

tum in alium locum vocaret, mulier ordinarie eum sequi teneretur.

Q. 77. *Quo* JURE licet separatio seu divortium improprie dictum *ob grave animæ vel corporis periculum* ?

R. Licet : tum jure *naturæ*, quia jus invigilandi propriæ saluti sive corporali sive spirituali prævalet juri compartis ad thorum vel ad cohabitationem ; tum jure *ecclesiastico*, quia jus canonicum varias causas divortii determinat, quæ ad has generaliter referuntur.

Explan. Sunt autem : 1°) **Sævitia compartis**, gravis in se, vel saltem relative ad qualitatem patientis. Interim rixa transiens, aut percussio etiam gravis, sed ex insolita perturbatione orta, non est regulariter causa sufficiens divortii. 2°) **Periculum grave morbi contagiosi aut mortis** ex copula vel ex cohabitatione. 3°) **Damnum valde grave in bonis fortunæ**, v. g. ob prodigalitatem viri, si alia via hoc malum averti nequit. 4°) **Hæresis** vel **apostasia** matrimonio *superveniens*, modo tamen, ut notat S. THOM. (*Suppl.* q. 62, a. 1), hæresis non per unum actum sed per habitum committatur. Dixi : *superveniens* ; quia si catholicus scienter nupserit cum parte hæretica, non potest ex eo capite discedere, cum renuntiaverit juri suo ; nisi pars hæretica vane promiserit conversionem, vel pars catholica sit in gravi perversionis periculo, 5°) **Frequens sollicitatio ad peccata gravia**, ut furta sodomiam, adulteria, etc. juxta illud (MATTH. XVIII, 8) : *Si autem manus tua vel pes tuus scandalizat te, abscide eum et projice abs te.*

Q. 78. *Quo* JURE 1°) licet divortium *ob adulterium alterutrius* ; 2°) *quid* nomine ADULTERII *hoc loco* intelligitur ; et 3°) *quale* esse debet, ut sit CAUSA separationis ?

R. Ad 1um) Licet : Tum 1°) jure *divino*, dicente Christo (MATTH. V, 32) : *Qui dimiserit uxorem, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari.* Quod si licet viro, eadem ratione etiam uxori licitum esse debet. Tum 2°) jure *ecclesiastico*, ut patet ex pluribus locis juris canonici. Tum 3°) jure *naturali*, quod dictat fidem non esse servandam illi qui fidem fregerit.

R. Ad 2um) Nomine *adulterii*, ex communi DD. sententia, hoc loco venit quælibet *carnis divisio*, licet adulterii proprii dicti rationem non habeat, adeoque omnis con-

cubitus, etiam sodomiticus ac bestialis, modo sit completus per seminationem, qualis in foro externo præsumitur. Non autem sufficiunt oscula, tactus, etiam cum pollutione : non enim est carnis divisio cum alia carne, et odiosa sunt restringenda, nec pœnæ imponendæ, nisi in casibus a jure expressis. Interim ut divortium ob *adulterium* institui possit, sufficit ex S. THOM. (*Suppl.* q. 62, a. 1), quod hoc *semel* fuerit admissum.

R. Ad 3um) Ut adulterium sit causa separationis, *quintuplex* conditio requiritur.

Explan. Requiritur : — **1°**) Ut de eo **certo constet.** Quia tamen delicta carnis sunt difficilis probationis, sufficit, ex communi DD. apud S. LIG. (VI, 961), certitudo *moralis*, quam constituunt præsumptiones violentæ, quibus prudenter credi possit, crimen fuisse patratum, ut si adulter sit inventus in lecto cum adultera, solus cum sola nudus in cubili. Non autem sufficiunt verba amatoria, munera missa uxori ab adultero, imo nec oscula, nisi adsint aliæ circumstantiæ : in dubio enim nemo privandus est suo jure possesso. — **2°**) Ut sit **voluntarium** seu **formale.** Et hinc non licet divortium facere, si uxor fraudulenter fuerit ab alio decepta, vel violenter oppressa, vel bona fide nupserit alteri, putans virum esse mortuum ; aut contra si vir putans accedere ad suam, accessisset ad aliam, ut contigit Jacob respectu Liæ. Probabilius tamen licet facere divortium, si uxor ex gravi metu in adulterium consenserit, quamvis et tunc non deceat petere divortium, ne afflictæ addatur afflictio. — **3°**) Ut **non sit condonatum,** sive *expresse*, litteris vel verbis : sive *tacite*, ut si, post adulterium cognitum, conjux innocens sponte debitum conjugale petat vel reddat, aut etiam per oscula, amplexus, sit familiariter conversatus. **4°**) Ut **non fuerit mutuum** ; secus, adesset compensatio. Nec refert, quod unus tantum semel adulteratus sit, alter vero pluries vel publice : quia utrobique est fidei fractio, quæ hic solum attenditur. Si tamen una pars vere conversa sit et emendata, hæc satis probabiliter ab altera parte in adulterio perseverante separare se potest. Imo, ex KENRICK : « quoties uxoris crimen ad PUBLICAM NOTITIAM deductum fuerit, videtur licere eam dimittere. » — **5°**) Ut **unus alterius adulterio non consenserit**, sive *expresse*, uxorem prostituendo ; sive *tacite*, dando occasionem proximam, v. g. longo tempore negando debitum, dum scit ideo esse in periculo incontinentiæ, aut non impediendo, dum absque gravi damno poterat ; quia æquum non est

petere, compartem puniri ob crimen, cujus ipse est particeps.

Q. 79. *An* aliquando pars INNOCENS partem *adulteram* dimittere *tenetur ?*

R. *Affirm.*, per se loquendo. Non quidem ratione *adulterii* : quia divortium fuit concessum in favorem innocentis, non autem in ejus pœnam ; sed ratione : sive *correctionis fraternæ*, sive *scandali vitandi*, ne scilicet innocens consentire aut saltem connivere alterius crimini videatur.

Explan. Dixi : **per se loquendo** ; nam raro aderit casus : tum quia alia media adhiberi possunt ad adulterantem corrigendum, aut scandalum vitandum ; tum quia grave scandalum ex separatione timendum excusare potest, aut etiam grave incommodum, v. g. si ex separatione familia privaretur sustentatione aut proles cura et educatione. — *Ordinarie* loquendo, parochi et confessarii debent **dissuadere** divortium, propter mala et incommoda maxima quæ secum trahere solet, ac serio conjugum reconciliationi adlaborare tenentur.

Q. 80. *Qua* AUCTORITATE fieri potest divortium : 1°) a *thoro* ; 2°) ab *habitatione* ?

R. Ad 1um) Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 62, a. 3) separatio seu divortium quoad *solum thorum*, seu redditionem debiti, fieri potest *privata auctoritate*, sine interventione judicis ecclesiastici, justa de causa, ut dictum fuit, et speciatim quidem ratione adulterii, quia jura matrimonii in perpetuum conjugi infideli denegari possunt.

Explan. Et hoc verum est, licet crimen sit **occultum** ; imo, etiamsi deficientibus probationibus a judice ecclesiastico compelleretur innocens ad reddendum debitum, non teneretur tamen hujusmodi sententiæ obedire, quæ falsa niteretur hypothesi.

R. Ad 2um) Ex S. THOM. *(ibid.)* separatio quoad *habitationem* fieri non potest, regulariter loquendo, *propria auctoritate* ; sed requiritur licentia judicis ecclesiastici, quia in privata separatione ordinarie adest scandalum.

Explan. Dixi : **regulariter loquendo** ; nam excipi debet casus adulterii *publici*, aliique casus in quibus res moram non patitur, v. g. occurrente perversionis periculo, morbo contagioso ; item si conjux non posset litigare, aut judicem adire, vel sævi-

tiam facile probare. Imo sunt qui excipiunt etiam casum adulterii *occulti*, dummodo sit certum, et separatio absque gravi scandalo fieri possit, ut si fieret prætextu peregrinationis, mercaturæ, etc. : quia absolute concessum est a Christo dimittere conjugem adulterantem. « Hæc sententia, ait S. Lig. (VI, 968), mihi probabilior est, saltem si adulterium sit ex parte fœminæ : durum enim esset cogere virum, certum de adulterio uxoris, ut publicum faciat illius crimen in judicio cum suo perpetuo dedecore. »

Q. 81. *An* 1°) facta separatione, potest INNOCENS compartem cogere, *ut ad se redeat ;* et *an* 2°) INNOCENS iterum recipere tenetur compartem *emendatum ?*

R. Ad 1um) *Affirm.*, non tantum in casu separationis *privatæ*, sed etiam *juridicæ*. Ratio : quia sententia separationis juridicæ fertur in favorem innocentis, et proinde non ei aufert jus revocandi alterum. Interim non est cogenda mulier adultera ad redeundum ad virum, si rationabiliter timendum sit, ne crudeliter tractetur.

R. Ad 2um) An innocens iterum teneatur recipere emendatum, *dist. Negative*, si agatur de **adultero emendato** : quia adulterium a Christo datur ut causa divortii. Quare innocens Ordines vel Religionem suscipere posset ; non vero posset reus, invita comparte, nisi hæc statum vitæ irrevocabilem assumpserit ; vel nisi, post rei emendationem, obstinate respueret reconciliationem, quia tunc censeretur velle perpetuo separari et conjugem ab onere cohabitationis liberare. — *Affirm.*, si agatur **de dimisso ex alia causa**, excepto solo casu separationis juridicæ propter *hæresim*, quia ille casus a jure canonico expresse eximitur.

ART. IV. De divortio civili

Q. 82. 1°) *Quotuplex* a jure CIVILI permittitur conjugum *separatio* ; 2°) *quasnam* ob CAUSAS ; et 3°) de *qua* AUCTORITATE ?

R. Ad 1um) Jus civile, pluribus in locis, non tantum permittit separationem *imperfectam* i. e. *divortium improprie dictum* seu separationem quoad habitationem et bona

temporalia, quæque in codice civili gallico dicitur *separatio corporis et bonorum* ; sed etiam *divortium proprie dictum*, nempe quoad vinculum civile, ita ut conjugibus liberum fiat ad alias nuptias transire.

R. Ad 2um). Ex quo infausta legislatio prodiit 27 jul. 1884 et 18 apr. 1886, causæ ob quas jus gallicum admittit divortium quoad vinculum, sunt eædem ob quas licet petere separationem corporis et bonorum ; sunt sequentes: 1°) **Adulterium** uxoris respectu mariti et vicissim mariti respectu uxoris, nec requiritur quod maritus concubinam tenuerit in domo conjugali, uti in antiquo jure cautum erat (a. 229, 230) ; 2°) **Excessus** (sive violentiæ quibus alterius vita periculo exponitur), **sævitiæ** (actus crudelitatis qui vitam communem impossibilem reddunt) ; **injuriæ** graves (actus, dicta, scripta quæ alterius honorem graviter lædunt a. 231) ; 3°) **condemnatio** unius ad pœnam afflictivam et infamantem (pœnæ gravissimæ in materia criminali, uti condemnatio ad mortem, casu quo gratia damnato concedatur ; deportatio, reclusio in perpetuum ac ad tempus (c. pœn. 7) a. 232. Notandum autem heic est, quod ex art. 310, si *separatio corporis et bonorum* duraverit *per tres annos*, sententia converti potest in sententiam *divortii*, petente comparte.

R. Ad 3um) Nec *divortium* quoad vinculum, nec *separatio* quoad corpus et bona temporalia fieri possunt *propria* auctoritate, sed semper requiritur auctoritas *judicis civilis*, qua deficiente, omnia invalida reputantur.

Q. 83. *An* aliquando LICET confugere ad auctoritatem *civilem* qua *divortium a vinculo civili* concedatur ?

R. *Sub distinctione*. Vel matrimonium in conscientia et coram Deo est **invalidum**, vel est **validum**.

Si **primum** : ut si contingat, matrimonium nullum esse ob impedimentum canonicum, v. g. quod alteruter caruerit baptismo, aut adsit consanguinitas in gradu prohibito ; tunc, adhibita prius omni opera, ut matrimonium impetrata dispensatione convalidetur, si uterque vel alteruter suam libertatem vindicaret, et ad nova vota vellet transire, licet eo casu legis civilis auctoritate se tueri, ut

colligitur ex S. Off. (9 sept. 1824) ap. N. R. T. (XVII, 482); **dummodo** divortium postulans rite instruatur : « Id non ideo fieri, ut solvatur matrimoniale vinculum, quia nullo jam vinculo detinetur ; sed tantum ut se ac parochum a legalibus pœnis civilibusque vexationibus redimat. Eodem sensu ac modo quo TOLERATUR primus actus civilis, expressio nempe consensus coram civili magistratu, TOLERARI potest et secundus, ut nimirum se partes eximant ab effectibus primi. » Interim immediate addit S. Off. : « Hisce vero penes Gubernium peragendis non se immiscere debent missionarii. Qui nubere exposcit, ipse negotium suum agat. » **Insuper**, priusquam ponatur ullus actus pro incipiendo civili processu, præcedere debet definitiva et ultima judicis ecclesiastici sententia de nullitate matrimonii.

Si **secundum** : tunc in casu quo matrimonium ratum non consummatum dissolvitur per professionem religiosam solemnem vel dispensationem Romani Pontificis, licitum est, imo prudentia postulat, ut, antequam pars libera ad alias nuptias convolet, divortium civile petat atque obtineat. Extra hunc casum, constat, non licere unquam divortium civile quærere **animo novas ineundi nuptias** : hoc enim divinæ legi repugnat. — Dixi : **animo novas ineundi nuptias** ; si enim vinculi divortium non eo fine quæreretur, sed **tantum ad effectus civiles**, ut si gravissima urgeat ratio illud quærendi, ne v. g. cogatur maritus æs alienum uxoris solvere, et ut huic ad hæreditatem omne eripiatur jus, tunc *subdistinguendum est.* — **1°**) **Non licet**, si lex civilis permittat *separationem quoad habitationem et bona temporalia,* ut in Belgio, in Gallia et alibi, idque verum manere videtur, etiamsi hæc separatio judicetur *insufficiens*, ut quis contra alienas molestias se tueri possit. Eruitur enim ex variis decisionibus S. PŒN. (14 jan. et 3 jun. 1891, N. R. T. XXIII, 677 et 674 ; 7 jan. 1892, ib. XXIV, 528). — **2°**) Si vero lex civilis nonnisi divortium a vinculo concedat, « **videtur licere**, ait KENRICK (tr. XXI, 112), illud petere in gravissimis quibusdam rerum adjunctis, ad propriam securitatem. Non enim probare censetur

potestatis civilis exercitium in vinculum, quum libertate civili illi restituta non utatur. » Nec obstat quod forsan altera pars aliud matrimonium postea sit contractura : licet enim ex justa causa cooperari materialiter peccato alterius juxta dicta (*de virt.* q. 102). [1]

Scholion. 1. Quod **judices** in hoc negotio attinet, magna inter Theologos et Canonistas ventilatur quæstio, num, stante matrimonio valido, judici civili unquam licitum esse possit pronuntiare divortium? Et alii quidem in aliam atque aliam sententiam abierunt.

Qui **rigidiorem** sententiam sequuntur, *negant* id unquam fieri posse : quia divortii sententia, velit nolit judex, est ex se seu natura sua, non secus ac ipsa divortii lex, intrinsece mala. Hanc sententiam non pauci amplectuntur, quos inter Bucceroni (*Enchir. moral.* App. *Comment. tert.*), qui variis ad id probandum argumentis addere non dubitat : « Intrinseca ista malitia confirmatur evidenter ex decisionibus variis S. U. Inq. ; talis enim sententia dicitur *deflectens a principiis juris naturalis*, et *repugnans juri divino.* » Præterea testatur Gasparri (n. 1242) : « Dum casus conscientiæ discuteretur Romæ in ecclesia S. Apollinaris die 11 martii 1889, viri, qui mentem S. Inquisitionis optime perspectam habebant, publice affirmarunt S. Congregationem hoc decreto (scil. 27 maii 1886) sententiam divortii

1. Juvat heic excribere quæ de hac secunda hypothesi profert R. T. F. (XXIII, 676), ubi memorata decisione S. Pœnit.(14 jan 1891) hoc ingenue fatetur : Faut-il aller plus loin et voir dans la décision une condamnation de ceux qui pensent que, dans les pays *où la loi civile n'admet point de séparation*, un catholique pourrait licitement recourir au divorce civil, avec l'intention formelle de ne point tenter d'autre mariage, mais uniquement dans le but d'obtenir les avantages qui, dans les autres pays, résultent de la séparation ? Nous ne le pensons pas ; ce serait forcer étrangement le sens de la décision, et transporter la solution donnée à un cas d'espèce toute différente. Si on veut bien que nous développions notre pensée, nous ferons remarquer que la séparation est parfaitement licite, qu'elle est admise par l'Église sous certaines conditions : si donc une législation civile ne l'admet point, elle prive le catholique d'un droit véritable, et le laisse injustement exposé à de très grands inconvénients, auxquels il a le droit et quelquefois même le devoir de se soustraire. On peut donc comprendre qu'il se procure la liberté à laquelle il a droit, et se délivre d'inconvénients graves par un moyen détourné, nous voulons dire par le divorce, en ne prenant du divorce et des effets qu'il entraîne, que ce qui n'est point contraire à la conscience. »

civilis damnavisse tanquam intrinsece illicitam. » Alii viri tamen non indocti putant, ideo S. Inquisitionem hoc decreto sententiam divortii damnasse quia in casu proposito non exigebatur conditio « *palam* profitendi doctrinam Ecclesiæ » sed dicebatur « judicem *mente* intendere » solum contractum civilem abrumpere.

Qui vero **benigniorem** opinionem sectantur, esto in declaratione divortii nullam malitiam intrinsecam agnoscant, eam equidem, *per se* et *in genere* loquendo illicitam dicunt ob grave et universale quod pareret scandalum, siquidem falsa exinde apud populum persuasio paulatim invalesceret, matrimoniales causas, jure proprio ad civilem auctoritatem spectare ; admittunt tamen eam licitam fieri posse *per accidens* et *in casu particulari*,si nempe judices civiles ad pronuntiandam divortii sententiam quam impedire non potuerunt, instantibus conjugibus, ex necessitate adigantur, dummodo alieni sint a prava intentione petentium divortium aut ad alias nuptias convolantium, solosque civiles effectus intendant, et dummodo aliunde **non detur specialis ratio scandali vitandi** : quia sic cooperantur tantum *materialiter* peccato alterius, quod licitum est ex juxta et proportionata causa, juxta tritum TT. principium, quoad substantiam desumptum ex S. Thom. (*de act. hum.* q. 9) : *Licet ponere causam saltem non intrinsece malam, ex qua immediate sequitur duplex effectus, unus bonus, alter vero malus, si adsit ratio seu causa excusans proportionate gravis, et finis agentis sit honestus.* Quod vero applicatio legis divortii seu actio judicis divortium pronuntiantis non sit intrinsece mala, juxta patronos hujus sententiæ, **1°**) ex eo videtur posse confici, quod secus Episcopo Sangallensi exposcenti : *Utrum* judices *catholici... secundum recentem Helvetiæ legem matrimonii vinculum... ut dissolutum declarare tuta conscientia possint ?* S. Off. (3 april. 1879) ap. N. R. T. (xviii, 485) non respondisset : *Quoad* judices, *recurrat in casibus particularibus.* **2°**) Accedit divortium civile, in se consideratum, et abstractione facta a pravis suis effectibus, non esse nisi dissolutionem pseudomatrimonii civilis, ac proinde ejusdem sententiam non esse intrinsece malam. Unde non videtur heic posse applicari illud S. Thom. (2. 2, q. 60, a 5.) : *Si scriptura legis contineat aliquid contra jus naturale, injusta est, nec habet vim obligandi... Et ideo secundum eas non est judicandum.* Secus, ne quidem in casu invalidi matrimonii, ad civile divortium recurrere liceret. **3°**) Ita practicatur in Belgio, etiam a timoratis, qui secus deberent suo officio renuntiare, quod vergeret in magnum societatis detri-

mentum. *Nec sunt inquietandi*, ut eruitur ex rescripto S. Off. ad Nuntium S. Sedis in Belgio, qui hujus rescripti mentionem facit in epistola sua (14 sept. 1886) ap. N. R. T. (XIX, 73) ad Ministrum negotiorum exterorum ejusdem regni. Asserere porro, in præfata epistola non contineri nisi responsum mere diplomaticum, respiciens factum tantum et non jus, nempe decretum 27 maii 1886 non prodiisse pro Belgio quatenus de facto datum fuit Episcopis Galliarum, id quidem utrum dignitati Sanctæ Sedis congruat, non immerito dubitatur. — Similiter scribens pro *America Sept.*, ad QUÆSTIONEM : *An liceat, apud nos,* JUDICI *catholico ferre sententium divortii, quando petitur juxta leges civiles ?* Ita respondit SABETTI S. J.: « *Affirm.*, saltem probabiliter ; et ratio est, quia JUDEX ita agendo materialem tantum ponit cooperationem quæ, gravi causa interveniente licita est. Hæc autem gravis causa, apud nos, semper adest, cum, ut ait KENRICK, *catholicus vix posset* JUDICIS *munere fungi si nollet divortium decernere, delicto in judicio probato.* Etenim etiamsi ab iis qui divortium petant intendatur proprie annulatio vinculi et libertas convolandi ad novas nuptias, judex legem applicando non est causa efficax pravæ istius intentionis, ac proinde materialiter tantum cooperatur. A fortiori autem licitum est judici decernere divortium cum ei constat effectus tantum civiles intendi ab iis qui petunt divortium. »

Idem, sub iisdem conditionibus, juxta patronos benignioris sententiæ videtur posse asseri de **officiariis civilibus**, qui, pronuntiato divortio, conjugem ad alias nuptias transire attentantem civiliter cum alio conjungunt. Quia tamen in casu cooperatio materialis *proximior* evadit, eo major requiritur causa, ut malus effectus permittatur. — Dictum fuit initio : **nisi detur specialis ratio scandali vitandi** ; nam quandoque tales possunt esse *rerum*, *temporum* et *locorum* adjuncta, ut cooperatio, etiam *materialis* tantum, evadat illicita, ut si leges de civili divortio in odium Ecclesiæ conderen ur aut restituerentur, nihilque non intentandum foret, ut legumlatores ad meliorem frugem revocarentur. Huc spectat decretum S. Off. (27 maii 1886) **pro Gallia** ap. N. R. T. (XVIII, 379 seq.). Item responsum quod **pro Italia** dedit S. PŒNIT. (28 nov. 1883, *ib.* XX, 399).

Ex quibus omnibus liceat mihi **concludere** : **1°**) Circa controversiam in scholis agitatam : num declaratio divortii sit ex se seu ex natura sua *intrinsece* mala, nondum ex S. Sede doctrinalis decisio prodiit. — **2°**) In dubio : an et qualis cooperatio in hoc negotio licita sit vel illicita, non privatorum sed S. Sedis

est statuere. — **3°**) Decretum S. Off. (27 maii 1886) pro Gallia prodiit, nec rigor illius decreti videtur extendendus ad Belgium aliasque similes nationes. — **4°**) Imo etiam pro Gallia in *causa particulari* Lucionensi (24 sept. 1887, N. R. T. XXI, 616 seq.) S. Pœnitentiaria permisit, ut, postquam judices civiles pronuntiaverant *locum esse divortio*, syndicus secus ex officio suo ejiciendus pronuntiaret divortium civile, modo : **A**) *Catholicam doctrinam de matrimonio deque causis matrimonialibus ad solos judices ecclesiasticos pertinentibus palam profiteretur ;* **B**) *In ipsa sententia, et tanquam magistratus loquens publice declaret, se solos effectus civiles solumque civilem contractum spectare posse, aliunde vinculum matrimonii omnino firmum remanere coram Deo et conscientia.* — **5°**) Quia tamen *a particulari ad generale* non valet conclusio, ideo ex memorato S. Pœnit. rescripto deduci nequit : universim syndicos et judices in Gallia, qui secus officio suo cedere cogerentur, præmissis debitis declarationibus, divortium inter conjuges in facie Ecclesiæ ligatos tuta conscientia pronuntiare posse. Constat ex S. Pœnit. (4 jun. 1890, N. R. T. XXII, 506).

Scholion. 2. Ad **advocatos** quod attinet, quoniam ex S. Lig. (iv, 223), *advocatus non se habet ex parte judicis, sed clientis* eumque repræsentat ; hinc, ut scribit Sabetti, « id tantum *videtur* ei concedi posse, hac in re, quod conceditur clienti ». Jam vero, juxta dicta superius (q. 83) cliens petere potest divortium, sive cum matrimonium est nullum coram Deo, propter aliquod impedimentum dirimens, sive in casu quo matrimonium ratum non consummatum dissolvitur per professionem religiosam solemnem vel dispensationem Romani Pontificis, sive cum in divortio petendo vult tantum effectus civiles, servato intacto vinculo, dummodo adsit causa gravissima et agatur de iis regionibus in quibus lex civilis non admittit separationem quoad habitationem et bona temporalia.

CAP. 11. DE RITIBUS SERVANDIS IN CELEBRATIONE ET BENEDICTIONE NUPTIARUM

Q. 84. *Quinam* sunt ritus servandi in *celebratione* matrimonii ?

R. Hujusmodi ritus traduntur in Rit. Rom. Addit tamen : *Ceterum, si quæ Provinciæ aliis*, ultra prædictas, *laudabilibus consuetudinibus et cæremoniis in celebrando matri-*

monii sacramento utantur, eas sancta Trid. Synodus optat retineri.

Resol. 1. Particulares igitur consuetudines et cæremoniæ in celebrando matrimonio licite retineri possunt, **dummodo** tempore Conc. Trid. exsisterent, cum loquatur de usibus exsistentibus. Imo in Stat. diœc. Mechl. (n. 212) præcipitur : *ut in omnibus parochiis in quibus* usque ad an. 1873 *diversus a* Rit. Rom. *usus obtinuit, matrimonium celebretur juxta ritum ac formam in appendice* (xvi, 13) *descripta.* In iis vero parochiis in quibus Ritus celebrandi matrimonium ex Rit. Rom. desumptus jam tunc in usu erat, necessario iste Ritus retineri debuit, nec ibi licet Ritum particularem in Statutis assignatum adhibere in celebratione matrimonii.

Resol. 2. Usus benedicendi arrhas et duos annulos servari potest, etiamsi non sequatur missa pro sponsis (S. R. C. 15 sept. 1881, n. 3531) ; item consuetudo sponsi scapulas sponsæque caput velandi in benedictione nuptiarum (*ibid.*) ; usus autem baldachinum pro sponsis parare declaratur *non convenire* (25 febr. 1606, n. 200).

Scholion. Placeat insuper adnotare : 1°) **Annulus** etiam pro *secundis* nuptiis benedicitur (S. R. C. 27 aug. 1836 n. 2743). 2°) Quando **plures** simul copulantur, accepto primum singulorum consensu, et rite celebratis singulis matrimoniis, dictaque pro singulis a parocho forma : *Ego conjungo vos,* etc., nihil obstat, quominus benedictiones annulorum et reliquæ benedictiones fiant in communi per verba generalia (S. Off. 1 sept. 1841). 3°) Matrimonium **mixtum** in loco honesto, non autem in loco sacro, contrahendum est, absque præviis proclamationibus, sine ullo ritu, precibus, aut vestibus sacris. Attamen post Instructionem *Etsi sanctissimus* 15 nov. 1858, jussu Pii IX ad omnes locorum Ordinarios de mixtis matrimoniis datam, judicio episcoporum est caute remissa tolerantia adhibendi aliquam partem ritus catholici in ejusmodi nuptiis celebrandis, *exclusa tamen semper* **Missæ celebratione**, ne forte hæreticus conjux ad tanti sacrificii fructus videatur admissus. Verba enim Instructionis sunt sequentia : « Quod si in aliquibus locis Sacrorum Antistites cognoverint easdem conditiones impleri haud posse, quin graviora exinde oriantur damna ac mala, in hoc casu tantum Sanctitas sua prudenti eorumdem arbitrio committit, ut ipsi... judicent, quando commemoratæ conditiones de contrahendis mixtis hisce nuptiis extra ecclesiam et absque parochi benedictione impleri minime possint, et quando in promiscuis hisce conjugiis ineundis tolerari queat

mos adhibendi ritum pro matrimoniis contrahendis in diœcesano rituali legitime præscriptum, EXCLUSA TAMEN SEMPER MISSÆ CELEBRATIONE, » etc. Cfr. N. R. T. (XV, 585). Porro vigore clausulæ *exclusa missæ celebratione* quæ apponitur in præfata *Instructione* circa ritum in matrimoniis mixtis ex timore graviorum malorum arbitrio Ordinarii permittendum, prohibetur non tantum missa pro sponsis cum orationibus et benedictionibus uti in Missali Romano, sed quælibet missa, etiam privata, quæ celebretur coram sponsis et comitibus post matrimonium, etiamsi sponsis non detur distincta sedes. Quia ista missa habetur tanquam complementum cæremoniæ matrimonii. Constat ex S. Off. (17 jan. 1872 et 17 jan. 1877, N. R. T, XX, 464).

Q. 85. *Quid* 1°) est BENEDICTIO NUPTIARUM ; 2°) *an* cadit *sub præcepto* ; 3°) *an* nuptiis OMNIBUS est *conferenda* ; 4°) *ubinam* fieri debet?

R. Ad 1um) Per *benedictionem nuptiarum* non intelligitur ipsa celebratio matrimonii cum ritibus omnibus, prout in RIT. ROM. præscribitur ; sed intelliguntur illæ preces, quæ in MISSALI ROM., infra missam *pro sponso et sponsa*, post celebrationem matrimonii præscribuntur.

R. Ad 2um) *Affirm.*, obligantur sponsi eam recipere. Constat ex cap. *Nostrates* 3, q. 5, ex consuetudine Ecclesiæ et ex decreto *generali* S. Off. (31 aug. 1881, N. R. T. XIV, 249) in quo statuitur : « Benedictionem nuptialem, quam exhibet Missale Romanum in Missa pro sponso et sponsa, SEMPER IMPERTIENDAM esse in matrimoniis catholicorum, infra tamen Missæ celebrationem, juxta rubricas, et extra tempus feriatum, omnibus illis conjugibus, qui eam in contrahendo matrimonio, quacumque ex causa non obtinuerint ; etiamsi petant postquam diu jam in matrimonio vixerint, dummodo mulier, si vidua, benedictionem ipsam in aliis nuptiis non acceperit. Insuper hortandos esse eosdem conjuges catholicos, qui benedictionem sui matrimonii non obtinuerunt, ut eam primo quoque tempore petant. Significandum vero illis, maxime si neophyti sint, vel ante conversionem ab hæresi valide contraxerint, benedictionem ipsam ad ritum et solemnitatem, non vero ad substantiam et validitatem pertinere conjugii. »

Resol. Hoc ergo decreto **receditur** ab antiqua disciplina benedictionem vetante post conjugum cohabitationem. Interim ex communi doctrina, teste S. Lig. (VI, 988 et H. A. XVIII, 53), omissio hujus benedictionis, secluso contemptu, culpam venialem non excedit : quia non censetur res gravis, neque Ecclesia utitur verbis gravem obligationem significantibus.

R. Ad 3um) Uti patet ex citato decreto, hæc benedictio danda est omnibus illis conjugibus, qui eam nondum obtinuerunt.

Explan. Conferenda est : **1°**) primis nuptiis ex parte viri et mulieris, sive mulier sit virgo, sive corrupta (S. C. C. 2 oct. 1593); **2°**) ubi viget consuetudo, etiam nuptiis primis ex parte tantum mulieris (Rit. Rom.). Contra **non est conferenda** : **1°**) nuptiis secundis ex parte viri et mulieris, excepto casu, quo vidua in primis nuptiis benedictionem non acceperit; **2°**) nuptiis secundis ex parte solius mulieris (S. R. C. 3 mart. 1761, n° 2461), nisi iterum illa in primis nuptiis benedicta non fuerit; **3°**) nuptiis *tempore clauso* celebratis, i. e. a Dominica I Adventus usque ad diem Epiphaniæ, et a Feria IV Cinerum usque ad Octavam Paschæ inclusive ; nec potest episcopus facultatem ad hoc concedere (S. R. C. 14 aug. 1858 n. 3079). Et præfata responsa ita sunt generalia ut omnes omnino diœceses afficiant, et consuetudines contrariæ eliminandæ sint ut abusus (*ib.* 24 sept. 1875, n. 3380). Itaque requiritur indultum apostolicum, quod, juxta hodiernam disciplinam, eo solo casu concedi solet, quo opportunitas benedictionem alio tempore accipiendi non pateret; **4°**) matrimoniis *mixtis* (q. 84).

R. Ad 4um) Hæc benedictio fieri non debet, nisi *intra missam* ; (S. R. C. 23 jun. 1853, n. 3016 ; 14 aug. 1858, n. 3019 ; 9 maii 1893, n. 3798 ; decr. gen. 30 jun. 1896, n. 3922 et cit. decret. gen. S. Off. 31 aug. 1881).

Explan. Notandum autem est : **1°**) Hanc benedictionem impertiendam esse in missa propria *pro sponso et sponsa,* quæ invenitur in Miss., aut si per Rubricas non licet, in missa diei, addita commemoratione ex missa *pro sponso et sponsa,* sub altera conclusione ac primo loco post cæteras commemorationes de præcepto, si quæ sunt faciendæ (S. R. C. 30 jun. 1896, n. 3922). **2°**) Sacerdotem non teneri missam applicare pro sponsis, nisi ab iisdem eleemosynam accipiat, adeoque liberum illi esse pro alio offerente applicare (S. Prop. 23 mart. 1844 et 7 jun. 1853 et S. Off. 1 sept. 1841). **3°**) Hanc missam post contractum coram parocho matrimonium de ejus licentia posse

ab alio sacerdote celebrari ; sed benedictionem debere impertiri ab eo qui missam celebrat, et non ab alio etiamsi sit episcopus. **4°**) In eadem missa plures sponsos posse benedici (S. Off. *ibid.*) ; quo casu nihil in missa immutandum est in orationibus vel ceteris rebus. **5°**) « Missam *pro sponso et sponsa* esse votivam, proindeque semper legendam sine hymno Angelico et Symbolo Nicæno, cum tribus orationibus : 1ª videlicet ejusdem Missæ votivæ propria, ut habetur in fine Missalis ; 2ª et 3ª diei currentis ;... *Benedicamus Domino* in fine et ultimo Evangelio S. Joan. » S. C. R. (28 febr. 1818, n. 2582). **6°**) Missam *pro sponso et sponsa* in Miss. assignatam dici posse extra tempus clausum, omnibus diebus, exceptis omnibus dominicis et festis de præcepto, necnon duplicibus 1ª et 2ª cl. (*ib.* decr. gen. 30 jun. 1896, n° 3922) Epiphaniæ et vigilia octavaque Pentec., die octava Corporis Christi quibus diebus dicenda est *missa diei* ; ut supra ; quæ etiam dicenda est infra octavam Epiph. et in vigilia Pentecostes, necnon, si agatur de locis ubi vi specialis indulti, octava SS. Corporis Christi privilegiata est *ad instar* octavæ Epiphaniæ (S. R. C. apr. 1822, n. 2619). A pari nequit dici votiva pro sponso et sponsa, sed debet dici missa de die : in octava Corporis Christi aliisque diebus duplicia secundæ classis excludentibus ; die vero commemorationis omnium fidelium defunctorum legi potest. **7°**) « Missa votiva *pro sponso et sponsa* dici et in ea benedictio nuptialis fieri potest etiam in casu quo sponsi infra hanc missam sacram communionem non perciperent. Curent tamen parochi et animarum rectores adhortari fideles nupturos, ut in missa, in qua benedictiones nuptiales impertiuntur, communicent. » (*ibid.* 21 mart. 1874, n. 3329, 3531). **8°**) « Matrimonium in facie Ecclesiæ seu in ecclesia maxime celebrari decet. Haud tamen vetitum est locorum Ordinariis, ut, si nullum immineat periculum ac laudabiles concurrant causæ, illud celebrari quandoque pro sua prudentia permittant in privatis oratoriis, in quibus sacrum fieri valeat. » (*ibid.* 31 aug. 1872, n. 3265). Quo casu missa nuptialis in dictis oratoriis celebrari potest, servatis Rubricis. **9°**) Si matrimonii celebrationem immediate sequatur missa, sacerdos celebraturus matrimonium, præter albam et stolam, induere debet etiam planetam (S. R. C. 31 aug. 1867, n. 3158).

PARS TERTIA

DE IMPEDIMENTIS, DISPENSATIONIBUS ET MATRIMONII REVALIDATIONE

SECTIO 1

DE IMPEDIMENTIS IMPEDIENTIBUS ET POTESTATE DISPENSANDI IN IIS

CAP. 1. DE QUIDDITATE ET NUMERO IMPEDIMENTORUM IMPEDIENTIUM

Q. 86. *Quid* 1°), et 2°) *quot* sunt impedimenta IMPEDIENTIA ?

R. Ad 1um) Impedimenta IMPEDIENTIA, seu PROHIBENTIA tantum, sunt illa quæ matrimonium reddunt *illicitum*, non autem invalidum.

R. Ad 2um) Usu hodierno *quatuor* tantum numerantur, hoc versu comprehensa :

ECCLESIÆ VETITUM, TEMPUS, SPONSALIA, VOTUM,
IMPEDIUNT FIERI, PERMITTUNT FACTA TENERI.

Explan. Ideo autem *peccatum mortale*, *ignorantia rudimentorum fidei* aliaque plura, etsi matrimonium illicitum reddant, tamen proprie inter impedimenta **impedientia** non numerantur : tum quia sunt impedimenta aliis sacramentis communia ; tum quia hic agitur de matrimonio non solum ut est *sacramentum*, sed etiam ut est *contractus :* jam vero status peccati mortalis, ignorantia rudimentorum fidei, non impediunt ipsum contractum, sed tantum ipsum sacramentum.

Q. 87. *Quid* est ECCLESIÆ VETITUM ?

R. Est prohibitio nubendi, procedens : vel *a jure*, vel *ab homine*.

Explan. Vetitum **juris** seu *generale* locum habet quoties SS. Canones statuunt matrimonium licite contrahi non posse. Sic generalis habetur prohibitio : **1°**) Ne matrimonium cele-

bretur *absque præviis denuntiationibus* aut earum dispensatione. **2°**) Ne *mixtum* contrahatur, i. e. inter catholicos et hæreticos vel schismaticos. Quod vetitum *juris* impedimentum MIXTÆ COMMUNIONIS proprio nomine appellatur. **3°**) Ne *clandestine* celebretur in locis ubi decretum TRID. de forma matrimonii nondum est promulgatum. Nam, ut ait TRID. (S. 24, c. 1): *Tametsi dubitandum non est*, CLANDESTINA *matrimonia*... RATA ET VERA *esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit,... nihilominus S. Dei Ecclesia ex justissimis causis illa semper* DETESTATA EST ATQUE PROHIBUIT. **4°**) Ne celebretur priusquam habeatur *certitudo moralis de morte prioris conjugis*. Sic LUCIUS III (cap. 2 *de sec. nupt.*) decernit: *Ut nullus amodo ad secundas nuptias migrare præsumat, donec ei* CONSTET, *quod ab hac vita migraverit conjux ejus*.

Vetitum **ab homine** seu *particulare*, quod proprie et stricte loquendo *vetitum* nuncupatur, est specialis prohibitio nubendi, *facta in casu particulari*, ob justam causam: sive a *R. Pontifice* respectu omnium quod sæpissime fit quando in matrimonio non consummato dispensatio pontificia intercedit, dubio manente impedimento impotentiæ; sive ab *Episcopo* pro suis subditis diœcesanis; sive etiam a *Parocho* pro suis parochianis; qui tamen, cum careat jurisdictione fori externi, non potest, nisi *extrajudicialiter* et *œconomice* tantum, matrimonio obsistere, donec episcopus de causa judicet simulque decernat, quid ultra sit agendum. Pontifex vero et Episcopus matrimonium interdicere possunt *judicialiter* adeoque *sub interminatione pœnarum*: quinimo Pontifex, isque solus, interdicto suo adjungere potest *clausulam irritantem*.

CAUSÆ autem **interdictionis specialis** *tres* præcipue numerantur: **1°**) Timor non inanis, ne ex matrimonio graves rixæ, inimicitiæ, scandala aliave incommoda subsequantur. Et ita si ex parte parentum, sive juste sive etiam injuste reclamantium, prævideantur graves inimicitiæ, etc., judex nonnunquam matrimonium ad tempus interdicit, donec deferveat impetus. **2°**) Suspicio non vana latentis impedimenti sive dirimentis, sive impedientis tantum. **3°**) Reclamatio de sponsalibus quibus alteruter sponsorum prius se cum alia persona obstrinxerat.

Q. 88. *Quo jure* 1°) matrimonia MIXTA sunt *illicita*: 2°) *quis* in illis potest *dispensare*; 3°) ob *quas* CAUSAS, et 4°) sub *quibus* CONDITIONIBUS?

R. Ad 1um) Matrimonia MIXTA, *regulariter* loquendo, gra-

viter illicita sunt, nedum ex *jure ecclesiastico*, sed etiam *naturali* et *divino*.

Explan. Quod sint illicita jure **ecclesiastico**, patet: quia hujusmodi matrimonia *S. Mater Ecclesia perpetuo damnavit atque interdixit*, uti loquitur BENED. XIV et constat ex pluribus decretis Conciliorum et RR. PP., nostræ præsertim ætatis [1]. Ratio autem prohibitionis est : tum ob vetitam catholicorum cum hæreticis flagitiosam in rebus sacris communionem, quippe qui cum hæretico nuptias contrahit, unum idemque sacramentum cum ipso conficit ; tum quia catholicos inter et acatholicos vix ac ne vix quidem ea invenitur animarum concordia, quæ inter conjuges necessaria prorsus est, ut latius evolvitur in Instructionibus citatis in nota ; tum ob commune periculum perversionis, vel saltem indifferentismi, vel pravæ liberorum educationis. Imo, si tale periculum reapse locum habeat, ut regulariter fit, illicita sunt ipso *jure* **naturali** et **divino**, cum utrumque prohibeat, ne quis se suamque prolem proximo periculo fidem et salutem amittendi temere exponat. Si vero illud periculum minime timendum sit in casu quodam particulari, matrimonia mixta adhuc prohibita manent lege ecclesiastica a Conciliis et Summis Pontificibus lata : non enim lex generalis obligare desinit, licet in uno alterove casu cesset ejus motivum. — Dixi : **regulariter** *loquendo* ; quia aliquando *licita* fieri possunt ex Pontificis dispensatione, ob gravem cau-

1. Circa matrimonia mixta prodierunt : Declar. Bened. XIV (4 nov. 1741) de matrim. in Belgio et Hollandia ; — Litt. apost. Clem. XIII (16 nov. 1763) ad ep. Argentoraten. ; — Instr. S. Prop. 6 sept. 1785 ad vic. ap. Sueciæ ; 9 dec. 1822 ad vic. ap. Siam. — S. Off. 16 sept. 1824 ad ep. Quebec. — Litt. ap. Pii VIII (25 mart. 1830) ad archiep. Colon. et ad epp. Treviren. Paderbornen. et Monasterien. — Greg. XVI (30 apr. 1841) ad epp. Hungar. — S. Prop. 1858 ad archiep. Fogarasien. Instr. Secret. Status jussu Pii IX (15 nov. 1858) ad omnes epp. — S. Off. 17 febr. 1864 ; 22 nov. 1865 ad ep. Southwar. — Encycl. S. Prop. 11 mart. 1868. — S. Off. 3 jan. 1871 ad archiep. Corcyr. — Instr. S. Off. 12 dec. 1888 ad omnes epp. rit. orient. Apud COLLECT. S. Prop. n. 1420-1444. — Quibus documen, tis adde : S. Off. ad epp. Hungariæ 21 jul. 1880 ap. N. R. T. XIX-5. — Quam maxime Ecclesia a talibus conjugiis abhorreat, vide ex ultimis verbis Pii VIII, facultates [amplas ad episcopos Borrussiæ mittentis (25 mart. 1830) : « Post hæc S. S. ad pedes crucifixi provoluta protestatur se ad tolerantiam prædictam ea dumtaxat de causa adduci, seu verius *pertrahi, ne graviora religioni catholicæ incommoda obveniant. Coll. S. Prop.* n. 1426.

sam concessa, adhibitis insuper debitis cautionibus et servatis certis conditionibus ad removendum perversionis periculum.

Resol. Ex dictis **sequitur** : **1°**) « Catholicas personas, seu viros seu mulieres, quæ nuptias cum acatholicis ita contrahunt, ut se aut futuram sobolem periculo perversionis *temere* committant, non modo *canonicas* violare sanctiones, sed directe etiam gravissimeque in *naturalem* atque *divinam* legem peccare. » **2°**) « Ecclesiam nunquam permittere, imo neque permittere posse mixtarum nuptiarum celebrationem, nisi graves causæ canonicæ concurrant, et nisi opportunæ exhibeantur cautiones, quarum virtute a conjuge catholico amoveatur perversionis periculum, et provideatur catholicæ institutioni ac educationi prolis universæ. » **3°**) Hujusmodi cautiones « *in ipsa divina et naturali lege* » fundari. **4°**) Proindeque hæ cautiones « *remitti seu dispensari nunquam possunt.* » Ita ex litt. S. Off. ad epp. Hungar. (21 jul. 1880).

R. Ad 2um) Cum hic agatur de universali totius Ecclesiæ disciplina ac lege, patet, summum legislatorem, i. e. solum R. Pontificem ab illo impedimento prohibente dispensare posse, exclusis omnino episcopis, nisi a R. Pontifice dispensandi facultatem obtinuerint.

R. Ad 3um) Ad dispensandum causæ requiruntur *graves*.

Explan. Ut autem **graves** sint, ex mente S. Sedis tales esse debent, quæ **ad publicum magis bonum conducant**. Ejusmodi forent : **1°**) Si princeps acatholicus ducere velit catholicam indeque magna catholicæ religionis commoda forent speranda. **2°**) Si spes probabilis adsit, ut familia acatholica, ad fidem veram inclinans, per matrimonium mixtum ad Ecclesiam revertatur. **3°**) Si tale conjugium unicum sit remedium, ut liberi jam ex alio matrimonio mixto procreati, in religione catholica educentur. **4°**) Si magna scandala ex diffamatione, gravidatione vel alio modo secutura evitari nequeant, nisi per matrimonium mixtum.

Causæ vero, quæ **privata commoda magis respiciunt**, v. g. ætas superadulta, angustia loci, incompetentia dotis, bonum pacis, sponsalia bona fide contracta, ob quæ timendum foret, ne sponsa remaneret innupta ac diffamata, non quidem per se de sensu S. Sedis facile sufficiunt ; attamen earumdem causarum ratio habetur, dummodo aliæ rerum circumstantiæ concurrant, quibus illis pondus accrescat.

R. Ad 4um) Uti declarat S. Off. in mox cit. litt. ad Episc. Hung. : « S. Apostolica Sedes semper constanterque reti-

nuit atque retinet, nullimode in VETITO MIXTÆ RELIGIONIS fas esse dispensare, nisi singulis in casibus PRÆTER CAUSAS CANONICAS simul concurrant TRES conditiones sequentes, videlicet : 1°) « Ut partes, et præsertim hæretica, veras CAUTIONES præstiterint, quibus se coram Ecclesia obligent ad ea, quæ ab iisdem Ecclesia exigit ; inter quæ præcipuum locum tenet catholica educatio universæ omnino prolis absque ulla exceptione sive restrictione. 2°) Ut superior ecclesiasticus MORALEM CERTITUDINEM habeat sive de cautionum sinceritate pro præsenti, sive de earumdem adimplemento pro futuro. 3°) Ut cautionis exhibitio NOTORIA sit, vel saltem talis esse possit ad omne scandalum removendum. »

Explan. Quod **modos** attinet qui in servandis hujusmodi *cautionibus* adhibentur, hi quidem non sunt semper *iidem*, sed *variant* pro variis temporum, locorum ac personarum adjunctis. Juxta hodiernam praxim in pluribus diœcesibus utraque pars *seorsim* ac separate, et quidem pars acatholica vel *loco juramenti*, vel *sub formali etiam juramento* ad protocollum coram duobus testibus promissiones emittit. — Porro pars *acatholica* promittit : **1**°) se partem catholicam in libero exercitio religionis catholicæ nunquam impedituram ; **2**°) se curaturam esse, ut omnes utriusque sexus liberi in Ecclesia catholica baptizentur, educentur atque in catholica schola instruantur ; **3**°) copulationem unice in ecclesia catholica peragendam esse, seque penitus renuntiare copulationi vel ante vel post coram ministro protestante faciendæ. — Pars vero *catholica* promittit simpliciter absque juramento : **1**°) se pro viribus et quidem per strenuum religionis exercitium ac bonum exemplum, per instructionem et monitionem curaturam, ut pars acatholica convertatur ; **2**°) se omnes utriusque sexus liberos in catholica religione educaturam ; **3**° copulationem unice in ecclesia catholica peragendam. Qualiter vero peragi debeat, dictum fuit (q. 84).

Q. 89. *Quomodo* agendum circa matrimonia *mixta* : tum 1°) *ineunda*, tum 2°) jam *inita* ?

R. Ad 1um) Parochus et confessarius debent : 1°) volentem inire matrimonium *mixtum* a tali proposito pro viribus deterrere. Si tamen ille ob gravem rationem velit in eo persistere, paratus petere dispensationem et conditio-

nes imponendas adimplere, eum absolvi posse censeo cum GOUSSET. 2°) Quod si ob defectum causæ sufficientis aut opportunarum cautionum dispensatio locum non habeat, parochus *regulariter* debet abstinere a *quocumque interventu* (S. Off. 17 jun. 1829).

Explan. Dixi : **regulariter** ; nam in Inst. GREG. XVI (30 apr. 1841) ad epp. Hungariæ habetur : « Tolerari posse [S. Sanctitas] declaravit, ut quoties ex temporum, locorum ac personarum conditione matrimonium acatholici viri cum catholica muliere et vicissim, omissis licet necessariis cautionibus, sine graviori discrimine nequeat impediri, atque insuper Ecclesiæ utilitati communique bono expedire videatur, si illud, quamvis vetitum et illicitum, coram catholico parocho potius, quam coram ministro acatholico, ad quem partes facile confugerent, contrahatur, idem catholicus parochus, aliusve sacerdos ejus vice fungens, matrimonio ipsi, MATERIALI TANTUM PRÆSENTIA, nullo adhibito ecclesiastico ritu, intersit, perinde ac si partes unice agat meri testis, ut aiunt, qualificati seu auctorisabilis, ita scilicet, ut utriusque conjugis audito consensu, deinceps pro suo officio actum valide gestum in matrimoniorum librum valeat referre. » (Coll. S. Prop. n. 1428).

R. Ad 2um) Si conjux catholicus vel spretis omnibus monitionibus absque dispensatione contraxerit, vel suis promissionibus postea non steterit ; tunc, si facti pœnitens dolorem suum de crimine admisso manifestet, sacramentorum potest fieri particeps, « modo ante confessionem sincere declaret, procuraturum se conversionem conjugis hæreticæ, renovare se promissionem de educanda prole in religione orthodoxa et reparaturum se scandalum aliis fidelibus datum. » Ita PIUS VI in rescripto ad Card. de FRANKENB. (13 jul. 1782).

Scholion. Uti latius docetur in *Instr. citatis* (q. 88) S. OFF. ad Orientales, catholicis, qui matrimonium contrahunt cum hæreticis, licet, urgentibus schismaticis seu hæreticis, aut lege civili ita imperante, adire **ministrum hæreticum**, si agat *personam magistratus mere civilis*, ob finem politicum, nempe ut habeantur civiliter honesti conjuges prolesque censeatur legitima. Secus vero dicendum, si adiretur tanquam minister religiosus seu *veluti sacris addictus et quasi parochi munere fungens*. Esset enim illicita et sacrilega cum hæreticis in divinis communicatio. Quapropter **ante factum** sponsi a celebrando

matrimonio coram hæretico ministro sacris addicto regulariter sunt avertendi. Quandoque tamen silendum erit, *remoto interim scandalo, et dummodo aliæ ab Ecclesia requisitæ conditiones rite positæ sint.* — **Post factum** vero, parochus eorum matrimonio non assistat, *nisi, servatis uti supponitur cæteroquin servandis, pars catholica facti pœnitens, præviis salutaribus pœnitentiis, absolutionem a contractis* CENSURIS *rite prius obtinuerit.* Constat enim ex declaratione S. OFF. (22 mart. 1879, N. R. T. XXII, 144) excommunicationem latæ sententiæ R. P. specialiter reservatam contrahi ab iis qui matrimonium ineunt coram ministro hæretico vel schismatico sacris addicto. Confirmatur ex responsione S. OFF. (18 maii 1892, ib. XXV, 284). — Præterea conjuges qui de suo matrimonio mixto clandestine inito dolentes et pœnitentes reconciliari Deo desiderant, tenentur Ecclesiæ satisfacere et cautiones præstare et hoc fine habeatur recursus ad episcopum (S. Off. 12 mart. 1881, *Coll. S. Prop.* n. 1440).

Q. 90. *Quid* sunt impedimenta IMPEDIENTIA vocata : 1°) *tempus ;* 2°) *sponsalia ;* 3°) *votum ?*

R. Ad 1um) Per TEMPUS, *quod* sive *sacratum*, sive *feriatum*, sive *clausum* dicitur, intelligitur determinatum temporis spatium, quod olim longius erat, nunc vero, post TRID., currit a Dom. I Adventus usque ad diem Epiphaniæ, et a feria IV Cinerum usque ad octavam Paschæ, utrimque inclusive, i. e. ut ait BENED. XIV (Inst. XIII, n. 9) : « a media nocte sabbati ante diem primum dominicum Adventus usque ad mediam noctem post Epiphaniæ diem ; et a media nocte ante diem SS. Cinerum usque ad mediam noctem diei dominici in Albis, uti scribit CLERICATUS ex communi omnium sententia. »

Explan. Hoc autem tempore, **de jure communi**, prohibetur non ipsum matrimonium, sed tantum *nuptiarum solemnitas*, i. e. : **1°**) solemnis benedictio sponsorum intra Missam ; **2°**) solemnis traductio sponsæ in domum sponsi. Olim tempore prohibito illicitum erat uti matrimonio et sponsa revertebatur in domum parentum. Hodie traductio sponsæ in domum viri licita est ex S. C. C. dummodo fiat absque solemnitatibus (BEN. XIV, *Instr.* 80, n. 11). **3°**) splendidiora convivia, tripudia, etc. Et quidem *illa* prohibentur sub gravi ; *hæc* vero vetantur sub levi, nisi magnus sit excessus ; immo ex S. LIG. (VI, 983) omni culpa vacant, si moderate fiant. — Cur

autem Ecclesia tempore clauso solemnitates nuptiales prohibeat, ratio est : quod tunc fideles orationi et pœnitentiæ intentos esse velit. Jam vero, ut ait S. THOM. (in 4. dist. 32) : « Ipsa autem nuptiarum novitas ad voluptatum curam animos occupat, illosque vana lætitia dissolvit. » — Dixi : *de jure communi ;* nam **de jure particulari** in multis locis ipsum quoque matrimonium *tempore clauso* interdictum est. Immo, « invaluit consuetudo ferme communis, ait Card. SOGLIA, ut parochus feriato tempore nuptiis non assistat, nisi primum ab episcopo veniam impetraverit. »

R. Ad 2um) Per SPONSALIA intelliguntur sponsalia de futuro (q. 1), quæ ubi valide inita sunt, nec legitime dissoluta, ipso *naturali jure* impediunt, quominus alteruter sponsorum cum alia persona matrimonium *licite* inire possit (q. 14). Si tamen nuptias contraheret, *validum* esset matrimonium, excepto casu, quo posterior persona priorem contingeret in primo gradu consanguinitatis, quia tunc sponsalia evadunt impedimentum dirimens ob *publicam honestatem* (*ibid.*).

R. Ad 3um) Per VOTUM intelliguntur *quatuor* vota sequentia : sive 1° *votum simplex castitatis*, seu quod non emittitur in professione valida religionis approbatæ vel in susceptione Ordinis Sacri ; sive 2°) *votum non nubendi* seu *cœlibatus* ; sive 3°) *votum ingrediendi religionem ;* sive 4°) *votum suscipiendi Ordines SS.*

Explan. Quæ *quatuor* vota jure tum **ecclesiastico**, tum, *universim* loquendo, etiam **naturali**, sub *gravi peccato* nuptias interdicunt : qui enim tali voto constrictus matrimonium celebrat, vel directe votum suum transgreditur, ut dum nuptias facit qui vovit *non* nubere ; vel, *universim* loquendo, proximum adit periculum voti violandi, quemadmodum ordinarie evenit in eo qui vovit *castitatem*, vel *ingressum* in religionem, vel *susceptionem* SS. Ordinum. Neutiquam tamen peccavit B. M. V., licet voto castitatis obstricta inierit nuptias cum B. Joseph, neque matrimonium irritum fuit, etsi uterque voto castitatis constrictus erat, juxta dicta ex S. THOM. (q. 45).

Q. 91. *Quid* dicendum de illo qui nupsit, absque dispensatione, post VOTUM SIMPLEX ; vel 1°) *castitatis* ; vel 2°) *non nubendi ;* vel 3°) *ingrediendi religionem ;* vel 4°) *suscipiendi Ordines SS. ?*

R. *Varia* sunt dicenda pro *diversitate* voti quod quis emisit.

Resol. 1. Qui cum voto simplici **castitatis** matrimonium contrahit, 1°) peccat graviter, sive habeat intentionem matrimonium consummandi, sive non. Nam in primo casu directe vult violare votum, et in altero temere se exponit periculo violandi votum vel jura compartis. 2°) Contracto matrimonio, *per se loquendo*, toties mortaliter peccat, quoties debitum petit: quia debet servare votum quantum sine injuria alterius servare potest ; atqui potest illæso jure compartis a petendo abstinere. Ergo tenetur. Dixi : *per se loquendo :* nam DD. communiter excipiunt, si adsit periculum incontinentiæ in altero conjuge ; itemque si alter interpretative debitum exigat, nempe quando mulier verecunda est et vir sentit ejus voluntatem de debiti petitione, quia tunc potius est reddere, quam petere. Præterea petere posset, si dispensationem ad petendum debitum obtinuisset ab episcopo aut confessario facultatem dispensandi habente, aut voti irritationem ab altero conjuge factam (de 2 præc. q. 82). 3°) Debitum tamen reddere potest et debet elapsis duobus prioribus mensibus neque prorogatis a judice ecclesiastico (q. 71) : quia compars post bimestre acquisivit jus petendi debitum, cui correspondet obligatio reddendi. Ast reddendo debitum *intra* bimestre peccat prima vice : cum enim ex privilegio eximuntur hoc tempore conjuges ab obligatione conjugalis debiti, poterat illud sine injuria alterius denegare. Consummato autem matrimonio ante finem bimestris, debitum reddere potest et debet. 4°) Debet a reddendo debito omnino abstinere, si alter consentiat ut non reddatur, vel jus petendi amiserit, v. g. ob adulterium vel incestum. 5°) Soluto matrimonio, non potest transire ad alias nuptias, sed redit votum in tota sua latitudine, nisi dispensationem a voto suo etiam ad hunc effectum obtinuerit.

Resol. 2. Habens votum **non nubendi** seu *cœlibatus*. 1°) graviter peccat, si matrimonium contrahit. 2°) Contracto matrimonio, reddere atque etiam petere potest debitum, quia jam impossibilis facta est voti observatio. 3°) Mortuo conjuge, novum matrimonium saltem probabiliter contrahere potest ob eamdem rationem. In *praxi*, quando dubium est, an quis *cœlibatum* seu virginitatem, an potius *castitatem* voverit, interrogandus est vovens : an ductus fuerit motivo eximendi se ab oneribus matrimonii, ut sic possit liberius servire Deo ; an vero motus fuerit unice amore et affectu puritatis. In 1° casu *cœlibatum*, in 2°) *castitatem* vovisse censendus est.

Resol. 3. Habens votum **ingrediendi religionem**, **1°**) graviter peccat contrahendo matrimonium absque dispensatione. **2°**) Ante matrimonii consummationem tenetur religionem ingredi, quia adhuc possibilis est et licita voti exsecutio. Unde **3°**) graviter peccat, quando prima vice, sive petendo sive reddendo matrimonium consummat. **4°**) Hoc autem consummato, licite potest petere ac reddere, quia non vovit castitatem, sed religionem. **5°**) Conjuge defuncto vel jus amittente aut cedente, tenebitur *per se* religionem ingredi, quia illius votum non cessavit absolute per contractum matrimonium, sed tantum ad tempus fuit suspensum. Dixi : *per se* ; nam *per accidens*, propter rerum mutationem, votum plerumque adimpleri non poterit.

Resol. 4. Qui cum voto **suscipiendi Ordines SS.** matrimonium absque dispensatione contrahit, **1°**) graviter peccat contra votum. **2°**) Tenetur Ordines suscipere, quotiescumque id poterit. **3°**) Si vero suscipere nequeat, non tenetur religionem ingredi, nec debitum petendo peccat.

CAP. 2. DE POTESTATE DISPENSANDI IN IMPEDIMENTIS IMPEDIENTIBUS

Q. 92. *Quinam* DISPENSARE valent in impedimentis *impedientibus ?*

R. *Episcopi*, plena jurisdictione in foro externo gaudentes, per se vel per delegatos suos, dispensare possunt in *plerisque* impedimentis impedientibus.

Explan. Sic habet generalis consuetudo, cui R. Pontifex censetur consentire ; nec, teste BENED. XIV (*Syn.* IX, II, 1), ullus est, qui de hac potestate episcoporum dubitet. — Dixi : **plerisque** ; nam nequeunt dispensare in sequentibus : **1°**) In voto absoluto **castitatis perpetuæ** et **ingrediendi religionem** approbatam ab Ecclesia, nisi, urgente necessitate et incontinentiæ periculo, aditus ad Papam non facile pateat. **2°**) In **matrimoniis mixtis**, nisi per indultum omnino particulare id ipsis fuerit concessum (q. 88). **3°**) In **vetito speciali** *lato a R. Pontifice*, vel *ab alio episcopo superiore*, v. g. ab archiepiscopo in casu appellationis. **4°**) In impedimento **ex sponsalibus validis** vel *ex alio titulo justitiæ* exorto ; quo casu, nequidem ipse Papa dispensare valet. Aliquando tamen declarare possunt eorum obligationem cessare, ob circumstantias quæ supervenerunt. **5°**) In **solemnitatibus nuptia-**

rum, *tempore clauso*. Eo tamen tempore permittere possunt, ut celebretur matrimonium, si alicubi peculiari consuetudine tunc prohibeatur.

Regulares vero dispensare valent, sed in foro conscientiæ tantum : **1°**) in voto *castitatis temporaneæ ;* **2°**) in voto *non nubendi* seu cœlibatus ; **3°**) in voto *suscipiendi Ordines SS. ;* **4°**) in voto *castitatis perpetuæ*, — *in ordine* **ad usum matrimonii**, i. e. tam ad petendum quam ad reddendum debitum, sive ante sive post initum matrimonium votum emissum fuerit, modo tamen ex communi consensu ambo non voverint castitatem.

SECTIO 2ª

DE IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBUS

CAP. I. DE AUCTORITATE STATUENDI IMPEDIMENTA DIRIMENTIA

Prænot. Circa potestatem constituendi impedimenta, præsertim dirimentia, plures olim excogitati fuerunt et etiamnum vigent **errores**. — Sæc. XVI, **Lutherus** et **Calvinus** et eorum sectarii, cum contenderent matrimonium non esse sacramentum, sed contractum mere civilem, consequenter docuerunt : hunc contractum subjici tantum auctoritati Principum, causas matrimoniales pertinere ad judices sæculares, Ecclesiam nihil aliud posse quam promulgare leges in S. Scriptura et præsertim Lev. XVIII contentas, a quibus proinde non potest dispensare. Quos errores damnavit Trid. (S. 24 *de matr.* can. 1, 3 et 4). — Sæc. XVII ineunte, **Marc Ant.** de **Dominis**, relicta Societate Jesu, primum episcopatum *Segniensem*, deinde Archiepiscopatum *Spalatensem* in Dalmatia adeptus, ac tandem apostata effectus, totus in eo fuit, ut matrimonii vinculum et causas matrimoniales potestati ecclesiasticæ subduceret, in opere : *De republica ecclesiastica*, quod in Anglia edidit, et an. 1617 S. Facultas Parisiensis censura perstrinxit. Famosus ille apostata ad meliorem frugem conversus, Romæ an. 1625 e vivis decessit. — Sæc. XVII vergente. **Joan. Launojus**, Dr Sorbonicus et factioni Jansenianæ addictissimus, in libro : *De regia in matrimonium potestate*, ut hanc potestatem principibus vindicaret, hæc quatuor docuit : **1°**) Sacramentum a contractu matrimoniali esse prorsus distinctum ; **2°**) Ecclesiam posse propria auctoritate quædam statuere circa sacramentum, non vero circa con-

tractum, nisi ex principum expresso vel tacito consensu ; 3°) Contractum esse mere civilem, civilis potestatis dispositionibus subjectum ; irrito vero contractu, non subsistere sacramentum defectu materiæ ; et 4°) ne offendere videretur in canones Trid. sub anathematis pœna potestatem in matrimonium *Ecclesiæ* adstruentis, *Ecclesiæ* nomine contendit debere intelligi cœtum fidelium, non quidem quatenus Pontificem et ordinem sacerdotalem complectitur, sed prout constat ex regibus et magistratibus politicis, ac canones Trid. non esse *dogmaticos* sed *disciplinares*. At tam insolens Launoji assertum continuo multis confutarunt insignes duo alii DD. Sorbonici, alter libro : *Traité du pouvoir de l'Eglise et des Princes sur les empêchements du mariage*. (Paris 1697), invicte demonstrans, adductis quovis ex sæculo testimoniis, Ecclesiam nequaquam precario sed proprio ac nativo jure hac potestate usam in statuendis impedimentis dirimentibus ; alter vero libro : *Observationes in librum magistri* J. Launoji *de regia in matrimonium potestate* (an 1678), malam Launoji fidem demonstrans in depravandis ac interpretandis textibus, expilatumque ab eo fuisse totum prope M. A. de Dominis. Obiit Launojus Parisiis an. 1678. — Ejus doctrinam fere demortuam suscitarunt circa medium Sæc. XVIII quidam **jurisperiti aulici**, eamque amplexus est turba doctorum **Jansenistarum** in Gallia et **Josephismi** fautores in Germania provinciisque subjectis Imperatori, qui an. 1783 edictum ediderat quo omnes causas matrimoniales judicibus civilibus reservavit et quædam etiam impedimenta ab Ecclesia statuta abrogavit. — Eamdem doctrinam adoptavit pseudo-synodus **Pistoriensis**, an. 1786 sub Scipione Ricci celebrata et a Pio VI per Bullam *Auctorem fidei* an. 1794 damnata. — In Gallia vero ex iisdem doctrinis prodiit **matrimonialis** legislatio an. 1792, quæ matrimonium unice ut civilem contractum spectat, nihil attendens ad Ecclesiæ canones seu decreta. — Novissimis tandem hisce diebus pravas Launoji circa matrimonium doctrinas recoxerunt **Franc. de Paula G. Vigil**, sacerdos Limanus in republica Peruviana, et **Joan. Nepom. Nuytz**, professor laicus in athenæo Taurinensi, quorum scripta damnavit Pius IX, prioris quidem in Litt. Apost. *Multiplices inter* (10 jun. 1851) ; posterioris vero in Litt. Apost. *Ad apostolicæ* (22 aug. 1851). Utriusque scriptoris damnatæ propositiones referuntur in Syll. § VIII. — De his omnibus egi in opere : *Principia et Errores*.

Q. 93. *An* Ecclesia 1°) habet *potestatem* statuendi impe-

dimenta *dirimentia* ; 2°) *quo* JURE ; 3°) *an* EXCLUSIVE ; et 4°) *quinam* intelliguntur nomine ECCLESIÆ?

R. Ad 1um) Est de fide catholica, Ecclesiam habere potestatem statuendi impedimenta dirimentia. Constat ex TRID. (S. 24 can. 4) : *S. q. d. Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, A. S.* Quæ quidem Ecclesiæ potestas probatur : tum ex ipsa NATURA MATRIMONII, quod est contractus *religiosus*, imo *sacramentum ;* tum EX TRADITIONE et PRAXI Ecclesiæ, ut luculenter conficitur ex mirabili Enc. LEON. XIII « *Arcanum* » jam sæpius memorata.

Nec quis **objiciat** : Ecclesia non potest *mutare substantiam sacramentorum*, ut docet TRID. (S. 21, c. 2). Atqui, si constituere posset impedimenta, posset *mutare substantiam* sacramenti matrimonii, quippe, iis constitutis, contractus, qui antea erat materia hujus sacramenti, desineret esse materia ; surrogaretur enim novus contractus. **Resp.** enim *negando* Min. et Prob. A Christo quidem pro materia hujus sacramenti *generice* institutus fuit contractus legitimus, i. e. juxta leges initus ; quis vero esset contractus ille legitimus, Christus *in specie* non determinavit, sed determinandum reliquit arbitrio Ecclesiæ. Unde, dum Ecclesia ad bonum commune contractui suas dat leges, hic erit legitimus ; ergo ipsam materiam non mutat, quia manebit semper : *contractus legitimus est materia sacramenti matrimonii ;* seu, ut in Enc. *Arcanum* loquitur LEO XIII : *Christus Dominus dignitate sacramenti auxit matrimonium ; matrimonium autem est ipse contractus*, SI MODO SIT FACTUS JURE. — (Cf. PRINCIPIA DOGMATICO-MORALIA UNIVERSÆ THEOLOGIÆ SACRAMENTALIS, pag. 199 seqq.).

Resol. Cum potestas Ecclesiæ ejusque infallibilitas in impedimentis constituendis sit *objectum directum* definitionis TRIDENTINÆ, manifestum est, heic non agi *de lege*, qua præcipiatur quid agendum vel omittendum sit, sed *de articulo doctrinæ* ab omnibus sub pœna anathematis profitendo, adeoque præfatum canonem Tridentinum aliosque de eadem materia tractantes non esse *disciplinares*, sed **dogmaticos**, seu fidei regulam constituentes. Quod insuper conficitur tum ex titulo ipso : *Doctrina de sacramento matrimonii*, qui S. 24 præfixus est, quo aperte ostendit S. Synodus, a se doctrinam tradi, non autem nuda præcepta aut leges constitui disciplinæ ; tum ex scopo quem sibi propositum fuisse declarat, nimirum : *schis-*

maticorum hæreses et errores exterminandos. Accedit tandem damnatio propositionis Nuytzii relatæ in Syll. n. 70, quæ infra adducetur.

R. Ad 2um) De fide est hanc potestatem Ecclesiæ competere jure *proprio* et *originario*, non vero ex tacito vel expresso consensu Principum, ut contendebant Pistorienses post Launojum.

Explan. Constat ex Const. dogmatica Pii VI *Auctorem fidei*, in qua doctrina Synodi Pistoriensis asserens : « Ad supremam civilem potestatem dumtaxat originarie spectare contractui Matrimonii apponere impedimenta ejus generis, quæ ipsum nullum reddunt dicunturque dirimentia, » et subjungens : « Supposito assensu vel conniventia principum, potuisse Ecclesiam juste constituere impedimenta dirimentia ipsum contractum Matrimonii, » damnata fuit, ut *canonum* Trid. *eversiva, hæretica.* Accedit inter *errores de matrimonio christiano* relatam esse in Syll. ex opere Nuytzii sequentem propositionem n. 69 : *Ecclesia sequioribus sæculis dirimentia impedimenta inducere cœpit, non jure* proprio, *sed illo usa est, quod a civili potestate mutuata erat.* Item n. 70 : Tridentini *canones, qui anathematis censuram illis inferunt qui facultatem impedimenta dirimentia inducendi Ecclesiæ negare audeant vel non sunt* dogmatici, *vel de hac* mutuata *potestate intelligendi sunt.* Et sane, si Ecclesia potestatem suam a principibus sæcularibus fuisset mutuata, eam sibi competere judicio dogmatico definire non potuisset, cum similis concessio sit factum humanum, nec propterea objectum dogmaticæ definitionis. Imo contingere posset, ut dogmatica illa definitio foret falsa, v. g. sub infidelium dominatione, aut si principes concessam potestatem revocarent, ut recte notat Card. de Frankenberg, in opere : *Iudicium doctr. super doctrina Professorum Seminarii generalis Lov.* (27 jul. 1789).

R. Ad 3um) Ecclesiæ exclusive competit hæc potestas. Probatur ex Trid. (S. 24, 12) : *S. q. d. causas matrimoniales non spectare ad judices ecclesiasticos, A. S.* Et quidem causas matrimoniales *omnes* ad *solos* judices ecclesiasticos privative pertinere, docet Pius VI in suis Litteris ad episc. Motulensem (16 sept. 1788). Jam vero impedimenta matrimonii, præsertim dirimentia, sunt indubie causæ matrimoniales ; ergo simpliciter spectant ad

judices ecclesiasticos, non vero ad civiles. Idipsum evincitur : tum ex *constanti praxi* Ecclesiæ, quæ quovis sæculo causas matrimoniales sibi vindicavit ; tum ex ipsa *natura matrimonii*, sive quatenus contractus est religiosus et sacer : ad Ecclesiam enim exclusive pertinet judicare de rebus sacramentalibus et religiosis seu sacris ; tum ex *damnatione* propositionis J. N. Nuytzii relatæ in SylL. n. 74 : *Causæ matrimoniales et sponsalia suapte natura ad forum civile pertinent.*

Resol. 1. Certissimum est, Principes laicos potestate ponendi impedimenta præsertim dirimentia pro matrimoniis **fidelium** sibi subditorum *nullo modo gaudere.* Ut enim ex dictis liquet, in christianorum conjugiis contractus matrimonialis a sacramento non distinguitur. Atqui, ut in Enc. *Arcanum* loquitur Leo XIII : « De sacramentis autem statuere et præcipere, ita, ex voluntate Christi, **SOLA** potest et debet Ecclesia, ut absonum sit plane potestatis ejus vel minimam partem ad gubernatores rei civilis velle esse translatam. » **Resol. 2.** Omnino, ut probabilius saltem, tenendum esse arbitror : Principes sæculares eadem potestate carere pro subditis suis **infidelibus**, atque adeo civilis potestatis exercitium in hujusmodi matrimoniis dirimendis ultra civiles effectus nullatenus extendi. Id enim sequitur ex iis, quæ scripsimus (q. 36) de *natura* matrimonii *naturalis*, seu prout est *officium naturæ*, ubi vidimus, illud esse primario et essentialiter contractum *naturalem, religiosum* et *sacrum, jure divino ante omnem societatem civilem institutum et firmatum.* Quæ doctrina 1°) confirmatur ex verbis Enc. *Arcanum* Leonis XIII : « Cum matrimonium habeat Deum auctorem fueritque vel a principio quædam Incarnationis Verbi Dei adumbratio, idcirco inest in eo sacrum et religiosum quiddam, non adventitium, sed ingenitum, non ab hominibus acceptum, sed natura insitum. Quocirca Innoc. III (cap. 8 de divort.) et Honorius III (cap. II de transact.) decessores Nostri, non injuria nec temere affirmare potuerunt, apud fideles et infideles exsistere sacramentum conjugii... Igitur cum matrimonium sit sua vi, sua natura, sua sponte sacrum, consentaneum est, ut regatur et temperetur non principum imperio, sed divina auctoritate Ecclesiæ, quæ rerum sacrarum sola habet magisterium. » — Nec dicatur : Pontificem hic loqui tantum de matrimoniis Christianorum, non vero infidelium ; hæc enim interpretatio omnino contorta est, ut patet inspicienti contextum. — 2°) Confirmatur *ex inconvenienti alterius sententiæ.* Si enim habe-

rent principes potestatem ponendi impedimenta pro matrimoniis *infidelium*, qua tamen potestate certissime carent quoad matrimonia *fidelium*, sequeretur principum potestatem a Christo fuisse restrictam et partem aliquam potestatis ex rei natura ipsis competentis sublatam fuisse atque Ecclesiæ traditam. — Nec umquam defuerunt Theologi qui præfatam potestatem principum denegarunt, quibus recentius adnumerandi sunt DD. non infimi subsellii, quos inter MARTIN (*de Matr. ac potest. ipsum dirim.*), HEUSER, Dr Lov. et Theol. VAT. (*de potestate statuendi impedimenta dirimentia*), PERRONE (*de Matr. Christ.*), KENRICK (*Theol. dogm.* III, 391, n. 78), Card. ZIGLIARA (*Eth.* III, 212 ed. 6), EGGER (*Ench. theol. dogm.* n. 674), FEIJE (*de imp. et disp. matr.*) qui tamen in ed. 4 (1893) fatetur, « se graviter moveri resolutione a. 1820 ».

Resol. 3. Qui inter antiquiores potestatem principibus in matrimonia infidelium vindicant plerique falso nitebantur principio quod matrimonium sit essentialiter et primario contractus *civilis*, quod sane nemo jam dixerit post solemnes declarationes PII VI, PII IX ac præsertim LEONIS XIII. — Nec dicatur alia sacrum characterem habentia, puta juramentum, civili potestati quoad plurimas determinationes bonum sociale spectantes, subjacere; hoc enim verificatur de effectibus civilibus, non vero de ipsis rebus sacris, prout pertinent ad jus naturæ. — Nec etiam dicatur ipsam necessitatem communis boni postulare, ut matrimoniis infidelium a principe civili apponi possint quædam impedimenta, cum ab Ecclesia apponi nequeant; hæc enim ratio æque probaret principem civilem talia impedimenta apponere posse pro matrimoniis fidelium. — Insuper qui antiquiorem et antea communiorem sententiam defendere satagunt, quos inter recentius: RESEMANS (*de compet. civ. in vinc. conj. infid.* Rom. 1883), CAVAGNIS (*Inst. jur. pub. Eccl.* tom. 3, q. 1), GASPARRI (*tract. de matr.*), DE BECKER (*de spon. et matr.*), LEHMK. qui tamen principi non mere ut principi, sed quatenus exercet auctoritatem religiosam, hanc potestatem tribuit, alii, provocant quidem ad PRAXIM S. SEDIS. Quocirca animadvertere liceat: 1°) nullam hucusque a SS. Congregationibus declarationem *generalem* certo authenticam afferri potuisse, quæ prætensam principum potestatem vindicet. 2°) Inter decisiones quæ pro casibus *particularibus* allegantur, aliæ sunt dubiæ, aliæ sunt quidem authenticæ, sed controversiam non ideo dirimunt. Imprimis citatur responsum S. Prop. (26 jun. 1820) ubi nullum declaratur matrimonium quod vir infidelis cum muliere infideli inierat, omissa quadam cæremonia, cujus omissio juxta Tonkini

regni regestas censetur matrimonii impedimentum dirimens (*Coll. S. Prop.* 1449). Deinde citatur responsum S. Off. (20 sept. 1854) ex quo deducitur matrimonium contractum inter infideles ligatos affinitate legitima primi gradus lineæ collateralis, quod omnino a lege civili erat prohibitum etiam sub pœna mortis, haberi ut invalidum. Cui responso (*ibid.* 1447) annexa est *Instructio* jussu S. Congregationis concinnata atque an. 1821 approbationi EE. Patrum exhibita (quorum tamen responsio desideratur in Actis). — Verum præfatæ resolutiones prodierunt ante solemnes circa naturam matrimonii declarationes Leon. XIII, dum scilicet nondum, data opera,, discussio super hoc argumento habita fuerat : in rebus autem dubiis S. R. E. Congregationes consueverunt communiori sententiæ adhærere, quin tamen intenderint quidpiam rei veritati detrahere, prout identidem in aliis adhuc implexis quæstionibus sese gesserunt. — Res itaque decisa non est, nec posset casu occurrente matrimonium sine recursu ad S. Sedem pro valido vel invalido haberi.

Resol. 4. Neque duplici datæ *Resolutioni* **obstat** illud S. Thom. (*Suppl.* q. 50) : « Personæ illegitimæ ad matrimonium contrahendum dicuntur ex eo, quod sunt contra legem qua matrimonium statuitur. Matrimonium autem, in quantum est in officium naturæ, statuitur lege naturæ; in quantum est sacramentum, statuitur jure divino ; in quantum est in officium communitatis, statuitur lege civili. Et ideo ex qualibet dictarum legum potest aliqua persona effici ad matrimonium contrahendum illegitima. » Quod etiam docet (*4 c. Gent.* c. 78). **Resp.** Matrimonium, *in quantum est in officium communitatis*, seu *in quantum ordinatur ad bonum politicum*, juxta S. Thom., *statuitur* lege civili seu *subjacet ordinationi* civilis legis, non quidem in ordine ad *vinculum* ipsum conjugale, sed in ordine ad *forum civile* seu quoad effectus civiles. Et re quidem vera, quod S. Thomas nullam vim in *civilibus legibus* agnoverit constituendi impedimentum, quo irritum reddatur ipsum matrimonii *vinculum*, aperte evincunt inter cetera hæc, quæ scribit (*Suppl.* q. 57, a. [2]). Agens enim ibi de impedimento cognationis legalis, postquam advertit illud a lege civili prius introductum, ab Ecclesia deinde approbatum fuisse, addit : *Et* inde *est, quod legalis cognatio matrimonium impediat.* Et infra subjungit : *Dicendum, quod prohibitio legis humanæ non sufficeret impedimentum matrimonii, nisi interveniret* Ecclesiæ auctoritas, *quæ idem etiam interdicit.* Itaque principes sæculares, juxta S. Thomam, eas tantum leges ferre possunt, quæ impediant

matrimonii contractum in *ordine suo,* i. e. quoad effectus civiles. Quod ipsum hisce verbis edocet Leo XIII, ubi loquens de Ecclesia inquit : « Non ipsa ignorat neque diffitetur, sacramentum matrimonii cum ad conservationem quoque et incrementum societatis humanæ dirigatur, cognationem et necessitudinem habere cum rebus ipsis humanis, quæ matrimonium quidem consequuntur, sed IN GENERE CIVILI versantur: de quibus rebus jure decernunt et cognoscunt qui reipublicæ præsunt. » (Enc. *Arcanum*).

R. Ad 4um) Nomine *Ecclesiæ* hic intelligitur non cœtus fidelium, aut principes qui sunt in Ecclesia ; sed ordo hierarchicus seu Prælati Ecclesiæ.

Explan. Licet enim aliquando *Ecclesia* dicatur totus cœtus fidelium vel aliqua pars illius, ubi tamen agitur de *potestate* et *doctrina* Ecclesiæ, tunc nomine *Ecclesiæ* illi solum veniunt qui juxta Christi institutionem docendi et regendi potestatem in Ecclesia exercent, i. e. **Prælati Ecclesiæ**. Non tamen *quivis* Ecclesiæ Præsul potest statuere impedimenta *dirimentia* ; bene vero *Summus Pontifex* et *Concilium generale* ab ipso approbatum. Id itaque non valent : sive *Episcopi*, sive *Concilia Provincialia*, sive *consuetudo*, nisi Pontifice expresse confirmante. Quod si aliquando id fecerunt Episcopi et Synodi provinciales, censendi sunt id operati fuisse auctoritate R. Pontificis. Et quod dictum est de impedimentis *dirimentibus*, id quoque de *impedientibus tantum* dicendum est. Possunt tamen episcopi *in casu particulari*, spectatis scilicet adjunctis, per modum *præcepti*, impedire matrimonium *ad tempus* ex rationabili causa puta ad sedandum scandalum vel ad detegendam alicujus impedimenti objecti veritatem (q. 87).

CAP. 2. DE QUIDDITATE, NUMERO, SPECIEBUS ET OBLIGATIONE IMPEDIMENTORUM DIRIMENTIUM

Q. 94. *Quid* 1°), et 2°) *quot*, et 3°) *quæ* sunt impedimenta DIRIMENTIA ?

R. Ad 1um) Impedimenta DIRIMENTIA seu IRRITANTIA illa sunt, non quæ dirimunt seu solvunt matrimonium jam valide antea contractum ; sed quæ obstant, ne *valide* contrahatur, seu aliis verbis : quæ faciunt, ut matrimonium contrahendum seu attentandum non *valeat*.

R. Ad 2um et 3um) *Quindecim* numerantur, his versibus expressa :

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Ætas, affinis, si clandestinus et impos,
Raptave si mulier, parti nec reddita tutæ.

Q. 95. Imp. *dirimentia* 1°) *quo* JURE sunt introducta ; 2°) *quosnam* obligant ; 3°) an urgent, etsi *invincibiliter ignorata* ; et 4°) an, si sint juris *ecclesiastici*, cessant ob *necessitatem ?*

R. Ad 1um) Ex quindecim *duo :* RAPTUS scilicet et CLANDESTINITAS, jure *novo* introducta fuerunt per TRID. (S. 24 c. 1 et 6) ; reliqua *tredecim* sunt juris *antiqui*, sive NATURALIS, sive DIVINI, sive solum ECCLESIASTICI.

R. Ad 2um) Impedimenta quæ sunt juris **naturalis** aut **divini**, obligant *omnes* homines, etiam *infideles*. Hinc si maritus infidelis repudiat legitimam suam uxorem, et ea vivente aliam duxit, secundum matrimonium non subsistit, quia obstat impedimentum *ligaminis*, quod saltem jure divino positivo matrimonium dirimit. Quæ vero sunt **juris ecclesiastici** tantum obligant omnes et solos *baptizatos*.

Resol. 1. Hujusmodi impedimentis etiam ligantur **hæretici**, quippe qui per baptismum facti sunt Ecclesiæ subditi ; et quamvis Ecclesia aliquando nolit certa aliqua lege hæreticos obligare, certum tamen est, quod velit hac in re hæreticos obligare. Nam **1**°) a S. Sede conceditur episcopis facultas dispensandi cum hæreticis ad Ecclesiæ unitatem redeuntibus, qui intra gradus, jure tantum ecclesiastico prohibitos, in hæresi matrimonium contraxerunt ; quod sane superfluum foret, si ipsi legibus, quæ ea conjugia irrita faciunt, non tenerentur. **2**°) Declaravit BENED. XIV (4 nov. 1741) matrimonia hæreticorum in Hollandia absque TRIDENTINA forma contracta valere, *dummodo aliud non obstiterit* CANONICUM *impedimentum ;* quod ostendit eos ab hisce impedimentis non esse immunes. **3**°) Hæreticos ligari impedimentis ecclesiasticis ostendit BENED. XIV (*Singulari* 9 febr. 1749), ubi agit de Judæo qui duxerat mulierem hæreticam ; inter quos conjugium subsistere negavit, quum obstaret *cultus disparitas*. Item GREG. XVI per S. Off.

(20 jul. 1840) declaravit matrimonium, quod Anglicanus cum Anabaptista non baptizata inierat, nullum esse. Quare, si contigerit, hæreticos converti ad fidem, qui intra gradus jure ecclesiastico prohibitos conjuncti sunt, vel alio impedimento canonico obstricti matrimonium contraxerunt, dispensatio est quærenda. **Resol. 2.** Non autem ligantur **infideles**, et ideo eorum matrimonia cum tali impedimento contracta etiam post conversionem manent valida, in supposito quod nuptiæ inter *duos* infideles fuerint contractæ. Quod ideo addo : quia infideles quandoque *indirecte* attingi possunt impedimento ecclesiastico, si nempe conjungi velint cum fidelibus, qui impedimentis Ecclesiæ subjiciuntur. Ex eo enim quod v. g. mulier baptizata inhabilis reddatur aliquo impedimento canonico, indirecte et per consequentiam inhabilis erit vir infidelis qui cum ea vult contrahere, cum matrimonium in ratione contractus non possit claudicare.

R. Ad 3um) Impedimenta etsi invincibiliter ignorata urgent, saltem si impedimentum CRIMINIS excipias. Ratio est : quia ignorantia invincibilis excusat quidem a peccato et a lege *prohibente*, non tamen a lege *irritante*. Per hoc enim quod ignorem meam inhabilitatem, non fio habilis. Hinc, si mulier fuerit vi oppressa a viro incognito, et postea nubat fratri stupratoris, matrimonium est invalidum, licet uterque contrahentium impedimentum *affinitatis* ignoret. — Dixi : *saltem si impedimentum* **criminis** *excipias*. Nam, utrum illud impedimentum quando ab utraque parte *invincibiliter* ignoretur, incurratur necne, non ita certo constat.

Explan. Duplex datur sententia probabilis. Prima **affirmat** : quia imp. dirimentia sunt inhabilitates ; et quamvis illa, quæ proveniunt ex delicto, induant etiam naturam pœnæ, nihilominus *primario* et *principaliter* sunt inhabilitates canonicæ et *secundario* tantum pœnæ. Ita DD. *communius* « sed principiis *nec certis, nec evidentibus*, » ait D'ANNIBALE (III, 332). — Secunda vero **negat** : quia imp. CRIMINIS *principaliter* statutum est in pœnam adulterii et conjugicidii, quandoquidem canones illud statuunt *propter delictum formale*, atque *in eum finem*, ut per illud *tanquam gravem pœnam* conjuges ab adulteriis et conjugicidiis absterreantur. Atqui pœna ignorata, cum sit extraordinaria, non incurritur. Ergo etc. Ita *probabilius*, juxta BUCCERONI (II, p. 289), D'ANNIB. (*l. c.*), BALLERINI-PALM. (VI, 515)

Lehmk. (II. 770), alios. Ad rationem autem allatam pro *prima* sententia, nimirum, quod imp. criminis non sit pœna sed inhabilitas, patroni *secundæ* sententiæ respondent : rationem hanc parum probare, quia ipsa inhabilitas jure statuta est in pœnam criminis ; atque adeo quidquid requiritur ad contrahendam pœnam, requiritur etiam ad incurrendam inhabilitatem pœnalem, et quidquid eximit a pœna, id quoque ab inhabilitate pœnali excusat.

Ad **objectionem** vero : si impedimentum criminis ab ignorantibus non incurratur, sequeretur pariter impedimentum affinitatis ex copula *illicita* proveniens non incurri ab iis qui ignorant illud a jure annexum esse delicto fornicationis, nam pœna ignorata, cum sit extraordinaria, non incurritur ; **respondent** nonnulli *secundæ* sententiæ defensores, sequelam simpliciter admittendo, ut videre est apud Engel. (IV, xiv, 11). « Sed ejusmodi responsum, ut scite notat Ballerini, nec necessarium est, nec opportunum. Nam multo melius advertit cum aliis Krimer, inhabilitatem ex affinitate per se non supponere necessario delictum aliquod, sed solum propinquitatem personarum, quæ ex sanguinis commixtione profluit ; quocirca affinitas inhabilitatem istam æque inducit, tum si ex licita, tum si ex illicita commixtione oriatur, etsi Tridentini benignitate extensio inhabilitatis ex damnata conjunctione ortæ, justis de causis ad arctiores limites restricta fuerit. » Neque contra hanc *secundam* sententiam **argui** posse videtur ex praxi et stylo curiæ, quod reis criminis nunquam permittatur contrahere sine dispensatione. Nam, ut ait idem Ball. ; « **Reponi** potest cum Bened. XIV (*Qu. Can.* 183, n. 26-27), quod cujusvis dispensationis aut facultatis concessio vel negatio per SS. Congregationes, neque controversiarum statum neque jurium conditionem ullo modo immutat. Proinde sicut (ut ibi habet idem Bened. XIV) dispensatio concessa vel negata super irregularitatibus vel censuris non evincit incursum in irregularitatem vel censuram, nec concessio aut negatio facultatis petitæ, v. g. a Regulari mendicante, qui vi suorum privilegiorum ea jam pollebat, nihil ipsius aliorumve Regularium privilegiis detrahit ; ita nec dispensatio concessa ad convalidandum matrimonium evincit præcedentem ejusdem matrimonii nullitatem, nec dispensatio concessa ad matrimonium contrahendum evincit certam impedimenti exsistentiam. » — De hac controversia tractat N. R. T. (xiii, 382, 386 et xxiii, 222).

Resol. Quidquid sit, testatur Ballerini, hanc secundam sententiam non modo in Seminarii Romani scholis tradi ut *vere*

probabilem jam diu consuevisse ; sed in consessu quoque Examinatorum Romani cleri uti talem ultro admitti. — Cujus quidem sententiæ consectarium est hoc : quod cum occulto impedimento criminis *ignorato* matrimonium valide ac licite sine dispensatione contrahi possit, juxta dicenda inferius de impedimento *dubio*, licet consultius sit eam petere ad præcavendas in posterum anxietates. — Dixi cum impedimento criminis *occulto*. Nam quando notorium est crimen et impedimentum publicum, pro foro externo in quo ignorantia non admittitur quippe quæ probari nequit, obtinenda est dispensatio. Hinc casu quo quis, post civile divortium, novas nuptias attentasset, mortua comparte legitima, cum adultera nequit matrimonio jungi quin obtenta fuerit dispensatio ab impedimento criminis, etiamsi conjuges ignoraverint illius impedimenti existentiam.

R. Ad 4um) An impedimenta, si sint juris ecclesiastici, cessent in necessitate, *dist.* : vel agitur de necessitate **communi**, vel **privata**.

Si **primum** : *Affirm.* ; et sic cessat impedimentum *clandestinitatis*, si sit necessitas communis in aliqua provincia, v. g. si fideles grassante persecutione nequeant omnino parochum legitimum adire. Ita, occasione perturbationis Gallicanæ, Pius VI, in epist. ad Episc. Lucionem. (28 maii 1793) declaravit : « Quoniam complures ex istis fidelibus non possunt omnino parochum legitimum habere, horum profecto conjugia contracta coram testibus et sine parochi præsentia, si nihil aliud obstet, et valida et licita erunt, ut sæpius declaratum fuit a S. C. Conc. Trid. Interpret. » Nuper autem e S. Off. (1 jul. 1863) decretum prodiit, quo declaratur : facultatem celebrandi valide ac licite matrimonium cum duobus testibus sine præsentia parochi tunc adesse, quando *per spatium unius mensis* tutus non sit ad eumdem accessus. Dicitur enim : « Quando difficilis, nec tutus est accessus ; et ignoratur, quandonam parochus haberi possit, et prævidetur spatio saltem unius mensis a loco abfuturus, nullusque alius sit, qui vices parochi suppleat, matrimonium valere absque præsentia parochi, servata in eo, quo potest, forma Conc. nempe adhibitis saltem duobus testibus. » « Unde fit, ait Baller., ut, quando prudenter censeri queat, *intra mensem* non affore facultatem tuti accessus ad parochum, jam ex tunc et alia mora non interposita, ea forma [i. e. coram duobus saltem testibus, sine parocho] matrimonium valide ac licite contrahi possit. » Unde in hoc casu præsentia duorum testium pro valore est necessaria, ut jam pridem declaraverat idem Pius VI in resp. (15 oct. 1793) *ad Episc. Genev.*

Si **secundum** : *Controvertitur.* Et quidem *communior* sententia cui adhæremus, **negat** impedimenta cessare in casu necessitatis. Unde invalidum habet matrimonium cum consanguinea in gradibus prohibitis, etiam metu mortis initum, sine dispensatione ; aut ad evitandam gravem infamiam, aut ad legitimandam prolem in articulo mortis, casu quo v. g. parochus concubinarios jam civiliter unitos, in 4to vel. 3^io^ gradu consanguineos, matrimonio jungeret, etc. Necessitas enim non potest reddere habiles quos lex inhabiles declarat ex motivo boni publici. Ita has leges interpretatur communis Ecclesiæ praxis ; et quis dicet, sacerdotem ex ulla causa valide contrahere matrimonium ? — Sententia tamen juxta aliquos satis probabilis **affirmat**, si recursus ad episcopum haberi nequeat. Unde juxta ipsos res dubia manet : ac, teste Ballerini, nondum decretum ullum hucusque prodiit, quo præsens controversia dirimatur ; ipse S. Lig. qui alioquin (vi, 1079) communiori adhæret sententiæ, alibi tamen (vi, 613 ; H. A. xvi, 114) concedit, *non sine fundamento* asseri, in casu urgentis necessitatis cessare legem impedimenti, utpote quæ jam perniciosa evaserit, cum certum omnino sit, legem nocivam non obligare, ut docent omnes cum S. Thom. (2. 2. q. 120, a. 1), ubi dicit, quod cum aliquid est contra commune bonum, *malum est sequi legem positam* (q. 33).

Q. 96. *An* licet contrahere matrimonium cum impedimento *dubio* seu *probabili ?*

R. 1°) *Certum* est, in dubio, an adsit impedimentum, neminem posse contrahere *ante adhibitam diligentiam*, ut veritas detegatur. R. 2°) Si *post debitam inquisitionem*, necessario a parocho et sponsis præmittendam, dubium perseveret, *distinguendum* est inter dubium *juris* et dubium *facti*.

Explan. Si sit *dubium* **juris** (i. e. quando utrimque DD. probabiliter censent aliquid esse vel non esse impedimentum), ac impedimentum de se sit **dispensabile** ab Ecclesia, *licite* contrahitur, quia tunc Ecclesia non habet illud pro impedimento. Dixi : *dispensabile* ; si enim Ecclesia dispensare in illo non possit, abstinendum est a matrimonio contrahendo, ne sacramentum exponatur periculo nullitatis. — Si vero sit *dubium* **facti** (i. e. quando dubitatur, an v. g. sponsa sit consanguinea in 4° gradu), tunc aliquando *licite*, aliquando vero *illicite* contrahitur.

Resol. 1. Fit **licite**, si non adsit gravis ratio pro impedimento : quia libertas est in possessione nec est prudens timor nullitatis. Unde non sufficit quævis conjectura aut fama aut testimonium personæ parum fide dignæ ad hoc, ut quis teneatur a matrimonio abstinere. Ita quamvis ob negligentiam ordinariam ministrorum protestantium circa baptismi administrationem, aliqualis habeatur incertitudo ob quam hæretici conversi solent sub conditione rebaptizari, non tamen hæc sufficit ad prudens et probabile dubium de substantia impedimenti *disparitatis cultus*, ut propterea pars catholica, etiam obtenta licentia ineundi matrimonium mixtum, ab eo abstinere teneatur. **Resol. 2.** E contra **illicite** contrahitur absque dispensatione, in sequentibus casibus : **A**) Si adsit gravis ratio pro exsistentia impedimenti, ne sacramentum exponatur periculo nullitatis : quia in dubio facti particularis non ita supplet Ecclesia, ne nimia sit legum relaxatio. Saltem non constat, quod tunc suppleat. **B**) Quando præsumptio stat pro impedimento, ut si v. g. Titius habuit copulam cum sorore sponsæ et dubitat an cum effusione seminis, ideoque an contracta sit *affinitas*. Imo, ut merito dicit Elbel cum aliis,in foro *externo* ubi constat de coitu, semper pronuntiandum est pro imp. *affinitatis* contracto, et sic etiam judicandum est in foro *interno*, quod præsumptioni fori externi conformari debet, semper ac non constet hanc esse falsam (S. Lig. VI, 1075). Unde si certo constaret, Titium nunquam habuisse copulam perfectam cum sorore sponsæ, sed quoties eam cognoverit, generationem semper impedivisse per copulam imperfectam ad modum Onan exercitam, non est contracta affinitas, quia non facti sunt una caro. Demum C) non licet contrahere, si obstet generale Ecclesiæ *vetitum*, ut in dubio de morte conjugis seu de exsistentia imp. *ligaminis* (S. Off. 21 aug. 1670, *Coll. S. Prop.* 1363). Quare v. g. Bertha, etsi prudenter judicet maritum suum in bello obiisse, nequit tamen ad alias nuptias transvolare, donec habeatur *certitudo moralis*.

Q. 97. *An* licet conjugibus uti matrimonio, si post nuptias oriatur *dubium* de impedimento ?

R. *Sub distinctione.* **1°**) *Negat.*, donec facta fuerit **inquisitio sufficiens** ad veritatem detegendam. Si tamen unus tantum dubitet, quamvis non possit *petere*, debet tamen illud *reddere* in bona fide petenti. Ratio : quia hic adhuc possidet jus petendi. Intellige vero : *post bimestre* ab inito conjugio ; quia *ante* illud elapsum non habet jus

petendi ; et *modo ipse non sit impeditus* a petendo, propter incestum vel adulterium. — **2°**) *Affirm.*, si, adhibita seria diligentia ad veritatem detegendam, **dubium remaneat** : quia in dubio standum est pro valore actus.

Q. 98. *An* VALET matrimonium contractum cum impedimento *putato* sed *non exsistente ?*

R. *Sub distinctione.* **1°**) Si quis contrahat, **certo** judicans, adesse impedimentum dirimens, quod a parte rei non subsistit, v. g. Bertha putat priorem maritum adhuc vivere, qui tamen mortuus est, contrahit *invalide* : non quod adsit impedimentum, sed quia efficaciter consentire non potest in illud, quod apprehendit sibi hic et nunc esse impossibile. **2°**) Contra *valide* contrahit,si tantum **dubitaret** ; vel **putaret se adhuc valide posse contrahere ;** vel **intenderet facere, quod posset** : tunc enim, licet peccaret graviter ratione conscientiæ, adhuc contraheret valide ; quia judicium erroneum non facit personas ad contrahendum inhabiles.

Q. 99. *Qualiter* 1°) PECCAT celebrans matrimonium cum impedimento *dirimente* ; et 2°) *an* INCIDIT in aliquam *pœnam ?*

R. Ad 1um) Si id fecerit sciens volens, *peccat* GRAVITER : contra præceptum Ecclesiæ, contra religionem, contra justitiam ; etiamsi non intendatur hujus matrimonii consummatio.

R. Ad 2um) Si præsumpserit matrimonium celebrare cum impedimento : sive *Ordinis Sacri*, sive *voti solemnis*, ex Const. *Apost. Sedis* PII IX, incidit in excommunicationem Ordinario reservatam, sicut etiam omnes illi qui cum personis tali impedimento vinculatis matrimonium contrahere præsumerent. Imo, si quis pertinaciter contenderet tale matrimonium esse validum, non obstante Ecclesiæ prohibitione, esset *hæreticus* ex TRID. (S. 24 can. 9).

Nota. Quamvis ex **matrimonio civili** non oriatur impedimentum PUBLICÆ HONESTATIS, uti constat ex decreto S. C. C. a LEONE XIII (17 mart. 1879) approbato ; ad incurrendam tamen præfatam excommunicationem sufficit, ut tales præsumant con-

trahere matrimonium sic dictum *civile*, etiam in locis ubi lex TRID. *de clandestinitate* viget. Constat ex declaratione S. Off. (22 dec. 1880), de qua postea in ADNOT. IN CONST. « *Apost. Sedis.* »

Q. 100. *An* 1°) CONSUMMANS matrimonium *nulliter* celebratum, præter peccatum contra castitatem, committit *speciale peccatum* ; et 2°) *an* INCIDIT in aliquam *pœnam?*

R. Ad 1um) *Sub distinctione.* Tunc committit speciale peccatum, si impedimentum constitutum sit ob *speciale virtutis motivum*, adeoque ob specialem **indecentiam** *copulæ*. — **Secus**, non incurrit.

Resol. Hinc committit **incestum** : si sit ligatus impedimento *cognationis, affinitatis* aut *publicæ honestatis* ; **sacrilegium** : si ligatus impedimento *voti solemnis* aut *SS. Ordinum ;* **adulterium** : si ligatus impedimento *ligaminis ;* peccatum vero **contra naturam,** si obnoxius sit impedimento impotentiæ ; at solummodo peccatum contra **castitatem**, si ligatus impedimento clandestinitatis.

Notandum autem hic est : quod, si Ecclesia DISPENSET in **voto solemni** aut **Ordinis S.**, tantum DISPENSARE censetur in ordine ad matrimonium et copulam *matrimonialem ;* et consequenter omnes actus carnales *extramatrimoniales* specialem malitiam servant *sacrilegii*. Contra vero, si DISPENSET in **cognatione** (carnali, spirituali, aut legali), in **affinitate** et **publica honestate,** DISPENSARE insuper censetur, juxta *communiorem* sententiam, in omnibus actibus carnalibus *extramatrimonialibus*, qui proin per dispensationem malitiam specialem amittunt *incestus.*

R. Ad 2um) Si matrimonium est nullum ob impedimentum sive *Ordinis S.*, sive *voti solemnis*, illud consummando incidit in irregularitatem ratione *bigamiæ similitudinariæ*, de qua postea, in *Tract. de Irregul.*

CAP. 3.

DE IMPEDIMENTIS : ERRORIS, CONDITIONIS ET VOTI

Q. 101. *Quid* est impedimentum ERRORIS et in *quotuplici* casu matrimonium dirimit ?

R. Ex. S. THOM. (*Suppl.* q. 51, a. 2) est inhabilitas ad contrahendum matrimonium orta ex errore, qualiscumque sit. Dirimit matrimonium, et quidem ex jure natu-

ræ, 1°) error **personæ**. Talis autem error verificatur quando quis vult contrahere cum persona certa et determinata, qualem falso putat esse hanc præsentem cum qua contrahit. Duo itaque occurrere debent ut adsit error personæ : quod quis velit contrahere cum persona certa et determinata quæ sit de facto absens, et quod aliqua alia mulier præsens jactet se esse hanc personam ; quod ipse deceptus eam ducat in uxorem. Ratio ex S. Thom. (*ib.*) est quia, ubi ignoratur substantia rei de qua contrahitur, abest voluntatis consensus, quod verum est in omni contractu, etiam in contractu matrimoniali verificari debet cujus primum et substantiale objectum est persona cum qua contrahitur.

Explan. Dixi : error **qualiscumque** sit ; unde nil refert : utrum error *vincibilis* sit, etiam crassus et supinus, an *invincibilis* ; utrum *antecedens*, i. e. causa cur quis contrahat, ita ut nollet cum illa præsenti persona contrahere, si sciret illam non esse eam quam sibi proponit, an *concomitans* tantum, quo scilicet sublato, nihilominus et forte liberius consensus fuisset præstitus ; utrum procedat *ab ipso ignorante*, an *ab alio*.

Resol. 1. Ex S. Thom. (*ib.* a. 1) matrimonium Jacob cum Lia (Gen. XXIX) principio fuit nullum usque dum, detecta fraude, fuit renovatus consensus ; non peccarunt tamen in concubitu præcedenti ; quia cum errore invincibili affectu maritali se cognoverunt. **Resol. 2**. Econtra valet matrimonium si contrahens habeat voluntatem contrahendi cum persona præsenti quæcumque illa sit, ita ut dicat in corde suo : volo ducere hanc mulierem etiamsi non sit illa cum qua absente et ignota tractationes de matrimonio factæ fuerunt. Sed in foro externo hæc mens non præsumitur et probari debet.

2°) Dirimit matrimonium error circa **qualitatem quæ redundat in personam**. Intricatissimum subinde est determinare quandonam adsit error circa qualitatem redundantem in personam. Communiter docent TT. qualitatem circa quam erratur debere esse *individualem* aut quasi-individualem et præterea debere esse eam qualitatem sub qua primo et per se alter hanc personam sibi ut conjugem determinavit. Revera ut adsit contractus matrimonialis necesse est ut cum persona certa et determinata ineatur. At si error habeatur circa qualita-

tem sub qua talis persona determinatur, consensus non exsistit. Indifferens quidem est personam determinari vel nomine vel qualitate individuali ; unde error talis qualitatis refunditur in errorem personæ et matrimonium invalidat eadem ratione, scilicet propter defectum voluntarii.

Resol. 1. Exemplum celebre ponitur: Si quis constituit filiam cujusdam principis *primogenitam* ducere, atque in primogenituram ita intendit, ut quæcumque tandem sit illa primogenita, eam sibi in uxorem accipere velit : sane ex hac qualitate tota personæ individua determinatio pendet et *sub hac qualitate* certam illam personam pro matrimonio desiderat. Quodsi errore quolibet alia puella loco illius ei offeratur, etsi ritum matrimonii celebret, verum matrimonium non ineat. — Sed si aliunde cujusdam puellæ desiderium concepit et eam ducit, putans illam esse principis filiam primogenitam, fortasse etiam non ducturus si sciret id falso jactari; nihilominus matrimonium valet, nam vult primo et per se *hanc* individuan personam, etsi falso putet, eam esse principis filiam primogenitam.

Paucis, si consensus datus sic est: duco filiam primogenitam talis principis, quam puto esse hanc Annam : error in ista qualitate reddit matrimonium nullum. — Si vero consensus ita est : duco hanc Annam quam puto esse filiam primogenitam talis principis : error in hac qualitate non invalidat matrimonium (Lehmk. II, 734). **Resol. 2**. Comes hæreditarius A uxorem quærit æqualis conditionis. Audit Florentiæ existere prænobilem familiam B atque litteris a comite B unicam filiam sibi uxorem petit. At mulier cubicularis ejusdem filiæ, litteris fraudulenter suppressis, ad comitem A scribit et, responso accepto in Germaniam proficiscitur. Sub falso commitissæ B nomine cum comite A matrimonium contrahit ; consummato jam matrimonio fraudem aperit. Dubium non est nullum fuisse matrimonium ob errorem qualitatis in personam redundantis (Bangen, Eherecht, II, § 18). **Resol. 3**. Econtra valet matrimonium in sequenti casu non ficto quem refert Clericatus (Decr. XIX, 30). Dalilam fœminam alto nomine præditam reperiit Romæ Sempronius, Germanus, dives, sed non nobilis. Dicebat Dalila se filiam comitis a Liebenstein fugisse parentum tyranniden et velle nubere. Cognoscebat Sempronius comitem, sciebat eumdem habere filiam quæ rigoris et domus patriæ pertæsa ad monasterium confugerat. Credit hanc esse et eam in uxorem ducit.

Revertitur in patriam, opinione sua jam comes factus: at ibidem reperit comitis filiam adhuc degere apud moniales et mulierem a se ductam esse meretriculam quamdam quæ castæ et nobilis virginis nomen usurpaverat. — Error versabatur circa qualitatem nec redundabat in personam.

3°) Error cujuslibet rei quæ pro **conditione sine qua non** habita sit, irritat matrimonium, sive conditio fuerit *actualis*, nempe posita in ipso matrimonii actu, et deinde appareat non existere; sive conditio tantum fuerit *virtualis*, scilicet quando in actu matrimonii ne verbum quidem factum fuerit, sed apposita antea fuerit nec revocata. Eo difficilior est probatio quo conditio adjecta levioris est momenti, nam contrahens non præsumitur eidem vere et constanter alligasse consensum. In dubio probationis favendum est matrimonio.

Resol. Casum affert Pontas in quo ipse a S. Sede declarationem nullitatis obtinuit : Fœmina sæpe, multo ante et proxime ante matrimonii celebrationem explicuerat, se quidquid passuram et mortem sibi illaturam potius quam cum illo contraheret qui Judæorum sanguine infestus esset. At cum in viro defectus ille verificatus fuisset, matrimonium declaratum fuit nullum, subscribentibus illustribus TT. et in regia cura omnibus fere juris peritis. Supponitur impedimentum disparitatis cultus abfuisse, quia secus nulla fuisset dubitatio (Gasp. II, 870).

4°) Error de sola personæ qualitate quæ in errorem personæ non redundat, matrimonium nullo modo irritat. Hinc valet matrimonium si ducas Bertham, quam putas vel cui asserenti credis esse nobilem, divitem, virginem, cum sit plebeja, inops, corrupta ; quia est error circa *accidentia* personæ qui non tollit consensum circa substantiam seu ipsam personam. Et hoc verum est quamvis non contraxisses, si errorem aut etiam dolum cognovisses : quia in contractu non attenditur ad id quod quis fecisset sed quod actu fecit. Alias plurima matrimonia invalida essent. Quid enim frequentius, quam quod conjuges sibi improperent : *Si scivissem te esse vel fuisse talem, numquam nupsissem*. Imo in *foro externo* error circa qualitatem semper præsumitur *accidentalis*, usque dum evidentissime probetur, eum redundare in personam. Alial

infinita essent matrimonia a quibus postea recederetur, adeoque de firmitate et stabilitate familiarum atque rerum humanarum actum esset.

Explan. Et revera verior sententia tenet, in omnibus contractibus errorem non substantialem, etsi causam det contractui, non facere contractum irritum sed rescindibilem tantum. Cum autem matrimonium *certum vitæ statum* inducat, firmum subsistere debet, nisi interveniente errore qui rei substantiam spectet ; hoc postulatur, ne magna rerum humanarum perturbatio sequatur. Quod etiam in votis religiosis et in susceptione status clericalis observatur ; a fortiori ergo in matrimonio id valere debet (LEHMK., II, 732).

Scholion. Breviter quædam addenda sunt circa **errorem juris. 1°)** Versari potest circa ipsum *jus in corpus*, quando v. g. contrahens putat, matrimonium esse societatem non ad filios habendos, sed mere amicalem, in eamque consentit. Patet talem errorem irritare matrimonium, at in foro externo, post pubertatem, talis error non præsumitur et perdifficulter probatur. **2°)** Error circa *officia matrimonialia*, v. g. si puella nubens ignoret prorsus quod per carnalem copulam filii procreentur, non excludit consensum matrimonialem propter generalem voluntatem contrahendi *ut cæteri*. S. C. constanter tenuit, in casu matrimonium validum esse. Mulieri igitur quæ sic erravit nil relinquitur nisi ut *aut* officiis matrimonialibus exercendis nunc vera voluntate conjugali consentiat, — *aut* ut solutionem a vinculo matrimonii rati et nondum consummati a S. Sede imploret. **3°)** Error juris circa *essentiales matrimonii proprietates*, ut si contrahens putet matrimonium non esse prorsus indissolubile, sed divortium fieri posse, aut non esse sacramentum : talis error non invalidat matrimonium, dummodo contrahens vèlit inire *verum matrimonium, prouti a Deo institutum est*, et positivo voluntatis actu non excludat proprietatem matrimonii essentialem (q. 44).

Q. 102. *Quid* 1°) est impedimentum CONDITIONIS, et 2°) quo JURE est institutum ?

R. Ad 1um) Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 52, a. 1) est inhabilitas ad contrahendum matrimonium orta *ex servitute ignorata a parte libera*. Nomine autem **servitutis** intelligitur status servitutis *stricte dictæ*, quo quis in alterius potestate ita exsistit, ut ab eo tanquam res sua alteri vendi aut locari possit, atque operibus quibuscumque

servilibus applicari. Itaque ad hoc impedimentum *duo* **copulative** postulantur : tum, ut ex contrahentibus alter liber sit, et alter servus stricte dictus ; tum, ut liber ignoret servitutem alterius, seu eum ingenuum et liberum plane credat. Nec refert, utrum ignorantia sit *antecedens* an *concomitans* ; utrum *invincibilis*, an *vincibilis*, *crassa* et *affectata* : non enim hic agitur de culpa vitanda, sed de matrimonio valide contrahendo, quod requirit cognitionem et scientiam conditionis seu servitutis.

Resol. 1. Valet matrimonium, si persona libera sponte contrahat cum serva, sciens eam esse servam : cum tunc libere consentiat in illam inæqualitatem. Ex dispositione tamen juris canonici (cap. *Si viduam* 15, dist. 34), liber scienter contrahens cum serva fit *irregularis*. **Resol. 2**. Valet matrimonium, si persona serva ducat aliam servam, quam putat esse liberam, cum par sit utriusque conditio. **Resol. 3**. Si liber conjugium ignoranter cum serva contractum, deinde cognito errore ratum habeat, certum est, matrimonium ex eo tempore valere. Nihilominus in locis ubi promulgatum est decretum Trid. de matrimoniis clandestinis irritandis, renovandus esset consensus coram parocho ac testibus, nisi forte nullitas præcedentis contractus ita omnino occulta esset, ut probari non possit. **Resol. 4**. Conjugia inter servos valida habenda sunt, etiamsi contrahantur sine heri consensu (cap. *Dignum 1, de Conjug. serv.*) : nam ad jus naturæ pertinet, ut de se hac in re libere disponant. **Resol. 5**. Patet denique impedimentum conditionis esse impedimentum erroris personæ liberæ circa conditionem servilem alterius.

R. Ad 2um) Ex S. Thom. (*Suppl.* q. 52. a. 1), hoc impedimentum jure *positivo ecclesiastico* institutum est, jure *gentium* quasi præeunte, et ipsa æquitate *naturali* suadente.

Explan. Quod illud impedimentum **1°**) non sit de jure **naturæ**, sic probat Bill. : « Si servitus ignorata ex natura sua dirimeret matrimonium, etiam scita dirimeret, sicut impotentia perpetua sive scita sive ignorata dirimit. Atqui servitus scita non dirimit matrimonium ; ergo nec ignorata. » Quod tamen **2°**) in jure naturæ **fundamentum** habeat, patet : tum ob magnam inæqualitatem conditionum et injuriam quæ fit personæ liberae : pars enim *libera* tradit plenam corporis sui potestatem ; *serva* autem non nisi restrictam, quippe vendi potest,

in partes longinquas abduci etc. ; tum quia officit aliquo modo bono prolis, quæ non ita commode potest educari in tali conjugio, eo quod non posset esse ita continua et libera habitatio conjugum simul. Quod denique 3°) sit de jure **positivo**, tradit S. THOM. : *Jure* POSITIVO *determinante est factum quod servitus ignorata matrimonium impediat, ne aliquis sine culpa puniatur.* Et quamvis non reperiatur textus illud expresse statuens, colligitur tamen ex cap. *Si quis ingenuus* (causa 29, q. 2 et cap. 2, 3, et ultimo *de Conjug. serv.*), illud tacite insinuantibus veluti ex longa traditione usurpatum. Ceterum, hoc impedimentum vix locum obtinet in Europa, non quia cesset jus, sed quia huic impedimento communiter deest occasio, nisi forte in partibus Turcici imperii, aut si quæ personæ servituti adhuc mancipatæ in alias Europæ partes aliunde adveniant.

Q. 103. *Quale* VOTUM 1°) est impedimentum dirimens et 2°) *quo* JURE?

R. Ad 1um) Per se seu de jure communi est solum *votum solemne castitatis*, quod emittitur in valida professione religionis approbatæ ut talis a S. Sede, idque ex TRID. (S. 24, can. 9) de *fide catholica* est.

Explan. Dixi : **per se** seu **de jure communi**. Nam 1°) vota *simplicia* quæ a scholaribus post biennium novitiatus emittuntur in Soc. Jesu, ex speciali privilegio GREG. XIII (*Ascendente Domino*, 25 maii 1584) dirimunt matrimonium ex post contrahendum, donec vovens non sit a superiore ejectus vel dimissus cum debita licentia ; non tamen dirimunt seu solvunt matrimonium *ratum* antea contractum, prout facit professio religiosa solemnis et constat ex S. C. EE. et RR. (25 jan. 1861). 2°) Juxta sententiam communiorem, *votum simplex* castitatis emissum ab uxore, quæ dedit licentiam viro SS. Ordines suscipiendi, dirimit matrimonium contrahendum, ita ut ipsa nec etiam post mortem viri aliud matrimonium inire valide possit (BENED. XIV *Syn.* II, XII, 16). Sententia tamen *satis probabilis est* ex S. LIG. (VI, 812), tale matrimonium esse validum.

R. Ad 2um) Votum solemne matrimonium dirimere **jure ecclesiastico** tantum, *certum est* ait LEHMK., nec sine fundamento. Constat enim RR. PP. multoties in hoc impedimento dispensasse ; et, præter antiquiora exempla, non paucæ hujusmodi dispensationes post perturbationem Gallicam a PIO VI concessæ fuerunt regularibus, qui e monasteriis suis ejecti et mundi illecebris seducti civile

matrimonium attentaverant. Præterea Leo XIII in *Litt.* S. Off. (20 febr. 1888, ap. N. R. T. xx, 122) solemnem professionem recenset inter impedimenta matrimonium contrahendum *jure ecclesiastico* dirimentia. Aliunde, si votum solemne dirimeret ex natura rei, adeoque jure *divino* aut *naturali*, vel dirimeret qua *votum*, et hoc dici nequit : alias et votum simplex ita dirimeret ; vel dirimeret qua votum *solemne*, sed nec hoc dici potest : quia votum solemne et simplex quoad substantiam et in esse voti sunt ejusdem rationis, et solemnitas est a solo jure ecclesiastico, ut expresse declaratur a Bonif. VIII in cap. *de votis* in 6, his verbis : *Voti solemnitas ex sola Ecclesiæ institutione est inventa.*

Explan. Ad fundamentum vero contrariæ sententiæ, nimirum, in voto solemni haberi traditionem et acceptationem corporis ad castitatem servandam, responderi potest : quod etiam in ordinibus approbatis per Sedem Apostolicam cum votis tantum simplicibus sed perpetuis voventes æque tradant se Deo in servum perpetuum ad castitatem servandam, quodque illa traditio æque a superiore Dei nomine acceptetur, quam in religione approbata. Sic scholares S. J. per vota simplicia efficiebantur veri religiosi et castitatem vovebant, quod votum a superiore nomine Dei acceptabatur ; et tamen eorum votum non dirimebat matrimonium, antequam Greg. XIII vim illam votis eorum tribuit.

CAP. 4. DE IMPEDIMENTO COGNATIONIS

Q. 104. *Quid* 1° et 2°) *quotuplex* est cognatio matrimonium dirimens ?

R. Ad 1um) Cognatio est inhabilitas ad contrahendum matrimonium inter personas vel *carnaliter*, vel *spiritualiter*, vel *legaliter* propinquas.

R. Ad 2um) Est itaque *triplex* : 1°) carnalis seu naturalis, quæ ex carnali generatione seu ex communione sanguinis ortum habet, et ideo *consanguinitas* appellatur, quasi *sanguinis unitas*. 2°) Spiritualis, quæ per baptismum aut confirmationem contrahitur. 3°) Legalis, quæ legibus inducta est ob adoptionem seu alicujus extrancæ personæ in filium vel filiam assumptionem.

ART. I. De cognatione carnali seu consanguinitate.

Q. 105. *Quid* est CONSANGUINITAS?

R. Ex S. THOM. (in 4, dist. 40, a. 4) recte definiri solet : *Vinculum personarum ab eodem stipite descendentium. carnali propagatione contractum.*

Explan. Dicitur : **1°) vinculum** ; quia personæ quæ ab eodem sanguine descendunt, quasi quodam vinculo inter se connectuntur ; cujus vinculi signum est affectus, amor et familiaritas, quæ in ipsis conservatur. — Dicitur : **2°) personarum** ; ad differentiam brutorum, quæ licet ab eodem sanguine procedunt, non tamen dicuntur consanguinea : quia, cum cognitione finis et libertate careant, qua possint suarum actionum habere dominium, non sunt *veri* amoris et amicitiæ capacia, quamvis societatis et amoris quamdam speciem præ se ferant. — Dicitur : **3°) ab eodem stipite descendentium** ; quod intelligendum est de stipite *proximo*, non vero de *remoto ;* alias omnes essent consanguinei, cum omnes ab Adamo tanquam a primo stipite descendunt. Metaphora autem ducitur ab arboris trunco, a quo multi rami pendent. Nec refert, quod descendentes ab eodem stipite unum tantum parentem communem habeant, cum ejusdem sanguinis participes sint, adeoque vere consanguinei. Si igitur ANTONIUS ex matrimonio cum ANNA genuit PETRUM et CAROLUM ; ex secundis nuptiis cum CATHARINA genuit JACOBUM ; et ex commercio illicito cum MARTHA procreavit CÆCILIAM et ROSALIAM, omnes isti sunt inter se consanguinei in primo gradu lineæ transversæ æqualis, seu fratres et sorores.

Interim qui ex eodem patre et eadem matre progeniti sunt, adeoque utrumque parentem communem habent, *germani* dicuntur. Sic in allato exemplo PETRUS et CAROLUS sunt fratres *germani*. Qui ex eodem patre tantum nati sunt, strictiori sensu *consanguinei* vocantur, quales sunt PETRUS, CAROLUS, JACOBUS, CÆCILIA et ROSALIA, omnes ex eodem patre nati. Qui ex eadem tantum matre procedunt, *uterini* appellari solent. Et ita, si BERTHA ex matrimonio cum PAULO peperit FELICEM et ex secundis nuptiis cum JOSEPHO genuit JOANNEM, isti duo filii vocantur fratres *uterini*.

Dicitur : **4°) carnali propagatione contractum** ; ad innuendum, quod consanguinitas non contrahatur per quamcumque dependentiam, sed per carnalem generationem, sive *intra* matrimonium, sive *extra* illud, per commercium illicitum ; unde non refert, utrum ex *legitimo* concubitu progenit

fuerint, an ex *illegitimo*. Et quoniam, ut notat S. THOM. (*Suppl.* q. 54, a. 1) : *illud quod proxime convertitur in semen est* SANGUIS, ideo *hoc vinculum quod ex propagatione contrahitur carnali, convenientius dicitur* CONSANGUINITAS *quam* CARNALITAS ; et si *aliquando unus consanguineus dicitur esse caro alterius, hoc est in quantum sanguis, qui in semen viri aut in menstruum convertitur, est potentia caro et os.* Hinc Adam et Eva non sunt consanguinei, quamvis Eva ex costa Adami fuerit formata : quia in mirum non descendit per carnalem generationem ; multo minus Angeli sunt consanguinei Dei, a quo descendunt per creationem. Contra inter Christum et Mariam fuit vera consanguinitas : quia ex ejus purissimo sanguine per operationem Spiritus S. fuit conceptus ; et illa fuit vera mater, ministrando materiam quam aliæ matres solent filiis administrare, et salva integritate virginali omnia fuerunt in hac generatione, quæ solent in aliis generationibus concurrere.

Scholion. Ut scite notat BILL., « præter Adam, pro quo non est adinventa ista definitio, eo quod singulariter fuit factus, verificantur in omnibus consanguineis, etiam lineæ rectæ, istæ particulæ : *ab eodem stipite descendentium*. Etenim pater et filius ab eodem stipite, scilicet Avo, descendunt et sic de ceteris. » Plures tamen majoris explicationis gratia, ut clarius designetur consanguinitas genitorum cum genitis in linea recta, præcitatis verbis addunt hæc alia : *vel quarum una ab alia descendit*, ita ut consanguinitas definiatur cum SASSERATH : *propinquitas personarum carnali generatione a se mutuo aut communi stipite descendentium.*

Q. 106. *Quænam* in CONSANGUINITATE sunt distinguenda ?

R. Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 54, a. 2) distinguenda sunt hæc *tria* : STIPES, LINEA et GRADUS.

Explan. Rationem *triplicis* distinctionis dat S. THOM. (*ibid.*) inquiens : *Consanguinitas est propinquitas fundata in naturali communicatione secundum actum generationis, qua natura propagatur.* Atqui hujusmodi communicatio varios habet progressus et instar arboris per ramos pluresque subinde ramusculos diffunditur et propagatur, non enim motus generationis quiescit in uno extremo sed ultra progreditur.—Et quidem **1°) stipes** (*la souche*) est illa persona, sive mas, sive fœmina, a qua aliqui communem ducunt originem proximam. Sic avus est stipes respectu mei et mei patrui : quia non est proximior in quo convenimus ; licet enim ego proximius descendam a meo patre, ab illo tamen non descendit patruus meus. **2°) Linea**

(*la ligne*) est ordinata series personarum ab eodem stipite per varias generationes descendentium, estque *duplex:* RECTA et OBLIQUA seu *collateralis* vel *transversalis*. **A**) Linea RECTA est series personarum, quarum aliæ ab aliis descendunt vel *immediate*, ut filii a parentibus; vel *mediate*, ut nepotes ab avis vel a proavis, etc. ; et hæc est vel *ascendentium*, qua nempe ascenditur ad progenitores: patrem et matrem, inde ad avum et aviam, inde ad proavum et proaviam, inde ad abavum et abaviam ; vel *descendentium*, qua descenditur ad progenitos : ad filium et filiam, inde ad nepotem et neptem, inde ad pronepotem et proneptem, inde ad abnepotem et ad abneptem. **B**) Linea OBLIQUA seu *collateralis* vel *transversalis* est ordo seu series personarum, quæ ab eodem quidem stipite descendunt, ita tamen, ut earum una non descendat ab altera ; estque vel *æqualis*, cum a communi stipite æqualiter distant, ut frater et soror ; vel *inæqualis*, cum alter magis, alter minus a communi stipite distat, ut frater ejusque sororis filia. Tandem **3°**) **Gradus** est certa quædam distantia duarum personarum in prædictis lineis, ideoque indicat, *quanta* sit earum consanguinitas.

Q. 107. *Quæ* sunt *regulæ* pro computandis *gradibus* CONSANGUINITATIS ?

R. Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 54, a. 2) ad computandos gradus consanguinitatis, juxta *jus canonicum* TRES dantur regulæ : una pro linea *recta*, duæ pro linea *collaterali*. Regula **prima** : In linea **recta** ascendentium et descendentium, *tot sunt gradus, quot numerantur personæ, dempto stipite.* Seu : positi in linea RECTA, *tot gradibus a se invicem distant, quot intercedunt generationes activæ.* Unde Titius *ascendendo* : est consanguineus cum suo patre in 1° gradu ; cum avo in 2° ; cum proavo in 3° ; cum abavo in 4° ; *descendendo* autem : cum filio suo in 1° ; cum nepote in 2° ; cum pronepote in 3° ; cum abnepote in 4°. — Regula **secunda** : In linea *collaterali* **æquali**, i. e. si personæ æqualiter distant a communi stipite, *tot gradibus distant inter se, quot gradibus seu generationibus distat singula earum a communi illo stipite.* Sic frater et soror sunt inter se in 1° gradu ; filii duorum fratrum in 2°. — Regula **tertia** : in linea *collaterali* **inæquali**, i. e. si personæ inæqualiter distant a communi stipite, *tot gradibus distant inter se, quot gradibus persona remotior*

distat a stipite. Ratio est : quia hæ personæ non habent inter se aliam propinquitatem quam ratione communis stipitis. Ergo non possunt inter se conjungi propinquius quam remotior conjungatur communi stipiti. Hinc frater est in 2° gradu cum filia fratris sui : quia etsi ipse frater tantum distet uno gradu a communi stipite, scilicet patre, filia tamen fratris distat duobus gradibus ab eodem stipite. Quoniam itaque, ex regula juris, « *gradus remotior trahit ad se propinquiorem* ; » sequitur, nullum adesse impedimentum, si remotior gradus est ultra 4um, esto alteruter 1° gradu ad stipitem accedat.

Dixi supra : **juxta jus canonicum** ; nam ad gradus computandos juxta **jus civile**, desumitur numerus seu summa omnium personarum in qualibet linea, stipite dempto. Proinde in linea *recta* eodem modo computantur ac gradus canonici ; in linea vero *collaterali* gradus utriusque partis simul computantur, seu duæ personæ tot gradibus inter se distare dicuntur, quot sunt generationes ab utraque parte simul. Ita frater et soror sunt consanguinei in 2° gradu ; Titius et fratris filius in 3° ; consobrini in 4°. — Rationem **discriminis** in modo computandi præter Alex. II (Epist. 38 apud Grat., caus. 35) clare, pro more suo, sic tradit Bill. : « Quia jus *canonicum* attendit ad consanguinitatem ratione matrimonii contrahendi ; cumque consanguinei collaterales non jungantur vel distent inter se nisi ratione communis stipitis, non possunt magis inter se jungi aut distare, quam jungantur stipiti aut ab eo distent, ut dictum est. Jus vero *civile* attendit ad consanguinitatem ratione hæreditatis transferendæ, quæ connaturaliter transferri debet ei qui propinquior est illi, a quo provenit hæreditas, vel æqualiter omnibus iis qui sunt æqualiter ei propinqui, quod non obtineretur secundum computum canonicum : v. g. agatur de hæreditate Sempronii. Sempronius distat quinque gradibus a communi stipite, Titius ab eodem communi stipite distat duobus gradibus ; Cajus ab eodem quatuor gradibus. Juxta computum canonicum Sempronius distat a Titio et Cajo quinque gradibus et ideo inter utrumque dividenda foret æqualiter hæreditas. At juxta computum civilem, Sempronius distat a Titio septem gradibus, a Cajo novem gradibus, consequenter Titio deferenda est hæreditas. »

Q. 108. *An*, ubi petenda est dispensatio in gradu

inæquali, sive CONSANGUINITATIS, sive AFFINITATIS, *uterque* gradus exprimi debet ?

L. *Affirm.*, id exigente stylo Curiæ Romanæ.

Explan. Imo, juxta S. PII V Const. (*Sanctissimus* 20 aug. 1566) **sub pœna nullitatis,** uterque gradus exprimendus est, quoties alteruter *primum* gradum attingat [1]. Quin et *sexus* illius, qui hunc gradum attingit, exprimi debet cum longe difficilius obtineatur dispensatio, si mulier primum gradum attingat, quam si vir uno tantum gradu a stipite distat. Quod si in supplica omissus fuerit gradus propinquior, qui non est *primus*, tunc impetrata dispensatione matrimonium non potest *licite* celebrari, nisi postquam a S. Sede obtentæ fuerint litteræ declaratoriæ, dictæ *Perinde valere*, quibus constet, dispensationem sine mentione gradus propinquioris obtentam notari non posse de vitio subreptionis et obreptionis. Si, non obtentis hujusmodi litteris declarationis, dispensatio nihilominus exsecutioni mandata et matrimonium celebratum sit, *valent* nuptiæ, teste BENED. XIV, in decreto (27 sept. 1755) quod adnectitur Const. « *Etsi matrimonialis* » (30 sept. 1755), et satis erit, declaratorias litteras postea obtinere.

Q. 109. *An* 1°) dari potest *multiplex* CONSANGUINITAS, et 2°) *an* hæc circumstantia *debet exprimi* in libello supplici ?

R. Ad 1um) *Affirmative*. Et quidem id fieri potest ex **triplici** *capite* : — **1°**) Si personæ inter se consanguineæ (v. g. duo fratres) liberos procreaverint ex personis consanguineis (v. g. ex duabus sororibus). — **2°**) Si quis susceperit liberos ex persona consanguinea. — **3°**) Si quis ex uxore sua et uxoris suæ consanguinea (v. g. ex duabus sororibus) habuerit liberos [2].

1. Pro obtinendis matrimonialibus dispensationibus super impedimento *primi* tangentis *secundum* consanguinitatis gradum ex Litt. S. DATARIÆ (19 jul. 1895, N. R. T. XXVIII, 276), episcopi invigilare tenentur, *ne S. Sedem precantes accedant, nisi veræ causæ canonicæ jure commendent, et litteris manu propria exaratis, rationes in quolibet casu explicent nec non circumstantias quibus putent gratiam esse concedendam.*

2. Ad detegendum impedimenta consanguinitatis commendatur opusculum, auctore DESHAYES, cui titulus : *Nouvelle méthode pratique pour la recherche des empêchements de consanguinité*. Paris, 1898. — Item consulantur articuli ; *Parentés multiples in* REV. THÉOL. FRANÇ. (I, 340, 548 ; II, 42 ; IV, 239).

R. Ad 2um) Multiplex consanguinitas debet exprimi in libello supplici, et quidem *de valore*. Ratio est : quia tunc multiplicantur impedimenta, et super singulo dispensatio impetrari debet, ut matrimonium valide celebrari queat. Et hæc doctrina de multiplici consanguinitate exprimenda pro valore dispensationis recentius confirmata fuit a S. Off. tum resolutione (11 mart. 1896), tum altera (22 febr. 1899), quas resolutiones docte interpretatur R. T. Franç. (I, 340, 548, II, 42 ; IV, 339).

Q. 110. *Quæ* sunt motiva impedimenti dirimentis *consanguinitatis ?*

R. Ex S. Thom. (2. 2. q. 154, a. 9) impedimentum *consanguinitatis* institutum fuit : — 1°) Ob **reverentiam**, quam consanguinei sibi mutuo debent ex origine ab eodem stipite et sanguinis communione. — 2°) Ob **charitatem**, quæ matrimoniorum multiplicatione cum extraneis latius diffunditur et corroboratur ; seu, ut loquitur Leo XIII Const. *Arcanum* : *ut nimirum supernaturalis conjugum amor latiore se campo diffunderet.* — 3°) Ob **concupiscentiæ compressionem**, cui frenum laxari videtur, si matrimonium inter eas personas contrahi posset, quæ aut passim sub eisdem tectis commorantur, aut saltem habent majorem libertatem ac licentiam familiarissime utendi. — Hisce rationibus addatur, quod ex judicio medicorum matrimonia inter consanguineos **funestos sortiantur effectus**, ut luculenter comprobatur ex statistica circa surdos-mutos.

Q. 111. *Quo* jure et in *quibus* gradibus consanguinitas dirimit matrimonium ?

R. *Sub distinctione.* Vel loquimur de jure **ecclesiastico**, vel de jure **naturali**. — De jure **ecclesiastico** : consanguinitas matrimonium dirimit probabiliter in *quocumque gradu* lineæ **rectæ**, *veluti inter patrem et filiam, vel avum et neptem ; inter matrem et filium vel aviam et nepotem, et sic usque in infinitum*, ut ait Nicolaus I (in *Resp. ad Consulta Bulg.* c. 39). — At in linea **collaterali**, hodie, ex Conc. Lateran. IV, dirimit ad *quartum usque gradum inclusive.*

De jure **naturæ**, ut omnes fere concedunt, dirimit *in primo gradu* lineæ **rectæ**. Quidam tamen putant, hoc potius esse jure *positivo divino*: nam patrem matrimonio conjungi filiæ, non est intrinsece malum, ac consequenter de se neque jure naturali vetitum ; alias neque pro casu, quo deficientibus omnibus aliis hominibus superesset solus pater cum filia aut sola mater cum filio, possent conjungi. Quod vero spectat ad *ceteros gradus* lineæ **rectæ**, probabilius ex S. THOM., ut ex variis ejusdem S. D. locis ostendit BILL., matrimonia non sunt jure *naturæ* nulla. Imo, INNOC. III (cap. *Gaudemus*, 8, de divort.) expresse concedit infidelibus conversis, ut remanere possint cum uxoribus consanguineis sibi in 2° gradu, quas ante conversionem duxerant; nec distinguit inter lineam rectam et collateralem, uti recte observat idem BILLUART. — Ad lineam **collateralem** quod attinet, utrum jure *naturæ* consanguinitas dirimat in 1° gradu æquali seu inter fratrem et sororem, DD. *disputant*. Alii **affirmant**. Alii probabilius **negant** : quia per fratrum et sororum conjugia propagatum primitus fuit genus humanum ; nec est credibile, voluisse auctorem naturæ statim ab initio conditæ naturæ ejus limites transgredi ; unde potius aliquas personas creasset, sicut Adam sine patre et matre. Addunt tamen plerique, et merito quidem, tale matrimonium, post aliqualem naturæ humanæ multiplicationem, de jure *positivo divino* fuisse irritatum : tum quia RR. PP. nunquam leguntur in eo dispensasse ob quamcumque necessitatem occurrentem, ut BENED. XIV (*Aetas anni*, 11 oct. 1757) et PIUS VII apud ZAMBONI aperte fassi sunt ; tum quia INNOC. III (*l. c.*) docet non esse separandos infideles noviter conversos, si cum consanguineis in 2° aut 3° gradu nupserint ; ergo supponit esse separandos, adeoque nullum fuisse matrimonium, si in 1° gradu contraxissent. Rarissime porro, et nonnisi gravissima de causa, S. Sedes in 2° gradu mixto cum 1° dispensat, ut constat ex Litt. GREG. XVI (23 nov. 1836).

Resol. Ex dictis sequitur, matrimonium contractum a **duobus infidelibus** consanguineis : **1°**) in linea *recta*, in *primo* gradu, esse nullum; et in *remotioribus* gardibus esse

dubie validum ; **2°**) in linea *collaterali*, in *primo* gradu esse dubie validum ; et in *ceteris* gradibus, esse validum. Quare si infideles, quorum conjugia sunt dubie valida, ad fidem convertantur, separandi sunt ob incestus periculum, et S. Sedes pro solutione dubii de validitate adiri debet. — Dixi : **a duobus infidelibus** ; nam, ut ait VECCHIOTTI : « matrimonium infidelis cum fideli irritum est non solum ob *cultus disparitatem*, verum etiam ob consanguinitatem intra gradus ab Ecclesia prohibitos, quum in his locus non sit communicationi privilegii exemptionis, quia non agitur de forma contractus ejusque individuitate, de qua sermo est solum ubi de *clandestinitate*. »

ART. II. De cognatione SPIRITUALI.

Q. 112. *Quid* 1°) est *cognatio* SPIRITUALIS ; 2°) *undenam* sic dicta ; 3°) *quo* JURE est introducta ; et 4°) inter *quas* PERSONAS matrimonium dirimit ?

R. Ad 1um) Cognatio *spiritualis* est propinquitas personarum orta ex baptismo vel confirmatione.

R. Ad 2um) Vocatur *spiritualis* a spirituali origine.

Explan. Hæc enim propinquitas ex S. THOM. (*Suppl.* q. 56, a. 2) in eo fundatur, quod utrumque sacramentum, BAPTISMUS et CONFIRMATIO, sit *spiritualis* quædam **generatio** seu **nativitas** : *minus perfecta* in BAPTISMO, quæ assimilatur nativitati in utero, dum infans adhuc debilis est ac fovendus ; *perfecta* vero in CONFIRMATIONE, per quam homo roboratus exponitur in publicum ad confessionem nominis Christi, quæque comparatur nativitati ex utero.

R. Ad 3um) Introducta fuit *jure eccl.* et *congrue* sane.

Explan. Cum enim, juxta dicta ex S. THOM., regeneratio nostra in filios Dei, quæ primum fit in BAPTISMO, et deinde perficitur in CONFIRMATIONE, in immensum præstet generationi nostræ carnali in filios Adæ, cognationi *naturali* et *carnali* merito superaddita fuit inter personas concurrentes ad utriusque sacramenti collationem.

R. Ad 4um) Cognatio *spiritualis*, quæ olim latius extendebatur, hodie ex TRID. (S. 24, c. 2) matrimonium dirimit : 1°) inter ministrum sacramenti (baptismi et confirmationis) et subjectum hujusque genitores, i. e. patrem et matrem, sive legitimos sive illegitimos, non tamen adoptivos ; 2°) inter patrinum et matrinam et filiolum vel filiolam eorumque genitores. Hinc illud vulgare dictum :

Baptizans, baptizatus, baptizatique parentes,
Levans, levatus, levatique parentes.

Explan. Itaque hodie duæ tantum sunt species cognationis *spiritualis:* alia dicitur **paternitas**, quæ datur inter baptizantem et baptizatum; inter susceptores et ipsum baptizatum; altera **compaternitas**, quæ datur inter baptizantem et parentes carnales baptizati; et inter susceptores ac parentes carnales ipsius baptizati; idemque dicendum de confirmatione. Cujus quidem distinctionis, *paternitatis* vel *compaternitatis*, ratio habenda est, quando petitur dispensatio, cum difficilius detur in prima cognationis specie, quam in secunda.

Resol. 1. Laicus, qui puellam baptizavit, non potest matrimonium inire cum illa puella, neque cum matre puellæ, sic etiam matrina non potest nuptias inire cum illo quem de sacro fonte levavit, neque cum patre illius baptizati. **Resol. 2.** Susceptores nec inter se, nec cum baptizante ullum contrahunt impedimentum; unde ex hoc capite nihil obstat, quominus patrinus et matrina ejusdem alienæ prolis inter se matrimonium ineant. **Resol. 3.** Baptizatus ejusque parentes, licet contrahant impedimentum cum baptizante et cum patrinis, non tamen contrahunt cum eorum conjuge aut filiis. **Resol. 4.** Quoniam cognatio *spiritualis* sit tantum juris *ecclesiastici*, ad illam contrahendam baptismus est conditio necessaria quoad omnes; ideoque eam contrahunt etiam hæretici; non tamen infidelis, vel etiam catechumenus, baptizans vel suscipiens puerum e baptismo: quia non subjacent legi ecclesiasticæ statuenti hanc cognationem. Unde nec baptizatus contrahit cum his cognationem; quia hæc est veluti relatio, quæ non ponitur in uno extremo, nisi etiam sit in altero; neque adeo reviviscit cognatio, si postea hi baptizentur, quia *quod a principio nullum fuit, convalescere nequit*, juxta regulam Jur. in 6. Similiter fidelis baptizans vel suscipiens filium infidelium, etsi contrahat cognationem cum filio, non tamen cum ejus parentibus; atque adeo cum ipsis matrimonium contrahere posset, postquam ad fidem essent conversi.

Q. 113. *Quænam* requiruntur ad *valide* cognationem SPIRITUALEM contrahendam, sive ex *baptismo*, sive ex *confirmatione?*

R. Alia requiruntur ex parte *sacramenti*, alia ex parte *ministri*, alia ex parte *susceptorum*. Recole dicta (*de Bapt.* q. 31; *de Confirm.* q. 10).

Explan. Ex parte **sacramenti**, requiritur et sufficit quod sit *verum* et *validum*, dicente S. Thom. (*Suppl.* q. 56, a. 2) : *Spiritualis cognatio non contrahitur nisi per aliquod sacramentum.* Unde contrahitur cognatio spiritualis ex baptismo sive domi, sive in Ecclesia ; sive cum cæremoniis, sive sine illis ; sive in necessitate, sive extra, ministrato. Contra non contrahitur ex cæremoniis quæ fiunt in Ecclesia post baptismum domi ex necessitate valide collatum ; neque ex baptismo sub conditione iterato, quia dubium est, an revera conferatur. — Ex parte **ministri**, debet ipse baptizans esse *baptizatus*, et ut contrahat cognationem cum parentibus baptizati, debent et ipsi baptismo esse initiati. Ratio : quia qui est expers vitæ spiritualis, non est capax cognationis spiritualis. — Ex parte **susceptorum**, requiritur : **1°**) ut suscipiens *usum rationis* habeat et ipse sit *baptizatus* ; præterea, ubi agitur de cognatione spirituali ex Confirmatione, ut ipse sit *confirmatus* .**2°**) Ut assistat *cum intentione saltem virtuali patrinum agendi.* **3°**) Ut *per se* vel *per alium*, i. e. procuratorem baptizatum vel confirmatum physice *tangat*, saltem in vestibus. **4°**) Ut *non sint extra numerum designatorum*, si modo designati adsunt et munus patrini agunt. Constat. ex Trid. (S. 24, c. 2) : *Quod si alii ultra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo dacto contrahunt.* Hinc **A**) Si designatio facta sit, qui ultra designatos subjectum tangunt, non contrahunt cognationem. **B**) Si nullus designatus fuerit et non designati suscipiant, hi contrahunt cognationem. **C**) Si patrini designati subjectum non tangunt, sed alii non designati id faciunt, hi soli contrahunt cognationem. **D**) Si tangat unus designatus et alius non designatus, hic non contrahit cognationem. **E**) Quod si plures quam *unus et una* contra Ecclesiæ ordinationem designati fuerint et a parocho admissi, tunc si *simul* tangant, omnes cognationem contrahunt ex S. C. C. (10 mart. 1631). Si vero *successive* tangunt, tunc duo primi tantum cognationem contrahunt.

Q. 114. *An* 1°) dari potest *multiplex* cognatio spiritualis et 2°) *an* debet *exprimi* in libello supplici ?

R. Ad 1um) *Affirmative.* Id autem contingere potest ex **duplici** capite : — vel **1°**) *ex sacramentis*, ut si alter alterius prolem tenuerit tum in baptismo, tum in confirmatione ; — vel **2°**) *si duo invicem alter alterius prolem tenuerint* in baptismo vel in confirmatione ; ut si Titius suscepit in baptismo prolem Cajæ, quam ipsa habuit ex Sem-

pronio, et Caja suscepit prolem Titii, quam ipse ex Claudia procreavit.

Explan. Non autem multiplicatur *ex personis* i. e. per plurium alicujus filiorum susceptionem, ut si quis plures ejusdem personæ successive filios in eodem sacramento teneret (S. Off. 29 apr. 1894). Sicut enim ex copula sæpius repetita cum eadem uxore una tantum exsurgit *affinitas*, quia eadem est semper affinitatis radix ; ita ex repetita susceptione plurium prolium ejusdem personæ, una tantum oritur cognatio, quia eadem est radix et fundamentum cognationis.

R. Ad 2um) Multiplex cognatio spiritualis debet exprimi in libello supplici, et quidem *de valore* dispensationis.

Q. 115. *Quid* dicendum de cognatione SPIRITUALI, quæ contracto matrimonio *supervenit ?*

R. 1°) Cognatio *spiritualis*, matrimonio jam contracto *superveniens*, dum conjux prolem communem vel solius compartis baptizavit vel tenuit in baptismo vel confirmatione, utique matrimonium *non dirimit* utpote de se indissolubile. — 2°) Utrum vero *pœnam annexam habeat*, i. e. an conjux, qui id fecerit, privetur jure petendi debitum, inter DD. *disputatur.*

Explan. Alii **affirmant** cum S. THOM. (*Suppl.* q. 56 a. 1) : quia quidquid dirimit matrimonium contrahendum, impedit matrimonium jam contractum, seu impedit jus ad ejus usum. Excipiunt : nisi aut **1°**) excuset *necessitas*, i. e. deficiente alia persona, quæ baptizare possit ; aut **2°**) citra necessitatem conjux id fecerit *cum ignorantia* juris, facti, vel pœnæ ; aut **3°**) id fiat *ex malitia*, qua intendat in compartem rejicere onus petendi, cum nemini sua fraus patrocinari debet. — Alii vero **negant** cum RONCAGLIA, SALM., SUAR., VIVA, etc. Et hæc sententia, negans prædictam pœnam incurri etiam pro casu quo actum id fuerit præter necessitatem et ex industria, a S. LIG. (VI, 150) habetur *satis probabilis.* Imo SANCHEZ eam vocat *tutam et pietati magis conformem.* Ratio est : quia antiqui Canones, quibus hæc pœna decernebatur, videntur fuisse correcti ab ALEX. III, et hoc modo interpretatur GLOSSA. Ad rationem vero adversariorum respondent : quod in positivis non valeat illatio a pari.

Resol. Concludo cum BALLERINI : « Cum saltem dubium sit, principium prævalet : in re dubia non posse certum jus conjugi auferri. Negandum ergo est, per hoc usui conjugii apponi impedimentum. »

ART. III. De cognatione LEGALI.

Q. 116. *Quid* 1°) est cognatio LEGALIS ; 2°) *quare* sic vocatur ; 3°) ex *quanam* adoptione oritur ; et 4°) inter *quas* PERSONAS matrimonium dirimit ?

R. Ad 1um) Cognatio legalis est propinquitas personarum ex legitima *adoptione* proveniens, dirimens matrimonium inter personas legaliter conjunctas.

Explan. Est autem **adoptio** ex S. THOM. (*Suppl.* q. 57, a. 1) : *Extraneæ personæ in filium* [seu filiam] *vel nepotem legitima assumptio.* Huic assumptioni occasionem dedit orbitas liberorum, cui ut subveniretur, apud plerasque gentes receptum est, ut qui liberos ex se non haberent ex alienis deligerent, sicque quod natura negavit suppleretur legali invento. Audiatur S. THOM. (*ibid.*) inquiens : « Dicendum quod ars imitatur naturam et supplet defectum naturæ in illis in quibus natura deficit. Unde sicut per naturalem generationem aliquis producit ; ita per jus positivum, quod est ars boni et æqui, potest aliquis alium sibi assumere in filium ad similitudinem filii naturalis, ad supplendum filiorum deperditorum DEFECTUM, propter quod præcipue adoptio est introducta. Et quia assumptio importat terminum A QUO, propter quod assumens non est assumptum, oportet quod ille qui assumitur in filium, sit persona EXTRANEA. Sicut ergo naturalis generatio habet terminum AD QUEM, scilicet formam, quæ est finis generationis, et terminum A QUO, scilicet formam contrariam [seu formæ privationem, ita ut de non homine fiat homo], ita generatio legalis habet terminum AD QUEM scilicet filium vel nepotem, et terminum A QUO scilicet personam extraneam [ita ut de non filio fiat filius, de non nepote, nepos]. » Nihil tamen impedit quominus ille qui filios naturales legitimos habeat, insuper aliam personam extraneam adoptet.

R. Ad 2um) Ideo *legalis* dicitur : quia a *lege civili Romanorum* primum introducta fuit. Ecclesia autem eam approbavit recepitque, ut patet ex responso NICOLAI I ad consulta Bulgarorum, et inter impedimenta matrimonium dirimentia adnumeravit.

Resol. Quare, ut concludit BENED. XIV (*Syn.* IX, XI, 5) : « Si quæstio incidat, sive in Tribunali ecclesiastico, sive in Synodo, an in hoc vel illo casu adsit impedimentum cognationis LEGALIS, necessario recurrendum erit ad leges civiles [Romanas], atque

ad earumdem normam controversia decidenda; quandoquidem Ecclesia placita juris civilis [Romani] sua fecit. »

R. Ad 3um) Certum est, impedimentum cognationis *legalis* oriri ex adoptione *perfecta*. Hæc autem adoptio, quæ etiam *adrogatio* dicitur, juxta leges Romanas, tunc habetur : quando persona extranea sui juris, i. e. sub nullius patria potestate constituta, ex Principis rescripto, ita transit in potestatem et familiam adoptantis, ut, perinde ac filius naturalis-legitimus, fiat ejus hæres necessarius tam ab intestato quam ex testamento. — Utrum vero 2°) oriatur etiam ex adoptione *imperfecta*, quæ *adoptio simplex* appellatur, et per quam scilicet persona extranea constituta sub potestate sui patris naturalis, adeoque non sui juris, solius magistratus alteriusve judicis competentis auctoritate, in filium admittitur, quin tamen transeat in familiam et potestatem adoptantis, cujus propterea non fit hæres necessarius ex testamento, licet ei succedat ab intestato, inter DD. *disputatur*.

Explan. *Duplex* datur sententia : — una **affirmat** ; — ast **negat** communis sententia cum Bill., et recte quidem : — tum **1**°) quia adoptio *imperfecta*, non est vera adoptio, sed potius est via ad veram adoptionem ; seu, ut loquitur S. Thom. (*ibid.* ad 1), *magis est dispositio quaedam ad perfectam adoptionem, quam adoptio perfecta* ; tum **2**°) quia eædem rationes non currunt pro ea ac pro prima : nam impedimentum cognationis *legalis* inductum fuit : tum **A**) ad evitanda pericula et occasiones fornicationum, quæ facile oriri possent inter personas in eadem domo diu noctuque versantes, si inter eas nuptiæ consistere valerent ; tum **B**) ob similitudinem quam filii adoptivi gerunt cum filiis naturalibus-legitimis. Atqui periculum istud et similitudo illa verificatur tantum in adoptione *perfecta*, non vero in *imperfecta*, cum per eam persona adoptata non traducatur in domum et potestatem adoptantis. — Tum accedit **3**°) quod jura introducentia illud impedimentum, cum sint *odiosa et contra libertatem matrimonii*, restringi debeant ad solam *perfectam* adoptionem.

Resol. Ex dictis sequitur, illud impedimentum *probabilius* non oriri ex adoptione, qualis a Codice Gallico statuta est, cum ab adoptione *perfecta* essentialiter discrepet, ac proinde in Gallia et Belgio non vigere, cum impedimentum dubium *dubio*

juris, sit impedimentum nullum (q. 96). Nec viget in Neerlandia, ubi non datur adoptio ; nec in P. F. A. S, ubi adoptio tota pendet ex arbitrio adoptantis ; quare, ait KENRICK : « Nihil hic obstare videtur, quin vir ducat puellam quam filiae loco hactenus habuit. » — Cfr. N. R. T. (I, 1).

R. Ad 4um) Ex S. THOM. (*Suppl.* q. 57, a. 3) « *triplex est cognatio legalis* », quarum PRIMA matrimonium dirimit quasi in *linea recta* ; SECUNDA quasi in linea *collaterali*, TERTIA per modum cujusdam *affinitatis*.

Explan. Itaque cognatio *legalis* dirimit matrimonium : — 1°) **Inter adoptantem et adoptatum adoptatique posteros exstantes sub potestate adoptati tempore adoptionis**, vel, juxta nonnullos, usque ad 4um) gradum inclusive, vel, juxta alios cum S. THOM. (*ibid.*), usque in infinitum quasi **in linea recta**, per similitudinem ad cognationem carnalem. Hinc matrimonium consistere poterit inter adoptantem et filiam adoptati, quæ post adoptionem nata est, vel tempore adoptionis erat extra potestatem adoptati ; et multo magis cum filia filiæ adoptivæ, quia fœmina non habet in sua potestate suos descendentes ; et etiam cum filiis illegitimis adoptati, quia hi non sunt sub potestate adoptati. Hæc species cognationis vocatur *paternitas* et *filiatio legalis*, duratque *in perpetuum*, quousque vivant ; et sic nunquam potest inter illos contrahi matrimonium, etiamsi per emancipationem aut alio modo soluta fuerit adoptio : quia reverentia, ratione cujus fuit introductum illud impedimentum inter hujusmodi cognatos, semper durare debet, et sic etiam impedimentum. — 2°) **Inter adoptatum vel adoptatam et filias vel filios legitimos adoptantis**, quasi in **linea collaterali**. Hæc species cognationis vocatur *legalis fraternitas*, nec durat in perpetuum, sed solum *durante adoptione et patria potestate* ; et ideo, ea soluta vel morte patris adoptantis vel emancipatione filiorum, cessat impedimentum. Quare filia adoptiva post mortem patris contrahere potest cum filio naturali legitimo adoptantis, cum quo etiam contrahere potest, vivente patre, si filius naturalis legitimus fuerit emancipatus. — 3°) **Inter adoptantem et uxorem adoptati** ac vicissim **inter adoptatum et uxorem adoptantis**, quasi in *linea recta* per modum **affinitatis**. Hinc cognatio hæc vocatur *legalis affinitas*, quæ iterum *in perpetuum* durat, ut adeo adoptatus non possit, etiam soluta adoptione, ducere eam quæ fuit uxor adoptantis, uti nec adoptans viduam adoptati.

CAP. 5. DE IMPEDIMENTO CRIMINIS

Q. 117. *Quid* 1°) est impedimentum CRIMINIS ; 2°) ex *quo* MOTIVO est introductum ; et 3°) *an* incurritur, si ab utroque contrahentium *ignoretur* ?

R. Ad 1um) Est impedimentum *juris ecclesiastici*, ortum — vel *ex adulterio*, — vel *ex conjugicidio*, — vel *ex utroque simul*, et matrimonium dirimens inter eos qui eadem crimina *cum certis circumstantiis* perpetrarunt.

Explan. *Triplici* igitur modo hoc impedimentum exsurgere potest : — vel ratione **adulterii** tantum, — vel ratione **conjugicidii** tantum, — vel ratione **utriusque simul**, cum certis circumstantiis.

Resol. Cum hoc impedimentum sit juris **ecclesiastici** tantum, ut constat ex variis SS. CC. textibus, patet illud non fuisse inter DAVIDEM et BETHSABEAM, licet ipse cum ea adulterium commiserit ejusque virum URIAM curaverit occidi. Patet quoque illud nunc locum non habere inter *infideles*.

R. Ad 2um) Ex *duplici* motivo introductum fuit : — tum **in favorem matrimonii**, ut fides intacta conservetur inter conjuges, et ut unus non conspiret in mortem alterius ; — tum **in pœnam justissimam** horum criminum.

R. Ad 3um) An incurratur, si ab utroque ignoretur, *disputant* DD., (supra, q. 95). Alii **affirmant** : quia hoc impedimentum est principaliter et primario *inhabilitas*. Sed undenam id probant ? — Alii **negant** : quia est principaliter *poena*, cum SS. CC. illud impedimentum statuant ob delictum *formale* (q. 95), ut adeo, si v. g. mulier libera peccet cum conjugato, ignorans esse talem, impedimentum non contrahat. Jam vero pœna, etiam culpabiliter ignorata, cum sit extraordinaria, non incurritur (*de Leg.* q. 54).

Resol. *Utraque* sententia est **probabilis** ; imo *secunda*, juxta BUCCERONI, D'ANNIBALE, BALLER., LEHMK., alios, est **probabilior** ; ac proinde habetur dubium *de jure* (q. 95) ; sed in tali dubio impedimentum *juris ecclesiastici* non est impedimentum. Ergo qui *ignoranter* impedimentum criminis contraxerunt, si crimen est omnino occultum, valide ac licite matrimonium sine dispensatione inire possunt. Dixi : si crimen est

omnino occultum, quia *in foro externo præsumitur scientia juris*, donec probetur oppositum; adeoque obtinenda est dispensatio in casu quo quis, mortua legitima uxore, vellet matrimonio jungi cum comparte quacum civiliter est junctus, facto divortio cum vera sua conjuge.

Q. 118. *Quale* 1°) debet esse ADULTERIUM, ubi agitur de impedimento *criminis*, et 2°) *quandonam* illud impedimentum ex *solo adulterio* oritur?

R. Ad 1um) Debet esse adulterium: *verum*, *formale ex utraque parte*, et *consummatum*.

Explan. Dixi: **1°) Verum**, i. e. a parte rei vere subsistens; unde non sufficit existimatum: v. g. si putabatur conjux vivere, qui jam est mortuus, vel si matrimonium cum conjuge erat invalidum, quamvis reputaretur validum. — **2°) Formale ex utraque parte**, i. e. cognitum utrique adulteranti, scienti statum conjugii, ita ut uterque sciat alterutrum esse matrimonio junctum, sicque ab utroque irrogetur injuria eidem conjugi seu eidem matrimonio. Hinc si persona libera copulam habeat cum conjugata, ignorans eam esse conjugatam, impedimentum non contrahit: quia ex parte ignorantis non est adulterium *formale*. Nec sufficit, quod uterque sciat, se esse in matrimonio, si alter alterius matrimonium ignorat: quia ignorans non infert injuriam matrimonio ignorato, sed tantum suo. Excusat autem hic ignorantia etiam *vincibilis*; sufficit tamen dubium de morte prioris conjugis, si reipsa vivat: quia tale dubium in jure æquiparatur scientiæ. — **3°) Consummatum**; unde non sufficiunt oscula, tactus, etc., sed requiritur copula carnalis perfecta, de se sufficiens ad generationem: leges enim pœnales debent intelligi de crimine consummato, nisi aliud aliunde constet. In foro *externo*, ubi constat de copula, sed dubitatur, utrum fuerit perfecta necne, præsumitur perfecta ex communiter contingentibus. Ast in foro *interno*, si confessarius deprehendat, actum etiam ex parte fœminæ consummatum non fuisse, non deberet scrupulum impedimenti injicere, sive de matrimonio jam contracto agatur, sive de contrahendo.

R. Ad 2um) Impedimentum *criminis* oritur *ex solo adulterio* in *duplici* casu. Vel **A**) dum inter adulteros, sive ante, sive post adulterium, sed durante eodem matrimonio, adeoque vivente adhuc alterutrius comparte, **promissio** fiat et acceptetur de matrimonio post mortem

compartis contrahendo. — Vel **B**) dum in iisdem circumstantiis matrimonium non quidem promittitur, sed, quod adhuc turpius est, de facto **attentatur.**

Explan. Et quidem, ad 1um) quod attinet, requiritur *ex parte* **PROMISSIONIS**, ut sit : — 1°) **Vera** seu **seria**, non tantum externe, sed etiam interne : quia *ficta* non est promissio. — 2°) **Acceptata ab altera parte**; non sufficit autem mera taciturnitas : quia in odiosis qui tacet, non censetur consentire. — 3°) **Absoluta**, ita saltem ut conditio, sub qua facta est, impleta sit ante mortem prioris conjugis. — 4°) **Mutua**, juxta probabilem sententiam, ita ut adsit *repromissio* sicut in sponsalibus. Quare si mutua non sit, impedimentum evadit incertum, quod perinde est ac nullum (pag. 129). — 5°) **Criminosa** ab utraque parte, i. e. facta *cum scientia matrimonii.* Requiritur enim ex communi sententia promissio *de matrimonio* POST MORTEM CONJUGIS *contrahendo.* Accedit, quod SS. Canones, quoties loquuntur de hac *promissione* vel *attentatione* eam criminosam esse supponunt. Quæ sententia saltem probabilis est. Quare non adest impedimentum, si mulier soluta, post inita sponsalia cum viro conjugato, cujus conjugium ignorabat, cum eodem, cognito matrimonio, adulterat.

Ad 2um) *casum* quod attinet, requitur *ex parte* **ATTENTATIONIS** : — 1°) Ut vir et mulier sibi mutuo vere et serio **præstent consensum conjugalem** per verba de præsenti, sive publice, sive clandestine. Sufficere quoque matrimonium *civile*, constat ex variis decisionibus S. PŒNIT. apud DE ANGELIS. — 2°) Ut attentatio sit ex utraque parte **criminosa**, i. e. facta cum scientia matrimonii. Unde si v. g. puella cum alterius marito adulteretur, et postea cum eodem contrahat, quia bona fide credit, ipsius uxorem modo defunctam, non habetur impedimentum.

Ceterum in **utroque casu**, tam *primo* quam *secundo*, perinde est, sive **promissio** aut matrimonii **attentatio** facta sit *ante* vel *post* adulterium, etiam multis annis; dummodo : — **A**) *ante* adulterium *non fuerit serio per mutuum consensum revocata*; secus autem dicendum, si revocetur *post* adulterium, etiamsi ante mortem conjugis : quia adulterio et promissione vel attentatione semel positis, contractum fuit impedimentum. Et dummodo — **B**) tam ipsa PROMISSIO seu ATTENTATIO, quam ADULTERIUM factum sit *durante eodem matrimonio* seu vivente adhuc eodem conjuge. Id enim Canones exigere videntur (cap. *Propositum, 1*, et cap. *Significasti, 6, de*

eo qui duxit) : ponderant enim injuriam *eidem* matrimonio irrogatam et ansam datam machinandi mortem *eidem* conjugi innocenti. Unde non contrahitur impedimentum, si adulteretur vivente comparte et matrimonium promittatur aut attentetur post mortem compartis, vel vicissim.

Q. 119. *Quandonam* impedimentum CRIMINIS oritur *ex solo conjugicidio* ?

R. Quando vir aut mulier, ex mutua machinatione seu conspiratione cum alia persona, occidit suam vel suum aut alterius conspirantis conjugem, cum intentione matrimonii inter se post mortem conjugis contrahendi.

Explan. Itaque *tria* requiruntur, ut *ex solo conjugicidio* impedimentum *criminis* contrahatur. - *Requiritur* : 1°) **Mutua machinatio** seu **conspiratio**, ita ut ambo in necem conjugis vere influxerint, vel per se vel per alium, physice aut moraliter, mandato, consilio, aut alio quovis modo. Hinc non subeunt illud impedimentum, si alter perpetret hoc crimen, inscio vel dissentiente altero, etiamsi hic deinde ratum habeat; ratihabitio enim non est causa occisionis, neque in eam influit, sed eam supponit. — *Requiritur* : 2°) **Mors effective secuta vi mutuæ machinationis**; quia machinatio debet esse *efficax :* lex enim pœnalis est strictæ interpretationis. Hinc impedimentum non incurritur : **A**) Si mors quidem attentata fuerit, v. g. per inflictionem vulneris lethalis aut porrectionem veneni, sed reipsa secuta non fuerit. **B**) Si mors sequatur non ex mutua machinatione, v. g. ex vulnere inflicto, sed ex culpa medici, vel negligentia vulnerati, vel alia ex causa. **C**) Si uterque vel alteruter machinantium mandatum, consilium, revocaverit, ita ut mors secuta non debeat illis tribui. — *Requiritur :* 3°) **Intentio contrahendi inter se matrimonium sufficienter manifestata, saltem ex parte unius.** Quamvis enim hæc intentio in jure expresse non requiratur, ea tamen satis colligitur ex fine legis volentis impedire, ne spes matrimonii ad conjugicidium inducat. Quæ quidem inductio non æque foret efficax sine intentionis manifestatione. Censetur autem manifestata, si occisionem præcesserint sufficientia intentionis indicia, qualia sunt : munera, familiaritates, epistolæ amatoriæ et similia. Hinc illud impedimentum non incurrunt, si id faciant non ex intentione matrimonii, sed ex vindicta, vel ob spem successionis, vel ob aliam causam ; imo, nec si occiderent cum intentione contrahendi matrimonium,

sed cum altera quam cum complice, v. g. cum filia conspirantis. Sufficit tamen si mortis machinatio a complicibus fuerit facta ex *secundaria* saltem intentione contrahendi inter se nuptias, etsi *primario* ex appetitu vindictæ. In foro *externo* intentio contrahendi matrimonium semper adesse præsumitur.

Q. 120. *Quandonam* imp. CRIMINIS oritur ex *adulterio et conjugicidio simul?*

R. Quando duo committunt adulterium, eoque perpetrato, unus eorum, animo matrimonium contrahendi cum altero, — vel proprium conjugem — vel conjugem sui in adulterio complicis, per se vel per alium occidit. Sic DAVID, mœchatus cum BETSABEE, curavit occidi URIAM, ut eo mortuo illam acciperet in uxorem.

Explan. Itaque *tria* rursus requiruntur, ut in casu subsistat impedimentum. — *Requiritur* **1°) Adulterium**, et quidem *verum, utrimque formale et consummatum*, juxta dicta (q. 118). — *Requiritur* : **2°) Machinatio mortis facta ab uno adulterantium ex intentione** aliquo modo sufficienter manifestata *matrimonium contrahendi cum complice adulterii*. Hinc impedimentum non incurreret, si solum intenderet v. g. liberius cum adultera vivere, aut ducere aliam fœminam ab adultera diversam. — *Requiritur* : **3°) Mors de facto secuta ex machinatione unius ex adulteris** ; sive occidat suis manibus, sive veneno, sive mandato non revocato, sive consilio, aut alia efficaci cooperatione.

Q. 121. *An* imp. CRIMINIS aliquando *multiplicatur* ?

R. *Affirmative.* Id autem contingere potest in **quatuor** sequentibus casibus : ut — **1°)** Si duo conjugati, facta promissione de matrimonio postea ineundo, adulterentur, erit duplex adulterium, inducens duplex impedimentum, quia duplici matrimonio irrogatur injuria ; vel saltem erit circumstantia necessario exprimenda. — **2°)** Si unus insuper occidat conjugem, erit novum impedimentum. — **3°)** Si utriusque machinatione id factum sit, aderit et aliud. — **4°)** Si supponatur quod adulteri post promissionem matrimonii illud etiam de facto attentaverint, novum accedit impedimentum. — Interim sufficit, ut casus accurate describatur.

Scholion 1. Personas quasdam circa impedimentum CRIMINIS **speciatim** sed simul **prudenter** esse interrogandas, facile intelligitur : ut si herus cum famula aut hera cum famulo, brevi post mortem conjugis, nuptias inire cupiant. — **Scholion 2.** In impedimento CRIMINIS, *utroque* vel *alterutro machinante*, nunquam dispensatur, si machinatio sit **publica** ; raro vero et nonnisi ex causa gravissima, si machinatio sit **occulta**. — *Neutro* autem machinante, dispensatio etiam pro foro externo ex gravi causa conceditur, idque præsertim contracto jam matrimonio ad vitanda scandala.

Q. 122. *An* imp. CRIMINIS locum habet inter *infideles*?

R. *Sub distinctione.* Vel **uterque** delinquentium est *infidelis* ; vel **unus** tantum. — Si **primum** : *Negat.*, etiamsi deinde ambo ad fidem convertantur. Ratio : quia *crimen* est impedimentum *juris ecclesiastici.* Quod verum est, etsi impedimentum *criminis* ab iis committatur partim ante, et partim post eorum conversionem, ut si v. g. ante baptismum promiserant matrimonium, et post baptismum adulterassent : quia Ecclesia illud impedimentum statuit pro solis suis subditis, qui se *utriusque* criminis reos fecerint, tum injuriosæ promissionis, tum adulterii. — Si **secundum** : *Subdist.* et videndum, utrum **fidelis**, an **infidelis** posuerit ea, quæ impedimentum constituunt. Si **fidelis** posuerit, adest impedimentum. Si **infidelis** posuerit, nullum exurgit.

Resol. Hinc si TITIUS conjugatus et infidelis post adulterium cum CAJA muliere catholica, uxorem suam occidat animo ducendi CAJAM, quæ tamen in necem nullatenus conspiravit, a neutro incurritur impedimentum : non a TITIO, quia legibus Ecclesiæ non subjicitur ; nec a CAJA, quia non fuit complex conjugicidii, et impedimentum ob solum adulterium non contrahitur. Aliud foret, si CAJA uxorem TITII occidisset vel cædis a TITIO patratæ particeps fuisset : tunc enim impedimentum directe incurrisset CAJA et per consequentiam TITIUS.

CAP. 6. DE IMPEDIMENTIS QUÆ VOCANTUR: CULTUS DISPARITAS, VIS, ORDO, LIGAMEN, HONESTAS

ART. I. De impedimento disparitatis cultus.

Q. 123. *Quid* 1°) est imp. CULTUS DISPARITATIS ; 2°) *quo*

JURE matrimonium dirimit; et 3°) *quæ* sunt CONDITIONES, quas S. Sedes dispensando exigit?

R. Ad 1um) Est inhabilitas ad contrahendum matrimonium inter personas quarum una est *fidelis* seu *baptizata*, altera *infidelis* seu *non baptizata*. Hoc itaque impedimentum provenit ex **defectu** *baptismi*, quo fit, ut persona *baptizata* nequeat nuptias inire cum *non baptizata*.

Resol. 1. *Invalide* contrahit baptizatus, profitens paganismum vel aliam quamcumque religionem, cum muliere infideli; vel baptizata cum catechumeno, qui, quamvis fidem habeat et esse possit in gratia, caret tamen baptismo. **Resol. 2.** *Valide* contrahit baptizata cum baptizato, profitente paganismum; vel catholica cum hæretico, schismatico, seu apostata, modo *valide sit baptizatus*. Diversitas enim religionis quæ existit inter personas *baptizatas*, unam catholicam, alteram acatholicam, est impedimentum *impediens tantum*, quod comprehenditur sub *vetito juris* et speciali nomine appellatur *impedimentum mixtæ religionis*, de quo egimus, ubi de *matrimoniis mixtis* (q. 88). — Dixi : *modo* VALIDE *sit baptizatus* : quia si *invalide*, impedimentum *disparitatis cultus* subsisteret.

Scholion 1. Cum vero sæpe **dubitandum** sit, an omnia essentialia in baptismo *hæreticorum* fuerint servata, hinc S. Off. (17 nov. 1830) sequentes regulas pro praxi proposuit : — « **1**°) Quoad hæreticos, quorum sectæ Ritualia præscribunt collationem baptismi absque necessario usu materiæ et formæ essentialis, debet examinari casus particularis. — **2**°) Quoad alios, qui juxta eorum Ritualia baptizant valide, validum est censendum baptisma. — **3**°) Quod si dubium persistat, etiam in primo casu censendum est validum baptisma in ordine ad validitatem matrimonii; si autem certo cognoscatur nullum baptisma ex consuetudine actuali illius sectæ, nullum est matrimonium. » Itaque **in dubio** de valore baptismi, si, facta investigatione, dubium permaneat, præsumendum est pro valore baptismi in ordine ad validitatem matrimonii. Confirmatur ex decisionibus. S. Off. (9 sept. 1868 et 18 sept. 1890) ap. N. R. T. (XXIII, 523).

Scholion 2. Si vero, facta debita investigatione, ob probationum defectum, **ignoratur** baptismi collatio, tunc ex S. Off. (1 aug. 1883) ap. N. R. T. (XVIII, 360) in ordine ad matrimonium præsumendum est : — aliquando *pro* collatione baptismi, — aliquando *contra*, — aliquando *nec pro, nec contra*, — sed *recurrendum* est ad S. Sedem. Sic — **1**°) præsumitur **pro** baptismi collatione : « Si pars vel partes parentes habue-

rint pertinentes ad sectam quæ baptismum ut necessarium habet, vel in qua saltem ordinarie administratur, et iidem parentes in secta sua zelosi fuerint ; vel si juxta unius tantum parentis sectam et animi ut supra zelosam dispositionem præsumptio faveat baptismo, modo in educatione prolis de facto et indubie primas habuerit partes, nec alter conjux cognoscatur positive contrarius collationi baptismi. » — **2°**) Præsumitur **contra** collationem baptismi : « Si pars vel partes acatholicæ parentes habuerint ad sectam pertinentes quæ baptismum respuit, vel infantium baptismum non admittit et in qua non confertur nisi adultis, v. g. annum 30 jam adeptis, vel parentes qui, dum in vivis essent, professi sint se nolle ad ullam sectam pertinere, seque Ens supremum honestis potius moribus, quam speciali aliquo cultu honorare. » — **3°**) **Non** licet præsumere **pro** vel **contra** : « Si parentes in secta sua secordes fuerint, aut ad sectam pertinuerint quæ baptismum quidem non respuit, sed eum non habet ut necessarium et in qua ordinarie non administratur. » — Præterea recurrendum est ad S. Sedem EXPOSITIS OMNIBUS RERUM, LOCORUM ET PERSONARUM ADJUNCTIS ALIISQUE AD REM FACIENTIBUS, « si, facta inquisitione, ignoretur an parens ille, de quo supra, juxta cujus sectam et animi zelosam dispositionem præsumptio faveret baptismo, revera in educatione prolis primas habuerit partes, — vel si certo constet primas partes in educatione prolis habuisse eum parentem cujus secta et animi dispositio baptismo non favebant. »

R. Ad 2um) Cultus disparitas dirimit matrimonium, non jure *naturali* aut *divino*, sed tantum *ecclesiastico* : non quidem *scripto*, cum textus generalis ac disertus desideretur, sed *consuetudinario*, ut ait BILL., i. e. per antiquissimam consuetudinem inducto, quæ quidem, quidquid sit de sæculis anterioribus, saltem a sæculo XII generalis evasisse et vim legis obtinuisse videtur, ut patet ex GRATIANO et PETRO LOMBARDO, qui de eo impedimento ut indubitato loquuntur.

Explan. Finis legis irritantis matrimonium fidelis cum infideli traditur a S. THOM. (*Suppl.* q. 59, a. 1). « Principalius matrimonii bonum est proles ad cultum Dei educanda : cum autem educatio fiat communiter per patrem et matrem, uterque secundum fidem suam intendit ad cultum Dei prolem educare, et ideo, si sint diversæ fidei, intentio unius alterius intentioni contraria erit, et ideo inter eos non potest esse conveniens matrimonium, quia disparitas cultus contraria est

matrimonio ratione principalioris boni ipsius, quod est bonum prolis. » — Verum, etsi in prioribus Ecclesiæ sæculis conjugium fidelis cum infideli non fuerit **invalidum**, *regulariter* tamen fuit **illicitum**, etiam jure *naturali* et *divino*, ob perversionis periculum partis fidelis aut prolium. Unde quoque dicit Apost. (II Cor. VI, 14 : *Nolite jugum ducere cum infidelibus.* Dixi : **regulariter** ; quia in casibus particularibus, ubi tale periculum non aderat, sed potius spes affulgebat conversionis in comparte infideli aut aliud bonum procurandi, erat licitum, ut comprobatur matrimonio CÆCILIÆ cum *Valeriano*, MONICÆ cum *Patricio*, CLOTILDIS cum *Clodovæo*.

R. Ad 3um) CONDITIONES requisitæ sunt *quatuor* sequentes : **1°**) Ut adsit justa et gravis aliqua causa ; **2°**) ut cohabitatio fieri possit sine contumelia Creatoris et absque periculo perversionis pro parte catholica ; **3°**) ut detur securitas de universa prole utriusque sexus catholice educanda ; **4°**) ut pars catholica promittat se pro viribus curaturam, ut conjux infidelis ad veram fidem convertatur.

ART. II. De impedimento vis et ordinis.

Q. 124. *Quid* 1°) est impedimentum VIS seu METUS ; 2°) *quæ* CONDITIONES requiruntur ad illud incurrendum ; 3°) *quo* JURE matrimonium dirimit ; et 4°) *an* metum INJUSTE incutiens incidit in aliquam *pœnam ?*

R. Ad 1um) Est inhabilitas ad contrahendum matrimonium ex *metu gravi*, *injuste incusso*.

Resol. Unde, ubi agitur de impedimento *vis*, hæc vox non debet sumi **proprie**, pro violentia externa corpori illata, quæ voluntarium omnino *tollit* (*De Act. hum.*, q. 16) ; sed **improprie**, pro vi morali seu metu, qui per se voluntarium tantum *minuit*.

R. Ad 2um) Ut impedimentum VIS subsistat, *tria* requiruntur : **1°**) **Metus gravis**, vel *simpliciter* et *absolute*, ut est rationabilis timor gravis mali sibi vel proxime conjunctis imminentis, vel saltem gravis *respective* in ordine ad talem personam, v. g. fœminam : quia et hic respective notabiliter minuit libertatem matrimonii, quod debet esse plene liberum cum sit indissolubile et post se trahat gravia incommoda. Unde metus simpliciter *levis*, cum

non notabiliter minuat libertatem et facile repelli possit, in re tanti momenti merito contemnendus est et pro nihilo reputandus. 2°) Ut sit **injuste incussus** : secus impedimenti ratio non subsisteret absente injuria. Hinc valet matrimonium, si quis metu mortis ex morbo ducat concubinam : aut si judex metu pœnarum cogat defloratorem ad ducendam defloratam, cui nuptias promisit. Non valet, si pater dixerit defloratori filiæ suæ : occidam te, nisi ducas ; quia non habet jus occidendi, vel aliud malum per se ipsum inferendi, sed tantum accusandi. 3°) Ut matrimonium *ex metu* contrahatur, ita ut *metus sit* **causa contractus.**

Utrum propterea requiratur, ut metus sit **directe** incussus, i. e. in ordine *ad extorquendum consensum in nuptias ;* an vero sufficiat, ut sit **indirecte** incussus, i. e. *alio fine* quam ad extorquendum consensum, inter DD. *disputatur.* **Prius** requiri, multi docent cum S. Lig. (VI, 1049). Unde validum habent matrimonium, si quis timens mortem ab inimico sibi injuste inferendam, offerat ad vitandum tale periculum ducere ipsius filiam. Quia, qui tunc contrahit, ad hoc non impellitur ab incutiente metum, sed ipse ultro et voluntarie eligit matrimonium tanquam medium vitandi periculum. **Posterius** sufficere, existimant alii, iique gravissimi, quos inter De Lugo, Schalmzgrueber : tum **1**°) quia jura (cap. *cum locum 14. de spons. et matrim.*) requirunt ad matrimonium plenam libertatem et securitatem contrahendi, neque distinguunt inter metum *directe* et *indirecte* incussum : tum **2**°) quia idem manet legis motivum : scilicet periculum infelicis exitus, et injuria illata ; tum **3**°) quia metus qui adigit ad excogitandum medium se liberandi, vere *causa est* electi hujus medii, sicque matrimonium omnino *metus causa* contractum censetur. Hinc matrimonium habent invalidum in casu relato, sicut in alio (q. 5).

R. Ad 3um) Certo dirimit *jure ecclesiastico.* An etiam *jure naturali,* inter DD. *disputatur.*

Explan. Alii **negant** per se ; nisi forte metus ita mentem perturbaret, ut tolleret voluntarium, et ideo dixi : *per se.* Ita Thomistæ communiter cum Salm., Sylv., Wigg., Steyaert. Nec aliter docuisse S. Thom. (*Suppl.*, q. 47, a. 3). ostendit Bill. — Alii vero **affirmant** : non quidem ob defectum consensus, sed propter defectum juris acquisiti et injuriam irreparabilem. Cum enim contractus matrimonii sit indissolubilis adeoque injuria

illata reparari nequeat, lex naturæ tali contractui non assistit. Ita Scotistæ communiter cum Est., Pont., aliis, quibus favet S. Lig. (VI, 1054).

Resol. Est quæstio pro **praxi** otiosa. Nam, si agatur de nuptiis *contrahendis*, utrolibet jure, *naturali* aut *ecclesiastico*, metus dirimat, dispensationem non admittit, sed necesse est, ut causa metus tollatur. Si vero agatur de nuptiis jam *contractis*, nunquam declarabuntur invalidæ, nisi probatum antea fuerit, in foro externo, verificatas fuisse omnes conditiones quas Ecclesia requirit pro metu gravi.

R. Ad 4um) Qui incutit injuste metum alteri ad contrahendum matrimonium, graviter peccat contra justitiam et contra religionem ; et si est magistratus incidit in excommunicationem nemini reservatam ex Trid. (S. 24 c. 9).

Q. 125. *Quid* 1°) est imp. Ordinis ; 2°) *quo* jure dirimit matrimonium ; 3°) a *quo* tempore, et 4°) sub *qua* pœna ?

R. Ad 1um) Est inhabilitas ad contrahendum matrimonium orta ex susceptione *Ordinis Sacri*. Constat ex Trid. (S. 24, c. 9).

R. Ad 2um) Ex S. Thom. (*Suppl.*, q. 53, a. 3) dirimit matrimonium jure tantum *ecclesiastico*.

Resol. Unde consequens est, Ecclesiam hac in re ex causa gravissima dispensare posse, prout reipsa pluries dispensavit (*de Stat. part.*, q. 36). — Interim, an imp. illud immediate oriatur ex *præcepto Ecclesiæ*, an vero ex *voto implicito*, quod in ipso facto ordinationis emittitur, inter DD. *disputatur* (*ibid.*).

R. Ad 3um) A *quo* præcise *tempore* impedimentum istud vigere incœperit incertum id est.

Explan. 1°) Certum est hoc impedimentum exstitisse ante Bonif. VIII, ut constat ex damnatione propositionis n. 72 in Syll. relatæ : Bonifacius VIII *votum castitatis in ordinatione emissum nuptias nullas reddere* primus *asseruit*. — **2°**) S. Ordo sine dubio incœpit esse impedimentum *dirimens* in Ecclesia *Latina*, saltem a sæc. XII, ut constat ex Conc. Later. I, an. 1123 et Later. II, an. 1139. — **3°**) Semper fuit saltem imp. *impediens* pro Ecclesia tam *Occid.*, quam *Orient.*, ad quam pertinent qui utuntur ritu *Græco*, *Armeno*, *Syriaco*, vel *Copto*. — **4°**) In Eccl. *Latina* semper quoque servatum fuit, ut qui matrimonio juncti ad Ordines SS. promoverentur, ab uxoribus deinde separaren-

tur. — **5°**) In Eccl. *Orient.* episcopis omnino prohibitum est non solum contrahere, sed et propria uxore uti post ordinationem. Quod reliquos attinet, vide (*De stat. part.*, q. 35). — **6°**) Diu multumque *disputatum* fuit inter DD., utrum quoque in Eccl. *Orient.* matrimonium sit *irritum* post S. ORDINIS susceptionem contractum? Nullo adhuc decreto apostolico res definita est, teste BENED. XIV (*Anno vertente*, 19 jun. 1750); addit tamen, Tribunalia pontificia, SS. Congregationes, adhærere eorum opinioni, qui hæc matrimonia per ORDINEM S. irritari sustinent. — **7°**) Quod pertinet ad *Italo-Græcos*, qui nimirum grassantibus per totum Orientem tum barbarorum infidelium immanitate, tum etiam schismaticorum perfidia, plurimi ex *Græcia*, *Epiro*, *Albania* aliisque *Asiæ* regionibus ad *Italiam* eique adjacentes insulas tanquam ad fidei et tranquillitatis portum confugerunt et ibidem sedem ac domicilium collocarunt, debitam R. Ecclesiæ obedientiam profitentes; BENED. XIV (*Etsi pastoralis*, 26 maii 1742) irritum declaravit matrimonium quod post S. ORDINATIONEM contraheret subdiaconus, diaconus vel presbyter. Ad usum vero matrimonii quod attinet, quod ante susceptionem S. ORDINIS quis iniit, R. Ecclesia non prohibet quominus *Italo-Græcus* in SS. ORDINIBUS constitutus uxorem retineat, quam ante SS. ORDINES duxit, dummodo virgo, non vidua, neque corrupta fuerit.

R. Ad 4um) Recola dicta (q. 99).

ART. III. De impedimento ligaminis et publicæ honestatis.

Q. 126. *Quid* 1°) est imp. LIGAMINIS; 2°) *quo* JURE dirimit; et 3°) *quomodo* agendum *in dubio* de MORTE *prioris conjugis*?

R. Ad 1um) Nomine *ligaminis* intelligitur ipsum vinculum matrimoniale, ortum ex matrimonio rato vel consummato, vivente utroque conjuge, indissolubile; unde impedimentum LIGAMINIS est inhabilitas pro conjugato ad novum matrimonium ineundum, durante vinculo prioris sive consummati, sive rati tantum.

Resol. Hinc qui bona fide crederet, compartem suam esse mortuam, dum adhuc viveret, et ad alias nuptias convolaret, non peccaret quidem, sed **invalide** contraheret, et ad priorem conjugem comparentem redire teneretur. Attamen, proles ex hoc secundo matrimonio natæ, jure canonico, ob bonam fidem legitimæ reputantur.

R. Ad 2um) Cum illud impedimentum fundetur in proprietatibus matrimonii, scilicet in *unitate* et *indissolubilitate*, patet illud esse *juris divini*, saltem in L. N. — Imo est de *jure naturæ*, ne fœmina plures simul habeat viros, juxta dicta (q. 64).

R. Ad 3um) Ad hoc, ut quis licite ineat secundum matrimonium, ex SS. CC. (cap. *Dominus*, *De secund. nupt.* ; cap. *In presentia*, *De spons. et matrim.* ; Inst. Clem. X (*Cum alias*, 21 aug. 1670), requiritur *certitudo moralis* de morte prioris conjugis, tanta scilicet, quæ prudenti judicio sufficiat ad credendum compartem *certo* esse mortuam, quia secus exponeret sacramentum periculo nullitatis, se vero periculo adulterii.

Explan. Quæ certitudo moralis aderit, si v. g. de obitu constet ex regestis parochiæ, vel xenodochii, vel militiæ ; aut si de eo testetur legitimus magistratus, ecclesiasticus vel civilis ; aut id asserant duo testes jurati, fide digni et qui de facto proprio deponant ; imo testimonium unius testis quandoque sufficere potest, si ejus depositio aliis gravibusque adminiculis fulciatur, ut si testis sit *oculatus* et *qualificatus*, v. g. sacellanus castrensis. Hinc quoties manet prudens *dubium de morte prioris conjugis*, ad quod solvendum minime sufficit ex SS. CC. argumentum a sola ipsius absentia quantacumque (licet a legibus civilibus fere ubique admittatur) ; ad matrimonium procedi non potest, sed causa remittenda est ad *Ordinarium*, ut pleniori judicio res tanti momenti expendatur. Ut autem Ordinarii certam haberent normam, quam in hujusmodi judiciis sequantur, prodierunt variæ instructiones S. Sedis ap. COLLECTANEA S. PROP. nn. 1362 ad 1376 ; præcipuæ sunt : S. Off. 21 aug. 1670 de examine testium ; 13 maii 1868 ad probandum obitum alicujus conjugis ; 29 aug. 1890 ad ep. orientis super probatione status liberi ; — S. Prop. 1883, *De judiciis eccl. circa causas matrim*, (*ib.*, n. 1573.)

Q. 127. *Quid* 1°) est imp. PUBLICÆ HONESTATIS ; 2° *quo* JURE est introductum et *quare* sic vocatur ; 3°) ex *quoluplici capite* oritur et *quousque* se extendit ; 4°) an est *perpetuum* ; 5°) an oritur ex *matrimonio civili* ; 6°) an ligat *infideles* ; 7°) an quandoque *multiplicatur ?*

R. Ad 1um) Est propinquitas personarum, orta sive ex sponsalibus, sive ex matrimonio rato non consummato,

inhabilem reddens utrumque sponsum ad contrahendum matrimonium cum *consanguineis* alterius, etiam *illegitimis*, intra gradus a lege definitos.

Resol. Hinc sponsus valide ducit viduam fratris sponsæ : quia hæc est *affinis*, non vero *consanguinea* sponsæ.

R. Ad 2um) Ex S. Thom. (*Suppl.*, q. 55, a. 4) introductum fuit solo jure *ecclesiastico*, et ideo vocatur *publica honestas*, quia Ecclesia judicavit, morum decentiam postulare, ne valide contraheretur cum consanguineis illius cum quo sponsalia de futuro et a fortiori matrimonium sunt contracta, quippe per hæc *inchoative* fiunt una caro.

R. Ad 3um) Oritur ex *duplici* capite; et pro diversitate capitis, diversimode se extendit. Oritur : 1°) **Ex sponsalibus** quibuscumque *validis* et *absolutis*, etiam *clandestine* initis ; non autem ex conditionatis, nisi postquam impleta conditione transierint in absoluta. Et tunc ex Trid. (S. 24 c. 3), dirimit matrimonium cum mutuis consanguineis sponsorum in **primo gradu** utriusque lineæ. — Oritur : 2°) **Ex matrimonio rato non consummato**, etiam *invalido*, dummodo invalidum non sit : vel *defectu consensus* ; vel quia *in præjudicium priorum sponsalium. Et tunc* dirimit ad **quartum gradum exclusive** utriusque lineæ, inter maritum et consanguineas uxoris, necnon inter uxorem et consanguineos mariti.

Explan. Dixi : 1°) **defectu consensus** ; et hinc non oritur impedimentum ex matrimonio inito cum amente, cum ebrio, ex errore personæ, ex ignorantia conditionis servilis, ex metu gravi injuste incusso, vel cum ficto consensu, aut cum impubere, malitia ætatem non supplente : quia in omnibus sic contrahentibus deficit : vel omnis consensus, vel saltem talis, qualis a jure requiritur. Si tamen impubes contraxisset matrimonium, adhuc incurreret istud impedimentum, non quidem ratione matrimonii, quod ex defectu consensus est invalidum, sed ratione sponsalium : quia ex juris dispositione (cap. unic. *de despons. impub.*. in 6) matrimonia impuberum habent vim sponsalium, ideoque incurreret solummodo ad *primum*, non vero ad quartum gradum. — Dixi : 2°) **in præjudicium priorum sponsalium** ; i. e. si matrimonium invalidum sit *ob impedimentum publicæ honestatis ortum ex sponsalibus.*

Hinc si TITIUS, initis sponsalibus cum BERTHA, ea relicta, matrimonium attentet et non consummet cum consanguinea sponsæ in primo gradu, i. e. cum matre, vel filia, vel sorore sponsæ suæ, hoc matrimonium ratum utique invalidum erit, non quidem defectu consensus, sed ratione impedimenti ex sponsalibus orti; et tamen ex hoc matrimonio rato invalido non oritur impedimentum publicæ honestatis in præjudicium sponsalium priorum, ut adeo, ex speciali juris dispositione (cap. unic., *De spons.* in 6) priora sponsalia adhuc maneant in suo vigore, ac TITIUS ducere possit BERTHAM, imo debeat, si ipsa adhuc voluerit. Non tamen ducere poterit aliam ex consanguineis BERTHÆ usque ad quartum gradum : nam respectu aliarum ex matrimonio rato etiam invalido orta est publica honestas.

Interim non desunt graves DD., qui illud privilegium juris admittunt pro casu quo fuerint jure **dissoluta**. Unde, juxta ipsos, si sponsalia, prius inita cum BERTHA, fuerant antea mutuo consensu dissoluta, tunc matrimonium ratum postea attentatum cum ejus sorore, quamvis invalidum, induceret impedimentum publicæ honestatis, ita ut TITIUS nequeat amplius sine dispensatione ducere BERTHAM : quia cum priora sponsalia non amplius exsistant, non possunt præjudicari ; publica vero honestas tunc tantum habet privilegium non retroagendi, cum est *in præjudicium sponsalium priorum.* — Utraque sententia *probabilis* est.

R. Ad 4um) Impedimentum *publicæ honestatis*, ex quocumque capite *semel contractum*, sive ex sponsalibus sive ex matrimonio rato non consummato, *perpetuum* est, ita ut perduret, licet morte unius aut alia de causa in posterum dissolvantur.

Explan. Constet ex S. C. C. (6 jul. 1658), cujus declarationem confirmavit ALEX. VII, *eamdemque jussit in dubium deinceps non revocari.* Ratio : quia propinquitas, propter quam ex S. THOM. (*l. c.*) inductum est impedimentum, de se est perpetua.

R. Ad 5um) Non oritur ex matrimonio civili.

Explan. Constat ex decreto S. C. C. (13 mart. 1879). Ad **dubium** enim : *An actus qui vulgo audit matrimonium* CIVILE, *pariat impedimentum justitiæ publicæ honestatis?* **Respondendum** censuit : NEGATIVE, *facto verbo cum* SS^mo^, *ut id decernere et declarare dignetur per decretum generale.* Quod fecit LEO XIII (17 mart. 1879, N. R. T. XII, 375), declarando : *præmemoratum actum, qui vulgo dicitur* MATRIMONIUM CIVILE *in locis ubi promulgatum est decretum Trid. S. 24, c. 1,* De ref. matr.,

sive fideles actum ipsum explentes intendant uti par est (matrimonio ecclesiastico jam rite celebrato vel cum animo illud quantocius celebrandi) meram cæremoniam civilem peragere, sive intendant sponsalia de futuro inire, sive tandem ex ignorantia aut in spretum ecclesiasticarum legum intendant matrimonium de præsenti contrahere, impedimentum justitiæ publicæ honestatis non producere.

R. Ad 6um) Cum hoc impedimentum sit *juris ecclesiastici* tantum, illud infideles non adstringit, quorum proinde matrimonia cum eo contracta valida sunt, et post baptismum valida remanent.

Resol. Hinc ad **dubium** : *An matrimonium ratum non consummatum paganorum producat honestatem publicam vel censeatur impedimentum dirimens post eorum conversionem ? v. g. Titius paganus duxit Mæviam paganam, sed non consummavit ; post mortem Mæviæ Titius fit Christianus : potestne ducere Bertham sororem et consobrinam Mæviæ e pagana factam christianam ? Idemque estne de sponsalibus paganorum ac de matrimonio rato ?* S. Off. (19 april 1837) **respondit** : *Impedimentum non subsistere.*

R. Ad 7um) Aliquando multiplicatur, ut si quis plura, v. g. duo sponsalia valida vel duo matrimonia invalida inierit ; quo casu contrahit duplex *publicæ honestatis* impedimentum. Item si quis v. g. cum una ex tribus sororibus sponsalia contraxisset, cum altera matrimonium attentasset, et tertiam ducere vellet.

CAP. 7. DE IMPEDIMENTIS : ÆTATIS ET AFFINITATIS

ART. I. De impedimento ætatis.

Q. 128. *Quid* 1°) est imp. ÆTATIS ; et 2°) *quo* JURE dirimit?

R. Ad 1um) Est inhabilitas temporanea ad contrahendum matrimonium ante adeptam ætatem *pubertatis*, nisi forte *malitia* suppleat ætatem.

Explan. Dixi : **1°)** *ante adeptam ætatem* **pubertatis.** Hæc autem *pubertas* habetur, ex jure canonico, pro *fœminis* : anno 12 expleto : et pro *maribus* : expleto anno 14. Cujus diversæ ætatis pro fœminis et masculis ratio inde petitur, quod potentia generandi citius in fœminis quam in mascuiis tum incipere, tum etiam deficere solet. — Dixi : **2°)** *nisi forte* **malitia** *suppleat*

ætatem; i. e. nisi, præter sufficientem usum rationis, quo sciant, ad quid se obligent, adsit potentia generandi. Quare S. THOM. (4 d. 36, a. 5) hanc malitiam scite appellat: *vigorem naturæ et ràtionis.* Item (*Suppl.*, q. 58, a. 5).

Resol. Hinc ad *valorem* matrimonii sufficit: — vel **A**) ætas **pubertatis**, licet nondum adsit potentia proxima copulæ, dummodo discretio rationis non desit, nec impotentia sit perpetua; — vel **B**) ætas **impubes**, si, præter sufficientem discretionem, adsit potentia proxima ad copulam consummandam.

R. Ad 2um) Dirimit *jure ecclesiastico* tantum.

Resol. Hinc **1**°) matrimonia *impuberum*, qui rationis usum habent, inter *infideles*, qui legibus Ecclesiæ non subduntur, *valida* sunt. Hinc **2**°) Papa ex gravi causa dispensare potest in impedimento *ætatis*, modo adsit usus rationis sufficiens, qui de jure naturæ requiritur; immo, juxta probabilem sententiam, id etiam potest episcopus ex causa urgentissima, præsertim publica, v. g. causæ pacis conciliandæ aut conservandæ, maxime, si contrahentes sint prope annos pubertatis et dubium sit, an non malitia suppleat ætatem. Hoc ipso enim quod pontifex (cap. 2 *De despons. impub.*) permittat dispensationem eaque sibi non reservet, censetur dare episcopis. Ita SASS.

ART. II. De impedimento affinitatis.

Q. 129. *Quid* est imp. AFFINITATIS?

R. *Est propinquitas personarum* proveniens *ex copula carnali perfecta*, sive *licita*, sive *illicita*, dirimens matrimonium intra certos gradus: inter *virum et consanguineas fœminæ a se carnaliter cognitæ;* et vicissim: inter *fœminam et consanguineos viri qui eam cognovit.*

Explan. Hoc impedimentum ideo vocatur **affinitas**, quasi duorum ad unum finem unitas, eo quod duæ cognationes diversæ per nuptias vel coitum copulantur et alter ad alterius cognationis finem accedit. Sicut igitur *stipes* CONSANGUINITATIS est pater et mater; ita *fundamentum* seu origo AFFINITATIS est copula carnalis, sive matrimonialis, sive extramatrimonialis, cum per illam vir et mulier fiant una caro, sicque sanguis unius attingat sanguinem alterius, et consanguinei unius efficiantur alteri affines, quemadmodum agri dicuntur *affines* seu *confines* quia finis unius est proximus fini alterius et ipsum attingens. Cfr. BILL.

Dixi: **A**) *ex copula carnali* **perfecta**; i. e. de se apta ad

generationem, licet ob quamcumque causam, v. g. ob senectutem vel sterilitatem generatio non sequatur : si enim non sit *perfecta*, vir et mulier non fiunt una caro in qua tamen unitate fundatur propinquitas et AFFINITATIS impedimentum. — **Hinc 1°**) non oritur impedimentum ex copula, vase etiam penetrato facta, ast semine extra vas muliebre emisso ; nec ex copula sodomitica aut attentata cum impubere vel ex quavis imperfecta ; nec ex congressu spadonum, eunuchorum, utroque testiculo carentium et ob id semen generationi aptum non emittentium ; nec si in coitu *sola fœmina* seminaverit.

Auctores antiqui inquirunt an oriatur affinitas, si solus vir seminaverit, non fœmina et in diversas abeunt sententias. At progressus scientiæ physiologicæ hodie pro certo habet, seminationem mulieris ad generationem necessariam non esse. Generatio tribuitur ovulo quod ab ovario insensibiliter secernitur, etiam sine ullo voluptatis sensu ; singulis fere mensibus, decidit in uterum, et virili semine in utero fœcundatur, si vir intra vas fœmineum seminaverit. Cfr. CAPPELLMANN, *Med. past.* D, IV et Jos. ANTONELLI, *De conc. imp. et steril.* Romæ 1900. Cum itaque difficile omnino sit pronuntiare actum ex parte fœminæ non esse consummatum, in praxi valeant hæ regulæ, nempe : **a**) quando de copula constat, in foro externo semper præsumitur pro impedimento contracto ; **b**) sic etiam judicandum in foro interno, quod præsumptioni fori externi conformari debet semper ac non constat hanc esse falsam. S. LIG. VI, 1075. Interim quotiescumque secuta sit conceptio, toties aderit AFFINITAS ; quia utcumque aliquid defuisse dicatur in ipso actu conjunctionis viri et mulieris, revera tamen facti sunt una caro, cum ex carne viri et mulieris proles concipiatur.

Hinc 2°) econtra oritur impedimentum ex copula perfecta cum muliere invita, dormiente, ebria, amente : quia cum iis fieri potest actus generationi de se idoneus.

Dixi : **B**) *sive* **licita**, *sive* **illicita** ; unde *duplex* distinguitur AFFINITAS : una ex copula *licita*, i. e. maritali ; alia ex copula *illicita*, puta fornicaria, adulterina vel simili. Ex qualibet vero copula sit orta AFFINITAS, non cessat impedimentum morte alterutrius conjugum vel fornicantium, sed est perpetuum, ut decernitur caus. 35, q. 10, can. 1.

Dixi : **C**) *dirimens matrimonium intra certos gradus* **inter virum et consanguineas** *fœminæ a se carnaliter cognitæ, et vicissim*, etc. — **Hinc 1°**) vir non fit affinis mulieri a se carnaliter cognitæ aut vicissim : quia ipsi sunt principium et radix affinitatis, ac quasi stipes communis, ex qua affinitatis gradus

numerantur. Quare vir poterit nubere mulieri, quam carnaliter antea cognoverat. — **Hinc 2°**) inter duas personas, quarum neutra copulam carnalem exercuit cum persona consanguinea alterius, non potest esse affinitas. — **Hinc 3°**) solus igitur vir fit affinis consanguineis mulieris a se cognitæ, et hæc sola fit affinis consanguineis viri cognoscentis ; consanguinei vero unius et consanguinei alterius non contrahunt affinitatem inter se, juxta axioma quod tradunt TT. ex S. THOM. (*Suppl.*, q. 55, a. 5) *affinitas non parit affinitatem*. Quare JOANNES per copulam perfectam cum ANNA fit affinis consanguineis ANNAE ; sed nullo modo consanguinei JOANNIS affines fiunt consanguineis ANNAE ; et hinc sequitur : **a**) Duo fratres germani unius familiæ ducere possunt duas sorores germanas alterius familiæ. **b**) Pater et filius ducere possunt viduam et ejus filiam ; imo filius ducere potest matrem et pater ejusdem filiam. **c**) Si pater, habens v. g. duos filios, duceret viduam habentem duas filias, possunt illi ducere duas illius filias, sicque privignus (*beau-fils — stiefzoon*) potest ducere filiam novercæ (*belle-mère — stiefmœder*) : et vicissim privigna *belle-fille — stiefdochter*) filium vitrici (*beau-père — stiefvader*). **d**) Potest vitricus ducere viduam privigni, et noverca viduum privignæ. **e**) Potest privignus ducere matrem sui vitrici vel novercæ, sicut et privigna patrem sui vitrici aut novercæ. **f**) Potest quis accipere uxorem quam frater suæ uxoris defunctæ habuit. **g**) Potest quis successive ducere uxores, quarum priores mariti fuerunt fratres germani. — In his enim et similibus casibus nulla est affinitas inter has personas, quia neuter, ut suppono, habuit commercium cum consanguineo alterius.

Q. 130. *An* 1°) in AFFINITATE distinguuntur : *stipes, linea* et *gradus* ; et 2°) *quæ* est *regula* ad lineam et gradum *affinitatis* dignoscendum ?

R. Ad 1um) Ex S. THOM. (*Suppl.*, q. 55, a. 7) *affirm.*, non quidem per se ratione consanguinitatis.

Explan. Itaque in AFFINITATE per quamdam *analogiam* cum consanguinitate, — **1° Stipes** sunt duæ illæ personæ quæ se carnaliter cognoverunt, quæque, cum una caro evaserint, non vocantur affines, sed principium, radix, seu origo affinitatis, sicut pater et mater sunt principium consanguinitatis. — **2°) Linea** est series personarum, quæ sibi sunt affines, et hæc est duplex : alia *recta*, alia *obliqua*. In linea *recta*, affines sunt respectu mulieris cognitæ, qui in eadem linea sunt consanguinei viri cognoscentis ; et in linea *obliqua*, affines sunt respectu mu-

lieris cognitæ, qui in eadem linea sunt consanguinei viri cognoscentis, et vicissim. — 3°) **Gradus** est distantia unius affinis ab altero affini.

R. Ad 2um) Ex S. Thom. *(ibid.)* est *regula* sequens: *Quoto gradu consanguinitatis attinet mihi vir, toto gradu affinitatis attinet mihi uxor.* Seu majoris explicationis causa: *In quo gradu et in qua linea aliquis est consanguineus viri cognoscentis, in eo gradu et in ea linea fit affinis mulieri cognitæ*, et vicissim: *in quo gradu et in qua linea aliquis est consanguineus mulieris cognitæ, in eodem gradu et in eadem linea fit affinis viro cognoscenti.*

Explan. Sic avus Joannis, qui Joanni est consanguineus in 2° gradu lineæ rectæ, itidem in 2° gradu lineæ rectæ est affinis Catharinæ quacum Joannes copulam habuit; sic frater Joannis, qui Joanni est consanguineus in 1° gradu lineæ collateralis, est affinis Catharinæ etiam in 1° gradu lineæ obliquæ; sic avunculus Joannis, qui Joanni est consanguineus in 1° et 2° gradu mixtim lineæ collateralis, est affinis Catharinæ in eodem gradu et eadem linea, et ita de ceteris.

Q. 131. Ad *quem gradum* AFFINITAS dirimit matrimonium?

R. *Sub distinctione.* Si proveniat ex copula **licita**, dirimit usque ad 4um) *gradum inclusive*, tam in linea collaterali, quam in linea recta. — Si vero ex copula **illicita** oriatur, dirimit tantum usque ad 2um) *gradum inclusive.* Et quoniam *gradus remotior trahit ad se propinquiorem*, hinc, si oriatur AFFINITAS ex copula *licita*, nullum erit impedimentum, si alterutra pars est in gradu 5°; vel in gradu 3°, si oriatur ex copula *illicita.* — Quod vero, intra gradus prohibitos, propinquior gradus exprimi debeat, jam supra (q. 103) dictum fuit.

Q. 132 Ad *quem gradum* se extendit AFFINITAS ex matrimonio *consummato*, sed *invalido*?

R. *Sub distinctione.* Si **mala** *fide* fuerit contractum, saltem ab una parte, affinitas non extenditur ultra 2um *gradum*, utpote proveniens ex copula *illicita.* — Si **bona** *fide* ab utraque parte fuerit initum, juxta alios extendit se ad 4um *gradum inclusive*, utpote orta ex copula formaliter maritali seu *licita*; juxta alios vero se extendit ad

2um) *gradum* tantum, quia revera copula illa, licet animo conjugali habita, fornicaria est in se seu in substantia, et matrimonium nonnisi in fictione subsistit. — *Priori* sententiæ favet S. C. C. (3 dec. 1667; 15 april. 1762). — Interim si non oriatur AFFINITAS ultra 2um) gradum, equidem ex illo matrimonio, nisi invalidum sit ex defectu consensus, orietur impedimentum PUBLICÆ HONESTATIS ad 4um) gradum.

Resol. In **praxi** pro his casibus in 3° et 4° gradu petatur dispensatio ab utroque impedimento : AFFINITATIS et PUBLICÆ HONESTATIS. Utrumque autem satis exponitur declarando matrimonium putativum fuisse consummatum.

Q. 133. *Quo jure* AFFINITAS dirimit matrimonium?

R. *Solo jure ecclesiastico*, etiam ex S. THOM. (2. 2., q. 154, a. 9) in 1° *gradu* lineæ *rectæ*, sive oriatur ex copula *illicita*, quod nemo dubitat; sive ex copula *conjugali*, quod est verius, quamvis in hujusmodi affinitate dispensari non soleat.

Explan. Quod 1°) affinitas **in primo gradu lineæ rectæ**, sive oriatur ex copula *conjugali*, sive ex *fornicaria*, non dirimat matrimonium jure **naturæ**, expresse tradit S. THOM. (*l. c.*), ubi inter solos parentes et filios clare dicere videtur prohiberi jure *naturæ* matrimonium. Idem, teste BENED. XIV (*Syn.*, IX, XIII, 4), docent *probatissimi auctores* quos inter BILL., CAJ., SANCH., aliique a SANCH. citati. Ratio est : quia reverentia affinibus *primi gradus lineæ rectæ* debita multo minor est ea quæ debetur parentibus naturalibus. Non enim inter affines datur illa dependentia naturalis orta ex descendentia et procreatione unius ab alio, cui adversatur usus matrimonii. Præterea non est major indecentia in matrimonio affinium *primi gradus lineæ* RECTÆ quam in matrimonio consanguineorum *primi gradus lineæ* COLLATERALIS : quia licet *prima* indecentia excedat *secundam* propter superioritatem et inferioritatem, *secunda* tamen excedit ratione longe strictioris vinculi consanguinitatis. Atqui hæc non est tanta, ut ipso jure naturæ dirimat matrimonium, ut supra (q. 111) diximus. Ergo nec illa. — Interim, fatentibus omnibus, matrimonium *in primo gradu affinitatis lineæ rectæ* est graviter illicitum ; et quamvis, in eo possit dispensari, etiam si oriatur affinitas ex copula *conjugali* seu *licita* ; teste tamen BENED. XIV (*ibid.*), *a simili dispensatione RR. Pontifices, etsi pluries rogati, abstinuerunt.* Contra, si in eo gradu

affinitas oriatur ex copula *fornicaria* seu *illicita*, S. Sedes non raro dispensat, ita tamen, ut si quis velit ducere filiam, postquam cum matre fornicatus fuerit, apponi soleat conditio : *dummodo copula cum matre non antecesserit nativitatem filiæ* ; vel, ut exprimitur in facultatibus, quibus Episcopi in P. F. A. S. muniuntur : *dummodo nullum subsit dubium quod conjux sit proles ab altero contrahentium genita* ; ne dispensatus periculo exponatur propriam filiam ducendi.

Quod vero **2°**) affinitas, sive ex copula *conjugali*, sive ex *fornicaria* oriatur, **in nullo gradu lineæ collateralis** matrimonium dirimat **jure naturæ**, apud fere omnes in confesso est, et constat RR. Pontifices sæpius dispensasse, etiam *in primo gradu* affinitatis *lineæ collateralis* ex copula *conjugali*. Sic Alex. VI concessit Emmanueli, regi Lusitaniæ, duas sorores Hispaniarum regis filias successive habere uxores. Sic quoque Julius II dispensavit cum Henrico VIII, Angliæ rege, ut Catharinam fratris sui Arthuri viduam duceret in uxorem ; quam quidem dispensationem cum irritam esse contenderet Henricus, ut Annæ Bolenæ nuberet, Clemens VII, consultis catholici orbis universitatibus et post maturum examen, eamdem validam omnino et legitimam fuisse pronuntiavit.

Resol. Hinc **infideles**, quamdiu in infidelitate permanent, hoc impedimento non ligantur ; nec, si post matrimonium convertantur, ab invicem separari debent. Quia tamen ratione copulæ, sive licitæ, sive illicitæ, etiam inter infideles habitæ, oriatur quoddam vinculum naturale perpetuum seu quædam naturalis propinquitas, quæ per baptismum non tollitur, si hujusmodi affines post conversionem tantum matrimonium inirè vellent, dispensatione super affinitatis impedimento indigerent (*Inst.* S. Off., 3 mart. 1825 ; S. Prop., 23 aug. 1852 ; S. Off., 26 aug. 1891.)—Si tamen catholicus, prævia dispensatione super *cultus disparitate*, infidelem, quæ rem habuit cum catholici fratre vel filio, etc., ducat, pro valido habendum est ejus matrimonium : Ecclesia enim dispensando cum parte catholica super *disparitate cultus*, dispensare intelligitur ab iis etiam impedimentis, a quibus exempta est pars infidelis, ut inde hujus exemptio propter contractus individuitatem communicata remaneat et alteri (*Inst.* S. Off. *l. c.*)

Q. 134. *An* 1°) aliquando affinitas est *multiplex* ; et 2°) *utrum* hæc *multiplicitas* necessario est *exprimenda* in libello supplici ?

R. Ad 1um) *Affirm.*; idque contingere potest in *quadruplici* casu.

Explan. Casus sunt: — **1°**) Si quis copulam habuerit cum persona quæ dupliciter aut pluries est consanguinea illius quam ducere intendit. — **2°**) Si quis ad duas vel plures alicujus consanguineas fuerit ingressus. — **3°**) Si ab utraque parte copula habita fuerit cum alterius partis consanguineis; ut si sponsus consanguineam sponsæ et vicissim sponsa consanguineum sponsi cognovit.— **4°**) Si quis uxorem suam cognovit tum *ante*, tum *post* contractum matrimonium, et ea mortua vellet ducere consanguineam defunctæ intra 2um) gradum, duplex tunc obstat affinitas: una ex copula *illicita* ante matrimonium exorta, et altera ex copula *conjugali* procedens. Verum in hoc casu sufficit explicare affinitatem quæ ex copula *licita* seu ex matrimonio provenit. Nam S. Sedes necessitatem explicandi hanc duplicem affinitatem sustulit *Litteris* ad instantiam Episc. Namurcensis datis ad Episcop os Belgii (29 mart. 1842). Quæ *Litteræ* ubique et pro omnibus valent, ut edixit S. Pœnit. (10 dec. 1874). — Non multiplicatur affinitas ex sæpius repetita copula, sive icita sive illicita; nam non ex actibus sed ex personis multiplicatur. 3. Thom. (Sup., q. 55).

R. Ad 2um) Multiplex affinitas est exprimenda in libello supplici, *de valore* dispensationis.

Q. 135. *Quid* dicendum de affinitate, quæ matrimonio jam contracto *supervenit ?*

R. Dicendum est: — **1°**) **Non solvit** matrimonium, utpote de se indissolubile. — **2°**) Si supervenerit per copulam incestuosam unius conjugis cum persona consanguinea alterius intra 2um) *gradum*, tunc conjugi nocenti **adimit jus petendi debitum**, donec dispensetur; reddere tamen tenetur innocenti, si juste petat. — **3°**) Cum autem hæc privatio juris petendi debitum sit **pœna**, et quidem extraordinaria, hinc ab ea incurrenda *excusant*: **A**) **vis** et **metus gravis**: **B**) **ignorantia** — vel *juris*, ut si peccans nesciat ipsam legem Ecclesiæ prohibentem; — vel *facti*, ut si vir peccet cum fœmina quam ignorat esse suæ uxoris consanguineam, vel quam novit esse consanguineam, sed certo credit esse in gradu remotiori quam in primo vel secundo; et cum SS. CC. loquantur de *scienter* committente incestum, excusat ignorantia

etiam *crassa* et *supina* ; — vel demum probabiliter *pœnæ*, juxta dicta (*De leg.*, q. 54.) — **4°**) Per solum incestum cum **alterius** *consanguineis*, non item cum **propriis** *consanguineis* etsi scelestiorem, incurritur hæc pœna, quia nullibi est statuta. — **5°**) Episcopi et confessarii **regulares**, approbati respectu sæcularium, possunt in hac pœna dispensare. Idem possunt confessarii approbati habentes pagellam S. Pœnit., quæ petentibus facile conceditur.

CAP. 7. DE IMPEDIMENTO CLANDESTINITATIS

ART. I. De quidditate et subjecto clandestinitatis.

Q. 136. 1°) *Quid* est CLANDESTINITAS ; 2°) *cur* illud imp. est *introductum* ; 3°) *quosnam* obligat ; et 4°) *an* etiam *hæretici* eo ligantur ?

R. Ad 1um) CLANDESTINITAS quatenus est impedimentum *dirimens*, est impedimentum jure *ecclesiastico* in TRID. (S. 24, *De ref. matr.*, c. 1, *Tametsi*) introductum, quo matrimonium proprie CLANDESTINUM, i. e. *aliter quam præsente parocho vel alio sacerdote de ipsius parochi seu Ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus* contractum, penitus irritatur, ubicumque decretum TRID. *viget*. Ubi vero *non viget*, i. e. ubi vel nunquam publicatum fuit, vel in desuetudinem abiit, CLANDESTINUM matrimonium *validum* quidem est, sed *graviter illicitum* nisi causa gravis excuset.

Scholion 1. Præsumitur lex TRID. **publicata**, ubicumque usu recepta est. Constat ex S. C. C. (26 sept. 1602) et PIO VI *in epist. ad Episc. Lucion.* (28 maii 1793). Confirmatur ex decisione S. Off. (1 maii 1887, ubi decreti *Tametsi* vis obligatoria ex sola consuetudine adstruitur (N. R. T. XXIII, 150). — Interim requiritur, ut lex publicata et observata fuerit **tanquam lex Conc. Trid.** ; quare si proclamata aut observata fuerit tantum *tanquam lex alterius auctoritatis*, v. g. Synodi provincialis aut diœcesanæ, impedimentum non subsisteret, ut patet ex BENED. XIV (*Syn.* XII, v, 7). — Imo contingere potest, quod in aliquibus locis, in quibus fuit tanquam lex Trid. publicata, deinceps vim irritandi amiserit **per desuetudinem** seu generalem inobservantiam.

Unde quoque declarat Pius VII ad Arch. Mogunt. (8 oct. 1803) clandestina matrimonia *rata et firma consistere in locis in quibus Conc. Trid. decretum vel nunquam publicatum fuit, vel nunquam observatum tanquam ejusdem Concilii decretum ; vel si quando observatum fuit, longo dein temporis intervallo in desuetudinem abiit.* Pariter in *Instr.* S. Off. (3 mart. 1822) ad Episc. Quebec. dicitur : *Si publicata non est laudata lex, si publicata in desuetudinem abiit, matrimonia sine parocho et testibus valida sunt.* Cum tamen dubium sit, quodnam temporis spatium ad hoc requiratur et sufficiat, ideo in casibus particularibus S. Sedes consulenda est.

Scholion 2. Auctores passim referunt **loca præcipua** in quibus lex Tridentina promulgata vel non promulgata perhibetur. Ea reperies præsertim ap. Deshayes (*Questions prat. sur le Mariage*, App. I, pag. 287). — Sufficit autem sola auctoritas Ordinarii ad plenum robur promulgationis, si hæc fiat in *parochiis proprie dictis ;* at controvertitur utrum sufficiat, cum agitur de *quasi-parochiis* vel *missionibus.* Tunc enim aliqui requirunt speciale indultum Romani Pontificis (N. R. T. XIII, 548). Quidquid sit, constat ex declaratione S. Off. (6 dec. 1883) ad episc. S. Hyacinthi in regione Canadensi (N. R. T. XVI, 126), promulgationem fieri posse : — **1°**) in missionibus proprie dictis *scilicet sine sacerdote residente, sed a missionario ad hoc delegato temporibus tum fixis tum inæqualibus per annum visitatis ;* — **2°**) in quasi-parochiis, i. e. territoriis quæ *quoad speciem externam plus vel minus accedunt ad similitudinem parochiæ, utpote habentia ecclesiam prope quam sacerdos ordinarie vel saltem principaliter residet et limites ab episcopos designatos.* — Constat ex declaratione S. Off. (1 aug. 1900), ædem legationis existentem in loco ubi promulgatum est Trid., non frui privilegio exemptionis quod « territorialitatis » vocant, si forsan in regno ad quod pertinet legatio, decretum *Tametsi* promulgatum non fuerit.

R. Ad 2um) Impedimentum clandestinitatis, prius *impediens*, jam in *dirimens* transmutavit Ecclesia ob duplex motivum : — tum **1°**) ne conjuges postea impune ad alias nuptias divertere possint : — tum **2°**) ne ad SS. Ordines pergerent et beneficia ecclesiastica retinerent, cui malo mederi nequibant judices, ex defectu probationum.

R. Ad 2um) Obligat *regulariter* loquendo, fideles : — tum 1°) contrahentes in loco in quo lex Trid. promulgata

usuque recepta est, etiamsi habitent ubi non viget ; — tum 2°) contrahentes in loco ubi non viget, si *uterque* eo unice venerint *in fraudem*, i. e. solo animo sine parocho et testibus contrahendi, quin illuc suum domicilium seu quasi-domicilium transferant. — Dixi : *regulariter* ; ob dicta superius (q. 95 ad 4.)

Resol. 1. Si duo catholici incolæ Angliæ, ubi lex non viget, peregrinentur in Belgio, ubi viget, ibique clandestine contrahant, invalidum est matrimonium.

Resol. 2. Si duo catholici incolæ loci, in quo decretum est promulgatum, veniunt ad locum, ubi non est promulgatum, *distinguendum* est. —Vel enim **1**°) eo transferunt suum *domicilium* vel *quasi-domicilium ;* et tunc, quantumvis id fecerint ex intentione clandestine contrahendi, *valide* nihilominus ibidem contrahunt : quia ratione *domicilii* vel *quasi-domicilii* fiunt incolæ loci, ubi decretum non est promulgatum. — Vel **2**°) eo veniunt, non quidem cum intentione domicilii aut quasi-domicilii acquirendi, sed *præcise*, ut contrahant clandestine ; et tunc *invalide* contrahunt : adest enim specialis declaratio Urbani VIII (14 aug. 1627). — Vel **3**°) eo veniunt ob *alios fines*, puta recreationis causa, vel ob mercaturam aliave negotia, at simul sine intentione domicilii aut quasi domicilii acquirendi ; et tunc DD. *disputant*. Juxta alios **invalide** contrahunt.

Ita S. Lig. (VI, 1880), Scav., Carr., alii, et communius recentiores cum Gasp. (*de Matr.*, II, 984), Rosset (*De sacr. matr.*, 2093), Deshayes (*op. cit.*, p. 52) qui præ ceteris erudite de hac re disputat. Innituntur tum praxi S. Sedis, tum declarationi S. Off. (7 jun. 1867) ubi decretum Urbani VIII (14 aug. 1627) ita interpretatur : *Juxta ea quæ in hoc decreto sanciuntur, qui domicilium habent et retinent in loco ubi Tridentina lex viget, nequeunt matrimonium inire in loco ubi non viget, nisi ibi nedum habitationem, sed etiam vere domicilium fixerint, quo fraudem, si quæ intercesserit, purgare omnino debeant.*

Juxta alios contrahunt **valide**. Ita Gury, De Angel., D'Annib., Baller., alii. Ratio eorum est : quia non faciunt in fraudem, et aliunde peregrini non adstringuntur patriæ legibus, quando extra eam vagantur, et præsertim legibus, quoad contractus, cum in hisce subjiciantur legibus loci, in quo versantur. **Nec obstat**, quod Trid. inhabilitaverit *personas* ad contrahendum sine præscripta solemnitate ; inhabilitatio autem, ut dici solet, personam sequatur, sicut umbra sequitur corpus. Hoc enim procedit dumtaxat, quando persona inhabilitata fuerit absolute ac simpliciter

et in individuo per sententiam judicis ; secus vero, si sit generalis ex lege : tunc enim sequitur naturam legis et consequenter, ubi lex non obligat, bi nec obligat inhabilitatio, nec actus sequitur annulatio. Ita, teste Ballerini, *communior* sententia cum Sanc., Reiff., Engel, etc. « Et quidem admodum temperate cl. Ballerini hanc doctrinam mere dixit *communiorem;* quando ceu absolute *communem* eam tradiderunt et Reiff. (4 tit. 3, n. 123) et Pichler (l. 4, tit.3, n.123) et Marcus Stuggl (*De matr.*, l. 3, n. 180) et Ferraris (V. *Impedim.*. art. 2, n. 110) ; quin et *communissimam* Georgius Gobat (tr. 9, n. 484) eam professus est. Adde quod et Ferraris (*l. c.*) et Pichler (*l. c.*) et Lacroix (l. 6, p. 3, n. 712) in hujus doctrinæ confirmationem declarationes S. Congr. afferant. » Sic in *Appendice* ap. Act. S. Sedis (VII, 557). — Pro praxi concludimus, matrimonium in casu non posse haberi invalidum sine recursu ad S. Sedem,

Resol. 3. Si unus habitat in loco *exempto*, alter vero in loco *non exempto*, videndum est, in quo loco contrahatur clandestine. Si in loco *exempto* fiat, valet matrimonium. Si contra in loco *non exempto*, non valet. Ratio est : quia pars exempta communicat suum privilegium parti non exemptæ propter individuitatem contractus. Constat ex Clem. XIII in Litt. ad Archiep. Mechlin. (15 maii 1767). — Unde **sequitur : 1°**) Si vir catholicus et incola Hollandiæ, ubi viget lex Trid., clandestine contraheret in Anglia cum muliere catholica et incola istius regionis, contractus *valet*, etiamsi vir nullum domicilium aut quasi-domicilium acquisiverit in Anglia, et vix celebratis nuptiis cum muliere revertatur in Hollandiam. Si vero idem vir cum eadem muliere contrahat clandestine in Hollandia, contractus *non valet*, quia neuter ibidem exemptus erat. — **Sequ tur : 2°**) Quod in Hollandia, ubi *hæretici* ex celebri Declaratione Bened. XIV (4 nov. 1741) a lege Trid. certo sunt exempti, vir catholicus aut mulier catholica ibidem sine præscripta forma valide contrahant cum persona hæretica, quia hæc suam exemptionem communicat parti catholicæ. **Sequitur : 3°**) Vir hæreticus ex Hollandia valide sine parocho et testibus contrahit in Anglia cum muliere catholica ex Belgio, licet neuter in Anglia domicilium aut quasi-domicilium acquisiverint. Ratio est : quia exemptus in uno loco, valide contrahit clandestine in loco similiter exempto ; ergo vir, de quo in casu, valide contrahit clandestine in Anglia et alteri parti suam exemptionem communicat. Constat ex resp. S. Off. (8 feb. 1860) ad postulatum officialis Mechl.

R. Ad 4um) *Hæreticos*, quippe qui per baptismum facti

sunt Ecclesiæ subditi, impedimenta *juris ecclesiastici* ligari, GENERATIM loquendo diximus (q. 95). SPECIATIM tamen loquendo de *clandestinitate*, utrum Ecclesia de facto voluerit *hæreticos* hoc impedimento ligari, et consequenter an sint valida necne matrimonia clandestina *hæreticorum* inter se, vel mixta, ubi viget lex TRIDENTINA, non una est DD. sententia.

Explan. Alii universaliter **negant**, valere hujusmodi matrimonia in ullis locis, ubi publicatum est decretum TRID., nisi intercesserit apostolica exemptio. — Alii iique, teste PIO VII in Litt. ad DALBERG Arch. Mog. (8 oct. 1803), *numero plures et auctoritate præstantissimi* generaliter **affirmant**, ea esse valida. Scilicet existimant, *hæreticos* eximi ab hoc impedimento, quia Patres TRIDENTINI, exigendo publicationem sui decreti in singulis parochiis, ut ibi robur obtineret, in animo habuerunt, eximere *hæreticos* ab Ecclesia prorsus separatos, quorum conjugia non potuissent universim irritari sine gravissimis incommodis. Immo, BENED. XIV (*Singulari nobis* 9 feb. 1749) disertis verbis significat, ideo valida fuisse declarata *hæreticorum* matrimonia in Hollandia, quia lege TRIDENTINA illa matrimonia non comprehenduntur. Quod idem rursus in Litteris ad ANTONIUM Archiep. Goanum inculcat (19 mart. 1758).

Resol. 1. Neutra sententia, sic generaliter prolata, **admitti potest**, cum validitas hujusmodi matrimoniorum omnino pendeat a variis circumstantiis, in quibus hæretici versantur; quarum circumstantiarum judicium sibi reservavit Sedes Apostolica, ut liquet ex constanti ejusdem praxi. **Resol. 2.** Certum est: matrimonia **in Hollandia** inter partes vel *utramque hæreticam*, vel *unâm catholicam* et *alteram hæreticam*, sine præsentia catholici parochi et duorum saltem testium inita vel posthac ineunda, dummodo aliud non obstiterit canonicum impedimentum, pro *validis* habenda esse, ut constat ex *Decl.* BENED. XIV supra cit. **Resol. 3.** Idem dicendum foret de matrimoniis *hæreticorum* **in aliis locis**, ubi decretum TRID. est promulgatum, **si ibidem eædem sint circumstantiæ ac in Hollandia**, imprimis quod hæretici veluti distinctam et a catholicis separatam constituant societatem cum propriis suis cœtibus religiosis. Quia tamen non constat hanc circumstantiam esse unicam et adæquatam, et aliunde difficulter determinatur, quænam aliæ adjungi debeant: hinc, quousque pro aliqua regione a S. Sede *Declaratio* BENED. XIV aut similis decisio applicata non fuerit, *authentice* saltem de validitate

matrimoniorum ibi clandestine initorum constare non poterit. Unde **in praxi** sicut valor matrimonii nequit tuto affirmari sine recursu ad Sedem Apostolicam, sic pariter sine eodem recursu nequit matrimonium tuto haberi pro invalido [1].

Scholion. Quinam sint illi qui veniunt nomine **hæreticorum**, cum agatur de locis ubi viget *Declaratio Benedictina*, patet ex rescripto S. Off. (7 april. 1869). Etenim ad **Dubium** : « An pro intelligentia celebris Declarationis Bened. XIV pro Hollandia comprehendi possint sub nomine hæretici QUINQUE sequentes classes : **1**°) Illi qui catholice baptizati a pueritia nondum septennali in hæresi educantur ac hæresim profitentur. **2**°) Qui non tam in hæresi quam ab hæreticis educantur, nulla scilicet vel vix ulla hæreticæ doctrinæ instructione accepta, et cultu non frequentato licet aliquoties participato. **3**°) Qui adhuc pueri in manus hæreticorum incidentes hæreticæ sectæ adjunguntur. **4**°) Apostatæ ab Ecclesia catholica ad hæreticam sectam transeuntes. **5**°) Qui nati et baptizati ab hæreticis adoleverunt quin ullam solemnem hæreseos professionem emiserint ac veluti nullius religionis, etc. ? » S. Off. **respondit** : « Ad effectum matrimonii supranumeratos comprehendi in laudata Bened. XIV Declaratione.

ART. II. De proprio parocho.

Q. 137. *Quis* PAROCHUS ex Trid. nuptiis assistere debet?

1. **Benedictina Declaratio** successive aut similis decisio ab aliis PP. ad alias quoque regiones applicata fuit, ut a Clem XIII : ad regionem *Quebeciensem* et *Canadiensem ;* ad *Wratislaviam*, ad *Malabariam* et ad *Bombaicam* ; a Clem. XIV : ad *Culmiam ;* a Pio VI : ad *Poloniam russicam*, ad *Hibèrniam*, ad ducatum *Cliviensem ;* a Pio VII : ad *Sileciam ;* a Leon. XIII : ad *Prov. Fæd. Am. Sept.* speciatim ad diœcesim *Neo Aurelianensem*, seu ad superiorem et inferiorem *Luisianam* ac *Floridas* ceterasque partes olim Gallorum vel Hispanorum ditioni subjectas ; ad Sept. Amer. *insulas* Anglis, Batavis et Danis subjectas ; ad civitatem *Mosæ-Trajectensem*, ad prov. *Italo-græcas* ; ad *Albaniam, Bulgariam, Bohemiam* ; a Pio VIII : ad provinciam *Rheni-Superioris* et ad *Westphaliam* ; a Greg. XVI : ad plures Americ. partes Anglis subditas, præcipue ad *Novam Scotiam*, ad regnum *Hungariæ* et Magnum *Transylvaniæ* Ducatum, — ad suburbium *S. Petri* prope Mosæ-Trajectum. — Dantur et alia loca, a quibus singulis enumerandis abstineo, quippe facile de suo quisque domicilio ea addiscet. Quod spectat *fœderatam Americam septentrionalem*, loca ad quæ *Declaratio Benedictina* extensa fuit, reperies ap. N. R. T. (XVIII, 255).

R. Ad *validam* assistentiam requiritur *parochus proprius*.

Explan. Nomine **parochi proprii**, de qua quæstione late tractat Bened. XIV (Instit. 33), intelligitur, qui hic et nunc, nempe tempore celebrationis, habet ordinariam jurisdictionem in contrahentes. Talis autem est parochus, non *originis*, sed *habitationis*, i. e. in cujus parochia *alteruter* contrahentium, sive sponsus sive sponsa, *domicilium* vel *quasi-domicilium* nactus est (S. Off. 2 maii 1877). Ast **vagorum** parochus est, in cujus parochia actualiter degunt, licet *alteruter* tantum sit vagus.

Resol. 1. Si sponsi pertineant ad diversas parochias, sufficit ad valorem *alteruter* parochus : quia contractus matrimonialis est individuus ; ut tamen ipse *licite* procedat, debet ab altero parocho habere testimoniales de factis proclamationibus, et quod nullum impedimentum denunciatum sit. In plerisque tamen diœcesibus celebratio matrimonii ex consuetudine spectat ad parochum *sponsæ* ; et merito quidem : quia decet, juxta S. Ambr., ut quæ nubit *expetita magis videatur a viro quam ipsa virum expetiisse*. Imo in quibusdam diœcesibus ita fieri præcipitur. Adhuc tamen valide celebratur coram parocho *sponsi*. Imo quod pertinet ad validitatem, potest matrimonium contrahi in parochia *sponsæ* coram parocho *sponsi* vel coram alio sacerdote de ipsius parochi *sponsi* licentia et vice versa. **Resol. 2.** Si quis duobus in locis domicilium, vel in uno domicilium, in alio quasi-domicilium habeat, valide utrolibet contrahit, eo quoque, ubi in præsens non degit. Nec refert, si parochus domicilii aut quasi-domicilii, aut ab ipso delegatus sacerdos extra parochiam vel diœcesim assistat, etiam contradicente parocho loci : quia actus assistendi non est actus jurisdictionis, cum simpliciter assistat ut testis qualificatus, nec proinde ulla sive Ordinis sive jurisdictionis potestate utatur, sed quodam quasi mandato. Ordo tamen postulat, ut matrimonio sui parochiani parochus vel ejus delegatus non assistat in aliena parochia sine licentia parochi illius loci. **Resol. 3.** Si unus contrahentium est **vagus**, valebit matrimonium contractum coram parocho loci in quo versatur, licet alter in vicina parochia domicilium habeat : quia vagus suum privilegium communicat alteri propter individuitatem contractus. Parochi tamen, ex præcepto Trid. (S. 24, c. 7.), caveant *ne vagorum matrimoniis intersint, nisi prius diligentem inquisitionem* [ad tramites decretorum S. Off. [q. 126] *fecerint, et re ad Ordina-*

rium delata ab eo licentiam id faciendi obtinuerint. Et quoniam agitur de re gravi, ideo, ut advertunt Salm., Sanch., Pont., alii, graviter peccaret parochus qui ejusmodi *vagorum* matrimonio assisteret sine licentia Ordinarii, extra casum urgentis necessitatis. **Resol. 4.** Valide assistit parochus, etsi non sacerdos (S. C. C., 1 dec. 1593 et 29 mart. 1653); ast, dicente Trid.: *præsente parocho vel alio* sacerdote, si velit alium delegare, debet delegare sacerdotem. **Resol. 5.** Valide assistit et assistendi licentiam dat parochus *suspensus, interdictus, excommunicatus,* etiam *vitandus*; quamvis et episcopus id ei nominatim sub clausula irritante vetuerit, modo non sit legitime actu depositus: quia censuræ non privant per se parochia, et aliunde dare licentiam assistendi non est actus jurisdictionis, sed est designatio quædam spectatoris qua talis, ut possit testificari de matrimonio facto. Item valide assistit, qui ex *errore communi* cum vel etiam, juxta probabiliorem sententiam, sine titulo colorato habetur ut verus parochus, licet non sit: supplet enim Ecclesia, idque licet contrahentes sciant defectum tituli, quia scientia illa privata non obstat, quominus adhuc sit error communis. Invalidum tamen esse matrimonium coram parocho, qui publicus effectus est *hæreticus*, in locis ubi decretum Trid. est publicatum, declaravit S. C. C. (19 mart. 1571). **Resol. 6.** Valide parochus alium substituit etiam *vitandum*, dummodo is sacerdos aut sit, aut saltem, juxta Suar. et alios, quod tamen non admittitur, ex communi errore ut talis habeatur. **Resol. 7.** Si parochus coadjutorem aut vicarium sibi adsciverit, is quidem valide interest matrimoniis, nisi ille aliud expresserit. De jure enim *communi* sufficit licentia generalis sacramenta administrandi (S. C. C., 10 jun. 1591 et 16 mart. 1630). De jure tamen *particulari*, in pluribus locis, vicepastores, qui ab episcopo accipiunt jurisdictionem et universalem licentiam pro ceteris sacramentis in parochia administrandis, non tamen sunt delegati ad matrimonii sacramentum. **Resol. 8.** Delegatus *ad universalitem causarum*, seu ad cuncta parochialia munia obeunda, ut si parochus ad longum tempus discessurus diceret suo vicario: *Parœciam tibi commendo, fac omnia ut alter ego*, jure poterit alterum subdelegare ad unum vel ad alterum munus speciale, ideoque etiam ad assistendum alicui matrimonio. Si vero agitur de delegato *ad munus tantum speciale*, v. g. ad conferendum baptismum, ad assistendum matrimoniis, alium subdelegare non potest ex dispositione juris positivi (Scavini). **Resol. 9.** Perinde est pro validitate, sive licentia scripto, verbo

aut alio signo detur, modo data sit pro tempore quo matrimonium contrahitur. Non autem sufficit ratihabitio post contractum matrimonium, nec licentia præsumpta, sed ea debet esse significata ex parte delegantis et acceptata a delegato, antequam matrimonium contrahatur. **Resol. 10.** « Sufficit ad validitatem matrimonii licentia contrahentibus nominatim designatis a parocho concessa in scriptis, ut matrimonio inter se celebrando quemvis sacerdotem eorum arbitrio adhibere possint. » Ita S. C. C. (15 jun. 1586). Esset tamen omnino improbanda, nisi forte in casu urgentis necessitatis. **Resol. 11.** Per mortem delegantis non cessat delegatio, si res non est integra, ut si banna jam fuerint incœpta : imo non cessat, re licet integra, si delegatus ante nuptias ignoraverit mortem deputantis. Extra posteriorem hunc casum, num delegatio, re integra, cesset necne, DD. disputant. Alii *affirmant* ; alii *negant*, quorum doctrinam posse in praxim deduci opinatur Feije, n. 297.

Scholion. Quod praxim attinet in quibusdam majoribus civitatibus vigentem qua parochi sibi mutuo *generalem delegationem* tribuunt ad vitandam nullitatem matrimonii eorum qui, factis jam proclamationibus, domicilium vel quasi-domicilium, inscio proprio parocho, derelinquunt, et tamen coram hoc proprio parocho dolose matrimonium contrahunt, fingentes se in hujus parochia, in qua proclamationes factæ sunt adhuc habitare, hæc, inquam, praxis a S. Sede non fuit improbata, ut constat ex S. C. C. (18 mart. 1893, N. R. T. XXV, 250). Attamen juxta mentem S. Sedis : « Ad vitanda incommoda ex enunciata praxi utcumque oritura, opportunum foret in ea servari [hunc] modum, videlicet : ut mutua illa generalis delegatio parochis non sit permissa nisi accedente Ordinarii approbatione et delegatione, una cum facultate etiam subdelegandi ; insuper ut eadem generalis delegatio limitanda sit ad casum quo res per petitionem proclamationum factam non est jam integra, id est, restringenda ad solos parochos domicilii a sponsis relicti ; et quoad durationem, ita determinanda sit, ut exspiret si a die ultimæ proclamationis (exclusive) elapsi sint duo menses sive 60 dies completi, vel tot dies completi quot juxta diœcesana statuta requiruntur ut denuo fiant proclamationes, si intra illud tempus matrimonium non fuerit celebratum. »

Q. 138. *Quid* 1°) est DOMICILIUM et QUASI-DOMICILIUM ; 2°) *quænam* ad utrumque REQUIRUNTUR ; 3°) *quomodo* in foro externo CONSTAT, requisita *adesse* ; 4°) *quandonam* censetur acquisitum DOMICILIUM vel QUASI-DOMICILIUM relate ad matri-

monium valide ac licite contrahendum; 5°) *quomodo* utrumque AMITTITUR ?

R. Ad 1um) DOMICILIUM simpliciter dictum (quod et *verum* nuncupant), est actualis habitatio in loco cum animo ibi *perpetuo* manendi, sive hæc animi dispositio libera sit, sive necessaria, ut in iis, qui perpetuo mulctantur exilio aut carceribus damnantur ad vitam. — QUASI-DOMICILIUM, seu domicilium *temporale*, est actualis habitatio in loco cum animo ibi non perpetuo, non obiter, sed *per notabile tempus* degendi, i. e. per majorem anni partem, ideoque per integram saltem dimidiam anni partem, quæ recepta sententia est contra SCHMALZ. aliosque existimantes minus temporis satis esse.

R. Ad 2um) Itaque ad *utrumque*, tam ad DOMICILIUM verum, quam ad QUASI-DOMICILIUM, duo *copulative* requiruntur: *factum* simul et *animus*; i. e. *factum* actualis habitationis in loco, ideoque necesse est, ut quis eo revera devenerit; et *animus* seu voluntas ibi aut *perpetuo* aut *per notabile tempus* manendi. Statim autem ac hæc duo simul concurrunt, acquisitum est DOMICILIUM vel QUASI-DOMICILIUM. Secus dicendum, si unum aut alterum deficiat.

Resol. 1. Si quis reliquerit suum DOMICILIUM cum animo illud alibi figendi, sed nondum attigerit novum in quo habitare decrevit, in itinere adhuc constitutus pro illo tempore æquiparatur vago, quia deficit *factum* actualis habitationis. **Resol. 2**. Si quis in locum devenerit, sed absque animo ibidem *perpetuo* aut *per notabile tempus* degendi, sive brevem, sive longam moram ibi traxerit, nec DOMICILIUM nec QUASI-DOMICILIUM acquirit; quia cum *facto* habitationis simul non concurrit *animus* : ut si quis venerit aliquo quasi viator, vel litis aut negotii expediendi causa, his expeditis discessurus, quamvis præter intentionem immorari eo loco vel per annum aut amplius contigerit.

R. Ad 3um) Ad *factum* actualis habitationis in loco, quod attinet, heic nulla probatione opus est, cum illico innotescat. Ad *animum* vero ibidem perpetuo aut per notabile tempus manendi, quod pertinet, cum sit aliquid interni, probatione indiget, quæ probatio in foro *externo* diversa est, prout ad *diversa jura* acquirenda DOMICILIUM vel QUASI-DOMICILIUM dirigitur.

Explan. Sic ex Innoc. X (*Speculatores*), *quoad* **Ordines** *ab*

episcopo domicilii suscipiendos, requiritur : ut quis animum perpetuo manendi demonstraverit *decennali* habitatione, translatione suarum rerum ad locum domicilii et etiam juramento suppletorio. Ast *quoad* **matrimonium** *contrahendum*, animus perpetuo aut per notabile tempus in loco manendi *levioribus* argumentis patescit, nempe, tum *declaratione*, tum *facto*, tum *præsumptione* ; puta : **1°**) Per assertionem nupturientium rationabili argumento fulcitam ; et ita BENED. XIV (*Inst.* 33, n. 9) citat exemplum matrimonii quod S. C. C. (25 febr. 1723), cum ipse Secretarii titulum haberet, validum probavit, licet per duos Cæsenæ incolas contractum, qui ut parentum se molestiis eriperent, illud Forolivii celebrarunt, « cum puella ante discessum palam fecisset, se domicilium in illa civitate deligere, ubi materna avia vitam ducebat, quam tutricem suique curatricem prædicabat. » — **2°**) Si quis in loco habitationis novas sibi ædes extruxerit, res suas eó transportaverit, domum vel conclave sibi conduxerit, operas suas ad longum tempus locaverit, etc. — **3°**) Si animus alicubi manendi per notabile tempus argui possit ex causa ipsa propter quam aliquis ad talem locum accessit, puta ad exercenda negotia vel officia quæ secum ferre solent moram majoris vel dimidiæ saltem partis anni, ut sunt studia, munus judicis, prætoris, medici, professoris. — **4°**) Si per aliquod temporis spatium continuatim in loco habitaverint ; et ita, ut constat ex BENED. XIV (*Paucis abhinc.*, 19 mart. 1758) ex *menstrua* habitatione habetur præsumptio *juris* pro intentione manendi per majorem anni partem, nisi aliunde certo constet, hunc animum defuisse, et ideo dicitur præsumptio *juris*, non vero, præsumptio *juris et de jure*, contra quam probatio non admittitur in contrarium. Itaque præcedens mansio mensilis neque ad constituendum, neque ad probandum QUASI-DOMICILIUM per se necessaria est ; siquidem animus diuturno tempore commorandi in loco aliunde probari potest sive ex expressa declaratione, sive ex aliis factis seu circumstantiis quæ hunc animum manifestant. Tunc tantum habitatio prævia *unius* mensis completi censetur requiri, si, deficientibus aliis probationibus et conjecturis, ex ea præcise haurienda esset præsumptio.

R. Ad 4um) Ut ex dictis liquet, tam DOMICILIUM quam QUASI-DOMICILIUM censetur acquisitum in ordine ad matrimonium coram parocho loci, in quo quis habitare incœpit, valide ac licite contrahendum, *statim ac* FACTUM *habitationis in loco incœpit simulque* ANIMUS *ibidem perpetuo*

vel per notabile tempus permanendi sufficienter demonstratur.

Resol. 1. « Quapropter si legitime **constet,** vel ambos vel alterutrum ex sponsis animum habere permanendi per majorem anni partem, EX EO PRIMUM DIE quo duo hæc simul concurrunt, nimirum et hujusmodi animus et actualis habitatio, judicandum est QUASI-DOMICILIUM acquisitum fuisse, et matrimonium quod proinde contrahatur fuisse VALIDUM. » *Instr.* S. Off. (7 jun. 1867) data ad Episcopos Angliæ et Fœderatorum Statuum Americæ, quæque dein ex decreto ejusdem S. C. (2 maii 1877, N. R. T. XII, 578) transmissa fuit ad Episcopos Hiberniæ, **Resol. 2.** « Si de prædicto animo **non constet,** ad indicia recurrendum est quæ præsto sint, quæque moralem certitudinem pariant » (*Ibid.*). **Resol. 3.** « In re autem occulta et interna difficile est hujusmodi indicia habere, quæ judicem securum faciant : inde est quod adhiberi **maxime** debet regula a BENED. XIV (*Paucis abhinc*) confirmata, ut inspiciatur utrum ante matrimonium spatio saltem UNIUS MENSIS vel ambo vel alteruter in matrimonii loco habitaverint. Quod si factum fuisse deprehendatur, censendum est ex PRÆSUMPTIONE juris intentionem permanendi per majorem anni partem exstitisse et domicilium fuisse acquisitum, proindeque matrimonium esse validum » (*Ibid.*) **Resol. 4.** « At si præsumptio hæc juris, quæ ex MENSTRUA habitatione oritur, contrariis **elidatur** probationibus, quibus CERTO et LIQUIDO constet prædictum animum nullo pacto exstitisse,tunc profecto contrarium proferri debere judicium, manifestum est : quia præsumptio cedere debet veritati » (*Ibid.*). **Resol. 5.** « Præterea manifestum quoque est actualem habitationem ineptam esse ad QUASI-DOMICILIUM pariendum, si quis in ea regione more **vagi** et **itinerantis** commoretur, non autem vere proprieque habitantis, quemadmodum scilicet ceteri solent, qui in eodem loco verum proprieque dictum domicilium habent » (*Ibid.*). **Resol. 6.** Ex dictis quoque patet, expositam doctrinam de QUASI-DOMICILIO hodie ut **regulam juris communis** esse tenendam, quamvis in praxi locum dare possit ambagibus, ea præsertim de causa, quod non semper de animo manendi per majorem anni partem sufficienter constabit. Cum autem Patres Conc. plenarii BALTIM. III ea quoque de causa petiissent, ut S. Sedes pro P. F. A. S. dignaretur decernere, « eos qui e sua diœcesi ad aliam transeunt, modo in hac per spatium unius saltem mensis commorati sint, eo ipso, nulla facta inquisitione de animo manendi per majorem anni partem, censendos esse acquisivisse QUASI-DOMICILIUM quod sufficiat ad matrimonium

contrahendum... », S. Prop. (25 nov. 1885) reposuit : « EE. Patres, rem perpendere cupientes, responsionem differendam esse censuerunt. » Ap. N. R. T. (XVIII, 547). Tandem S. Off. (6 maii 1886) decrevit : « Concilio Baltimorensi postulante, supplicandum SS^mo, ut decernere dignetur in STATIBUS AMERICÆ FŒDERATIS se transferentes e loco ubi viget Caput *Tametsi* in alium locum, dummodo ibi continuo commorati fuerint per spatium saltem unius integri mensis, et status sui libertatem uti juris est comprobaverint, censendos esse ibidem habere QUASI-DOMICILIUM in ordine ad matrimonium, quin inquisitio facienda sit de animo ibi permanendi per majorem anni partem. » Sanctissimus vero (12 dec. 1889) prædictum EE. PP. decretum suprema sua auctoritate ratum habere et confirmare dignatus est, contrariis quibuscumque non obstantibus (N. R. T. XIX, 149).

R. Ad 5um) Ut DOMICILIUM vel QUASI DOMICILIUM semel acquisitum amittatur, utrumque cessare debet, *factum* nempe habitationis et *animus*. Ratio est : quia omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur. Atqui tam ad DOMICILIUM quam ad QUASI-DOMICILIUM duo copulative requiruntur : *factum* simul et *animus*. Ergo (SANCH. III, 23, 2).

Resol. 1. Unde, ut amittatur DOMICILIUM, non sufficit discessisse, etiam ad notabile tempus, si animum revertendi habeas : secus nec peregrinus, nec qui alibi quasi-domicilium acquirit, posset antiquum servare domicilium in loco a quo peregrinatur et ad quem intendit reverti ; nec sufficit animus discedendi in perpetuum, quoad revera discesseris. **Resol. 2**. Ut *quasi-domicilium* amittatur, non sufficit *breviter* discessisse, si animum habeas revertendi, cum non censeatur abesse a loco, qui discedit mox reversurus. Si tamen *longa* sit cessatio habitationis, quasi-domicilium perit et reacquiritur, quando de novo habitatio incipit cum animo ibi per notabile tempus manendi : quia in quasi-domicilio plus ad factum attenditur.

Q. 139. *Qualis* esse debet PRÆSENTIA : tum *parochi*, tum *testium* ?

R. Debet esse : *simultanea*, *physica* simul et *moralis*, ac *formaliter in testimonium adhibita*.

Explan. Dicitur : **A**) **Simultanea** ; ita ut parochus et testes *simul* adsint, dum ambo contrahentes consensum exprimunt : quia ex mente TRID. de uno eodemque actu fidem facere

debent; sed hoc non possunt, nisi simul adsint, cum successive præsentes sint testes singulares, non contestes. — Dicitur : **B) Physica** simul et **moralis**, ita ut non tantum adsint corpore, sed etiam percipiant matrimonium contrahi et de eo testari possint, sive *ex signis*, si forte surdi ; sive *ex verbis*, si forte cœci ; aut *per interpretem*, si forte ignari idiomatis sint. **Hinc 1°)** non sufficit, si horum unus sit amens, ebrius, dormiens, aut quacumque de causa omnino non advertat matrimonium contrahi. **Hinc 2°)** valet matrimonium, etsi v. g. parochus fingat, se non intelligere, dummodo ex actibus antecedentibus et subsequentibus perceperit consensum partium (S. C. C., 6 mart. 1741) : ut si vocem quidem sponsæ vel sponsi minime audierit sed viderit sponsum manu sponsam tenentem, vel ei tradentem annulum. **Hinc 3°)** non valet matrimonium, si parochus (idem dicendum de testibus) revera nihil viderit, nihil audierit, nisi forte nihil viderit, nihil audierit, præsens tamen, quia videre, audire noluit, cum facile videre et audire potuisset (S. C. C., 29 april. 1593). Dicitur : **C) Formaliter in testimonium adhibita,** ita ut parochus et testes a contrahentibus adhibeantur hunc in finem, ut coram ipsis matrimonium contrahant. Non requiritur tamen, ut antea certiorati fuerint aut vocati, ideoque nihil interest, si forte testes et parochus adsint casu, aut inducti dolo, aut vi coacti ; sed sufficit ut, dum contrahentes consensum exprimunt, aliquo signo, sive oculis, sive vocis modulo, sive nutu, etc., moneantur de eo quod contrahentes peragere volunt. Cfr. N. R. T. (XVII, 107).

Q. 140. *An* PŒNAM incurrit conjungens *alterius* parochianos ?

R. *Affirmative.* Ex TRID. (S. 24, c. 1) : *Si quis parochus vel alius* SACERDOS, *sive regularis sive sæcularis sit, id sibi ex privilegio vel immemorabili consuetudine licere contendant, alterius parochiæ sponsos sine illorum parochi licentia matrimonio conjungere aut benedicere* AUSUS FUERIT, *ipso jure tamdiu* SUSPENSUS *maneat, quamdiu ab Ordinario ejus parochi, qui matrimonio interesse debeat, seu a quo benedictio suscipienda erat, absolvatur.*

Dicitur : **1°)** *sacerdos ;* ergo diaconus non tenebitur ; **2°)** *ausus fuerit ;* ergo excusat ignorantia etiam crassa seu supina ; **3°)** *suspensus ;* nempe, ut patet ex subjecta materia, ab officio dumtaxat ; **4°)** *ab Ordinario*, etc. ; i. e. ab Ordinario parochi proprii domicilii. — Quod si sponsus et sponsa ex diversa diœcesi

fuerunt, videtur quod ab hac censura absolvere possit tam episcopus unius quam alterius, siquidem de jure communi tam coram parocho sponsi quam sponsæ, contrahi poterat. Putat vero Dælm., illam reservari Ordinario parochi sponsæ : quia ex consuetudine coram parocho sponsæ contrahendum est.

CAP. 8. DE IMPEDIMENTO IMPOTENTIÆ

Q. 141. *Quid* 1°) proprie est IMPOTENTIA conjugalis ; 2°) *quotupliciter* distinguitur ; 3°) *qualis* dirimit matrimonium, et *quo jure* ?

R. Ad 1um) Ex S. Thom. (*Suppl.*, q. 58, a. 1) est : *impotentia coëundi*, seu *incapacitas*, *vel ex parte viri*, *vel ex parte fœminæ*, *habendi copulam carnalem perfectam*, i. e. de se aptam ad generationem.

Explan. Cur *impotentia coeundi* carnaliter sit impedimentum matrimonii, **ratio** ex S. Thom. (*ibid.*) est : « Quod in matrimonio est contractus quidam, quo unus alteri obligatur ad debitum carnale solvendum ; unde sicut in aliis contractibus non est conveniens obligatio, si aliquis se obliget ad hoc quod non potest dare vel facere ; ita non est conveniens matrimonii contractus, si fiat ab aliquo qui debitum carnale solvere non possit. » — Dixi : **de se aptam** ; unde, qui copulam perfectam exercere possunt, licet *per accidens*, v. g. ob senectutem aut sterilitatem laborent impotentia generandi, non sunt inhabiles ad contrahendum. « Et ideo, ait S. Thom. (*ibid.* ad 3), conceditur eis matrimonium, secundum quod est IN REMEDIUM [concupiscentiæ], quamvis non competat eis secundum quod est IN OFFICIUM NATURÆ. » — Utrum vero ad potentiam coeundi carnaliter necessario requiratur penetratio in vaginam, inter DD. disputatur. — Alii, iique recentiores, **negant**. Et ita « satis est, ait D'Annibale post Ballerini, si vir semen ad vaginæ os seu ingressum effundere possit : constat enim pluribus exemplis hoc ad generationem sufficere. » Alii vero **affirmant** cum Sanch., Castrop., Mazz., Salm., etc. Ratio eorum est : tum quia *copula perfecta* videtur denotare unionem genitalium membrorum utriusque sexus cum seminatione intra vas fœmineum ; tum quia ut dicit Sanch., « valor matrimonii non potest pendere ex casu raro ac fortuito. » Atqui, quod ex affusione seminis ad os vaginæ sequatur generatio, id non fit per se ; cum a natura illius actus alienum sit, sed per accidens evenit. Et huic sententiæ, præter Reiff. et antiquos communiter, favere videtur Bill.

inquiens : « Impotentia de qua hic agitur, est defectus impediens copulam conjugalem, hoc est : seminationem IN VASE IDONEO et commixtionem seminum seu eorum quæ sunt loco seminum ex parte mulieris. » Et infra dicit : « Mulieres, quæ ita sunt ARCTÆ, ut viris suis aptari non possint ad copulam, matrimonium invalide contrahere. » Interim, gravissimam hanc quæstionem dirimere, non ad privatos, sed ad S. Sedem pertinet.

Resol. Itaque *duplex* distinguitur IMPOTENTIA conjugalis : una *ad coitum*, altera *ad generationem*. Prior, quæ est proprie dicta, in vulgari sermone *impotentiæ* nomen retinet ; posterior vulgo *sterilitas* nuncupatur. Prior est *impedimentum ;* posterior vero *non*.

R. Ad 2um) Ex S. THOM. impotentia *multiplex* distinguitur.

Explan. 1°) Alia est **naturalis**, quæ provenit ex vitio *intrinseco ;* i. e. ex naturali corporum dispositione, quæ ad perficiendam copulam apta non est, v. g. vel ex naturali frigiditate ; vel ex nimio calore, quo fit, ut vir semper seminet, antequam ad coitum parvenire valeat ; vel ex inaptitudine partium genitalium, etc. ; alia **accidentalis**, quæ oritur ab *extrinseco*, scilicet : vel ex hominis opera, vel etiam ex maleficio, cujus casum, etsi rarissimum, contingere tamen posse non dubitat S. THOM. (Suppl., q. 58, a. 2), nec dubitare possunt qui fidem habent « per quam, ait, angelos de cœlo cecidisse et dæmones esse credimus, et ex subtilitate suæ naturæ multa posse quæ nos non possumus. » Plura citantur exempla, ut si, juxta S. LIG. (VI, 1096) post BILL., MAZZ., alios, « conjuges excitantur ad copulam cum aliis, et inter se frigescunt, vel a coitu abhorrent, esto alias se diligant ». Interim, ut recte notat KENRICK : « non facile est credendum, maleficium patratum esse ; sed aliæ impotentiæ causæ exquirendæ » — **2°**) Alia est **absoluta**, si est respectu omnium, ita ut vir cum nulla fœmina, vel fœmina cum nullo viro copulam perficere possit, ut si vel vir careat virga ; aut utroqae testiculo: uti constat ex SIXT. V (*Cum frequenter*, 22 jun. 1587) ; vel si mulier vaginam non habeat, aut absolute careat utroque ovario, vel utero vel clausum uterum habeat.Verum ad **dubium** : *Num mulier, per* UTRIUSQUE OVARII *excisi defectum sterilis effecta, ad matrimonium ineundum permitti valeat et liceat, necne ?* S. Off. (3 febr. 1887) **resp** : *Re mature diuque perpensa, matrimonium mulieris, de quo in casu, non esse impediendum.* Item ad **dubium** : *Num mulier, cui operatione chirurgica ablata tunt duo ovaria et* UTERUS, *admitti possit ad*

matrim. contrahendum ? S. Off. (30 jul. 1890) **resp** : *Matrimonium non esse impediendum.* (N. R. T. XXVI, 287). Minime istæ declarationes allatæ doctrinæ obstant. Nam, ut declaravit S. Off. secretarius, responsiones illæ datæ ad casus particulares supponebant, in istis casibus posse adhuc *per se* sequi generationem; scilicet quatenus non fuisset perfecta et absoluta uteri et ovariorum excisio et absentia (Bucc. II, 994). Quapropter S. C. C. (19 dec. 1899) propter uteri defectum invalidum matrimonium declaravit, quamvis contrarius acriter propugnasset defensor vinculi in causa *Monasterien.*

Alia est **relativa**, si est respectu alicujus, ut si vir non potest quidem cum fœmina determinata copulam perficere, potest tamen cum alia, aut vicissim. — **3°**) Alia est **perpetua**, quæ neque successu temporis, neque mediis naturalibus et licitis, nec sine gravi corporis periculo tolli potest; alia, **temporalis**, quæ vel sponte cessabit, vel aliquando mediis naturalibus et licitis non adeo periculosis, adeoque etiam per exorcismos, si certo orta sit ex maleficio, tolli potest; quia effectus exorcismorum, etsi supernaturalis, censetur tamen ordinarius, non stricte miraculosus. — **4°**) Alia est **antecedens**, quæ ante matrimonium contractum exsistit; qualis est spadonum seu castratorum; alia **consequens**, quæ matrimonio jam contracto supervenit, qualis est eorum, qui post conjugium ex hominum malitia ad ulciscendam injuriam exsecti sunt, vel quibus lue venerea virilia sunt peresa.

R. Ad 3um) Ex Thom. (*Suppl.*, q. 58, a. 1 et 2) Impotentia *antecedens* et *perpetua*, sive absoluta sit, sive respectiva; sive naturalis, sive accidentalis, dirimit matrimonium jure tum *canonico*, tum *naturali*; non vero *consequens* et *temporalis*.

Explan. Quod **1°**) dirimat *jure* **ecclesiastico**, constat ex SS. CC., imprimis : caus. 33, quæst. I, et ex tit. *De frigidis et maleficiatis*, lib. IV Decret. Constat præterea ex Const. Sixti V. *Cum frequenter* mox citata. — Quod **2°**) dirimat *jure* **naturali**, probatur ex S. Thom. (in 4; d. 34, q. unic. a. 2 et *Suppl.*, q. 58, a. 1) sequenti argumento. Quamvis enim ad matrimonii essentiam minime pertineat, ut illud consummetur, potentia tamen ad ejus consummationem seu ad copulam generationi aptam, ita necessario requiritur, ut sine ea matrimonium consistere nequeat; matrimonialis enim contractus traditionem importat in mutua corpora, et quidem ad eum usum, quo vir et fœmina fiunt una caro; quam potestatem cum non habeat impotens,

de ea contrahere non potest. — Dixi : 1°) *sive* **absoluta** *sit*, *sive* **respectiva** ; matrimonium enim est inter duas personas determinatas, inter quas proinde si sit impotentia, vinculum conjugii subsistere nequit. — Dixi : 2°) *sive* **naturalis** *sit*, *sive* **accidentalis** ; nam nihil refert, an a natura ipsa, an a causa accidentali proveniat impotentia ; sufficit, quod reipsa exsistat. — Dixi : 3°) *non vero* **consequens** *et* **temporalis** ; quæ enim matrimonio valide contracto, etiam rato tantum, **supervenit**, illud non dirimit, sed ejus usum prohibet. Quare, ut ait KENRICK : « Qui vi exsectus est, vel alias impotens factus, non desinit maritus esse, licet jure conjugii uti nequeat. Tactus et aspectus haud graviter iis vetiti videntur, si periculum pollutionis absit ; sunt enim veri conjuges. » Impotentia vero **temporalis**, quæ processu temporis vel mediis licitis tolli potest, non impedit, quominus matrimonium valide ineatur, siquidem conjux, qui ea laborat ad tempus, radicaliter est potens, quod sufficit ad valorem matrimonii. Unde valide contrahit moribundus licet actu impotens ex morbo. — Excipe impotentiam temporaneam ob **ætatem impuberem**, quæ jure positivo ecclesiastico matrimonium dirimit (q. 128), quia impuberes *præsumuntur* non posse coire.

Q. 142. *Quid* dicendum in casu IMPOTENTIÆ sive 1°) *certæ*, sive 2°) *dubiæ* ?

R. Ad 1um) *Sub distinctione*. Vel matrimoniun **nondum** vel **jam** contractum est. — Si **primum** : *graviter* peccat et *invalide* contrahit, certo sciens se laborare impotentia perpetua. — Si **secundum** : *caute* procedendum est. **Hinc** 1°) caveat confessarius ne statim conjuges de nullitate matrimonii moneat. 2°) Si conjuges sciant adesse perpetuam et antecedentem impotentiam, abstinere debent ab omni actu solutis illicito. Simul tamen habitare, *ut frater et soror*, poterunt, si id cupiant, nec adsit scandalum aut incontinentiæ periculum, de quo prudentis confessarii est judicare. Si vero separari cupiant aut debeant, confessarius nihil propria auctoritate decernat sed casum referat ad Ordinarium, qui, causa cognita, separationem pronuntiare poterit, et parti potenti permittere, ut ad alias nuptias transeat, postquam matrimonium *per duas sententias conformes* nullum ac irritum declaratum

fuerit, servata Const. *Dei miseratione* (3 nov. 1741) et instr. S. C. C., (22 aug. 1840).

R. Ad 2um) In casu impotentiæ dubiæ, vel dubium **antecedit** matrimonium, vel ei **supervenit**. — **A**) Si dubium de impotentia perpetua **antecedit** matrimonium, potest dubitans inire nuptias, si, re diligenter investigata, probabile videatur, se potentem esse, dummodo alteram partem de hac re certiorem faciat, ne invitæ fraudem faciat. Neque tunc fit injuria sacramento, cum ministratur ex probabili opinione valoris, urgente ratione adeo gravi, quod alioquin cœlebs mansurus sit perpetuo (S. Lig., VI, 1102). — **B**) Si dubium **superven at** matrimonio jam contracto, iterum caute procedendum.

Explan. Itaque **1°**) in foro interno caveat confessarius, ne illico dubium ingerat de valore matrimonii, aut copulam prohibeat. **2°**) Inquirat, utrum conjuges matrimonium consummare potuerint : nam si constet inter eos copulam perfectam intercessisse, certum est, impotentiam, si qua nunc exsistat, matrimonio supervenisse, atque adeo de ejus valore non esse dubitandum. **3°**) Si vero matrimonium hucusque consummare non potuerint, ac gravis sit ratio timendi ne unquam consummare valeant, habetur dubium prudens de valore matrimonii. Quo casu confessarius nihil quidquam propria auctoritate decernat, sed rem rite examinatam Ordinario deferat. **4°**) In dubio, an impotentia sit *antecedens* et *perpetua*, si causa ad forum externum deferatur, lex canonica (cap. *Laudabilem*, 5, et cap. *Litteræ vestræ*, 7, *de frigidis*) concedit conjugibus triennium pro experientia ; quo elapso, si nullo modo copula haberi potuit, impotentia censetur antecedens et perpetua, et matrimonium invalidum. At hodiedum, omisso triennali experimento, ut conjuges possint divertere, sufficit petitio conjugis impotentiam alterius affirmantis et judicium peritorum et obstetricum, post physicum examen rite peractum (S. C. C., 24 jan. 1871), et petitur a Papa dispensatio in matrimonio rato non consummato, idque ad cautelam, eo scilicet fine, ut compars potens, si novas contrahat nuptias, in iis permanere possit, etiam in casu in quo pars, quæ reputabatur impotens, postea vero potens inveniretur. Dispensationi autem sic concessæ addi solet **clausula**, ut pars, cujus impotentia verisimilis est, aliud matrimonium non contrahat, inconsulta S. Congr. Concilii.

Nota. In causa nullitatis matrimonii ob impedimentum impotentiæ ad FORUM EXTERNUM delata, judex ecclesiasticus præ oculis habeat documenta quæ sequuntur : **1°**) Const. BENED. XIV, *Dei miseratione* (3 nov. 1741). **2°**) Instructio S. CONG. CONC. (22 aug. 1840). **3°**) Instructio S. OFF. sequenda in conficiendo processu super viri impotentia, etc. Ap. N. R. T. (XIX, pag. 245). **4°**) Instructio S. PROP. (*ibid.*).

Q. 143. *Quid* dicendum de HERMAPHRODITIS ?

R. Juxta *veteres*, possunt valide et licite contrahere juxta sexum in iis prævalentem ; si vero sexus sint æquales, possunt contrahere in eo quem elegerint, modo jurent se non usuros alio sexu. — Verum hermaphroditos perfectæ utriusque naturæ aliquando exstitisse, nullo exemplo comprobatur.

Q. 144. *An* ARCTITUDO vasis in muliere potest esse causa *impotentiæ perpetuæ ?*

R. Id vix contingere poterit. Ratio est : quia, teste DEBREYNE, arctitudo per media dilatantia artis medicæ sæpe tolli potest absque incisione et quin ullum immineat mortis vel gravis mali periculum.

Explan. Unde omitti possunt quæstiones omnes, quibus antiqui TT. inquirunt : *an mulier aliquando teneatur pati incisionem vaginæ ?* — Imo arctitudinem vasis muliebris non posse esse causam impotentiæ, sequeretur in sententia eorum qui negant ad potentiam coeundi necessario requiri penetrationem in vaginam, hoc ideo contendentes, quia, ut scribit BALLERINI : « receptum nunc communiter penes physiologos medicosque illud est, quod experientia docuit, ad conceptum generationisque effectum nequaquam necessarium esse, ut vir seminalem humorem effundat injiciatque in interiores usque fœminei organi partes ; sed satis esse, quod ejusmodi humor ad externam ejusdem organi superficiem seu ad vaginæ, ut aiunt, os ingressumque effundatur et applicetur. » — Verum etsi ex tali affusione seminis sequi quandoque possit generatio, quod et videtur jam docuisse S. THOM. (*Quodlib.*, 6, art. 18), quippe testatur, contingere quandoque fœminam incorruptam concipere ex semine viri circa vas effuso, matrice fœminea illud attrahente, quod et admittit SANCHEZ (VII, disp. CXIII, n. 10) ; id tamen non fit *per se* seu juxta modum ordinarium a natura

institutum, sed *per accidens*, et ideo juxta alios ad potentiam coeundi penetratio vasis fœminei necessario requiritur.

Q. 145. *Quæ* sunt CAUSÆ præcipuæ, ob quas *generatio* non sequitur *per accidens*, et consequenter non adest impedimentum *impotentiæ* ?

R. Causæ sunt aliæ *ex parte* **viri**, aliæ *ex parte* **mulieris.** — **1°**) Causa præcipua *ex parte* **viri** est : quia semen, quod ejaculat, est languidum seu ægrotum ; idque provenire potest : sive ob viri complexionem debilem : sive propter provectiorem ejus ætatem ; sive ob certos morbos ; sive ob usum immoderatum copulæ. In istis enim casibus, ut docet experientia, semen viri fœcundandi vim non habet. **2°**) *Ex parte* **mulieris** *duplex* causa assignatur.

Explan. Prima causa est : quia *claustrum* seu *sigillum virginale* — consistens scilicet : sive in levi pellicula seu membrana, *Hymen* et *Eugenium* nuncupata, qua obtegitur collum matricis ; sive, juxta alios, in quadam compressione seu complicatione partium ipsius orificii vasis fœminei (quod probabilius videtur, cum plures medici apud SANCHEZ, VIII, disp. XIV, n. 1 et disp. CXIII, n. 10, fateantur rarissime in puellis reperiri supradictam membranam vixque ab una ex millibus possideri), — nondum *disruptum* seu *dilatatum* fuit per copulam vel per aliam penetrationem libidinosam sicque seminis intromissioni obstaculum constituit. — Hoc autem *claustrum*, ut per transennam dixerim, facile disrumpi seu dilatari potest, sive membro virili per copulationem validiorem, sive mediante digito, aut alio instrumento caute introducto. *Nec esset hoc contra naturam* ait S. THOM. (*Suppl.*, q. 58, a. 1) : *quia non fieret ad deleclationem, sed ad medicamentum.* Et si hoc liceat ex D. ANGELICO, quærere heic mihi liceat : an damnari debeat, quod hodiedum a tempore SPALLANZANI (1779) quandoque practicatur ad **fœcunditatem** obtinendam, scilicet ut, facto coitu, semen ope instrumenti introducatur in collum uteri seu matricis, casu quo male hæc sit posita, i. e. *reversa*, ita ut ejus apertura cum vagina non correspondeat ? — Dixi : *facto coitu* ; quocirca notare juvat **duplicem** a medicis describi methodum ad *fœcunditatem artificialem* obtinendam. *Prima* in eo consistit quod natura in sua operatione adjuvatur, quatenus nimirum, præhabita inter conjuges maritali copula, semen virile ope instrumenti in uteri fundum injicitur. Et huic methodo, si in aliquo

casu profutura judicetur, nihil inesse videtur quod legi naturæ repugnet. Ita MARC, ESCHBACH, LEHMK, BALL., PALM. *Secunda* methodus in eo est, quod præhabita solitaria pollutione seu viri masturbatione, hujus semen, ope instrumenti in fœminea organa introducatur. Quæ posterior agendi ratio est *graviter illicita* adeoque omnino reprobanda. Pollutio enim directe voluntaria est intrinsece mala, nec licet facere mala, ut eveniant bona.

Ad **dubium** ; *Ad adhiberi possit artificialis mulieris fœcundatio ?* **resp.** S. Off. (26 mart. 1897) : *Non licere.* Quocirca, loquendo de *prima* descripta methodo, scribunt Auctores (N. R. T. XXIX, 324) : « Nec istam doctrinam per præsens S. Inquisitionis responsum credimus reprobatam... Licet enim responsum non distinguat, verba videntur in sensu stricto interpretanda, adeoque de altera methodo *mere artificiali* audienda. » Tum addunt : « Quoad priorem tamen addemus cum BALLERINI : sensus quidam pudoris non sinit honestos conjuges hæc, opera *tertii* adhibita, experiri. »

Secunda causa est : quia, tempore copulationis, mulier laborat quodam fluxo morbido, dicto *fluxu albo* ; docet enim experientia, quod semen viri corrumpatur, si in vaginæ lateribus vel in uteri aditu obviam habeat simile acre liquidum.

CAP. 9. DE IMPEDIMENTO RAPTUS

Q. 146. *Quid* 1°) est imp. RAPTUS ; 2°) *quæ* CONDITIONES requiruntur, ut *raptus* sit ; 3°) *quo* JURE et QUARE hoc imp. est *introductum* ; 4°) in *quas* FŒNAS incidunt *raptores* ?

R. *Ad* 1um) RAPTUS, quatenus est impedimentum, est *abductio violenta mulieris matrimonii cum ea contrahendi causa,* dirimens matrimonium ex TRID. (S. 24, *De refor. matr.*, c. 6):*inter raptorem et raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit.*

Resol. Unde patet : **1**°) impedimentum hoc non esse *perpetuum,* sed solum *temporaneum*, i. e. pro tempore quo fœmina in potestate raptoris manserit, etsi hæc post raptum plane consenserit ; **2**°) hoc impedimentum esse *respectivum* tantum ; quare rapta mulier cum alio viro valide contrahere potest, etiam eo tempore quo sub potestate raptoris subsistat.

R. Ad 2um) Ut RAPTUS sit, necesse est : 1°) ut *mulier abducta* fuerit ; 2°) ut *invita* ; 3°) ut fiat *matrimonii cum raptore contrahendi causa.*

Resol. 1. Ex **primo** *capite*, RAPTUS *in viro* non intelligitur,

ut communiter tradunt DD. cum Bill., Sanch., Schmal. contra nonnullos quos inter Steyaert, Cleric., Coll., Carr. ; ast si *mulier* rapta fuerit, non refert, an *virgo* sit, an *vidua*, an *corrupta*, — Nihilominus DD. *disputant*, an raptus sit, si quis *sponsam* abduxerit. Communius **affirmant** cum Sylv., Pont., Sanch. : tum quia lex non distinguit ; tum quia sponsus, licet habeat jus ad compellendum via juridica sponsam ut perficiat promissum matrimonium, non habet tamen jus vi illam compellendi ad nuptias. Alii **negant** cum Ledes., Kugl., Sogl. : quia sponsa cogi potest ad nuptias ineundas, dicente S. Thom. (2. 2, q. 152, a. 7) : *Sponsus ex ipsa desponsatione habet aliquod jus in sua sponsa* : *et ideo quamvis peccet* violentiam *inferendo, excusatur tamen a crimine* raptus. Et hoc probabile putant Salmant., nisi justam recedendi a sponsalibus causam habeat. — *Abducta* autem mulier censetur, si translata fuerit *de loco in locum*, ut si de domo in domum, quamvis raptor ad locum destinatum eam perducere nequiverit ; non vero, si de cubiculo in cubiculum : quia non censetur vera abductio, nisi transferatur in locum moraliter diversum, ac deducatur ad locum in quo sit sub potestate raptoris, adeoque extra potestatem parentum vel tutorum. — Utrum vero raptus sit, si mulier *abducta* quidem non fuerit, sed quo *sponte* adeoque sine vi aut dolo accesserat, *detineatur* invita, DD. *disputant*. Alii **affirmant** cum Bill. ; alii, et forte probabilius, **negant** : odiosa enim sunt strictæ interpretationis. **Resol. 2.** Ex **secundo** *capite* raptus non habetur, nisi mulier abducta fuerit *violenter* seu *vi illata* : sive *physica*, per violentam manuum injectionem, sive *morali*, per minas, metum gravem aut dolum adhibitum (S. C. C., 25 jun. 1864). Quare raptus cessat, si mulier abductioni plane consentiat, quamvis compulsa precibus aut blanditiis, et licet invitis his, sub quorum potestate constituitur, fuerit abducta ; quod raptum *seductionis* appellant. Trid. enim solum intendit consulere perfectæ libertati matrimonii, quæ minime læditur, dum fœmina consentiens abducitur, invitis licet parentibus. Ita DD. communiter cum Bill., qui hanc sententiam late probat contra H. Tourn. Quod « et hodie, ait Scav., maxime firmatur ex Littera responsiva Pii VII (27 jun. 1805) ad Napol. I, qui, postulando dissolutionem matrimonii fratris sui Hier., memorabat inter ceteras causas raptum *seductionis* cum parentum dissensu. » **Resol. 3.** Ex **tertio** *capite* non adest raptus, si invitam quidem raptor abstulit, sed vel ut ipse ea frueretur, i. e, *libidinis explendæ causa* ; vel ut ea nuberet alii. Unde si Titius proprio suo marte rapuit Caiam, ut Donato nuberet, neuter prohibetur,

licet in potestate ipsorum sit, eam ducere in uxorem : non DONATUS : quia non rapuit ; non TITIUS : quia non rapuit matrimonii cum ea contrahendi causa. — Dixi : *proprio marte* : si enim id fecerit ex mandato DONATI, is *raptor* intelligitur. Nihil enim refert, an quis per se, an vero per alium mulierem rapiat ; ille enim, cui abducitur mulier, impedimentum cum ea contrahit.

R. Ad 3um) Imp. RAPTUS introductum vel saltem renovatum fuit a TRID. (S. 24, *De refor. matr.*, c. 6), idque *ideo*, ut eo impedimento libertas nuptiarum in debiliori sexu *efficacius* servari possit quam impedimento VIS seu METUS.

Explan. Impedimentum quippe METUS institutum est in gratiam utriusque sexus, atque cessat vi seu metu ; in RAPTU vero mulieris, ad valorem matrimonii non sufficit cessatio violentiæ et liber raptæ consensus ; sed exigitur prævia reparatio violentiæ per restitutionem in loco *tuto* et *libero*.

R. Ad 4um) Ex TRID. *raptor*, et qui ei *consilium*, *auxilium* et *favorem* præbent, *excommunicationem* incurrunt, sed nemini reservatam. — De *raptu*, prout est *species luxuriæ*, egimus (de Pecc., q. 76.)

SECTIO 3a

DE DISPENSATIONIBUS IN IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBUS

CAP. I. DE POTESTATE DISPENSANDI IN IMP. DIRIMENTIBUS

Q. 147. *Quinam* possunt *dispensare* in imp. DIRIMENTIBUS et *quo jure* ?

R. Præter Concilium œcumenicum, solus R. Pontifex, ut supremum Ecclesiæ caput, *jure proprio* dispensare potest in imp. dirimentibus, quæ sunt *juris ecclesiastici*, juxta regulam juris : *Omnis res per quas causas nascitur, per easdem et dissolvitur.* — Et quidem dispensat *valide* in omni casu ; *illicite* tamen, si faciat sine justa causa.

Explan. Cum solus R. Pontifex, pro suprema qua gaudet potestate in Ecclesia, possit impedimenta statuere, patet ipsum solum in impedimentis dirimentibus juris ecclesiastici dispensare posse jure proprio, non vero episcopos, ut constat ex Litte-

ris Pii VI ad arch. elect. Treviren. (2 febr. 1782) et ex rescripto Pii VII (27 febr, 1809) ad episc. et vic. gen. Galliarum. — Dixi : 1°) *in imp. dir. juris* **ecclesiastici** ; unde nequit dispensare in impedimentis quæ sunt certo de jure *naturali* et *divino*. Potest tamen propter urgentissimas causas *declarare* in casu aliquo particulari validum esse matrimonium, non obstante aliquo impedimento de quo dubitatur utrum sit de jure naturali aut divino, prout, teste S. Lig. (VI, 902 et 1119), de facto declararunt Clem. XI et Urb. VIII. — Dixi : 2°) *jure* **proprio** ; quia singuli *Episcopi* interdum dispensare possunt *ex delegatione*, sive *expressa*, sive *tacita* seu *præsumpta*.

Resol. 1. Ex *delegatione* **expressa** seu vi **specialis indulti**, qualia indulta episcopis dari solent vel ad quinquennium et inde *quinquennalia* vocantur, vel ad beneplacitum Sedis Apostolicæ, vel ad tempus quo regimini Ecclesiæ suæ præfuerit episcopus, dispensare possunt episcopi in pluribus impedimentis, etiam pro utroque foro ; et tunc, tum in petenda tum in concedenda dispensatione, observandus est stylus Curiæ Romanæ, uti constat ex S. Pœnit. (1 jun. 1858, N. R. T. 44) et Instr. S. Prop. (9 maii 1877). **Resol. 2.** Facultates quæ Ordinario conceduntur habitualiter ad eorum successores transeunt, etiamsi, uti vicarii capitulares, caractere episcopali non sint insigniti (S. Off., 3 maii 1899). Quem favorem R. P. ad Superiores regulares extendit (*id.*, 28 dec. 1899). — **Resol. 3.** Leo XIII Ordinariorum facultates in re matrimoniali augere dignatus est, in gratiam eorum **qui in urgente mortis periculo versantes**, quando tempus non suppetit recurrendi ad S. Sedem, jam *civiliter juncti sunt*, aut alias *in concubinatu* vivunt. Nimirum : *Sanctitas sua benigne annuit pro gratia, qua locorum Ordinarii dispensare valeant sive per se, sive per ecclesiasticam personam sibi benevisam ægrotos in gravissimo* **mortis** *periculo constitutos, quando non suppetit tempus recurrendi ad S. Sedem super impedimentis quantumvis publicis matrimonium* jure ecclesiastico *dirimentibus, excepto sacro* **presbyteratus** *Ordine, et* **affinitate lineæ rectæ ex copula licita** *proveniente.*

Mens autem est ejusdem Sanctitatis Suæ, ut si quando, quod absit, necessitas ferat, ut dispensandum sit cum iis, qui sacro **subdiaconatus** *aut* **diaconatus Ordine** *sunt insigniti, vel* **solemnem professionem religiosam** *emiserint, atque post dispensationem et matrimonium rite celebratum convaluerint, in extraordinariis hujusmodi casibus, Ordinarii de impertita dispensatione Supremam Sancti Officii Congregationem*

certiorem faciant et interim omni ope curent, ut scandalum, si quod adsit, eo meliori modo quo fieri possit removeatur tum inducendo eosdem ut in loca se conferant, ubi eorum conditio ecclesiastica aut religiosa ignoratur, tum si id obtineri nequeat, injungendo saltem iisdem spiritualia exercitia aliasque salutares pœnitentias, atque eam vitæ rationem, quæ *præteritis excessibus redimendis apta videatur, quæque fidelibus exemplo sit ad recte et christiane vivendum* (S. Off., 20 febr. 1888). Hanc facultatem etiam comprehendere impedimentum clandestinitatis, resp. S. Off. (13 dec. 1899).

Porro, ut constat ex S. Off. (1 mart. 1889) Ordinarii hanc facultatem sibi concessam (20 febr. 1888) *possunt subdelegare habitualiter parochis tantum, sed pro casibus, in quibus desit tempus ad ipsos Ordinarios recurrendi et periculum sit in mora* (N. R. T. XXI, 370). Nomine autem *parochorum* comprehenduntur : *Omnes qui actu curam animarum exercent* [adeoque etiam missionarii qui parochialibus officiis funguntur], *exclusis viceparochis et capellanis,* ut constat ex decreto S. Off. (23 apr. 1890, N. R. T. XXII, 491). — Insuper circa eamdem facultatem episcopis concessam, hæc *duo* sunt animadvertenda : tum eam adhiberi non posse, nisi in casu quo ægroti matrimonium civile celebraverint vel in concubinatu vivant, ut constat ex S. Off. (22 sept. 1890 et 3 maii 1899) ; tum sufficere, ut ægrotet *alteruter,* etiamsi impedimentum alteram partem directe afficiat, ut si ægrotet puella quacum diaconus in concubinatu vivat ut constat ex S. Off. (1 jul. 1891, N. R. T. XXIV, 47-51). — Denique notandum hic est *mixtam religionem, uti impedimentum impediens, non comprehendi* in Litt. S. Officii (20 febr. 1888). Ita S. Off. (18 mart. 1891, N. R. T. XXVI, 284 et XXXI, 91). Probabile tamen videtur Ordinarium in præfatis circumstantiis etiam ab hoc impedimento dispensare posse, *ex præsumpta S. Pontificis voluntate.* Cui opinioni favet S. Off. (3. aug. 1873, N. R. T. XV, 379 et 520),

Resol 4. Ex *delegatione* **tacita** seu **præsumpta** dispensare possunt episcopi : — **1**°) Quoties impedimentum juris ecclesiastici sit **dubium**, nedum *jure*, cum tunc cesset ; sed et *facto* ; idque sive agatur de matrimonio *contrahendo*, sive de jam *contracto*. Ratio est : quia S. Pontifex non videtur sibi reservare nisi casus certos. Et cum semel dispensatum fuerit, si impedimentum postea *certum* apparuerit, dispensatio non retractatur. — **2**°) Ubi agitur de matrimonio **contrahendo**, si impedimentum sit *occultum* et vera urgeat *necessitas*, ut si nuptiæ differri non possint sine scandalo et oblocutione aut gravi

periculo famæ aut alterius damni. Imo tunc parochus aut confessarius potest declarare, quod cesset eo casu lex impedimenti, dummodo non sit facilis recursus ad episcopum. — 3°) Ubi agitur de matrimonio *jam* **contracto**, sed invalido ob impedimentum juris ecclesiastici, modo adsint sequentes conditiones : **A**) ut matrimonium fuerit contractum *in facie Ecclesiæ*, factis proclamationibus vel cum dispensatione in iis, aliisque adhibitis requisitis ; **B**) ut contractum sit *bona fide*, i. e. absque scientia impedimenti, saltem ex parte unius contrahentis ; **C**) ut subsit *gravis necessitas* dispensandi, ut si conjuges separari nequeant absque gravi scandalo, neque propter locorum distantiam et incontinentiæ periculum facilis pateat recursus ad Papam ejusve delegatum ; **D**) ut imp. sit *occultum*. Censetur autem **occultum**, licet quatuor aut quinque personis notum sit et forte in judicio probari possit ; immo, si agatur de civitate, licet notum sit septem vel octo ; debet tamen abesse timor, ne fiat publicum. Quod si imp. *occultum* postea fiat *publicum*, recepta DD. sententia est, in hoc et præcedenti casu novam pro foro externo dispensationem esse petendam. De qua tamen doctrina quidam dubitant, cum nulla subsit ratio, cur dispensatio data ex tacita delegatione R. P. ejusque loco, rata esse non debeat quoad forum externum in his impedimentis quæ ad forum externum pertinent.

Ad **quæstionem** vero : *Utrum*, si contrahentes sint *duarum* diœcesium, *uterque* episcopus debeat dispensare, *distinguendum est.* — **1**°) Si agatur de impedimentis **absolutis** seu **per se stantibus**, quæ scilicet nullam relationem unius jungendorum ad alterum involvunt, qualia sunt vota, sponsalia cum tertia persona, etc. ; si *unus* tantum habeat tale impedimentum v. g. votum, sufficit ut ille a proprio episcopo dispensetur. Si vero *uterque* habeat tale impedimentum, duplex est impedimentum et uterque a suo Episcopo dispensari debet. — **2**°) Si agatur de impedimentis **relativis**, quæ scilicet talem relationem habent, certum est ex S. Pœn. (4 sept. 1839 et 15 april. 1853), sufficere dispensationem *alterutrius* episcopi, si hic dispenset vi indulti apostolici, seu ex delegatione *expressa*. Si vero dispenset ex delegatione *præsumpta*, tunc DD. *disputant*. Nonnulli *affirmant* : quia episcopus unius jurisdictionem non habet in subditum alterius, facultas autem dispensandi ad proprios subditos restringitur. « *Sed*, inquit Kenrick, probabiliter censent alii sufficere dispensationem episcopi in cujus diœcesi celebrantur nuptiæ ; nam dispensando suum subditum, eum facit idoneum contractui cum alio. » Concludit Ballerini : « Cum

probabile sit, non opus esse altera dispensatione, licet sic contrahere ex generali principio, quod Ecclesia supplet, ubi opus fuerit. »

CAP. 2. DE CAUSIS DISPENSATIONUM

Q. 148. *An* 1°) *requiruntur*, et 2°) *quæ* sunt JUSTÆ CAUSÆ dispensandi ?

R. Ad 1um) *Affirm.*, cum dispensatio sit juris communis relaxatio. Constat ex TRID. (S. 24. c. 4, et S. 25, c. 18).

R. Ad 2um) *Generatim* loquendo *tres* vulgo CAUSÆ assignantur : *pietas*, *utilitas*, *necessitas*. — *In particulari* loquendo de dispensationibus matrimonii, inter varias causas in jure nominatim recensitas, aliæ dicuntur *honestæ*, aliæ *infamantes* seu *famosæ*.

Scholion. Ut scite observat S. THOM. (2. 2, q. 63, a. 2), « *facilius dispensatur absque peccato* ACCEPTIONIS PERSONARUM » cum divitibus et nobilibus, quam cum aliis : quia utilitas communis seu salus publica magis a potentibus quam a plebeiis dependet, et multum Ecclesiæ interest personas excellentes sibi non habere contrarias sed faventes et obligatas.

ART. I. De causis honestis

Q. 149. *Quæ* sunt CAUSÆ quæ vocantur *honestæ* ?

R. Communiores potioresque sunt sequentes, juxta ordinem indicatum in *Inst.* S. Prop. (9 maii 1877).

Explan. 1°) Angustia loci, *sive absoluta*, *sive relativa*, *ratione tantum oratricis*, *cum scilicet in loco originis vel etiam domicilii*, *cognatio fœminæ ita sit propagata*, *ut alium paris conditionis* [quoad ætatem, mores, genium, divitias, honorem, religionem, etc.], *cui nubat invenire nequeat*, *nisi consanguineum vel affinem*, *patriam vero deserere sit ei durum*. Reputatur autem *angustus* locus, qui non excedit numerum 300 focorum seu *1500 habitantium*, ut constat ex *Litteris* Card. Pro-datarii (30 aug. 1847) ; i. e. *catholicorum*, omissis adeoque infidelibus, hæreticis et schismaticis, non tamen incredulis et impiis. Et quidem *angustiam loci non esse desumendam a numero focorum cujusque* PAROCHIÆ, sed a numero focorum cujusque LOCI *vel etiam* PLURIUM LOCORUM, *si non distent ad invicem ultra milliare* seu 20 minutas, declaravit S. C. C. (16 dec, 1876, N.

R. T. IX, 32). Ceterum verba : *invenire nequeat,* non ita intelligas, quasi oratrix per se sibi virum quærere debeat, cum id non patiatur illius pudor et honestas; sed sufficit, quod non adsit vir, qui illam ducere velit. Nec refert, quod forte *in futuro* æqualem invenire poterit : quia non futurus eventus, sed præsens rei status attendi debet. Ob hanc causam, quæ tantum allegatur in favorem fœminæ, frequenter conceduntur dispensationes, etiam hodie in gradibus propinquioribus; modo oratores sint « *ex honestis familiis,* » i. e. quibus nulla turpitudinis nota adhæret, etsi forte pauperes at miserabiles exsistant. — 2°) **Ætas fœminæ superadulta,** *si scilicet 24 ætatis annum jam sit egressa;* neque necesse est ut *hactenus virum paris conditionis, cui nubere possit, non invenerit,* uti declaravit S. Pœnit. (5 apr. 1902). *Hæc vero causa haud suffragatur* VIDUÆ, *quæ ad alias nuptias convolare cupiat.* — 3°) **Deficientia** *seu* **incompetentia dotis,** *si nempe fœmina non habeat actu tantam dotem, ut extraneo æqualis conditionis, qui neque consanguineus neque affinis sit, nubere possit in proprio loco in quo commoratur* [etsi foris in vicinis locis facile nubere valeret]. *Quæ causa magis urget, si mulier penitus indotata exsistat, et consanguineus vel affinis eam in uxorem ducere aut etiam convenienter ex integro dotare paratus sit.* Ex communi DD. hæc ratio dispensandi subsisteret, si tertius fœminam competenter dotare velit, ea conditione, ut consanguineo vel affini nubat. — 4°) **Lites super successione bonorum jam exortæ,** *vel* **earumdem grave** *aut* **imminens periculum.** *Si mulier gravem litem super successione bonorum magni momenti* [habito respectu ad facultates oratorum] *sustineat, neque adest alius, qui litem hujusmodi in se suscipiat, propriisque expensis prosequatur... Huic proxime accedit alia causa, scilicet* : **Dos litibus involuta,** *cum nimirum mulier alio est destituta viro, cujus ope bona sua recuperare valeat. Verum hujusmodi causa nonnisi pro remotioribus gradibus sufficit.* — 5°) **Paupertas viduæ,** *quæ numerosa prole sit onerata et vir eam alere polliceatur.* Item *quod* **junior** *sit atque in periculo incontinentiæ versetur.* Nihil tamen impedit, quominus simul cum aliis causis etiam pro *viro* adferatur et hæc : *quod orator viduus liberis sit gravatus.* — 6°) **Bonum pacis,** *quo nomine veniunt nedum fœdera inter regna et principes, sed etiam exstinctio gravium inimicitiarum, rixarum et odiorum civilium,... quæ inter contrahentium consanguineos vel affines ortæ sunt, quæque matrimonii celebratione omnino componerentur; vel... licet pax inter ipsos inita jam sit, celebratio*

tamen matrimonii ad ipsius pacis confirmationem maxime conduceret. Nomine *rixarum* ex communi DD. etiam veniunt *lites* et *processus*, modo non procedant ex causa ejus matrimonii. — 7°) **Excellentia meritorum**, *cum aliquis aut contra fidei catholicæ hostes dimicatione, aut liberalitate erga Ecclesiam, aut doctrina, virtute, aliove modo de religione sit optime meritus.* — Præter has, aliæ causæ a TT. et CC. recensentur: *prærogativa dignitatis regiæ; conservatio illustris familiæ;* conservatio bonorum in eadem familia; *similis religionis et pietatis sensus,* seu *difficultas inveniendi alium virum indole, moribus, fide, pietate et christianis virtutibus tam commendabilem.* Imo est causa, quæ dici solet : *causa sine causa*, i. e. largior eleemosyna. Hæc valet, quando nulla alia subest sufficiens causa; aut subest quidem, sed sponsi verentur, ne forte sufficiens sit. In rescripto apostolico exprimetur his verbis : *Ex certis et rationabilibus causis*, quæ idcirco inquisitioni Ordinarii subtrahuntur, quamvis dicatur in rescripto, ut delegatus *de narratis diligenter se informet.*

ART. II. De causis famosis.

Q. 150. *Quæ* sunt CAUSÆ, quæ vocantur *famosæ* ?

R. Causæ *famosæ* seu *infamantes*, quæ etiam dicuntur *ob scandala vitanda*, recensentur sequentes, juxta ordinem in *Inst. cit.* S. Prop.

Explan. 1°) Nimia, suspecta, periculosa familiaritas ; *nec non* **cohabitatio** *sub eodem tecto, quæ facile impediri non possit.* — **2°) Copula** *cum consanguinea vel affine vel alia persona impedimento laborante præhubita et* **prægnantia**, *ideoque* **legitimatio prolis,...** *dummodo copula patrata non fuerit sub spe facilioris dispensationis, quæ circumstantia in supplicatione foret exprimenda.* Ast de *sublata* necessitate exprimendi hanc circumstantiam pro copula incestuosa, dicetur infra (q. 154). — **3°) Infamia mulieris**, *ex suspicione orta, quod illa suo consanguineo aut affini nimis familiaris, cognita sit ab eodem, licet suspicio sit falsa.* — **4°) Revalidatio matrimonii**, *quod bona fide* [saltem ex parte unius e contrahentibus] *et publice, servata* TRID. *forma, contractum sit... At si mala fide sponsi nuptias inierunt, gratiam dispensationis minime merentur, sic disponente* C. TRID. *S. 24, c. 5 de ref. matr.*, i. e. multo difficilius eam obtinebunt. — **5°) Periculum matrimonii mixti**, *vel* **coram acatholico ministro celebrandi**... *maxime in regionibus, ubi hæreses impune grassantur.*

— 6°) Periculum incestuosi concubinatus. — 7°) Periculum matrimonii civilis. — 8°) Remotio gravium scandalorum. —9°) Cessatio publici concubinatus.

Q. 151 *An* VALET dispensatio, si *non subsistant* causæ, quæ ad illam obtinendam fuerunt allegatæ ?

R. *Distinguendum est* inter causas *finales* et *impulsivas*. Causa dicitur **finalis** seu **motiva**, sine qua dispensatio aut nullo modo concederetur, aut nonnisi certis sub conditionibus et limitationibus, seu in alia forma. Dicitur vero **impulsiva** tantum, quæ quidem allicit superiorem ad facilius concedendum dispensationem, sed qua sublata, equidem et ineadem forma dispensationem impertiret. — *Hoc posito*, dico : — **1°**) Si UNA tantum causa *finalis* allegata sit et hæc sit **falsa** ; vel si DUÆ causæ *finales* allegatæ fuerint, quarum una **non sufficiat** et altera sit **falsa**, dispensatio est nulla, etsi orator versetur in bona fide. — **2°**) Si, præter unam *finalem*, *veram* et **sufficientem**, allegata fuerit alia *falsa*, sive finalis, sive impulsiva, DD. *disputant*. Existimaverim, dispensationem esse nullam, si *mala fide* error fuerit commissus, idque *in perversitatis pœnam*, ut statuit INNOC. III (cap. *Super litteris*, 20, *De rescriptis*), adeoque *post sententiam judicis* tantum. — **3°**) In **dubio** : an causa falso allegata, *finalis* sit an *impulsiva* ; vel : an causa finalis sit *vera* an *falsa*, standum est pro valore dispensationis (S. LIG., VI, 1133), — Commendatur interim praxis, qua, nisi habeatur periculum in mora, dispensatio petitur ad cautelam, ne deinceps oriantur conscientiæ angores.

Q. 152. *Quandonam* subsistere debet CAUSA, quæ ad dispensationis *validitatem* reputatur *necessaria* ?

R. Distinguenda sunt varia momenta.

Explan. 1°) Si nondum exsistat causa, dum **petitur** dispensatio, hoc solum eam non irritat : quia petitio censetur referri ad momentum quo dispensatio conceditur. — **2°**) Si dispensatio concedatur *in forma commissoria*, ut ordinarie fit, causa subsistere debet : tum *probabilius* quando pontifex dat mandatum dispensandi, seu, aliis verbis : dum Romæ **expeditur** dispensationis rescriptum ; hæc enim est sententia in

Tribunalibus Romanis recepta, cui favere videtur S. Pœnit. (28 nov. 1851) ; tum *certo certius* quando **fulminatur** a commissario seu delegato, i. e. officiali aut confessario, qui exsequi jubetur dispensationem sub conditione in rescripto ordinarie expressa aut saltem subintellecta : *si preces veritate nitantur.* — **3°**) Si vera sit causa, tum quando datur mandatum, tum quando fulminatur, sed **intermedio tempore** cessaverit, valet dispensatio, ut si puella, acceptis a R. P. ad Ordinarium litteris pro dispensatione ob dotis defectum, ante expeditam ab Ordinario dispensationem, thesaurum et repererit et amiserit (Sanch. VIII, 30, 16). — **4°** Si fulminata dispensatione, causa cesset **ante matrimonii celebrationem,** poterit matrimonium nihilominus contrahi, ut si pro causa allegatum fuerit, quod mulier esset vidua gravata prolibus et, dispensatione fulminata, proles mortuæ fuerint.

CAP. 3. DE MODO DISPENSATIONES A R. P. IMPETRANDI

Q. 153 *Qua* 1°) via dispensationes matrimoniales a R. P. impetrantur ; 2°) quas dispensationes concedit *S. Poenitentiaria*, quas vero *Dataria Apostolica* ; 3°) pro *quibusnam* dispensationibus exigitur taxa solvenda ; 4°) quæ est dispensatio in forma *ordinaria*, quæ vero in forma *pauperum* ; 5°) *an* valet dispensatio petita in forma *pauperum*, si oratores non sint pauperes ; 6°) *quinam* ad Tribunalia Romana *recurrere* possunt ?

R. Ad 1um) Regulariter loquendo, duo sunt Romæ diversa dicasteria seu tribunalia per quæ R. P. dispensationes matrimoniales concedit, nempe : S. Pœnitentiaria et Dataria apostolica, ad quam pertinent Cancellaria et Præfectura Brevium. (De istis dicasteriis fuse egi in opere : *De la Cour Romaine*, tom. II).

Explan. Dixi : **regulariter** ; nam in diœcesibus, quæ *S. Prop.* subjiciuntur, per hujus Congregationis organum omnes dispensationes impetrantur, idque sine taxa, licet non semper sine eleemosyna. — Præterea dispensationes super *disparitate cultus* et *mixta religione* conceduntur per S. Off.

R. Ad 2um) Regulariter loquendo, S. Pœnit. concedit dispensationes *secretas* valituras *pro foro interno tantum.*

Unde ad eam recurrendum est, quando impedimenta sunt *occulta*, præsertim si infamiam oratoribus inurant atque dispensatio petitur sub nominibus fictis. — Contra DATARIA APOST. concedit dispensationes *publicas*, valituras *pro utroque foro*. Ad eam igitur recurrendum est, quando impedimenta sunt *publica*, atque dispensatio petitur nomine proprio. *Publica* autem dicuntur ea impedimenta, quæ non solum talia sunt *de facto*, sed etiam quæ talia esse solent *natura sua*, ut *consanguinitas*, *affinitas ex copula licita*, *cognatio legalis* et *spiritualis*, *publica honestas*, *ordo* et *votum solemne*, quamvis in præsens de facto ignorentur et lateant.

Explan. Dixi : **regulariter** ; nam hodie, ex mandato R. Pontificis, S. PŒNITENTIARIA, loco DATARIÆ, dispensat, etiam quoad forum externum in impedimentis consanguinitatis et affinitatis, quando dispensatio *in forma pauperum* postulatur ; immo, in casibus extraordinariis et gravibus, etiam pro oratoribus non pauperibus.

R. Ad 3um) Exigitur *taxa*, quæ etiam vocatur *compositio* seu *componenda*, Romam mittenda, proportionata fortunæ oratorum, pro solis dispensationibus in *consanguinitate* aut *affinitate ex copula licita*.

Explan. Porro **taxa** exigitur non quidem in *pretium* dispensationum, quæ, ut præcipit TRID. (S. 24, *de ref. matr.* cap. 5) gratis conceduntur ; sed per modum cujusdam *mulctæ*, ut explicat PIUS VII (*Brevi* 28 febr. 1809) : *ad resarciendum aliqua ratione vulnus quod ex dispensationum matrimonialium concessione ecclesiasticæ disciplinæ infligitur, et ad matrimonia inter personas consanguinitatis vel affinitatis vinculo invicem conjunctas, raviora ac difficiliora reddenda.* Ceterum hujusmodi taxa partim inservit ad subveniendum ministris DATARIÆ, partim in pias causas impenditur. Itaque taxa non exigitur pro dispensationibus super aliis impedimentis : sed tantum solvendæ sunt *expensæ* pro posta et pro agente romano, qui supplicam Romæ præsentat, quæ expensæ in diœcesi MECHL. ad summam circiter 10 francorum pertingunt ; et insuper aliquando præcipitur *eleemosyma* pauperibus eroganda.

R. Ad 4um) Dispensatio habetur *in forma ordinaria*, quando pro dispensationibus super consanguinitate et affinitate legitima solvenda est *taxa* seu *componenda* præcitata. Dicitur vero *in forma pauperum*, quando dispen-

satur in iisdem impedimentis cum *pauperibus* absque ulla taxa, vel cum *fere pauperibus* leviori tantum taxa imposita ; quæ est saltem trium scutatorum seu circiter 16 francorum. In utroque tamen casu solvendæ sunt *expensæ* de quibus supra, nisi vere pauperes, ob magnam paupertatem, ab iis quoque eximantur.

Explan. Porro **pauperes** dicuntur, ex URBANO VIII et PIO VI (*Rescrip.* an. 1788 ad Archiep. Turon.) : *qui adeo miserabiles sunt, ut labore manuum et industria tantum vivant :* i. e. qui, licet bona aliqua possideant, in præsens tamen tot reditus, deductis oneribus, non habent, quibus decenter pro sua conditione vivere possint, sed ad vitam sustentandam labore quoque suo et industria egent. Tales, ex responso DATARIÆ an. 1841, reputandi sunt, quorum fortuna valorem circiter 3,000 fr. non excedit, ii vero, quorum fortuna valorem circiter 10,000 franc. non excedit, **fere pauperes** dicuntur. Interim notentur heic sequentia : **1°**) Cum valor pecuniæ non sit æqualis in omni loco et tempore, summæ assignatæ ad classificandos *pauperes* et *fere pauperes* facile variari possunt. **2°**) Æquitas postulat, ut in determinatione fortunæ ratio habeatur non solum fortunæ *in re* seu *in præsens*, sed etiam in *spe certa*, v. g. ex certa successione futura : tum etiam *emolumentorum*, quæ quis ex locupleti officio aut industria in dies acquirit et necessariam sustentationem multum excedunt.

R. Ad 5um) *Affirmat* S. LIG. (H. A. XVIII, 87) valere dispensationem in forma pauperum, licet oratores pauperes non sint, ex declaratione S. C. C. (9 sept. 1679), apud MONACELLI ; idque admittimus, *saltem generatim loquendo*. Ratio est : quia paupertas non est ratio, ob quam conceditur dispensatio, sed ob quam conceditur *gratis*. Quare deficiente causa gratuitatis, non ideo deficit causa dispensationis.

Explan Si tamen quid notabile defraudatum est, id conjuges supplere tenentur. Nam ad **quæsitum** : *An conjuges qui possidebant 10,000 fr. et se pauperes finxerant in supplica, obtenta dispensatione, valide contraxerint*? S. PŒNIT. **resp.** (3 dec. 1852) : *Matrimonium esse validum, sed oratores teneri solvere jura Datariæ Apostolicæ.* — Dixi : **saltem generatim loquendo** ; de valore enim dispensationis, præsertim a S. PŒNIT. concessæ, **dubitandum est**, si in rescripto habeatur clausula : *Dummodo exponentes vere pauperes ac miserabiles sint ;*

aut : *Dummodo exponentes præter supradicta bona nihil aliud habeant, neque sperare possint*, quæ aliquando adhibetur, dum in forma pauperum conceditur dispensatio possidentibus ultra 3,000 fr. Ex decr. S. Pœnit. (5 feb. 1900) Ordinarius tenetur testificari quod oratores sint pauperes aut quasi pauperes, *onerata super hac re Ordinariorum conscientia.* Impedito episcopo subscribat aliquis ad hoc *specialiter deputatus.*

Explan. Hodie tamen solet supplicatio non ab ipsis partibus, sed a *parocho* vel *confessario* transmitti ; a *parocho* : si impedimentum sit publicum : a *confessario* : si sit occultum et ex sola confessione notum. Hi tamen, saltem *ordinarie* loquendo, solent scribere, non ipsi Romam, sed ad *episcopum* aut *officialem*, cui casum cum omnibus suis circumstantiis rite exponunt : tum quia, ubi agitur de dispensationibus impetrandis super impedimentis publicis, exigitur ut veritatem allegatorum episcopus ejusve officialis attestetur, eique deputari soleat dispensationis exsecutio ; tum quia, ubi agitur de dispensationibus super impedimentis occultis, in plerisque eorum, vi facultatis extraordinariæ, dispensare soleat ipse episcopus. Imo aliquando parochus, nisi agatur de impedimento occulto, partes ipsas remittit ad vicariatum pro pleniori examine et negotii expeditione.

CAP. 4. DE PROPONENDIS IN LIBELLO SUPPLICI, SEU DE STYLO CURIÆ ROMANÆ

Q. 154. *Quænam* in LIBELLO supplici necessario sunt *exprimenda*, quando petitur dispensatio : 1°) in impedimento *publico* ; 2°) in impedimento *occulto* ?

R. Ad 1um) Quando dispensatur in impedimento *publico*, sive *directe* ab Apost. Sede, sive ex *expressa pontificia delegatione*, ex *Instruct.* Prop. (9 maii 1877) *ea quæ*, PRÆTER CAUSAS, *in litteris supplicibus pro dispensatione obtinenda, de jure vel consuetudine aut stylo Curiæ* EXPRIMENDA *sunt, ita ut, si etiam ignoranter taceatur veritas aut narretur falsitas, dispensatio* NULLA *efficiatur*, hæc sunt *sex* sequentia.

Explan. Scilicet : **1°) Nomen** *et* **cognomen** *Oratorum, utrumque distincte ac nitide ac sine ulla litterarum abbreviatione scribendum.* Quod error *nominis* (vulgo prænominis) et *cognominis* possit vitiare dispensationem etiam ex eo deducitur, quod inter facultates, quas R. Pontifex concedere solet episcopis,

habetur illa : *Convalidandi litteras dispensationis, quæ nullæ fuerint ob errorem nominis vel cognominis contrahentium.* Interim juxta plerosque valet dispensatio, si error unius litteræ aut syllabæ in nomine aut cognomine talis sit, ut nullum esse possit dubium circa identitatem oratorum, ut si aiunt, *Antoninus* ponatur pro *Antonius*, quod exemplum non admittimus ; vel si esset tantum nominum transpositio ; imo, si plura imposita fuerint, illud videtur sufficere, quo quis vulgo appellari consuevit. — 2°) **Diœcesis originis** *vel* **actualis domicilii.** *Quando oratores habent domicilium extra diœcesim originis, possunt, si velint, petere, ut dispensatio mittatur ad Ordinarium diœcesis, in qua nunc habitant.* Quod si diversa sit utriusque diœcesis, utraque est exprimenda. — 3°) **Species** *etiam* **infima impedimenti** : *an sit consanguinitas vel affinitas, orta ex copula licita vel illicita ; publica honestas originem ducens ex sponsalibus vel matrimonio rato ; in impedimento criminis, utrum provenerit ex conjugicidio cum promissione matrimonii, aut ex conjugicidio cum adulterio, vel ex solo adulterio cum promissione matrimonii ; in cognatione spirituali, utrum sit inter levantem, vel inter levantem et levati parentem.* — 4°) **Gradus** *consanguinitatis, vel affinitatis aut honestatis ex matrimonio rato ; et an sit simplex vel mixtus, non tantum remotior, sed et propinquior ; uti et* **linea**, *an sit recta vel transversa ; item an Oratores sint conjuncti ex duplici vinculo consanguinitatis tam ex parte patris, quam ex parte matris.* 5°) **Numerus impedimentorum**, *e. g. si adsit duplex aut multiplex consanguinitas vel affinitas ; vel si præter cognationem adsit etiam affinitas, aut aliud quodcumque impedimentum, sive* DIRIMENS, *sive* IMPEDIENS. Itaque si quis duplici laboret impedimento, necesse habet proponere utrumque eodem petitionis libello : alias neutrum tollitur. Quod si unum sit *publicum*, alterum *occultum*, ut si v. g. cum consanguinitate concurrat affinitas ex copula illicita, tunc si *adsit consensus oratorum*, una fiat supplica pro impedimento *publico*, in qua fiat mentio *occulti*, addendo id fieri de consensu oratorum. Si vero *non adsit consensus oratorum*, vel peti nequeat vel non videatur petendus, eo quod non potest revelari sine infamia vel aliis damnis, tunc *publicum* in supplica publica ad DATARIAM exponi debet ; utrumque vero tam *publicum* quam *secretum* in secreta ad PŒNIT., exprimendo super impedimento *publico* obtentam esse aut animum esse petendi dispensationem. Præstat autem in hoc casu, ut primo petatur dispensatio a PŒNIT. ne, forte obtenta dispensatione a DATARIA, illa negetur in PŒNITENTIARIA, et sic inutiles expensæ fiant in

Dataria. — **6°) Variæ circumstantiæ**; *scilicet : an matrimonium sit contrahendum vel contractum ; si jam contractum, aperiri debet, an bona fide, saltem ex parte unius, vel cum scientia impedimenti ; item an præmissis denuntiationibus et juxta formam Trid. ; vel an spe facilius dispensationem obtinendi ; demum an sit consummatum, si mala fide, saltem unius partis. seu cum scientia impedimenti.*

NOTA. 1°) Quando dispensatio petitur a Dataria, i. e, in forma honesta, etiam exprimenda est *ætas* utriusque oratoris juxta monitum an. 1858 pluribus officialibus datum, eaque solet in pluribus diœc. semper exprimi, quando pro foro externo recurritur. Ejusdem tamen indicatio non requiritur ad valorem, nisi quando quis *ætatem* deberet allegare ut causam finalem, et pro hoc casu stricte sufficeret dicere oratricem habere 24 annos completos seu attigisse 25 ^{um}, licet tunc etiam melius sit exprimere ætatem quam revera oratrix attigit. Error autem eo in casu in ætate admissus tantum vitiaret dispensationem, si oratrix revera annum 25um non attigisset.

Nota 2°) Inter circumstantias ad valorem dispensationis necessario exprimendas, numerabatur **olim** (S. Off. 1 aug. 1890, S. Pœn. 20 jul. 1876) : **Copula incestuosa** *habita inter sponsos* ante dispensationis exsecutionem. Ast **hodie** hujusmodi necessitas *incestuosam copulam* exprimendi sublata fuit a Leone XIII (S. Off. 25 jun. 1885) : *Verum cum plurimi sacrorum antistites sive seorsum singuli, sive conjunctim S. Sedi retulerint, maxima ea de causa oriri incommoda hasce litteras omnibus locorum Ordinariis dandas jussit (Leo XIII), quibus eis notum fieret, decretum superius relatum* S. R. *et* U. Inquisitionis, *et* S. Pœnitentiariæ, *et quidquid in eumdem sensum alias declaratum, statutum aut stylo Curiæ inductum fuerit a se revocari, abrogari nulliusque roboris in posterum fore decerni ; simulque statui et declarari, dispensationes matrimoniales posthac concedendas, etiamsi copula incestuosa vel consilium et intentio per eam facilius dispensationem impetrandi reticita fuerint, validas futuras.* Deinde sequens additur **monitum** : *Dum tamen ob gravissima rationum momenta a pristino rigore hac super re Sanctissimus Pater benigne recedendum ducit, mens Ipsius est, ut nihil de horrore, quod incestus crimen ingerere debet, ex fidelium mentibus detrahatur ; imo vero summo studio excitandos vult animarum curatores, aliosque quibus fovendæ inter christifideles morum honestatis cura demandata est, ut prudenter quidem, prout rei natura postulat, efficaciter tamen elaborent huic facinori insectando et fidelibus ab eodem, propositis pœnis quibus*

obnoxii fiunt, deterrendis. — Præterea circa easdem Litteras **notentur** sequentia : **1°**) Nihil impedit quominus *incestus*, casu occurrente, allegetur inter causas ad obtinendam dispensationem. **2°**) Incestus declaratio erit necessaria, tum si ejus causa ab oratoribus contractum fuit *impedimentum*, ut si viduus, comparte adhuc vivente, defloraſſet suam consanguineam aut affinem sub promissione matrimonii ; tum ad *legitimandam prolem* jam ante sublatum impedimentum natam ex commercio incestuoso, saltem si hoc formaliter incestuosum fuerit ; hujusmodi enim proles subsequenti parentum matrimonio non legitimatur, sed speciali legitimationis indulto indiget a S. Pontifice impetrando.

R. Ad 2um) Quando dispensatur in impedimento *occulto*, eadem sunt exprimenda sicuti in supplica pro dispensatione publica, una cum causis dispensandi, exceptis tamen *nomine* et *cognomine*, necnon *diœcesis originis* vel *actualis domicilii* oratorum, quæ omittenda sunt, ne illorum fama lædatur ; sed adhibentur nomina ficta v. g. Titius et Titia, etc.

CAP 5. DE EXSECUTIONE DISPENSATIONIS PONTIFICIÆ

Q. 155. *Quisnam*, pro *foro externo*, COMMITTI solet pro *exsecutione* dispensationis romanæ ?

R. Super hac re, *ad pastorale ministerium utilius faciliusque reddendum*, prodiit *nova* legislatio ex Litteris quas, de mandato LEONIS XIII, tradidit S. Off. (20 febr. 1888).

Explan. Scilicet SANCTISSIMUS *sanxit :* **1.** *dispensationes matrimoniales omnes in posterum committendas esse vel* **Oratorum Ordinario** *vel* **Ordinario loci. 2.** *Appellatione* **Ordinarii**, *venire Episcopos, Administratores seu Vicarios Apostolicos, Prælatos seu Præfectos habentes jurisdictionem cum territorio separato, eorumque Officiales seu Vicarios in spiritualibus generales, et sede vacante Vicarium Capitularem vel legitimum Administratorem.* **3.** *Vicarium Capitularem seu Administratorem eas quoque dispensationes Apostolicas exsequi posse, quæ remissæ fuerint Episcopo aut Vicario ejus generali vel Officiali nondum exsecutioni mandatas, sive hi illas exsequi cœperint, sive non. Et vicissim sede deinde provisa, posse Episcopum vel ejus Vicarium in spiritualibus generalem seu Officialem exsequi dispensationes quæ Vicario Capitulari exsequendæ remissæ fuerant,*

seu hic illas exsequi cœperit seu minus. **4.** *Dispensationes matrimoniales Ordinario oratorum commissas, exsequendas esse ab illo Ordinario, qui litteras testimoniales dedit, vel preces transmisit ad S. Sedem Apostolicam, sive sit Ordinarius originis sive domicilii, sive utriusque sponsi, sive alterutrius eorum; etiamsi sponsi quo tempore exsecutioni danda erit dispensatio, relicto illius diœcesis domicilio, in aliam diœcesim discesserint non amplius reversuri, monito tamen, si id expediri judicaverit, Ordinario loci, in quo matrimonium contrahitur.* **5.** *Ordinario prædicto fas esse, si ita quoque expedire judicaverit, ad dispensationis exsecutionem delegare alium Ordinarium, eum præsertim, in cujus diœcesi sponsi actu degunt.* » Cfr. *Explicationes* hujus dispositionis ap. N. R. T. (XX, 128).

NOTA. Ut patet ex quæstione proposita, præfata responsio spectat dispensationes matrimoniales in impedimentis publicis seu pro **foro externo**. Dispensationes enim in impedimentis occultis seu pro **foro interno** solent committi confessario, ex approbatis ab Ordinario, per latorem rescripti eligendo.

Q. 156. *An* VERIFICATIO *precum*, quæ in rescripto præscribitur, necessaria est pro *valore* dispensationis ?

R. Hodie *negative.*

Explan. dixi : **hodie** ; nam **olim** desuper *controversum* fuit. Alii **affirmabant** ; alii **negabant** ; alii **distinguentes** inter clausulam : *si ita est, si preces veritate nitantur,* et clausulam: *si preces veritate niti repereris*, dicebant in *primo* casu non requiri verificationem ; secus vero in *secundo* : quia tunc causæ cognitio induit naturam conditionis. — Ast **hodie**, cum ex mandato LEON. XIII (28 aug. 1885) clausulæ : *Si preces veritate niti repereris* nunc substituenda sit hæc alia: *Si vera sint exposita*, sicque non amplius adhibeantur formulæ quæ induunt naturam conditionis, jam tertia sententia confunditur cum secunda. Sententia confirmatur ex responso S. PŒNIT. (27 april. 1886) : *Utrum ad* **validitatem** *executionis requiratur nova et canonica verificatio causarum vel Litterarum Apostolicarum instituenda, casu quo Ordinarius de causis dispensationis exactam et per juratos testes habitam informationem ceperit, antequam preces pro obtinenda dispensatione S. Sedi porrexisset* ? **resp** : *Negative.*

In **praxi** verificatio precum, etsi non requiratur ad valorem dispensationis, *regulariter* tamen post acceptum rescriptum apostolicum est facienda, antequam ad fulminationem procedatur : tum quia severe in ipsis rescriptis præcipitur, his vel simi-

libus verbis : *Discretionis tuæ, de qua plenam in Domino fiduciam habemus,* COMMITTIMUS *et* MANDAMUS, *quatenus de præmissis te diligenter informes, et si vera sint exposita, super quo* CONSCIENTIAM TUAM ONERAMUS ; tum quia forte error irrepsit, aut causa cessavit, aut novum impedimentum exortum est ex quo dispensatio certe esset invalida. Dixi : **regulariter** ; nam in casu urgentis necessitatis ad eam verificationem faciendam exsecutor non tenetur, præsertim si moraliter certus foret per priorem informationem tum adesse veritatem, tum non cessasse justam dispensationis causam. Officialis tamen in hoc casu monebit parochum, ut summarie in precum veritatem inquirat, et a celebratione matrimonii abstineat, si forte vitium detegat, quo dispensatio nulla reddatur.

Scholion. Matrimonium *ante fulminationem dispensationis* invalide celebrari, certissimum est [1]. Quod si tamen aliquando contigisset, posset nihilominus rescriptum apostolicum exsecuti oni mandari **absque novo recursu** ad S. Sedem, ut constat ex S. PŒNIT. (27 jun. 1885.) Ad **dubium** enim : *Aliquando evenit, ut, litteris apostolicæ dispensationis nondum exsecutioni datis, oratores, quorum favore expeditæ sunt, ex errore contrahant in forma Tridentini : an Ordinarius, re comperta, possit valide easdem litteras apostolicas nihilominus exsequi, ut partes iterum coram parocho et testibus se sistant et consensum renovent ?* S. PŒNIT. : *Affirmative, sic benigne annuente* SS^mo. (N. R. T. XIX, 59).

Q. 157. *Quandonam* 1°) præscribitur SEPARATIO oratorum facienda ; 2°) *in quo* consistit ; 3°) *quanto* TEMPORE durare debet ; et 4°) an sub *pœna* NULLITATIS est ab exsecutore *imponenda* vel ab oratoribus *observanda ?*

R. Ad 1um) Semper aut fere semper imponitur SEPARATIO, si inter oratores copula fuerit habita vel illius fun-

1. Invalida est *fulminatio,* nec proinde valet dispensatio matrimonialis, si *fulminatio* fieret antequam originale rescriptum fuerit præsentatum delegato exsecutori, etiamsi per litteras, telegraphum, aut aliter certam notitiam obtentæ dispensationis obtinuisset, ut constat ex S. POENIT. (15 jan. 1894, N. R. T. XXVI, 406) ; — *nisi notitia telegraphica transmissa fuerit ex officio, auctoritate S. Sedis.* Ita S. Off. (14 aug. 1892). Quare, extra hunc casum, *opus esset nova dispensationis executione* (S. POENIT. l. c.). Accepto tamen originali, posset rescriptum apostolicum executioni mandari absque novo recursu ad S. Sedem. Cfr. R. T. FRANÇ. (III. 640).

data suspicio orta, aut etiam si oratores scienter contraxerint matrimonium invalidum.

R. Ad 2um) Hodie hoc nomine SEPARATIONIS in utriusque tribunalis rescriptis, tam Pœnitentiariæ quam Datariæ, intelligitur separatio *a thoro* et etiam *ab habitatione*, si possibile sit.

Explan. Dixi **hodie** ; nam **olim** in S. PŒNIT. nomine *separationis* intelligebatur non tantum separatio *a thoro* et *ab habitatione*, sed insuper interdictio *ab omni tractu*, i. e. ab omni familiari conversatione, quales sunt visitationes, amica colloquia, etc.

R. Ad 3um) Separatio durare debet toto tempore a Roma vel ab exsecutore determinato, si hujus arbitrio relinquatur.

R. Ad 4um) Non sub pœna nullitatis est imponenda nec observanda.

Explan. Quod **1°) impositionem** attinet, separatio **olim** erat quidem imponenda ante fulminationem, sub pœna nullitatis ; ast **nodie**, ut menti dispensantis satisfiat, imponenda quidem est, si fieri potest, ejusdem tamen omissio non reddit dispensationem invalidam. Cum enim circa clausulam : *remoto, quatenus adsit, scandalo, præsertim per separationem tempore tibi beneviso, si fieri poterit*, propositum fuisset **dubium** : *Utrum casu, quo separatio sponsorum fieri possit, ad effectum reparandi scandalum, ad validitatem exsecutionis sufficiat, ut exsecutor aliis mediis efficacibus scandalum reparandum curet ?* **Resp.** S. PŒNIT. (27 april 1886) *Expedire, ut scandalum removeatur per separationem sed non prohiberi, quominus alii modi adhibeantur, qui prudente judicio Ordinarii sufficiant ad illud removendum.* Idem docet in resp. (12 april 1889). — Quod vero **2°) observationem** attinet, separatio est quoque observanda ab oratoribus, ita ut eam transgredientes peccent, sed non sub pœna nullitatis.

Q. 158. *Quæ* sunt præcipue CLAUSULÆ, quæ in rescriptis S. PŒNIT. apponi solent ?

R. Sunt *novem* sequentes.

Explan. 1°) « Si ita sit. » Unde tenetur confessarius intra confessionem interrogare pœnitentem circa precum veritatem. Fides autem pœnitenti adhibenda est, nisi confessarius certo sciat oppositum ex notitia extra confessionem accepta.

— 2°) « **Audita prius sacramentali confessione** ». Unde de valore requiritur confessio, saltem alicujus peccati, quamvis confessio foret sacrilega. Sed, si pœnitens sit indispositus, dispensatio cum absolutione differenda est, nisi urgens necessitas suadeat dispensationem accelerare. Porro post confessionem vel absolutionem adhiberi *poterit* hæc vel similis formula : *Et insuper auctoritate apostolica mihi concessa dispenso tecum super impedimento*, v. g. primi gradus proveniente ex copula illicita a te habita cum sorore mulieris, *cum qua contraxisti* (aut contrahere intendis), *ut matrimonium cum illa rursus contrahere possis*, *renovato consensu* (vel ut matrimonium cum illa contrahere possis), *et prolem quam suscepisti* (vel suscipies) *legitimam declaro. In nomine Patris* ✝, *etc.* Interim nulla determinata formula concedendi dispensationem præscribitur, adeoque satis est, ut confessarius dicat se vi rescripti seu auctoritate apostolica, dispensare super tali impedimento ; et ideo dixi : *poterit*. — 3°) **Sublata occasione**. Intelligitur occasio proxima, quæ, si voluntaria sit, removeri debet ; sin minus, satis erit, si orator studeat de proxima remotam efficere. — 4°) **Injuncta... gravi pœnitentia**, distincta scilicet a pœnitentia sacramentali. Si S. Pœnit. eam determinet, hæc omnino foret injungenda. Sin autem arbitrio confessarii relinquatur, attendere ille debet tum ad delicti gravitatem, et pœnitentis vires, tum ad qualificationem Pœnitentiariæ, an exigat pœnitentiam *salutarem* tantum, an *gravem*, *gravissimam*, *longam*, *diuturnam*, *perpetuam*. — 5°) **Et aliis injunctis quæ de jure fuerint injungenda**. Quibus verbis monetur confessarius ut imponat pœnitenti ceteras obligationes quæ ob alia peccata aut quavis de causa ei imponendæ sunt, v. g. ut restituat, scandalum reparet. — 6°) **Dummodo impedimentum sit occultum**, i. e. sensu exposito (q. 147, Res. 3). Si dicatur : *omnino occultum*, ut solet poni in impedimento criminis ex conjugicidio, tunc non est amplius tale, si posset per duos testes probari. — 7°) **Ut dispensatio in foro externo nullatenus suffragetur**. Unde si impedimentum fiat *publicum*, ad scandalum vitandum conjuges separentur, donec pro foro externo a Dataria obtineatur dispensatio ; attamen secreto uti conjuges haberi possunt, quia impedimentum est sublatum. Imo, si v. g. fides seu testimonium confessarii (conjugibus ipsis illud petentibus) accedat de dispensatione obtenta, nullus amplius inferendæ illis molestiæ locus erit. — 8°) **Præsentibus laceratis**. Quæ laceratio statim est facienda. i. e. *intra triduum*, ab exsecutione dispen-

sationis. Si autem non sit apposita clausula laccrationis, prout non apponitur, quando matrimonium nondum est contractum, dispensatio occulte conservanda est a parocho, vel in libro aliquo notanda, ut, dum opus fuerit, de veritate matrimonii constare possit. — 9°) **Certiorata parte de nullitate prioris matrimonii.** Unde v. g. uxor dicat viro : *quando nupsi, non habui verum consensum : renovemus illum.* Quod caret mendacio, quia consensus nullus consensus non est. Vel dicat : *Dixit mihi confessarius matrimonium nostrum nullum esse ; renovemus consensum.* Vel etiam ipse confessarius, habita licentia ante se vocet conjuges eisque dicat : *Conscientia mihi dictat vestrum matrimonium fuisse nullum ; ad eam sedandam, consensum renovate.* At si metuendum sit, ne alter exinde aliquid suspicetur vel inquirat, consultius erit iterum S. Sedem adire, ut sanet matrimonium *in radice,* seu potius, ut remittat conditionem dispensationi adjectam certiorandi alteram partem de nullitate consensus. Cfr. Bened. XIV (*Inst.* 87, n. 80 et *Syn.* XIII, XXI, 7). Ceterum præfata clausula recentius mitigata fuit adjiciendo : *et quatenus hæc certioratio absque gravi periculo fieri nequeat, renovato consensu juxta regulas a probatis auctoribus traditas.* — Quænam mutationes jam faciendæ sint in Litteris Apostolicis quibus a Dataria Apostolica conceduntur dispensationes matrimoniales, docet S. Off. (28 aug. 1895, N. R. T. XXVIII, 80).

Q. 159. *Quid* agendum, si oratores, conscii impedimenti et complices peccati, *diversos* habeant *confessarios* ?

R. Tunc prior confessarius, facta dispensatione, litteras clausas pœnitenti tradere debet, transmittendas alteri confessario, non quidem ad dispensandum, sed ad pœnitentiam congruam imponendam. Si vero compars non fuerit complex, v. g. in affinitate ex culpa sponsi solius, sufficit, ut illa, quatenus fieri potest, de obtenta dispensatione certioretur. Ita S. Pœnit. (15 nov. 1748).

Q. 160. *Quid* facto opus, si *post fulminatam* dispensationem super uno imp. dirimente, 1°) *detegatur* et aliud ante eam jam existens ; 2°) *novum* suboriatur ; aut 3°) copula *iteretur* ex qua orta fuit affinitas ?

R. Ad 1um) Tunc, sive detegatur *ante*, sive *post* matrimonium contractum, debent obtineri litteræ aliæ in

forma *Perinde valere* ; pro quarum supplicatione factum *totum*, ut se habet, est exponendum, cum prior dispensatio irrita fuerit. Idem fieri debet, quando ob alium defectum primæ litteræ sunt irritæ, ut si circumstantia de stylo Curiæ necessario exprimenda fuerit omissa.

R. Ad 2um) Similiter petenda est dispensatio super hoc novo impedimento, antequam matrimonium possit contrahi ; sed tunc necesse non est in hac supplica mentionem facere alterius impedimenti jam legitime sublati.

Resol. Hinc si quis, post fulminatam dispensationem ad ducendam consanguineam, contraheret cum illa affinitatem cognoscendo ejus sororem, satis esset aliam, hujus solius affinitatis mentione facta, dispensationem impetrare. Ita Sanch. (VII, 23, 4).

R. Ad 3um) Non ita liquet, an nova requiratur dispensatio, casu quo copula iteretur ex qua orta fuit affinitas.

Explan. Alii **affirmant** cum Sanch. VIII, 24, 8) : « Quia, cum prior affinitas sit omnino per dispensationem ablata, contrahitur nova affinitas per hanc copulam, in qua nulla est dispensandi commissio. » Alii **negant**; tum quia *factum legitimum retractari non debet, etiamsi postea is casus inciderit, a quo initium habere non potuisset.* Cui posteriori sententiæ favet responsum S. Pœnit. (21 sept. 1752) quod refert S. Lig. (VI, 1140) : *S. Pœnitentiaria ad præmissa respondet, quod si orator alias super eodem primi affinitatis gradus impedimento ad matrimonium contrahendum cum muliere, de præsenti ejus conjuge, fuerit dispensatus, etiamsi ipse post obtentam gratiam atque ante matrimonii celebrationem, denuo cum supradictæ mulieris matre relapsus sit, nova dispensatione non indigere.* Cum ibi dicatur nova dispensatione opus non esse, si contingat ista fornicatio *post obtentam gratiam atque ante matrimonii celebrationem*, videtur etiam comprehendi casus quo contingat post gratiam non tantum Romæ concessam sed etiam exsecutioni mandatam.

SECTIO 4ª

DE REVALIDATIONE MATRIMONII

CAP. UNICUM. DE OFFICIO PAROCHI ET CONFESSARII IN CASU MATRIMONII INVALIDE CONTRACTI, DEQUE MODO ILLUD REVALIDANDI.

Q. 161. *Quid* agere debet parochus vel confessarius qui *certo novit* matrimonii alicujus *nullitatem* ?

R. Vel impedimentum est **publicum**, vel est **occultum**. — **A**) Si impedimentum sit **publicum**, cogendi sunt conjuges ad separationem faciendam quoad thorum et habitationem. — **B**) Si sit **occultum**, tunc *subdistinguendum est*, et videndum : an vel **utrique** vel **alterutri**, vel **neutri** sit notum. **1°**) Si **utrique** notum est, conjugii usus interdicendus est, et ubi nullum exstat incontinentiæ periculum, poterunt simul habitare ad instar sororis et fratris, donec matrimonium rite convalidatum fuerit. Si autem **2°**) impedimentum **alterutri** tantum parti sit notum, tunc moneri debet, ut abstineat tam a redditione debiti, quam a petitione, et ab omni actu venereo, donec revalidationi provisum fuerit. Unde, ubi timendum est, ne compars nullitatis ignara debitum exigat, conjux, meliori quo possit modo, huic periculo se subtrahere debet, vel alteri manifestando nullitatem, vel si hoc prudenter fieri non possit, prætextum quærendo, prout fert conditio et vivendi ratio personarum. Si demum **3°**) **neutri** sit notum impedimentum tunc si conjuges sint in **bona fide** et possit impedimentum manifestari, spe moraliter certa fore, ut matrimonium convalidetur, illud debebit manifestari. Plerumque tamen expediet differre monitionem, donec obtenta fuerit dispensatio, ut hac obtenta, facilius obsequatur monitis. Quod si nulla sit spes hujusmodi, imo timeantur mala gravia, nec debet, nec potest nullitatem manifestare. Aliquando tamen occulta dispensatio peti poterit per *sanationem in radice.*

Q, 162. *Quomodo* matrimonium irritum *revalidari* potest.

R. Matrimonium irritum esse potest : vel *ob* solam clandestinitatem ; — vel *ob* aliud impedimentum ; — vel *ob* utrumque simul.

Explan. Si **1°** *ob* **solam clandestinitatem,** tunc : vel **uterque** consentit redintegrare, vel **unus** tantum, vel **neuter**. — Si **primum** : celebretur matrimonium in forma Trid., publice vel occulta, prout nullitas matrimonii publica vel occulta fuerit, nisi **Ordinarius** *ob peculiares circumstantias judicaverit expedire, ut secreto... potius celebretur... dummodo tamen publicum scandalum alia ratione removeri possit* (Capra, *Inst.*, 25 april. 1805). — Si **secundum** : obtinendum est a parte retinente, ut aliquatenus saltem consentiat per procuratorem, litteras; vel recurrendum ad *sanationem in radice*, remoto semper scandalo, quod fieri potest divulgando matrimonii convalidationem. — Si **tertium** : orandum est pro ipsis et laborandum pro eorum conversione.

2°) Si *ob* **aliud impedimentum**, tunc : vel nullitas oritur ex **defectu consensus**, vel ex **alio impedimento**, in quo Ecclesia dispensare potest. — Si **A**) ex **defectu consensus**, tunc vel **neutra** pars consensum sufficientem præbuit, vel **una** tantum. Si **primum** : necesse est, ut utraque eum præstet consensum, qui requiritur ad valide contrahendum, idque in forma Trid., si clandestine fuisset initum in locis ubi Trid., decretum obligat, secreto vel publice. Si **secundum** : renovandus est ab utroque consensus, si fieri possit, idque post certiorationem de nullitate. Si fieri non possit, eliciatur saltem partis insciæ novus consensus, absque certioratione. Si nec hoc fieri possit, detur novus consensus copula utendo cum animo conjugali. — Si **B**) ex **alio impedimento**, tunc **1°**) si nullitas sit nota **utrique**, vel sine periculo possit manifestari, obtinenda est dispensatio, qua fulminata, renovandus est consensus, occulte vel publice pro circumstantiis. Sin autem **2°**) nullitas **uni** tantum sit nota, nec sine gravi incommodo manifestari possit, *plerumque* non sufficit simplex dispensatio, sed recurrendum est ad *sanationem in radice*, qua obtenta et fulminata, renovetur consensus a parte conscia et fiat matrimonium, virtualiter perseverante consensu alterius. Dixi : *plerumque* ; nam sufficiet simplex dispensatio in casu urgentis necessitatis, nec facile dispensatio in radice obtineri possit.

3°) Si *ob* **utrumque simul,** tunc obtenta et fulminata

dispensatione in impedimento alio quod adest, observentur dicta de matrimonio irrito ex clandestinitate.

Q. 163. *Quid* 1°) est SANATIO IN RADICE ; 2°) *quomodo* ab ORDINARIA dispensatione *differt* ; 3°) *quinam* sunt illius EFFECTUS ; 4°) *quisnam* potest dispensare IN RADICE ; et 5°) *quænam* CONDITIONES ad hoc requiruntur ?

R. Ad 1um) Est dispensatio in impedimento dirimente juris ecclesiastici, qua matrimonium invalide contractum convalidatur, et conjuges et proles legitimi efficiuntur, absque renovatione consensus, perinde ac si matrimonium a radice, i. e. ab initio validum fuisset.

Explan. Aliis verbis : *est abrogatio impedimenti dirimentis juris ecclesiastici cum effectu retroactivo a tempore initi matrimonii,* ita ut consensus olim emissus et nunc virtualiter perseverans, sublato impedimento quo inefficax erat, efficax reddatur, et matrimonium convalidet, non tantum in momento quo datur dispensatio, sed insuper, fictione juris, ab ipso momento contractus.

R. Ad 2um) Ut patet ex dictis, in his *duobus* præcipue differt **1°**) Quod **ordinaria** effectum suum non habet nisi *a tempore quo conceditur* seu *ex nunc* ; dispensatio vero **a radice** matrimonium convalidat a *tempore matrimonii initi* seu *ex tunc* ; i. e. per fictionem juris, ascendendo ad radicem seu originem matrimonii, ponit res in eodem statu, ac si impedimentum nunquam exstitisset. **2°**) Quod **ordinaria** impedimentum aufert in ordine ad novum consensum eliciendum ; **extraordinaria** vero, absque consensus renovatione.

R. Ad 3um) *Tres* sunt *effectus*. **1°**) **Sanatio** vitii, quo laborabat consensus qui inefficax reddebatur ; **2°**) **validitas** matrimonii, vi consensus antea eliciti, et nunc, sublato impedimento, operantis suum effectum ; **3°**) **legitimitas** conjugum et prolium, quæ stante matrimonio natæ sunt, non tantum *ex nunc sed etiam ex tunc*.

R. Ad 4um) Sic dispensare potest Ecclesia, i. e. Summus Pontifex ; non vero episcopus, nisi ad id specialem facultatem a Papa obtinuerit, quod quandoque accidit. Quod autem potestas sic dispensandi competat Ecclesiæ, vel ex ipsa praxi Ecclesiæ deducitur, cum sic dispenset a

sæc. XIV ad hæc usque tempora. Aliunde in hoc modo dispensandi nihil reperitur quod supremi legislatoris facultatem superet.

R. Ad 5um) *Conditiones* sunt *quatuor* sequentes. **1°**) Ut conjunctio conjugum extrinsecam speciem habuerit justi matrimonii, neque copula fuerit manifeste fornicaria. **2°**) Ut utriusque consensus perseveraverit. **3°**) Ut adsit urgens et gravissima causa. **4°**) Ut agatur de impedimento juris ecclesiastici tantum.

Explan. Sanari tamen posset in radice matrimonium quod quidem initum fuisset cum imped. juris *divini* vel *naturalis*, sed postea, jam sublato hoc impedimento, mansisset irritum ob solum imped. *juris ecclesiastici*. Ast in hoc casu effectus sanationis non protenduntur ultra tempus quo prius imped. disparuit. Sic S. Pœnit. (25 april. 1890, N. R. T. XXVII, 221) in radice sanavit matrim. quod mere civiliter contraxerat mulier cath. Parisiensis, vivente adhuc priore conjuge a quo sententiam divortii obtinuerat. Cum autem, perdurante hoc adulterio, prior conjux e vivis discesserat, sicque imped. *ligaminis* disparuerat, jam nullum obstabat impedimentum nisi criminis et clandestinitatis. Hinc cum vir impius contrahere nollet coram parocho et testibus, matrimonium in radice sanatum fuit et legitima declarata est proles sive suscepta, sive suscipienda, non tamen in adulterio concepta. Cf. Ben. XIV (*Syn.* XIII, xxi, 7).

PARS QUARTA

DE USU ET DEBITO CONJUGALI

CAP. 1. DE HONESTATE ACTUS CONJUGALIS

Q. 164. *An* actus conjugalis est *licitus* et possit esse *meritorius*?

R. Actum conjugalem ex se **licitum** esse et **honestum**, constat ex dictis (q. 42); et si debito fine et servatis debitis circumstantiis exerceatur, potest esse **meritorius**; non quidem *ex opere operato*, cum matrimonium, juxta communem DD. sententiam, non sit sacramentum *in facto esse* (q. 38); sed *ex opere operantis*, quatenus, ut

explicat S. THOM. (*Suppl.* q. 41, a. 4), est actus virtutis moralis, scilicet: vel justitiæ, reddento debitum, vel religionis, procreando proles ad cultum Dei. « Ne tamen inde inferas, addit scite BILLUART, *consulendum esse conjugibus frequentare actus matrimonii: quamvis enim sint boni, non sunt* OPTIMI ; *sic bonum est comedere, melius tamen aliquando abstinere.* »

Q. 165. *Quis* 1°) est debitus FINIS ; 2°) *quæ* vero debitæ CIRCUMSTANTIÆ ad actum conjugalem *licite* exercendum?

R. Ad 1um) Ad quos fines licet inire matrimonium (q. 51), ad eos quoque fines opus conjugii explere omnino licitum est.

Resol. 1. Hinc licet actum conjugalem exercere, nedum ad fines matrimonio **intrinsecos,** i. e. ad prolem generandam, satisfaciendum suæ obligationi, ad evitandam incontinentiam tum in se, tum in comparte ; sed etiam, et quidem *principaliter*, ad fines matrimonio **extrinsecos**, sive sint **ex se honesti**, quod omnes admittunt, ut si utaris copula ad amorem conjugalem promovendum, ad sanitatem conservandam vel restaurandam : sive sint **tantum indifferentes**, quod probabilius est, ut si copulam exerceas ob voluptatem operi annexam dummodo *positive* non excludas alios quosvis fines, in quos actio hujusmodi ordinatur. **Resol. 2.** Contra, si finis est malus, actus conjugalis peccatum est vel leve vel grave, prout finis est leviter vel graviter malus. Hinc peccas leviter, copulam exercendo *unice* propter voluptatem ; graviter vero, ea utendo mente adultera, ut si accedens ad tuam, tibi aliam repræsentes.

R. Ad 2um) Circumstantiæ servandæ, ut copula a conjugibus licite exerceatur respicere possunt *locum*, *tempus*, *modum* et *conditionem*.

Explan. A) **Locus** debet esse *secretus*, ne detur scandalum ; et *profanus*, ne contingat violatio loci sacri. Excusantur tamen a sacrilegio, si conjuges in loco sacro ob necessitatem aliquam commorantes sine gravi periculo incontinentiæ diutius a copula se continere non possent. — B) **Tempus** quod attinet, nulla lex invenitur, qua opus conjugii ratione temporis **per se** unquam prohibeatur. Unde licet : **1°**) non tantum de nocte, sed etiam de die ; **2°**) diebus dominicis et festivis, ac ipsa die communionis, etiamsi *causa voluptatis* exerceretur ; **3°**) tempore *prægnationis, menstruorum*, *purgationis* et *lactationis*. Patres

et Canones, qui allegantur in contrarium debent intelligi, dum est verisimile periculum abortus aut valetudinis, et ideo dixi : *per se ;* vel loquuntur de consilio non vero de præcepto ; vel opus conjugii tali tempore positum reprehendunt, ut minus perfectum. — C) **Modus** alius est *substantialis*, alius *accidentalis*. Prior præcipit, ut immissio seminis fiat in vase debito. Unde graviter peccant conjuges coëundo in vase innaturali, aut vir semen effundens extra vas. In primo casu committitur *sodomia imperfecta*, in altero *onanismus*. Posterior modus præcipit, sed tantum sub levi, ut servetur situs naturalis in congressu, ita ut mulier sit succuba et vir incubus, cum sit aptior ad effundendum et recipiendum semen. Unde est veniale tantum invertere situm, vel stando, vel sedendo, vel præpostere more pecudum, vel a latere, vel viro succubo, modo substantialia actus serventur : immo nullum erit peccatum. si mutatio fiat ob aliquam rationabilem causam, v. g. ægritudinis, periculi abortus, scandali, difficultatis, etc. — **D) Conditio** requirit immunitatem ab omni impedimento usum matrimonii prohibente. Unde recolenda sunt dicta : **1°** de *voto* (q. 91) ; **2°**) de *dubio* orto post nuptias de impedimento (q. 97) ; **3°**) de *cognatione spirituali* (q. 115) et *affinitate* (q. 135), quando superveniunt matrimonio jam contracto ; **4°**) de *impotentia* (q. 142).

CAP. 2. DE OBLIGATIONE ACTUS CONJUGALIS

Q. 166. *Quæ* et *quanta* est obligatio debiti conjugalis ?

R. Vel agitur de **petendo** vel de **reddendo**. — Si **primum** : *per se* nunquam est obligatio *petendi* debitum : potest enim quis cedere juri suo. *Per accidens* tamen potest esse obligatio **ex charitate**, præsertim in viro, si v. g. judicet compartem versari in periculo incontinentiæ ob verecundiam petendi, aut si petitio necessaria sit ad fovendum vel restaurandum amorem conjugalem. Quilibet enim, quando commode potest, tenetur proximi, adeoque magis conjugis, impedire peccatum. — Si **secundum** : *per se* est obligatio **ex justitia** debitum *reddendi*, et quidem *gravis*, sicut quælibet alia obligatio justitiæ est gravis, quando materia est proportionata. Quam obligationem satis indicat Apost. (1 Cor. VII, 3 seq.) inquiens : *Uxori vir debitum reddat ; similiter autem et uxor viro. Mulier sui corporis potesta-*

tem non habet, sed vir ; *similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier* Dixi : *per se,* quia conjux excusatur a reddendo debitum, quando habet rationabilem causam negandi, sicut debitor excusatur, qui hic et nunc ex rationabili causa non solvit.

Q. 167. *Quandonam* conjux EXCUSATUR *a reddendo* debitum ?

R. Quoties petitio non est : *seria, rationabilis, justa* ac *licita* ex parte copulæ.

Resol. 1. *Ex* **primo** *capite,* obiter tantum se insinuanti modeste negare, tergiversari, deprecari, per se loquendo et secluso alio periculo, non est peccatum. In dubio tamen præsumitur serio peti : quia res gravis est et periculi plena. **Resol. 2.** *Ex* **secundo** *capite,* sine peccato negari potest debitum : **1°**) Si petatur in ebrietate, furore, amentia, aut nimis frequenter in eodem quasi tempore, v. g. ex S. Lig. (VI, 940) post Bill., sæpius quam ter in eadem nocte ; dummodo tamen absit incontinentiæ periculum, vel gravium rixarum. **2°**) Quando reddenti timetur grave periculum salutis corporalis, sive illud periculum ortum habeat ex parte petentis, utpote infecti morbo contagioso vel inficiente, ita ut illud periculum alio modo caveri non possit : sive ex parte reddentis, utpote laborantis tali morbo, cui valde noceat coitus, aut si mulier per medicorum judicium vel per experientiam antecedentis partus in probabili periculo mortis constituenda sit, si prolem concipere et parere debeat. Non item excusatur si metuendum sit, ne proles imperfecta nascatur aut mortua : quia melius est utcumque esse, quam omnino non esse. **3°**) Ob paupertatem, ne multiplicentur proles, *valet* imprimis pactum nec reddendi, nec petendi debitum, et secluso periculo incontinentiæ etiam *licet.* Sed secluso tali pacto, negare debitum petenti titulo paupertatis tantum, vix videtur a mortali excusari posse, nisi in casu rarissimo, quo ob prolis multiplicationem vel parentes ipsi, vel eis vivis liberi in extremam inopiam essent redigendi, dummodo absit incontinentiæ periculum. **Resol. 3.** *Ex* **tertio** *capite,* potest negari debitum : **1°**) conjugi qui jure petendi debitum privatus est vel per incestum (q. 139), vel per adulterium : quia ubi cessat jus petendi, ibi consequenter cessat obligatio reddendi. **2°**) Intra primum bimestre (q. 91). **Resol. 4.** *Ex* **quarto** *capite,* negari *potest* debitum, imo per se *debet,* quoties petitio mala est ob circumstantiam se tenentem *ex parte actus conjuga-*

lis, ut si petatur loco aut modo indebito : quia ordinarie non licet cooperari ad peccatum. Dixi : *per se ;* nam reddi potest, si justæ et proportionatæ adsint causæ, vi quarum liceat se tenere permissive ad peccatum petentis, modo reddens ostendat se velle actum recte, non vero inordinate, inire. Quod si petitio sit mala ob circumstantiam se tenentem *ex parte solius petentis*, quia v. g. ipse solus obstrictus est voto castitatis, aut petit ad pravum finem, licitum est ei reddere, imo videtur obligatorium : quia non amisit per hoc jus in corpus alterius ; sicut si quis vovisset non repetere depositum, tenerer repetenti reddere, nec cooperarer peccato, quia pono actum de se et mihi licitum.

Q. 168. *Quomodo* 1°) se geret uxor cum viro ONANISTA ; et 2°) *qualiter* peccabit, actioni viri *interius* consentiendo, etsi *exterius* repugnantiam ostendat ?

R. Ad 1um) Etsi, in hoc casu, redditio debiti illicita sit *per se*, ac teneatur uxor, saltem *ordinarie*, virum *onanistam* de obligatione recte agendi monere, eumque pro posse a perversa agendi ratione avertere, nihilominus *per accidens* aliquando reddere *poterit*, aliquando reddere *tenebitur*, imo aliquando *petere poterit*.

Explan. 1°) Reddere **potest**, si negando exponatur gravi incommodo, v, g. periculo propriæ incontinentiæ, verberibus, gravibus rixis, blasphemiis a parte viri, etc. Constat ex S. PŒNIT. (1 febr. 1823 et 8 jun. 1841). — **2°**) Insuper, instante viro, uxor, modo sufficienter ostendat se retractui non consentire, reddere **tenetur** : quia petens jus habet ad copulam et uxor debitum reddens cooperatur non quidem seminationi extra vas seu peccato *Onan*, sed copulæ incœptæ, quæ certe est utrique licita. — **3°**) Imo, juxta sententiam probabiliorem, a marito se certo retracturo potest debitum quidem **petere**, modo sufficiens adsit causa, scilicet, ex S. LIG. (VI, 947) : « Si ipsa esset in periculo incontinentiæ, vel si deberet alias privari jure suo petendi plus quam semel vel bis, cum perpetuo scrupulo, an ei sit satis grave incommodum, necne, tunc se continere. » In tali enim casu utitur jure suo, et ex gravi causa se tenet permissive ad viri peccatum. — Ceterum, ut *secundum* procedat, scilicet ut **teneatur** reddere, requiritur : ut actus excerceatur modo *ordinario*, quamvis vir se retrahat. Unde, quod frequenter miserrimis hisce diebus practicant, si vir uteretur levi involucro, ad obtegendum membrum virile, ne semen ingrediatur in vase

muliebri, existimaverim, mulierem nullo modo *teneri*, imo nunquam *posse* reddere debitum : ubi enim cessat jus petendi, ut in casu, ibi quoque cessat omnis obligatio reddendi ; in casu præterea malitia se tenet *ex parte actus*, et actus *per se* malus est, cui nunquam licet cooperari.

R. Ad 2um) Peccat mortaliter si **opus ipsum malum** interius approbat deque eo uti tali in se, gaudet. — Secus dicendum, si non de malo opere in se, sed solum **de effectu** inde secuto sibi complacet, scilicet de immunitate ab incommodis periculisque quæ gestationem, partum, etc. comitantur (*de Pecc.* q. 39).

Q. 169. *Quale* MEDIUM a confessario insinuari potest iis conjugibus, qui alioquin *onanismo* indulgerent ?

R. « A die 14 post incœpta menstrua, ad sequentem usque menstruorum recursum, MULIEREM NON CONCIPERE, hodie nedum probabilissimum est, sed prope certum, » asserit post alios D'ANNIBALE. Saltem hoc tempore fœcundatio raro locum habere *solet*, et ideo illud vocant tempus *ageneseos*. — Porro *conjuges prædicto modo matrimonio utentes inquietandos non esse, posseque confessarium sententiam de qua agitur, illis conjugibus, caute tamen, insinuare, quos alia ratione a detestabili* ONANISMI *crimine abducere frustra tentaverit*, declaravit S. PŒNIT. (16 jun. 1880, N. R. T. XIII, 460).

CAP. 3. DE ACTIBUS CARNALIBUS CONJUGUM EXTRA DEBITI EXERCITIUM HABITIS, UBI DE PECCATIS CONJUGUM.

ART. I. De actibus conjugum licitis et illicitis.

Q. 170. *Quotupliciter* 1°) distingui possunt ACTUS CARNALES conjugum *extra copulæ exercitium* positi ; et 2°) *quinam* eorum sunt LICITI, *quinam* MORTALES, *quinam* VENIALES tantum ?

R. Ad 1um) *Triplicis* generis distingui possunt. Alii sunt **juxta**, alii sunt **contra**, alii sunt **præter** finem, ob quem matrimonium primario et principaliter ab auctore naturæ est institutum, i. e. generationem.

R. 2um) *Sub distinctione.* A) Actus, qui fiunt **juxta**, i. e. in ordine ad generationem seu ad copulam facilius, citius, aut perfectius exercendam, conjugibus sunt **liciti**. Quibus enim licitum est principale, licitum est quoque accessorium, ut medium necessarium vel utile ad illud ordinatum.

Hinc 1°) culpa vacant turpiloquia, tactus aut aspectus inhonesti in proprio vel compartis corpore, si immediate ad copulam referantur, et necessarii vel utiles sint ad naturam excitandam, cum tunc sint copulæ præparatio et velut inchoatio. **Hinc 2°**) idem probabilius dicendum de tactibus, quibus uxor immediate *post* copulam, in qua vir solus seminavit, seipsam excitat : quia, licet hodie satis certum sit, semen mulieris aliud non esse nisi humorem quemdam ad conceptionem nihil omnino conferentem, non constat tamen illius effusionem inutilem esse ad fœcunditatem adjuvandam (S. Lig., VI, 919).

B) Actus qui fiunt **contra**, quales sunt pollutio voluntaria (sub qua onanismus) et crimen sodomiæ, sunt **mortales**. Imo hujusmodi peccata mortalia contra naturam, ut scite notat Bill. sunt *graviora* inter conjuges, quam inter solutos, « utpote quasi ADULTERIUM contra fidem, quæ prohibet omnem usum carnis extra limites conjugii, et obligat, ut uterque servet alteri corpus suum. »

Hinc 1°) gravissime peccant conjuges coendo in vase præpostero, estque peccatum sodomiæ imperfectum. — Utrum vero mortale sit copulam inchoare *in ore*, ut dein *in vase naturali* consummetur, DD. *disputant.* Aliqui **negant**, si obiter fiat, et absit periculum pollutionis : alii communius **affirmant** cum S. Lig. (VI, 935) : « tum quia in hoc actu ob calorem oris adest proximum periculum pollutionis ; tum quia hoc per se videtur nova species luxuriæ contra naturam, dicta ab aliquibus IRRUMATIO. » Unde quoque de tali actu gravissime pronuntiat Bill. : « Esse nefandissimum flagitium contra naturam, includens insuper rationem aliquam adulterii, ut dixi, et sodomiæ imperfectæ. » — Magis DD. *dubitant* de mera *perfricatione virilium* circa os uxoris, si absque pollutionis periculo obiter fiat, non ex affectu sodomitico, sed in attestationem et conservationem mutui amoris. Audiatur Bill. : « Simpliciter osculari, lambere obiter, SOLUM ore excipere verenda viri, aut ea fricare in superficie vasis posterioris uxoris, excusant a mortali FILLIU-

CIUS, JACOBUS MARCHANTIUS, SANCHEZ, quos citat et sequitur SPORER : quia sic habentur pro tactibus impudicis. » Quare, stante gravissimorum DD. controversia, hoc *certo certius* de mortali damnare non auderem. Interim scribit SPORER : « Possunt hæ sententiæ servire confessario POST FACTUM ; sed ANTE FACTUM nullo modo consulendæ, quin imo graviter reprehendendi sunt talia factitantes. » Et merito quidem ; eo magis quia saltem, ut habet S. LIG. (VI, 916) talis actus non potest MORALITER fieri sine affectu sodomitico. **Hinc 2°**) mortales sunt tactus, qui *per se* seu *ex natura sua* ita ad pollutionem tendunt, ut sint quasi pollutio inchoata, et in eo loco exercentur, ubi non est opportunitas statim copulæ habendæ. Duplex **exemplum** dat SANCHEZ (l. IX, d. 45, n. 34) : Ut si vir a fœmina petat, ut ejus virilia attrectet moveatque ; — aut velit digitos in uxoris vas intromittere ibique persistere, quasi copulam exercendo, utens digitis instar membri virilis. »

B) Actus qui fiunt **præter**, i. e. qui nec utiles sunt nec nocivi generationi, neque liciti sunt, quia a suo fine deflectunt ; nec graviter illiciti, alias societas matrimonialis præsentissimum æternæ damnationis periculum foret ; adeoque sunt **veniales** tantum, et consequenter pro confessione materiam *non necessariam*, sed *liberam* constituunt.

Resol. Hinc 1°) oscula, tactus honesti aut etiam minus honesti, si inter conjuges fiant ex sola carnali voluptate, nonnisi culpam venialem constituunt, etiamsi exsurgerent motus pravi aut distillatio. — **Hinc 2°**) contra omni culpa vacant, si fiant in ordine ad copulam, vel ad fovendum amorem conjugalem, vel ad avertendam suspicionem propensionis erga aliam personam, vel saltem ad concupiscentiam sedandam, etiamsi per accidens aliquando sequatur involuntaria pollutio. — **Hinc 3°**) quid sentiendum sit de *actibus imperfectis*, qui inter conjuges exercentur absque congrediendi intentione, hisce verbis tradit DIANA quem hoc loco memorat BALLERINI : « Communiter, ait, notant DD., cessante in utroque conjuge pollutionis periculo, non peccare maritum **mortaliter**, SI CŒPTAM COPULAM ANTE SEMINATIONEM ABRUMPAT, ne proles generetur, modo id faciat uxore consentiente aut non rationabiliter invita. » Nec aliter loquitur BILL., inquiens : « Si, cessante omni periculo pollutionis in utroque conjuge, mutuo consensu copulam abrumpant, ANTEQUAM SALTEM FŒMINA SEMINAVERIT, ne proles generetur, ob inopiam, sive ob aliam causam, non peccare **mortaliter**

docent satis communiter DD. Cajet., Palud., Armilla, Sporer, Basilius, Pontius, et alii. Quia illa vasis fœminei penetratio, absque seminatione et pollutionis periculo, reputatur instar tactuum pudendorum, qui inter conjuges excusantur saltem a mortali. Dixi : antequam fœmina saltem seminaverit ; quia si fœmina jam seminaverit, aud ad id excitata sit, lethale crimen erit abrumpere copulam ante seminationem viri. » Ulterius quam plerique alii progreditur Diana additque : « Immo si justa causa adsit impediendi seminationem, v. g. ob paupertatem ac multitudinem prolis et nihilominus concubandi ad sedandam concupiscentiam, **omnem culpam abesse**, si mutuus consensus accedat... Unde non erunt damnandi etiam de culpa veniali conjuges infirmi, qui ad sedandam concupiscentiam inciperent copulam et voluntarie illam minime perficerent.., Quia non est peccatum dare operam rei licitæ et actioni honestæ, quamvis prævideatur secutura pollutio, dummodo absit periculum consensus,.. quia tunc pollutio non est in se volita, ut supponitur, neque dici potest volita in causa, quia non teneor illam actionem omittere, ne sequatur pollutio, stante justa causa. » Quam sententiam Dianæ simpliciter refero, minime vero approbare intendo. — **Hinc 4°**) quando conjux non animo copulandi, sed solius voluptatis capiendæ gratia, se ipsum tangit libidinose cum commotione venerea spirituum generationi servientium, *distingui* debet : num id fiat *in præsentia* alterius conjugis, ubi statim haberi possit copula ; num vero *in absentia*. Si **1**um) : est peccatum tantum veniale. Si **2**um) : utrum *mortale* sit, DD. *disputant*. Alii **negant**, si absit pollutionis periculum : quia hujusmodi tactus natura sua referuntur ad copulam, esto ea actu non intendatur, vel non sit hic et nunc possibilis, quod est per accidens. Alii **affirmant** : quia tunc hujusmodi tactus ad pollutionem referuntur. Quæ sententia ex S. Lig. (VI, 936) est *probabilior et in praxi omnino suadenda*. Quibus tamen verbis nequaquam significat, ut recte notat Ballerini, « pœnitentibus ingerendam a confessario esse opinionem de gravi in hisce actibus reatu : nam ipse aperte et vehementer eos increpat ac damnat, qui peccati mortalis, ubi de re non sunt certissimi, conscientiam injiciunt. » — **Hinc 5°**) licet juxta sententiam communem id peccatum veniale sit, probabile tamen censet S. Lig. (V, 25), « licitum esse conjugibus delectari, etiam carnaliter, de copula habita vel futura, semper ac absit periculum pollutionis : quia ipse status matrimonialis hæc omnia licita reddit : alias nimiis scrupulis esset obnoxius. » Cui sententiæ favet S. Thom. (*De malo*, q. 15, a. 2), ubi docet, ta-

lem esse delectationem, quale est objectum : atqui hujus delectationis objectum seu ipsa copula cogitata inter ipsos conjuges : nam *etiam in actu conjugali cum proprio conjuge* imaginari sibi aliam personam *carnaliter* dilectam, peccatum mortale est. Dixi : *carnaliter* : nam si imaginatio seu delectatio versaretur circa aliam personam præcise ut *naturaliter* delectantem ob suam pulchritudinem, idque ob honestum finem se excitandi ad seminationem, vel ut proles formosior concipiatur, per se loquendo nullum saltem mortale agnoscit SANCHEZ, etsi fateatur rem esse periculi plenam nec permittendam. Dissuadendum quoque est, se excitare respiciendo ad imagines *profanas* utriusque sexus ; immo *sacras* ad hoc adhibere, foret gravis irreverentia.

Q. 171. *An* PECCANT conjuges qui, ad vitandam prolem, copulam non habent nisi solo tempore *ageneseos*, seu quo fœcunditas raro locum habere solet ?

R. 1°) *Per se* peccant : quia sic *positive* excludunt finem primarium, ob quem matrimonium est institutum; in quo habetur inordinatio. Sed non peccant *graviter*, dummodo neuter versetur in periculo incontinentiæ : quia finis præcepti non cadit sub præcepto. 2°) Itaque a *veniali* non excusabuntur, si justam ita agendi non habeant causam. 3°) Quod si hujusmodi causam habeant *nullo modo* peccant, ut si ita faciant ob paupertatem ac multitudinem prolis (q. 169).

Resol. 1. Ex quibus concludimus, confessarium posse hanc agendi rationem pœnitentibus caute insinuare, qui alias longe gravioris *onanismi* criminis periculo exponerentur.

ART. II. De munere confessarii in confessione conjugum.

Q. 172. Ad *quid* ATTENDERE debet confessarius, dum audit confessiones *conjugum?*

R. Ad *duo* præsertim attendat : — tum ut *sacramenti* SANCTITATI, — tum ut SALUTI *pœnitentium* prospiciat.

Resol. 1. Confessarius non tenetur, nec debet de rebus, ad usum matrimonii spectantibus, sermonem injicere, **nisi urgeat necessitas.** Quod addo: quia aliquando non solum potest conjuges desuper interrogare, sed imo hoc facere tenetur. Constat ex prop. damnata: *Numquam expedit interrogare*

de hac materia utriusque sexus conjuges, etiamsi prudenter timeatur, ne conjuges, sive vir sive uxor, abutantur matrimonio; quam propositionem S. Off. (21 mai 1851) censuit *prout jacet, esse falsam, nimis laxam et in praxi periculosam.* Præterea quod **interrogationes** attinet a confessariis faciendas circa **Onanismum**, sequentia sunt memoranda. Ad **dubium** : *An suo muneri satisfaciant illi confessarii, qui cum pœnitente onanismi peccatum accusante altum silentium servant, et finita confessione peccatorum, illum verbis generalibus ad contritionem excitant, illique asserenti se detestari omne peccatum lethale, sanctam absolutionem impertiuntur?* S. Pœnit. (14 dec. 1874) **resp** : *Negative.* Item ad **dubia** : **1°**) *Quando adest* fundata suspicio, *pœnitentem qui de* Onanismo *omnino silet, huic crimini esse addictum, num Confessario* liceat a prudenti et discreta interrogatione *abstinere eo quod prævideat plures a bona fide exturbandos, multosque sacramenta deserturos esse? Annon potius* teneatur confessarius prudenter ac discrete interrogare? **2°**) *An confessarius, qui, sive ex spontanea confessione, sive ex prudenti interrogatione cognoscit pœnitentem esse Onanistam,* teneatur *illum de hujus peccati gravitate æque ac de aliorum peccatorum mortalium,* monere, *eumque, uti ait Rituale Romanum, paterna charitate reprehendere, eique absolutionem tunc solum impertiri, cum sufficientibus signis constet, eumdem dolere de præterito, et habere propositum non amplius onanistice agendi?* S. Pœnit. (10 mart. 1886) **resp** : *Attento... vitium infandum, de quo in casu, late invaluisse... ad 1um regulariter* negative *ad 1^am^ partem,* affirmative, *ad 2^am^; ad 2um* affirmative, *juxta doctrinas probatorum auctorum.* **Resol. 2.** Si urgeat necessitas, confessarius **non plus investiget quam opus sit**, ac insuper utatur iis verborum formis, quæ *quam decentissimæ* habeantur : tum **1°**) ne scandalum pariat et sibi, et pœnitentibus, et etiam aliis, cum non raro pœnitentes de dictis confessariorum cum aliis loquantur; tum **2°**) ne forte apud impios capiatur in sermone, aut etiam penes Ordinarium de crimine sollicitationis denuntietur quasi in actu confessionis, ut ait Greg. XV *Universi, turpes habuerit sermones.* **Resol. 3.** Si interrogetur a pœnitente circa licita vel illicita in usu matrimonii, ipsi significet, præter inordinationem quæ est **contra naturam** (q. 170), i. e. præter ea, quæ generationi seu fini ob quem matrimonium primario et principaliter est institutum, positive adversantur, vix aliquid inter conjuges reperiri, quod **certo** sit peccatum **mortale**, atque adeo quod sit materia *necessaria* confessionis, licet leves culpæ variis de causis inter-

cedere possint. **Resol. 4.** Quod ad **leves** hujusmodi culpas attinet, « **tria sunt,** ut recte scribit Ballerini, **de quibus** utiliter pœnitens monebitur : **1°**) ab iis culpis **excusari** eum conjugem, qui cum sine alterius offensione quædam recusare non possit, passive quodammodo se habet, ea scilicet non exigens, sed mere consentiens seu permittens; **2°**) ubi excusatio ista non adsit, ac pœnitens leves hasce culpas confiteri malit (nam confiteri venialia necessarium non est) utendum in confessione prorsus esse generali formula ALICUJUS LEVI CULPÆ IN CONJUGALI OFFICIO PRÆSTANDO, nec unquam designandum, cujusmodi illi actus fuerint : sanctitas enim sacramenti et periculum huic materiæ insitum exigunt omnino, ut mere quod sufficiens sit, nihil vero superflui exprimatur; **3°**) si pœnitens forte incidat in confessarium adeo imprudentem, ut quidpiam ulterius investigando sciscitetur, posse eum, imo et debere modeste reponere, NIHIL ESSE QUOD EA DE RE ADDAT. »

APPENDIX

CAP. UNIC. DE JURIS CIVILIS SOLEMNIIS NON OMITTENDIS

Q. 173. An solemnitates *a jure civili* pro matrimonii celebratione præscriptæ sunt omittendæ ?

R. *Negat.*, etsi ad valorem matrimonii coram Deo ejusque Ecclesia nullo modo requirantur, ut constat ex dictis (q. 36, 38) ; — immo, sine causa eas omittere gravi culpa non vacat.

Explan. Ratio horum est : quia, cum in foro civili matrimonium non intelligatur, nisi ex jure civili coitæ sint nuptiæ ; omisso actu civili, seu prætermissis juris solemnitatibus, nec vir, nec uxor, nec liberi legitimi jure civili intelliguntur. Ex quo nata sunt sequi damna gravissima : tum **spiritualia,** quia alteri ab altero discedere integrum est et ad alia vota civilia transire ; tum **temporalia,** quæ contingere possunt sive sacerdoti, cum graves mulctas subire debeat, si legem hanc transgrediatur ; sive uxori, quam vir alere cogi non potest ; sive futuris liberis, maxime si parentes eos postea non agnoverint et morientes non scripserint hæredes. Audiatur *Inst.* S. Pœnit. *circa contr. quem matr. civile appellant* (15 jan. 1866) inquiens : *Quamvis autem verum fidelium matrimonium tum solum contra-*

hatur, quum vir et mulier impedimentorum expertes, mutuum consensum patefaciant coram parocho et testibus... atque ita contractum matrimonium suum valorem obtineat, nec opus sit, ut a civili potestate ratum habeatur aut confirmetur; *attamen* AD VEXATIONES PŒNASQUE VITANDAS ET OB PROLIS BONUM, *quæ alioquin a laica potestate ut legitima nequaquam haberetur, tum etiam* AD POLYGAMIÆ PERICULUM AVERTENDUM, *opportunum et expediens videtur, ut iidem fideles... se sistant actum lege decretum exequuturi, ea tamen intentione* (*uti* BENED. XIV *docet in Brevi* 17 sept. 1746, Redditæ) *sistendo se Gubernii officiali nil aliud faciant, quam ut civilem cæremoniam exequantur.*

Resol. Hinc parochi **1°**) necesse habent de damnis hujusmodi sponsos certiores reddere, idque exigit quoad *temporalia* CHARITAS, quoad *spiritualia* PASTORIS OFFICIUM; **2°**) curare debent, ut solemnia juris civilis a fidelibus impleantur. *Hunc tamen actum*, ait S. PŒNIT. (*l. c.*), *antequam matrimonium coram Ecclesia celebraverint, peragere nequaquam debent. Et si qua coactio aut absoluta necessitas* [ut plerumque]... *ejusmodi ordinis invertendi causa esset, tunc omni diligentia utendum erit, ut matrimonium coram Ecclesia quam primum contrahatur, atque interim contrahentes sejuncti consistant.* Unde *Leo XIII*, loquens de isto actu civili, simpliciter dicit : *matrimonio jam rite celebrato* VEL *cum animo illud quantocius celebrandi* (supra, q. 127).

Q. 174 *Quomodo* in his partibus agendum, si quis coram Ecclesia vel 1° *inire intendat*, vel 2°) *jam contraxerit*, sed, in utroque casu, sive *neglecto actu civili*, sive *cum impedimento civili dirimente ?*

R. Ad 1um) Sub dist. Si coram Ecclesia contrahere intendat **A**) **neglecto actu civili**, non est *regulariter* admittendus, nisi prius fuerit civiliter conjunctus, idque ob triplicem causam modo assignatam : **1°**) ad vexationes pœnasque vitandas quas leges intentant in sacerdotem secus facientem ; **2°**) ob bonum conjugum et futuræ sobolis ; **3°**) ob bonum ipsius religionis, cum secus conjux nequam posset ad libitum compartem deserere et cum alia aliud civile matrimonium inere. — Dixi : **regulariter** ; nam dari possunt casus, in quibus ob salutem animæ, quis recte jungatur, imo a sacerdote jungendus sit absque actu civili ; idque apud nos innuit

ipsa Constitutio belgica (art. 16), inquiens : *Le mariage devra toujours précéder la bénediction nuptiale, sauf les exceptions à établir par la loi, s'il y a lieu.* — Si vero contrahere intendat **B) cum impedimento civili**, videndum est *cujusnam* naturæ sit. **1°**) Si sit impedimentum in quo a jure civili dispensari **non solet**, ille regulariter a tali matrimonio est avertendus. **2°**) Si vero tale sit impedimentum in quo dispensari **solet**, et matrimonium prævideatur futurum, faustum, ille paterne adjuvandus est, ut dispensationem facilius obtineat.

R. Ad 2um) Si jam contraxerit **A) neglecto actu civili**, hortandus est ut, nisi obstet causa specialis, actum civilem perficiat, ob rationes modo allatas. Si jam contraxerit **B) cum impedimento civili dirimente**, videndum est, utrum hoc impedimentum inducat nullitatem perpetuam, an vero tantum temporaneam. — **1°**) Si **perpetuam**, quia v. g. in matrimonio civili omnino defuit consensus, prudenter curandum est, ut nemo vel cogitet vel curet de recursu ad tribunalia habendo et de postulanda in foro civili matrimonii civilis annulatione. **2°**) Si **temporaneam**, i. e. quando nullitas legaliter purgari potest, vel per ratihabitionem, vel per temporis spatium, ut v. g. per cohabitationem sex mensium in casu violentiæ gravis, caute curandum est, ut hæc nullitas ab interesse habentibus non invocetur, quandiu non fuerit legaliter purgata.

Q. 175. *Quomodo* agendum, si quis, *antequam* coram Ecclesia contraxerit, juris civilis solemnia *adimplevisset* cum impedimento *civili dirimente ?*

R. *Sub distinctione.* Vel nullitas ex impedimento est temporanea tantum, vel est perpetua. — Si est temporanea generatim loquendo, curandum est, ut illico quantum fieri possit illa nullitas purgetur, et si prævideatur eam ab interesse habentibus invocandam esse, ad canonicam matrimonii celebrationem tunc tantum procedi debet, quando purgatio fuerit obtenta. At in hoc casu monendus est, ne interea cum comparte sic juncta matrimonialiter vivat, et ut purgata nullitate, sine mora

coram Ecclesia matrimonium celebretur. Contra, si prævideatur, nullitatem a nemine invocandam esse, eamque certe legaliter brevi purgandam, aliquando satius erit, statim matrimonium in facie Ecclesiæ celebrare. — Si est **perpetua**, ad canonicam celebrationem licet procedere, quando fundate præsumitur, matrimonium civile ob eam nullitatem a nemine unquam impetendum esse, præsertim si concubinatus aliave ejusmodi mala ita sint evitanda ; ubi vero fundate prævidetur ob illud impedimentum annulationem esse petendam, patet, in illo casu a canonica matrimonii celebratione generatim esse abstinendum. — Cfr. Van Hemel, *De formis civilibus matr. christ. præmittendis.*

DE INDULGENTIIS
ET JUBILÆO

Præamb. Ut dictum fuit in Tractatu *de Pœnitentia*, remissa culpa, semper remittitur pœna æterna, remanet tamen sæpe *pœna temporalis,* vel in hoc vel in futuro sæculo obeunda. At hæc pœna temporalis *variis modis* in hac vita redimi potest. Sive **1°**) EX OPERE OPERATO, scilicet per sacrificium missæ et satisfactionem sacramentalem. Sive **2°**) EX OPERE OPERANTIS, per propria opera satisfactoria quæ, docente CAT. ROM. (*De pœn.*, 105), præcipue ad hæc tria reducuntur: orationem, jejunium et eleemosynam ; item patienter tolerando varias ærumnas a Deo inflictas. Quo spectat definitio TRID. (S. 24, *De pœn.*, can. 13); item propositio damnata in BAIO n. 79. Sive demum **3°**), ut de ceteris mediis taceam, EX APPLICATIONE THESAURI ECCLESIÆ, nempe per indulgentias, quibus satisfactiones superabundantes Christi et Sanctorum quæ hunc thesaurum constituunt, vi potestatis clavium, extra sacramentum, applicantur rite illas lucrantibus. De istis indulgentiis agetur in præsenti tractatu, quem, antiquorum vestigia secuti, inscripsimus : **de indulgentiis et jubilæo ;** non ideo, quod Jubilæum ab indulgentia essentialiter differat : est enim species indulgentiæ plenariæ ; sed quia cum certa solemnitate a R. P. conceditur variaque adnexa habet privilegia, quibus ceteræ indulgentiæ destituuntur. Itaque hujus tractatus **duplex** erit **pars.**

In **prima parte**, sub diversis capitibus, agetur : **1°**) *de quidditate* indulgentiarum, *divisione*, *utilitate et potestate eas concedendi deque earum publicatione* ; **2°**) de *vivis* quibus applicantur indulgentiæ ; **3°**) de *defunctis* ; **4°**) de *operibus injunctis* pro indulgentiis lucrandis ; **5°**) de *tempore* quo incipiant indulgentiæ lucrandæ, deque *duratione, cessatione et translatione* indulgentiarum ; **6°**) de quibusdam indulgentiis in specie : *viæ crucis, altaris privilegiati, coronarum, scapularium ;* quibus omnibus addetur **triplex Appendix : A**) De *Gregoriano*

tricenario, de *altari S. Gregorii in monte Cœlio* et de *altaribus Gregorianis ad instar*. **B**) De *confraternitatibus*. **C**) De *Tertio Ordine sæculari* S. Francisci.

In **secunda parte** dicetur : **1°**) de *natura* jubilæi, *antiquitate*, *divisione* et aliarum indulgentiarum tempore jubilæi *suspensione*; **2°**) de *operibus* ad lucrandum jubilæum præmittendis ; **3°**) de *privilegiis* in jubilæo concedi solitis.

PARS PRIMA

DE INDULGENTIIS

CAP. I. DE QUIDITATE INDULGENTIARUM, DIVISIONE, UTILITATE ET POTESTATE EAS CONCEDENDI DEQUE EARUM PUBLICATIONE.

ART. I. De quidditate et divisione indulgentiarum.

Q. 1. Quid 1°) INDULGENTIA ; 2°) quis indulgentiarum fons et 3°) quodnam indulgentiæ fundamentum ?

R. Indulgentia *generatim* sumpta est remissio proprii juris in gratiam alterius. — Ex *usu* autem Ecclesiæ et TT. INDULGENTIA ad mentem S. TH. (*Suppl.*, q. 25, seq.) definiri potest : *relaxatio pœnæ temporalis, debitæ peccato personali, quoad culpam et pœnam æternam remisso, coram Deo, facta ab Ecclesia extra sacramentum, virtute clavium, per applicationem satisfactionum Christi et SS.*

Explan. Dicitur **1° relaxatio pœnæ temporalis**, non vero *culpæ* nec *pœnæ æternæ*, quæ remittuntur per sacramentum pœnitentiæ vel per caritatem et contritionem perfectam cum voto sacramenti. Per **indulgentiam** dimittitur pœna temporalis dumtaxat, quæ etiam post acceptam justificationis gratiam, et culpam una cum reatu pœnæ æternæ remissam, plerumque restat exsolvenda in hoc vel futuro sæculo. De qua pœna TRID. (S. 24, *De pœn.*, can. 12 et 15) definivit : *S. q. d. totam pœnam simul cum culpa semper remitti a Deo, A. S. — S. q. d. fictionem esse quod, virtute clavium, sublata pœna æterna, pœna temporalis plerumque exsolvenda remaneat, A. S.* Exempla talis pœnæ habetur in V. T. (Num. XIV, 20) ubi, ad preces Moysis, Deus condonat Israelitis peccatum quoad culpam, at in pœnam peccati murmurationis excludit murmura-

tores ab ingressu terræ promissæ ; et (II Reg. XII, 13) Davidem gravissimis pœnis temporalibus plectit, condonato peccato adulterii. Idem observare est in justitia humana : reo pœnitenti et confitenti, remissa pœna capitali, imponitur pœna temporalis luenda, tum ut reus corrigatur, tum ut læsus ordo socialis reparetur. — Dicitur 2°) debitæ peccato **personali** ; quia peccatum originale ejusque pœna remittitur per baptismum. — Dicitur 3°) quoad culpam et pœnam æternam **remisso** ; quia, manente culpæ et pœnæ æternæ reatu, justitiæ consentaneum non est, ut remittatur reatus pœnæ temporalis. Dicitur 4°) **coram Deo**, i. e. in foro interno ; tum ut excludatur error illorum qui volunt indulgentiam non remittere pœnam divinæ justitiæ debitam, sed tantum relaxare pœnitentiam a confessario impositam aut imponendam juxta antiquos canones pœnitentiales ; tum ad significandum quod indulgentia non liberet a pœnis quæ debentur in foro externo sive ecclesiastico sive civili, quales sunt v. g. pœnæ contra hæreticos notorios aut contra duellantes latæ. — Quod indulgentiis solummodo relaxentur pœnitentiæ canonicæ, debitæ tantum Ecclesiæ quatenus est aliqua externa societas, damnatum fuit contra Lutherum docentem (prop. 19) : *Indulgentiæ non valent ad remissionem pœnæ pro peccatis actualibus debitæ apud divinam justitiam* ; ex qua inferebat (prop. 21) : *indulgentiæ necessariæ sunt solum publicis criminibus et proprie conceduntur duris solummodo et impœnitentibus*, Et contra Pistor. (48) : « propositio asserens, indulgentiam secundum præcisam suam rationem aliud non esse, quam remissionem partis ejus pœnitentiæ quæ per canones statuta erat, quasi indulgentia præter nudam remissionem pœnæ canonicæ non etiam valeat ad remissionem pœnæ temporalis pro peccatis actualibus debitæ apud divinam justitiam, *falsa, temeraria, Christi meritis injuriosa, dudum in art. 19 Lutheri damnata.* » — Facile autem probatur, indulgentiis remitti pœnas temporales *in foro divino* debitas : et quidem 1° ex fine potestatis clavium ; quæ potestas exercetur ab Ecclesia ut tollatur omne id quod ingressum in cœlum impedit ; 2° Ex S. Thom. (*Suppl.*, 25, a. 1) indulgentiæ liberant hominem non solum a pœnis ab Ecclesia sive per sacerdotem, sive per canones injunctis, sed etiam a pœnis Deo debitis et in Purgatorio luendis, secus *Ecclesia hujusmodi indulgentias faciens magis damnificaret quam adjuvaret, quia remitteret ad graviores pœnas, scilicet Purgatorii, absolvendo a pœnitentiis injunctis.* Sicque verum non esset, quod tamen credere tenemur, scilicet : *indulgentiarum usum populo christiano maxime salutarem esse, ut docet* Trid. (S. 25).

Dicitur : 5°) **facta ab Ecclesia extra sacramentum virtute clavium** : quia concessio indulgentiarum non fit virtute alicujus sacramenti aut missæ sacrificii ; sed est actus jurisdictionis ecclesiasticæ in foro externo. — Dicitur : 6°) **per applicationem satisfactionum Christi et SS.** scil. thesauri Ecclesiæ inexhauribilis, conflati ex satisfactionibus Christi, quæ sunt infiniti valoris et satisfactionibus superabundantibus SS., quippe qui vel nullum peccatum commiserunt, qualis fuit B. M. V., vel si aliquod commiserunt, uberiora opera satisfactoria peregerunt, plusque passi sunt, quam opus fuerit pro remissione pœnæ temporalis eorum peccatis debitæ, uti dicetur fusius in R. ad qu. seq.

Resol. 1. Quod si in antiquis formulis dicatur : per indulgentiam remitti *peccata*, vox « peccatum » non de culpa, neque de pœna æterna, sed de pœna temporali intelligenda est. Quod luculenter patet ex ipsis diplomatibus concessionis in quibus tamquam conditio necessaria præscribitur humilis peccatorum confessio quæ culpam et pœnam æternam condonat. De formula autem « per indulgentiam remitti *culpam et pœnam* », dicimus cum Bened. XIV (*Syn.*, XIII, xviii, 7) post Clementem V (*in Clem.* 2, *de pœn. et rem.*), eam tribuendam esse « præteritorum sæculorum quæstoribus, quos licet affirmare veros fuisse auctores tempestatum quas Ecclesia propter indulgentiarum causam perpessa est ; » eamque numquam ab Ecclesia fuisse adhibitam, imo a RR. PP. fuisse reprobatam. Nihilominus dicta formula a Suarezio sensu catholico sic explicatur : « per hujusmodi indulgentiam concedi ut,qui eam lucratus fuerit, omnino absolutus maneat a culpa et a pœna, non quia indulgentia utramque tollat, sed quia, ut habeat effectum, debet supponere remissam culpam et ipsa complet totius pœnæ remissionem ». Cf. Ber., I, p. 12.

Resol. 2. Quod ad aliam formulam attinet, scil. indulgentia *de pœnitentiis injunctis*, illæ pœnitentiæ intelligebantur quas confessarii imponere poterant vel debebant « secundum rigorem canonum pœnitentialium », et sensus est, remitti tantum pœnæ temporalis, divinæ justitiæ debitæ, quantum remitteretur ei qui pœnitentiam canonicam impositam aut imponendam egisset.

Resol. 3. Neque ab omni satisfactione seu pœna temporali, peccato debita, indulgentia liberat, sed tantummodo a pœna temporali quatenus est *satisfactoria* pro peccatis et, nisi in hac vita remittatur, in Purgatorio remanet luenda. At quatenus pœnæ temporales *medicinales* sunt, peccatori, postquam egerit

pœnitentiam et indulgentiam lucratus est, sapienter a Deo infliguntur et salubriter ab ipso peccatore sponte suscipiuntur. Nam, uti docet Trid. (S. 14, c. 8) agendo de satisfactione sacramentali, *a peccato revocant hæ satisfactoriæ pœnæ cautioresque et vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt; medentur quoque peccatorum reliquiis et vitiosos habitus, male vivendo comparatos, contrariis virtutum actionibus tollunt.* Audiatur S. Thom. (*Quodl.* 2, q. 8, a. 16) : « Dicendum quod satisfactio et est *punitiva*, in quantum est actus vindicativæ justitiæ, et est etiam medicativa, in quantum est quoddam sacramentale. Indulgentia ergo supplet locum satisfactionis, in quantum est punitiva : quia scilicet pœna quam alius sustinuit imputatur isti ac si ipse sustinuisset, et ideo reatus pœnæ tollitur : sed non succedit in locum satisfactionis in quantum est medicativa, quia adhuc remanent pronitates ad peccandum derelictæ ex priori peccato, ad quas sanandas necessarius est labor satisfactionis. Et ideo... consulendum est, ut non prætermittant satisfactionis opera in quantum sunt præservativa a peccatis futuris, licet reatus pœnæ sit totaliter solutus ».

R. Ad 2um) Fons indulgentiarum est **thesaurus Ecclesiæ** qui a Bill. definitur : Valor satisfactorius bonorum operum Christi et Sanctorum, qui non fuit eis necessarius pro expiatione propriorum peccatorum, permanens in acceptatione Dei ad utilitatem corporis Ecclesiæ, cujus Christus est caput, Sancti et omnes fideles membra, et qui proinde applicari potest ejusdem corporis membris quæ indigent.

Explan. 1°) Dixi : valor *satisfactorius* ; duplex enim est valor in bono opere : unus *meritorius* ratione gratiæ et charitatis, a quo procedit, et respicit præmium obtinendum a præmiante, adeoque bonum merentis, aut illius cui meretur. Alter *satisfactorius* ratione difficultatis, laboris et pœnalitatis in opere, et respicit jus alienum reparandum, adeoque directe bonum læsi, non satisfacientis, nisi indirecte, quatenus eum liberat a debito (Bill.)

Explan. 2°) Dari in Ecclesia hunc thesaurum, certum est ex damnatis thesibus adversariorum, protestantium videlicet et Pistoriensium. Leo X (*Exurge Domine*, 16 maii 1520) damnavit hanc propositionem Lutheri (n. 17) : *Thesauri Ecclesiæ, unde papa dat indulgentias, non sunt merita Christi et sanctorum* ; et Pius VI sequentem propositionem Syn. Pist. (n. 41) : *Scholasticos suis subtilitatibus inflatos invexisse thesaurum male*

intellectum meritorum Christi et Sanctorum, et claræ notioni absolutionis a pœna canonica substituisse confusam et falsam applicationis meritorum, damnavit ut « falsam, temerariam, Christi et Sanctorum meritis injuriosam, dudum in art. 17 Lutheri damnatam ».

Facile autem probatur. Christi enim satisfactio, personam si spectes, fuit infinita ; si debitum, fuit superabundans ; si intentionem afferentis, ea oblata fuit pro omni debito viatorum ; si amorem, justitiamque Patris cœlestis, ea semper est pretiosa vigetque in ejus conspectu. Ergo ex data definitione thesaurus inexhaustus satisfactionum Christi debet admitti. Eum dein supponunt omnia sacramenta, quæ totidem illius sunt canales et quorum virtus inexhausta illi innititur (HURTER, *De ind.*, n. 630).

Explan. 3°) Quem *quidem* **thesaurum**, ait CLEM. VI in Extrav. *Unigenitus* (de pœnit. et remiss.), *non in sudario repositum, non in agro absconditum, sed per B. Petrum, cœli clavigerum, ejusque successores suos in terris vicarios*, **commisit fidelibus salubriter dispensandum** ; tum ne alioquin hujusmodi satisfactiones superabundantes, quoad vim *satisfaciendi*, a Deo irremuneratæ remaneant ; tum ut in corpore mystico Ecclesiæ perfecta servetur *Sanctorum communio*, et quod uni ejusdem membro superabundat alteri communicetur, prout in corpore sano fieri assolet. Et quoniam iste **thesaurus** sit mere *spiritualis*, utpote constans ex satisfactionibus Christi et SS., quæ sunt quid spirituale, utique is in *nullo loco materiali* hujus mundi repositus jacet, sed exsistit dumtaxat in *mente Dei*, in quantum jugiter recordatur satisfactionum superabundantium quibus conflatur, ac efficaciter movetur ad misericordiam præstandam iis quibus applicantur ab Ecclesia. Ceterum satisfactionibus Christi merito junguntur satisfactiones SS., non quidem per modum **supplementi**, cum Christi satisfactiones fuerint sufficientissimæ, utpote valoris infiniti ; sed per modum **cumuli**, ut loquitur idem CLEM. VI. Idque Christo **injuriosum** non est, sed potius ad ejus gloriam confert : non solum quia honos servo exhibitus in dominum redundat, sed etiam quia omne bonum Sanctorum ex Christi meritis promanat.

R. Ad 3um) Fundamentum indulgentiarum est **communio sanctorum**, vi cujus in Ecclesia unus pro alio potest satisfacere. Opus unius, ait S. THOM. (*quodl.* 2, a. 6), potest esse satisfactorium pro alio ad quem per intentionem facientis refertur. Christus autem pro Ecclesia

sanguinem suum fudit et multa alia fecit et sustinuit quorum æstimatio est infiniti valoris propter dignitatem personæ... Similiter etiam omnes alii Sancti intentionem habuerunt in his quæ passi sunt et fecerunt propter Deum, ut hoc esset ad utilitatem non solum sui, sed etiam Ecclesiæ. Sic Apostolus dicit (*Col.* I, 24) : *qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore ejus quod est Ecclesia.* » Concludendum cum S. Doctore (4, d. 20, q. 1, a. 3) : « Et sic prædicta merita sunt communia totius Ecclesiæ. Ea autem quæ sunt communia multitudinis alicujus distribuuntur singulis de multitudine, secundum arbitrium ejus qui multitudini præest. Unde sicut aliquis consequeretur remissionem pœnæ, si alius pro eo satisfecisset ; ita si ei satisfactio alterius, per eum qui potest, distribuatur. »

Q. 2. *Quotuplici* ratione 1°) distinguitur INDULGENTIA ; et 2°) quomodo veræ indulgentiæ ab apocryphis distinguuntur ?

R. Ad 1um) *Quadruplici* ratione distinguitur, scilicet : ratione objecti, effectuum, temporis et modi.

Explan. 1°) Ratione **objecti**, cui inhaeret, est vel **personalis**, vel **localis** aut **realis**, prout conceditur immediate : — vel *personis*, v. g. confraternitati ; — vel alicui *loco*, v. g. ecclesiæ, altari alicujus sancti aut statuæ loco permanenter adhærenti, etc. ; — vel alicui *rei* mobili v. g. coronis, iconibus, numismatibus, etc.

2°) Ratione **effectuum**, quos producit, est **plenaria** vel **partialis**, prout conceditur vel sine limitatione ad integram pœnam temporalem remittendam, vel cum limitatione ad partem tantum delendam, ut est indulgentia 100 dierum, 7 annorum, etc., i. e., juxta *communem* sententiam, remissio tantæ pœnæ, quanta olim remittebatur vel remissa fuisset per pœnitentiam canonicam ejusdem temporis. Frequenter additur et septem « *quadragenarum* ». Illa originem ducit ab antiqua disciplina Ecclesia, juxta quam pœnitentes per determinatum aliquod tempus (v. g. per 7 annos) pœnitere debebant *modo communi*. Sed infra illud ipsum tempus aliqua intervalla assignabantur inter quæ tenebantur *severiori* disciplina, v. g. solo pane et aqua victitare, quæ severiora intervalla durabant per 40 dies ;

hinc damnatus ad 7 annos et 7 quadragenas, INTRA 7 annos tenebatur pœnitentia ordinaria per 2276 dies et pœnitentia severiori per 280 dies. Quanti autem valuerint coram Deo pœnitentiæ canonicæ et quanti nunc valeant indulgentiæ partiales tot dierum vel annorum, nos omnino latet, cum ignoremus qualem proportionem satisfactiones nostræ habeant cum pœna Deo pro peccatis nostris debita. Neque **objicias** contra hanc *communem* sententiam : quandoque fuisse concessas indulgentias **mille**, imo **decem millium** et ultra annorum, quales nunquam impositæ fuerunt per veteres Canones. **Resp.** enim : plures et graves DD. hujusmodi indulgentias rejicere ut fictas a quæstoribus et nunquam ab Ecclesia probatas. Sic BENED. XIV (*Syn.*, XIII, XVIII, 8) agens de hujusmodi indulgentiis et loquens de Card. THOMASIO, de eo dicit : « *Postquam multa eruditione... demonstravit, quanta moderatione usi sint Romani Pontifices in indulgentiis concedendis quas scilicet paucorum plerumque annorum largiri solebant,* SAPIENTER *concludit, incredibiles ac plane improbabiles esse concessiones indulgentiarum millenorum annorum ; eoque magis, quod assertæ concessiones plerumque ad ea tempora referantur, quibus maxime viguit præmemorata moderatio.* » — Verum dato, quasdam hujusmodi indulgentias habendas esse ut **authenticas**, sic posset explicari cum BILLUART : « Suppono pro uno peccato mortali, puta blasphemiæ, impositam fuisse pœnitentiam decem annorum, si quis multiplicet istud peccatum, puta millies blasphemet, obnoxius erit pœnitentiæ decem millium annorum. » — S. C. I. (5 maii 1898) cum adverterit prædictarum indulgentiarum concessionem ut plurimum nulli aut supposititio fundamento niti, *indulgentias omnes mille vel plurium millium annorum omnino esse revocandas decrevit, si SSmo placuerit.* Decretum approbavit Leo XIII (26 maii).

3°) Ratione **temporis**, ad quod extenditur, est vel **temporalis** vel **perpetua**, prout ad tempus determinatum aut sine ullo termino præfixo conceditur.

4°) Ratione **modi**, quo conceditur, alia est **pro vivis**, alia **pro defunctis** : PRIMA enim conceditur per modum *absolutionis*, vi cujus Ecclesia directe delet pœnæ reatum : SECUNDA vero non per modum absolutionis cum defuncti non subsint jurisdictioni Ecclesiæ, sed per modum *suffragii*, i. e. per exhibitionem pretii sufficientis ex thesauro Ecclesiæ pro debito pœnæ a defunctis adhuc luendæ, Deum deprecando, ut benigne velit illud acceptare et animabus Purgatorii applicare. — **Differentiam** inter utramque indulgentiam exemplo explicat PON-

TAS ; « Lex, ait, vult e carceribus emancipare duos subditos detentos, quorum unus in proprio dominio, alter Byzantii. Quomodo primo libertatem donabit ? Hoc fiet ejus propria et suprema auctoritate, pronuntians gratiam PER MODUM ABSOLUTIONIS, absque auxilio et concursu potestatis extraneæ. Sed pari modo nequit alterum liberare, quia non potest suam jurisdictionem exercere extra limites suæ ditionis absque consensu Principis, sub cujus imperio et dominio moratur in carcere. Non potest igitur ultimum in libertatem vindicare, NISI PER MODUM SUFFRAGII, intercedendo pro eo apud Sultanum, cujus est captivus vel mancipium, et solvendo ejus redemptionem. » Quod idem paucioribus tradiderat ABELLY, inquiens : « Sicut captivum apud turcas detentum rex Galliæ non per viam AUCTORITATIS, ut in proprio regno, sed tantum per viam SOLUTIONIS ac REDEMPTIONIS liberare potest. » Præterea « in hoc distinguitur indulgentia [per modum absolutionis] a modo juvandi per suffragia, quod hic privata auctoritate fieri possit, non illa » subdit SYLVIUS.

R. Ad 2um). Ad dignoscendas veras indulgentias ab apocryphis S. C. Indulg. (10 aug. 1899) sequentes sancivit regulas :

1° Authenticæ sunt omnes indulgentiæ quæ in novissima collectione a S. I. C. edita continentur. — **2°** Indulgentiæ generales, quæ in supradicta collectione non exhibentur, vel quæ-concessæ feruntur post editam collectionem, tunc solummodo habendæ erunt ut authenticæ, cum earumdem concessionis autographum monumentum recognitum fuerit a S. Ind. Congregatione cui, sub nullitatis pœna, exhibendum erit, antequam publicantur. — **3°** Authenticæ habeantur Indulgentiæ concessæ ordinibus et Congregationibus religiosis, archiconfraternitatibus, confraternitatibus, archisodalitiis, sodalitiis, piis unionibus, piis societatibus, nonnullis ecclesiis celebrioribus, locis piis et objectis devotionis quæ continentur in summariis recognitis et approbatis a S. C. Ind. ejusque auctoritate vel venia typis editis. **4°** Non habeantur ut authenticæ indulgentiæ sive generales sive particulares quæ continentur in libris, in libellis, in summariis, in foliis, in chartulis sive etiam in imaginibus, impressis sine approbatione auctoritatis competentis ; quæ approbatio concedenda erit post diligentem recognitionem et distincte exprimenda. — **5°** Apocryphæ, vel nunc prorsus revocatæ, sunt omnes indulgentiæ mille vel plurium millium annorum, quocumque tempore concessæ dicantur. — **6°** Suspectæ habeantur indulgentiæ plenariæ quæ asseruntur concessæ recitantibus

pauca dumtaxat verba : exceptis indulgentiis in articulo mortis. **7°** Rejiciendæ sunt ut apocryphæ indulgentiæ, quæ circumferuntur in libellis, foliis seu chartulis impressis vel manuscriptis, in quibus ex levibus aut etiam superstitiosis causis et incertis revelationibus vel sub illusoriis conditionibus promittuntur indulgentiæ et gratiæ usum et modum excedentes. — **8°** Ut commentitia rejicienda sunt folia et libelli, in quibus promittitur fidelibus unam alteramve precem recitantibus liberatio unius vel plurium animarum a Purgatorio ; et indulgentiæ quæ dictæ promissioni adjici solent, ut apocryphæ habendæ sunt. — **9°** Apocryphæ, vel saltem ut graviter suspectæ, habeantur indulgentiæ recentioris assertæ concessionis, si ad inusitatum numerum annorum vel dierum producuntur.

ART. II. De utilitate Indulgentiarum.

Q. 3. *An* INDULGENTIÆ sunt *utiles*, daturque in Ecclesia *potestas* eas concedendi ?

R. *Affirm.* ad utrumque, estque *de fide catholica* ex TRID. S. 25, *De indulg.*, ubi eos anathemate damnat, *qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse* negant.

Explan. Et quidem **1°**) quod **utilitatem** attinet, indulgentiarum usum esse populo *maxime salutarem*, ut ait idem TRID. (*loc. cit.*) ex eo liquet, quia nonnisi rite dispositis ac pœnitentibus, nec nisi sub certis conditionibus, quæ pietatem fovent, conceduntur, sicque non parum conferunt ad finem quem intendit Ecclesia, in eo situm ex CLEM. VI (Extrav. *Unigenitus*) scilicet : *ut cunctorum fidelium augeatur devotio, fides splendeat, spes vigeat, charitas vehementius incalescat.* Fidem excitant in dogma quod, remissa culpa pœnaque æterna, non semper remittatur pœna temporalis ; necnon in dogma solatio plenum « communionis sanctorum ». Spem erigunt commonendo fideles quale olim fuerit Ecclesiæ de peccatis judicium et quomodo Deo pro peccatis satisfacere possunt. Caritatem fovent, inducendo fideles ad conversionem et ad innumera opera bona quæ, illecti indulgentiarum spe, libenter exequuntur. Experientia et historia utilitatem indulgentiarum et Jubilæi luculenter docent.

Quod vero **2°**) **potestatem** attinet Ecclesiæ concessam concedendi indulgentias, tam *pro vivis* quam *pro defunctis*, illa colligitur : — **A**) **ex Scriptura**, scilicet ex verbis Christi

(MATTH. XVI, 19) : *Et tibi dabo claves regni cœlorem... Quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis.* Quibus verbis Christus promisit se daturum B. Petro ejusque successoribus potestatem solvendi omne vinculum impediens ingressum in regnum cœlorum, adeoque nedum vincula peccatorum, sed multo magis vincula pœnarum temporalium ex culpis jam dimissis relictarum ; nam regula juris : *Ubi majus conceditur, etiam minus concessum esse videtur* valet in iis, quæ sunt ejusdem rationis et per se pertinent ad idem privilegium et potestatem. Quod autem promissum fuit Petro, eidem collatum fuit (JOAN. XXI, 17) ; *Pasce oves meas.* — Accedit **B**) perpetuus **Ecclesiæ usus**. Et ita S. PAULUS (II *Cor.* II, 10) incestuoso Corinthio pœnitenti remisit *in persona Christi,* i. e. auctoritate a Christo sibi tradita, seu *ac si Christus donasset,* ut explicat S. THOM. (*Suppl.*, 25, a. 1), partem pœnarum quas debebat persolvere. Deinde post Apostolorum tempora, usus erat in Ecclesia, ut ad preces martyrum qui detinebantur in carceribus vel alias, quando Episcopi id expedire judicabant, pars pœnitentiæ lapsis remitteretur, ut constat ex TERTUL., S. CYPR., CONC. NIC. I, aliisque antiquitatis monumentis. Sic quoque S. GREG. circa an. 600 indulgentias concessit in diebus stationum, ut præter alios testatur S. THOM. (4, q. 20, q. 1, a. 13, q. 2). Nec negant hæretici indulgentias sequentibus sæculis fuisse in usu.

Resol. 1. Hinc a Leone X damnatæ fuerunt propositiones Lutheri utilitatem indulgentiarum negantis (n. 18) : *Indulgentiæ sunt piæ fraudes fidelium, et remissiones bonorum operum ; et sunt de numero eorum, quæ licent, et non de numero eorum, quæ expediant* ; (n. 20) : *Seducuntur credentes indulgentias esse salutares et ad fructus spiritus utiles.*

Resol. 2. Merito sequentes propositiones potestatem auctoritatemque Ecclesiæ in concedendo indulgentias negantes fuerunt reprobatæ. A Sixto IV (*Licet ea*, a. 1479) damnatur *tanquam manifestam hæresim continens* propositio PETRI OXOMENSIS asserens n. 6 : *R. Pontificem Purgatorii pœnam remittere non posse ;* et in Decret. LEONIS X ad Card. CAJETANUM, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ ab omnibus teneri et prædicari præcipitur : *R. Pontificem... potestate clavium... posse pro* RATIONABILIBUS *causis concedere eisdem Christi fidelibus, qui charitate jungente membra sunt Christi, sive* IN HAC VITA *sint, sive in* PURGATORIO, *indulgentiam ex superabundantia meritorum Christi et Sanctorum, et tam pro vivis quam pro defunctis, apostolica auctoritate indulgentiam concedendo, thesaurum meritorum J. C. et SS. dispensare, et per modum* ABSOLUTIONIS *indulgentiam*

ipsam conferre vel per modum SUFFRAGII *illam transferre consuevisse; ac propterea omnes, tam* VIVOS *quam* DEFUNCTOS, *qui veraciter omnes indulgentias hujusmodi consecuti fuerint, a tanta temporali pœna, secundum divinam justitiam pro peccatis suis debita, liberari, quanta concessæ ac acquisitæ indulgentiæ æquivalet.*

ART. III. De concessione indulgentiarum.

Q. 4. *Quis* potest *concedere* INDULGENTIAS ?

R. Ex S. THOM (*Supp.*, q. 26, a. 1-4) potest omnis et solus, qui ad hoc habet *ordinariam* vel *delegatam* potestatem. Ratio est : quia indulgentiæ sunt bona communia Ecclesiæ, quæ dispensari nequeunt, nisi ab eo qui ad hoc jus habet.

Explan. A) potestate ordinaria, i. e. annexa officio, id possunt **Papa** et **Episcopi sedem habentes**, etsi nondum sint consecrati. Quia vero, ut docet S. THOM. (*Suppl.*, q. 26, a. 3) : *potestas faciendi indulgentias* PLENE *residet in Papa, qui potest facere quod vult, causa tamen exsistente legitima ; sed in episcopis est* TAXATA *secundum ordinationem Papæ, et ideo possunt facere secundum quod eis taxatum est et non amplius ;* hinc **Papa** universis fidelibus totius orbis indulgentias qualescumque concedere potest, tam plenarias quam partiales ; tam pro vivis quam pro defunctis ; **Episcopi** vero nonnisi *suis* SUBDITIS *secundum* LIMITATIONEM *SS. Canonum*, ut loquitur MART. V (*Inter cunctas*) ; quæ limitatio ita facta est, ut *unum annum* tantum concedere possint in die dedicationis alicujus ecclesiæ, *sive ab uno, sive a pluribus episcopis dedicetur* (Conc. Lat., IV). Præterea Pius X, (28 aug. 1903) adaugens facultatem episcoporum, decrevit « ut cardinales in suis titulis æque ac diœcesibus *bis centum*, archiepiscopi *centum* atque denique episcopi *quinquaginta* dierum indulgentiam elargiri valeant. »

Et has indulgentias solum concedere possunt per modum *absolutionis*, adeoque *pro solis vivis*, ut habet SUAREZ cum communi DD. ; quia episcopis, juxta dicta, solum conceditur, ut possint eas *suis subditis* elargiri. Indulgentiæ ab episcopo concessæ valent tantum intra limites suæ diœceseos ; non vero extra, nisi agatur de subditis episcopi concedentis et de indulgentiis personalibus. Lucrifieri tamen possunt a fidelibus non subditis qui versantur intra limites diœcesis, dummodo indulgentiæ non sint concessæ alicui cœtui personarum (5 maii 1898, N. R. T. XXX, 511). — Nihil tamen impedit, quominus

indulgentias ab episcopis concessas *regulares exempti* etiam lucrari valeant, quia exemptio tantum valet in odiosis. Quod si episcopus ultra limites potestatis suæ indulgentiam concedat, ea irrita est quoad excessum ; at valet usque ad terminum ejus potestatis, quia ex regula juris in 6° : *utile non debet per inutile vitiari.* Utrum vero **Capitulo** et **Vicario Capitulari**, Sede vacante, jus competat concedendi indulgentias, DD. *disputant.* Multi **negant** : quamvis enim capitulum succedat episcopo in jurisdictione, non tamen succedit in dignitate, cui jura potestatem indulgentiarum adnectunt et quasi reservasse videntur ; quare in praxi ab iis concedendis **abstineat.**

At **B) potestate delegata** id potest omnis ille, cui facultas concedendi indulgentias legitime fuit concessa ab habente ordinariam. Sic **1°**) ex concessione Pontificis, teste Ferraris, **Nuntii** *et* **Legati apostolici** *possunt* **subditis** *suæ Nunciaturæ et Legationis pro quocumque opere concedere 100 aut plurium dierum indulgentiam, attamen semper minus quam annum. Pro templo autem seu capella possunt concedere indulgentias 7 annorum et 7 quadragenarum pro illis qui confessi communicaverint et in eo loco de more oraverint ad intentionem Ecclesiæ.* Sic **2°**) **Generales ordinum** et **Prælati religiosorum** aliquando concedere possunt indulgentias, etiam plenarias, ex speciali concessione R. Pontificis.

Interim, ut per transennam dixerim, Prælati, quibus privilegio apostolico data est facultas concedendi in quibusdam solemnibus festivitatibus per annum indulgentias plenarias, *debent hac facultate uti per modum actus, toties quoties solemnitas occurrit ;* non vero possunt unica concessione eamdem indulgentiam extendere ad omnes solemnitates periodo annorum recurrentium aut in perpetuum (433, 12 jan. 1878). Prælatus autem concedendo ex indulto apostolico benedictionem papalem cui adnexa est indulgentia plenaria hanc ipse lucrari potest (20 maii 1896, N. R. T. XXVIII, 656). Sic **3°**) quamvis **episcopus titularis**, esto foret auxiliarius Ordinarii, non possit dare indulgentias, cum sedem non habeat ; id tamen potest ex commissione Ordinarii, ubi v. g. ecclesiam consecraret.

Q. 5. *An* 1°) ad indulgentiarum valorem requiritur *justa causa* ; et 2°) an *eidem* pietatis *actui* aut *eidem rei*, jam *indulgentiis ditatæ*, possunt a prælatis R. Pontifice inferioribus, *novæ* adnecti indulgentiæ ; quid observandum est quoad indulgentiarum *publicationem ?*

R. Ad 1um) Requiri **justam causam**, ut valeat indulgentia in ordine ad remissionem pœnæ Deo debitæ in hac vel altera vita luendæ, hisce verbis edocet S. THOM. (*Suppl.*, 26, a. 2), inquiens : *Dicendum quod indulgentiæ simpliciter tantum valent, quantum prædicantur ;* DUMMODO *ex parte dantis sit auctoritas, et ex parte recipientis charitas, et ex parte* CAUSÆ *pietas, quæ comprehendit honorem Dei et proximi utilitatem.* Ratio est : quia Papa et episcopi non sunt *domini*, sed *dispensatores* thesauri Ecclesiæ ; jam vero si sine justa causa indulgentias concederent, non essent dispensatores, sed *dissipatores*, contra Domini sui voluntatem. Et in hoc omnes DD. conveniunt.

Explan. Utrum vero ad valorem indulgentiæ non solum requiratur *justa et rationabilis* causa, sed etiam **proportionata** *quantitati* indulgentiæ, ita ut non sufficiat quæcumque causa pia, sed requiratur magna causa pro magna indulgentia, major pro majori, inter DD. *disputatur.* **Negant** plures antiqui, quos inter DURAN., PALUD., S. ANTON., SYLVEST., et, ut placet quibusdam, S. THOM. (*loc. cit.*). **Affirmant** communiter recentiores cum BELLARM. et BILL., qui hanc sententiam, pro qua stare quoque ANGELICUM docet, hisce argumentis comprôbat : « **1**°) Secundum omnes requiritur causa JUSTA et RATIONABILIS ; non est autem JUSTA causa, si non sit proportionata ; justum enim dicitur quod est adæquatum aut saltem proportionatum ; neque est RATIONABILIS : quia recta ratio non admittit aliquid improportionatum. **2**°) Ille est INFIDELIS DISPENSATOR, non solum qui sine causa bona domini dispensat, sed etiam qui pro re levi magnos thesauros effundit. **3**°) Prælatus non potest VALIDE sine causa proportionata dispensare in votis : quia obligatio votorum est JURIS DIVINI. Ergo nec relaxare pœnam cujus obligatio est etiam JURIS DIVINI. **4**°) Si sufficeret quælibet causa pia, nullæ forent indulgentiæ INDISCRETÆ et SUPERFLUÆ [quas tamen damnat CON. LATER. IV, can, 62], cum semper adsit causa pia, puta sublevatio pœnitentis a debito pœnæ. Ergo. » Interim hæc quæstio, ut scite observat idem BILL., « non videtur, quantum ad **praxim**, esse tanti momenti, cum... vix possit dari indulgentia pro causa pia quæ non sit proportionata. » Quocirca notandum est ex BELLARM., ad CAUSAM JUSTAM, **DUO regulariter** requiri : **1**°) Ut indulgentia concedatur ad pium aliquem finem, cujus consecutio æstimetur Deo gloriosior et Ecclesiæ utilior, quam pœna per indulgentias relaxata : v. g.

ad deprimendos hostes Ecclesiæ, ad Dei Sanctorumque cultum promovendum, etc. ; **2**°) Ut opus injunctum utile sit ad finem consequendum ; quod opus, etsi quandoque secundum se aut respectu singulorum videatur leve, in ordine tamen ad finem est gravis momenti vel majus evadit respectu communitatis. Sic assistentia populi ad fores basilicæ S. Petri, dum Papa solemniter benedicit, etsi secundum se sit aliquid leve nec multum laboriosum, quatenus tamen ordinatur ad protestationem fidei de Capite Ecclesiæ et ad honorem Sedis Apostolicæ, qui est finis illius indulgentiæ, censetur gravis momenti et omnino sufficiens. Similiter, si indulgentia concedatur omnibus qui in tali solemnitate devote recitaverint quinquies *Pater*, *Avé*, quamvis singulorum preces seorsim sint quid leve, omnium tamen preces simul sunt quid notabile. Idem patet in indulgentia quæ conceditur conferentibus certam pecuniæ summam ad ædificandam ecclesiam. — Dixi : **regulariter** ; nam ut observat Sardagna cum Bill. ex Bellarm., « aliquando contingere potest, ut **solus finis** sufficiat sine aliquo opere injuncto quando videlicet finis non pendet ab aliquo opere et per se sufficit ad indulgentiam justam efficiendam. Sic in articulo mortis, indulgentia hominibus bene de Ecclesia meritis, religiosis, et sodalibus B. M. V. conceditur, pronuntiato nomine Jesu et Mariæ, absque alio opere injuncto : quia videtur causa esse satis justa ipsa necessitas extrema, conjuncta cum præcedentibus meritis, ut alii ad bene de Ecclesia merendum, vel ad religiosam vitam aut pia sodalitia, in quibus plurima bona opera exercentur, hoc beneficio adducantur. » Ceterum, ut recte notant DD. cum Bellarm., de justitia causæ **judicare** ad subditos non pertinet, sed ipsorum est grato animo beneficia, quæ a superioribus conferuntur, exosculari. Tanto magis, quod si aliquando non potest totum procedere, poterit in parte : cum indulgentia sit divisibilis. Imo addit Bill. : « Quod, si prudenter a concedente judicetur causa sufficiens, quæ tamen reipsa sit insufficiens, nihilominus, meo saltem et quorumdam aliocum judicio, valeat indulgentia : quia Dominus thesauri non censetur involuntarius, quando secundum regulas prudentiæ dispensatur. »

Resol. 1. Indulgentia sine causa pia et rationabili concessa est illicita : quia concedens est in hoc infidelis dispensator. **Resol. 2**. Indulgentia sine justa et rationabili causa concessa, etsi invalida sit quantum ad remissionem pœnæ temporalis, est tamen valida quantum ad privilegia ei annexa, quæ sunt tantum juris ecclesiastici, ut est facultas absolvendi a reservatis ;

quia Papa potest sine causa valide, licet illicite, dispensare in his quæ sunt tantum juris ecclesiastici. **Resol. 3.** Neque in concionibus neque in aliis occasionibus coram populo unquam movere licet dubium circa validitatem indulgentiæ ex parte concedentis.

R. Ad 2um) Nec eidem pietatis actui nec eidem rei jam indulgentiis ditatæ possunt a prælatis R. Pontifice inferioribus novæ adnecti indulgentiæ, *nisi novæ conditiones adimplendæ præscribantur* (433, 12 jan. 1878).

Resol. 1. Quare non pauci DD. hac in re corrigendi sunt : Barbosa, Suarez, Gobat, Castro Palao, Diana, alii, quos et secutus est Taberna, scribens ; *Potest archiepiscopus intra suam provinciam concedere indulgentiam 40 dierum, quamvis loci episcopus ejus suffraganeus pro eadem causa similem concesserit ; quo casu indulgentia duplicatur.* **Resol. 2.** Itaque non potest episcopus vel alius quicumque prælatus eidem actui pietatis sive eidem pio sodalitio, cui a R. P. jam indulgentiæ sive plenariæ sive partiales concessæ sunt ; aut crucibus, coronis, sacris imaginibus a Papa vel sacerdote legitima facultate munito benedictis, novas adnectere indulgentias, nisi novæ conditiones adimplendæ præscribantur ; aut eidem rei vel eidem actui pietatis, cui jam antecessor indulgentias adnexuit, novas indulgentias applicare ; aut eumdem actum pietatis in partes dividere, et e. g. pro omni verbo salutationis angelicæ quinquaginta dies indulgentiarum concedere, ut totidem verbis constat ex S. C. I. (*ibid.*) Quod idem jam satis declaraverat (265, 17 dec. 1838). **Resol. 3.** Contra ad **dubium** : *An uni et eidem rei, puta, uni coronæ, possint applicari indulgentiæ* diversæ, *v. g. indulgentiæ dictæ* apostolicæ, *et indulgentiæ dictæ* S. Brigittæ ? **Resp.** S. C. I. (29 febr. 1820) : *Affirmative, dummodo ad eas lucrandas* **renoventur** *opera injuncta* **iterabilia.**

R. Ad 3um) Ne circumferrentur indulgentiæ *apocryphæ*, utque inæstimabilis indulgentiarum thesaurus incorrupte sancteque servaretur, varia, variis temporibus, ab Ecclesia statuta sunt tum quoad indulgentiarum **divulgationem** tum quoad earum **publicationem** et **recognitionem.**

Itaque : **1°**) Ex recenti Const. Leon. XIII, *Officiorum ac munerum* (25 jan. 1896) *duplex* de indulgentiis servanda est **regula.** — Una : de *non divulgandis* indulgentiis *apocryphis* et a S. Sede *proscriptis* vel *revocatis ;* altera : ne *scriptum quodcumque* indulgentiarum concessiones continens, *publicetur, absque com-*

petentis auctoritatis licentia. Constat autem ex S. C. Indic. (7 aug. 1897, N. R. T. XXIX, 658) quod *competens auctoritas* hic intelligatur ea auctoritas cujus approbatio ante præsentem Const. requirebatur, nimirum aut *S. Congregatio Indulg.*, aut *Ordinarius loci* pro diversis indulgentiarum concessionibus. Hinc sine licentia expressa **S. C. Indulg.** publicari nequeunt A) Summaria indulgentiarum vel antea collecta, sed nunquam Romæ approbata, vel nunc primum ex diversis concessionibus collecta (383, 22 jan. 1858). — B) Elenchus indulgentiarum quas singuli Pontifices adnectere solent rosariis, crucibus, numismatibus, etc. quæ Benedictionem Apost. recipiunt (361, 30 sept. 1852). — C) Versio in aliud idioma collectionis vulgo *Raccolta* (ibid.) — Ast sufficit licentia **Ordinarii** loci : A) Si agatur de edenda concessione alicujus indulgentiæ vel Summarii indulgentiarum, quod ex Brevi Apostolico vel Rescripto desumendum est, aut de Summario ex auctoritate S. Congregationis jam vulgato, dummodo pro aliquo elencho non sit specialis et expressa prohibitio (383, 22 jan. 1858). Item B) ex S. Off. (8 jan. 1861) sufficit recognitio Ordinarii loci pro imprimendis indulgentiarum ac privilegiorum elenchis qui confraternitatibus traduntur pro earum aggregatione Archiconfraternitati, etiamsi indulgentiarum concessiones sint depromptæ ex pluribus Brevibus.

Itaque **2°**) cum experientia quotidie comperiatur, complures indulgentiarum concessiones *generales* expediri inscia ipsa S. Congregatione, ex quo multi promanant abusus ac confusiones, hinc impetrantes hujusmodi generales concessiones, tenentur sub nullitatis pœna exemplar earumdem concessionum ad Secretariam ejusdem S. Congr. deferre (205, 28 jan. 1756 et 371, 14 apr. 1856.)

Itaque : **3.** Pro **usu legitimo** indultorum vel indulgentiarum **personalium** quas quis a S. Sede vel ab habente facultatem obtinuisset, *per se* non requiritur Ordinarii loci recognitio et licentia. — Dixi : *per se* ; nam dantur exceptiones, uti v. g. pro valida erectione S. Viæ Crucis ; item si ipsa indulta hujusmodi recognitionem vel licentiam expresse memorant. Quo casu, nedum impeditur usus *licitus*, sed etiam *validus*, si nempe **A**) secus nullitas indicetur in ipso indulto ; si **B**) indultum postulet consensum Ordinarii (16 jul. 1887, N. R. T. XIX, 583) ; si **C**) verba conditionem exprimant. — Quod si indulta ad certum tempus concessa **renoventur**, eadem recognitio et licentia videntur iterum ad licitum vel etiam validum usum eodem modo ac prima vice requiri. Ita N. R. T. (V, 668).

CAP. 2. DE VIVIS QUIBUS APPLICANTUR INDULGENTIÆ

Q. 6. *Quinam* VIVENTES sunt *capaces* indulgentiarum ?

R. Omnis et solus baptizatus, non excommunicatus, qui aliquando personaliter peccavit, et subditus est illius qui indulgentiam personalem elargitur, est capax indulgentiarum, prout per modum absolutionis applicantur.

Explan. Dicitur : **1°) baptizatus** ; quia Ecclesia veram jurisdictionem non habet in infideles et catechumenos. Dicitur : **2°) non excommunicatus** ; quia hæretici, apostatæ et excommunicati majori excommunicatione privantur communione bonorum Ecclesiæ, adeoque etiam indulgentiis. — Dicitur : **3°) qui aliquando personaliter peccavit** ; alias nulla posset ei fieri condonatio et relaxatio pœnæ. Hinc infantes, perpetuo amentes, non sunt capaces indulgentiarum. — Dicitur : **4°**) et *subditus est illius qui indulgentiam* **personalem** *elargitur* ; quia concessio indulgentiæ *personalis* est actus jurisdictionis, quæ non complectitur nisi subditos. Quare si indulgentia non sit *personalis*, sed conceditur visitantibus quemdam locum aut objectum determinatum, v. g. ecclesiam, altare, imaginem, ab ea lucranda non excluduntur peregrini. Nihil autem impedit, quominus Papa vel episcopus, indulgentiam personalem concedentes, eam lucrari valeant : quia, esto nemo in seipsum exercere jurisdictionem coactivam possit, bene tamen voluntariam ; præterea ipsi sunt partes seu membra communitatis, cui indulgentiæ conceduntur : non debent igitur esse deterioris conditionis. Nec obstare, quin etiam religiosi exempti possint frui indulgentiis episcopalibus, supra (pag. 254) jam diximus. — Dicitur : **5°**) *per modum* **absolutionis** ; nam non pauci censent DD.. catechumenos posse percipere indulgentias per modum *suffragii*, cum saltem per fidem et charitatem Christo sint uniti, sicque aliquomodo sint membra Ecclesiæ.

Q. 7. *Quænam* requiruntur, ut VIVI, indulgentiarum capaces, eas sibi lucrentur, i. e. earum fructum sibi applicare valeant?

R. *Tria* requiruntur : — 1°) *Status gratiæ*, saltem pro eo instanti, quo ultimum opus præscriptum adimpletur ; — 2°) *Intentio* indulgentiam lucrandi ; — 3°) *Impletio operum præscriptorum.*

Explan. Ratio **primi asserti** est : quia repugnat pœnam temporalem remitti, non remissa culpa mortali et pœna æterna.

Porro, ut per transennam dixerim, necessitas status gratiæ, in indultis quibus partiales indulgentiæ conceduntur, solet exprimi per verba : *corde saltem contrito*. Quæ clausula significat eum qui non est in statu gratiæ debere saltem per perfectam contritionem cum proposito confessionis ad statum gratiæ restitui, ut capax fiat indulgentias assequendi : non autem indicat partem operis injuncti, quasi ad indulgentiam lucrandam etiam ab iis actus contritionis emittendus sit, qui in statu gratiæ reperiuntur (427, 17 dec. 1870). — Dixi : **saltem pro eo instanti**, etc. ; quia tunc dumtaxat indulgentia suum sortitur effectum. Itaque, quamvis nonnulli doceant, omnia opera injuncta fieri debere in statu gratiæ, id tamen, nisi a concedente specialiter requiratur, necesse non est : tum quia effectus indulgentiæ non dependet ex dignitate operis, sed ex Christi ac SS. satisfactionibus, et consequenter sufficit, quod tunc non ponatur obex, quando conferenda est indulgentia ; tum quia id constat ex praxi fidelium : sic in jubilæis jejunia præscripta et visitationes Ecclesiæ plerumque præmittuntur confessioni, ante quam multi tamen non justificantur. *Negari non potest* **communem** *esse sententiam*, teste Bened. XIV (*Inter præteritos*, 3 dec. 1749), qui et huic sententiæ adhæsit, n. 76), *quod ad lucrandam indulgentiam sufficiant visitationes, etiam factæ in statu peccati mortalis, attamen cum intentione Deum honorandi et Sanctos externaque modestia, ut aliquis religionis actus exerceatur, dummodo* ultimum opus, *in quo indulgentia acquiritur, factum fuerit in statu gratiæ*. Quod vero dicitur (Joan., ix 21) : *peccatores Deus non audit*, intelligendum est de obstinatis, non de volentibus converti ; alias frustra clamarent (Ps. 84, 5) : *Converte nos, Deus salutaris noster*. « Non etiam obstat, addit Bill., quod quandoque in Bullis confessio et communio aliis operibus præmittantur ; non enim ordo verborum semper habetur pro regula adæquata ordinis operum. »

Ratio **secundi asserti** est : quia invito non conceditur beneficium, sed volenti. Quocirca notentur sequentia. — Et quidem **1°**) certum est, quod, « quando ad indulgentias lucrandas præscribitur oratio pro fine determinato, v. g. pro exstirpatione hæresum etc., non requiratur intentio **explicita**, expressa singulis vicibus (344, 12 jul. 1847). — **2°**) Certum videtur, requiri intentionem **virtualem** saltem *implicitam* et *in confuso* apprehensam lucrandi indulgentiam, quoties hæc concedatur cum certa intentione sibi proponenda, v. g. orandi pro felici Ecclesiæ statu. Talem intentionem haberet, qui paulo ante statuit, velle orare ad consequendam indulgentiam, et ex

tali voluntate processit ad orandum, quamvis in orationis exsecutione non amplius illius voluntatis meminerit. — In *ceteris vero casibus*, an ista **virtualis** intentio requiratur, DD. *disputant*. Plures **affirmant** cum BILLUART : nam opus præscriptum dirigi debet in finem ab Ecclesia intentum ; hoc autem fieri non potest ab eo qui ignorat aut obliviscitur huic operi esse annexam indulgentiam, adeoque præstari nequit sine *virtuali* saltem intentione indulgentiam lucrandi. At plures etiam **negant** cum LUGO, LACROIX, KAZENBERGER, LAYM., PALAO, aliis ; dicuntque sufficere intentionem *habitualem*, imo *interpretativam*, quam censetur quilibet christianus habere de suæ salutis remediis sollicitus, ut probatur ex consuetudine Ecclesiæ concedendi indulgentiam sensibus destituto et jam animam agenti. Aliunde si indulgentia concessa est facienti tale opus, si fiat, jam totum positum est quod ponendum erat. Juxta hanc sententiam, licet requiratur intentio *virtualis implicita* lucrandi indulgentiam, ubi quis preces ad intentionem S. P. fundendas recitat, non tamen requiritur in ceteris operibus præscriptis adimplendis, ut in confessione, in communione, etc. *In* **praxi** tamen PRIMA sententia est suadenda, eo magis, quia ita postulat finis Ecclesiæ in concedendis indulgentiis, nempe : *pietatis stimulatio* (pag. 252), et aliunde juxta plures, contradicente BALLER. cum aliis, in hac materia non valet probabilitatis usus. Quare laudanda est praxis piorum, qui quotidie mane renovant propositum omnes per diem indulgentias lucrandi eumque in finem omnia opera præscripta adimplendi, ac, nisi emiserint votum heroicum (de quo postea), simul determinant, utrum illas velint sibi ipsis applicare, an vero defunctis, casu quo indulgentiæ his sunt applicabiles. — De quæstione : *An faciendum sit opus* **principali** *intentione lucrandi indulgentiam ?* dicetur postea.

Ratio **tertii asserti** est : quia, ut ait S. THOM. (*Suppl.*, q. 25, a. 2) : *Indulgentiæ tantum valent, quantum prædicantur*, seu quantum sonant, et dantur pro toto opere indivisibiliter. Sicut igitur aliæ gratiæ conditionatæ non sortiuntur suum effectum, nisi conditione impleta, ita nec indulgentiæ, nisi peractis operibus præscriptis quoad **tempus, modum** et **locum**, sicut exprimitur in decreto concessionis, et quidam **integre** saltem *quoad substantiam*, ita ut, qui unum opus injunctum aut notabilem ejus partem omittit etiam inculpabiliter, nihil de indulgentia lucretur, nisi aliud in concessione exprimatur. Non tamen officit, si pars *minima* operis injuncti omittatur : quia adhuc censetur opus *quoad substantiam* perfici. Pars autem

minima *respective* ad totum opus sumenda est : sic in Rosario omissio unius *Pater* et *Ave* minima videtur ; secus vero si requirantur quinque *Pater* et *Ave* : quia omissio quintæ partis operis reputatur notabilis. De his ulterius postea.

Q. 8 *An* peccatum VENIALE, quoad culpam non remissum, potest esse OBEX ad lucrandam indulgentiam *plenariam* ?

R. *Negat.*, nisi ad eam *integre* recipiendam.

Explan. Ratio **primi asserti** est : tum quia peccatum aliquod veniale non remissum non obstat, quominus pœna pro aliis peccatis remissis debita remittatur ; tum quia Papa indulgentiam plenariam concedere censetur juxta capacitatem subjecti, ita ut remittatur saltem pœna quæ remitti potest, nempe pœna peccatorum jam remissorum. Secus indulgentiæ plenariæ plerumque nihil prodessent, cum raro fideles omnem affectum erga quodlibet veniale exuant, ac sufficientem dolorem de omnibus venialibus concipiant ; sicque fieret, ut potiores essent indulgentiæ partiales quam plenariæ, quod sane repugnat. — Ratio **secundi asserti** est : quia, quamdiu remanet culpa alicujus peccati, tamdiu debetur aliqua pœna, quæ expianda est. Unde nequit indulgentia *integre* percipi, nisi omnis actualis affectus ad peccatum veniale deponatur, sive *directe* per actualem dolorem de omnibus venialibus ; sive *indirecte* per actum divini amoris, quando de venialibus cogitatio nulla incidit. Cfr. S. LIG., (VI, 534).

CAP. 3. DE DEFUNCTIS QUIBUS APPLICANTUR INDULGENTIÆ

Q. 9. 1°) *An*, et 2°) *quomodo* indulgentiæ possunt concedi et applicari *defunctis* ; et 3°) *an* ipsis prosunt *infallibiliter* ?

R. Ad. 1um) Ex S. THOM. (*Suppl.*, q. 71. a 10) *affirmative*, si sic exprimatur in diplomate concessionis.

Explan. Indulgentias posse concedi et applicari animabus **in purgatorio** degentibus, fundatur in communione membrorum unius corporis mystici et in usu Ecclesiæ. Etsi de *fide divina* et *catholica* non sit, cum nusquam expresse definitum reperiatur, ad *doctrinam catholicam* tamen pertinet, dicique potest *fidei proximum* ; opposita enim sententia : *luctuosius*

adhuc esse, quod chimerica isthæc applicatio transferri solita sit in defunctos, damnata fuit a Pio VI in prop. 42 Synodi Pist. : *ut falsa, temeraria, piarum aurium offensiva, in RR. Pontifices et in praxim et sensum universalis Ecclesiæ injuriosa, inducens in errorem* hæreticali *nota in* Petro de osma *confixum* (q. 3), *iterum damnatum in art. 22* Lutheri, in quo articulo dicebatur : *Sex generibus hominum indulgentiæ nec sunt necessariæ nec utiles : videlicet* mortuis *seu morituris, infirmis, legitime impeditis ; his, qui non commiserunt crimina ; his, qui crimina commiserunt sed non publica ; his qui meliora operantur.* Et sane nulla reddi potest ratio, quare cum viventes satisfactiones suas pro animabus purgatorii offerre possint, nequeant offerri pro ipsis Christi ac SS. satisfactiones, quas nobis applicare licet. Audiatur S. Thom. inquiens : *Non enim est ratio quare Ecclesia transferre possit communia merita, quibus indulgentiæ innituntur, in vivos, et non in mortuos.*

Resol. Si anima, cui indulgentia applicatur, **damnata** est vel jam **beata**, tunc fructus indulgentiæ vel cedit in communem thesaurum Ecclesiæ, vel aliis animabus applicatur, juxta judicia Dei nobis incognita, v. g. magis indigentibus, vel iis quæ in terris exsistentes, id specialiter meruerunt per opera misericordiæ tum vivis tum defunctis impensa. — Observant porro aliqui, applicantem recte facturum faciendo secundam applicationem *conditionatam*, si forte prior applicatio effectum sortiri non possit.

R. Ad 2um) Quoniam Papa, etsi jurisdictionem habeat in thesaurum Ecclesiæ, jurisdictione tamen caret in defunctos, ideo animabus in purgatorio nequeunt indulgentiæ concedi et applicari per modum *absolutionis*, solutionem ex thesauro Ecclesiaæ annexam habentis, sicut viventibus ; sed per modum *suffragii* seu simplicis *solutionis*, ut supra dictum fuit (q. 2).

R. Ad 3um) Indulgentiæ defunctis prodesse infallibiliter, communiter TT. negant cum Billuart, Durando, Cano, Abelly, S. Lig. (VI, 536, etc.), qui sustinent effectum harum indulgentiarum pendere ex liberali Dei acceptantis voluntate : tum quia neque ex ullo Scripturæ loco, neque ex ulla certa Traditione constat, Deum illas satisfactiones ex Ecclesiæ thesauro depromptas et ab eadem sibi oblatas pro defunctorum liberatione se accepturum promisisse ; tum quia Ecclesia servat usum celebrandi

sacra in altaribus privilegiatis, i. e. quibus inhæret privilegium indulgentiæ plenariæ, multis etiam annis continuis pro iisdem animabus ; quæ praxis inanis videretur, si statim in primo sacro illis applicato liberarentur. Cui sententiæ suffragatur auctoritas S. C. I., quum interrogata ab episcopo S. Flori in Gallia, circa naturam indulgentiæ altaris privilegiati, responderit (283, 28 jul. 1840) : *Per indulgentiam altaris privilegiati, si spectetur* MENS CONCEDENTIS *et* USUS CLAVIUM POTESTATIS, *intelligendam esse indulgentiam plenariam, quæ animam statim liberet ab omnibus purgatorii pœnis. Si vero spectetur* APPLICATIONIS EFFECTUS, *intelligendam esse indulgentiam, cujus mensura divinæ misericordiæ beneplacito et acceptioni responderet.*

Resol. Liceat mihi concludere : quod, esto non constet, hujusmodi indulgentias *infallibiliter* prodesse secundum **totum** earum valorem, prosunt tamen *infallibiliter* **aliquatenus** seu quoad **aliquam partem** : quia nequit Deus omnino rejicere suffragium Ecclesiæ, quippe quæ **1°**) est sponsa ejus dilectissima, et ad hoc officium præstandum ab ipso est *electa* ; quæ insuper **2°**) *plus offert quam requiritur ad debitum solvendum,* pretium, inquam, sanguinis Christi et satisfactionum superabundantium SS. ; quæ denique **3°**) hæc peragit pro *animabus Deo dilectissimis.* Secus inutile quid ageret Ecclesia indulgentias defunctis applicando ; quod utique absque impietate asseri non potest.

Q. 10. *Quænam* CONDITIONES requiruntur, ut indulgentiæ *prosint* animabus *in purgatorio* detentis ?

R. *Duæ* conditiones CERTO requiruntur : **1°**) *Ex parte* **indulgentiæ**, concessio Pontificis, ut possint pro defunctis applicari : quia indulgentia tantum valet, quantum Breve sonat, propriaque auctoritate nulla potest fieri applicatio indulgentiæ pro alio, sive vivo, sive defuncto, et **2°**) *Ex parte* **lucrantis**, intentio expressa seu implicita, saltem habitualis, applicandi eam pro defunctis.

Explan. Et quidem si velis *restringere* applicationem tuam, tunc quidem animas quasdam *specialiter* determinare debes, saltem *implicite*, quas v. g. B. M. V. præ aliis a purgatorio libe-

rari cupit. Secus sufficit applicatio *generalis*, facta omnibus animabus in purgatorio degentibus : quia suffragia sunt divisibilia, et ideo in omnes animas distribui possunt. Præterea aperte traditur in *Raccolta* applicationem fieri posse uni vel pluribus determinatis animabus, vel in genere omnibus animabus Purgatorii : *On peut d'ailleurs faire cette application à une ou à plusieurs âmes déterminées, ou à toutes en général.* Ceterum pietas postulat, ut, servato ordine charitatis, plus eorum animæ juventur quibus ex quopiam titulo plus debemus ; deinde quæ majori auxilio indigent. — Et in hæc quidem sat communiter DD. consentiunt, si agatur de indulgentia **partiali** : « indulgentia enim partialis, ait Melata (*De ind.*, p. 179), est numero determinata ac proinde nulla videtur esse difficultas quod distribuatur inter plures defunctos. » — Si vero agatur de indulgentia **plenaria**, quamvis concipi etiam possit eam hoc sensu dividi posse, quatenus Deus certam quamdam mensuram determinaret ac divideret inter plures, utrum tamen hæc possit pluribus defunctis distribui, non immerito ambigitur. « In hoc enim casu, ait Melata, omnino determinari debet unica persona, respectu cujus indulgentia dici possit *plenaria* ac proinde nonnisi uni defuncto applicari potest. » Et hanc esse mentem Ecclesiæ, videtur posse erui ex decretis circa altare privilegiatum de quibus latius postea. Si enim indulgentia plenaria altaris privilegiati nequit ex iis decretis nisi uni defuncto applicari, conjicere licet eamdem esse mentem S. Sedis quoad alias indulgentias plenarias defunctis applicabiles. — Quapropter, **in praxi**, intendens pro defunctis lucrari indulgentiam *plenariam*, recte aget designando animam cui eam applicare desiderat, superaddendo tamen, si hæc capax non fuerit, intentionem conditionatam eam applicandi animæ cui lucrans magis obligatur, servato ordine charitatis, ut supra diximus.

Dixi : *duæ conditiones* **certo** *requiruntur* : nam utrum ex parte lucrantis etiam requiratur **3°) status gratiæ**, inter DD. *controvertitur*. — Alii **affirmant** : quia nemo potest alteri applicare indulgentiam, nisi prius suam fecerit ; suam autem facere nequit ille, qui in statu peccati mortalis versatur. Hanc sententiam defendunt Lugo, Tourn., Wigandt, alii *et hæc* verior *mihi videtur*, ait S. Lig. (VI, 534). — Alii **negant**, nisi forte opus injunctum aliunde exigat statum gratiæ, vel status gratiæ in concessionis Bulla expresse exigatur. Ita Bellarm., Bill., Suar., Sass., alii, et *rectius* quidem, ut mihi videtur. Ratio juxta plures est : quia opus ponitur tanquam conditio, qua posita, Papa applicat indulgentiam alii in gratia exsistenti. Et

quoniam opus illud fit nomine Ecclesiæ, quæ semper est in gratia, hinc fit, quod fructus ejus non deperditur ex eo, quod in peccato sit qui opus exsequitur ; sicut si quis det eleemosynam eamque mittat per manus hominis exsistentis in peccato mortali, non ideo deperditur fructus eleemosynæ. Aliunde, applicans indulgentiam defuncto, effectum indulgentiæ sive remissionem pœnæ temporalis non percipit, sed defunctus ipse qui est in statu gratiæ. Et hæc ultima ratio, quam tradit Bill., est aptior, cum ex S. Thom. (in 4. d. 45, q. 2, a. 3, q. 2) Pontifex non immediate applicat indulgentias defunctis, sed *applicabiles* concedit, ut patet ex decretis pontificiis. *Neque dicas*, scite ait Bill., *ipsum non posse indulgentiam alteri applicare, nisi prius eam faciat suam : facit enim suam, non accipiendo ejus effectum, sed potestatem eam alteri applicandi, ad quod non requiritur status gratiæ, sicut nec in concedente indulgentiam.*

Resol. 1. Itaque **dubium manet,** num requiratur *status gratiæ*, necne. Interrogata fuit hac super re S. C. I., quæ (253, 20 aug. 1822) respondit : *Dilata.* Et iterum interrogata, resp. (341, 22 febr. 1847) : *Consulat* [orator] *probatos auctores.* **Resol. 2.** Utique prima sententia est *tutior.* **Caveas** tamen, ne, illam urgendo, animæ suffragiis plurimorum priventur.

Q. 11. *An* magis est meritorium indulgentias liberas potius *defunctis* quam *sibi* applicare?

R. Ex S. Thom. (3 *cont. Gent.*) *affirm.*, juxta communiorem DD. sententiam.

Explan. Rationes sunt : **1°**) Quia ubi major est charitas, ibi etiam est majus meritum : atqui major est charitas dare bona sua proximo qui patitur, ut liberetur ab illa pœna, quam sibi illa reservare ; ergo majus bonum est lucrari indulgentias defunctis, ut liberentur a pœnis, quam sibi illas applicare. — **2°**) Nunquam aliquis plus meretur, quam dum alterum juvando seipsum exponit periculo patiendi. Sic Paulus (Philipp. I, 23) ardenter desiderabat regnum cœlorum, ex cujus dilatione multum certo patiebatur ; amabat tamen pro salute fratrum hic permanere. Deinde non magna virtus est dare pauperibus ex superfluo status, sed major est dare ex necessariis status. — **3°**) Accedit auctoritas S. Thom. (*loc. cit.*) ubi dicit : *Affectio in eo qui pro amico patitur, facit* magis *satisfactionem acceptam Deo, quam si pro se pateretur : hoc enim est promptæ charitatis, illud autem necessitatis.*

Q. 12 *Quid* 1°) est actus charitatis *erga defunctos*, quem vulgo vocant VOTUM HEROICUM ; et 2°) *utrum* a S. SEDE est *commendatus* ?

R. Ad 1um) Actus heroicus charitatis qui auctorem seu suasorem habet Gasparum Olidem ex ord. Cleric. reg. Theatin., est oblatio, per quam christifideles omnia *propria satisfactoria* opera, dum *in terris morantur*, ac singula quæ pro ipsis fient suffragia, cum *ex hac vita decesserint*, defunctis fidelibus singulari pietate offerunt atque in eorum cedunt utilitatem, ea videlicet in manibus. B. M. V. quodammodo deponendo, ut ab ipsa pro libitu suo animabus purgantibus dispensentur.

Explan. Quod itaque offertur, non est **fructus** *meriti*, qui nequit alteri applicari ; sed est tantum **fructus** *specialis* ac *personalis*, qui nobis provenit ex hujusmodi *satisfactionibus* atque *suffragiis*, ut adeo præsens donatio neminem impediat, quominus pro seipso oret, pro parentibus, aliaque pietatis opera adimpleat ; nec sacerdotem prohibet, quominus sacrificium celebret ad intentionem eorum, a quibus stipendium accepit. Ceterum illud *votum* sub peccato non obligat ; nec requiritur, ut speciali formula emittatur ; sed, ad lucranda privilegia et indulgentias ipsi annexas, sufficit, ut corde seu mente fiat.

R. Ad 2um) A S. Sede est commendatus.

Explan. Nam *Venerabilis* BENED. XIII ex inclyto ORD. PRÆD., qui (21 febr. 1730), doctrina et meritis clarus, in odore sanctitatis obiit, omnibus hanc oblationem emittentibus peculiares elargitus est indulgentias (23 aug. 1728), quas PIUS VI (12 dec. 1788) confirmavit ; et PIUS IX voluit (30 sept. 1852 et 20 nov. 1854) declarare : — 1°) *Quod sacerdotes ipsam oblationem profitentes indulto* **altaris privilegiati** *personalis gaudere possint singulis anni diebus.* — 2°) *Quod omnes christifideles, qui idem votum seu oblationem emittunt*, **indulgentiam plenariam** *fidelibus tantum defunctis applicabilem lucrari queant, quocumque die ad S. Communionem accesserint, et qualibet anni feria secunda sacrum missæ sacrificium in suffragium eorumdem defunctorum fidelium audierint, dummodo in utroque casu aliquam ecclesiam seu publicum oratorium visitaverint ibique per aliquod temporis spatium juxta mentem Sanctitatis Suæ pie oraverint.* — 3°) *Quod ipsis christifidelibus omnes et singulas indulgentias quocumque modo concessas, vel in posterum concedendas, quas lucrari possunt, animabus pariter defunctorum* **applicare**

liceat. *Præterea* **4°**) *eadem Sanctitas Sua, præ oculis habens tum adolescentes nondum ad S. Communionem accedentes, tum vero infirmos, senes, villicos, in carceribus detentos ceterosque fideles, qui aut ad S. Synaxim accedere, aut in feria secunda sacrum missæ sacrificium audire nequeunt, clementer indulsit, ut omnibus et singulis christifidelibus qui legitimo impedimento nequeunt sacrum audire in feria secunda, pro acquisitione supra enuntiatæ indulgentiæ, in qualibet secunda feria ut supra concessæ, suffragetur missa quam* **die dominico** *ex præcepto audire teneantur ; pro omnibus et singulis vero fidelibus, qui aut nondum S. Eucharistiæ sumendæ capaces aut legitima alia ratione hoc sacramentum sumere nequeunt, benigne remisit facultatem arbitrio respectivi pro tempore Ordinarii locorum, subdelegandi confessarios ex approbatis pro opportuna communionis in aliis piis operibus* **commutatione.**

Rèsol. Quæ insignium favorum collatio si serio præ oculis habeatur, quis, quæso, inveniri poterit, qui votum istud tantopere ab Ecclesia commendatum, tamque defunctis quam sibi met proficuum, emittere recusaret?

Scholion. Cum vero de hujus voti seu oblationis objecto, deque ejusdem actus essentialibus conditionibus et de indulgentiis ac privilegiis eidem adnexis **dubia** quædam nuperrime oborta sint, placeat ex **responsionibus** quas, approbante LEONE XIII, tradidit S. C. I. (19 dec. 1885), sequentia adnotare. — **1°** *Inter opera satisfactoria* quæ in actu heroico offeruntur pro animabus purgatorii, **comprehenduntur** *etiam indulgentiæ* quæ declaratæ fuerunt a SS. PP. applicabiles christifidelibus defunctis. — **2°**) Actui heroico **non satisfaciunt,** *qui sibi reservari velint indulgentias quæ pro vivis conceduntur,* sed debent eas applicare defunctis. — **3°**) Ad actum heroicum et privilegiorum participationem **requiritur** quidem, *ut propriæ satisfactiones omnes atque indulgentiæ pro purgatorii animabus* **offerantur ;** non vero, *ut B^mæ Virgini, prout ipsi placuerit, distribuenda relinquantur. Unde hæc in Virginis manus velut consignatio habenda est dumtaxat* PIA *actus* ACCESSORIA *devotio, Christifidelibus* COMMENDANDA. — **4°**) Plenariæ indulgentiæ quas hunc actum emittentes lucrantur, tum ob sacram communionem, tum ob missæ feria II auditionem, **non debent** applicari *animabus quas* B. V. MARIA *præ aliis a purgatorio liberari cupit,* sed possunt applicari **cuilibet** *purgatorii animæ.* — **5°**) Quod attinet indulgentiam plenariam *altaris privilegiati personalis,* hæc a sacerdote qui actum heroicum emisit **debet** *applicari animæ pro qua missam celebrat ; hoc enim*

modo privilegium altaris conceditur a S. Pontifice. Cfr. N. R. T. (XVIII, 173 seqq.)

CAP. 4. DE OPERIBUS INJUNCTIS PRO INDULGENTIIS LUCRANDIS

Q. 13. *Quomodo* injuncta opera sunt ADIMPLENDA ad indulgentias *lucrandas?*

R. Per se adimplenda sunt quoad *tempus*, *modum*, et *locum*, necnon *integre*, saltem quoad *substantiam* (q. 7).

Explan. Dixi : **per se** : nam secus dicendum, si aliter in concessione fuerit expressum. — Sic **A**) aliquando, præsertim in jubilæis, Papa potestatem facit confessario opera injuncta **commutandi** in alia facultati pœnitentium proportionata. — Sic **B**) Pius IX (355, 15 mart. 1852) in favorem **Surdorum mutorum** statuit : **1°**) *Quodsi inter opera pro lucranda indulgentia præscripta sit visitatio alicujus ecclesiæ, surdomuti ecclesiam ipsam devote visitare teneantur, licet mentem tantum in Deum elevent et pios affectus.* **2°**) *Quodsi inter opera sint publicæ preces, surdomuti possint lucrari indulgentias iis adnexas corpore quidem conjuncti ceteris fidelibus in eodem loco orantibus, sed pariter mente tantum in Deum elevata et piis cordis affectibus.* **3°**) *Quodsi agatur tandem de privatis orationibus, proprii mutorum et surdorum confessarii valeant easdem orationes commutare in alia pia opera aliquo modo manifestata, prout in Domino expedire judicaverint.* — Cum autem nostris temporibus surdomuti perfectiori methodo sunt instructi ut facilius et uberiori spirituali fructu indulgentias assequi valeant, ipsis indulsit Leo XIII (18 jul. 1902, *l'ami du Clergé*, 1903, p. 206) ut acquirant indulgentias, *quin in singulis casibus ad proprium confessarium recurrant... injunctas preces signis, vel mente fundendo, vel tandem easdem legendo sine ulla pronuntiatione.*

Similiter **C**) Pius IX (393, 18 sept. 1862) indulsit, ut fideles **habitualiter infirmi** chronici, ob physicum permanens aliquod impedimentum e domo egredi impotentes, dummodo **in communitate non morentur,** *acquirere possent omnes et singulas indulgentias plenarias jam concessas vel in posterum concedendas, quasque alias acquirere possent in locis, in quibus vivunt, si in eo physico statu non essent, pro quarum acquisitione præscripta sit S. Communio et*

visitatio alicujus ecclesiæ vel publici oratorii in locis iisdem, dummodo vere pœnitentes, confessi ac ceteris omnibus absolutis conditionibus, si quæ injunctæ fuerint, loco sacræ communionis et visitationis alia pia opera a respectivo confessario injungenda, fideliter adimpleant. Imo, ex nova concessione facta a LEON. XIII (16 jan. 1886, N. R. T. XVIII, 339) *infirmi* aut *senio confecti* **in communitate et sub regula viventes**, qui ecclesias aut oratoria visitare aliave pro indulgentiis præscripta exsequi non possunt, indulgentias nihilominus lucrari valent, adimplendo alia pia opera confessarii arbitrio præscribenda. — Tandem **D**) PIUS IX (426, 6 oct. 1870) decrevit : *tum confessionem dumtaxat, tum confessionem et communionem peragi posse* **die, qui immediate præcedit sequentem,** *pro quo concessa fuerit indulgentia quælibet, non solum ratione festivitatis occurrentis* [incipientis a primis vesperis usque ad occasum solis ejusdem diei festi] *juxta allata decreta* (214, 19 maii 1759 et 252, 12 jun. 1822), *verum etiam quacumque alia ex causa, vel devotionis, vel pii exercitii, aut solemnitatis... licet tempus ad eam acquirendam ab initio diei naturalis, et non a primis vesperis sit computandum, servata tamen in adimplendis aliis operibus injunctis regula generali circa modum et tempus in concessionibus præscriptum.* Si quis, utendo præfato privilegio, confessionem et communionem pridie ejus diei peragit, cui affixa est indulgentia, reliqua opera præscripta peragere ideoque indulgentiam pridie lucrari minime potest (434, 12 jan. 1878) ; nisi expresse in indultis habeatur clausula : *a primis vesperis, usque ad occasum solis ipsius diei festi* indulgentiam lucrifieri posse. Quo casu opera præscripta præstari valent intra idem tempus (291, 29 maii 1841.

Resol. 1. Fideles **Confraternitatibus** adscripti non privantur indulgentiis, quæ talibus sodalitatibus concessæ sunt, si earum **statuta non observent**, *dummodo sodalitates sint* CANONICE *erectæ, et sodales* **adimpleant opera injuncta** *a SS. PP. pro lucrandis indulgentiis suæ respective confraternitati adnexis, ipsique sodales* LEGITIME *adscripti fuerint in confraternitatem.* Ratio est : *quod* STATUTA *sunt potius ad* REGIMEN *et ad rectam sodalitatis* ADMINISTRATIONEM *data, minime vero* TANQUAM INJUNCTA OPERA *ad indulgentias acquirendas* (298, 25 jan. 1842). **Resol. 2**. Licet concedi possint indulgentiæ sine injunctione operis, ut communiter tradunt DD. cum BILL. et SUAR., quando tamen injungitur, censetur injunctum, ut suo modo concurrat ad finem intentum. Unde nullum opus ex præscriptis sufficit, si sit **mortaliter malum**, ut est sacrilega confessio, commu-

nio, aut visitatio Ecclesiæ facta, ut habet BENED. XIV (*Inter præteritos*, 3 dec. 1749), *animo, exempli gratia, alios ad peccatum inducendi.* Ratio patet : quia non cederet in honorem Dei nec esset utile ad finem intentum a concedente. — An vero debeat esse opus **bonum undequaque**, non solum secundum *substantiam*, sed etiam secundum *omnes circumstantias*, inter DD. *disputatur.* Quidem **affirmant** : nam opus aliqua circumstantia venialiter mala vitiatum displicet Deo, est insufficiens ad applicanda merita Christi, et non conducit ad consecutionem finis intenti. Ita SYLVIUS, RODRIG., etc. Alii **distinguunt** dicuntque id esse verum, si per illud opus veniali infectum nequeat obtineri finis a concedente indulgentiam intentus : secus vero, si adhuc possit obtineri. Ita BELLARM., BILL., LAYM., alii. *Unde*, ait BILL., *si concedatur indulgentia eis qui dabunt nummum pro* EXPEDITIONE BELLICA, *vel* CONSTRUCTIONE ECCLESIÆ, *videtur sufficere, si det nummum, etsi ex vana gloria. Si vero injungantur preces, jejunia, eleemosynæ ad* PLACANDUM DEUM, *ad* OBTINENDAM CONVERSIONEM INFIDELIUM, *etc., non videtur satisfacere qui jejunat, orat, dat eleemosynam ex vana gloria.* — **Probabilior**, ait GIRIBALDI, *est sententia docens satis esse opus bonum secundum substantiam et ex objecto, quamvis sit vitiatum aliqua circumstantia mala,* **si fiat cum intentione lucrandi indulgentiam** : *quia tale opus leviter vitiatum est sufficiens ad implendum præceptum divinum et humanum, ut communiter tradunt DD. ; ergo etiam est sufficiens ad lucrandam indulgentiam, cum non sit verisimile plus requiri a Pontifice pro consecutione indulgentiæ, quam quod requiratur ab Ecclesia pro implendis præceptis, cum tam præceptum quam indulgentia sit ordinatum ad causam piam et ad honorem Dei... Dixi* : **si opus fiat cum intentione lucrandi indulgentiam** ; *si enim* ADÆQUATE *fieret ob malum finem, putæ ob vanam gloriam, non sufficeret : quia non esset opus pium, nec cederet in gloriam Dei, prout requiritur ; bene tamen si cum fine malo conjungatur finis bonus, et satis est finis lucrandi indulgentiam ; nam in isto fine virtualiter includitur gloria Dei, quæ manifestatur in parcendo, et adest saltem virtualiter voluntas faciendi tale opus secundum intentionem Papæ, qua ratione opus evadit moraliter bonum.* Ita quoque LUG., PALAO, DIAN., KENRICK (XVIII, 251). Tum addit GIRIBALDI : *Quamvis autem circumstantia venialiter mala, cum qua perficitur ultimum opus, non impediat* LUCRUM INDULGENTIÆ, *impedit tamen quoad* REMISSIONEM PŒNÆ *debitæ eidem culpæ, de qua est complacentia : quia non remittit pœnam nisi remissa culpa*, ut supra (q. 8) dictum fuit.

Resol. 3. Ex dictis liquet, quid judicandum sit de quæstione : *An faciendum sit opus* **principali intentione** *lucrandi indulgentiam ?* Nonnulli quidem **affirmant** cum Rodrig., Cordub., etc. ; quia opus factum *principaliter* ob finem diversum, etiam indifferentem, non est opus pium cedens in gloriam Dei, ac proinde insufficiens ad lucrandam indulgentiam ; et inde qui visitaret ecclesiam principaliter ob recreationem, vel Romam pergeret in Anno Sancto principaliter propter curiositatem videndi illam, vel ad videndos amicos seu consequendum temporale beneficium, non lucraretur indulgentiam, quamvis faciendo opus haberet etiam intentionem lucrandi indulgentiam. Ast *probabilius* **negant** alii cum Suar., Boss., Diana, Mazz., Leand., Giríb., Bouv., docentque sufficere intentionem etiam *minus principalem* lucrandi indulgentiam, licet alius finis æque simultanee, aut etiam *magis principaliter* intendatur : quia cum tali intentione, quamvis *minus principali*, opus remanet bonum quoad substantiam, et adimpletur conditio posita in concessione indulgentiæ, in qua non dicitur, ut injuncta opera effici debent *principaliter* aut *exclusive* ad lucrandam indulgentiam. Unde probabilius potest eam lucrari qui ponit opera injuncta v. g. communionem aliudve opus ad indulgentiam requisitum cum *simultanea* intentione tum obtinendæ alicujus gratiæ pro alia persona, tum lucrandæ indulgentiæ sive pro se, sive pro defunctis. Pro **praxi** addimus cum *Bouvier* : tutius esse primario intendere acquisitionem indulgentiæ et huic intentioni secundario adjicere fines speciales quos aliquis obtinere voluerit.

Resol. 4. Opus indulgentiale nequi poni **per alium** : quia facere ut alius jejunet vel preces fundat, non est jejunare vel precari. Sufficit tamen, ut per alium fiat eleemosyna : quia hanc vere dat, qui de suo pauperi benefacit ; unde sicut indulgentiæ expers est qui pecuniam male partam tribuit manu propria, sic et ejus particeps efficitur, qui suam largitur per famulum. **Resol. 5.** Ad lucrandam indulgentiam, præter adimpletionem operum, *non requiritur* **propositum et sollicitudo** propriis actibus satisfaciendi, ut quidam cum Cajet. docuerunt. Ratio : quia nullibi Pontifices hanc singularem conditionem requirunt. Unde deciperentur fideles, si ista conditio, de qua nunquam monentur, requireretur. Nec **dicas** ; indulgentiæ conceduntur vere pœnitentibus ; atqui ille non est vere pœnitens, qui non vult facere dignos fructus pœnitentiæ. **Resp.** enim : ille est vere pœnitens qui est vere contritus cum animo satisfaciendi, nisi aliunde pro eo satisfiat. **Resol. 6.** Quoniam ad indulgentias plenarias consequendas inter opera injuncta numerari solent

confessio, communio, preces ad intentionem S. Pontificis, et sæpe **visitatio** ecclesiæ, patet ea opera, veluti totidem conditiones, adimpleri debere in *loco*, *tempore* et *modo* præscriptis a superiori, ac *integre*, saltem quoad substantiam esse observanda. De singulis operibus dicemus, præsertim ubi de jubilæis.

Q. 14 *An* ad LUCRANDAM indulgentiam, requiruntur: 1°) opera *alias indebita*, 2°) *confessio*?

R. Ad 1um *Affirm.* per se, cum Bened. XIV qui dicit: *Illa* VERIOR *opinio esse videtur, quod acquiri nequeat indulgentia per opus ad quod præstandum* EX ALIO TITULO *quis obligatur, nisi, qui indulgentiam concedit* NOMINATIM DICAT, *quod per prædictum opus acquiri possit Inter præteritos*, n. 5).

Explan. Ratio est: quia opus injunctum ad indulgentiam habet rationem oneris; atqui pacto oneroso non satisfit per solutionem rei alias debitæ. Hinc non valent opera alias præcepta, v. g. jejunium quadragesimale, horæ canonicæ, etc. (291, 29 maii 1841). Nec valent opera ad quæ præstanda *ex voto* aut *alio titulo* quis obligatur. Et hinc dicendum est quod, ubi particulares indulgentiæ annexæ sunt precibus quas quis recitat ad aliam indulgentiam lucrandam, simul et illas lucrari nequeat. — Dixi: **per se**; i. e. nisi aliud **constet** de mente concedentis. Et ita confessionem peragentes et SS. Eucharistiam suscipientes tempore paschali possunt per hanc confessionem et S. Communionem lucrari indulgentiam plenariam ad quam lucrandam inter cetera præscribitur confessio et communio, *dummodo indulgentia lucrifacienda non sit in forma* **jubilaei**, *pro qua* TANTUM *requiritur peculiaris confessio et communio* (288, 19 mart. 1841 et 327, 10 maii 1845). Præterea ad **dubium**: *An sacerdos in honorem B. M. V. missam celebrans* PRO ACCEPTA ELEEMOSYNA, *possit per sacram communionem in missæ sacrificio peractam lucrari indulgentiam, vel sibi vel defunctis applicandam, si ad hanc lucrandam præscribitur sacra communio?* **respondit**: *Affirmative ibid*). Denique declaravit (14 jun. 1901) pœnitentem posse consequi indulgentias operi pro **sacramentali pœnitentia** injuncto adnexas, et (7 mart. 1888) aut **vi regulæ** debito.

R. Ad 2um Quoad confessionem, vel in Brevi **nulla** fit mentio confessionis sacramentalis aut confessio **disjunctive** exprimitur, hoc modo: *contritis* AUT *confessis*: vel **præscribitur** confessio, ut si dicatur: *contritis* ET *con-*

fessis, quemadmodum fit in plerisque indulgentiis plenariis et signanter in jubilæo. — Si **primum** : confessio non est necessaria, et sufficit contritio perfecta in his, qui habent peccatum mortale, nisi Eucharistia sit recipienda. — Si **secundum** : confessio sacramentalis necessaria est ut conditio sine qua non, et peragi debet, *etiam ab iis qui sibi lethalis peccati conscii non sunt* (214, 19 maii 1759). Non requiritur tamen, ut pœnitentibus etiam detur **absolutio** (295, 15 dec. 1841). Confirmatur ex decreto (359, 6 maii 1852) a Pio IX reformato. Ad **dubium** enim : *Si christifidelis culpæ certæ immemor est ex ultima absolutione, teneturne ad* ABSOLUTIONEM *recipiendam, ut lucrari possit indulgentias pro quibus confessio sacramentalis præscribitur?* S. C. I. **responderat** quidem : *Affirmative.* Ast PIUS IX ita jussit rescribi : *Affirmative quoad* CONFESSIONEM, *Negative quoad* ABSOLUTIONEM.

Q. 15. In casibus ubi requiritur CONFESSIO, *quandonam* hæc instituí *debet*?

R. Confessio per se instituenda est eo tempore et singula vice, qua præscribitur, nisi constet de contrario.

Explan. Dixi : **nisi constet de contrario.** — Sic **constat** : **1°** Quod confessionem instituere liceat *in vigilia* diei, pro qua concessa est indulgentia ; quod item de communione licitum est, ex concessione PII IX ut supra dictum fuit (q. 13). Imo, per extensionem hujus facultatis, *in locis, in quibus ob inopiam confessariorum nequeunt fideles frequenter confessione sacramentali expiari*, sufficit ad obtinendam indulgentiam confessio peracta *infra hebdomadam ante festivitatem* (254, 12 jun. 1822). Interim illud decretum non suffragatur nisi christifidelibus diœcesium ad quas extensum est (264, 28 sept. 1838). — **Constat : 2°** Quod confessio sacramentalis peracta etiam die 30 julii, nimirum die immediate præcedenti privigilium diei quo a primis vesperis datur perfrui indulgentia de *Portiuncula*, suffragari valeat in posterum ad memoratam indulgentiam acquirendam pro universis christifidelibus (14 jul. 1894). — Imo in locis ubi indulgentia de Portiuncula *transfertur* ad insequentem dominicam, confessio peragi poterit etiam feria V ante præfatam dominicam (20 jul. 1896, N. R. T. XXIX, 88.) **Constat : 3°** Quod per indultum speciale in perpetuum concessum, CLEM. XIII permiserit *omnibus christifidelibus, qui fre-*

quenti peccatorum confessione animum studentes expiare, SEMEL SALTEM IN HEBDOMADA *ad sacramentum pœnitentiæ accedere*, NISI LEGITIME IMPEDIANTUR, *consueverunt, et nullius lethalis culpæ a se post prædictam ultimam confessionem commissæ sibi conscii sunt, ut omnes et quascumque indulgentias consequi possint, etiam sine actuali confessione, quæ cæteroquin... ad eas lucrandas necessaria esset* (231, 9 dec. 1763). Imo plures episcopi a S. Sede extensionem hujus privilegii, *certo tempore* renovandi, ad alteram hebdomadam obtinuerunt ; imo in favorem missionum Oceaniæ et aliarum privilegium ad unum mensem extentum fuit.

Confessio præscripta *per singulas hebdomadas* peragi debet infra septem dies, i. e. *quolibet decurrente septem dierum spatio ;* non vero infra octo dies. Similiter verba : *infra duas hebdomadas* stricte interpretanda sunt, ita ut confessio peragi debeat infra quatuordecim dies, i. e. *decurrente quatuordecim dierum spatio*, ita ut non sufficiat bina confessio in mense, ut non pauci docuerunt (439, 23 nov. 1878). Unde quoque ad **dubia** : I. *Utrum Christifidelis, qui singulis hebdomadis et stato die ex. gr. sabbato, confessionem peragere solet, satisfaciat oneri præscriptæ confessionis ?* II. *Utrum oneri præscriptæ confessionis satisfaciat Christifidelis, qui in iis locis, pro quibus viget Indultum, alternis hebdomadis et stato die, ex. gr. sabbato, confessionem peragere solet ?* S. C. I. (25 febr. 1886) **resp.** : *Ad 1um Affirmative. Ad 2um Affirmative.* Quum dicitur in decreto (254, 12 jun. 1822) : *confessionem sacramentalem peractam infra hebdomadam ante festivitatem suffragari posse ad indulgentiam lucrandam*, verba *infra hebdomadam* significant OCTO DIES TANTUM, *quæ festivitatem immediate præcedunt, non vero* HEDMOMADAM ILLAM TOTAM ET INTEGRAM QUÆ ANTE FESTUM DECURRIT, *ita ut e. g. confessio facta die dominica suffragetur ad lucrandam indulgentiam die sabbati hebdomadæ sequentis, in quam diem festum incideret, quo in casu tresdecim dies inter confessionem et festivitatem intercesserunt* (295, 15 dec. 1841).

Q. 16. *An*, ad lucrandam indulgentiam *plenariam*, requiritur *communio* ?

R. Bullæ *ordinarie* eam requirunt vel supponunt. *Quandoque* tamen eam non exigunt, ut v. g. pro indulgentia plenaria in articulo mortis, dum Viaticum recipi non potest ; item pro indulgentia *Viæ Crucis*, et aliis nonnullis.

Q. 17. *An* possumus *eadem die* lucrari *pluries* indulgentiam EAMDEM ?

R. *Sub distinctione,* prout agitur de indulgentia **plenaria,** — vel de indulgentia **partiali.**

Explan. Si **primum** : *Negative,* nisi indultum *clare et expresse* eam PLURIES lucrandam concedat. Quam regulam probant communiter DD. ex decreto : *Delatæ sæpius* (18, 7 mart. 1678) ubi dicitur : SEMEL *autem dumtaxat in die plenariam indulgentiam in certos dies ecclesiam visitantibus concessam, vel aliud pium opus peragentibus, lucrifieri.* Item ex declaratione S. C. I. (67, 14 dec. 1717), quæ ad **dubium** : *An illi, qui sæpius eodem die Viam Captivitatis Christi nuncupatam peregerint, necnon præfata sacella visitaverint, non unam sed plures indulgentias plenarias eodem die lucrari valeant ?* **resp.** : *Illos, qui præfata peregerint, unicam dumtaxat in die indulgentiam plenariam lucrari posse.* Unde quoque PIUS IX (356, 15 mart. 1852) *indulgentiam plenariam quotidianam perpetuam vel ad tempus concessam visitantibus aliquam ecclesiam seu publicum oratorium ita semper intelligendam esse mandavit, ut* SEMEL IN ANNO *tantum ab unoquoque fideli acquiri possit : excepto solummodo casu, quo in Decreto, Rescripto, Brevi, etc., concessionis favore alicujus ecclesiæ seu publici oratorii,* **clare et explicite** *expressum sit, indulgentiam plenariam reapse* QUOTIDIE *ab unoquoque Christifideli rite disposito acquiri posse.* — Dixi : *nisi indultum* CLARE ET EXPRESSE *eam* **pluries** *lucrandam concedat* ; et sic : — **1**°) *Visitantes* ECCLESIAS ORD. S. FRANCISCI, *die 2 augusti, lucrantur indulgentiam plenariam* TOTIES QUOTIES *in eas ingrediuntur et parumper ibi orant ; nec requiritur ut communio fiat in eadem ecclesia* (12 juli 1847). — **2**°) Pari privilegio gaudent confratres **SS. Rosarii,** quoties a primis vesperis usque ad occasum solis diei festi SS. ROSARII visitent cappellam Rosarii, sive simulacrum B. M. V. Rosarii extra dictam capellam publicæ venerationi in ecclesia expositum. Quæ indulgentia est communis omnibus Christifidelibus. — Præterea **3**°) LEO XIII (27 jan. 1888) simile privilegium concessit ecclesiis **Servorum Mariæ** necnon aliis ubi exsistit confraternitas B.M. V. **Sept. Dolor.** *in Dominica III Septembris* (N. R. T. XXI, 476). — Item **4**°) LEO XIII per Breve (16 jan. 1892, *Chroniques du Carmel,* IV, 77) concessit idem privilegium ecclesiam sive Fratrum sive monialium universi ORDINIS KARMELITIDIS die 16 mensis julii visitantibus.

Si agatur de indulgentia **partiali** utrum quis unam eam-

demque, repetendo pluries opera præscripta, pluries *eadem die* lucrari possit, eruendum est ex litteris concessionis. Constat enim pro quibusdam indulgentiis partialibus id fieri posse, ut si dicitur *qualibet vice*, vel *toties quoties*, vel *quotiescumque* ; — pro aliis vero non, ut si dicitur *semel in die*. — Quod si litteræ nihil determinant, standum est interpretationi et praxi communi Ecclesiæ. Ex S. THOM. (*Suppl.*, q. 25, a. 2) sequens a nonnullis traditur regula : Si determinata est indulgentia *ad certum tempus*, v. g. a primis vesperis ad vesperam sequentem non nisi semel eam quis eo temporis intervallo consequi potest ; si vero indulgentia sit *perpetua*, ut si bulla dicat indefinite : visitantes talem ecclesiam, vel tale opus facientes, lucrabuntur indulgentias centum dierum, tunc quoties quis præscriptum opus ponit, toties indulgentiam consequitur.

Q. 18. *An* possumus *eadem die* lucrari *plures* indulgentias DIVERSAS ?

R. *Sub distinctione*, prout agitur vel de indulgentiis **plenariis**, — vel de indulgentiis **partialibus.**

Explan. Si **primum** : *Affirm.*, in duobus casibus sequentibus : **1°**) Si illæ diversæ indulgentiæ annexæ sint operibus **diversis**, ut patet ; vel operibus *iisdem*, quæ **iterari** possint eadem die ; tuncque opera illa, ad indulgentias lucrandas, eadem die sunt repetenda. **2°**) Si opus aliquod eadem die sit **initerabile**, ut v. g. duæ communiones, duo jejunia, etiam tunc lucrari possumus varias indulgentias uno eodemque opere, si variæ illæ indulgentiæ plenariæ tali diei affixæ sint ex **titulis diversis**, puta, si duæ indulgentiæ plenariæ tali dominicæ afficiantur, una v. g. *Rosarii*, et altera *SS. Nominis Jesu*, *servatis tamen respective aliis appositis conditionibus* (291, 29 maii 1841). Eodem sensu S. C. (433, 12 jan. 1878) **dubium** : *Utrum, si eidem pio operi, quod a fidelibus* ITERARI NON POTEST, *variis titulis indulgentiæ adnexæ sunt, possint omnes lucrifieri ?* **resp.** : *Affirmative, dummodo opera injuncta* VERE ITERARI NEQUEANT VEL NON SOLEANT, *sicuti confessio, nisi sit aliunde necessaria*. Unde quoque ad **dubium** : *An sacerdos, qui missam celebrat e. g. pro defuncto eidemque applicat indulgentiam plenariam altaris privilegiati; possit* EODEM DIE *vi sacræ communionis in missæ sacrificio peractæ lucrari* ALIAM INDULGENTIAM PLENARIAM *vel sibi vel defunctis applicabilem, si ad hanc lucrandam præscribitur sacra communio ?* **resp.** : *Affirm.* (327, 10 maii 1844). — Et quidem potest quis *plures* indulgentias plenarias *eadem die* lucrari, solutis scilicet conditionibus, sive indulgen-

tiæ in una die occurrant **propter festivitatem**, sive quis **ob suam devotionem** tali diei hebdomadæ vel mensis eas affixerit. Verum tenetur quis Ecclesiam vel publicum oratorium visitare, quando nempe requiritur talis visitatio, *totidem vicibus*, quot sunt indulgentiæ lucrifaciendæ. Neque vero sufficit, ut in una eademque ecclesia tot preces seu visitationes repetantur, quot sunt indulgentiæ lucrandæ, quin de ecclesia post quamlibet visitationem quis egrediatur et denuo in eam ingrediatur (399, 29 febr. 1864). Interim, quod probe **notandum est**, quamvis aliquando plures indulgentiæ plenariæ eadem die lucrifieri possint vel eamdem plenariam pluries in die lucrari valeamus, nemo tamen potest lucrari secundam indulgentiam plenariam eodem tempore pro seipso, si post primam nulla pœna luenda amplius remaneat. Secus vero dicendum, si commisso aliquo novo peccato, iterum adimpleantur conditiones requisitæ. Præterea nihil impedit quominus quis unam indulgentiam plenariam sibi applicet, et eodem tempore alias lucretur pro defunctis, si nempe indulgentiæ his sint applicabiles.

Si **secundum** : potest quis eadem die lucrari tot indulgentias **partiales** diversas, quot in eam diem concessæ fuerunt, modo pro singulis adimpleat opera ad eas lucrandas præscripta. Unde, quamvis uni eidemque coronæ possint applicari diversæ indulgentiæ v. g. Ros., S. Birg., Crucig., etc, ; tamen qui diversas illas indulgentias lucrari vult, debet renovare opera præscripta iterabilia, ac proinde recitationem (249, 29 febr. 1822).

Q. 19. *An* COMMUTATIO *operum*, si concedatur, necessario facienda est *in confessione*?

R. *Controvertitur.*

Resol. Interim teneantur sequentia : — **1**°) Ex BENED. XIV (*Inter præteritos*) **regula** est, ut hujusmodi commutationes in sola confessione sint faciendæ. — **2**°) Hinc S. C. (313, 15 mart. 1852) ad **dubium** : *An scilicet in jubilæo tum ordinario, tum extraordinario, servandæ sint omnes regulæ a* BENED. XIV *traditæ, quibus non adversatur Bulla jubilæi?* **resp.** : *Affirmative.* — **3**°) Cum pro jubilæo 1865 **petitum** fuerit : *An, eveniente justa causa commutandi opera injuncta præscripta in Breve præsentis jubilæi, ejusmodi commutatio fieri possit* EXTRA *actum sacramentalis confessionis?* S. PŒNIT. (18 mart. 1865) **rescripsit** : *Ex declaratione facta a* SS. D. P. PIO IX, *affirmative.* — **4**°) Utrum præsens declaratio, veluti principium, applicabilis in omnibus jubilæis in posterum futuris, an vero dumtaxat ad jubilæum 1865 sit restringenda, I. D. *disputant.*

Probabilius est, præfatam declarationem habendam esse non veluti novam regulam, sed ut peculiarem exceptionem factam regulæ a BENED. XIV traditæ. Quod confirmatur ex eo quod ad **supplicationem** ut confessarius opera pro jubilæo 1886 injuncta commutare et super communione cum pueris dispensare valeat *etiam extra actum sacramentalis confessionis*, S. PŒN. (30 jan. 1885) **reponderit** : *non expedire.*

CAP. 5. DE TEMPORE QUO INCIPIANT INDULGENTIÆ LUCRANDÆ DEQUE DURATIONE, CESSATIONE ET TRANSLATIONE INDULGENTIARUM.

ART. I. De duratione Indulgentiarum.

Q. 20. 1°) *quo tempore* incipiunt indulgentiæ, et 2°) *quousque* DURAT seu *permanet* earum concessio?

R. Ad 1um) Nisi **aliud expresse habeatur in indultis**, indulgentiæ lucrandæ incipiunt *a media nocte ad mediam noctem* (433, 12 jan. 1878). Idque ita stricte intelligendum est, ut non incipiant nisi *a media nocte ad mediam noctem*, etiam illæ indulgentiæ lucrandæ in festis, si in earum concessionibus non addatur clausula: *a primis vesperis* (16 jul. 1887). Quando vero **expresse** indulgentia concessa est *a primis vesperis usque ad occasum solis sequentis diei* incipit tunc a primis vesperis currit que usque ad solis occasum ipsius diei festi cui annexa est indulgentia, id est, ex BENED. XIV (*Peregrinantur a Domino*, 5 maii 1749) : *usque ad integrum ipsius subsequentis diei vespertinum crepusculum*.— Sed **a qua hora** primæ vesperæ præcise incipiant, quæstio est inter DD. *disputata*, Recte sumi potest hora in qua solent vesperæ recitari in choro, i. e. hora secunda.

R. Ad 2um) Duratio indulgentiarum pendet a terminis concessionis.

Explan. A) Si **ad tempus** concedantur, prout juxta hodiernum R. Curiæ stylum solent indulgentiæ *pro festivitatibus* et pro altaribus privilegiatis concedi *ad septennium*, certum est eo elapso tempore præfixo, indulgentiam cessare. Et licet indulgentiarum Brevia nonnisi a die publicationis suum sortiantur effectum, attamem initium temporis præfixi seu septennii *non a die publicationis, sed a die Datæ Brevis septennii tempus*

incipit (37, 20 maii 1711). Datur tamen **exceptio**, scilicet : Tempus in Brevibus Apostolicis positum pro confirmatione privilegii ALTARIS in regionibus remotis, non a die Datæ, sed a die præsentationis Brevis Ordinario est computandum (116, 4 febr. 1736). **B**) Si vero **indefinite, in perpetuum**, seu **pro tali die cujuslibet anni futuri** concedantur, durant perpetuo : *ideoque non oportere gratias ab ipsa Apostolica Sede in perpetuum concessas, post 20 et amplius annorum spatium renovare* (301, 14 febr. 1842).

Q. 21. *Quomodo* CESSANT indulgentiæ ?

R. 1°) Certum est, indulgentias non cessare per mortem concedentis, nisi hic expresse vel interpretative terminum mortis suæ illis præfixerit, v. g dicendo : *usque ad beneplacitum nostrum* ; hoc enim ultra mortem ejus durare non potest. Aliud est, si dicat : *usque ad beneplacitum Sedis apostolicæ* ; hæc enim non moritur.

R. 2°) Cessant autem non solum quando *elapsum est tempus* pro quo concessæ fuerunt, sed etiam in *quatuor* sequentibus casibus, scilicet : per *revocationem*, per rerum *destructionem*, per earum *translationem* quoad dominium, denique *commodando* eas ad *lucrandas indulgentias*.

Explan. Cessant : — **1°**) Per *expressam* concedentis aut successoris **revocationem**. — **2°**) Per *physicam* vel *moralem* **destructionem rerum**, quibus annexæ erant indulgentiæ, ut si ex granis rosarii plura perdas quam retineas. Non tamen amittuntur, si res per successivas reparationes totaliter renovaretur, siquidem moraliter remaneret, aut si rumpatur coronarum filum : sive voluntarie ut catenæ nectantur, sive involuntarie et fortuito id acciderit ; aut si globuli quatuor vel quinque deperdantur, quos tamen aliis novis globulis supplere juvat. Nec amittit indulgentias crucifixus, si frangitur crux sed imago crucifixi permanet. Quando enim crucifixus benedicitur, indulgentia concessa cadit solum in Christum ex ære, ligno vel ex alia quaque materia non fragili confectum, ita ut possit ex una cruce in aliam transferri absque periculo amittendi indulgentiam ipsi collatam (281, 11 april. 1840). Nec cessat indulgentia alicui *ecclesiæ* addicta, si destructa ecclesia *sub eodem titulo* reædificetur et *fere in loco* ubi vetus exsistebat (323, 9 aug. 1843). Quæ verba : *fere in loco*, ita accipienda sunt, ut intelligantur de parva distantia a loco, puta quantum est jactus lapidis vel spatium 20 sive 30 passuum (29 mart. 1886, N. R. T.

XVIII, 606), Quod si indulgentia *altari* fuerit affixa, hæc quoque manet altari reædificato, dummodo sub eodem titulo in eadem ecclesia reædificatum fuerit, licet *in alio* ecclesiæ *loco* (317, 24 april. 1843). Indulgentia adnexa alicui cruci in SS. missionibus erectæ perdurat, etiamsi hujusmodi crux collapsa vel destructa fuerit et nova loco prioris erigatur ; dummodo nova crux erigatur eodem loco quo prima exstabat et de consensu episcopi (22 febr. 1888). — **3°**) Si rei mobilis, cui adnexæ suni, **dominium** in alium **transferatur**, ut si ea vendatur, aut post usum donetur (344, 12 jul. 1847). Unde quoque ad **dubium** : *An* 1° *res indulgentiis ditatæ tradi debeant fidelibus omnino gratis ; ita ut* 2° *si aliquid quocumque titulo, sive pretii, sive permutationis, sive muneris, sive eleemosynæ requiratur vel accipiatur, indulgentiæ ex hoc amittantur ?* S. C. (16 jul. 1887, N. R. T. XIX, 580) **resp** : *Affirm. ad utramque partem.* Quod tamen applicandum non est casui, quo, prævio mandato accepto, quis emeret pro alio objectum benedicendum, cujus pretium tantummodo perciperet post benedictionem cum applicatione indulgentiarum ; mandans enim in casu ab initio est proprietarius, et ille qui rem alteri tradit tanquam mandatarius dici nequit rem vendens. Hinc quoque ad **dubium** : *An amittant indulgentias cruces, coronæ, etc., si quis eas emens, ipsi venditori earum benedictionem nomine suo curandam committat, soluturus pretium expensasque transmissionis, in ipso actu quo res illæ jam benedictæ sibi tradentur ?* S. C. (10 jul. 1896, N. R. T. XXIX, 89) **resp.** *Neg.* E contra ad **dubium** : *An amittant indulgentias cruces, coronæ, etc., si quis prævidens eas jam benedictas postulatum iri certa occasione, puta magni concursus fidelium, in antecessum benedicendas curet pro iis qui eas, restituto pretio expenso, petituri sint ?* **resp.** : *Affirm.* (*ibid.*). Similiter res benedictæ postquam quis eas ad proprium suum usum acceperit, nequeunt tradi alteri, quin amittantur indulgentiæ. Non vero amittunt indulgentias, si ante omnem usum, ab una, dein in aliam, tertiam et quartam quoque manum transierint (16 jul. 1887, N. R. T. XIX, 580). — Imo **4°**) cessat Indulgentia, si res benedicta amico **commodetur** *ad lucrandas indulgentias ;* secus si commodetur *dumtaxat ad* ENUMERANDOS CALCULOS *seu* AD RECITATIONEM ORATIONUM (13 febr. 1745).

ART. II. De translatione Indulgentiarum.

22. *Quid* dicendum circa TRANSLATIONEM indulgentiarum?

R. De hac re *certa* sunt sequentia ex decreto S. C. (435, 12 janv. 1878).

Explan. 1°) Certum est : Quod translato tantum festo per accidens, i. e. *quoad officium et missam* infra annum, non transfertur indulgentia festivitati annexa, *translato festo unice quoad officium, non transfertur indulgentia tali festo concessa* (16 sept. 1741 et 9 aug. 1832). Hinc indulgentia acquirenda in Dominica III Septembris, in qua celebratur festum VII Dolorum, manet annexa huic Dominicæ, etsi festum per accidens transferatur. — **2°) Certum** est : quod cum transfertur festum *quoad solemnitatem et exteriorem publicam celebrationem*, transfertur et indulgentia eidem festo concessa, etiamsi non transferatur officium cum missa (*ibid.*). Hinc indulg. annexæ festis Epiph. Corp. Christi, SS. Petri et Pauli, Patroni loci, in Gallia et Belgio translatæ sunt in Dom. seq., in quam vi concordati an. 1801 transfertur solemnitas. Idem dicendum de festo S. Joseph, si ex decr. S. R. C. (15 aug 1892) transferatur ; et de festo SS. Cordis Jesu, si in die sequente reponatur. E contra non transfertur indulg. annexa festo Purificat. B. M. V. (2 febr.) etsi hoc venerit in Dom. Septuag., Sexag. vel Quinq., cum in eo casu tantum transferatur officium cum Missa. — **3°) Certum** est : quod translato festo *in perpetuum et perpetuo* in aliam diem, simul transfertur indulgentia eidem festo concessa, licet festum celebretur sine solemnitate et publica functione. **Certum** est : **4°)** quod sive festum in perpetuum transferatur pro toto Ordine, sive pro sola Ordinis provincia, etiam indulgentiæ festo concessæ transferuntur. — **Certum** est : **5°)** *Indulgentiam acquiri a* CHRISTIFIDELIBUS *die fixa et rite constituta in sua diœcesi ; a* REGULARIBUS *Ordinibus die rite constituta in suo kalendario ; ab hominibus, qui* SODALITATI *nomen dederint, quæ ad* REGULAREM ORDINEM *attineat, indulgentiam acquiri die rite constituta in kalendario diœcesis, vel in kalendario Ordinis, si istiusmodi privilegio gaudeant, non tamen in utraque die* (407, 29 aug. 1864).

Scholion. Pro coronide dictorum, juvat circa **interpretationem** indulgentiarum sequentia adnotare ex S. C. I. (392, 18 sept. 1862) : **1°)** Quoties in concessione indulgentiæ plena-

riæ inveniuntur verba *in festis*, vel *in omnibus festis*, vel *in omnibus et singulis festis* DOMINI, aut etiam *in festis*, vel *in omnibus festis*, vel *in omnibus et singulis festis* D. N. J. C.. semper intelliguntur tantum festa Nativitatis, Circumcisionis, Epiphaniæ, Dominicæ Paschalis Resurrectionis, Ascensionis, et Corporis Christi. — **2°**) Pariter, quoties in concessione indulgentiæ plenariæ inveniuntur verba *in festis*, vel *in omnibus festis*, vel *in omnibus et singulis festis* B. M. V., semper intelliguntur dumtaxat festa Conceptionis, Nativitatis, Annunciationis, Purificationis et Assumptionis. Ratio est quia prædicta festa pro universali Ecclesia obligationem important audiendi Sacrum. — **3°**) Quando invenitur concessa indulgentia partialis *in reliquis omnibus* DOMINI *festivitatibus*,vel *in reliquis omnibus festis* B. M. V., hoc intelligendum est de omnibus festis Domini vel B. M. V., quæ celebrantur ab Universa Ecclesia. — **4°**) Quando invenitur concessa indulgentia plenaria vel partialis *in omnibus et singulis festis* APOSTOLORUM, intelligenda sunt festa Natalis uniuscujusque Apostoli, non vero festa secundaria.

CAP. 6. DE QUIBUSDAM INDULGENTIIS IN SPECIE : VIÆ CRUCIS, ALTARIS PRIVILEGIATI, CORONARUM, SCAPULARIUM.

ART. I. De S. Via Crucis.

Q. 23. *Quales* 1°) sunt indulg. adnexæ exercitio **Viæ Crucis** ; et 2°) *quænam* REQUIRUNTUR ad illas lucrandas ?

R. Ad 1um) Exercitio **Viæ Crucis** fideles consequi possunt easdem indulgentias, quas consequerentur, si personaliter visitarent stationes Viæ Crucis in Jerusalem. Hujusmodi indulgentiæ animabus in Purgatorio degentibus applicari possunt ex BENED. XIII (*Inter plurima*, 3 mart. 1726). Quare applicatio fieri debet, ut advertit S. LEONARD. a P. M., *initio* exercitii vel saltem *ante finem* ejusdem. Certus tamen et determinatus indulgentiarum lucrandarum numerus neque ex pulpitis neque alia forma publicari potest ; multo minus scribi in ædiculis sive stationibus. (100, 3 apr. 1731).

Explan. Franciscani aliique omnes qui Franciscanorum privilegia participant, has indulgentias, toties quoties lucrantur (*Summ.* 723) ; quoad reliquos, quoniam « *ex documentis* **non constat** *indulgentias pro pio exercitio* VIÆ CRUCIS *concessas*, TO-

TIES *lucrari* QUOTIES *præfatum pium exercitium* ITERATUR », uti declaravit S. C. I. (10 sept. 1883) ; nequit, ut patet, **cum certitudine** affirmari, eas indulgentias, quatenus sunt *plenariæ*, sæpius in die lucrifieri posse ; non possumus enim indulgentias annuntiare ut *certas*, de quarum exsistentia *dubitatur* (N. R. T., XV, 473 et XXIII, 227). **Caveas** tamen, ne christifideles retrahas a tam salutari exercitio sæpius in die repetendo, cujus efficaciam RR. PP. tantopere extollunt, signanter BENED. XIV (*Cum tanta*, 30 aug. 1741) ; tanto magis quod saltem indulgentiæ *partiales* toties lucrifieri valeant, quoties opus præscriptum iteratur juxta dicta (q. 18). — Imo, juxta MINDERER ORD. S. FRANC. (*De indulg. in specie*, n. 327), cui cum aliis non paucis omnino assentior, « **probabile est**, etiam Viam Crucis sæpius obiri posse cum fructu acquirendarum indulgentiarum **pro defunctis**. »

Nec obstat decretum *Delatæ* supra (q. 15) memoratum **Resp.** enim cum MINDERER : « Quod autem ex indulgentiis Viæ Crucis non nisi unam indulgentiam plenariam sibi applicare possit, reliquas vero defunctis per modum suffragii transcribere debeat, deducitur ex Decreto S. Congr. per INNOC. XI approbato, ad cujus finem dicitur : *Declarat* (S. Congr.) *semel autem dumtaxat in die plenariam indulgentiam in certos dies ecclesiam visitantibus concessam vel aliud pium opus peragentibus, lucrifieri.* Id, quod solum intelligendum venit et verificari debet de indulgentiis, quæ plenariæ sunt, et *pro vivis* concessæ. » Quæ assertio MINDERER plane confirmatur ex authentico SUMMARIO sub n. 57 ap. RESCRIPTA AUTH. pag. 577 ubi in nota dicitur : *Juxta memoratum decretum indulgentia plenaria* pro vivis *concessa in diem certum, ecclesiam locumve visitantibus non acquiritur nisi semel in die.* — Quod magis est, auctor « Collectio *indulgentiarum* » scil. P. Mocchegiani (Quaracchi, 1897) absque ulla distinctione scribere non dubitat : « Adhærendum est sententiæ antiquiori et communiori : indulgentias Viæ Crucis tam partiales quam plenarias pluries in die lucrifieri posse. » Quam sententiam tam validis illustrat argumentis, ut in eam non abire vix possibile quis arbitretur. — Ex quibus omnibus concludimus fideles potius **hortandos** esse ut pluries in die S. Viam Crucis obeant, etiam cum intentione lucrandi indulgentias. Cfr. *Instructio S. Viæ Crucis*, edit. 1888, p. 68. Item CL. LABIS in egregio opusculo : *Le chemin de la Croix.*

R. Ad 2um) Alia requiruntur ex parte *ipsius Viæ Crucis* ; alia ex parte *ipsius indulgentias lucrantis*,

Explan. A) Ex **primo capite**, requiritur : **1°) Erectio canonica**, quæ plura postulat [1] : — **A**) Ut ab eo fiat qui hac **facultate** præditus est. Est autem potestas *ordinaria*, licet Apost. Sedi subordinata, erigendi stationes Viæ Crucis penes Ordinem Fratrum Minorum, qui eas ubique erigere valent, ea lege, ut erigens sit superior loci prædicti Ordinis, vel ex ejus commissione alius religiosus ejusdem Ordinis, dummodo sit concionator aut saltem confessarius approbatus (100, 3 april. 1731), et dummodo sit subditus superioris delegantis (26 sept. 1892, N. R. T. XXV, 51). Si extranei ab hoc Ordine illam facultatem obtineant, debent illam exhibere Ordinario, etiamsi hujus exhibitionis nulla mentio facta sit in concessionis rescripto (286, 5 febr. 1841). — **B**) Ut fiat, saltem pro locis ab Ordinariorum jurisdictione non exemptis, de **licentia**, seu **consensu** : Tum **a**) **Ordinarii**, qui consensus (445, 21 jun. 1879) IN SCRIPTIS *requiritur sub pœna nullitatis* IN SINGULIS CASIBUS *pro unaquaque stationum erectione* ; *nec sufficit, ut sit* GENERICE *præstitus pro erigendis stationibus in certo numero ecclesiarum vel oratoriorum, sine specifica designatione loci.* Tum **b**) **parochi** necnon **superiorum** ecclesiæ, monasterii, hospitalis et loci pii, ubi hujusmodi erectio fieri contigerit, et quidem *in scriptis* sub pœna nullitatis (175, 3 aug. 1748 et n. 194, 28 aug. 1752). Imo invalida foret erectio, si parochus vel superior consensum quidem ante erectionem præstiterit, non tamen *in scriptis* nisi post erectionem (26 sept. 1892, N. R. T. XXV, 51). Itaque in ecclesia parochiali requiritur, præter consensum Ordinarii, solius parochi consensus, quia ibidem solus erit superior ; in aliis vero ecclesiis, monasteriis, hospitalibus piisque locis opus erit parochi et aliorum respective superiorum consensu in scriptis. Nihilominus (445, 21 jun. 1879) *validæ sunt erectiones stationum Viæ Crucis sine consensu in scriptis parochi factæ in hospitalibus, ecclesiis, capellis ac domibus Congregationum Sororum, de jure haud exemptis a parochiali jurisdictione, sed de facto* (*juxta morem in Gallia vigentem*) *adminis-*

1. Cum in erectione Stationum Viæ S Crucis non semper observata fuerint quæ a S. Sede pro valore requiruntur, obtenta speciali facultate a LEONE XIII, S. C I (7 april. 1894, ap N. R. T. XXVI, 270) generalem concessit convalidationem, vi cujus *defectus omnes* usque ad illum diem in erectione commissos *benigne sanavit.* Quæ convalidatio iterum facta est die 27 maii 1901, pro stationibus invalide erectis inde a 7 apr. 1894, « ne fideles absque eorum culpa indulgentiis pio exercitio adnexis priventur ».

tratis independenter a parocho per capellanum nominatum ab episcopo. Quia tamen contingit aliquando ut non satis certo constet quinam sit Superior qui consensum præstare debet pro Viæ Crucis erectione in aliqua ecclesia, monasterio, conservatorio, hospitali etc. ; non semper enim et ubique habetur Capellanus ab Ordinario nominatus, sed modo unus, modo alter sacerdos a parocho vel a superiore alicujus conventus mittitur ad aliquem ex prædictis locis, ut ibi præcipue pro inhabitantibus, puta, pro sororibus, pro infirmis, etc., missam celebret aliaque ecclesiastica munia peragat, hinc ad **dubium** : *Utrum in hujusmodi casibus sufficiat ut solus parochus consensum præstet pro erectione Viæ Crucis vel requiritur etiam consensus in scriptis Superioris vel Superiorissæ localis Fratrum sive Sororum ?* S. C. I. (26 sept. 1892) **respondit** : *Si agatur de erigenda Via Crucis in ecclesia vel publico Oratorio, præter consensum Superioris vel Superiorissæ ecclesiæ, monasterii, conservatorii, hospitalis, requiritur etiam consensus Parochi : minime si agatur de Via Crucis erigenda in sacello privato seu decenti loco infra septa monasterii, quod a jurisdictione Parochi sit omnino exemptum* (N. R. T. XXV, 52). — Dixi : *saltem pro locis* **ab Ordinariorum jurisdictione non exemptis**. Regulares enim qui a S. Sede privilegium consecuti sunt erigendi cum consensu proprii superioris Vias Crucis *in propriis* ecclesiis et domibus non indigent Ordinarii licentia pro hac erectione, multo minus Parochi (*ibid.*). — *Methodum* autem pro erigendis stationibus viæ crucis et *Formulam* actus erectionis exhibet *Appendix* ad Rit. Rom. Et quidem « *præscribitur insertio testimonii erectionis in actis episcopalibus et in codicibus paræciæ seu loci, sed non sub pœna nullitatis.* » (S. C. I., 6 aug. 1890, N. R, T. XXII, 472).

Requiritur **2°**) ut *cruces* sint **ligneæ** ; nec id sufficit, si adstantibus *invisibiles* sint, quia v. g. ab earum parte anteriori appositæ sint cruces *ferreæ*, (342, 23 nov. 1878). Hujusmodi autem cruces, saltem ex usu universali non debent habere imaginem divini Redemptoris. — Declaravit S. C. I. (27 mart. 1901) valere quidem cruces « super quas in conjunctione brachiorum tabellæ depictæ applicantur, ita ut tantummodo extremitates brachiorum crucis appareant ; at vehementer inculcat ut nihil innovetur, sed antiqua et recepta praxis servetur quæ est ut cruces supra depictas tabellas integre conspicendæ appareant. »

Requiritur **3°**) ut *cruces* sint numero **quatuordecim** (3 april. 1731) et adsit *aliqualis* **distantia** *inter unam et aliam stationem* (194, 28 aug. 1752), quæ non est determinata.

Requiritur **4°**) Ut *cruces* sint **benedictæ**. Ad *validitatem* tamen benedictionis crucium, NON REQUIRITUR *ut benedictio detur* ANTE *ipsarum affixionem*, *sed* SUFFICIT, *ut* POST *affixionem impertiatur* (445, 21 jun. 1879). Nec, qui cruces benedixit, tenetur ipsemet eas collocare et stationes percurrere ; sed *alter quicumque* eas collocare potest etiam « *privatim sine cæremoniis et etiam alio tempore* » (311, 22 aug. 1842). Et ideo, si Via Crucis est erigenda in monasterio monialium, *non est opus erigentem ingredi monasterium*, sed cruces benedicuntur *ad crates* et in locis suis ponuntur a monialibus (100, 3 april. 1731). Minime tamen sufficeret, ut *cruces privatim domi benedicantur*, ac sic benedictæ parocho vel alteri sacerdoti in designato loco affigendæ committantur, sed omnino requiritur, ut sacerdos deputatus sit *saltem moraliter præsens* in loco, ubi S. Via Crucis constitui debet. Quod deducitur ex Brevi *Cum tanta* BENED XIV, in quo Pontifex, dum indulget parochis facultatem erigendi in suis ecclesiis Viam Crucis, addit *sub directione* cujuslibet Fratris Ordinis minorum, nempe sub directione sacerdotis, quicumque is sit, ad prædictam erectionem legitime deputati. Ex quo tamen non sequitur, sacerdotem erigentem debere assistere affixioni crucium, vel esse debere moraliter præsentem in loco quousque stationes non fuerint affixæ. Sed, facta in loco ubi stationes erigendæ sunt benedictione tabularum et crucium, potest sacerdos erigens domum suam illico repetere (26 sept. 1892, N. R. T. XXV, 51). — Nec refert utrum Via Crucis a cornu *Evangelii* incipiat, an vero a cornu *Epistolæ* (N. R. T. XXV, 51). In celebri ecclesia SS. Salvatoris in Hierusalem stationes incipiunt a cornu Evangelii.

B) *Ex* **secundo capite**, præter *statum gratiæ* et *intentionem* saltem generalem indulgentias lucrandi, **tres conditiones** necessario requiruntur. — Scilicet : **1°**) aliquis **corporis motus**, nempe procedendo ab una statione ad aliam, in quantum multitudo fidelium vel loci capacitas id permittunt (287, 26 febr. 1841). Qui motus corporis seu transitus de una statione ad aliam, absque speciali indulto, semper requiritur in exercitio *privato ;* item in *publico*, nisi *perturbatio* excitari possit ; quo casu observetur **methodus** a S. LEON. a P. M. proposita, ut videlicet, unoquoque de populo suum locum tenente, sacerdos cum duobus clericis sive cantoribus circumeat ac sistens in qualibet statione ibique recitans peculiares consuetas preces, ceteris alternatim respondentibus (210, 6 aug. 1757). Quæ methodus etiam servari potest in sacellis communitatum religiosarum, in quibus, loco sacerdotis cum duobus clericis, unus tantum de fratribus non

Sacerdos circumire ac sistere in qualibet statione suetasque preces recitare valet (27 febr. 1901) ; imo in domibus religiosarum una ex sororibus circumire potest (7 maii 1902). Animadvertimus autem cum cit. *Instructione* (edit. 1884), in hoc casu saltem *suadendum* videri, ut populus vertat se ad singulas stationes, uti addit idem S. Leon. necnon ad easdem genuflectat ac erigat se cum sacerdote ceterisque circumeuntibus. Possunt etiam, si ob ecclesiæ amplitudinem aut alia loci adjuncta vix quidem audiri queat, *recitari preces a sacerdote [in suggestu unde ab omnibus audiatur, dummodo alius sacerdos cum duobus clericis sive cantoribus circumeat et in qualibet statione sistat.* (S. Prop. 1 mart. 1884).

Requiritur 2°) **Meditatio Dominicæ Passionis** in quolibet exercitio, tam *publico*, quam *privato*. At in *publico* (210, 6 aug. 1757) insuper requiritur ut sacerdos ad quamlibet stationem recitet *peculiares consuetas preces, ceteris alternatim respondentibus.* In privato vero exercitio nullæ determinatæ preces sunt necessariæ ; *sed sufficit* **meditari,** quantumvis breviter, passionem Domini, *quod est opus injunctum ad lucrandas sacras indulgentias.* Ita S. C. I. (100, 3 april. 1731) in declaratione cui titulus : *Monita necessaria ad recte ordinandum devotum exercitium Viæ Crucis* sub n. 6. Unde, non est necesse *actum contritionis elicere* (*ibid.*), et *recitatio orationis dominicæ et angelicæ salutationis tam pro unaquaque* Viæ Crucis *statione quam sexies easdem preces iterare post absolutas omnes stationes est tantum* laudabilis consuetudo *a nonnullis inducta*, minime *vero* necessaria *conditio ad lucrifaciendas indulgentias* (257, 20 jun. 1836). — Utrum vero **meditatio** de passione Christi quæ in quolibet exercitio tam publico quam privato requiritur, debeat **cu que stationi respond re**, non ita certo constat. — Alii *affirmant*, quibus favet decretum S. C. I. (16 febr. 1839) ap. Prinzivalli. — Alii *negant*, dicuntque sufficere meditationem *in genere*, seu quamlibet meditationem de quavis phasi Dominicæ passionis : quia in præfatis *Monitis* nulla fit mentio de obligatione contemplandi singularum stationum mysteria, et aliunde in nova collectione authentica non reperitur decretum in favorem prioris sententiæ adductum. Unde non videtur ipsi tribuendus valor authenticus certus. Concludit cit. *Instructio de stationibus S. Viæ Crucis* : « Hinc practice tutam judicamus S. Leon. a P. M. doctrinam (Via Sacra spianata. *Dichiarazione di alcuni dubbi*, XVI et XVII), ex qua ad lucrandas indulgentias non requiritur, ut de singulis stationum mysteriis specialis instituatur meditatio ; sed sufficit, ut qui pium

exercitium peragunt singulas stationes uno tractu visitantes contemplentur unum vel plura ex mysteriis repræsentatis vel etiam passionem Domini in genere. Confirmatur ex cit. *Raccolta*, in qua ad lucrandas indulgentias exigitur, ut qui peragit exercitium Viæ Crucis *meditetur secundum suam capacitatem passionem divini Redemptoris Jesu Christi.* » Hucusque cit. *Instructio.* Cui concinit *Directorium S. Viæ Crucis*, auct. P. Mocchegiani. Nihilominus, si mihi quoque concludere liceat, in praxi consultius, imo tutius arbitror a prima sententia non recedere, eo magis quod in cit. *Monitis*, n. 5, ubi agitur de exercitio *publico* dicatur : *Ad singulas stationes aliquis clericus vel sacerdos alta voce legat considerationem mysterio seu stationi respondentem.* Unde non immerito licet concludere, quod illa verba *sufficit meditari* quæ referuntur sub n. 6 pro exercitio privato etiam debeant intelligi de meditatione seu consideratione singulo mysterio seu stationi respondente. Ceterum S. Leon. loquens *de iis qui* **ne-ciunt** *meditari* seu contemplari distincte singula stationum mysteria, asserit eos lucrari indulgentias, modo sciant cruces et imagines quas visitant, repræsentare loca illa sanctissima, ubi Filius Dei ex amore nostri gravissima sustinuit tormenta, et elaborent, ut hac cogitatione in se excitent compassionis affectum erga patientem Redemptorem.

Requiritur 3°) ut visitatio 14 stationum **moraliter non interrumpatur**. Et ideo qui eas uno eodemque die, vero non uno tractu, sed interposito majori vel minori intervallo visitat, non lucratur indulgentias (385, 22 jan. 1858). Qui tamen exercitium *Viæ Crucis* ad modicum tempus interrumpunt, puta ad audiendum sacrum, ad sumendam Euch., ad confess. peragendam, si illud prosequantur, lucrantur indulgentias, *dummodo notabiliter et moraliter exercitium non interrumpant, et ideo non oportet in his casibus illud ab initio reassumere* (223, 16 dec. 1760).

Q. 24. *Quæ* requiruntur ad indulgentias **Viæ Crucis** *privatim* lucrandas cum crucifixo ?

R. Ex decreto (387, 8 aug. 1859) requiruntur sequentia : 1°) **Impossibilitas** physica vel moralis stationes canonice erectas visitandi. 2°) Ut *crucifixus* (adeoque sola crux non sufficit) *non sit ex* **materia fragili**. 3°) Ut sit **benedictus** ab habente ad hoc potestatem. 4°) Ut **manu teneatur**, dum preces recitantur. 5°) Ut **recitentur** corde saltem contrito ac devote, idque uno tractu

seu sine notabili ac morali interruptione 20 *Pater, Ave* et *Gloria Patri*, nimirum : 1 pro singula statione ; 5 in memoriam 5 vulnerum D. N. J. C., et 1 ad intentionem S. Pontificis.

Explan. 1. Ex concessione quidem Pii IX (18 dec. 1877) in favorem christifidelium, *qui gravi morbo ita afficiuntur, ut præfata pietatis opera ad consequendas indulgentias* viæ crucis *præstare nequeant*, illa opera commutata fuerant a Ministro Generali Fratrum Minorum in actum *contritionis* vel in versum : *Te ergo quæsumus, tuis famulis subveni, quos pretioso sanguine redemisti.* Ast **hodie** ex Rescripto Leon. XIII requiritur, ut *ipsi ore recitent actum contritionis* et *invocationem* : Te ergo, quæsumus, tuis famulis subveni quos pretioso sanguine redemisti, et *mente saltem sequantur recitationem ab alio adstante factam trium* Pater, Ave, Gloria (9 sept. 1890, N. R. T. XXIII, 14, XXV, 452).

Explan. 2. Quando fideles exercitium *S. Viæ Crucis* peragere legitimo impedimento **prohibentur**, ad Crucifixos *Viæ Crucis* vulgo nuncupatos extensum fuit indultum a Pio IX in ordine ad Rosarium (384, 22 jan. 1858) concessum, de quo infra, ita ut omnes utriusque sexus christifideles, præscripta viginti *Pater, Ave* et *Gloria* in communi recitantes, lucrari valeant indulgentias *Viæ Crucis* exercitio adnexas, **licet manu non teneant** crucifixum benedictum ; ac sufficiat, ut una tantum persona, quæcumque ea sit ex communitate, illum manu teneat, ceterique omnes, *ceteris curis semotis* [1], se componant pro oratione facienda, una cum persona, quæ tenet crucifixum) (19 jan. 1884).

Q. 25. *An* tabulæ vel imagines sint necessariæ pro **Via Crucis** ?

R. *Negat.*, sed solæ cruces necessario requiruntur, cum ipsis tantum indulgentiæ sint adnexæ ; *proinde si ob vetustatis causam ipsæ tabulæ removeantur, ac in earum locum, etiam absque pontificia facultate, novæ tabulæ substituantur, indulgentiarum concessio perseverat* (258, 13 nov. 1837).

1. Quoad sensum istorum verborum, declaravit S. C. I. (13 nov. 1893, N. R. T. XXVI, 147) : *fidelibus ab iis tantum occupationibus exterioribus esse abstinendum, quæ* internam *attentionem impediunt ad devotam Rosarii recitationem pro lucrandis indulgentiis præscriptam.* A pari pro recitatione 20 *Pater, Ave* et *Gloria.*

Q. 26. *An* PEREANT indulgentiæ **viæ crucis**: 1°) si cruces stationum *partim* aut *integre* e loco suo *removeantur ad tempus*, ut denuo eidem loco restituantur; 2°) si *in minori quantitate* ob vetustatem *renoventur*; 3°) si *commutarentur quoad locum*; 4°) si a vetustis tabulis ad novas *transferantar*?

Ad 1um) *Negat.*, (275, 20 sept. 1839). *Sed si simul omnes cruces removeantur, ut postea iterum ponantur..., fideles eo tempore lucrari nequeunt indulgentias, si in aliam ecclesiam vel oratorium translatæ sint cruces sine apostolica facultate* (257, 20 juin. 1836)

R. Ad 2um) Non pereunt indulgentiæ, *si ob vetustatis causam ipsæ tabulæ removeantur, ac in earum locum novæ substituantur* (258, 13 nov. 1837). Quod si ob crucium vetustatem vel ob aliam justam causam renovari debeant Stationes in eadem ecclesia vel oratorio, ubi rite cum omnibus documentis præscriptis erectæ reperiuntur, sufficit novarum crucium benedictio facta a sacerdote ad id legitime deputato, dummodo præsumi possit perseverare consensum eorum ad quos pertinet. (11 jan. 1896).

R. Ad 3um) Stationes commutari possunt quoad locum, dummodo tamen hoc fiat in *eadem ecclesia*, et cruces vel *omnes* vel *in majori numero* perseverent (328, 28 aug. 1844).

Resol. Hinc amittuntur indulgentiæ, si cruces ex una ecclesia in aliam, vel ex una domo in aliam diversam transferantur. Imo idem dicendum est, si ex una cella seu oratorio domus in aliud distinctum ejusdem domus transferantur et tunc *de novo* requiritur consensus Ordinarii necnon domini domus (26 sept. 1092, N, R. T. XXV, 51).

R. Ad 4um) Subsistunt indulgentiæ etiamsi cruces cum tabulis in unum corpus non coalescerent, sed totaliter ab illis sejungerentur, ita ut nequidem tangerentur, cum vetustis tabulis et imaginibus novæ substituuntur (332, 15 nov. 1845).

ART. 2. De Altari privilegiato.

Q. 27. *Quid* 1°) est indulgentia **Altaris privilegiati;** 2°) *quotuplex* est *altaris* PRIVILEGIUM, et quænam circa *singulum* veniunt *notanda* ?

Ad 1um) « *Per indulgentiam altaris privilegiati, si spectetur* **mens concedentis** *et* **usus clavium potestatis,** *intelligendam esse indulgentiam plenariam, quæ* ANIMAM *statim liberet ab omnibus purgatorii pœnis. Si vero spectetur* **applicationis effectus,** *intelligendam esse indulgentiam cujus mensura divinæ misericordiæ beneplacito et acceptationi respondet* (283, 28 jul. 1840). »

R. Ad 2um) *Duplex* distinguitur *altaris* PRIVILEGIUM : unum *proprie dictum*, alterum *personale*.

Explan. *Primum* quod vocant **locale** seu **reale,** requirit ut altare cui conceditur sit *fixum*. Altare autem *fixum* (334, 20 mart. 1846) *hoc loco* intelligitur : *quod a loco dimoveri non possit, sed non tamen cujus superior pars sive mensa sit ex integro lapide, vel adeo calce conjuncta ut lapis consecratus amoveri non possit ; secus enim diruto altari quod privilegiatum concessum erat ob alicujus sancti imaginem post novam constructionem novo indigeret privilegio.* Unde quoque altare *portatile* seu *viaticum* ex mente S. C. I. (*ibid.*) est illud : *quod constat tantum ex unico lapide integro tantæ magnitudinis, ut calicis pedem cum patena, saltem quoad majorem partem capere possit, vel quod de uno in alium locum transfertur.* Itaque indulgentia seu privilegium altaris ex S. C. I. non est datum lapidi consecrato, plerumque portatili, sed *altari determinato* et in honorem alicujus sancti specialiter dicato (324, 27 sept. 1843). Manet tamen, non obstante quod altare *sub eadem invocatione* de novo ædificatum fuerit, in alio quidem loco, sed *in eadem ecclesia* (84, 15 sept. 1623) ; aut etiamsi altare *alii vel aliis sanctis* simul deinceps dedicetur (148, 3 oct. 1744). Ast perit, si ecclesia destructa *sub alio titulo* reædificetur (43, 18 jul. 1712). Nequit altaribus *portatilibus* adnecti (234, 27 nov. 1764) ; et ideo altare, quod declaratum fuit privilegiatum, caret privilegio, si sit portatile, et neque in libello supplici, neque in rescripto mentio facta fuerit de hac qualitate (295, 15 dec. 1841). — Conceditur autem *ad septennium*, et obtinet pro singulis diebus totius anni (219, 30 jan. 1760). Septennio autem exspirato, supplicandum est pro renovatione privilegii ad aliud septennium (215, 19 maii 1759).

Secundum seu **personale** adhæret personis, ubivis celebrantibus. Qui autem illud obtinuit a S. Sede, non debet dictum privilegium exhibere Ordinario, nisi aliter disponatur in concessione (286, 5 febr. 1840); si accipit stipendium pro missa celebranda in altari privilegio, utendo privilegio suo personali satisfacit oneri suscepto, quamvis celebret in altari non privilegiato (351, 15 mart. 1852); et si aggregatus sit alicui Congregationi quæ etiam dicto privilegio gaudet, potest adhuc frui hoc alio privilegio, cum aliunde jam habeat per tres aut quatuor vices in hebdomada tale privilegium, dummodo in indulto aliter expresse non disponatur (272, 27 mart. 1839). Hinc **collectores** pii operis *Propagationis fidei*, qui privilegium personale quod Romæ pro tribus in hebdomada diebus etiam obtinuerunt, possunt sex in qualibet hebdomada diebus privilegio altaris frui, tribus vicibus ut collectores et tribus aliis ut indultari privilegii personalis a CuriaRomana concessi (3 dec. 1892, N. R. T. XXV, 264). Secus dicendem de sacerdotibus ex Ordine Tertiariorum, ut constat ex Const. Leon. XIII *Misericors Dei filius*, necnon sacerdotibus designatis in Brevi *Humani generis* quod (3 febr. 1893) concessit Leo XIII in favorem piæ Societatis *a Sacra Christi Infantia* nuncupata. Cfr. N. R. T. (XXV, 266 et 392).

Q. 28. *An* **privilegium altaris** valeat applicari *pluribus* defunctorum animabus in *eadem missa*?

R. *Privilegium altaris* sive *proprie dictum*, sive *personale*, non potest applicari *pluribus* defunctorum animabus in cujuscumque diei missa (402, 29 febr. 1864; 19 dec. 1885, N. R. T. XVIII, 262). — Quæ resolutio intelligenda est *practice* et *de facto*, juxta mentem concedentis de more Ecclesiæ, non autem etiam *theoretice* et *absolute* ex limitatione potestatis, quasi ea indulgentia concedi non possit pluribus. Uni enim eidemque operi indulgentiam plenariam concedi posse validam *pro pluribus*, colligitur ex S. Thom. (IV *Sent.*, dist. 45, q. 2, a. 3, quæst. 2).

Resol. Quare apud Trappenses in missa, quæ quotidie celebratur pro *pluribus*, fratribus scilicet, propinquis et benefactoribus, indulgentia altaris **ad unum** ex iis limitatur (451, 19 jun. 1880). Ex eó tamen quod uni ex iis determinatæ animæ non consueverit applicari, privilegium inutile non evasit (*ibid.*): agitur enim, non de actione quadam a sacerdote facienda circa determinatam materiam, v. g. de consecratione determinatæ

hostiæ ex pluribus ; sed de oblatione indulgentiæ quæ pendet ex mente concedentis et ex divina acceptatione ; adeoque sufficit intentio celebrantis lucrandi indulgentiam *quam potest* ad altare privilegiatum juxta mentem concedentis et divinam acceptionem, nedum *explicita*, sed immo *implicita*, quæ semper supponitur, cum ad **dubium** : *Utrum missa celebrata ad altare privilegiatum sit per se privilegiata, vel necesse sit, ut vel offerens eleemosynam vel sacerdos intendat applicare privilegium ?* **responderit** S. C. I. (366, 12 mart. 1855) : AFFIRMATIVE *ad primam partem* ; NEGATIVE *ad secundam.* — Nonnulli quidem existimant ab hac regula generali singularem adesse exceptionem in favorem animarum **die 2 Novembris**, qua die, ex decreto CLEM. XIII (228, 19 maii 1761), omnia altaria sunt privilegiata. Ita inter alios, docent MAUREL et KONINGS, qui et scribit : *Extra diem commemorationis OO. Defunctorum neutrum* [privilegium locale et personale] *applicari potest pluribus defunctorum animabus.* **At** revera privilegium illius diei non est in hoc, quod in una eademque missa applicari possit indulgentia *pro pluribus*, imo *omnibus*, ac si mens esset Ecclesiæ in singulis missis purgatorium ea die, ut ita dicam, quantum est ex parte concedentis, evacuare ; sed in eo est privilegium, quod sacerdotes *omnes* ea die, in *quocumque* altari celebrantes, lucrari possint de more eamdem indulgentiam, *ac si ad altare privilegiatum celebrarent.* Hoc tantum sensu privilegium postulatum fuit, hoc sensu ex voto, quod adhuc exstat, consultoris propositum fuit S. Congregationi, et hoc sensu concessum fuit a CLEM. XIII, qui benigne concessit : *ut missa die prædicta Commemorationis Defunctorum a quocumque sacerdote sæculari vel cujuslibet Ordinis et Instituti Regularis celebranda*, GAUDEAT PRIVILEGIO AC SI ESSET IN ALTARI PRIVILEGIATO CELERBATA. (Cfr. *Votum consultoris* in causa *Romana*, 14 jun. 1880, N. R. T. XII 519).

Q. 29. *An* 1°) ad lucrandam indulgentiam **altaris privilegiati** missa debeat esse DE REQUIEM ; et *an* 2°) MISSA pro *uno*, INDULGENTIAM vero pro *alio* possit applicari ?

R. Ad 1um) *Sub distinctione. Affirmative*, in casibus ubi id **per rubricas licet** : alias celebrans non lucratur indulgentiam.

Resol. 1°) qui celebrat in altari pro singulis diebus privilegiato, semper uti debet paramentis nigris, *diebus non impeditis*, ut indulgentiam privilegii consequatur (281, 11 april.

1840). **Resol. 2°**) qui habet privilegium altaris personale pro quatuor missis in singulis hebdomadibus, debet cum paramentis nigri coloris celebrare diebus *non impeditis*, ut possit indulgentiam plenariam pro animabus defunctorum lucrari (*ibid.* et 339, 22 febr. 1847 ; 357, 2 maii 1852). **Resol. 3°**) habens privilegium altaris personale ter in hebdomada, *non potest*, quando in eadem plura inveniuntur festa duplicia et plura semiduplicia vel infra, potius eligere ad applicationem privilegii festa duplicia, quam differre ad semiduplicia (402, 29 febr. 1864). **Resol. 4°**) qui obtinuit indultum ter in qualibet hebdomada celebrandi cum cantu missas *de Requiem* dum occurrunt officia ritus duplicis, potest privilegium altaris applicare hisce missis, *quatenus* in hebdomada non recurrant festa semiduplicia (*ibid.*). **Resol. 5°**) sacerdotes qui pacto adigebantur ad celebrandum in altari privilegiato, et diebus non impeditis bona fide usi non sunt paramentis nigri coloris, ideoque animas indulgentia plenaria frustrarunt, debent lucrari pro iisdem defunctis plenariam toties, quoties diebus *non impeditis* usi non sunt paramentis nigri coloris (339, 22 febr. 1847),

Missa non debet esse DE REQUIEM, in casibus ubi *Ritus id non permittunt*.

Resol. 1°) Quando missa *de Requiem* dici nequit in altari privilegiato, etiam missa de Sancto vel de feria currente gaudet privilegio (233, 27 nov. 1764). **Resol 2°**) Missa de festo semiduplici, votiva vel de feria celebrata in altari privilegiato, in quo exponitur SS. Sacramentum, sive in ostensorio, sive in ciborio, suffragatur pro defunctis, ac si missa *de Requiem* dicatur (182, 20 jul. 1751). **Resol 3°**) Sacerdos celebrans in altari privilegiato sive ratione expositionis SSmi, sive Stationis, vel alterius solemnitatis, legendo missam de festo semiduplici, simplici, votivam, vel de feria non privilegiata, fruitur privilegio, ac si legeret missam *de Requiem* per rubricas eo die permissam (404, 11 april. 1864).

R. Ad 2um) *Theoretice* loquendo dubium non est quin sacrificium et indulgentia separari possint ; non enim sunt unum et idem (348, 31 jan. 1848). At *in praxi* vix continget ut sacrificium et indulgentia altaris privilegiati possint separari. Indulta enim quibus hujusmodi privilegium hodie conceditur semper exigunt *ut plenaria indulgentia applicetur animæ pro qua celebratur missa*. Et hanc regulam recentius declaravit. S. C. I. (19 dec. 1885)

pro sacerdotibus emittentibus actum heroicum charitatis, ut supra dictum fuit (q. 12).

Scholion. Hæc dicta sunto de **Altari privilegiato**, quod nullatenus est confundendum cum **missa privilegiata**, qualis v. g. est *Missa votiva SS. Rosarii privilegiata*, quæ singulis feriis IV et Sabbatis celebrari potest a FF. Ord. Præd., et cui annexa est indulgentia plenaria pro fidelibus assistentibus. De hac missa privilegiata vide opus cui titulus : *Rosa aurea* auctore Fr. Th. M. Leikes O. P. Dülmen 1886.

ART. 3. De Coronis et Rosariis

Q. 30 **Coronæ** et **Rosaria** *an* 1°) PROMISCUE accipienda sunt ; 2°) ex *quanam* MATERIA possunt confici, ut valeant benedici cum applicatione indulgentiarum ; 3°) *quomodo* debent BENEDICI ad applicandas indulgentias ; 5°) *an* UNI coronæ possunt applicari *diversæ* indulgentiæ ?

R. Ad 1um) *Affirmative*, ex S. C. (237, 23 sept, 1776).

R. Ad 2um) Possunt benedici cum applicatione indulgentiarum coronæ seu rosaria quæ *ex ferro*, *stanno*, *plumbo*, conficiuntur ; imo confectæ *ex vitro* seu *cristallo*, *dummodo gobuli sint ex vitro solido compacto* (249, 29 feb. 1820). Servandæ enim sunt Apostolicæ ordinationes *circa fragilitatem objectorum quibus non sunt adnectendæ indulgentiæ* (333, 24 jan, 1846). Item coronæ factæ ex chalibe polito (acier) (271, 22 mart. 1839). Contra nequeunt applicari indulgentiæ coronis seu annulis argenteis vel aureis, in quibus *sculpti* sunt gobuli decem ad recitandum rosarium vel tertiam ejus partem (257, 20 jun. 1836).

R. Ad 3um) Ut sacerdos qui obtinuit facultatem eas benedicendi sit approbatus ad confessiones et hoc *sub pœna nullitatis* ; insuper ut Ordinarius executionem permittat, sed *pro liceitate* tantum.

Quando coronis applicantur indulgentiæ **communes** seu **apostolicæ**, sufficit efformare manu signum crucis super eas, absque pronuntiatione formulæ benedictionis et sine aspersione aquæ benedictæ, licet in indulto existat clausula : *in forma Ecclesiæ consueta* (281, 11 april. 1840 et 313, 7 jan. 1843). Idem dicendum quoad indulgentias **S. Brigittæ** alicui rosario adnectendas. Sufficit

signum crucis a sacerdote qui hanc facultatem accepit. *Potest* tamen adhiberi formula, cujus tenor invenitur in Append. ad RIT. ROM. Imo corona **Septem Gaudiorum** B. M. V. in Ordine Seraphico, ditata est indulgentiis, quin necessaria sit benedictio (412, 29 aug. 1864).

Contra, coronæ seu rosaria **S. Dominici**, necnon coronæ **Septem Dolorum** benedici debent : priora, juxta formulam Patribus Ord. Præd., posteriora juxta formulam Patribus Servorum Mariæ propriam (401, 29 febr. 1864). Similiter facultas benedicendi coronas precatorias, iisdemque applicandi indulgentias consuetas, non includit facultatem benedicendi coronas **Domini** vel **Camaldulensium** (291, 29 maii 1841). Idem dicendum de Rosariis **Crucigerorum**. Imo non expedit aliis etiam sacerdotibus concedi privilegium benedicendi Rosaria cum applicatione indulgentiæ, quo gaudent sodales CRUCIGERI (15 mart. 1883).

Explan. Ceterum, valida est benedictio, ita ut indulgentias possit quisque lucrari, si coronæ (item numismata et cruces), antequam tali vel tali personæ distribuantur, **in globo** benedicantur cum applicatione indulgentiarum (363, 22 mart. 1855). Qui vero emit coronas, cruces, numismata, etc., ut ea distribuat **postquam benedicta fuerint**, non potest a recipientibus repetere pretium absque culpa et periculo amittendi indulgentias ; et qui coronas, numismata, etc., cum applicatione indulgentiarum benedictas **sibi proprias** fecit et iis usus fuit **cum intentione lucrandi indulgentias**, non potest easdem res aliis tradere (344, 12 jul. 1847). (Cfr. q. 21). Denique advertendum est, quod facultas benedicendi **mille** cruces, crucifixos, numismata, rosaria, etc., ita intelligenda sit, ut sacerdos tali facultate præditus solummodo *mille in totum* possit benedicere (291, 29 maii 1841).

R. Ad 4um) Uni et eidem rei possunt applicari indulgentiæ diversæ ; et sic *uni* coronæ possunt applicari v. g. indulgentiæ dictæ *Apostolicæ*, et indulgentiæ dictæ *S. Brigittæ*, *dummodo ad eas lucrandas renoventur opera injuncta iterabilia*, proinde recitatio (249, 29 febr. 1820). Nequit autem (supra, q. 5) episcopus vel alius quicumque prælatus R. Pontifice inferior, crucibus, coronis sacris imaginibus a Papa vel a sacerdote legitima facul-

tate munito benedictis, novas adnectere indulgentias, *nisi novæ conditiones adimplendæ præscribantur* (433, 12 jan. 1878).

Scholion. Ad **dubium** : *An fideles, qui* NON INTENDUNT *recitare coronam precatoriam, recitant quasdam preces manu tenentes coronam sive* DOMINI, *sive* B. M. V.. *et grana volvunt, lucrantur pro unoquoque* PATER *vel* AVE, *vel* CREDO, *vel alia oratione easdem iudulgentias, quas ipsi lucrarentur pro iisdem precibus, si recitarent coronam precatoriam ?* S. C. I. (251, 29 maii 1841) **resp** : *Negative.*

Q, 31. *Quid* speciatim dicendum de coronis : 1°) **S. Birgittæ** ; 2°) **Crucigerorum** ?

R. Ad 1um) Ex S. C. I., locis indicandis, teneantur sequentia.

Explan. 1°) Corona cujus *S. Brigitta* auctrix fuit, diversa est a communi corona seu rosario, et constare debet **sex decadibus**, in memoriam, ut fertur sexaginta trium annorum B. M. V. (266, 15 jan. 1839). **2°**) In recitatione sex decadum, ad lucrandas indulgentias requiritur **recitatio Symboli** Apostolorum post quamlibet decadem (257, 20 jun. 1836). **3°**) Coronæ precatoriæ quinque vel quindecim decadum non possunt adnect-indulgentiæ *S. Brigittæ*, nisi hoc **indulgeatur** *apostolico rescripto* (*ibid*, 264, 28 sept. 1848). **4°**) Indulgentias *S. Birgittæ* coronis quinque decadum adnectere potest is, qui **obtinuit** Rescriptum in quo leguntur hæc verba : *applicandi omnes et singulas indulgentias a Sanctitate Sua concessas, ut in elencho typographiæ R. Cameræ Apostolicæ edito anno... ac etiam indulgentias S. Birgittæ nuncupatas* (291, 22 mart., 1859). **5°**) Quando coronis B. M. V. de licentia S. Sedis applicata fuit benedictio cum indulgentiis *communibus* seu *apostolicis,* fideles illas coronas recitantes **non tenentur meditari** quindecim mysteria D. N. J. C., ut has indulgentias percipere valeant (273, 1 jul. 1839). **6°**) Coronæ *S. Birgittæ*, si aliis commodentur dumtaxat ad enumerandos calculos seu ad recitationem orationum, non amittunt indulgentias (q. 21).

R. Ad 2um) Quod attinet ad coronas crucigerorum, ex S. C. I. (15 mart. 1884) constat de sequentibus :

Explan. 1°). Quod indulgentia **quingentorum** dierum *quoties* in Rosariis per Crucigeros benedictis *oratio dominica* vel *salutatio angelica* devote dicitur, **revocanda non sit** : **A**) vel uti *apocrypha* seu *dubiæ authenticitatis ;* **B**) vel uti *indiscreta*

seu ratione indiscretæ concessionis ; **C**) vel ob alias *extrinsecas* rationes. **2°**) Quod ratihabitione et confirmatione **non indigeat. 3°**) Quod pro acquirenda eadem indulgentia **necesse non sit** *integrum Rosarium* devote recitare. **4°**) Quod **non expediat** aliis etiam sacerdotibus concedi privilegium benedicendi Rosaria cum applicatione indulgentiæ quo gaudent sodales Crucigeri.

Q. 32. *Quid* speciatim notandum circa rosarium **S. Dominici?**

R. Ex S. C. I., locis indicandis, notentur sequentia.

Explan. 1°) *Meditatio* mysteriorum in recitatione rosarii S. Dominici omnino est **necessaria** ad lucrandas indulgentias (92, 13 aug. 1726 ; 273, 1 jul. 1839) ; nisi agatur de *idiotis*, quibus, uti legitur in Raccolta ex Bened. XIII (*Pretiosus*, 26 maii 1727), sufficit rosarium devote recitare. — **Sufficit** tamen meditatio mentalis eodem tempore quo recitatur *Pater* et *Ave* ; nec est necessarium, ut oblatio specialis mysteriorum rosarii fiat antequam singulæ decades rosarii recitentur (273, 1 jul. 1836). **2°**) Omnes christifideles, rosarium vel tertiam saltem ejusdem partem **in communi** recitantes, lucrantur indulgentias a Bened. XIII concessas, *licet manu non teneant rosarium benedictum ;* et sufficit, ut una tantum persona illud manu teneat eoque in recitatione de more utatur ; sed omnes debent, *cæteris curis semotis*, (quorum verborum sensum supra q. 24 explicavimus) se componere pro oratione facienda una cum persona, quæ tenet coronam (384, 22 jan. 1858). **3°**) **Nec pro libitu, nec pro commodo** dividi potest rosarium B. M. V. Unde oportet saltem quinque denaria uno tractu recitare, i. e. ut communiter tradunt DD., sine notabili ac morali interruptione, juxta dicta (q. 23) de Via S. Crucis. Excipiuntur confratres SS. Rosarii quod attinet ad indulgentias ipsis concessas pro recitatione integri rosarii infra hebdomadam, licet in plures quam tres partes quindecim denaria fuerint divisa (*ibid.*). **4°**) Mysteriorum rosarii *electio* est quidem **libera** ; sed invaluit consuetudo, ut per gyrum cujuslibet hebdomadæ singula mysteria ita recolantur : nempe *gaudiosa* in secunda et quinta feria ; *dolorosa* in tertia et sexta ; *gloriosa* tandem in quarta feria, sabbato et dominica. **5°**) *Recitatio integri rosarii in qualibet hebdomada* non requiritur ut sodales SS. Rosarii acquirant indulgentias pro aliis operibus piis sodalibus concessas ; sed **requiritur** tantum ad assequendas indulgentias recitationi Rosarii adnexas (431, 25 febr. 1877). **6°**) Per verba : **rosarium** *recitandum ante*

devotam imaginem (cap. X, n. 3 SUMMARII INDULG. Confraternitatis SS. Rosarii) intelligitur tertia pars rosarii (*ibid.*).

Scholion 1. Infinitus forem, si loqui deberem de antiquissima eaque præstantissima **SS. Rosarii Confraternitate,** cujus sodalibus tum pro recitatione Rosarii, tum pro aliis piis operibus *indulgentias pene innumeras* animabus Purgatorii applicabiles, concessere RR. Pontifices.

Quæ indulgentiæ reperiuntur in SUMMARIO INDULG. a S. C. I. recognito et a Leone XIII approbato (29 aug. 1899). Inter concessiones, ut de ceteris taceam, **singularis** est hæc : quod confratres in recitatione Rosarii lucrentur ind. **5 annorum** et **5 quadrag.** *Quotics, recitando rosarium, in salutatione angelica nomen* « Jesu » *devote proferant.* (n. 8).

Scholion 2. Ex Confraternitate SS. Rosarii, veluti ex fonte, alia pia emanarunt exercitia, inter quæ præcipue memoranda sunt sequentia : 1°) **Rosarium vivens** a GREG. XVI approbatum necnon variis indulgentiis ditatum (27 jan. 1832), et a PIO IX (17 aug. 1877) de novo restauratum. Indulgentias reperies in SUMMARIO IND. a S. C. I. (2 febr. 1888) recognito ; item in opusc. cui titulus : *Acta S. Sedis nec non suprem. Moderat. pro sodal. a* ROSARIO VIVENTE *nuncupata, R. P. Jos. Mar.* LAROCCA, *Mag. Gen. O. P. jussu edita.* (Romæ 1887). 2°) **Rosarium perpetuum** jam ab hinc tribus sæculis cognitum, a RR. PP. indulgentiis ditatum, signanter a PIO IX per Brev. *Postquam* (12 april. 1867) et a LEON XIII (10 sept. 1898, R. T. F, IV, 385). De eo R. P. IWEINS, O. P. in op. *Manuel du Ros. perp.*

ART. 4. De Scapularibus.

Q. 33. **Scapularia**, ut ipsis adnecti possint indulgentiæ, *cujusnam* debent esse : 1°) MATERIÆ ; 2°) FORMÆ ?

R. Ad 1um) Quod *materiam* attinet, ex decr. S. C. I. (421, 18 aug. 1868) prout legitur in originali textu, quem refert secretaria ejusdem S. Congregationis (9 maii 1895, N. R. T. XXVII, 367) constat de sequentibus.

Explan. 1°) Ad scapularia conficienda **necessario** et **exclusive** adhibenda est materia *ex lana*, non vero ex cylino (*coton*), serico (*soie*) aut quavis alia materia. 2°) Vox *pannus, panniculus*, quando agitur de scapularibus, sumi debet *in sensu* **stricto,** i. e. de sola lanea textura proprie dicta (laine *tissée*), exclusa proinde textura *reticulata* (tricotage), aut etiam lana subcoacto (*feutre*) aut quocumque laneo opere acu picto (*brode-*

rie). — Horum omnium ratio est : « quia parva scapularia, quæ fideles gestare solent, in sua origine et institutione alia non sunt quam scapularia, variis ordinibus religiosis propria, pro majori fidelium commoditate ad parvam formam redacta. » Unde sicut illa ex lanea textura *proprie dicta*, non vero reticulata aut subcoacta conficiuntur, ita et hæc simili modo confici debent. 3°) Validum est scapulare ex panno laneo coloris præscripti, quod intexta vel acu picta habet ornamenta pariter ex lana vel non ex lana, v. g. ex serico, argento, auro, etc., sed diversi coloris, dummodo ornamenta sint talia, ut **color præscriptus prævaleat** [1]. — Porro **color præscriptus** est sequens : pro scapulari **SS. Trinit.** panniculi sint *albi* coloris, quorum alteruter intextam habeat crucem *rubri* et *cærulei* coloris ; requiritur color *niger* pro scap. B. M. V. **Sept. Dol.** ; color *tanneus* vel consimilis seu *niger* pro scap. B. M. V. de **M. C.** 278, 12 febr. 1850) ; color *cæruleus* pro scap. **Imm. Conc.** (307, 22 aug. 1842) ; tandem pro scap. **Passionis** tum panniculi, tum, ut communius asseritur et in praxi tutius est, funiculi, debent esse ex lana coloris *coccinei*. At pro funiculis ceterorum scapularium certum est non requiri specialem colore n et materiam, sed sufficere, ut panniculi tam a pectore quam ab humeris dependeant.

His scapularibus novissime accessit Scapulare **S. Michælis Archangeli**, quo velut tessera utuntur fideles cooptati in pia unione S. Mich. Arch. de Urbe, erecta in collegiata S. Angeli *in foro piscium* (S. R. C. 20 apr. 1882, n. 480) ; — item Scapulare **S. Joseph** *sponsi B. M. V. Protectoris Ecclesiæ universalis*, (S. R. C., 15 apr. 1893, et S. C. I., 8 jun. 1893, N. R. T. XXV, 384 et 589). — Item Scapulare **B. M. V. a Bono Consilio** (S. R. C., 21 dec. 1893, n. 3815) quod imponunt PP. Ord. Eremitarum S. Aug., cum facultate subdelegandi. Constat ex binis partibus laneis *albi coloris*, quarum una pars habeat superimpositam imaginem impressam in serica vel simili materia Imaginem B. M, quæ colitur in sanctuario Genestani cum verbis inscriptis : *Mater boni consilii ;* pars vero altera referat ap-

1. Hinc non valent Scapularia quæ, quamvis ex lana confecta, ita ex utroque latere cooperiuntur, *ut pannus penitus aut quasi penitus non appareat* (19 jun. 1898). Inde tamen immerito concluderetur non licere Scapularia, jam quoad omnia rite confecta, scilicet, quoad *colorem*, *formam* et *pannum*, quæ omnia ut *vere substantialia* sunt retinenda, deinde *separatim* includere seu circumdare involucro seu sacculo quo a sudoris effectu muniantur. Hunc morem noluisse reprobare S. Congregationem, testatur Beringer.

plicitum stemma pontificale, sc. trinam coronam cum clavibus, et verba inscripta latine seu vernacule : *Fili acquiesce consiliis ejus.* — Tandem Scapulare a **S. Corde Jesu**, coloris *albi*, ex una parte exhibens imaginem SS. Cordis, ex altera imaginem B. M. V. sub titulo : *mater misericordiæ*.

R. Ad 2um) Quod *formam* attinet, non admittitur forma *rotunda*, vel *ovalis* vel *multangula*, sed sola admittitur *oblonga* et *quadrata* (423, 81 aug. 1868).

Q. 34. **Scapularia** quomodo debent 1°) *gestari* ; 2°) *imponi* ?

R. Ad 1um) Quod modum *gestandi* attinet, ex S. C. I. locis indicandis, constat de sequentibus.

Explan. 1°) Scapulare ita debet gestari, ut una pars *ab* **humeris**, altera *a* **pectore** dependeat, secus indulgentias quis non lucratur (277, 12 febr. 1840). **2°)** Approbatus a S. Sede est usus gestandi per modum unius plura simul inter se diversa scapularia hoc modo, ut variorum scapularium panniculi alii aliis superpositi duobus tantum funiculis assuantur et singulorum scapularium panniculi dependeant tam *a* **pectore** quam *ab* **humeris** (*ibid.* et 279 ; 498, 26 sept. 1864). **3°** Scapularia non sunt necessario immediate super corpus deferenda, ita ut illud physice tangant ; sed possunt retineri **super vestes** (367, 12 mart. 1855). **4°)** Rite adscripti confraternitati scapularis B. M. V. de M. C., si scapulare dimiserunt, non debent iterum recipi sed sufficit, ut habitum sacrum simpliciter **iterum resumant** (370, 27 maii 1855). Tunc tantum nova impositio (et nova admissio, si de confraternitate agitur) requiritur, quando quis scapulare deposuit cum animo illi valedicendi, sive illa voluntas fuerit *implicita*, deponendo scapulare ex contemptu, sive fuerit *explicita*, directe eidem vel ejusdem sodalitati renuntiando. **5°)** Quando primum scapulare **tritum** aut **laceratum** est, potest quilibet sibi aliud assumere et imponere, nec necesse est, ut sit benedictum. **6°)** Qui accepit scapularia de M. C. et Imm. C. debet **utrumque** gestare (307, 22 aug. 1842) ; quod idem de aliis scapularibus dicendum est, licet sint ejusdem coloris et panni, quod de scap. B. M. V. de M. C. et de habitu tertii Ord. S. Franc. declaravit S. C. (10 jan. 1886).

R. Ad 2um) Quod spectat modum *imponendi*, ex S. C. I. locis citandis, teneantur sequentia.

Explan. 1°) Scapulare debet **recipi** de manu sacerdotis auctoritatem habentis (394, 18 sept. 1862). **2°)** Qui scapularia

benedicit, debet eadem **imponere** (430, 16 jun. 1872). **3°) Uni tantum humero**, et non circa collum, scapularis impositio valida est (26 sept. 1892, N. R. T. XXV, 137). **4°)** Unum idemque scapulare semel benedictum valide pluribus potest per vicem imponi, repetita solummodo super singulis receptionis sive impositionis formula, ita tamen, ut *primum* scapulare, quod deinceps quilibet adscriptus induere debet, sit **benedictum** (421, 18 aug. 1868). **5°)** Quando plura scapularia benedicenda sunt pluribus imponenda, orationes **semel** tantum dicendæ sunt *in plurali* ; — imo licet uti in plurali forma impositionis *Accipe*, etc. juxta præpositam rubricam in precibus benedictionis sacri scapularis (286, 5 feb. 1841). Unde quoque ad **dubium** : *Utrum liceat sacerdoti in impositione Scapularium ab Ecclesia approbatorum, omnibus rite peractis, dicere* SEMEL *numero* PLURALI, *formulam* : Accipite, Fratres (vel Sorores) etc:, *imponendo successive et sine interruptione Scapulare omnibus præsentibus, vel potius formula numero* SINGULARI *pro singulis sit repetenda ?* **resp.** S. C. I. : AFFIRMATIVE *quoad primam partem ;* NEGATIVE *quoad secundam, uti decretum est in una* VALENTINENSI *die 5 febr. 1841 ad dub. 4* (18 apr. 1891, N. R. T. XXIII, 520). Ad **dubium** autem : *Utrum in adscriptione plurium formula unica in numero plurali, quæ ex decr. S. C. I. (18 apr. 1891) adhiberi potest, dicenda sit* antequam *incipiatur impositio, vel potius dum* primo *fit impositio ?* **resp.** S. C. I. (18 jun. 1898) : *Formulam in casu dicendam esse immediate antequam scapularia imponi incipiantur eaque sacerdote in manibus tenente* (R. T. FRANÇ., III, 539). **6°)** Ad *validitatem*, saltem proferenda sunt verba formularum quæ sunt **substantialia**, seu quæ exprimunt benedictionem, impositionem habitus et (pro casu) receptionem ad confraternitatem (329, 24 aug. 1844 : cf. 421, 18 aug. 1868). **7°)** Pro induendo fideles quinque scapularibus totidem etiam benedictiones, impositiones ac receptiones requiruntur, nec unica tantum sufficit, nisi ex speciali indulto S Sedis, et ea formula quæ in eodem conceditur (27 april. 1887). Quod quidem indultum a variis Congregationibus Romanis obtineri potest scilicet : BREVIUM, RITUUM et de PROP. (12 sept. 1883). — Cf. N. R. T. (XIX, 364-390). **8°)** Cum conveniens sit scapulare B. M. V. DE M. C., *honoris et devotionis causa* separatim potius et distincte, quam cumulative et commixtim cum aliis quatuor vel pluribus scapularibus benedicere et imponere ; hinc LEO XIII decrevit, ut indultum hucusque concedi solitum induendi Christifideles scapulari Carmelico commixtim cum aliis scapularibus **non amplius concedatur**, ac illi

omnes, etiam Regulares et Ordines vel Congregationes, quibus indultum ipsum quocumque nomine vel forma ab Apostolica Sede est concessum, eo tantummodo **ad decennium** perfruantur ab hac die computandum (27 april. 1887). Ceterum illud decretum spectat solummodo ritum separatim benedicendi ac imponendi scapulare Carmeliticum ; nihil vero in eo prohibetur quoad modum illud cum aliis, etiam duobus funiculis unitum, gestandi. (11 martii 1897, N. R. T. XXIX, 319.) — Porro præter formulam *longiorem* in qua dicitur : *Accipe vir devote* (vel *devota mulier*) *hunc habitum* etc., jam ad instantiam plurium sacerdotum S. C. Rit. (24 jul. 1888, N. R. T. XXI, 138) *breviorem* formulam approbavit benedicendi et imponendi Scapulare B. M. V. de M. C., in qua dicitur : *Accipe hunc habitum benedictum.* Utraque valide ac licite adhiberi potest. Si tamen unico actu promiscue *viri* cum *mulieribus* sint aggregandi, tum ad præcavendam cacophoniam « *melius* » fieret si formula brevior adhiberetur, dicendo tantum : *Accipite hunc habitum* etc. (18 jun. 1898 R. T. F., III, 539). **9°) Parvulis** rationis usum nondum adeptis **valide** imponitur scapulare ; et cum ad usum rationis perveniunt, fruuntur indulgentiis aliisque privilegiis illud gestantibus concessis, dummodo impleant conditiones (410, 29 aug. 1864) **10°)** Sibimet imponere potest scapulare sacerdos, qui facultatem habet **indiscriminatim**, minime vere **taxative**, ex. gr. pro aliqua Monialium communitate tantum (280, 7 mart. 1840). **11°)** Qui *non sunt* **legitime** *recepti in societatem* B. M. V. de M. C., non lucrantur indulgentias (397, 18 sept. 1862).

Q. 35. *Quousque* se EXTENDIT data facultas *benedicendi* et *imponendi* **Scapularia ?**

R. Ex S. C. I., locis citandis, constat de sequentibus.

Explan. 1°) Qui accepit facultatem benedicendi et imponendi scapulare B. M. V. de Monte Carmelo, nisi aliter in concessionis documento disponatur, eadem uti potest ubique locorum, **exceptis** locis, ubi sunt Carmelitani (326, 10 maii 1844). **2°)** Sacerdos qui obtinuit facultatem benedicendi et imponendi scapularia, non habet eo ipso facultatem commutandi obligationes commutabiles confratrum, **nisi expresse enuntietur** in Rescripto concessionis pro benedictione et impositione scapularium (305, 22 jun. 1842). **3°)** Qui habet facultatem imponendi fidelibus scapulare B. M. V. de Monte Carmelo, ea uti potest in loco ubi est monasterium **Sororum** Carmelitarum (309, 22 aug. 1842 et 316, 3 mart. 1843). **4°)** Sacerdos, qui a S. Sede habet

facultatem benedicendi scapularia, eo ipso habet facultatem ea imponendi christifidelibus et eosdem adscribendi Confraternitatibus a S. Sede approbatis ; sed debet penes se habere privatum regestum, ut quam primum commode poterit, **transmittat** nomina receptorum ad superiores respectivæ Confraternitatis vicinioris (428, 26 jan. 1871). Quod verbum « *vicinioris* » non est *stricte* interpretandum, sed ad majorem commoditatem transmittentis nomina adhibitum est, *cum liberum sit ea transmittere moderatori cujuslibet confraternitatis* (18 jun. 1898, R. T. F. III, 539 seqq.) **5°**). Pro confraternitate B. M V. *de Monte Carmelo* exstitit quidem indultum Gregorii PP. XVI, de 30 april. 1838, ex quo inscriptio nominum non amplius erat necessaria ad lucrandas indulgentias, quamvis interim necessaria permaneret, ne recepti in eorum obitu suffragiis privarentur (330, 17 sept. 1845) ; ast Leo XIII illud *Gregorianum* indultum **revocavit** (27 april. 1887). Quod quidem decretum, revocans indultum Gregorianum, Patres S. J. Neerlandiæ et Belgii non obligat (26 sept. 1892, N. R. T. XXV, 137) ; *admonentur tamen Patres Societatis Jesu ut nomina receptorum in Albo alicujus sodalitatis vicinioris sive Monasterii Religiosorum respective inscribere non omittant, ne in eorum obitu suffragiis priventur, juxta responsionem in una* Versaliensi (17 sept. 1845). — Itaque, cum receptio scapularis SS. Trinit., Montis Carm. et Septem Dolor., sit simul admissio ad Confraternitatem, omnino requiritur, ad lucrandas indulgentias hisce Confraternitatibus concessas ut, nisi obtineatur apostolica dispensatio, nomina receptorum in albo ipsius Confraternitatis respective inscribantur. **Excipiuntur** suscipientes scapulare cæruleum Immac. Concept. et rubrum Passionis, cum ipsi Confraternitatem non constituant (27 april. 1887). Cfr. Ber., I, 407. — Interea notandum est receptiones ad confraternitatem de Monte Carmelo invalide peractas quacumque ex causa usque ad diem 3 jul 1901, a S. Sede benigne fuisse sanatas (Ami du clergé, 1901, p. 936).

Q. 36. Quæ sunt indulgentiæ et privilegia concessa confratribus **Scapul ris** : 1°) B. M. V. *de Monte Carmelo* ; 2°) *Immac. Conceptionis* ?

R. Ad 1um) Præter insignes indulgentias confratribus scapularis *de Monte Carmelo* concessas, ad quas lucrandas non sufficit (337, 22 febr. 1847), ut ipsis imponatur scapulare, (sed debent esse rite recepti, rite deferre scapulare, et rite implere singulas conditiones pro singulis

indulgentiis præscriptas), ipsis *duplex* privilegium concessum est : unum, quod vocant privilegium PRÆSERVATIONIS ; alterum, quod dicitur privilegium SABBATINUM.

Explan. *Privilegium* **præservationis** enuntiant ipsa verba B. M. V. ad SIMONEM STOCK : *Dilectissime fili, recipe tui Ordinis scapulare, meæ Confraternitatis signum, tibi et cunctis Carmelitis privilegium : in quo quis moriens, æternum non patietur incendium. Ecce signum salutis ; salus in periculis, fœdus pacis et pacti sempiterni.* Ita apud JOAN. PALEONYD. (lib. III, cap. 7 *de Antiquit. et Sanctim. Eremit. Mont. Carm.*) Quam visionem STOCKII veram credit BENED. XIV veramque ab omnibus habendam arbitratur in opere : *De festis* (II, 334).

Quod spectat *privilegium* **Sabbatinum**, a pluribus SS. PP. jam pridem confirmatum, ex decreto S. U. I a PAULO V approbato (15 febr. 1613, N. R. T. I, 102), Patribus Carmelitanis permittitur prædicare : *Quod populus Christianus possit pie credere de adjutorio animarum Fratrum Sodalitatis* B. V. M. DE MONT. CARM., *videlicet* B. V. *animas Fratrum Confratrum in caritate decedentium* QUI IN VITA HABITUM GESTAVERINT, ET CASTITATEM PRO SUO STATU COLUERINT, OFFICIUMQUE PARVUM RECITAVERINT **vel** *si recitare* NESCIVERINT, ECCLESIÆ JEJUNIA OBSERVAVERINT ET FERIA QUARTA ET SABBATO CARNIBUS ABSTINUERINT, NISI UBI IN IIS DIEBUS NATIV. DOM. FESTUM INCIDERIT, *suis intercessionibus continuis suisque suffragiis et meritis, et speciali protectione post eorum transitum, præcipue in die Sabbati (qui dies ab Ecclesia eidem B. V. dicatus est) adjuturam.* — Porro, pro ultima conditione requisita ad fruendum privilegio **Sabbatino**, notentur sequentia : **1°**) Non in arbitrio confratrum positum est **eligere** inter recitationem officii et abstinentiam e carnibus ; sed qui officium recitare valent, tenentur saltem ad parvum B. V. officium persolvendum, *exceptis iis qui jam tenentur ad recitationem divini officii*. Quod parvum officium *quotidie* est recitandum ; et quidem *secundum ritum Romanum*, adeoque latino idiomate, *nisi quis habeat proprium ritum a S. Sede approbatum*. Non tamen totum officium est recitandum, sed declaratum fuit : *recitandum esse Nocturnum diei cum Laudibus et ceteras Horas ejusdem Officii* (419, 18 aug. 1868). **2°**) Confratres officium parvum B. M. V. recitare, sive statutis diebus jejunare aut a carnibus abstinere, justis de causis, non valentes, non sunt omnino liberi, sed indigent **commutatione**. Quæ fieri debet a rectore Confraternitatis, vel ab alio sacerdote cui facultas commutandi *expresse* concessa est ab Ordine Carm. aut a S. Pon-

tifice (305, 22 jun. 1842). Nihilominus, accedente gravi impedimento, non tenentur confratres ad recitationem officii B. M. V. et ad abstinentiam. Suadendum tamen est ipsis, ut hoc in casu se subjiciant judicio confessarii pro aliqua commutatione impetranda. — Quod autem **carnis abstinentiam** attinet, observa hæc tria sequentia (3 dec. 1892, N. R. T. XXV, 260) scilicet : **a**) hæc carnis abstinentia non excludit usum *ovorum* et *lacticiniorum*. **b**) Qui hanc abstinentiam observant non possunt uti indulto Bullæ *Cruciatæ*, ita ut liceat ipsis mitigare juxta hoc indultum rigorem abstinentiæ. **c**) Non possunt uti indulto seu dispensatione, quæ tempore quadragesimæ concedi solet ad carnes manducandas.

R. Ad 2um) Inter indulgentias et privilegia confratribus scapularis cœrulei *Immac. Conc.* concessa, hæc *duo*, quæ sequentur, eminent.

Explan. Primum **privilegium** est : Quod *sodales recitando sex* PATER, AVE *et* GLORIA *in honorem SS. Trinitatis et Deiparæ Virginis Immaculatæ, orando pro hæresum exstirpatione, exaltatione S. Matris Ecclesiæ atque christianorum Principum pace et concordia, omnes lucrifaciunt indulgentias septem Basilicarum Romæ, Portiunculæ, Jerusalem et S. Jacobi de Compostella ; et quidem* TOTIES QUOTIES, *et in quocumque loco preces ipsas fuderint*, **servato tamen decreto** *S. C. I. diei 7 mart. 1678, approbato ab* INNOC. XI *cujus initium* DELATÆ S.EPIUS *; nec debent addere alias preces, nec debent suscipere sacramentum Pœnitentiæ et Eucharistiæ ; denique hæ ipsæ indulgentiæ omnes animabus in purgatorio detentis applicari possunt* (374, 14 april. 1856). Nec preces præscriptæ, *scilicet sexties* PATER, AVE *et* GLORIA *flexis genibus sunt recitandæ* (398, 18 sept. 1862). — Dicitur : **s-rvato tamen decreto** etc ; porro in hoc decreto, ut supra (q. 17) visum fuit, INNOC. XI declarat : SEMEL *autem dumtaxat in die* PLENARIAM *indulgentiam in certos dies ecclesiam visitantibus concessam, vel aliud pium opus peragentibus, lucrifieri.* Sed, ut diximus supra (q. 28) ex *Summario indulgentiarum, quibus fruuntur Christifideles parvum cœruleum scapulare in hon. Imm. Conc. B. M. V... gestantes*, quod uti authenticum recognosit typisque imprimi ac publicari posse permisit S. C. I. (26 aug. 1882), *juxta memoratum decretum* [INNOC. XI] *indulgentia plenaria* pro **vivis** *concessa in diem certum, ecclesiam locumve visitantibus, non acquiritur nisi semel in die.* Ex quo sequitur, omnes illas indulgentias non modo *partiales*, sed etiam *plenarias* quæ illorum locorum visitationi annexæ sunt, *toties quoties* acquiri posse saltem pro **defunc-**

tis. Præterea, cum decretum Innoc. XI loquatur de indulgentia plenaria *in certos dies* concessa, dici quoque potest indulgentias omnes a confratribus cœrulei scapularis pluries, i. e. *toties quoties* tam sibi quam defunctis lucrifieri posse, si eas excipias quas R. Pontifices pro visitantibus Basilicarum Urbis, Compostellæ, etc., *certis* quibusdam diebus *præ aliis* annexas esse voluerunt. Cfr. N. R. T. (XXIV, 414); Lehmk. (II, n. 561 in nota).

Secundum **privilegium** est: Quod quoties missæ sacrificium pro defuncto celebratur, qui sacrum rite benedictum gestaverit scapulare cœruleum, altare in quo illud Deo offertur tanquam privilegiatum habeatur. Cfr. Ber., I, 410.

APPENDIX A

De Gregoriano Tricenario (Trentains pour les défunts), *de Altari S. Gregorii in Monte Cœlio et de Altaribus Gregorianis ad instar*, seu per communicationem.

§ 1. De Gregoriano Tricenario.

Pro animabus e Purgatorio liberandis ab antiquis temporibus Christifideles celebrandas curarunt et curant Missas, quæ **Gregorianæ** seu **Gregorianum Tricenarium** appellantur, quæ nimirum per triginta continentes dies, exemplo S. Gregorii Magni, in quovis Altari dicuntur. Atque in his triginta Missis specialem fiduciam et habuerunt et habent, veluti si ipsæ ita efficaces sint censendæ, ut anima, pro qua celebrantur e Purgatorio illico liberetur. Quocirca notandum est, S. Gregorium Magnum, ut ipse tradit (l. IV, c. 5. *De Dialogis*), cuidam monacho demandasse, ut diebus triginta continuis Missam pro monacho defuncto celebraret, quibus completis, defuncti anima e Purgatorio erepta fuit. *Hinc*, ajt Bened. XIV *De Sacrif. Miss.* (S. II, n. 208), *missarum usus dimanavit quæ* a S. Gregorio *nuncupantur*; additque: *Fideles omni sæculo eamdem consuetudinem pariter receperunt.* Quam consuetudinem vocat *piam* simulque observat: *Quod si intra triyesimum dierum numerum postremi tres dies Majoris Hebdomadæ occurrant, diebus insequentibus numerus absolvatur.*

Porro ad **dubium**: *Utrum* fiducia, *qua fideles retinent, celebrationem triginta Missarum, quæ vulgo* Gregorianæ *dicuntur, ut* specialiter efficacem *ex beneplacito et acceptatione divinæ*

misericordiæ ad animæ e Purgatorii pœnis liberationem pia sit et rationabilis ; *atque* praxis *easdem Missas celebrandi sit in Ecclesia* probata ? S. C. I. (15 mart. 1884, BER., I, 475) **resp.** : *Affirmative.* Quæ quidem fiducia in specialem efficaciam non caret fundamento. Fundatur enim in meritis et intercessione S. GREGORII, *qui*, ut ait BENED. XIII, *suis precibus efficacissimis impetravit his triginta Missis vim satisfactoriam.* Et cum hujusmodi praxim sequatur Ecclesia occidentalis per cuncta sæcula a S. GREGORII obitu, propositio quæ damnaret talem praxim merito censenda foret, ait Consultor S. Congregationis, *temeraria, pio, probato ac per Ecclesiam frequentato mori injuriosa.* Unde quoque Consultor quærens : *Utrum Tricenarium differat a triginta Missis celebratis eodem die* resp. differre in hoc, quod Missæ celebratæ eodem die *citius* suffragium offerant, sed a Purgatorio non liberant animam, quæ indigeat suffragiis majoribus efficacia ordinaria triginta Missarum : dum Tricenarium, etsi *tardius* agat, tamen ad ejus exitum animam *liberat.*

Præterea circa **Gregorianum Tricenarium** juvat ex S. C. I. sequentia adnotare **1°**) Præfatæ Missæ *Gregorianæ* juxta perantiquam S. GREGORII institutionem ab Ecclesia recognitam et probatam, *non pro vivis*, sed *pro defunctis* celebrari debent (24 aug. 1888). **2°**) Sacerdos qui bona fide prædictas Missas *pro vivis* celebravit, juxta nempe intentionem offerentis, qui putavit, durante adhuc vita, posse anticipari suffragia, *ad nihil tenetur* (*ibid.*). **3°**) *Non constat* ipsis Missis Gregorianis adnexam fuisse indulgentiam (*ibid.*). **4°**) Non est necessarium quod Missæ triginta, quæ *Gregorianæ* appellantur, celebrentur *in memoriam* S. GREGORII (14 jan. 1889). **5°**) Non est necessarium, quod eædam Missæ triginta celebrentur *ab eodem sacerdote* (*ibid.*). **6°**) Missæ pro *ea anima* debent applicari, cujus liberatio a pœnis Purgatorii a divina misericordia imploratur (*ibid.*). **7°**) Necessarium est, quod Missæ celebrentur *diebus triginta continuis sine interruptione* (*ibid.*). Exceptio fit *pro triduo Passionis*, juxta dicta superius. **8°**) Non est tamen necessarium quod prædictæ Missæ Gregorianæ celebrentur *in eodem altari* (*ibid*). Cfr. N. R. T. (XXI, 130).

§ 2. De Altari S. Gregorii in Monte Cœlio deque Altaribus Gregorianis ad instar seu per communicationem

In eumdem finem, scilicet pro animabus e Purgatorio liberandis, et ab antiquis pariter temporibus Christifideles offerri

expostularunt et expostulant Missæ sacrificium in Altari S. Gregorii in ejus ecclesia Cœlimontana,necnon in Altaribus Gregorianis ad instar seu per communicationem ; eamdem, ut supra, specialem fiduciam habentes, ita ut magis æstiment Missas celebratas ad hujusmodi altaria quam alias missas celebratas ad altaria privilegiata.

Ad **dubia** : *Utrum* fiducia, *qua fideles retinent, celebrationem Missæ* in Altari S. Gregorii in ejus ecclesia Cœlimontana *uti* specialiter efficacem *ex beneplacito et acceptatione divinæ misericordiæ ad animæ e Purgatorii pœnis liberationem* pia sit et in Ecclesia probata? Item : *Utrum idem dicendum sit* de Altaribus Gregorianis ad instar? S. C. **resp** : *Affirmative* (15 mart. 1884, Ber. I, 473).

Nec iterum huic piæ praxi et speciali fiduciæ ab Ecclesia recognitæ et approbatæ suum deest fundamentum, cum altare S. Gregorii, in Monte Cœlio, necnon Altare Gregorianum *ad instar* seù per communicationem apprime sit Deo acceptum favore defunctorum : tum intuitu *meritorum et mediationis* seu *patrocinii* S. Gregorii, qui habetur ceu Patronus specialis defunctorum, tum intuitu *specialissimæ destinationis* ab Ecclesia factæ de hujusmodi altaribus ad exercendam auctoritatem concedendi indulgentias pro defunctis. Hæc enim specialissima deputatio est titulus specialissimus ad divinam acceptationem, ne auctoritas Ecclesiæ suæ a Jesu Christo frustra concessa dicatur. Ex quibus omnibus deducitur, differentiam gradus inter Altaria prædicta et Altaria simpliciter privilegiata sitam esse in majore certitudine quod Missæ celebratæ in Altari *S. Gregorii* aut in Altari Gregoriano *ad instar*, duplici jam accedente titulo, *facilius, plenius* ac *citius* suum sortiantur effectum. Cfr. N. R. T. (XXI, 121) ; item *Coll. indulg.* ap. Mocchegiani, n. 490 seqq.

APPENDIX B

De Confraternitatibus.

Circa hanc materiam, quam latius tractant Canonistæ, juvat ex S. C. I. sequentia adnotare. **1°**) Episcopus potest **jure ordinario** erigere Confraternitates (195, 28 aug 1752), nisi fuerint speciali modo exceptæ, quales sunt Confraternitates SS. Rosarii (165, 26 aug. 1747) necnon Scapularis de Mont. Carm., Septem Dol. B. M. V. et SS. Trinitatis, quæ hodie ita privative Regularibus reservatæ sunt, ut non erigantur *nisi requisitis antea et obtentis a laudatorum Ordinum superioribus pro tempore exsis-*

tentibus litteris facultativis pro earumdem erectione (16 jul. 1887, N. R. T. XX, 28) [1]. — Ut tamen Confraternitas canonice erecta variis fruatur indulgentiis, hæ *regulariter* vel a Sede *directe* sunt impetrandæ, vel obtinendæ sunt per *aggregationem* Archiconfraternitati. Quæ aggregatio fieri debet servata Const. Clem. VIII (*Quæcumque*, 7 dec. 1604), una cum variationibus approbatis a Pio IX (8 jan. 1861). Quæ omnia ad *valorem* sunt servanda. Interea notandum est, quod spectat **distantiam** inter Confraternitates ejusdem nominis, modificationem fuisse introductam in Const. Clem. VIII per decreta tum 31 jan. 1893, tum 20 maii 1896, ita quidem ut hodie in *locis distinctis*, i, e. in distinctis civitatibus, oppidis, pagis, etc., in quibus respective habetur propria et distincta parœcia, erigi possint confraternitates ejusdem nominis et instituti, *etsi una leuca non distent ab invicem*, et quoad *magnas civitates*, data sit respectivis Ordinariis facultas, pro eorum arbitrio et prudentia in singulis casibus, plures quoque ex dictis Confraternitatibus erigendi, servata in hujusmodi erectionibus convenienti, *secundum eorum judicium*, distantia [1].

2°) Interdum etiam episcopus **jure delegato** seu per indultum apostolicum erigit Confraternitates *cum facultate eas ditandi indulgentiis* quibus Archiconfraternitates sub iisdem titulis in Alma Urbe sunt ditatæ. Excipiuntur tamen, præter *quatuor* Confraternitates jam modo numeratas, Confraternitates *B. M. V. et Bonæ Mortis* (17 sept. 1880); — Sodalitates sub titulo *B. M. V. de salute necnon S. Joseph et Camilli de Lellis* (19 nov. 1887); — Sodalitates sub titulo et invocatione *B. V. Mariæ de perpetuo succursu et S. Alphonsi M. de Liguorio* (22 febr. 1888) ap. N. R. T. (XX, 30 et 257); ac nuper sodalitates sub titulo *B. M. V. in cœlum assumptæ ad juvandas animas Purgatorii igne excruciatas* (*ibid.*, XXIV, 482). Forte aliæ in posterum fient exceptiones, ut adeo indultum apostolicum vix utile sit evasurum.

1. Loca *Missionum* quæ a S. Prop. dependent non comprehenduntur in hoc decreto. Imo Leo XIII S. Propagandæ facultatem concessit erigendi etiam confraternitates SS. Rosarii, ita tamen ut fideles iis adscripti non lucrentur nisi indulgentias *communiter* concessas omnibus in genere confraternitatibus canonice erectis (quas reperies ap. Mocch. *Collectio indul.* n. 1686) Quare moderatores *Missionum* ad fruendum etiam particularibus indulgentiis quæ conceduntur Confraternitatibus erectis auctoritate Magistri gen. O. P. ad eumdem habeant recursum oportet. Cfr. Litt. circ. S. Prop. (30 jun. 1899, N. R. T. XXI, 484).

3°) Non potest **Vicarius generalis** absque speciali delegatione episcopi erigere Confraternitates ; neque valide concedere litteras testimoniales, nec dare consensum pro aggregatione Confraternitatum, nec approbare earum statuta (420, 18 aug. 1868). — Vicarius autem **Capitularis** quoad hæc omnia *abstineat* (438, 23 nov. 1878). Nec mirum : cum ipse peragere nequeat ea quæ innovationem sapiunt aut alienationem. — Quod si episcopus Confraternitates erigat vi indulti apostolici cum respectivis indulgentiis, juxta dicta sub n. 2. ad id subdelegare nequit suum **vicarium generalem,** nisi subdelegandi potestas ipsi in indulto apostolico fuerit concessa (420, 18 aug. 1868).

4°) Nemini licet Confraternitatem de novo erigere aut jam exsistentem aggregare *Archiconfraternitati* nisi *cum consensu* in scripto Ordinarii loci, et *præviis litteris testimonialibus* ejusdem, quibus Confraternitatis institutum, pietas ac religio commendatur (Clem. VIII, *Quæcumque* et Pius IX, 8 jan. 1861). Quæ præviæ litteræ testimoniales debent omnino dari *in antecessum*, adeoque ante erectionem novæ Confraternitatis aut aggregationem Confraternitatis jam exsistentis (3 dec. 1892). Nec valida foret erectio vel aggregatio, si formulæ a moderatore Archiconfraternitatis seu superiore Ordinis religiosi subscriptæ et sigillo munitæ in cancellaria Episcopatuum seu in aliqua Ordinis domo in antecessum deponerentur, quibus suo tempore depositarius uteretur ad erectionem vel aggregationem, nomen Rectoris datamque in formula apponens (3 dec. 1892 et 20 maii 1896). — De quibus omnibus latius N. R. T. (XXV 138) ; item R. T. F. (IV, 386).

Confraternitates erigendæ in honorem **sancti et Immaculati Cordis B. M. V.** debent aggregari Archiconfraterniti B. M. V. sub titulo *Notre-Dame-des-Victoires,* **Parisiis** erectæ (15 nov. 1901).

5°) **Inscriptio** confratrum in libro Confraternitatis seu sodalitii est *necessaria* ad lucrandas indulgentias, si agatur de Confraternitatibus *proprie dictis*, etiamsi harum statuta eam non explicite requirant (16 jul. 1887, N. R. T. XIX, 589). Non vero est habenda ut conditio essentialis pro lucrandis indulgentiis, ubi sermo est de piis unionibus aliisve operibus quæ proprie dictæ Confraternitates non sunt, quamvis tamen pro iis regulariter sit etiam urgenda, tum quia earum statuta inscriptionem non raro exigunt ; tum etiam quia sæpe difficile est discernere utrum aliqua associatio sit necne vera Confraternitas.

6°) Quod **visitationem** ecclesiæ pro lucrandis indulgentiis

Confraternitatibus concessis attinet, ex indulto CLEM. XIII (2 aug. 1760). Confratres et Consorores Confraternitatum auctoritate Ordinariorum erectarum, aliqua corporis *infirmitate* laborantes vel *carceribus* detenti, eisdem omnibus indulgentiis, quibus gaudent ceteri Confratres, gaudere possunt, ita tamen ut, *omissa visitatione ecclesiæ*, alia pia injuncta opera, quæ pro viribus peragere possunt, fideliter ac devote exsequantur. — Quæ concessio indulti Clementini hodie reapse valet pro omnibus Confraternitatibus seu Sodalitiis aut Congregationibus sine speciali recursu ad S. Sedem, qui antea requirebatur (20 aug. 1887). Imo Confratres et Sorores, non ob infirmitatem vel carceris detentionem, sed *alia ex causa legitime impediti*, possunt, si impedimentum judicio discreti confessarii ut legitimum habeatur, ab eodem commutationem visitationis ecclesiæ in aliud pium opus obtinere (*ibid.*). Cfr. N. R. T. (XVIII, 339, 589).

7°) Regula generalis est **absentes** fideles non posse admitti et adscribi Confraternitatibus (226, 28 april 1761 et 437, 13 april 1878). Quæ regula explicatur in declaratione (453, 26 nov. 1880), scilicet *distinguendum* inter Sodalitates *universales* pro universo orbe, et Sodalitates *locales* pro certa tantum diœcesi vel regione erectas. Si agatur de his *posterioribus*, absentes considerantur extranei, ii scilicet qui extra diœcesim vel regionem pro qua Sodalitas fuit instituta commorantur, quos proinde adscribere non licet. Si vero agatur de *prioribus*, urgenda est regula de non adscribendis absentibus pro iis Sodalitatibus quæ pro Sodalium inscriptione *certam aliquam habent formam cum aliqua solemnitate et ritu* ; pro aliis vero quæ nullam habent pro inscriptione Sodalium formam ac cæremoniam inter præsentes, decretum quoad absentes, *quantum fieri potest*, rite servetur. Simul LEO XIII sanavit irritas *absentium* adscriptiones atque indicat exceptiones a præscripto de non adscribendis absentibus, quæ exceptiones locum habere possunt vel ex peculiari sodalitatum quarumdam constitutione, vel ex specialibus privilegiis, vel ex intrinsecis circumstantiis, vel ex benigna apostolica dispensatione. — Præterea notandum hic est : S. Off. (6 dec. 1876) expresse declarasse pro Archisodalitate B M. V. a SS. CORDE JESU hæc tria sequentia : 1°) Non posse fideles post mortem adscribi sodalitati : 2°) non posse adscribi vivos, ipsis insciis, mere ad desiderium tertii ; 3°) non expedire ut adscribantur pueri ante usum rationis. Ex quibus responsis veluti normis concludimus : *Primum* et *secundum* servetur pro qualibet confraternitate. Et quidem, quod DEFUNCTOS attinet, id

confirmatum fuit generali responso S. C. I. (14 aug. 1889 et 5 aug. 1897) et quoad associationem S. Familiæ declaratum fuit (26 jul. 1896) a Vic. Urbis non posse aggregari cum vivis defunctos parentes, quia aggregatio respicit viventes. *Tertium* habeatur ut regula, cui tamen, inspecta natura quarumdam sodalitatum, exceptiones esse possunt. Sic Scapulare imponi potest *parvulis* ante usum rationis, juxta dicta (q. 34); sic pariter contingit in pio opere *a Sancta Infantia* nuncupato.

8°) Quod vero **designationem rectorum** Confraternitatum attinet, notentur sequentia : **A**) Potest episcopus, generatim loquendo [1], designare rectorem uniuscujusque Confraternitatis suæ diœcesis (312, 18 nov. 1842), adeoque non solum parochos, sed etiam eleemosynarios, capellanos communitatum vel piorum locorum quoad Confraternitates in ecclesiis ipsis concreditis independenter a parocho, ut communiter fit in Galliis, vel etiam vicarios tum ob nimias parochi occupationes, tum aliis de causis (3 dec. 1892, N. R. T. XXV, 138). Sæpius designat parochum. Ad **dubium** autem : *An defuncto actuali parocho vel amoto, qui alicui Sodalitati præerat, novus parochus nova iterum indigeat episcopi nominatione ad hoc, ut rector Sodalitatis eligatur ?* **responsum** fuit *Negative* (25 jun. 1887, N. R. T. XIX, 588). — **B**) At rectores Confraternitatum ab Ordinario designati non eo ipso habent facultatem benedicendi rosaria coronas, scapularia, nisi facta sit ipsis hæc facultas (312, 18 nov. 1842). Possent tamen, qua rectores, benedicere numismata quibus Confratres vel Consorores aliquando utuntur, ut contingit in Congregationibus B. M. V. Nec parochus seu moderator Confraternitatis, sive legitime impeditus sit, sive non, potest subrogare ad recipiendum fideles Confraternitati adscribendos, aut ad habitus Confratrum vel Sororum, coronas deprecatorias seu rosaria cum applicatione indulgentiarum benedicendum, nisi id ipsi fuerit concessum (*ibid.*). In Congregationibus autem *B. M. V. et bonæ Mortis* aggregatis respectivis Romanis Archicongregationibus, vi concessionis generalis SS. D. N. Leon. XIII (23 jun. 1885) rectores ex rationabili causa alium sibi sacerdotem substituere possunt ad recipiendos fideles, ad benedicenda numismata et alia præsidum munia exercenda.

1. Proconfraternitatibus SS. Rosarii Rectores nominantur a Magistro Generali Ord. Præd ; qui fere semper hoc officium concedit rectori ecclesiæ in qua erigitur confraternitas, sive sit parochus, sive alius sacerdos quilibet in dignitate constitutus.

9°) Denique *electio* **administratorum** quæ fit in multis Confraternitatibus et Congregationibus, est tantum ad *bonum regimen* earum, minime vero ad validitatem erectionis (312, 18 nov. 1842). Quapropter nullum influxum habet in indulgentias Confraternitati annexas.

APPENDIX C

De Ordine sæculari S. Francisci (cfr. Ber. II, 399).

1°) Quod spectat ad **Sodalitatem Franciscalium** *Tertii Ordinis sæcularis*, Leo XIII per Enc. *Auspicato* (17 sept. 1882) hanc Sodalitatem pietati Christianorum vehementer commendavit eique per Const. *Misericors Dei Filius* (30 maii 1883) novam legem dedit, et revocatis indulgentiis quæ hactenus valuerant, alias quasdam ex integro decrevit. — Ex illa **Lege**, notentur sequentia : **A**) Adlecti in Sodalitatem *scapulare parvum* unaque *cingulum* de more gerant : *ni gesserint, statis privilegiis juribusque careant* (C. I, § III). — Ad **dubium** autem : *An... sufficiat induere scapulare ejusdem formæ et amplitudinis ac sunt cetera scapularia piarum Confraternitatum ?* S. C. I. (30 april. 1883) **resp.** : *Sufficere*. **B**) Jejunium M. V. Immaculatæ, item Francisco Patri, pridie sacra solemnia singuli servanto : admodum laudabiles, si qui præterea vel jejunium in sextas vel abstinentiam carnium in quartas quasque ferias servarint, disciplina veteri Tertiariorum (C. II, § IV). **C**) Tertiarios ex ordine clericorum quod Psalmis quotidie dant operam nihil præterea hoc nomine debere placet. Laici, qui nec canonicas, nec Mariales preces, vulgo *officium parvum B. M. V.* persolvunt, precationem Dominicam cum Salutatione Angelica et *Gloria patri* adhibeant duodecies in dies singulos, excepto si per valitudinem non liceat (C. II, § VI). — Reliqua vide in cit. Const. *Misericors*.

2°) Præter alias **indulgentias** tam plenarias quam particulares defunctis applicabiles, a Tertiariis utriusque sexus lucrandas, possunt singuli rite confessi et sacra communione refecti, lucrari indulgentiam plenariam : — **A**) bis in anno *Benedictionem Summi Pontificis nomine* accipiendo, si ad mentem ipsius Pontificis Deo aliquandiu supplicaverint. Quæ Benedictio impertienda est juxta formulas sancitas a Ben. XIV et Leone XIII (decr. auth. 3. C. I. n. 444) et nunquam danda est eodem die et in eodem loco, ubi Episcopus eam concedit. — Itemque **B**) si ad mentem ipsius Pontificis Deo aliquandiu

supplicaverint, accipiendo quam appellant *Absolutionem*, hoc est *Benedictionem*, certis diebus in eadem Bulla *Misericors* indicatis. Si tamen Tertiarii legitima causa impediantur, quominus ecclesiam adeant *Absolutionem* seu *Benedictionem* diebus assignatis, qui non sacri sunt, accepturi, ex concessione Leonis XIII, eamdem accipere valent aliquo die festo de præcepto qui intra octidua eorumdem dierum non sacrorum occurret, dummodo cætera exsequantur (16 jan. 1886, N. R. T. XVIII, 177). Imo ne Tertiarii alias beneficio *Absolutionis* seu *Benedictionis* priventur, hæc etiam dari poterit pridie diei quo in Indice indulgentiarum recensetur elargienda, non tamen *publice*, sed *privatim* tantummodo (21 jul. 1888, N. R. T. XX, 467) *nempe post expletam saeramentalem confessionem*, hoc est: nonnisi in loco, in quo auditur confessio sacramentalis (30 jan. 1896, N. R. T. XXVIII, 649).

Animadvertendum autem est quod *Benedictiones nomine Summi Pontificis, et Benedictiones cum indulgentia plenaria* publice *impertiendæ dari debent ab ecclesiastico viro qui Tertiariis in id coadunatis præest* (10 jun. 1886, N. R. T. XVIII, 608). Non refert an dentur a Directore propriæ congregationis, an vero a Directore alterius congregationis Tertiariorum quæ obedientiæ alterius familiæ Franciscani ordinis subest (30 jan. 1896, N. R. T. XXVIII, 649). Quod si ipsi sacerdos tertiarius ab alio sacerdote benedictionem accipere nequeat, indulgentiam lucratur eo instanti in quo aliis impertit benedictionem (14 jul. 1899). *Benedictiones vero cum Indulgentia plenaria* privatim *et immediate post sacramentalem Absolutionem dari possunt ab uniuscujusque Tertiarii confessario.* Benedictio porro cum indulgentia plenaria pro Tertiariis sæcularibus danda est omnino, abrogatis et suppressis quibuscumque aliis, juxta formulas quas sancivit Leo XIII in Brevi (7 jul. 1882, decr. auth. n. 444) prout scilicet impertitur *publice* vel *privatim* immediate post sacramentalem absolutionem. Si tamen circumstantiæ non sinunt, ut integra formula adhibeatur, sacerdos, cæteris omissis, dicat: *Auctoritate a Summis Pontificibus mihi concessa, plenariam omnium peccatorum tuorum indulgentiam tibi impertior. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen.* Ita *cæremoniale Tertii Ord. S. Franc.* a S. C. Rit. (18 jun. 1883) approbatum.

3°) Omnes qui Tertio Ordini Sæculari nomen dederunt, participes sunt omnium indulgentiarum ac piorum operum quibus 1us et 2us Ordo Franciscalis pollet. Ita ex concessione Leonis XIII (7 sept. 1901). Harum indulgentiarum *principaliores*

indicat N. R. T. (XXVIII, 651). — Ad quæst. vero : « An sustineatur asserta communicatio hujus indulti (7 aug. 1869) de Psalmo *Exaudiat* omnibus sodalibus Tertii Ord. Franciscalis, vel saltem sodalibus qui ab ordine Fratrum Min. Capuccinorum dependent ? » **resp.** S. C. I. *Negative* (20 aug. 1899).

4°) Quod **privilegia** attinet, duo in Bul. cit. *Misericors* recensentur : **A**) Sacerdotes ex Ordine Tertiariorum gaudent privilegio altaris privilegiati tribus diebus in qualibet hebdomada, modo similem facultatem pro alia die non impetraverint. **B**) Qui sacrum fecerit animabus sodalium defunctorum expiandis, is ubicumque defuncto applicare potest indulgentiam plenariam.

5°) Denique notandæ heic sunt sequentes **Resolutiones** : **A**) Ad **dubium** : *Utrum omnes utriusque sexus qui sunt membra alicujus religiosi Instituti vel Congregationis aut a Summo Pontifice aut ab episcopo approbatæ in qua vota emittuntur sive perpetua sive ad tempus possint adscribi in Tertium Ordinem S. Francisci Assisiensis ?* S. C. C. (25 jun. 1887, N. R. T. XIX, 477) **resp** : *Negative*, facto verbo cum SS^mo^. Ratio est : quia Tertius Ordo S. Franc. institutus est pro personis in sæculo manentibus. Idque etiam applicandum est Tertiariis *cæterorum Ordinum* puta S. Dominici, SS. Trinitatis, etc. (31 jan. 1893).

B) Ad **dubium** : *Utrum valida sit vestio et professio ejus qui a sacerdote habente facultatem sejunctim ad Tertium Ordinem Sæcularem S. Francisci admittitur, quin alicui Congregationi adscribatur ?* S. C. I. **resp** : *Affirmative* (14 jul. 1891, N. R. T. XXIII, 519).

C) Ad **dubium** : *An fideles, qui inter Tertiarios unius Ordinis fuerint cooptati, cooptari etiam valeant inter Tertiarios alterius Ordinis puta* S. Dominici vel SS. Trinitatis, etc., *ita ut aliquis Christifidelis evadere simul possit Tertiarius* Franciscalis, S. Dominici, SS^mæ^ Trinitatis, *Ordinis* Carmelitici et *ita porro ?* C. I. **resp** : *Negative* (31 jan. 1893, N. R. T. XXV, 272).

D) Ad **dubium** : *An vi præfati decreti Christifideles qui ante idem decretum pluribus Tertiis Ordinibus adscripti reperiebantur gaudeant nunc libertate eligendi unum præ altero ex Tertiis Ordinibus, quibus jam sese mancipaverant ?* S. C. I. **resp** : *Affirmative, juxta cujusvis Christifidelis devotionem* (ibid.).

E) Die 3 febr. 1904 omnes receptiones, tyrocinia et professiones sodalium forsan nulla, in radice fuerunt sanata atque convalidata.

PARS SECUNDA

DE JUBILÆO

CAP. 1. DE EJUS NATURA, ANTIQUITATE, DIVISIONE ET ALIARUM INDULGENTIARUM, TEMPORE JUBILÆI, SUSPENSIONE

Q. 37. *Quid* 1°) est JUBILÆUM; an 2°) ejus *usus* est antiquissimus; 2°) *quotuplex* distinguitur; 4°) an tempore jubilæi *Anni Sancti* aliæ indulgentiæ *suspendantur*?

R. Ad 1um) Jubilæum, quoad **nomen**, derivatur a voce hebraica *Jobel*, et apud hebræos significabat *annum remissionis*, qui erat *quinquagesimus*, in quo, juxta Scripturam (LEVIT. XXV et XXVII) agrorum cura cessabat, servi donabantur libertate, relaxabantur delicta, omnes possessiones venditæ ad antiquos possessores revertebantur absque ulla solutione, et exules in patriam et pristinam libertatem redibant. — Jubilæum, quoad **rem**, est species indulgentiæ plenariæ amplissima, quæ cum certa solemnitate a R. P. conceditur, et varia adnexa habet privilegia; unde non differt a *plenaria* nisi *accidentaliter*, ratione scilicet solemnitatis et privilegiorum.

R. Ad 2um) Ita est antiquus, ut initium illius non agnoscatur.

Explan. Quare juxta tritam AUGUSTINI regulam, jam sæpius memoratam : *Quod universa tenet Ecclesia nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur*, jure meritoque DD. existimant, usum jubilaei a tempore AA. PETRI et PAULI incepisse. — Quis autem fuerit Pontifex **primus**, qui *authentice* et *scriptis* concesserit jubilaeum, incertum est. Utique non fuit BONIF. VIII, qui floruit ab an. 1294 ad 1303. Id enim constat : tum ex Extrav. ANTIQUORUM *de pœnit. et remiss.*; tum ex eo qnod ipse BONIF. VIII asserat, ex antiquorum fida relatione et ex millenorum testimoniis haberi credibilem certitudinem, quod prædecessores sui hujusmodi indulgentias concedere solerent; tum ex eo quod ALEX. III, qui floruit ab an. 1159 ad 1181, Bullam expedi-

verit, in qua Ecclesiæ Compostellanæ concedit jubilaeum refertque CALIX. II, EUGEN. et ANASTAS. PP. idem concessisse Ex quibus omnibus concluditur, **f**also prorsus asseri, BONIF. VIII jubilaei auctorem exstitisse.

R. Ad 3um) *Duplex* hodie distinguitur JUBILÆUM : *ordinarium* et *extraordinarium*.

Explan. A) Jubilaeum **Ordinarium** est, quod nunc singulis 25 annis celebratur **Romæ**, dein in **Orbe**, diciturque *Annus Sanctus*. — BONIF. VIII constituerat, ut celebraretur anno quovis 100 ; postea CLEM. VI (*Unigenitus*) voluit, ut concederetur singulis 50 annis ad normam jubilaei mosaici ; deinde URBANUS VI, in memoriam 33 annorum quos Christus in terris egisse vulgo creditur, statuit, ut *Annus Sanctus* recurreret quovis anno 33. Tandem PAUL. II, considerans brevitatem vitæ et flagella quibus Deus hominum crimina punit, illum reduxit ad annum 25. Quam dispositionem confirmavit SIXTUS IV eamque deinceps observavit Ecclesia. **B**) Jubilaeum **Extraordinarium** vocatur, quod extra illud tempus in forma jubilaei nonnunquam a RR. PP. conceditur.

R. Ad 4um) Quo magis fideles excitarentur ad visitanda limina Apostolorum occasione jubilæi *Anni Sancti*, decrevit SIXTUS IV, ut toto illo anno, extra urbem Romanam, suspenderentur omnes indulgentiæ *pro vivis* concessæ. Hodie vero, hoc SIXTI IV decretum ita modificatum fuit, ut, *regulariter* loquendo, in jubilaeo *ordinario* suspendantur toto anno *pleræque* aliæ indulgentiæ pontificiæ, tam plenariæ quam partiales, pro vivis concessæ.

Explan. Dixi : **A**) **pleræque** ; nam a suspensione excipiuntur indulgentiæ sequentes : **1**°) in articulo mortis : quia in moribundis cessat finis suspensionis ; **2**°) pro oratione *Angelus Domini* ; **3**°) pro visitatione SS. Sacramenti solemniter expositi in precibus XL horarum ; **4**°) pro iis qui comitantur SS. Sacramentum infirmis delatum. — Dixi : **B**) **pontificiæ** ; unde non suspenduntur indulgentiæ ab omni alio quam a Papa concessæ, si excipiatur *indulgentia plenaria occasione Benedictionis solemnis ab episcopis impertiri solitæ in aliquibus diebus solemnioribus* (255, 22 dec. 1824). — Dixi **C**) **pro vivis** ; ergo non suspenduntur *privilegia* altarium, neque indulgentiæ *pro defunctis* (182, 16 dec. 1749). Imo, ex concessione BENED. XIV (*Cum nos*) omnes indulgentiæ, etiam illæ quæ alias non erant defunctis applicabiles, iis hoc anno applicari possunt ; quod pro indulgentia *benedictionis apostolicæ concessæ a missionariis* speciali

modo declaravit S. C. I. (12 febr. 1900). Præterea, quod raro evenit, ex speciali concessione Pii IX, jubileum *Anni Sancti* 1875 fidelibus defunctis per modum suffragii applicari potuit ac valuit. Insuper, quod spectat jubilaeum a. 1875, cum annus integer soli urbi Romanæ primum non fuerit concessus, et consequenter cum non militaret motivum peregrinantes fideles externos alliciendi Romam, facile intelligitur, nullam dictarum indulgentiarum suspensionem hoc jubilaei anno a Papa fuisse factam, et ideo in initio dixi : **regulariter loquendo.** Sola indulgentia : occasione Vaticani Concilii in forma jubilaei concessa, fuit suspensa, ut expresse legitur in Bulla indictionis (*Gravibus Ecclesiæ,* 24 dec. 1874).

CAP. 2. DE OPERIBUS AD LUCRANDUM JUBILÆUM PRÆMITTENDIS

Q. 38. *Quænam* 1°) sunt OPERA pro jubilæo lucrando ordinarie præscripta ; an 2°) debent esse *supererogatoria* seu aliunde non debita ; an 3°) *intra tempus* pro jubilæo lucrando præfixum sunt *adimplenda.*

R. Ad 1um) *Sub distinctione.* Vel agitur de jubilæo **ordinario** seu *Anni Sancti,* vel **extraordinario.** — Si **primum** : præscribuntur tantum opera **communia,** nimirum : *confessio, communio, visitatio ecclesiarum* et *preces ad intentionem S. P.,* ibidem fundendæ. — Si **secundum** : præter **communia,** alia adhuc opera præscribi solent, ut jejunium et eleemosyna.

Explan. Interim *posse lucrari jubilaeum eos qui conditiones præscriptas* PARTIM *in una diœcesi,* PARTIM *in alia quacumque ex causa adimplent aut perficiunt, si observent ordinationes* ORDINARIORUM *locorum,* pluries declaravit S. PŒNIT. notanter pro Jubilæo an. 1875.

R. Ad 2um) Opera debent esse supererogatoria (q. 14), nisi aliud expresse concedatur in jubilæi indulto (BENED. XIV *Inter præteritos,* § 53).

R. Ad 3um) Sunt adimplenda tempore præfixo, excepto casu, quo quis impedimento aliquo detentus a confessario *prorogationem* jubilæi legitime obtinuerit.

Explan. Interim circa hanc **prorogationem** notentur sequentia ; **1°**) Privilegium prorogandi jubilæum concedi non solet, nisi in jubilaeis *extraordinariis.* **2°**) RR. Pontifices solent

illud expressis verbis concedere navigantibus et iter agentibus toto jubilaei tempore. 3°) Confessarii illo uti non debent, nisi in favorem eorum qui intra *proximum* tempus opera perficere valebunt.

Q. 39. *Quænam* speciatim sunt OBSERVANDA circa : 1°) *confessionem* ; 2°) *communionem* ; 3°) *visitationem ecclesiarum* ; 4°) *preces ad intentionem S. P.*, pro lucrando jubilæo requisitas ?

R. Ad 1um) Circa *confessionem* observanda sunt sequentia.

Explan. 1°) Fieri debet **intra tempus** pro jubilaeo præfixum. Decretum autem (426, 6 oct. 1870), allatum supra (q. 23) cum respiciat tantum indulgentias *quæ pro festivitatibus proprie dictis conceduntur*, jubilaeis applicari nequit. **2°) Unica** sufficit, nisi ante ultimum jubilaei opus fidelis in peccatum mortale relapsus fuisset ; quo casu, ex vi clausulæ : *vere contritis et confessis*, tenetur iterum confiteri : quia alias non haberet dispositionem a Papa requisitam, atque istud expresse declaravit BENED. XIV (*Convocatis* n. 47). **3°)** Ad lucrandum jubilæum confessio sacrilega non sufficit : *quia non* servit ad finem a Papa intentum, scilicet reconciliationem cum Deo. **4°)** Neque sufficit confessio **alio titulo debita**, v. g. vi præcepti ecclesiastici, nisi Papa expresse contrarium declaret (327, 10 maii 1844). **5°)** Confessio peragi debet etiam ab iis qui sibi **lethalis peccati conscii non sunt ; absolutio** tamen sacramentalis in confessione pro lucranda indulgentia præscripta non est necessaria iis, qui lethalis peccati conscii non sunt post ultimam confessionem ut supra (q. 14) probatum fuit.

R. Ad 2um) Circa *communionem* notentur sequentia.

Explan. 1°) Fieri debet **intra tempus** præfixum. Unde decretum de anticipanda communione (q. 13) jubilæis applicari nequit. **2°) Sacrilega** non sufficit, cum neque per eam satisfiat præcepto communionis annuæ. **3°)** Nec sufficit communio **alio titulo debita**, v. g. titulo præcepti paschalis, nisi aliud expresse concedatur in indulto jubilæi (327, 10 maii 1844). **4°)** Communio **omnibus** necessaria est, si **excipiantur : A)** pueri qui nondum ad primam communionem admissi sunt, in quorum favorem RR. PP. vel dispensare, vel commutationem permittere solent ; **B)** habitualiter infirmi et e domo egredi impotentes, dummodo in communitate non commorentur (193 18 sept 1862), saltem si ad infirmos parochiæ tempore jubilæi non deferatur sacra communio. — **Dubium** est, utrum suffi-

ciat communio per modum *Viatici* suscepta. Cfr. N. R. T. (VII, 540). Pro illo qui non posset iterum communicare, stante illo dubio, recte recurreretur, saltem in jubilæis *extraordinariis*, ad commutationem.

R. Ad 3um) Circa *visitationem ecclesiarum* observentur sequentia.

Explan. 1°) Fieri debet **intra tempus** jubilaei. Interim visitatio *impleri potest sive* ANTE, *sive* POST *aliorum piorum operum implementum* (214, 19 maii 1759). **2°**) Debent fieri **in eo numero** et **iis vicibus** quæ præscribuntur, ita ut, si vel unam etiam semel, quis omittat, eum jubilæi gratia privari, doceant communiter DD. Et quidem in jubilaeo *ordinario* ejusque extensione præscribi solet, ut visitationes fiant **eodem die**; quod ita intelligendum est ut, terminata eodem die *naturali* visitatione præscriptarum ecclesiarum, statim possit, quando incipit novus dies *ecclesiasticus*, inchoari nova ecclesiarum visitatio, iterum ingrediendo in ecclesiam ultimo loco visitatam (S. PŒN. 31 jan. 1900); in jubilaeis *extraordinariis* generatim permittitur ut visitationes, *dummodo præscripto numero fiant, institui possint pro libitu fidelium sive uno, sive diversis diebus,* ut S. PŒNIT. edixit pro jubilaeo an. 1879 et 1886. Quod si quatuor in die visitationes præscriptæ *in eadem ecclesia* peragi debeant, necesse est post unamquamque ecclesia egredi, nec sufficit, in eadem ecclesia manendo, de uno in alium locum transire, aut etiam tantummodo assurgere, uti pro stationibus *S. Viæ Crucis* vulgo usuvenit (S. PŒNIT., 25 jan. 1875). **3°**) Fieri debent **devote**, i. e. ita *ut visitatio fiat consilio atque animo exhibendi honorem Deo aut Sanctis ejus* ut loquitur BENED. XIV (3 dec. 1649, n. 76). Hæc tamen devotio non absolute requiritur *in itinere*, sed sufficit in ecclesia, si jubilæum *Anni Sancti* excipias, pro quo devotio *tam in itinere, quod ad Basilicas habetur, quam in easdem ingrediendo* requiritur a BENED. XIV (*l. c.*) **4°**) Requiritur **ingressus** in ecclesias, si *possibilis* sit. Unde si ecclesiam visitandam ingredi præ multitudine quis non possit, satis est, si fiat oratio ante fores vel prope, quia tunc in ecclesia moraliter præsens censetur. Quod si præscribatur in Bulla, ut visitentur *altaria*, sufficit ad illa se convertere orando in ecclesia. **5°**) Quando injungitur visitatio ecclesiæ **determinatæ**, hæc ipsa visitanda est, ibique orandum est ad intentionem præscriptam. Quando vero præscribitur visitatio ecclesiæ vel oratorii publici **in genere**, eligi potest. — Quocirca notandum est : *ad injunctas visitationes exsequendas, designari posse* CAPELLAS *et* ORATORIA, *dummodo sint* **publico cultui** *addicta et*

in iis soleat missa celebrari, ut pluries declaravit S. Pœnit. (15 jan. 1886, N. R. T. XVIII, 17) ; contra PUBLICUM *consendum non esse oratorium sive in* MONASTERIIS, *sive in* SEMINARIIS *aut aliis* CONVENTIBUS *canonice dedicatum, ad quod tamen christiana plebs* **publice non solet accedere** (310, 22 aug. 1842). Quare *conditio visitandi ecclesiam pro lucrandis indulgentiis generice sæpe præscripta, adimpleri non potest a personis utriusque sexus in communitate et sub regula viventibus, visitando oratorium* DOMESTICUM (15 jan. 1886, N. R. T. XVIII, 339) nisi obtentum fuerit ad hoc speciale indultum. Unde pro visitatione ecclesiæ ad lucrandam indulgentiam requiritur oratorium **stricte publicum**, non vero sufficit oratorium *semi-publicum*, quale sufficit ad missæ celebrationem et auditionem. **6°**) **Religiosi** jubilæum lucrari non valent peragentes *in propria* ecclesia visitationes ad id præscriptas, sed debent, sicut ceteri fideles, visitare ecclesias **designatas** (S. Pœnit., an 1875). Recole tamen concessionem factam a Leone XIII (supra, q. 13) pro *infirmis* aut *senio confectis*, in communitate et sub regula viventibus. Nec possunt prælati regulares ecclesiam seu oratorium monasterii proprii suis subditis visitandum designare ad lucrandum jubilæi indulgentiam (S. Pœnit. 15 dec., 1885). **7°**) **Ordinarii** possunt constituere ut in jubilæis fideles in locis, ubi unica tantum adest ecclesia, hanc toties visitent, quot sunt ecclesiæ pro acquisitione jubilæi visitandæ (353, 15 mart. 1852). **8°**) Quod **processiones** attinet, ad **casum** : *Ordinarius quidam quæsivit, an censeri possint veluti processiones ad quatuor ecclesias designatas pro jubilæo lucrando, visitationes quas ille peragit una cum Capitulo et Seminario in vestimentis* HAUD CHORALIBUS, *sed* NIGRIS, *psallendo* VOCE SUBMISSA : *et proinde an sit in suo arbitrio numerum visitationum* IMMINUERE, *sicut est in sua facultate eas imminuere quæ* PROCESSIONALITER *fiunt* ? S. Pœnit. (1875 et 30 jan. 1886) **resp.** *Quatenus processiones fieri* NEQUEANT *more solito*, AFFIRMATIVE.

R. Ad 4um) Quod *preces* attinet, constat de sequentibus.

Explan. 1°) Quando ad indulgentias lucrandas præscribitur oratio pro fine determinato, v. g. pro exstirpatione hæresum, etc., *non requiritur intentio* **explicita**, singulis vicibus expressa (344, 12 jul. 1847). Quapropter sufficit orare ad mentem S. Pontificis ; imo probabiliter sufficit orare ad lucrandum indulgentiam : hæc enim intentio includit finem a S. Pontifice intentum. **2°**) Preces requisitæ in indulgentiarum concessionibus, ad implendam S. Pontificis intentionem, sunt *ad unius-*

cujusque fidelis **libitum**, nisi peculiariter assignentur (291, 29 maii 1841). Ex praxi communi sufficiens habetur oratio recitationi *5 Pater* et *Ave* æquivalens. Quod confirmatur decreto (13 sept. 1888, N. R. T. XX, 590). **3°**) Per preces jam **obligatorias**, v. g. per horas canonicas, non potest satisfieri precibus a S. Pontifice præscriptis ad lucrandas indulgentias plenarias (291, 29 maii 1841). **4°**) Preces præscriptæ **quocumque idiomate** recitari possunt, *dummodo versiones sint fideles.* Porro, *ut constet de fidelitate versionis, sufficit declaratio* S. C. I. *per Em. Præfectum, vel unius ex Ordinariis loci, ubi vulgaris est lingua, in quam vertitur oratio, cujus recitationi primitus indulgentia concessa fuit* (415, 29 dec. 1864). **Excipitur** Officium parvum B. M. V., quod *est recitandum in lingua* latina. **5°**) Preces præscriptæ ad lucrandas indulgentias *non sunt recitandæ* **flexis genibus**, nisi aliter præscriptum sit in documento concessionis (398, 18 sept. 1862). Et ita *ad lucrandam indulgentiam vel fructus orationis* sacrosanctæ *necessario flexis genibus hæc oratio est dicenda*, excepto solo casu *infirmitatis* (368, 26 jul. 1855). Item, nisi habeatur legitimum impedimentum [1], precatio *Angelus Domini* etc., flexis genibus recitanda est, exceptis dominicis incipiendo vespere de sero sabbati, quibus, sicut tempore paschali antiphona *Regina cœli*, recitari debet stando. In sabbatis tamen quadragesimæ, in quibus vesperæ anticipantur ante meridiem, oratio *Angelus Domini* ipso in meridie recitari debet *stando* ex decreto S. C I, (20 maii 1806, N. R. T. XXVIII, 539). In quo legitur : « In sabbatis quadragesimæ orationem *Angelus Domini*, meridie, recitandam esse stando ; sabbato vero infra Octavam Pentecostes, meridie,

1. Leo XIII per decretum S. C. I. (3 april. 1884) benigne indulgere dignatus est, « ut omnes Christifideles, qui legitimo impedimento detenti *non flexis genibus*, nec ad æris campanæ signum versiculos *Angelus Domini* etc. cum tribus Angelicis salutationibus, alio versiculo *Ora pro nobis* etc. et oratione *Gratiam tuam* etc. ; tempore vero paschali Antiphonam *Regina Cœli*, etc. cum versiculo et oratione propria ; aut si nesciant prædictos Versiculos, Antiphonam et Preces tum memoriter dicere, tum legere, quinquies Salutationem Angelicam digne, attente ac devote sive mane, sive circiter meridiem, sive sub vespere recitaverint, indulgentias lucrari valeant, » a Bened. XIII (14 sept. 1724) et Bened. XIV (20 april 1742) olim concessas, scilicet : 1°) Ind. **110 dier.** quotiescumque ; 2°) Ind. **plen.** semel singulis mensibus, sub cond. ord. pro quotidiana per mensem recitatione, ad pulsum campanæ, mane, aut ad meridiem, seu vespere post solis occasum.

recitandam esse antiphonam *Regina cœli.* » **6°**) Ex Bened. XIV (*Inter præteritos*, 3 dec. 1749) preces illæ debent recitari **vocaliter**, aut saltem orationi mentali aliqua vocalis adjungenda est. Recole tamen decretum in favorem *Surdorum-...utorum* supra allatum (q. 13). **7°**) Preces a S. Pontifice præscriptæ ad lucrandam indulgentiam plenariam debent recitari **intra tempus** pro acquisitione indulgentiarum designatum (291, 29 maii 1841).

Q. 40. *Quid* speciatim notandum circa : 1°) jejunium et 2°) eleemosynam in ordine ad jubilæum lucrandum ?

R. Ad 1um) Circa *jejunium* notentur sequentia.

Explan. 1°) Debet servari quoad **numerum** et **in diebus** præscriptis, quos mutare non licet. Solent autem RR. PP. jejunium trium dierum præcipere, et quidem in eadem hebdomada servandum. Quandoque tamen aliud in jubilæi indulto præscribitur, prout accidit pro jubilæis, quæ Leo XIII an. 1879 et 1881 indixit, in quibus *una dies*, et pro jubilæo 1886 in quo *duæ dies* præscriptæ fuerunt ; sed hæ dies poterant in diversis hebdomadis seligi (S. Pœnit., 11 mart. 1886). **2°**) In hoc jejunio usus ciborum **esurialium** tantum licitus est ; unde abstinendum est a carne, ovis et lacticiniis (425, 10 jul. 1869, et S. Pœnit. (4 mart. 1879 et 25 mart. 1881). Quam declarationem quoad solum usum licitum ciborum esurialium renovavit S. Pœnit. (15 jan. 1886) pro jubilæo istius anni. Attamen pro hoc jubilæo addidit quod antea non fecerat : *In eis vero locis ubi cibis esurialibus uti difficile sit, Ordinarii possunt indulgere ut ova et lacticinia adhibeantur, servata in ceteris jejunii ecclesiastici forma.* **3°**) Jejunium **alio titulo** debitum esse non debet, nisi contrarium ex indulto deducatur, ut si Pontifex determinet vel determinandum permittat pro jubilæo lucrando tempus, quo ex præcepto Ecclesiæ jam servandum est jejunium, ut est tempus Quadragesimale vel quatuor Temporum ; aut nisi jejunium ex voto aut ex Regulæ præscripto tantum sit debitum ; et ita ad **dubium** propositum circa jejunium in jubilæo extraordinario occasione œcumenici Concilii Vaticani præscriptum : *An iis, qui aut voto, aut præcepto, uti sunt* Franciscales, *aut quocumque alio titulo tenentur toto anni tempore jejunare aliquo die ex diebus præscriptis pro jubilæo, suffragatur tale jejunium ad lucrandam indulgentiam ?* S. C. I. (405, 10 jul. 1869) **resp** : *Affirmative.* **4°**) Tenetur servari etiam *ab iis qui* **alias** *ad jejunium non tenentur* : quia favor jubilæi est conditionalis. Si quis autem jejunare non possit, debet jejunium a confessa-

rio in aliud opus pium commutari (*ibid.*) Interim major ratio requiritur ad dispensandum a jejunio jubilæi, quam ad dispensandum in jejunio ab Ecclesia præscripto. 5°) Jejunium **intra tempus** pro jubilæo præfixum servandum est.

R. Ad 2um) Circa *eleemosynam* observentur sequentia.

Explan. 1°) Non sufficit eleemosyna **spiritualis**, sed debet esse **corporalis**. Non est tamen necesse, ut tribuatur pecunia, sed sufficit res appretiabilis, ut vestis, panis, etc. 2°) Non *debet esse* **jam debita**, ut si quis ex legato jam teneatur dare pauperi eleemosynam. 3°) Si præscribatur *pro facultate cujusque* eroganda, debet esse **proportionata** uniuscujusque divitiis, ita ut obolus, qui in paupere sufficeret, in divite minime sit sufficiens. Si præscribatur *prout cuique suggeret devotio*, probabile est sufficere **quamlibet** eleemosynam quantumcumque parvam, modo non ita sit parva, ut fere nihil esse videatur. Si tamen, ex avaritia, detur tantum modicissima, certum est, totum non obtineri fructum indulgentiæ juxta dicta superius (q. 8). 4°) **Omnes** ad eam dandam tenentur, vel si dare nequeant, **commutationem** petere. Unde ab ea facienda per se non eximuntur pauperes, nec uxores, nec filiifamilias, nec mendicantium conventus. Sufficit tamen ut communitatis superior pro omnibus membris eleemosynam distribuat, dummodo subditos desuper præmoneat ; aut saltem requiritur, ut subditi intra spatium illius hebdomadæ qua jubilæum lucrari intendunt, largitionem eleemosynæ suo nomine factam ratificent, sicque moraliter suam faciant. 5°) Eleemosyna **intra tempus** jubilæi elargienda est. 6°) Fieri potest **per alium**, quod tamen periculo non caret ; nam **utrum** jubilæum lucretur, qui v. g. eleemosynam famulo vel confessario tribuit erogandam, si famulus aut confessarius non eroget, aut eam pauperibus non distribuat, nisi elapso tempore jubilæi, inter DD. *disputatur*. **Negant** : De Lugo, Bonacina, Viva, alii : quia, aiunt, conditio non est adimpleta. **Affirmant** : Sa, Vega, Pasqualigus, etc. : tum quia, aiunt, Pontifex eleemosynam intendit potius ut est *actus virtutis misericordiæ* quam prout est *sublevatio pauperis*, saltem ubi eleemosyna præscribitur pro arbitrio facienda, et levissima sufficit ; tum quia dominus de facto et quidem tempore præfixo abjicit dominium rei suæ, et per accidens fit, quod mandatarius eam retineat aut nonnisi elapso tempore elargiatur. 7°) Si eleemosyna præscribatur *pauperibus* danda, sufficit paupertas **apparens**.

Q. 41. *Quænam* 1°) ex dictis operibus COMMUTARE ordinarie potest confessarius ; et 2°) *quomodo* hæc COMMUTATIO est facienda?

R. Ad 1um) Ex dictis operibus præscriptis, potest confessarius, ob justam causam, *commutare* **1°) Jejunium** cum iis, quos judicat jejunare nullatenus posse vel per jejunium gravi damno esse exponendos. **2°) Eleemosynam** cum pauperibus et inferioribus, si nihil erogandum accipant, et ad eleemosynam sint ipsi impotentes. **3°) Visitationes Ecclesiarum** cum monialibus, incarceratis, infirmis. Quod ad *surdo-mutos* attinet, recole dicta (q. 13). **4°) Communionem** cum pueris (q. 38); cum habitualiter infirmis (q. 13), cum illo, qui ultimo jubilæi die a communione inopinato impeditur ; tunc enim confessarius potest commutare communionem, vel si detur privilegium prorogandi jubilæum, ut in jubilæis extraordinariis dari solet (q. 38), pœnitenti concedere prorogationem jubilæi. Quod tandem **5°) confessionem** attinet, eam nunquam commutari posse videtur.

R. Ad 2um) *Commutatio* operum fieri debet sequenti modo.

Explan. 1°) In opera : et aliunde **indebita** et *moraliter* **æqualia**, attendendo non tam ad opus ipsum quam ad finem Papæ et circumstantias pœnitentis **2°) Intra tempus** jubilæi. **3°) A confessario** per Ordinarium approbato. **4°)** Utrum **in ipsa confessione** necessario sit facienda, non ita certum est. (q. 19).

Q. 42. *An* quis, opera præscripta **pluries** præstando, *pluries* lucrari potest idem jubilæum?

R. *Sub distinctione*, prouti quæstio est vel de **indulgentia** jubilæi, vel de **privilegiis** in jubilaeo concedi solitis.

Explan. Itaque si agatur de pluries lucranda **indulgentia**, certum est : **1°)** id fieri posse, si hoc in concessionis rescripto specialiter expressum reperiatur. Ubi vero *pluries* lucrifieri potest indulgentia jubilæi, *pluries* etiam possunt confessarii commutare opera præscripta, ut constat ex S. PŒNIT. (30 jan. 1886 et 18 mart. 1886, N. R. T. XVIII, 89 et 373). Certum est : **2°)** id fieri non posse, si Bulla exprimat, jubilæum nonnisi *semel*

obtineri posse, quemadmodum id factum est pro jubilæo 1875. Quod si 3°) nihil desuper expressum inveniatur, DD. *disputant*. Interim indulgentiam jubilæi, occasione Concilii Vaticani indicti, *repetitis operibus injunctis*, pluries acquiri posse, constat ex decreto S. Pœnit. (1 jun. 1869). Verum, utrum per modum *principii*, an per modum *exceptionis*, id declaratum fuerit, nescitur.

Si agatur de **Privilegiis**, *negative*, uti constat ex Bened. XIV (*Convocatis*, 25 nov. 1749), ubi declarat : *neminem posse*, **nisi semel**, *id est prima tantum vice, frui seu potiri favoribus huic jubilæo adjunctis*. Quam Constitutionem explicans, deque hujusmodi favoribus ac gratiis loquens, declarat (*Inter præteritos*, 3 dec. 1749, § 84) : *Illum qui* **semel** *illarum particeps factus est prima vice qua jubilæum consecutus fuit, iterum earum participem fieri* **non posse**, *si post primam jubilæi acquisitionem,* **iterum** *in censuras incurrerit, aut casus reservatos commiserit, vel* **novis** *votorum commutationibus aut dispensationibus indigeat.*

CAP. 3. DE PRIVILEGIIS IN JUBILÆO CONCEDI SOLITIS

Q. 43. *Quænam* in jubilæo solent concedi privilegia ?

R. Hæc privilegia, servatis servandis, solent esse præsertim *quatuor* sequentia : **1**°) Facultas eligendi **confessarium** ; **2**°) absolvendi a **reservatis et censuris** ; **3**°) vota **commutandi** ; **4**°) dispensandi in **irregularitate** ob censuræ violationem incursa.

Explan. Confessarius hisce facultatibus tantum uti valet erga pœnitentes, qui **serio** intendunt jubilæum lucrari, adeoque omnia alia injuncta opera præstare. Constat ex S. Pœnit. (15 jan. 1886) ubi dicitur : *Confessarios uti non posse facultatibus extraordinariis per litteras apostolicas concessis cum iis qui vetunt absolvi et dispensari*, sed nolunt *adimplere opera injuncta et lucrari jubilæum*. Quod si pœnitens rite absolutus postea animum mutet et alia injuncta opera non impleat, valent nihilominus privilegia ei concessa : quia absolutio non datur sub conditione, sed absolute. — Utrum vero ille **peccet mortaliter** sic agendo, DD. *disputant*. Alii **affirmant** cum Suarez, Vasq., Filliuc., Viva, etc. : quia tacitum, cui consenserat, pactum in re gravi violat et hæc sententia *subsistente ratione fulta est*, ait Bened. XIV (*Inter præteritos*, 3 dec. 1749, n. 86) ; alii **negant** cum Lugo, Sporer, Sanch., Castrop., Girib., Salm.,

etc.; quia de obligatione sub mortali adimplendi opera non constat, et in dubio de præcepto nemo ad illud tenetur. Ita *communius* juxta S. Lig. (VI, 537).

Q. 44. *Quid* dicendum circa privilegium ELIGENDI CONFESSARIUM ?

R. Tempore jubilaei potest quilibet, etiam Regularis utriusque sexus, sine licentia superioris, eligere sibi confessarium quemcumque, modo respectu sui sit approbatus ab Ordinario loci.

Resol. 1. Confessarius, *a* **sæcularibus** *eligendus*, debet esse approbatus ab episcopo loci in quo fit confessio. **Resol. 2.** Confessarius, *a* **Regularibus** *eligendus*, si sit regularis, sive ex Ordine ipsorum, sive ex Ordine alieno, debet saltem esse approbatus a Prælato Regulari ad excipiendas confessiones Fratrum; ipse enim est horum Ordinarius (S. Pœnit., 30 jan. 1886, N. R. T. XVIII, 89). At si sit sæcularis, debet esse approbatus ab episcopo. **Resol. 3.** Moniales, Novitiæ, aliæque mulieres intra claustra degentes, possunt pro libertate conscientiæ sibi eligere confessarium quemcumque, sive sæcularem, sive regularem, modo talis sit, qui ab Episcopo loci approbatus sit sive *in genere pro monialibus* seu pro quocumque monasterio, sive pro aliquo Monialium monasterio, dummodo nunquam ob demerita expresse reprobatus fuerit. Ita Bened XIV (*Benedictus Deus* 25 dec. 1750, n. 4, et *Celebrationem*, 1 jan. 1751 n. 10). Quæ regula in praxi servanda est pro quibuscumque mulieribus in communitate viventibus, quarum confessiones audiendi potestatem episcopus ita sibi reservavit, ut eam in communi approbatione confessariorum non comprehenderit, atque *specialem* pro iis approbationem necessariam esse declaravit. Cfr. Stat. diœc. Mechl., n. 280.

Q. 45. *Quid* notandum circa privilegium *absolvendi a* RESERVATIS et CENSURIS ?

R. Circa privilegium istud, quod confessarios immediate spectat, sex speciatim sunt observanda.

Explan. 1°) Confessarii, **vi jubilaei**, possunt absolvere *ab omnibus peccatis et censuris quomodocumque reservatis*, iis etiam, in quæ quis liberius ex spe futuri jubilaei incidisset, quamvis id non exprimatur. Nec hodie excipitur *hæresis*, ut olim. Possunt itaque confessarii ab omnibus illis casibus et censuris absolvere, injuncta pœnitentia salutari aliisque de jure injungen-

dis, et si *de hæresi* agatur, *abjuratis prius et retractatis erroribus, prout de jure*, ut dicitur in Bulla *Pontificis maximi* (15 febr. 1879), vel ut explicatius habet S. Pœnit. (15 jan. 1886) : *abjuratis erroribus prout de jure, et injuncta gravi pœnitentia salutari cum frequentia sacramentorum et obligatione se prudenter retractandi apud personas coram quibus hæreses pronuntiaverint ac reparandi scandala.*

2°) Ab hac tamen regula generali **excipi solent** casus sequentes, quorum quatuor priores indicantur in Const. *Sacramentum pœnitentiæ* Bened. XIV (1 jun. 1741). Nimirum absolvi nequeunt : **A**) Pœnitens ad turpia in confessione sollicitatus, nisi prius sollicitantem denuntiaverit, vel saltem se, cum primum poterit, denuntiaturum spondeat ac promittat. **B**) Neque qui innoxium confessarium falso sollicitationis insimulaverit aut procuraverit, ut id ab aliis fiat. **C**) Neque a complice absolvi potest, extra casum extremæ necessitatis, qui cum confessario aliquod peccatum turpe commisit. **D**) Neque confessarius, qui complicem in peccato turpi absolvit (*de Pœnit.*, q. 92). Tandem **E**) absolvi nequeunt, vi jubilæi, qui propter crimen, quod alicui tertio damnum intulerit, **nominatim** *a Rom. Pontifice, vel quovis alio Pontifice, vel quovis Prælato, seu judice ecclesiastico, excommunicati, suspensi, interdicti seu alias in sententias et censuras incidisse declarati vel publice denuntiati fuerint, nisi intra jubilæi tempus satisfecerint, et cum partibus, ubi opus fuerit, concordaverint*, quemadmodum in Bullis, quibus jubilæum conceditur, exprimi solet. Impotens tamen satisfaciendi valide ac licite absolvitur, etiamsi dicatur in Bulla non absolvendum, *nisi præmissa satisfactione* compartis ; quia intelligitur hoc de hypothesi possibili. Addatur præterea, quod potens dein satisfacere, si non satisfaciat, non reincidat in censuram : quia absolutio in jubilæo non limitatur ad reincidentiam, sed fit absolute.

3°) Absolutio *a peccatis reservatis* dari non potest **extra sacramentum pœnitentiæ**. Idem, ex probabiliori sententia, dici debet de absolutione *a censuris* : quia talis potestas non confertur nisi in ordine ad absolutionem a peccatis, et prout est dispositio ad illam Unde non debent istæ absolutiones a se invicem separari ; quod ipsa praxis confirmat, et certo tenendum esse videtur, saltem quando clausulam Bulla continet, quod absolutio conferatur *pro foro pœnitentiæ dumtaxat*. **4°**) Absolutio *a reservatis et censuris* dari potest in confessione pro jubilæo facta, etiamsi nullum aliud adhuc opus ex præscriptis pœnitens peregerit, **dummodo habeat propositum ea**

peragendi et jubilæum lucrandi. Et licet postea licite vel illicite propositum illud mutet, adhuc manet absolutus : quia absolutio data est pure et simpliciter, non autem sub conditione vel modo reincidentiæ.

5°) Confessarius non potest nisi **unica vice** suis facultatibus extraordinariis uti in favorem ejusdem pœnitentis. **Hinc A**) qui prima vice, qua jubilæum lucratus est, jam absolutus fuit a reservatis et censuris, si iterum in censuras incurreret aut casus reservatos committeret, non potest denuo ab illis absolvi, ut constat ex Constitutionibus BENED. XIV, supra allatis (q. 42). **Contra B**) qui, lucratus jam jubilæum, postea in censuras incurreret aut casum reservatum committeret, poterit ab illis absolvi, si tempus jubilæi nondum elapsum sit : quia facultas confessarii absolvendi a censuris et reservatis durat toto tempore jubilæi, et aliunde ea nondum cum eodem pœnitente usus est. **Utrum C**) qui inter confessionem, qui a censuris et reservatis absolutus fuit, et adimpletionem ultimi operis, si iterum in censuras incurreret aut casus reservatos committeret, denuo ab illis absolvi possit, DD. *disputant*. Alii **affirmant** : alias ipsi impossibile foret lucrari jubilæum, quod esset contra mentem Pontificis, quippe qui intendit, ut omnes illud lucrari valeant. Alii **negant,** innixi decisioni S. C. I. (10 jul. 1869) ubi ad **dubium** : *Attenta clausula* : HAC VICE TANTUM, *quæritur, an qui in censuras et casus reservatos inciderit, una tantum vice absolvi possit, prout edixit* BENED. XIV *in Const.* INTER GRAVIORES [1] ; *vel potius in hoc jubilæo toties quoties in censuras et casus reservatos incurrerit, absolvi possit ?* **resp.** AFFIRMATIVE *ad primam partem.* NEGATIVE *ad secundam.* Verum cum hæc decisio, ut patet ex verbis dubii : *prout edixit* BENED. XIV, debeat ad terminos ejusdem Pontificis Constitutionum restringi, præsentem utique casum dirimere non potest. Innituntur quoque, et forsan firmius, decisioni S. PŒNIT. (an. 1875), quæ ab **dubium** : *An confessarii absolvere possint pœnitentem qui jam a reservatis et a censuris absolutus in ea denuo inciderit, antequam opera impleverit ad jubilæum acquirendum præscripta ?* **resp.** : *Virtute jubilæi posse una vice tantum absolvi a reservatis et a censuris, seu negative* (N. R. T. VII, 338). At, judice LEHMKUHL (II, 554), neque ita patet, responso anni 1875 *generalem* regulam statui pro futuro tempore.

1. Auctor dubii ponere debuisset : *In Const.* INTER PRÆTERITOS. Ceterum in toto Bullario BENED. XIV nulla reperitur Constitutio incipiens ab illis verbis : *Inter graviores.*

6°) Confessarius pœnitentem, quem non satis dispositum judicavit, et in aliud tempus absolvendum **remisit**, potest ab omnibus reservatis tempore jubilæi confessis aut inculpabiliter omissis, eo transacto, absolvere : tum quia prima vice reservationem tollere potuit ; tum quia justis de causis potest prorogare tempus ad effectum jubilæi. **Utrum** vero possit etiam tunc absolvere a reservatis in quæ, transacto jubilæi tempore, pœnitens incidisset. DD. *disputant*. Alii *negant* cum Lug. *de Sacr. pœnit.* (disp. XX, n. 135) ; alii *affirmant*, quibus suffragatur declaratio Card Caprara, occasione jubilæi post Concordatum an. 1801 concessi. Utique in praxi tutius erit, tunc adire superiorem, a quo specialis obtineatur facultas. Cfr. Loiseaux *Traité can. et prat. du Jubilé* (p. 410). 7° Reservatio censuræ ve peccati non tollitur per confessionem *culpabiliter* vel *inculpabiliter* **invalidam** : quia specialis ex vi jubilæi non conceditur facultas absolvendi a reservatis nisi ad finem, ut fideles jubilæum lucrentur. Peccati vero et censuræ in debita confessione **inculpabiliter oblitorum** reservatio tollitur : quia Papa tempore jubilæi in gratiam pœnitentium, qui debitis cum dispositionibus et ex animo indulgentiam consequendi confitentur, omnem prorsus tollit reservationem. **Hinc** in priori casu, non in posteriori, tenebitur pœnitens adire postea confessarium qui super reservatis potestatem habeat.

Q. 46. *Quid* notandum circa privilegium *commutandi* **vota** ?

R. Notentur sequentia.

Explan. 1°) Confessarius vi jubilæi potest commutare, non vero dispensare, **omnia vota non excepta**, etiam juramento firmata. Ab hac autem facultate *excipi* solent : **A**) Votum **castitatis** perpetuæ et **votum ingrediendi religionem** ab Ecclesia approbatam, modo sint vota *proprie dicta*, *certa*, *determinata*, *perfecta* tum ex parte actus, tum ex parte materiæ, et *absoluta* (*de Præc. Decal.*, q. 89). **B**) Vota **in favorem tertii edita et ab eo acceptata**, seu quorum commutatio cederet in præjudicium tertii : quia Papa non potest vel certe non vult lædere jus tertii. Ex quo capite vota religionis seu vota in aliqua religiosa communitate emissa etiam habentur excepta. **C**) Vota **pœnalia**, quæ *præservativa a peccato* nuncupantur, nisi commutatio fiat in aliud opus pœnale, quod æque ad præservandum conducit. **2**°) Commutatio votorum, quæ fieri non debet extra pœnitentiæ sacramentum, exerceri quidem potest **ante ullum opus peractum**, sed erga eos

solos qui cum intentione lucrandi jubilæum accedunt. **3°**) Fieri debet : **A**) **Intra tempus pro jubilæo præfixum**, nisi pœnitens ejusdem prorogationem legitime obtinuerit. **B**) **In opus æquale moraliter**, juxta dicta (*ibid.*), adeoque confessarius potest eam facere in opera etiam aliquanto minora quam sit opus voto promissum ; alias commutatio innumeris anxietatibus foret obnoxia et vix non esset frustranea. **C**) **Ex justa aliqua causa** ; secus commutatio in æquale moraliter foret venialiter illicita, quamvis tamen valida (*ibid.* q. 96). Interim controvertitur, num requiratur alia causa quam ipsum jubilæum, seu requiratur causa aliqua specialis. Juxta sententiam *communem*, cui adhæret S. Lig. (VI, 537, quær. IV), « sufficit causa illa communis qua Pontifex motus est ad jubilæum indicendum. » Quæ sententia tuto in praxi deduci potest, saltem quoties tenor concessionis aliud non suadeat. **4°**) Potest confessarius, etiam elapso jubilæi tempore, illius saltem commutare vota pœnitentis, qui prius, eo durante, **commutationem postulaverat** ; utrum vero etiam illorum, qui tunc sua vota commutari **noluerunt**, DD. utrimque probabiliter *disputant*.

Scholion. Consuevit concedi confessariis facultas commutandi vota **dispensando**, ut in jubilæo 1869 ; in recentioribus vero jubilæis data est tantum facultas vota commutandi. Quocirca interrogata S. Pœnit. an. 1875, ad **dubium** : *Aliis in jubilæis concedi solet facultas commutandi* vota dispensando ; *in præsenti vero conceditur tantum facultas ea commutandi ; intelligine potest etiam in hoc casu concessam fuisse facultatem vota commutandi* dispensando ? **Resp** : *Negative* (N. R. T. VII, 235). Quod si sic mera conceditur facultas commutandi, potest quidem confessarius vota commutare in alia opera pœnitenti magis grata et commoda, at moraliter tamen æqualia esse debent. De qua morali æqualitate egimus (*de præc. Decal.*, q. 92) et latius tractat S. Lig. (III, 247). — Si vero habeatur facultas commutandi *dispensando*, licet quidem opus minus imponere, ita tamen ut materia subrogata non sit exorbitanter minus. Cfr. Bened. XIV (*Inter præteritos*, n. 45 ; S. Lig. VI, 536, N. R. T. VII, 233).

Q. 47. *Quid* notandum circa privilegium *dispensandi* **super irregularitate ?**

R. Hæc facultas, si concedatur, solum extenditur ad dispensandum super irregularitate a clericis in SS. Ord. constitutis ex censurarum violatione contracta, et quidem *occulta*.

Resol. Igitur confessarii **non poterunt dispensare** : **1°** super *alia qualibet* irregularitate, sive publica, sive occulta ; **2°**) nec super ipsa irregularitate ex censurarum violatione contracta in eo casu, in quo ea fuisset *publica*, i. e. talis, quæ nulla tergiversatione in tota vicinia celari potuisset. CENSURA porro *publica* esse potest, ipsa autem ex ejusdem violatione contracta IRREGULARITAS *occulta* : puta, si sacerdos hodie suspensionem ob violatos sacros canones notorie ac palam incurrat, et sequenti die, non obtenta suspensionis absolutione, missam celebret audiatve fidelium confessiones ; quia quamvis notorium sit saltem sacerdotem suspensione ligatum fuisse et sacri ministerii obiisse functiones, notorium tamen non est, eumdem, antequam sacra faceret, censuræ absolutionem non obtinuisse. Ceterum hac facultate tempore jubilæi non gaudent confessarii, nisi concessionis hujus mentionem habeat Bulla jubilæi.

Q. 48. *An* et *quale* est *peccatum* jubilæum concessum **non lucrari** ?

R. Per se loquendo, adeoque secluso scandalo, contemptu, etc., non est peccatum, saltem *grave* ; a *levi* tamen ACEDIÆ culpa vix posse excusari, communiter docent DD., et recte quidem.

DE IRREGULARITATIBUS

Præambulum Sicuti de *impedimentis* matrimonii agitur ubi de matrimonio ; ita quoque, ubi agitur de Ordine, non raro a DD. tractatur de *irregularitatibus*, quippe quæ sunt impedimenta canonica, quæ prohibent quominus Ordo suscipiatur vel susceptus exerceatur. Multorum vestigia sequuti, de irregularitatibus separatim tractabimus. — **Triplex** erit caput. In **primo** dicetur de irregularitatibus *in communi* : ubi agetur de earum *quidditate*, *subjecto*, *effectibus*, *divisione* et *conditionibus* ad illas requisitis. In **secundo** tractabitur de irregularitatibus *in specie*, scilicet in duobus articulis quorum prior erit : de irregularitatibus *ex defectu* ; posterior vero de irregularitatibus *ex delicto*. Demum *in* **tertio** capite disseretur de irregularitatum *cessatione*.

CAP. 1. DE IRREGULARITATIBUS IN COMMUNI, UBI DE EARUM QUIDDITATE, SUBJECTO, EFFECTIBUS, DIVISIONE ET CONDITIONIBUS AD ILLA REQUISITIS.

Q. 1. *Quid* est IRREGULARITAS ?

R. Irregularitas, quoad **nomen**, quod dicunt fuisse introductum ab INNOC. III, significat *privationem regulæ*. ut adeo *irregularis* idem sit ac *positus extra regulam* seu *alienus a canone*. Irregularitas, quoad **rem**, communiter definitur : *Impedimentum canonicum, impediens licitam susceptionem Ordinum eorumque exercitium.*

Explan. Dicitur : 1°) **Impedimentum** ; i. e. inhabilitas proveniens sive *ex defectu* sive *ex delicto*, cum deceat eos, qui ad altaris ministerium assumuntur, integros et immaculatos esse, tam *corpore* quam *animo*. Hinc irregularitas differt a *censuris*, quæ semper culpam supponunt, et ex natura sua sunt pœnæ *medicinales*, ut delinquentes resipiscant et a peccato in posterum caveant ; irregularitas vero non semper culpam supponit, cum possit provenire *ex defectu* seu ex macula mere

physica, et si quandoque per modum pœnæ imponatur, utpote proveniens *ex delicto* seu ex macula morali, non est tamen pœna *medicinalis*, ad tempus emendationis imposita, sed est pœna mere *punitiva*, de se perpetua, ad indecentiam in sacro ministerio præcavendam, ut adeo vere etiam conversi *jus* non habeant ad dispensationem. — Dicitur : **2°) Canonicum** ; i. e., jure dumtaxat universali Pontificio, non autem Episcopali, introductum. Unde irregularitas nunquam fertur *ab homine, per sententiam ;* sed solum *a jure, per canonem* seu legem generalem, idque *ipso facto*, ita ut nulla opus sit judicis sententia vel declaratione. Nec incurritur, nisi ea in jure communi sit **specialiter** expressa, ut desumitur ex cap. « Is qui » (*de sent. excomm. in 6°*), ubi dicitur : *Licet in hoc temerarie agat, irregularitatis tamen (cum id non sit expressum in jure) laqueum non incurrit.* Neque ab uno ad alium casum, ob similem vel majorem rationem, extensio fieri potest, cum odiosa et pœnalia sint restringenda potius quam extendenda. — Dicitur : **3°) impediens licitam** ; unde irregularitas non obstat *valori* susceptionis vel exercitii Ordinum, sed tantum *liceitati* ; prohibet quidem actum, sed non illum irritat, si fiat contra prohibitionem. Dicitur : **4°) susceptionem Ordinum eorumque exercitium** ; et quidem *directe* et *per se* prohibet susceptionem ; *indirecte* vero et *per consequens* exercitium : quia vix non absurdum foret Ordinem, quo quis prohibetur, susceptum impune exerceri. **Excipe** casum extremæ necessitatis. Sub nomine autem *Ordinum* comprehenditur etiam *prima tonsura,* quippe est præparatio ad Ordines.

Q. 2. *Qui* sunt : 1°) *subjectum* irregularitatis ; 2°) ejus *effectus ?*

R. Ad 1um) *Subjectum* irregularitatis est omnis homo capax Ordinis et subditus juri communi. Ratio **primi** est : quia irregularitas est quædam privatio, adeoque supponit subjectum capax formæ. Ratio **secundi** est : quia Papa ideo nequit esse irregularis, quia non subest juri communi.

Resol. Ex quibus sequitur, omnes quidem masculos baptizatos, sive laicos, sive clericos, etiam episcopos et cardinales, posse esse irregulares, non item non baptizatos et fœminas.

R. Ad 2um) *Effectus* irregularitatis alii sunt directi, alii indirecti.

Explan. 1°) Directe et per se illicitam reddit suscep-

tionem Ordinum, immo etiam primæ tonsuræ : quia, cum hæc sit dispositio ad Ordines, incongruum est, eam suscipi ab indisposito ad illos. 2°) **Ind. recte et per consequens** illicitum reddit Ordinum susceptorum usum seu exercitium, ita tamen, ut talis usus ab irregulari positus non inducat novam irregularitatem aut aliam pœnam in jure expressam. **Hinc** communiter DD. inferunt, peccare mortaliter irregularem, qui sciens volens ministrat in Ordine suscepto. Hoc tamen debet intelligi, quando irregularitas est **totalis**, impediens scilicet quemlibet usum Ordinis, secus si sit *partialis* ; et ita, pollicem et indicem amittens, si sit sacerdos non potest quidem celebrare, bene tamen potest audire confessiones et absolvere a peccatis ; et si sit diaconus, non potest quidem ascendere ad sacerdotium, sed non prohibetur ministrare in ordine diaconatus. Immo, ut docent DD. communiter, non est illicitus irregulari ille Ordinum usus, qui præstari etiam solet a laicis ; nonnulli tamen probabilius casum excipiunt, quo functio solemniter et ex proprio officio exerceretur, cum Jura non excipiant Ordines minores, sed generaliter loquantur. 3°) **Ind. recte** quoque et **per consequens** removet ab obtinendis beneficiis, quibus adnexum est officium quo defungi irregulari non licet. Ratio est : quia *beneficium datur propter officium* ; atqui irregularitas arcet ab officio juxta dicta ; ergo per consequens removet a consecutione beneficii quod officium importat quo irregularis fungi non potest. Nihilominus, si beneficium ipsi collatum fuerit, ex S. Lig. (VII, 343) *sententia videtur satis probabilis*, collationem esse *validam*, non autem ipso jure esse irritam, ut *probabilius* quibusdam cum Suarezio videtur. Ratio est : quia irregularitas sicut non datur, nisi in casibus in jure expressis (q. 4), ita non debent eidem alii effectus attribui, quam qui in jure expressi ; atqui nullibi reperitur expressum, collationem beneficii factam irregulari esse irritam ; ergo. Unde quoque, postquam irregularis possessionem beneficii cœperit, si ejus onera per alium adimplet, fructus facit suos.

Q. 3. *Quotupliciter* distinguitur IRREGULARITAS ?

R. *Distinguitur* ratione causæ, effectuum et durationis.

Explan. 1°) Ratione **causæ** seu **motivi**, ob quam fertur, alia est *ex defectu* et citra culpam, alia *ex delicto* ; ex utroque enim nasci potest indecentia ad divina ministeria obeunda. Quælibet autem ex his irregularitatibus plures sub se continet. **2°)** Ratione **effectuum**, alia est *totalis*, et alia *partialis*. Et

quidem *prior* impedit et Ordinum susceptionem et susceptorum exercitium universaliter. *Posterior* vero, vel non omni Ordinum susceptorum exercitio privat, sed tantum aliquo; vel solum impedit Ordinis superioris susceptionem, non item exercitium antea susceptorum, ut exemplificatum fuit modo (q. 2). 3°) Ratione **durationis,** est *perpetua* vel *temporalis*, prout ex se semper durat, nisi tollatur dispensatione aut aliis modis legitimis; vel durat tantum ad aliquod tempus et postea cessat absque ulla dispensatione. Et sic, irregularitas ex defectu *ætatis* evanescit, completo tempore ad Ordines requisito.

Q. 4. *Quænam* requiruntur *conditiones* ad IRREGULARITATEM incurrendam ?

R. Requiruntur 1°) ut sit in jure expressa et 2°) si agatur de irregularitate ex delicto, ut adsit culpa.

Explan. 1°) Nulla unquam irregularitas incurritur, **nisi in jure canonico sit expressa.** Quo nomine veniunt tantum decreta Pontificum sive Conciliorum a Papa approbatorum, non vero aliorum, nec venit consuetudo. Quæ autem irregularitates jure canonico constitutæ sunt, non excedunt proprium casum et in proprio casu strictissimæ sunt interpretationis (q. 1). — **Hinc** cum **dubitatur,** utrum quis irregularitatem contraxerit, irregularitas non intelligitur, sive dubium sit *juris* i. e. si dubitetur, an talis casus subjaceat legi irregularitatem statuenti, quod nemo ambigit et sequitur ex dictis, cum tunc irregularitas non certe in jure exprimatur; sive dubium sit *facti*, i. e. si dubitetur, an. v. g. crimen fuerit patratum, **solo excepto casu homicidii.** Nam irregularitas, ut dictum fuit, non incurritur nisi in jure exprimatur. Jam vero in jure (CC. 20 et 24, *de homic.*) expressum tantum est, homicidam in dubio, an homicidii commissi fuerit causa efficax an non, incurrere irregularitatem. Ergo quoad alia dubia valet axioma : *exceptio firmat regulam in contrarium.* **2°)** Irregularitas **ex defectu** incurritur eo ipso quo quis laborat defectu a jure determinato, sive cognoverit, sive ignoraverit legem quæ irregularitatem inducit: quia talis irregularitas non habet rationem pœnæ, sed solius impedimenti seu inhabilitatis. **3°)** Cum vero irregularitas **ex delicto** sit ad instar pœnæ et quidem gravissimæ, hinc **ex uno capite** ad illam incurrendam requiritur culpa *mortalis*, *externa* et *in genere suo consummata*, (quamvis pro culpabili homicidio seu mutilatione certo sufficiat quod sit *occulta*): tum quia gravis pœna nonnisi propter gravem culpam incurritur; tum quia in pœnis stricta fieri debet interpretatio; tum

quia in casu culpæ levioris cessat ratio legis, i. e. indecentia ex delicto orta. **Ex altero capite** ab hujusmodi irregularitate, sicut a ceteris pœnis, excusant : *metus*, *ignorantia* sive *facti*, sive *juris canonici* ; et ideo qui v. g. committit homicidium, ignorando homicidium lege Ecclesiæ quoque esse vetitum, vel in rixa ad legem non advertendo, nullatenus fit irregularis. Immo excusat ignorantia *pœnæ* seu *irregularitatis,* cum sit pœna extraordinaria (*de leg.*, q. 54) ; quæ sententia, etsi forte verior non sit, saltem certe probabilis est.

CAP. 2. DE IRREGULARITATIBUS IN SPECIE

ART. 1. De irregularitatibus ex defectu.

Q. 5. *Quot* et *quales* sunt IRREGULARITATES *ex defectu* ?

R. Sunt *octo* sequentes, scilicet ex defectu : 1°) *animi* ; 2°) *corporis* ; 3°) *natalium* ; 4°) *ætatis* ; 5°) *libertatis* ; 6°) *sacramenti* ; 7°) *lenitatis* ; 8°) *famæ*.

Q. 6. *Quinam* sunt irregulares *ex defectu* ANIMI ?

R. Qui laborant defectu : sive *usus rationis* ; sive *scientiæ necessariæ* ; sive *fidei sufficienter confirmatæ*.

Resol. 1. Irregulares sunt : **A**) **perpetuo amentes** ; **B**) **lunatici,** qui per temporum intervalla amittunt usum rationis ; **C**) **arreptitii** seu energumeni, qui a dæmone vexantur. Hi tamen et isti, si jam fuerint ordinati, poterunt arbitrio episcopi in susceptis Ordinibus ministrare. Quod vero **D**) **epilepticos** attinet, *non una* est DD. sententia. *Alii* dicunt non permanere irregularitatem in iis quos, judicio medicorum, et post notabile tempus, moraliter certum est a morbo convaluisse. *Alii* distinguunt hoc modo : si morbus ante pubertatem in eis cessaverit poterunt ordinari ; si postea aut cessaverit aut cœperit, non licet eos ordinare, sed si jam fuerint ordinati, permittitur eis celebrare, quamvis interdum, v. g. semel in mense, morbo corripiantur, dummodo non cadant aut spumas agant, et præsente alio sacerdote jejuno. **Resol. 2.** Irregulares sunt **illitterati**, qui non habent scientiam singulis Ordinibus necessariam. **Resol. 3.** Irregulares sunt **neophyti**, i. e. adulti recenter conversi a paganismo vel judaismo, usque dum ab episcopo digni judicentur.

Q. 7. *Quinam* sunt irregulares *ex defectu* CORPORIS ?

R. Qui ita sunt corpore vitiati, ut Ordines exercere vel 1°) *absolute* non valeant ; vel 2°) non sine *dedecore* aut *scandalo* ; vel 3°) nonnisi *Rubricas violando*.

Resol. Hinc, ut quædam adferam exempla, **irregulares** sunt : **1**°) *Cæci* utroque oculo ; *surdi* utraque aure ; *muti* ; carentes *brachio* aut *manu* ; **2**°) *Claudi* qui sine baculo ad altare sistere non valent ; item qui *pede ligneo* instructi sunt vel pedes *valde distortos* habent, ut confirmatur ex S. C. C. (11 jul. 1801 et 30 mart. 1833) ; carentes *naso* ; enormiter *gibbosi* ; *nani* ; et, si risum moverint, *blæsi*. **3**°) Carentes *pollice* aut *indice* ; vel oculo *canonico*, i. e. sinistro, si canonem legere non possunt sine indecenti faciei conversione ; item *manum rigidam* habentes. — In **dubio** autem, an defectus corporis sit **enormis**, standum est judicio episcopi, cujus est in dubio de hoc judicare, etiam quoad Regulares, ratione habita dotum personalium promovendi, necessitatis Ecclesiæ, morumque regionis. Si tamen defectus supervenerit post ordinationem, Prælatus Regularis judicare potest, an ordinatus pergere possit in ministerio.

Q. 8. *Qui* 1°) sunt irregulares *ex defectu* NATALIUM ; et 2°) *cur* ita est statutum ?

R. Ad 1um) Tales sunt filii *illegitimi*, si tamen ex S. C. C. (27 jun. 1857) *constet*, eos esse illegitimos ; unde in dubio, ne *expositi* quidem irregulares censentur, cum non *constet* de illegitimitate et delicta non præsumantur ; parentes enim quandoque exponunt ob paupertatem.

Explan. Porro **illegitimi** nuncupantur, qui extra thorum legitimum sunt nati. — Et quidem si orti sint ex viro et muliere, inter quos tempore conceptionis vel saltem nativitatis poterat consistere matrimonium, jure canonico **naturales** dicuntur. Secus vocantur **spurii** seu *orti ex damnato coitu*. Et hi rursus *quadrupliciter* distinguuntur : vel *adulterini* ; vel *sacrilegi* ; vel *incestuosi* ; vel *nefarii*, prout nempe nati sunt ex parentibus vel uno eorum : **1**°) conjugatis ; seu **2**°) obstrictis solemni castitatis voto vel ordine sacro ; seu **3**°) ex collateralibus quovis gradu vel affinibus ; seu **4**°) ex ascendentibus et descendentibus. Non autem *illegitimi* sunt filii nati ex matrimonio invalido, ob impedimentum occultum, dummodo *bona fide*, saltem ex parte unius conjugis, contractum fuerit matrimonium *coram Ecclesia*, et *præmissis denuntiationibus*.

R. Ad 2um) Hæc irregularitas introducta fuit : tum ob reverentiam sacri ministerii ; tum propter detestationem sceleris paterni ; tum ob metum, ne filii paternæ incontinentiæ imitatores sint.

Q. 9. *Quinam* sunt illegitimi *ex defectu* : 1°) ÆTATIS ; 2°) LIBERTATIS ?

R. Ad 1um) Qui nondum habent ætatem a jure canonico requisitam ad Ordines (*de Ord.*, q. 16).

R. Ad 2um) Ex defectu *libertatis* irregulares sunt, generatim : qui non sunt sui juris, vel sua conditione ita officiis et negotiis sæcularibus implicati, ut non possint ministerio clericali se devovere.

Explan. Tales sunt : 1°) **Mancipia** seu servi proprie dicti, nisi domini ordinationi eorum consenserint. 2°) **Conjugati**, excepto duplici casu : **A**) si ob uxoris adulterium divortium sit actum juridice, cum tunc maritus ab illius jure sit perpetuo subductus ; **B**) si uxor expresse ac libere consentiat et simul castitatem voveat ; imo et religionem uxor ingredi deberet, vel si ipsa esset juvenis, vel si vir fieret religiosus aut crearetur episcopus. 3°) **Curialistæ**, qui nempe Curiæ sæculari servire tenentur juramento vel stipendio, uti judices, advocati, milites, reipublicæ administratores : non vero tutores, curatores viduarum, pauperum et orphanorum ; neque administratores bonorum Ecclesiæ vel loci pii.

Q. 10. *Quinam* et *cur* sunt irregulares *ex defectu* SACRAMENTI ?

R. Sunt *Bigami* : quia minus perfecte repræsentant *sacramentum*, i. e. mysterium unionis Christi cum Ecclesia, unica ejus sponsa et virgine ; sive bigami sint *veri* seu proprie dicti *sive interpretativi*.

Explan. Quocirca notandum est, **bigamiam** distingui *tripliciter*. 1°) **Vera** est, quando quis successive contrahit matrimonium cum duabus vel pluribus et consummat. 2°) **Interpretativa** est, quando vel **A**) quis contrahit cum vidua aut ab alio corrupta et consummat ; vel **B**) quando cognoscit suam uxorem ab alio cognitam tempore matrimonii ; vel **C**) quando duo matrimonia contrahit, unum validum et alterum nullum, aut ambo nulla, et consummat : quia in istis casibus interpretatione juris duas uxores habuisse censetur. 3°) **Similitudinaria** est, quando quis post susceptum Ordinem sacrum vel post nuncupata a se solemnia vota attentat matrimonium et consummat. Sed hæc irregularitas *ex delicto* est, ut constat ex cap. *de Bigam.*, et probat SANCH. (*de Matrim.*, lib. VII, disp. 84, n. 10).

Q. 11. *Quinam* 1°) sunt irregulares *ex defectu* LENITATIS, et 2°) *quæ* sit RATIO hujus irregularitatis ?

R. Ad 1um) Irregulares *ex defectu* LENITATIS *tripliciter* distinguuntur.

Explan. 1°) Qui in **bello justo offensivo** propriis manibus aliquem occidunt vel mutilant, aut proxime ad hoc cooperantur, v. g. onerando tormenta bellica ; hortando, ut hic in particulari occidatur ; secus si tantum in genere animent ad strenue bellandum. Dixi : **A**) *in bello* **justo** ; nam in *injusto* omnes *sponte* militantes fiunt irregulares *ex delicto,* si vel unus mutilatus fuerit vel occisus in eo. Dixi : **B**) **offensivo** ; nam sicut non fit irregularis qui aggressorem occidit cum moderamine inculpatæ tutelæ ; ita in bello *defensivo* etiam propria manu occidens non fit irregularis, nisi clericus in SS. Ordinibus constitutus aut beneficiatus, *citra necessitatem* militans, in conflictu quempiam occidisset vel mutilasset, aut etiam sclopetum aliquando displosisset, etsi neminem se læsisse juret, ut constat ex S. C. C. (13 jan. 1703). Cfr. BENED. XIV. *Inst.* CL.

2°) Qui concurrunt ad **judicium sanguinis**, quo scilicet irrogatur *mors* (licet sine effusione sanguinis) aut *mutilatio*, dummodo adsint *quatuor* sequentes conditiones : **A**) Ut judicium sit **justum**, i. e. *publica auctoritate* habitum ; secus non ex defectu *lenitatis*, sed *ex delicto* incurreretur irregularitas. **B**) Ut mors vel mutilatio **de fact** › sequatur ; secus, si exsecutio sententiæ undequaque impediatur. **C**) Ut cooperatio fuerit **proxima**, ita ut vel processus, vel sententiæ, vel exsecutionis fuerint revera participes.

Hinc irregulares fiunt : **a**) accusatores, testes ultronei, advocati seu procuratores contra reum ; **b**) judices eorumque assessores, scribæ seu tabelliones, qui sententiam dictant vel publicant ; **c**) lictores, apparitores, qui reum comitantur ad supplicii locum et qui eum mutilatione vel capite plectunt. Hi enim omnes *proxime* cooperantur **Contra** irregularitatem non incurrunt, utpote *remote* tantum cooperantes : **a**) princeps constituens judices, condens leges contra malefactores in genere, modo non mandet, ut hic in particulari occidatur ; multo minus, si pœnam mortis impositam mitiget, cum tunc potius *juxta* quam *contra* lenitatem agat. Nec **b**) opifex qui furcam fecit ; nec **c**) confessarii assistentes, licet præter intentionem præberent occasionem mortis sententiam citius exsequendi, ut si impetrent, quod reus per viam solito breviorem ducatur, ne ita matris suæ domum transeat ; nec **d**) meri spectatores,

quamvis tamen clerici, sic agentes, possent ab Ordinario puniri et, si in sacris constituti sint, saltem venialiter peccare videantur.

D) Ut cooperatio fuerit **sponte** facta. Ex quo capite ab irregularitate eximuntur : **a**) laici et clerici, si in causa propria ob damnum sibi, ecclesiæ suæ, consanguineis aut domesticis illatum, penes judices laicos reum accusent, licet morte plectendus sit, quippe quodam jure defensionis utuntur ; dummodo tamen ante sententiam prolatam, *exterius*, licet ficte, protestentur, se non petere nec velle pœnam sanguinis, sed solum agere ad suum interesse. Item **b**) cessat irregularitas, si quis accuset ad vitandum grave damnum proximi aut reipublicæ, quoties aliter vitari non potest, ut si detegat apud judicem conspirationem rebellium ; quia tunc accusatio cadit sub præcepto charitatis, neque in eo casu protestatio necessaria est. Tandem **c**) ab irregularitate eximuntur testes, si accesserint compulsi metu, vel justo præcepto coacti, proindeque etiam cives jurati (gallice *membres du jury*) quibus, ex præscripto legum injunctum est de facto perpetrati delicti pronuntiare coram tribunali, quamvis nullam protestationem emiserint, cum nullo jure exigatur.

Demum **3°**) *ex defectu* LENITATIS irregulares sunt : **clerici in sacris constituti, aut monachi, medentes cum incisione vel adustione**, licet sint in arte periti, si inde mors vel mutilatio sequatur, et modo id egerint extra casum necessitatis, aliis nimirum peritis non absentibus.

R. Ad 2um) *Ratio* hujus irregularitatis est : quod altaris ministros deceat imitari mansuetudinem Christi, qui pro suis crucifixoribus Patrem oravit ; qui mulierem in adulterio deprehensam noluit morte dignam pronuntiare ; qui denique pertransiit benefaciendo et sanando omnes.

Q. 12. *Quinam* sint irrregulares *ex defectu* FAMÆ ?

R. Qui laborant infamia *juris*, i. e. quæ ex juris dispositione incurritur, sive ob delictum alienum sive ob vile officium quod quis inculpabiliter exercuit.

Explan. Ex **1°**) **capite** irregulares sunt : filii et nepotes eorum qui violentas manus in Cardinalem injecerunt ; filii damnatorum ob delictum læsæ majestatis ; filii usque ad 4^{am} inclusive generationem occidentis rectorem ecclesiæ seu juris patronatus de quo casu agit BENED. XIV (*Syn.* XIII, XXIV, 20); filii eorum qui in hæresi *decesserunt*, usque ad secundam gene-

rationem in linea paterna ; ad primam vero in linea materna (S. C. C., 20 aug. 1678). Idque obtinet etiam in Germania, Hollandia aliisque regionibus, ubi hæretici tolerantur et mixti cum catholicis vivunt S. Off. (11 jul. 1884) ad episcopum Harlemensem, cui mittebatur decretum in Posen. ejusdem S. Congr. (25 jul. 1866) in quo legitur : *Filios hæreticorum qui in hæresi persistunt et mortui sunt, esse irregulares etiam in Germania aliisque in locis ubi impune grassantur hæreses* (N. R. T. XXII, 601). Item constat ex declaratione S. Off. (4 dec. 1890) in qua dicitur : *Hæreticos ad fidem catholicam conversos ac filios hæreticorum qui in hæresi persistunt vel mortui sunt, ad primum et secundum gradum per lineam paternam, per maternam vero ad primum dumtaxat esse irregulares, etiam in Germania et in aliis locis de quibus petitur, ideoque dispensatione indigere, ut ad Tonsuram et Ordines promoveautur* (*ibid.*, XXIV, 276).

Ex **2°**) **capite** irregulares sunt : histriones quique artis ludicræ exercendæ causa in scenam prodierunt.

ART. 2. De irregularitatibus ex delicto.

Q. 13 *Quæ* sunt irregularitates ex delicto ?

R. Ex **antiquo** jure *sex* sequentes numerantur : 1°) *Ex abusu sacramenti* ; seu, ut alii loquuntur, ex delicto iterati vel ab hæretico suscepti baptismi. 2°) *Ex abusu Ordinis*, seu ex Ordinis usurpatione aut illicita susceptione. 3°) *Ex violatione censuræ*. 3°) *Ex delicto infamante*. 5°) *Ex homicidio* vel *mutilatione*. 6°) *Ex bigamia similitudinaria* (q. 10). Quibus ex **novo** jure, scil. ex recenti decreto S. C. C. (25 maii 1893, N. R. T. XXV, 354) addenda est 7°) irregularitas quam incurrunt clerici nondum sacerdotio initiati propter *turpe Missarum mercimonium* ; ita ut *inhabiles* fiant ad superiores Ordines recipiendos, si deliquerint contra decisiones quæ ab eadem S. C. C. (9 sept. 1874), approbante Pio IX, datæ fuerant : *ad cohibendam pravam quorumdam licentiam, qui ephemerides, libros aliasque merces facilius cum clero commutanda missarum ope utebantur*.

Q. 14. *Quinam* sunt irregulares ex abusu sacramenti, seu ob malam susceptionem vel iterationem baptismi ?

R. Quatuor in jure numerantur :

Explan. 1°) Qui **in adulta ætate** ab hæretico notorio baptismum suscipit, extra casum necessitatis, ut patet ex Cap. *Qui in qualibet ætate* (caus. 1, q. 7). Secus, si ante adultam ætatem ab hæreticis baptizatus est, ut constat ex S. C. C. (21 maii 1718). 2°) Adultus **scienter** rebaptizans, rebaptizatus et acolythus seu clericus rebaptizanti ministrans. Quæ quidem irregularitas pro acolytho et rebaptizante probabiliter est *partialis*, quatenus ipsi non possunt ad alios Ordines promoveri, sed possunt in susceptis ministrare ; pro rebaptizato est *totalis*. At ad eam irregularitatem incurrendam requiritur : **A**) Ut rebaptizatio sit **publica**. Ut autem rebaptizatio censeatur **publica**, etiam primum baptisma debet esse publicum : nam si publice ignoretur primum, quomodo publice cognoscetur alterum esse secundum. Ita DD. communiter. Contradicit tamen Reiff. *Theol. Mor*, tr. XIII, dist. III, q. 2, n. 23) cum quibusdam aliis. Unde habetur dubium juris, nec proinde irregularitas intelligitur cum certe in jure non exprimatur. Nec valet dicere cum *Sylvio*, in casu irregularitatem incurri ex consuetudine, licet delictum sit occultum : quia nomine *juris canonici* non venit consuetudo (q. 4). **B**) Ut adsit **gravis culpa**. Hinc non contrahitur irregularitas, quando justa de causa secundum baptisma ministratur *sub conditione*. Si vero *absque justa causa* fiat, utrum incurratur, DD. *disputant*. Multi **negant** : quia leges pœnales debent intelligi cum effectu : atqui qui *sub conditione* rebaptizat, etsi sciat primum baptisma fuisse rite collatum, revera non baptizat, quia apposita conditio de præsenti vel de præterito, si non subsistat, semper actum impedit. Alii **affirmant** cum Bened XIV (*Syn.* VII. VI, 3) ; quibus suffragatur auctoritas Cat. Rom. necnon S. C. C., (28 april. 1781). — Quidquid sit, in decreto S. Off. (25 febr. 1883) dato pro Anglia, dicitur : *Irregularitatem non fuisse incursam* a sacerdotibus rebaptizantibus conversos, ab hæreticis prius baptizatos. Praxis autem horum sacerdotum erat, ut omnium baptismatum ab hæreticis collatorum invaliditas sit præsumenda, validitas autem probanda. Quæ praxis in hoc a vera norma deflectit, quod ex S. Off. (20 nov. 1878) semper examinandus sit casus particularis, et dein diversa ratione procedendum sit secundum quod baptismus collatus reperiatur validus, vel invalidus, vel maneat dubius, juxta dicta (*de Bapt.*, q. 26). Cfr. N. R. T. (XVI, 263).

Q. 15. *Quinam* sunt irregulares ex abusu Ordinis seu 1°) ob ordinum usurpationem ; 2°) ob illicitam susceptionem ?

R. Ad 1um) *Ob Ordinum usurpationem* irregulares sunt : *clerici exercentes Ordinem sacrum, quem non habent,* dummodo *serio, scienter* et *solemniter* ministrent. Constat ex cap. 1, et 2, *de clerico non ordinato ministrante.*

Explan. Dixi : 1°) **clerici** ; quare si laicus celebret, non fit irregularis. Dixi : 2°) **Ordinem**, non jurisdictionem ; et ideo simplex sacerdos non fit irregularis excipiendo confessiones sacramentales : quia hic revera exercet actum ordinis, quem jam habet, licet careat jurisdictione (S. Lig. VII, 359) ; adeoque nec diaconus, sine delegatione presbyteri, extra casum necessitatis, solemniter baptizando : quia potestas baptizandi diaconis ex Ordinatione inest tota, prout presbyteris absolvendi, delegatio vero seu commissio jurisdictionem dumtaxat confert. Dixi : 3°) **sacrum** ; quare ministrans in minoribus, quos non habet, non fit irregularis, cum in istis soleant etiam laici adhibitis vestibus celebrare. **Excipe** tamen : nisi alicubi vigeat consuetudo, ut Ordines minores a *solis* clericis, his Ordinibus initiatis, exerceantur. Dixi : 4°) **serio** ; nam si per jocum fit aut ludum, aut docendi causa, irregularitas non incurritur, cum tunc non exercetur Ordo, sed ejus exercitium repræsentatur. Dixi : 5°) **scienter** ; unde si quis ex ignorantia etiam crassa ministret in Ordine quem non habet, credens ministerium, quod exercet, esse sui Ordinis, non fit irregularis. Dixi : 6°) **solemniter**, i. e. cum ornamentis Ordinis propriis ; si ergo clericus non subdiaconus cantat in missa solemni epistolam sine manipulo, non fit irregularis. Quod numquam permitti potest laico ; clerico autem tantummodo quando *vera urgeat necessitas* (S. R. C., 17 jul. 1894, n. 3832). Contra fit irregularis, si exercendo in choro munus hebdomadarii seu officiatoris solemniter caneret orationem cum *Dominus vobiscum* : quia tale ministerium ex consuetudine a sacerdotibus seu diaconis exercetur (S. Lig., VII, 358).

R. Ad 2um) *Ob vetitam Ordinum susceptionem* irregularis est : qui post matrimonium, etsi non consummatum, *uxore invita, ordinatur in sacris*, ut constat ex Extrav. « Antiquæ concertationis » (*de voto*). Non vero, ut tradunt plures, qui ordinatur *ab episcopo non suo*, vel a suo, sed *excommunicato* aut *hæretico denuntiato* ; neque qui sine *absolutione a censura*, ut constat ex S. C. C. (13 jan. 1688) ; vel *ante legitimam ætatem*, vel *extra tempora*, vel *per saltum*, vel *non observatis interstitiis*, nec qui *furtive*,

i. e. omisso examine vel in eo reprobatus obrepit ad Ordines, nisi episcopo id sub excommunicatione prohibente.

Q. 16. *Quinam* sunt irregulares EX VIOLATIONE CENSURÆ ?

R. Irregulares ex violatione censuræ *dupliciter* distinguuntur :

Explan. 1°) *Clericus*, ligatus *excommunicatione majori, interdicto* vel *suspensione*, si, **serio, scienter**, ac **solemniter**, Ordinem *sacrum*, quem habet, *exercet*, (vel etiam *minorem*, si alicubi forte vigeat consuetudo ut hi Ordines a solis clericis his Ordinibus initiatis exerceantur), nisi excusetur ratione necessitatis proximi, vel infamiæ vitandæ, vel metus gravis. Constat ex Cap. 18, *de Sent. excomm.*, in 6. — **Hinc**, positis juxta dicta ponendis, si sacerdos suspensus ab Ordine celebrat, aquam de more benedicit, sacramentaliter absolvit fit irregularis ; contra episcopus a Pontificalibus suspensus, si missam, etiam pontificaliter celebrat, non erit irregularis, quia actum principaliter Ordinis presbyteralis exercet (S. Lig., VII, 314). Qui vero **dubitans**, se esse ligatum censura majori, exercet actum Ordinis, evadit irregularis, si revera erat ligatus ; secus vero, si postea comperiat, quod revera non erat tunc ligatus : nam irregularitas non incurritur ob conscientiam erroneam, sed ob violationem veræ censuræ. Imo, neque evadit irregularis, qui, *deposito tali dubio*, v. g. celebrat, quamvis postea comperiat, quod revera erat tunc ligatus : quia sic non peccavit et consequenter non incurrit pœnam irregularitatis.

2°) *Sacerdos* **celebrans in loco interdicto** sine condicionibus requisitis. Ita ex cap. 18, *de Sent. excomm.*, in 6. Reliqui, qui citantur, vel **certo** non sunt irregulares, vel **utrum** sint, DD. *disputant* ; unde habetur dubium *juris*, ac proinde cessat irregularitas.

Q. 17. *Quinam* sunt irregulares *ex delicto* INFAMANTE ?

R. Sunt committentes delictum inducens infamiam *juris*, i. e. cui a jure annexa est infamia, ut constat ex Cap. *Infames* (caus. 6, q. 1).

Explan. Tales inter alios sunt *sodomitæ*, *perjuri*, *adulteri*, *incestuosi*, *apostatæ* a fide, *hæretici* formales, *schismatici*, *insequentes hostiliter Cardinales*, *raptores mulierum*, *monomachi* seu *duellantes*, eorumque *patrini*, etiamsi duellum fiat armis

lethalibus quæ non videntur inducere proximum ac facile mortis periculum, ut si committatur cum parvo cultro inter Germaniæ universitatum alumnos, ut constat S. C. C. (9 aug. 1890). Qui *duellantes* eorumque *patrini* incurrunt præterea irregularitatem ex delicto *homicidii* seu *mutilationis*, si ex duello homicidium vel mutilatio sequatur (*de præc. Decal.*, q. 140), at delictum infamans, si excipias delictum *homicidii* seu *mutilationis*, necnon, juxta probabiliorem sententiam, crimen *hæreseos*, debet esse **publicum** ; alias non sequitur diminutio famæ. Ex quo infertur generaliter quod ob crimina *occulta* non incurratur irregularitas ratione *infamiæ*. Si tamen postea crimen fieret publicum, statim oritur infamia, sicque incurritur irregularitas. Unde docet Laym. : quod commisso hujusmodi crimine infamante, etiamnum *occulto*, contrahatur infamia *fundamentaliter* atque in radice ; accedente autem ejus publicatione, efficiatur infamia *formaliter*, inducens irregularitatem ipso facto. — Dixi : **1°**) *si excipias delictum* **homicidii** *seu* **mutilationis**, quod sufficit esse occultum, ut constat ex speciali juris constitutione, ut infra dicetur. Dixi : **2°**) *necnon, juxta probabiliorem sententiam, crimen* **hæreseos** : quia hæretici, credentes hæreticis eorumque receptores, defensores et fautores in cap. 2, *de hæreticis* in 6° indistincte declarantur irregulares, sicut indistincte excommunicantur. Attamen, juxta Reiff. *de hæreticis* n. 255, « non *improbabile* videtur quod nec hæreticus *occultus*, nec receptores vel defensores illius sint irregulares, » uti cum aliis tenet Laym. Nec obstat, quod Clem. VIII potestatem fecerit Inquisitoribus dispensandi ab irregularitate ex hæresi *occulta*, ut refert Suarez : notum enim est, has facultates plerumque concedi *ad cautelam*. — Itaque habetur *dubium juris*, nec proinde irregularitas intelligitur.

Q. 18. *Quinam* sunt irregulares *ex dilecto* : 1°) homicidii 2°) mutilationis ?

R. Ad 1um) *Ex delicto* homicidii irregulares sunt, qui hominem, adeoque et fœtum animatum, *injuste* occidunt, sive crimen *publice*, sive *clam* patratum sit, dummodo occisio fuerit *voluntaria* sive *in se*, sive *in causa*, ita ut sit peccatum mortale.

Explan. Dixi : **1°**) **injuste** ; quare irregularis non fit, qui, *servato moderamine inculpatæ tutelæ* (*de præc. Decal.*, q. 137) occidit injustum aggressorem tum vitæ propriæ, tum vitæ

alterius innocentis, tum, juxta communiorem sententiam, libertatis, honoris, vel bonorum temporalium, sive sui, sive alterius. — Dixi : **2°**) *sive crimen* **publice**, *sive* **clam** *patratum sit* Istud enim crimen, quamvis sit *occultum*, inducit irregularitatem, ut habetur in cap. ult. *de temporibus ordinationum* juncto Trid. S. 24, *de Ref.*, c. VI. *Liceat.* — Dixi : **3°**) **voluntaria**; unde irregularitas non incurritur ex homicidio mere *casuali*, quod contingit præter intentionem operantis, adeo ut hic neque directe neque indirecte illud intenderit dando causam ejus valde propinquam, etsi forte culpam admiserit, debitam non adhibendo diligentiam ad illud præcavendum, ut si pater vel magister filium vel discipulum moderate verberant et postea casu mors accidat ; quamvis occidens dederit operam rei *illicitæ* vel *periculosæ*, ut si clericus in venatione, quæ ei prohibetur, casu hominem occiderit. — Dixi : **4°**) **sive in se, sive in causa.** Hinc irregularitatem incurrunt : **A**) non solum homicida qui de facto alterum occidit, quamvis unum pro alio errans occiderit, quia revera culpabiliter sanguinem fudit ; sed etiam **B**) qui mandavit occidi, etsi vulnerari tantum, non occidere mandaverit, vel mandato suo id tantum effecerit, ut alter citius occideretur, dummodo certo sibi constet, vere hominem mandato suo occisum fuisse ; **C**) qui se mutuo excitant, licet unus tantum occidat ; et ita omnes *sponte* prœliantes in bello injusto irregulares fiunt, si ibi aliquis pereat (pag. 334) ; **D**) qui vi aut dolo fecerint, ne occisus sibi vel ne alius ei prospiceret ; secus si alteri tantum persuaserint, ne occiso opitularetur.

Utrum vero irregularitatem quoque contrahant : **1°**) qui consilium dederit occidendi ; **2°**) qui opem præbuerit ad patrandum homicidium ; **3°**) qui illud non prohibuit, cum ex justititia prohibere debuisset ; **4°**) qui ratum homicidium habuit ; inter DD. *controvertitur*. Alii **affirmant** ; alii **negant** : quia irregularitas non incurritur, nisi in jure sit expressa ; quamvis interim fateantur, tales peccare mortaliter contra justitiam et ad restitutionem damni teneri, necnon indignos esse, qui ad altaris ministerium admittantur. Ex quo **inferunt**, non incurrere irregularitatem judices et officiales non impedientes homicidia, quamvis ad id teneantur ex justitia ; nec clericum qui cognovit fœminam, quæ ex ipso concepit, et sciens ipsam procurare abortum fœtus animati tacet, et non impedit : tum propter dicta, tum quia pater non tenetur lege justitiæ defendre vitam filii, sed lege pietatis et officii paterni, ut notat Lessius.

R. Ad 2um) Irregulares sunt *ex delicto* mutilationis, qui

injuste sive alium, sive seipsos, *voluntarie* mutilant, etiamsi id fecerint *occulte*.

Explan. Tunc autem *proprie* habetur **mutilatio**, non quidem quando aliquis vulneratur, sed quando *membrum abscinditur*, i. e. quando *realiter separatur* a corpore *membrum proprie dictum*, seu pars aliqua principalis quæ in corpore propriam et a ceteris distinctam functionem præstat, ut pes, manus, oculus, mamilla, uterque testiculus. Immo, ubi agitur de mutilatione *sui ipsius*, minor mutilatio sufficit ad irregularitatem incurrendam (*De præc. Decal.* q. 129), ut adeo quis irregularis fiat *ob sævitiam*, licet membri *partem* tantum sibi absciderit.

Resol. 1. Defectu **abscissionis** seu separationis, irregularis non fit : qui alicui membrum tantum graviter vulnerat, deformat, vel etiam totaliter inutile reddit, ut si quis obcœcaverit hominem privando visu, dummodo oculum non eruat : quia jura loquuntur de sola reali mutilatione, abscissione et amputatione membrorum ; unde non valet argumentum, quod oculus excœcatus, licet secundum apparentiam non sit mutilatus, reipsa tamen ablatus censeatur. **Resol. 2.** Defectu **membri** proprie dicti, non fit irregularis : **1°**) qui alteri amputaret *auriculas* vel *nasum*, dummodo non tollat etiam auditum vel olfactum, quia sic mutilaret membrum ; **2°**) qui *dentes* evelleret, quia non reputantur membra ; aut *ungues*, *capillos*, *barbam* abscinderet ; **3°**) qui viro *unum* tantum *testiculum* auferret : quia unus non habet officium ab altero diversum, cum uterque ad eamdem operationem concurrant ; secus dicendum, si mulieri vel unam *mamillam* abscinderet, quia unaquæque mamilla proprium officium habet ; **4°**) qui amputaret alteri pollicem *vel* indicem : quia non membrum, sed membri partem amputat. In casu tamen jussit S. C. C. (19 jul. 1687), ut peteret dispensationem *ad cautelam*. At si amputaret *omnes digitos* vel pollicem *simul* et indicem, ex communi DD., irregularitatem incurreret, quia id, quod manet, non potest amplius dici membrum, cum absolute usum proprium habere non possit. Idem dicunt de eo, qui non habenti manum vel pedem abscinderet brachium vel crus : cum hæc sint magna pars membri inservientis ad eorum usum ; aut amputaret manum ei, qui caret omnibus digitis. Utrum **5°**) irregularis fieret, qui alteri injuste amputaret membrum plane *aridum* vel *emortuum*, DD. *disputant*. Alii **affirmant** : quia proprie est hominis mutilator. Alii **negant** : quia talis non esset mutilatio formalis. **Resol. 3.** Irregularis foret **ob sævitiam**, qui *sibi* membri partem, v. g. digitum,

nasum, auriculam, immo digiti partem absciderit, aut seipsum eviraverit, quamvis fecerit amore castitatis vel putans se obsequium præstare Deo (Cap. V, dist. 55).

Q. 19. *An* incurritur irregularitas in dubio *facti* de homicidio vel mutilatione ?

R. *Sub distinctione*, prout dubitatur vel de corpore delicti, vel de influxu in illud.

Explan. Ubi **non constat**, homicidium seu mutilationem fuisse patratam, seu, aliis verbis : quandocumque **dubitatur de corpore delicti**, utrum scilicet homicidium vel mutilatio alicujus reipsa secuta sit necne, etsi constaret de cooperatione physica vel morali, *Negative* ; unde post factam diligentem inquisitionem, dubio quocumque perseverante, secure procedis in sacris. — **Hinc** non est habendus ut irregularis, qui abortum procuravit, dubitans an fœtus animatus esset necne, quia tunc non constat proprie de homicidio. Quam sententiam S. Lig. (III, 396 et VII, 347) vocat *veriorem*.

Ubi **constat de corpore delicti**, sed tantum **dubitatur** utrum tua actione in illud influxeris, *subdistinguendum* est. Vel enim agitur **de homicidio**, vel **de mutilatione**. — Si **primum** : *Affirmative* ; quia ob specialem indecentiam et deformitatem, si postea innotesceret homicidam ad sacrum ministerium accessisse, ita speciatim in jure expressum est (cap. XX et XXIV, *de homic.*). Unde, homine occiso, qui dubita an ipse illum occiderit, irregularis est. — Si **secundum** : *Negative*, quia, pro solo dubio *homicidii* lex irregularitatem imposuit. Cfr. S. Lig. (VII, 347, dub. 3).

CAP. 3. DE IRREGULARITATIS CESSATIONE

Q. 20. *Quibus* modis *cessat* seu *tollitur* irregularitas ?

R. Tollitur per cessationem causæ, per ipsum jus et per dispensationem.

Explan. Tollitur : **1°** Per **cessationem causæ**, ob quam est inducta, si irregularitas sit ex defectu, saltem regulariter loquendo, cum tunc tota ratio illius deficiat. Dixi **A) ex defectu** : quia si esset *ex delicto*, non cessat per delicti cessationem. Dixi **B) regulariter** : nam sunt quæ non cessant per cessationem causæ, qualis est irregularitas ex defectu : *sacramenti* (q. 10) ; *lenitatis* (q. 11) ; *famæ* (q. 12). — Tollitur : **2°**) Per **statutum generale juris**. Sic irregularitas ex defectu

natalium tollitur : tum *professione religiosa* ; tum *legitimatione canonica*. — Ad **professionem** quod attinet, constat ex cap. Ut filii, ubi legitur : *Filii presbyterorum et ceteri ex fornicatione nati ad SS. Ordines non promoveantur, nisi aut monachi fiant, vel in congregatione canonica regulariter viventes ; prælationem vero nullatenus habeant.* Unde hæc irregularitas tollitur tantum quoad *Ordinum* susceptionem ; quare religiosus non potest promoveri ad *prælaturam*, et si religionem dimiserit, non poterit obtinere *beneficia*, præsertim curam animarum habentia, sine dispensatione. — Quod vero **legitimationem canonicam** attinet, hæc duplici modo fieri potest **A**) *ab homine*, i. e. per rescriptum R. Pontificis, ad quem solum pertinet legitimare quoad spiritualia i. e. aliquem reddere habilem ad Ordines, beneficia, perinde ac esset legitimus ; B) *ab ipsomet jure*, ut habetur in cap. Tanta, tit. *Qui filii sint legitimi*, ubi dicitur filios illegitimos *naturales* (q. 8) legitimari per subsequens matrimonium parentum, etiam irritum, si bona fide neque neglectis denuntiationibus initum fuit. — Tollitur : 3°) Per **dispensationem**.

Q. 21. *Quis* potest dispensare super irregularitatibus ?

R. *Sub distinctione.*

Explan. 1°) R. *Pontifex*, et quidem solus, **jure proprio** potest dispensare super omnes irregularitates juris ecclesiastici. Ratio : quia qui legem condit, eam potest relaxare, et inferior non potest in lege superioris dispensare.

2°) Ex delegatione generali RR Pontificum, in jure expressa, scilicet in Trid. (S. 24, *de Ref., Liceat*) *Episcopi* cum suis subditis dispensare possunt in omnibus irregularitatibus **ex delicto occulto**, i. e. quod non possit per duos testes probari, et **ad forum contentiosum nondum deducto**, i. e. cujus delatio nondum facta est judici nec reo intimata : excepta ea, quæ oritur *ex homicidio voluntario*, i. e. ut heic interpretantur DD., quod quis sponte et ex proposito admisit, ut adeo non comprehendatur hoc loco homicidium quod quis admisit, ut se tueretur, etsi multum excesserit moderamen inculpatæ tutelæ, nec cujus quis reus fuerit tantum in causa. Interim hæc facultas dispensandi non competit episcopis illarum regionum, in quibus decreta disciplinaria Trid .non sunt recepta, ut declaravit S C. C. ap. Fagn. (cap. *Dilectus*, 15, *de tempor. Ordinat.*). Et merito quidem, ut notat Bened. XIV (*Syn.* IX, v, 2), inquiens : *Neque æquum est, ut id commodi ex Con-*

cilio reportent qui ejus onera subire detrectent. Cfr. N. R. T. XXII, 395.

At in irregularitatibus **ex defectu** episcopi *regulariter* nihil possunt. Dico **regulariter** ; nam dispensare possunt : **A**) Cum *illegitimo* sed tantum ad Tonsuram, Ordines minores et ad beneficium simplex, non requirens majorem Ordinem. **B**) *Urgente magna necessitate,* quando dispensandus Romam personaliter adire nequit, dummodo irregularitas ex defectu sit *occulta*. Hujusmodi necessitas sæpius contingere potest quoad Ordines *exercendos* ; vix autem quoad eorum *susceptionem*, nisi ordinatio sine gravi perturbatione, scandalo aut infamia differri nequiret. **C**) *In casu dubii.* Sed tunc dispensatio non fit nisi ad cautelam, cum in materia irregularitatum ex communi doctrina admittatur, *per se* licitum esse, non tantum in dubio *juris*, sed etiam in dubio *facti*, se gerere veluti nulla sit irregularitas (q. 4). — **Episcopum** autem heic intelligimus, si agatur de ordine *suscipiendo*, eum cujus est ordinare ; si vero de ordine *exercendo*, etiam episcopum quasi-domicilii. Imo probabile est, episcopum tunc dispensare posse etiam clericum *alienum*, si non accesserit *in fraudem* sed bona fide, ut non privetur consolatione sacrum mysterium celebrandi.

3°) Quando autem dispensare possunt **Episcopi**, possunt etiam *Prælati regulares* cum suis subditis, et *confessarii regulares* cum sæcularibus (S. Lig., VII, 356 et 396), saltem si talis facultas ipsis fuerit concessa.

Q. 22. *Quænam* sunt observanda circa modum *postulandi* et *exsequendi* dispensationem super irregularitatibus ?

R. Observentur sequentia.

Explan. 1°) Si **Papam** adire necesse sit, libellus supplex porrigatur S. Pœnitentiariæ vel Datariæ, prout irregularitas est *occulta* vel *publica*. **2°**) In libello exponatur **a quanam irregularitate** et **ad quem effectum** postuletur dispensatio. Ratio *primi* est : quia non tolluntur, nisi quæ exprimuntur. Ratio *secundi* est : quia dispensatio quantumvis absolute sit facta, non censetur comprehendere prælaturam majorem neque etiam officium et beneficium præsertim cum cura animarum, siquidem, ut traditur in regulis Juris : *in concessione generali ea non veniunt quæ superior forte non esset in specie concessurus ;* et aliunde *quæ exorbitant a jure communi, non sunt ad consequentiam trahenda*. **3°**) Dataria Breve dispensationis dirigit ad **episcopum** vel ejus officialem. Pœnitentiaria

rem demandat communiter **confessario**. 4°) Non est specialis solemnitas requisita **ad validitatem** dispensationis ; attamen confessarius, si facultatem dispensandi super irregularitate obtinuerit, post datam absolutionem a peccatis, si ea fuerit injuncta vel sponte petita, hac utitur forma quam **præscribit** Rit. Rom. : *Et eadem auctoritate dispenso tecum super irregularitate* (vel *irregularitatibus*, si sint plures), *in quam* (vel *in quas*) *ob talem causam* (vel *tales causas*, eas exprimendo) *incurristi* ; *et habilem reddo et restituo te exsecutioni Ordinum et officiorum tuorum. In nomine Patris*, ✝ *et Filii et Spiritus Sancti. Amen.* Si nullum habeat Ordinem, dicatur : *Habilem reddo te ad omnes* Ordines *suscipiendos*, vel etiam ad alia, juxta tenorem mandati. 5°) Licet sacerdos simpliciter approbatus super irregularitate dispensare nequeat, potest tamen a peccatis irregularitatem adnexam habentibus, si illa non sint reservata, **absolvere** : irregularitas enim ex se non arcet nisi a sacramento Ordinis et stare potest cum statu gratiæ.

DE POENIS CANONICIS

Præambulum. Disserendum superest de **Pœnis Canonicis**. Quem tractatum, absolutis prius quibusdam NOTIONIBUS PRÆVIIS circa *quidditatem* et *distinctionem* pœnarum canonicarum, **duplicem** in partem dividemus.

Prima pars erit de pœnis **vindicativis**, scilicet : de *depositione*, et *degradatione* ; ubi et sermo erit de *cessatione a divinis*. **Secunda** pars tractabit : de pœnis **medicinalibus** seu **censuris** et DUPLEX erit sectio. PRIMA SECTIO erit de *censuris in genere* ; ubi, sub diversis capitibus, agetur : 1°) de *quidditate* et *divisione* censurarum ; 2°) de *potestate ferendi* censuras, ubi de *forma essentialiter servanda* et *monitionibus præmittendis* ; 3°) de *subjecto* censuræ ; 4°) de *materia* censurarum ; 5°) de *causis excusantibus* ab incurrendis censuris ; 6°) de *absolutione* censurarum SECUNDA SECTIO erit de *censuris in specie*, scilicet 1°) de *excommunicatione* ; 2°) de *suspensione* ; 3°) de *interdicto*.

His addetur *Duplex Appendix*, quarum *prima* complectetur **Adnotationes** in Const. PII IX *Apostolicæ Sedis*, qua censuræ *latæ sententiæ* limitantur ; *secunda* vero : **Adnotationes** in Const. LEON. XIII. *Officiorum ac munerum* quæ tractat de *prohibitione* et *censura librorum*.

Notiones præviæ.

Q. 1. *Quid* 1°), et 2°) *quotuplex* est PŒNA *canonica* ?

R. Ad 1um) *Pœna canonica* est justa delictorum coercitio, quæ ab Ecclesia seu potestate ecclesiastica per canones vel secundum Canones infligitur, vel *in rei castigationem*, adeoque in bonum ipsius societatis seu disciplinæ publicæ custodiam ; vel *in rei emendationem*, adeoque in bonum ipsius delinquentis.

Explan. Dicitur : **1°) per canones**, ut intelligatur pœna *ipso jure* imposita. Dicitur : **2°)** *vel* **secundum canones** ; ut

innuatur pœna *ab homine*, juxta præscriptum tamen SS. Canonum inferenda.

R. Ad 2um) Multæ sunt *pœnæ canonicæ*, quarum, ut patet ex data definitione, A) aliæ sunt pœnæ *vindicativæ*, quæ infliguntur ad punitionem delinquentis atque adeo de natura sua sunt perpetuæ, quales præcipuæ sunt : DEPOSITIO et DEGRADATIO ; B) aliæ sunt pœnæ *medicinales*, quæ principaliter ordinantur ad rei correctionem, atque adeo, recedente delinquentis contumacia, tolli debent, quales sunt CENSURÆ, quarum tres numerantur species, *excommunicatio*, *suspensio* et *interdictum*.

PARS PRIMA

DE PŒNIS VINDICATIVIS

CAP. UNIC. DE DEPOSITIONE ET DEGRADATIONE. UBI DE CESSATIONE A DIVINIS

Q. 2. *Quid* est DEPOSITIO ?

R. Depositio est pœna canonica *vindicativa*, per quam clericus, ob enorme crimen, privatur in perpetuum Ordinis exercitio, jurisdictione et beneficio, retento tamen privilegio clericali canonis et fori.

Explan. Dixi : 1°) **ob enorme crimen**, et solummodo in casibus in jure expressis ; unde quamvis ex jure antiquo ferri possit depositio ob clerici adulterium, stuprum, furtum, homicidium et his majora crimina, hodie tamen ob hæc ferri non debet, nisi ex circumstantiis evaserint valde scandalosa et atrocia. Dixi : 2°) **in perpetuum** ; unde est pœna *de se* irremissibilis, ita ut *regulariter* nonnisi ex plenitudine potestatis pontificiæ depositus in pristinum suum locum restitui possit. *Excipe*, si delictum, ob quod quis est depositus, fuerit minus adulterio, quo casu poterit episcopus dispensationem concedere post peractam pœnitentiam, ut habetur in cap. « AT SI CLERICUS » *de judiciis*. Dixi : 3°) **Ordinis exercitio** ; cum itaque depositus non privetur ipso Ordine, qui est character indelebilis, hinc etsi illicite, valide tamen exercet actus Ordinis, excepta absolutione sacramentali, quæ est etiam actus jurisdictionis ; hinc quoque non est privatus oneribus adnexis Ordini sacro,

puta obligatione recitandi horas, voto castitatis, et consequenter invaliditate matrimonii contrahendi. Dixi : 4°) **jurisdictione et beneficio** ; hinc depositus non potest extra mortis articulum quemquam valide absolvere ; hinc quoque non tantum amittit fructus beneficii, sed ipso jure privatur titulo et radice beneficii. Dixi : 5°) **retento tamen**, etc. ; unde percutiens depositum incurreret excommunicationem.

Q. 3. Dic : 1°) *quid*, et 2°) *quotuplex* est DEGRADATIO ; et 3°) *a quo* fieri debet ?

R. Ad 1um) DEGRADATIO est pœna canonica *vindicativa*, qua clericus, ob crimen gravissimum, privatur in perpetuum non solum Ordinis exercitio, jurisdictione et beneficio, sed insuper omni clericali privilegio, ita ut nulla ratio status clericalis in eo amplius sit habenda, sed a potestate sæculari judicari, in carcerem detrudi et secundum leges civiles condemnari possit, ac si laicus esset. Unde quoque violentas manus in degradatum injiciens excommunicationem non incurret. Interim degradatus tenetur ad votum castitatis et ad horas canonicas, nisi has pœna, ad quam damnatur, v. g. triremes, vel aliud impediat.

Explan. Dixi : 1°) **ob crimen gravissimum** ; unde perversitas clerici adeo patens esse debet, ut in profundum malorum jure merito pervenisse censeatur. **Casus** præcipui indicantur : *crimen hæresis manifestum*, quod maxime procedit in relapso et incorrigibili ; *falsificatio litterarum apostolicarum ; sodomia frequentata et notoria ; gravissima calumnia in proprium episcopum*. Dixi : 2°) **in perpetuum** ; unde juste degradatum nullus alius præter Pontificem restituit.

R. Ad 2um) DEGRADATIO est *duplex* : VERBALIS et REALIS. Prima, seu **verbalis**, est ipsa degradationis sententia ; secunda, seu **realis**, est tristissima illa cæremonia, in PONTIFICALI ROM. descripta, qua episcopus clericum verbali degradatione jam condemnatum sacris spoliat insignibus et curiæ tradit sæculari. Et quidem **jure antiquo** statutum fuerat, ut in degradatione **diaconi** interessent *tres episcopi* ; in degradatione **presbyteri** *sex* ; et in **episcopi** degradatione *non minus duodecim*. At **jure novissimo** TRIDENTINI (S. 13, c. 4, *de ref.*),

episcoporum loco permittuntur *abbates* vel *alii in dignitate ecclesiastica constituti*.

R. Ad 3um) DEGRADATIO clerici *sæcularis*, etiam presbyteri, spectat ad proprium episcopum. DEGRADATIO clerici *religiosi exempti* spectat ad R. Pontificem, nisi ex consuetudine aut privilegio spectet etiam ad Prælatum regularem. DEGRADATIO *episcopi* unice spectat ad Papam.

Q. 4. *Quid* 1°) est CESSATIO A DIVINIS, et 2°) *quinam* sunt ejus EFFECTUS ?

R. Ad 1um) CESSATIO A DIVINIS, quæ etiam dicitur *suspensio organorum*, est desistentia a divinis officiis et administratione sacramentorum ex simplici prohibitione Ecclesiæ.

Resol. Hinc non est proprie **pœna canonica**, cum æqualiter respiciat innocentes et delinquentes, sed simplex prohibitio facta in signum gravissimi doloris ab Ecclesia concepti ob gravem injuriam sibi vel divino honori illatam, qualis est violenta abductio episcopi, publica Eucharistiæ profanatio, furtum sacrilegum et gravissimum in Ecclesia commissum, etc. ; afficitque omnes, qui in eo loco sunt.

R. Ad 2um) Effectus cessationis a divinis spectant officia divina, sacramenta et sepulturam ecclesiasticam.

Explan. Per eam *certo* prohibentur : **1°) publica officia divina** ; **2°) administratio sacramentorum** in loco, in quo est illa cessatio, non tamen *omnium* : quia ea possunt sacramenta administrari, quæ possunt in INTERDICTO, cum quo tamen CESSATIO A DIVINIS, quippe ne quidem *pœna* sit, nullatenus est confundenda ; unde quoque qui eam impositam violat, etsi graviter peccet, irregularis tamen non fit, cum nullam censuram violet. *Utrum* **3°)** prohibeatur **ecclesiastica sepultura** DD. *disputant*. Alii **distinguunt** : scilicet *affirmant* quoad LAICOS, sed *negant* quoad CLERICOS. Alii simpliciter **negant** : quia nomine divinorum officiorum, quibus privat cessatio a divinis, non venit sepultura ecclesiastica. Unde, juxta hanc sententiam probabilem, tempore CESSATIONIS, non solum *clerici*, quod omnes admittunt, sed etiam *laici* sepeliri possunt in loco sacro, sed absque solemnitatibus.

PARS SECUNDA

DE PŒNIS MEDICINALIBUS SEU CENSURIS

SECTIO I

DE CENSURIS IN GENERE

CAP. 1. DE QUIDDITATE ET DIVISIONE CENSURARUM

Q. 5 *Quid* est CENSURA ?

R. CENSURA, sic dicta a *Censore*, cujus in Romana Republica officium erat mores civium corrigere, ex communi DD. cum S. THOM. (*Suppl.*, q. 21-27), est *pœna ecclesiastica medicinalis, per quam homo viator, baptizatus, delinquens, contumax et subditus censuranti, privatur usu quorumdam bonorum spiritualium.*

Explan. Dicitur : **A) pœna ecclesiastica** ; per quod convenit cum aliis pœnis, v. g. *depositione* et *degradatione* ; differt vero : tum a *cessatione a divinis*, quæ pœna non est, sed prohibitio facta in signum luctus et tristitiæ ; tum ab *irregularitate* EX DEFECTU, quæ pœna non est, quippe quæ sine culpa contrahitur ; tum ab *irregularitate* EX DELICTO, quæ non tam est pœna, quam inhabilitas ad sacrum altaris ministerium ex delicto proveniens.

Dicitur : **B) medicinalis** ; i. e. inflicta ut reus emendetur et resipiscat. Ex quo tamen non inferas, censuram non posse ferri in eos, qui non videntur corrigi : quia id est *per accidens*, neque adeo tollitur vis et natura censuræ. Hinc de ratione censuræ est, ut sit vinculum *dissolubile*, per absolutionem solvendum, statim atque peccator emendatus fuerit. Per hanc autem vocem, censura differt a meris pœnis quæ infliguntur ad punitionem delinquentis, v. g. a *depositione* et *degradatione* ; item ab *irregularitate* EX DELICTO : quæ licet naturam pœnæ etiam induat, non est tamen pœna *medicinalis*, sed *mere punitiva* de se perpetua (*de Irreg.*, 91).

Dicitur : **C) homo viator, baptizatus, delinquens, contumax** et **subditus censuranti** ; ut exprimantur conditiones in illo requisitæ, in quem ferri possunt censuræ. — Nam **1°)** cum censura sit **actus jurisdictionis ecclesias-**

ticæ, ut aliquis sit ei obnoxius, debet esse *homo viator baptizatus* et *subditus censuranti*. **Hinc : a**) *anathema*, quod legitur quandoque latum in creaturas *irrationales*, v. g. in plantas aut animalia nocentia, non censuram sed meram exsecrationem significat. **Hinc : b**) dum *mortuus* excommunicatur, id cum Bill. debet intelligi : vel de quadam *exsecratione* seu *detestatione* ; vel de *declaratione* excommunicationis, quam ante mortem incurrerat et a qua non fuerat absolutus ; vel de excommunicatione *indirecta*, quatenus *directe* præscribitur vivis ne pro eo orent, aut eum in loco sacro sepeliant. Sic et mortuus ob factam pœnitentiam quandoque *absolvitur* a censuris, quatenus permittitur, ut alii eum in loco sacro sepeliant et pro eo orent. **Hinc : c**) censura ferri non potest in *judæos* aliosque *infideles* ; potest vero in hæreticos, apostatas et schismaticos : quia hi, non illi, subsunt Ecclesiæ. **Hinc : d**) *Papa* nulla censura ligari potest, quia superiorem in terris non habet, cui spiritualiter subjectus sit ; nec ullus alius superior potest incurrere censuram a se latam : quia nemo tenetur suis legibus quoad vim coactivam et pœnalem (tom. I, *De leg.*, q. 27). — **2°**) Cum sit **pœna**, supponit *delictum*. — **3°**) Cum sit **medicina**, requirit ulterius, ut delictum illud adnexam habeat *inobedientiam* seu *contumaciam*, qua reus Ecclesiæ monentis aut præcipientis auctoritatem spernere censeatur. Quod tamen non ita intelligas, quasi requiratur contumacia seu contemptus formalis : sufficit enim inobedientia generalis seu contemptus interpretativus, in hoc consistens, quod quis sciens quidpiam ab Ecclesia esse prohibitum sub censura, nihilominus illud facere non vereatur. **Hinc** censura non contrahitur ob delictum quod sub nulla censura vetitum est ; nec potest irrogari in delictum omnino præteritum, nisi habeat tractum *successivum*, i. e nisi aliquo modo perseveret ratione scandali, vel restitutionis non factæ, vel perseverantiæ, in peccato post monitionem : quia abest contumacia. Quare si suspensio vel interdictum ferretur in odium culpæ mere præteritæ, non esset censura proprie dicta, sed pœna pure vindicativa.

Dicitur : **D) usu quorumdam bonorum spiritualium** : scilicet **externorum** et **communium**, cujusmodi sunt : publica Ecclesiæ suffragia, indulgentiæ, spiritualis jurisdictio, sacrificia et sacramenta, ecclesiastica beneficia aliaque dispositioni Ecclesiæ subjacentia, quorum proinde usum activum et passivum interdicere potest, vel in toto, vel in parte. Bona enim **interna**, **propria** seu **privata**, qualia sunt character, potestas ordinis, gratia, virtutes, earumque bona opera tum se-

cundum vim merendi, tum etiam impetrandi et satisfaciendi juxta propriam operantis intentionem et applicationem, cum Ecclesiæ jurisdictioni non subsint, ab ea eripi nequeunt. Quod si censura privet aliquando etiam bonis **corporalibus** et **temporalibus**, v. g. convictu et consortio humano, ingressu Ecclesiæ, sepultura ecclesiastica et fructibus beneficii, id facit *secundario*, et *indirecte*, in quantum conducunt ad bona spiritualia. — Ideo autem additum est : **usu** ; quia de ratione censuræ est, non quidem bona ipsa, sed tantummodo ipsorum usum auferre. Sic censura *suspensionis* a beneficio privat clericum redditibus beneficii, non ipso beneficio, ut faciunt *depositio* et *degradatio*. — Ex dictis **patet**, quod propositio XLVI Syn. Pistoriensis asserens : *effectum excommunicationis exteriorem dumtaxat esse quia tantummodo natura sua excludit ab exteriori communicatione Ecclesiæ* quasi excommunicatio non sit pœna spiritualis, ligans in cœlo, animas obligans, a Pio VI merito rejecta fuerit, ut *falsa, perniciosa, in art. 23* Lutheri *damnata, ad minus erronea*.

Q. 6. *Quomodo* censura *dividitur ?*

R. Censura dividitur **1°**) Ratione **specierum** : in *excommunicationem*, *suspensionem* et *interdictum*. **2°**) Ratione **causæ efficientis** : in censuram *a jure* et censuram *ab homine*. **3°**) Ratione **formæ** qua fertur, in censuram *latæ sententiæ* et censuram *ferendæ sententiæ*. **4°**) Ratione **ministri** ad quem pertinet facultas absolvendi : in *reservatam*, a qua absolvere tantum potest ille, qui eam tulit, vel ejus successor in eodem foro, vel superior, vel appellationis Judex ; et *non reservatam*, a qua absolvere potest quilibet confessarius aut quilibet saltem episcopus, si lata sit a Concilio generali aut a Papa.

Q. 7. *Quæ* est 1°) censura a jure ; *quæ* vero 2°) ab homine; 3°) *quomodo* inter se differunt ?

R. Ad 1um) Censura a jure dicitur illa : *quæ per ipsam legem infligitur*, i. e. quæ *perpetuo* et *generali* statuto lata est contra omnes subditos, qui illud fuerint transgressi. Tales sunt censuræ juris canonici per totam Ecclesiam, constitutionum synodalium vel provincialium per diœcesim vel provinciam.

R. Ad 2um) Censura AB HOMINE dicitur ea : *quæ per mandatum infligitur*, i. e. quæ fertur a superiore ecclesiastico per sententiam seu præceptum temporale ac transitorium. Et hæc potest esse : vel 1°) PARTICULARIS, quæ alicui ob contumaciam nominatim infligitur per sententiam *particularem* : v. g. *Petrus excommunicationi subjaceat, nisi intra annum restituat ;* vel 2°) GENERALIS quæ per *generalem* sententiam fertur ; idque sive ex causa *generali* et *indeterminata* : v. g, *qui furtum sacrilegum commiserit, excommunicatus esto* ; sive ex causa et facto *particulari* : v. g. *qui nuper orto incendio quidquam abripuit, excommunicatus sit, nisi intra triduum restituat.*

R. Ad 3um) Censura a jure et ab homine quadrupliciter differunt.

Explan. 1° Censura **a jure** est *perpetua* et durat usque dum lex abrogetur. At censura **ab homine**, mortuo superiore vel jurisdictione privato, corruit, si non sit contracta. Ex quo colligitur, si judex sententiam excommunicationis in aliquem ferat sub conditione : *nisi intra mensem restituerit* et nondum elapso mense judex moriatur, non contrahi excommunicationem. 2°) Censura **a jure** semper est *generalis* et omnes subditos capaces afficit. At censura **ab homine** potest esse vel *specialis*, vel *generalis*, juxta modo tradita. 3°) Censura **a jure** non est *reservata*, nisi exprimatur ; at censura **ab homine** semper est *reservata* nisi per sententiam generalem lata sit. 4°) Censura **a jure** semper est *justa*, utpote vera lex. At censura **ab homine** potest esse vel *justa* vel *injusta*. PRIOR ea est : *quæ nullo defectu laborat ;* POSTERIOR vero : *quæ aliquo inficitur defectu* ; qui, si fuerit *accidentalis* tantum, censura erit *injusta* et *valida*, ut si feratur ex perverso motivo ; si omittatur *trina* admonitio ; si paulo gravior imponatur pœna, etc. Erit autem *injusta et invalida*, si defectus fuerit *substantialis* : sive ex parte judicis, qui jurisdictione caret ; sive ex parte subjecti, cujus culpa vel evidenter nulla est, vel non sufficienter probata ; sive ex parte juris, cujus ordo substantialis omissus est. — Interim si *publice* non constet de censuræ invaliditate, hæc ratione scandali servanda est coram iis quibus explorata non esset censuræ nullitas Violatio tamen hujus censuræ irregularitatem non induceret, *cum ipsi desit, secundum rei veritatem, canonicum fundamentum*, ut ait CABASSUT (l. V, c. x).

Q. 8. *Quæ* 1°) est censura LATÆ ; *quæ* vero 2°) FERENDÆ sententiæ ; et 3°) *quomodo* una ab altera DISCERNITUR ?

R. Ad 1um) Censura LATÆ sententiæ illa est : *quæ statim ipso facto seu crimine admisso incurritur citra ulteriorem condemnationem alicujus.*

Resol. Propositio XLVII Synodi PISTORIEN. *quæ tradit, necessarium esse juxta leges naturales et divinas, ut, sive ad excommunicationem, sive ad suspensionem, præcedere debeat* **examen personale**, *atque adeo sententias dictas* IPSO FACTO *non aliam vim habere, nisi seriæ comminationis sine ullo actuali effectu,* a PIO VI damnata fuit, tanquam *falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiæ potestati injuriosa, erronea.*

R. Ad 2um) Censura vero FERENDÆ sententiæ, quæ etiam dicitur *comminatoria*, ea est, *quæ primum incurritur per judicis sententiam condemnatoriam.*

R. Ad 3um) Varia sunt *signa* ad discernendas censuras latæ et ferendæ sententiæ.

Explan. Signa censuræ **latæ sententiæ** sunt : **1°**) istæ vel similes voces : *ipso jure, eo ipso, ex tunc, sine ulla sententia*, etc. ; **2°**) verbum præsentis vel præteriti temporis ; v. g. *sit excommunicatus, excommunicatur, excommunicationis sententia duximus innodandum, noverit se excommunicatum.* Signa vero censuræ **ferendæ sententiæ** sunt : **1°**) verba comminatoria, v. g. *præcipimus* SUB PŒNA *excommunicationis*, SUB INTERMINATIONE *anathematis* ; **2°**) verbum futuri temporis, v. g. *qui hoc fecerit, excommunicabitur*, vel *statim erit excommunicandus ;* **3°**) verba quæ judicis actionem exigunt, ut v. g. *excommunicetur, suspendatur,* etc. **In dubio**, an censura sit *latæ* an *ferendæ* sententiæ, censetur, cum BILL. et communi, esse *ferendæ*, juxta reg. juris 49 in 6 : *In pœnis benignior est interpretatio facienda.*

CAP. 2. DE POTESTATE FERENDI CENSURAS. UBI ET DE FORMA ESSENTIALITER SERVANDA ET MONITIONIBUS PRÆMITTENDIS

ART. I. De potestate censuras ferendi.

Q. 9. *An* 1°) in Ecclesia datur POTESTAS *ferendi* censuras ; 2°) *quotupliciter* hæc DISTINGUITUR ; et *quænam* 3°) requiruntur, ut VALIDE exerceatur ?

R. Ad 1um) Dari in Ecclesia *potestatem* ferendi censu-

ras, est de fide. Etenim in Conc. Const. (Sess. VIII) damnatur error Wicleffi sub n. 30 : *Excommunicatio Papæ vel cujuscumque Prælati non est timenda : quia est censura* Antichristi. Et (Sess. XV) damnatur error Joan. Huss sub. n. 19 : *Per censuras ecclesiasticas excommunicationis, suspensionis et interdicti ad sui exaltationem clerus populum laicalem sibi suppeditat, avaritiam multiplicat, malitiam protegit, et viam præparat* Antichristo. *Signum autem evidens est, quod ab* Antichristo *tales procedunt censuræ, quas vocant in suis processibus fulminationes, quibus clerus principalissime procedit contra illos qui denudant nequitiam* Antichristi, *qui clerum pro se maxime usurpabit.*

Explan. Dari in Ecclesia **potestatem** *ferendi censuras* constat *ex perpetuo usu* et *praxi,* ab ipsis Apostolorum temporibus : legitur enim de S. Paulo (I Cor. v, 3-5 ; I Tim. i, 20) quod aliquos *Satanæ tradiderit*, i. e. excommunicaverit, ut SS. PP. interpretantur. Eamdem potestatem significant illa verba Christi apud Matth. (xviii, 17) : *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus* ; ita, ait Bill., « ut exclusus sit a communione fidelium, sicut ethnici et publicani erant tunc exclusi a communione Judæorum ». Accedit ipsa *ratio* : nam ut iterum recte docet Bill., « in omni republica bene ordinata debet esse potestas privandi subditos bonis communibus, quando id ipsi meruerunt, et bonum commune exigit : id per se patet. Atqui Ecclesia, a Christo instituta, est respublica bene ordinata et censura nihil aliud est quam privatio bonorum communium spiritualium », ut patet ex dictis.

Nec **objicias** : Maledicere christiano peccatori, ipsum tradere Satanæ, hosti infensissimo et ipsum privare mediis resipiscendi, sapit crudelitatem et vergit in destructionem, non in ædificationem. Atqui ista fiunt per censuras, præsertim per excommunicationem. Ergo potestas Ecclesiæ, quæ est ad ædificationem et non ad destructionem, non est ad ferendas censuras. **Resp**. Bill. ex S. Thom. (*Suppl.*, q. 21, a. 2) : « *Dist. Maj.* Ista sapiunt crudelitatem, etc., si in iis sistatur, *Conc.* Si ordinetur ad salutem peccatoris et bonum commune, *Neg.* Ad cujus sensum *distincta Min., Neg. Conseq.* Itaque **1°**) Ecclesia maledicendo peccatori per censuras, non sistit in malo quod irrogat, sed illud ordinat ad bonum illius, sicut medicus aliquod nocumentum infert infirmo, ut sectionem, per quam ab infirmitate liberatur. **2°**) Non est inconveniens quod, qui non est desperatus,

hosti tradatur, non damnandus, sed corrigendus, præsertim cum sit in potestate ex hostis manu ipsum, cum voluerit, eripere. 3°) Non privatur excommunicatus omnibus mediis resipiscendi, sed aliquibus tantum ; et hoc quandoque expedit ejus bono, ut pudore suffusus humilietur et agnoscens suam miseriam ab ea resipiscat. Sic Deus aliquando hominem relinquit, ut subtractis auxiliis quibus a malo præpediebatur suam infirmitatem cognoscat, et humilis ad Deum redeat, a quo superbus recesserat. Sic in humanis infirmus qui non vult obedire medico, ab eo deseritur, ut desertus, premente necessitate, ipsum requirat et obediat. » Tum addit Bill. : « Si quidam SS. Patres videantur improbare censuras, loquuntur de iis qui non intuitu boni, sed ex odio aliquos separant ab Ecclesia sine spe redeundi. »

Resol. Ex dictis sequitur, hanc potestatem ortum suum habere ab ipso **jure divino**, licet determinatio censurarum sit *juris humani ecclesiastici.*

R. Ad 2um) Potestas ferendi censuras *dupliciter* distinguitur : *ordinaria* et *delegata.* Prior competit alicui ex vi officii ; posterior ex commissione alterius, cujus vicem gerit. Et quidem 1°) potestas **ordinaria** est in omnibus et solis prælatis ecclesiasticis habentibus jurisdictionem ecclesiasticam fori *externi* non impeditam,

Resol. 1) Itaque potestas ordinaria respectu totius Ecclesiæ est in R. Pontifice, et Conciliis generalibus tantum ; in aliis vero solum respectu sibi subditorum in foro externo, quales sunt : Episcopi in suis diœcesibus, etsi tantum sint confirmati et nondum ordinati : quia ferre censuram non est actus ordinis, sed solius jurisdictionis ; Archiepiscopi tum in diœcesibus propriis, tum in diœcesibus suffraganeorum tempore visitationis, necnon cum agitur de causa ad eorum tribunal delata : quia tunc jurisdictione in suffraganeos pollent ; prædictorum Vicarii generales, cum unum tribunal cum episcopis constituant ; Legati a latere in provincia suæ legationis ; Cardinales in ecclesiis sui tituli ; sede vacante Capitulum, dein Vicarius capitularis ; Concilia provincialia in tota provincia ; Abbates et Superiores regularium respectu suorum subditorum. **Resol. 2.** Non est autem in Parochis, utpote quibus in suos parochianos sola competit jurisdictio fori interni pœnitentialis, licet ex S. Thom. (*Suppl.*, q. 22, a. 1) et cap. Cum ab Ecclesiarum (*de off. jud.*) id in certis casibus olim fuerit a jure concessum parochis. **Resol. 3.** Neque in Abbatissis, quia jurisdictionis ecclesiasticæ

sunt incapaces, saltem *jure humano*; unde si aliquando dicantur suas subditas vel etiam clericos sibi subjectos posse ab officio et beneficio suspendere, id non de suspensione quæ sit censura, sed de simplici prohibitione celebrandi et subtractione fructuum debet intelligi. Quod patet ex ipso cap. DILECTA (*de majorit. et obed.*), ubi Pontifex jubet cuidem Abbati, ut *per censuras* compellat hos inobedientes parere ABBATISSÆ, quod clare ostendit ipsam ferre non potuisse censuram.

2°) Potestas vero **delegata** est in iis, quibus est commissa legitime ab habentibus potestatem ordinariam. Dixi : **legitime** ; unde excluduntur illi, qui sunt incapaces talis commissionis vel jure *divino*, ut non baptizati; vel jure *humano* tantum, ut laici, cum quibus proin R. Pontifex possit in hoc dispensare.

R. Ad 3um) Ut potestas ferendi censuras *valide* exerceatur, requiruntur hæc *quinque* sequentia.

Explan. 1°) *Ut jurisdictio non sit* **impedita,** puta ob legitimam appellationem debito tempore interpositam, aut si v. g. ferens censuram foret publice et nominatim excommunicatus aut suspensus, ut constat ex Cap. « AUDIVIMUS » (caus. 24, q. 1). **2°**) *Ut ferens censuram* **libere** *agat*, et consequenter habeat usum actualem rationis. **3°**) *Ut censura feratur in* **subditos. 4°**) *Ut in eam ferendo servetur forma* **essentialis. 5°**) *Ut causa eam ferendi non* **deficiat.** — DEFECTUS autem causæ *triplici* modo contingere potest : vel quando delictum *non adest nec in judicio probatur* ; vel quando *adest et non probatur* ; vel quando *non adest et probatur*. In PRIMO casu, censura est nulla ; in SECUNDO, DD. *disputant* ; in TERTIO, non ligat *in conscientia*, servanda tamen est in foro *externo* (q. 7).

Q. 10. *An* EPISCOPUS potest ferre censuram, si sit *extra* diœcesim ?

Q. *Negat.*, generatim loquendo. Ratio est : quia nemo potest in alieno territorio jurisdictionem contentiosam exercere. Persæpe enim requiritur instructio et cognitio causæ, quæ communiter extra proprium locum fieri nequeunt.

Explan. Dixi : **generatim loquendo** ; nam excipiunt DD. : **1°**) Si contumacia sit **tam manifesta**, ut non indigeat cognitione causæ (cap. *manifesto*, caus. 2, q. 1). **2°**) Si causa jam sit cognita **in proprio territorio. 3°**) Si censura feratur non per modum sententiæ, sed **per modum præcepti** ad

futura crimina præcavenda. 4°) Si episcopus sit **injuste expulsus** a sua diœcesi, quo casu potest in locis vicinioribus suam jurisdictionem exercere, petita, licet non obtenta, licentia ab Ordinario loci. 5°) Si **Ordinarius illius loci consentiat**, dummodo ex S. Lig (VII, 21) partium etiam consensus accedat, quia nemo invitus trahi potest extra suum territorium.

ART. II. De forma servanda in ferendis censuris.

Q. 11. *Qualis* forma ESSENTIALITER requiritur in ferendis censuris?

R. Forma ESSENTIALIS cujusvis censuræ est 1°) *ut exprimatur per signum aliquod externum* ; 2°) *ut determinetur quoad ipsam speciem* ; 3°) *ut præcedat aliqua admonitio.* Ratio **primi** est : quia nisi censura in lege exprimatur, non potest constare de voluntate censurantis. Ratio **secundi** est : quia si solum *in genere* ferretur, v. g. *qui hoc fecerit, sit censura ligatus*, non esset potior ratio de una quam de alia censura. Ratio **tertii** est : quia, cum censuræ sint medicinales, ferri non possunt nisi in contumaces ; atqui contumax esse non potest, nisi qui, præcedente monitione et censuræ comminatione, superiori recusat obedire.

Q. 12. *Quid* 1°) et *quotuplex* est MONITIO? 2°) *Quandonam* requiritur monitio CANONICA?

R. Ad 1um) Monitio est declaratio facta delinquenti quod sit censuram incursurus, si non pareat aut non resipiscat. Differt a *citatione*, quæ reo intimatur ut coram judice se sistat ad sui defensionem vel ad audiendam sententiam. — Monitio alia est *formalis* et *expressa*, distincta nimirum ab ipsa lege vel prohibitione, quæque vocatur **canonica**, quia fit a judice juxta SS. Canonum præscripta ; alia est *virtualis* et *implicita*, quæ et vocatur **solemnis**, et continetur in promulgatione ipsius legis præcipientis vel prohibentis.

R. Ad 2um) Ad determinandum quandonam requiratur monitio canonica *distinguendum* est inter delicta *præterita* et *futura*.

Explan. A) Si agatur de *delicto* **præterito**, certo requiri-

tur monitio *canonica*, antequam censura infligatur per sententiam ab homine. Ratio est, quod non sit contumax, qui antea non fuit admonitus de præcepto et de pœna adnexa. Qua in re differunt suspensio vel interdictum inflicta per modum *censuræ* ab iisdem pœnis inflictis per modum *pœnæ vindicativæ* ; hæ sine admonitione infliguntur.

B) Si vero agatur de *delictis* **futuris,** tunc *subdistinguendum est*, et videndum, utrum censura sit sententiæ **latæ,** an vero sententiæ **ferendæ.** Itaque **1°**) si sit sententiæ **latæ,** sive *a jure*, sive *ab homine* pe sententiam generalem, non requiritur **per se** monitio *canonica*. Ratio : quia jam adest monitio *solemnis*, siquidem ipsa lex vel præceptum superioris, a subditis jam cognitum, eos satis et continuo monet de sua obligatione et de pœna a trangressoribus incurrenda. Attamen, priusquam feratur sententia *declaratoria*, præmitti debet saltem *citatio*, i. e. quod coram judice citandus sit reus, ut se defendere valeat, modo ejus delictum et contumacia non sint notoria. Dixi : **per se** ; nam excipe, quando Jus ipsum, censuram imponens, distinctam monitionem exigit, ut contingit (Clem. I, *de Decimis*) ci ca Religiosos, qui Ecclesias Decimis defraudant. **2°**) Si sit sententiæ **ferendæ**, DD. *disputant*. Alii dicunt non requiri monitionem *canonicam*, bene vero citationem, antequam declaretur seu denuntietur, quod reus sit censura ligatus. Alii, et forte melius, censent cum Bill., Cajet., Laym., monitionem *canonicam* esse necessariam.

Q. 13. *Quomodo* admonitio canonica fieri debet ?

R. Ut licite feratur censura, monitio, regulariter loquendo, 1°) debet esse *trina* ; 2°) fieri a judice aut ejus nomine *personaliter* reo ; et quidem 3°) *coram testibus*.

Explan. 1°) Monitio canonica, quoties exigitur, debet esse **trina,** non quidem *ad valorem* censuræ (q. 7), nisi in casibus in jure expressis ; sed tantum *de præcepto* ; neque sic necessario debet esse trina *formaliter*, sed sufficit, ut sit trina *æquivalenter*, dato competente intervallo, ut si dicatur : *Admoneo te semel pro tribus vicibus, ut intra tres hebdomadas, sex dies, etc., hoc facias ; concedendo tibi singulas hebdomadas vel singulas dies pro singulis admonitionibus.* Imo, urgente necessitate, etiam omitti potest æquivalenter trina, et *una* sufficit, ita ut censura statim irrogari valeat. **2°**) Debet fieri reo **personaliter,** ex communi sententia DD., et quidem **3°**) **coram testibus,** ut probari possit, saltem prima vice. Nihilominus fieri poterit *ad domum*, si reus se absentaverit ; vel si domum non

habeat, aut non potuerit inveniri, *in loco convenienti*, adeoque *publico*, unde possit ad ejus notitiam pervenire. Ceterum valida est, sive in faciem, sive ad domum facta fuerit, et satis est, si ille eam postea utcumque cognoverit. Præterea *fieri solet* **in scriptis** ; sed *utrum* sic fieri debeat, DD. *disputant*. Conveniunt tamen, etsi oretenus facta fuerit, sententiam **valere**.

CAP. 3. DE SUBJECTO CENSURÆ

Q. 14. *Quisnam* est SUBJECTUM censurarum ?

R. *Subjectum* censurarum, seu ille in quem censuræ ferri possunt, est solus *homo viator*, *baptizatus*, *delinquens*, *contumax et subditus censuranti*, juxta dicta (q. **1**).

Scholion. Interim **impuberes**, licet censuris *absolute* ligari possint, eas tamen non incurrunt, juxta sententiam practice tutam, nisi aliud in jure sit expressum, ut in percussores clericorum ex cap. LX *de Sent. excomm.* et violantes clausuram monialium ex TRID. (S. 25, c. 5, *de Reg.*) Similiter ex speciali privilegio, consuetudine legitime introducto, licet **Reges** et **Reginæ** eorumque filii et filiæ in spiritualibus subjiciantur episcopis, nequeunt tamen censura plecti ab ipsis, sed a solo Papa. Denique **Episcopi** non ligantur censura SUSPENSIONIS et INTERDICTI generaliter lata, nisi mentio ipsorum expressa fiat. Ita ex speciali privilegio juris in cap. IV, *de Sent. excomm. in 6* ne impediantur in exercitio officii sui. Secus dicendum de censura EXCOMMUNICATIONIS, cum hæc non excipiatur.

Q. 15. *An* subditus, EXTRA SUAM DIŒCESIM EXISTENS, ligatur censuris *proprii sui episcopi ?*

R. *Distinguendum* et videndum, utrum delictum commiserit vel commisisse censeatur *in proprio* territorio, aut *in alieno*.

Explan. Si **primum** : *Affirm.* Hinc episcopus suspendere potest parochum si, delicto commisso in propria diœcesi, aufugiat ; item beneficiatum illegitime absentem : quia, fictione juris, censetur quis peccare eo in loco in quo non facit id quod facere ibidem debet. Nec obstat, quod citatio non possit fieri extra territorium : nam sufficit ad censuram incurrendam, ut reus in propria domo citetur aut in loco publico (q. 13). Si **secundum** : *Subdistinguendum est* et videndum, an censura lata sit per **legem** seu **statutum generale**, an vero per **præceptum particulare**. — Si per **legem** seu **statutum**

generale : *Negat.*, quia lex afficit solum territorium. Constat ex cap. « Ut animarum » 2 (*de Constit.* in 6°), ubi Pontifex decernit, quod excommunicatio lata ab episcopo contra furtum facientes non afficiat delinquentes extra diœcesim exsistentes, si extra diœcesim furtum committant, addita ratione : *Cum extra territorium jus dicenti non pareatur impune.* **Hinc** si quis delictum, v. g. homicidium lege generali diœcesis suæ sub censura prohibitum consummavit extra diœcesim suam, non incurrit censuram in homicidas latam. Et cum locus *exemptus* (licet situs sit infra fines diœcesis) quoad hoc comparetur cum locis extra territorium positis, **hinc** delinquens in loco exempto diœcesanas censuras non incurrit. Loca autem proprie *exempta* dicuntur quædam parochiæ et oppida, quæ quoad jurisdictionem subjacent alii episcopo vel immediate Papæ; non autem ecclesiæ et monasteria regularium, quæ nonnisi ratione talium personarum vocantur exempta; excipe tamen, si prælatus regularis separatum habeat territorium, quod sit *nullius diœcesis* et in quo plenam exercet jurisdictionem in subditos tam clericos quam laicos. — Si per **præc ptum particulare** : *Affirm.*, juxta communiorem et probabiliorem sententiam, ut si episcopus clerico peregrinaturo sub pœna suspensionis præcipiat, ne aleis ludat, ne arma prohibita ferat, vel ut singulis septimanis sacrificet. Quia præceptum vel sententia immediate personas afficit easque sequitur quocumque ierint, earumque ossibus cohæret.

Q. 16. *An* peregrini ligantur censuris *locorum* per quæ transeunt sine animo ibi manendi ?

R. Juxta sententiam *communiorem* et *probabiliorem*, non tenentur **generatim** censuris ab horum locorum episcopo latis, cum non ligentur legibus specialibus locorum. **Hinc** si episcopus ferat censuram generalem, v. g. *si quis tale crimen admiserit, sit excommunicatus*, eam non incurrit peregrinus. — Dixi : **generatim** ; nam si delictum, quod ibi commiserint, prohibitum sit non tantum lege episcopali, sed simul jure communi, tunc, si adhuc sint in diœcesi, possunt citari et, si fiant contumaces, speciali censura ligari ; quia, ratione delicti, sortiti sunt forum et facti sunt subditi.

Q. 17. *An* episcopi possunt ferre censuras in *regulares exemptos ?*

R. 1°) Id certo possunt in *duobus* casibus : *A*) Si alia arma ad vim vi repellendam episcopo non suppetant, nec facilis sit recursus ad superiorem. Constat ex cap. DILECTO, VI, (*de Sent. excomm.*, in 6). B) Si episcopus a S. Sede expressam receperit facultatem procedendi etiam per censuram, non obstante in contrarium privilegio.

R. 2°) Extra hos duos casus, videndum est, an **1°**) regulares **privilegium habeant**, ne ab episcopo, licet ut Sedis apostolicæ delegato procedente, censuris plecti possint; vel **2°**) illud **privilegium non habeant**.— Si hoc **posterius**, dicendum cum BENED. XIV (*Syn.*, IX, XV, 5) : *In his, in quibus a jure communi, a S. Conc. Tridentino, a Constitutionibus apostolicis tributa est episcopo jurisdictio in regulares, potest illos etiam per censuras ecclesiasticas compellere.* — Si **prius**, *non una* est DD. sententia. — Existimat Card. PETRA (in Const. 11, ALEX IX) : episcopum in regulares per censuras procedere posse, non solum dum ejusmodi facultatem ei Trid. et Apost. Constitutiones *expresse* concedunt ; sed etiam dum dicunt eum posse regulares *cogere* vel *punire*, quamvis censuræ non exprimantur ; secus autem si regularibus aliquid injungant, nulla facta mentione *coactionis* vel *pœnarum*.

Q. 18. *An* PRÆLATI *regulares* possunt ferre censuram in suos subditos, *in quocumque loco existant ?*

R. *Sub distinctione*. **1°**) *Affirm.*, si agatur de censuris latis **per particularem sententiam**, aut *per statuta* **capituli** *seu* **super oris generalis**, quia eorum jurisdictio est magis personalis, quam territorialis. **2°**) *Negat.*, si agatur de censuris latis per statutum superioris qui **speciale habet territorium**, v. g. provinciam : in hoc enim casu, attendi debet loci limitatio atque adeo exemptio eorum, qui extra territorium illud delinquunt. In hac tamen re singulorum Ordinum regulæ et Constitutiones sunt consulendæ.

Q. 19. *An* censuræ *subjectum* potest esse INTEGRA COMMUNITAS ?

R. Ex S. Thom. (*Suppl.*, q. 22, a. 5) *distinguendum* inter *excommunicationem*, *suspensionem* et *interdictum*.

Explan. A) Quoad **excommunicationem**, dicendum est : **1°**) Si feratur per modum *statuti* seu *præcepti*, certe omnes eam incurrunt, qui illud violant. **2°**) Si feratur per modum *sententiæ*, illicita est, immo, juxta plures, invalida, si in communitatem, qua corpus, feratur ab episcopo. **3°**) Si omnes communitatis rei sint, omnes quidem possunt excommunicari, sed singulatim. **B**) Quoad **suspensionem**, ea ferri potest in communitatem, ita tamen, ut innocentes feriat solum quoad functiones et jura communitati, qua tali, collective competentia ; non vero quoad functiones et jura privata, i. e. quæ singulis singillatim competunt. Interea, recole dicta quoad suspensionem omnium confessariorum unius conventus (*de Pœnit.* q. 74) **C**). Quoad **interdictum**, ferri potest in integram communitatem, et id habet singulare, quod etiam innocentes liget, si sit generale.

Q. 20. *Quomodo* se gerere debet DUBITANS circa censuram ?

R. *Sub distinctione*. Dubitat : vel utrum **censuram incurrerit**, vel utrum ab ea **sit absolutus**, aut **appellationem interposuerit**.

Explan. Si **primum** : post debitam inquisitionem et præciso scandalo, se liberum a censura considerare potest ; sive sit dubium **facti**, veluti cum quis dubitat, an deliquerit, vel an graviter, v. g. an percussio clerici fuerit satis injuriosa : quia *in dubio melior est conditio possidentis* ; sive sit dubium **juris** circa sententiam, v. g. an delicto censura cohæreat ; an censura sit *latæ* vel *ferendæ* sententiæ ; an conditio apposita in sententia fuerit adimpleta vel non : quia *odiosa sunt restringenda*. **Excipitur** casus, juxta communem sententiam, cum dubitatur, utrum censura *justa* per se sit, vel an *juste* irrogata fuerit : quia sententia possidet. Si tamen postea apparuerit, eam *injuste* fuisse irrogatam, perinde erit quasi ab initio irrogata non fuerit, nisi forte propter scandalum servari debeat.

Si **secundum** : tanquam censura innodatum se habere debet : quia possessio stat pro censura.

Q. 21. *An* quis potest *pluribus* censuris SIMUL innodari ?

R. Ex S. Thom. (*Suppl.*, q. 22, a. 6) *affirm.*, ut adeo

possint plures censuræ, non solum diversæ, sed etiam ejusdem rationis, simul reperiri in eodem subjecto.

Explan. Ratio est : quia multiplicatis causis, multiplicari debent et effectus. Toties autem multiplicantur censuræ, quoties peccata, sub censura prohibita, sive *specie*, sive *numero* multiplicantur. Imo propter unum delictum potest quis ligari a diversis : *a jure* et *ab homine*, a Papa et ab Episcopo, ita ut ab utroque absolvi debeat, modo alter superior novam intendat pœnam imponere. Nec **objicias** : excommunicatio est quædam privatio ; atqui privatio non recipit *magis* et *minus*. **Resp.** cum S. THOM. (*l. c.*, ad 2) : *Privatio, quamvis non recipiat* MAGIS *et* MINUS *secundum se, recipit tamen* MAGIS *et* MINUS *secundum causam suam* ; *et secundum hoc excommunicatio potest iterari* ; *et magis est elongatus a suffragiis Ecclesiæ qui pluries est excommunicatus quam qui semel tantum* [1].

Resol. 1. Qui sectæ hæreticæ se adjungit, duas censuras contrahit, quippe duo præcepta transgreditur : alterum contra obedientiam Ecclesiæ debitam, alteram contra fidem. **Resol. 2.** Qui successive percuteret plures clericos, vel unum pluries cum morali interruptione, plures etiam excommunicationes incurreret. **Resol. 3.** Si quis clericum occideret in loco ubi homicidium sub censura episcopali est prohibitum, esset censuratus a Papa ob injuriam in clericum, et ab Episcopo ob homicidium in hominem.

CAP. 4. DE MATERIA CENSURÆ

Q. 22. *Quodnam peccatum* est MATERIA censuræ ?

R. Ex BENED. XIV (*Syn.*, X, I, 3) cum BILL. et communi DD, MATERIA censuræ, saltem **gravis**, est peccatum : A) *mortale* ; B) *externum* ; C) *completum in suo genere* secundum proprietatem verborum, quæ in præcepto vel lege continentur ; D) *conjunctum cum contumacia* contra Ecclesiam.

Explan. Ratio **primi** est : quia pœna gravis supponit

1. Si censura sit *reservata* R. Pontifici, eo ipso censetur Ordinariis subtracta facultas sibi eamdem reservandi. Imo ex S. C. Ep. et Reg. (20 nov. 1602) prohibiti sunt Ordinarii, ne *sibi superflue reservent casus... Sedi Apost. reservatos.* Quare si in quibusdam diœcesibus, v. g. MECHL., inter casus episcopo reservatos citantur hæresis et apostasia a fide, id intelligendum est de solis casibus hæresis et apostasiæ in quibus excommunicatio Sedi Apost. reservata ob ignorantiam incursa non fuerit.

culpam gravem. Interim, etsi *valide*, non tamen *licite*, pro quovis mortali ferri potest censura gravis, sed solum quando illud alia via corrigi aut impediri non possit, ut constat ex TRID. (S. 25, c. 3, *de ref.*). — Ratio **secundi** est : quia Ecclesia non judicat de internis saltem in foro externo seu judicio pœnali. Unde censura lata contra hæreticos non ligat eos qui nulla hæreseos signa dederunt. Sufficiunt tamen actus externi, etsi *occultissimi*, v. g. si quis hæresim, mente conceptam, etiam nemine præsente, actu externo profert. — Ratio **tertii** est : quia censuræ, utpote pœnales, stricte sunt interpretandæ. HINC si censura lata sit contra delictum aliquod *committentes*, non includit *mandantes* vel *consulentes*, si non sunt expressi ; et quando sunt expressi, tum incidunt in censuram, quando *completum* est delictum, nisi aliter cautum sit in jure, uti cautum est contra *provocantes* et *acceptantes duellum*, qui statim in censuram incidunt, licet conflictus postea non sequatur. — Ratio **quarti** est : quia finis præcipuus censuræ est, punire contumaciam contra legem Ecclesiæ. Hinc **1°**) non sufficit, ut peccatum juri *naturali* aut *divino* repugnet, nisi alicui quoque *legi ecclesiasticæ* adversetur. Hinc **2°**) ob peccatum *omnino præteritum*, quod nullo modo perseverat, non potest infligi censura quia non adest contumacia. Hinc **3°**) si quis post delictum admissum, *ante effectum secutum*, delicti se pœniteat, effugit censuram, quia recedit a contumacia ; præterea, sanato morbo, ad quid medecina ? Hinc **4°**) qui dedit mandatum vel consilium et postea *revocavit*, etiamsi revocatio per accidens non innotuerit mandatario vel consiliario, probabiliter non incurrit censuram : nam quando postea evenit delictum, ipse non est contumax et evenit contra suam voluntatem. Ita S. LIG. (VII. 40) cum multis aliis, quibus libenter assentior. Advertas tamen quod, si agatur de homicidio clerici, mandans vel consulens teneatur monere lædendum, ut sibi caveat ; alias non evaderet censuram, cum omitteret modum, quo possit impedire delictum, in quod jam influxit.

Dixi initio : *censuræ* **saltem gravis** ; quia *levis* aliqua censura, v. g. levis aliqua suspensio aut leve aliquod personale interdictum, privans aliquo officio tantum ad unum vel alterum diem, ferri potest ob culpam *levem*, quæ nimirum talis sit tum *in se*, tum ratione *finis*, cum levis hujusmodi censura non censeatur pœna gravis.

Q. 23. *An* potest quis LIGARI censura ob peccatum *alienum* ?

R. *Sub distinctione.* **1°**) Si sermo sit de **excommunicatione**, nunquam ; **2°**) si sermo sit de suspensione vel interdicto **personali**, nec etiam ; **3°**) si de suspensione **generali**, potest.

CAP. 5. DE CAUSIS EXCUSANTIBUS AB INCURRENDIS CENSURIS

Q. 24. *Quænam* sunt CAUSÆ *excusantes* a censura ?

R. Communiter assignantur *quinque* sequentes : *ignorantia*, *metus*, *impotentia*, *legitima appellatio* et *consensus illius in cujus favorem lata est censura.*

Explən. Itaque excusat : **1°**) **ignorantia**, sive sit *facti*, ut si quis percutiat clericum, laicum putans ; sive sit *juris*, ut si quis percutiat clericum, nesciens talem percussionem esse prohibitam ab Ecclesia ; sive sit *pœnæ*, ut si quis percutiat clericum, sciens esse clericum et talem percussionem esse prohibitam ab Ecclesia, sed ignorat id esse prohibitum sub censura. Et quidem ignorantia non modo **invincibilis**, sed et **vincibilis**, si *leviter tantum sit culpabilis*, immo, juxta probabilem sententiam, etsi *mortaliter sit culpabilis*, excusat semper ; *crassa* et *supina*, quoties pœna lata est in eos qui *temere* aliquid faciunt vel facere *præsumunt ;* immo et *affectata*, si pœna constituta est in eos qui *consulto*, qui *scienter* aliquid fecerint quæ plurium sententia est. Et « id nequit dici improbabile », ait S. LIG. (II. A. XIX, 8). Revera qui peccat ex ignorantia affectata, etsi velit ignorare ut liberius peccet, demonstrat tamen aliquam reverentiam erga legem, dum quærit ipsam ignorare ex timore, ne si ipsam sciat, a peccato retrahatur. Unde non formalem sed virtualem tantum dolum ostendit.

Excusat, *per se* loquendo : **2°**) **metus**, nempe *gravis*, sive absolute sive relative, et *injuste incussus* ad extorquendum illum actum qui sub censura est prohibitus ab Ecclesia, etsi a peccato forte non excuset, eo quod concurrat lex naturalis ; veluti si quis clericum occidat jussus, alias ipse occidendus. Ratio : quia contumax non est qui aliquid invite facit. Dixi : **per se loquendo**, nam **excipe A**) : si metus concutiatur in contemptum religionis, vel potestatis ecclesiasticæ, vel res cederet in damnum commune, uti colligitur ex cap. SACRIS, 5, (*de iis quæ vi*), ut si quis episcopum occideret, sacramentalem absolutionem daret sine jurisdictione, etc. Ratio est : quia tunc

sicut nec periculum mortis excusat a lege etiam ecclesiastica, ita neque a censura adnexa. **Excipe B**) : si lex aliter disponat, sive explicite, sive implicite v. g. quoad *duellantes*, uti constat ex Const. *Detestabilem*, BENED. XIV.

Excusat : **3°) impotentia**, sive *physica*, sive *moralis*, faciendi id quod sub censura præcipitur : quia ex regula 6 juris : *nemo potest ad impossibile obligari*. Aliunde impotentia excusat a peccato, ergo et a censura. **Hinc** qui non habet unde restituat vel non possit sine gravi incommodo, non incurrit censuram latam in non restituentes.

Excusat : **4°) legitima appellatio** ; hæc enim devolvit causam ad superiorem et suspendit usum jurisdictionis in inferiori. Ut tamen appellatio sit **legitima**, requiritur : **A**) Ut adsit **causa sufficiens**, dicente INNOC. III (cap. LXI, *de Appell.*) : *appellationis remedium non est ad defensionem iniquitatis, sed ad præsidium innocentiæ institutum*. Et quidem in Const. *Ad militantis Ecclesiæ* prohibet BENED. XIV, ne recipiatur appellatio *a comminatione excommunicationis a jure latæ, et a sententia excommunicationis ab homine, suspensionis et interdicti, nisi appellatio fuerit interposita ex capite* NULLITATIS. **B**) Ut fiat a **judice inferiori ad superiorem** : non enim quod majus est, coercetur a minori. Unde frivola et nulla est appellatio ab Ecclesia dispersa ad Ecclesiam in Concilio congregatam. **C**) Ut fiat **ante illatam censuram** : nam jam lata censura, ea obtinet, donec a superiore, cui appellatum est, cassetur.

Excuset : **5°) consensus illius in cujus favorem censura lata est**, ut si lata sit in debitorem, qui intra datum tempus debitum creditori non solvat, sed creditor ei tempus proroget. Nec **objicias** : Censuram suspendere est actus jurisdictionis ; ergo. **Resp.** Suspendere directe, *conc.* ; indirecte ut in casu, *neg.*

CAP. 6. DE ABSOLUTIONE CENSURARUM

Q. 25. *Quomodo* TOLLUNTUR censuræ ?

R. Censuræ, *stricte* dictæ, *per solam* legitimi judicis seu superioris ecclesiastici *absolutionem* tolli possunt.

Ratio : quia censura est ligamen et vinculum, quod non tollitur, nisi solvatur.

Resol. Hinc 1°) etiamsi censuratus desinat esse sub potestate censurantis vel jam sit emendatus, per hæc præcise non

desinit censura : alias quivis posset se ab ea eximere, vel exeundo e judicis, qui inflixit, territorio ; vel prætendendo se jam esse conversum. Constat ex prop. damnata ab ALEX. VII, n. 14 : *Quoad forum conscientiæ, reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ*. **Hinc 2°**) non tolluntur per mortem rei, ut patet ex cap. A NOBIS et cap. SACRIS, *de sent. excomm.* ; quapropter etiam mortuus privatur suffragiis et ecclesiastica sepultura. **Hinc 3°**) non tolluntur per mortem ferentis : nam post mortem excommunicantis, v. g. episcopi, qui jam excommunicatus est, manet ligatus, ut patet ex cap. PASTORALIS, *de officio jud. ord.*

Dixi : *censuræ* **stricte** *dictæ* ; quia censuræ quædam, v. g. suspensiones et interdicta, interdum feruntur ad certum tempus, in modum *meræ pœnæ*, potius quam censuræ ; ideoque sine alia absolutione tolluntur post elapsum tempus definitum. **Hinc** sacerdos ad sex menses suspensus, eo elapso tempore, absolutione non indiget, ut ab hac censura liber evadat. Sed hujusmodi pœnæ non sunt censuræ proprie dictæ, et sicut non supponunt necessario contumaciam nec requirunt præviam monitionem, ita non tolluntur per absolutionem, sicut censuræ stricte dictæ.

ART. I. De iis qui a censuris absolvere possunt.

Q. 26. *Quinam* a CENSURIS *absolvere* possunt ?

R. *Sub distinctione*, prout **urget necessitas**, vel **non urget.**

Explan. Si **primum**, dicendum est : — **A**) In *articulo* vel *morali periculo* **mortis**, quilibet sacerdos potest *directe* absolvere a **quibuscumque** censuris ; cum onere tamen, si convaluerit pœnitens, **standi mandatis Ecclesiæ**, i. e. se sistendi superiori, si a censura Rom. Pontifici *speciali modo* reservata absolutus fuerit ; non quidem ut denuo confiteatur, cum *directe* absolutus fuerit, sed ut congruam ab eo pœnitentiam suscipiat. Constat ex Const. *Apostolicæ Sedis* PII IX, ubi loquens de hujusmodi censuris, dicit : *Dummodo non agatur de mortis articulo, in quo tamen firma sit quoad absolutos obligatio* STANDI MANDATIS *Ecclesiæ, si convaluerint.* Et quidem pœnitens ad hoc tenetur sub pœna **reincidentiæ** in easdem censuras, ut constat ex declarationibus S. Off., 19 aug. 1891 et 16 jan. 1892, ubi simul declaratur : *obligationem* STANDI MANDATIS ECCLESIÆ *importare onus sive per se sive per confessarium recurrendi ad S. Pontificem ejusque mandatis obediendi, vel*

novam absolutionem petendi ab habente facultatem absolvendi a censuris S. Pontifici speciali modo *reservatis* (N. R. T. XXIV, 166 et 170). — **B**) *Extra* **mortis** *periculum*, quando pœnitens *personaliter* adire nequit *superiorem* vel ejus *delegatum*, tunc in sequentibus urgentibus circumstantiis scilicet : **1°**) *In casibus* VERE URGENTIORIBUS, *in quibus absolutio differri nequeat absque periculo gravis scandali vel infamiæ, super quo confessariorum conscientia oneratur* (S. Off. 23 jun. 1886) ; tum **2°**) *in casu quo nec infamia nec scandalum est in absolutionis dilatione, sed* DURUM VALDE *est pro pœnitente in gravi peccato permanere per tempus necessarium ad petitionem et concessionem facultatis absolvendi a reservatis* (S. Off. 16 jun. 1897), tunc, inquam, simplex confessarius potest *directe* [1] absolvere ab omnibus censuris etiam speciali modo Summo Pontifici reservatis, sub duplici tamen conditione, scilicet : tum **injunctis de jure injungendis**, i. e. ut pœnitenti injungantur quæ de jure sunt injungenda [2] ; tum *sub pœna* **reincidentiæ** IN EASDEM CENSURAS, *nisi saltem* INFRA MENSEM *per epistolam et* PER MEDIUM CONFESSARII *absolutus recurrat ad S. Sedem*, i. e. ad S. Pœnit. Præfectum[3] (*ibid.*).

1. Constat ex S. Off. (19 aug. 1891. N. R. T. XXIV, 166 ; 30 mart. 1892 et 16 jun. 1897). — 2. Sic, ut latius dicetur infra (q. 26.), absolvendo injungendum est, ut eo meliori modo quo fieri potest scandalum, si dederit, reparet ; ut ei, ob cujus offensam censuram incurrit, prius, si potest, satisfaciat, vel si nequeat, cautionem idoneam præstet ; vel saltem juret aut promittat se, quum primum poterit, satisfacturum ; et si crimen sit de atrocioribus, aut de percussione clericorum agatur, se nunquam in illud relapsurum. — Insuper, pro varia delicti natura, speciales sæpe conditiones pœnitenti præscribendæ sunt. Si quis v. g. obvium haberet sacerdotem qui complicem in peccato turpi absolvisset, eidem imponere deberet ut ab excipienda in posterum personæ complicis confessione prorsus abstineat, vel, si id citra grave scandalum facere non possit, ut aliis saltem remediis severioribus periculum novi lapsus præcaveat, etc ; item pro absolutione illorum qui sectis vetitis nomen dederunt requiritur ut *a respectiva secta omnino se separent eamque saltem coram confessario ejurent seu detestentur* (S. Off. 5 aug. 1898). Cfr. *Coll. Brug.* (IV, 230).

3. Hæc obligatio exsistit et quidem sub pœna *reincidentiæ*, etiam pro iis qui a censuris *simpliciter* Papæ reservatis absoluti fuerint (S. Off., 17 jun. 1891). Neque ab ea excusat *hodiernum periculum ne aperiantur epistolæ a potestate civili, cum in precibus nomina et cognomina sint supprimenda*, ut declaravit S. PŒN. (7 NOV. 1888). Pœnitens tamen *non tenetur per eumdem confessarium qui eum*

Si **secundum** : *Subdistinguendum* est.

A) A censura *a jure* vel *ab homine generaliter lata*, si **non sit reservata**, regulariter absolvit omnis confessarius ; hoc enim concedit superior, dum eam sibi non reservat, modo ad forum contentiosum non sit deducta, i. e. quando judici delatio nondum facta est et reo intimata. Dixi : **regulariter** ; nam ab hac regula *excipienda* sunt : **1°**) Suspensio in communitatem lata, quæ ab eo solum tolli potest, qui in communitatem jurisdictionem habet in foro contentioso (S. Lig. VII, n. 322) ; **2°**) Interdictum locale, sive speciale sit, sive generale, et interdictum personale generale, quod nec tolli potest nisi ab eo qui jurisdictionem habet in foro contentioso super locum aut communitatem interdictam.

B) Si censura *ab homine* lata sit *per sententiam particularem* aut *a jure* lata sit **reservata**, absolvit tantum ille qui eam tulit, vel ejus successor, vel superior quoad hoc, vel is cui hæc facultas specialiter est concessa. Ratio est : quia ejus est absolvere, cujus est ligare. Dixi : *superior* **quoad hoc** ; nam archiepiscopus, licet superior episcopo, non potest suffraganeorum suorum subditos absolvere, nisi in casu appellationis aut visitationis ex officio, quia in aliis casibus non gaudet proprie dicta jurisdictione. Constat ex cap. Venerabilibus, (*de sent. excomm.*, in 6). **Hinc 1°**) Qui potestatem habent ab-

absolvit recurrere, sed potest id præstare per alium confessarium, et etiam per se ipsum directe, quando intercedit rationabilis causa, mentito nomine (S. Pœn., 28 maii 1888). Unde ad **dubium** : *Quando missionario occurrit pœnitens censuris innodatus et transiens obiter, ita ut missionarius non possit iterum pœnitentem videre, numquid sufficit, posito casu urgentiori absolutionis, exigere a pœnitente promissionem scribendi tacito, si vult, nomine ad S. Pœnit. intra mensem et standi illius mandatis, quin confessarius ipse scribai ?* **Resp.** S. Pœnit. : *Affirmative* (7 nov. 1888, N. R. T. XXII, 363). Imo, *quando neque confessarius neque pœnitens epistolam ad S. Pœnit. mittere possunt, et durum sit pœnitenti adire alium confessarium, in hoc casu licet confessario pœnitentem absolvere etiam a casibus S. Sedi reservatis* **absque onere** *mittendi epistolam* (S. Off. 9 nov. 1898). Idem dicendum, si pœnitens neque ad S. Pœnit. epistolam mittere, neque ad confessarium redire posset et durum ipsi esset, alteri confessario iterum confiteri (S. Off., 5 sept. 1900). Casum tamen absolutionis **complicis** in peccato turpi *non comprehendi* in decreto præcitato (9 nov. 1898), declaravit S. Off. (7 jun. 1899, *Il monitore eccles.* XI, 201). Quod facile concipitur. Admitti enim nequit quod saltem pœnitens, scilicet **sacerdos** et **confessarius** nequeat scribere*re ticito nomine* ad S. Pœn. Cfr. R. T. F. (IV,449).

solvendi a censuris R. Pontifici reservatis, non idcirco possunt absolvere a censuris, quas Episcopus sibi reservavit. Nec valet dicere : *Qui potest plus, potest minus ;* id enim tantum verum est *in eodem genere*. Jam vero censuræ papales et episcopales a principio diverso originem ducunt. **Hinc 2°**) Episcopi, ex concessione ipsis a Trid. (S. 24, *de ref.*, cap. *Liceat*) facta, absolvere possunt suos subditos, et alienos subditos in sua diœcesi, ab omnibus censuris Papæ *simpliciter* reservatis, quamdiu sunt *occultæ* nec ad forum *contentiosum* deductæ. Nomine autem *Episcoporum* veniunt Vicarii Capitulares, Vicarii apostolici et alii jurisdictione episcopali gaudentes ; non autem Prælati regulares, ut declaravit S. Pœnit. (5 dec. 1873). At nequeunt episcopi de potestate *ordinaria* absolvere a casibus papalibus *publicis* et *speciali modo* Papæ reservatis, etiamsi subditus versetur in impossibilitate adeundi S. Sedem (S. Off. 23 jun. 1886).

ART. II. De conditionibus in absolutione servandis.

Q. 27. *Quid* requiritur in absolutione censurarum : 1°) ex parte *absolventis* ; 2°) ex parte *absolvendi* ; 3°) ex parte *formæ* absolutionis ?

R. Ad 1um) Ex parte absolventis requiruntur *tria* : **1°) legitima potestas** ; **2°) libertas** *a metu gravi injuste incusso* ad dandam absolutionem : secus invalida foret absolutio. **3°**) Ut *absit error circa causam* **finalem** : secus invalida foret absolutio, cum judex intendat absolvere, si vera sit causa finalis sibi expressa.

R. Ad 2um) Ex parte absolvendi requiruntur *quatuor*.

Explan. Requiritur **1°**) Ut **petat** *absolutionem* et *sit* **præsens**, dum absolvitur. Sed, quamvis id requiratur regulariter, ut *licite* detur absolutio, id tamen ex S. Thom. (*Suppl.*, q. 24, a. 2) non est *essentiale* : cum enim censura ad instar cujusdam vinculi sit, nihil obstat quominus concedatur vinculi relaxatio etiam *invito* et *distanti*, adeoque etiam ope **telephonii**, ut communiter tradunt recentiores, saltem si absolutio detur vi potestatis *ordinariæ*. Quod addo : quia si absolvens *delegatam* tantum habeat potestatem, validitas pendet a facultate ipsi concessa. Unde hujus inspiciendus est tenor. Imo ex S. Thom. (*ibid.* ad 2) *valide*, et aliquando ex justa causa etiam *licite*, datur absolutio censurato *adhuc contumaci*, si is qui absolvit potest abrogare legem vel præceptum quo censura lata fuit ;

et sic si episcopus parochum absentem a parochia et ideo a se excommunicatum, nondum reversum absolverit, *valet* absolutio ; imo *licita* foret, si videatur saluti illius expedire.

Requiritur : **2°**) Ut *prius* **satisfaciat** *parti læsæ* vel, si impossibile sit ante absolutionem satisfacere, præstet *cautionem*, vel in ejus defectu *juramentum* ; aut, si res agatur in foro sacramentali, firmum emittat propositum, quod satisfaciet cum primum poterit. **Excipe** : **A**) Si pars læsa injuriam remiserit ; **B**) si, in quantum potuerit, jam incœperit justam dare satisfactionem ; **C**) si sit perpetuo impotens ad satisfaciendum. Et hæc quidem ad **liceitatem** absolutionis certo requiruntur. — Quod vero attinet **validitatem** absolutionis, *parte non satisfacta*, impertitæ, duo penes omnes constant : **1**um) validam esse absolutionem, si conferatur ab *Ordinario* ; **2**um) invalidam esse a *delegato* collatam, si satisfactio partis injungatur *tanquam conditio* : quia facultas *cum conditione* delegata non conceditur, nec proinde valet, *conditione non adimpleta*. Verum, an quando a Pontifice datur facultas absolvendi cum illa clausula : *satisfacta parte*, hæc accipienda sit tanquam conditio, *sine qua non* conceditur facultas, inter DD. *disputatur*. Alii **affirmant** ; alii **negant**, quorum sententiam *non improbabilem* putat S. Lig. (VII, 121), « saltem ob auctoritatem DD. »

Requiritur **3°**) Ut *scandalum*, *propter quod censuræ subjacebat*, **reparaverit**, aut saltem paratus sit quam primum illud reparare, meliori modo quo poterit, prudenti judicio Ordinarii seu confessarii (S. Pœnit., 5 jul. 1837 et 18 dec. 1860).

Requiritur **4°**) Ut *præstet* **juramentum** de non amplius committendo crimine ob quod lata est censura. Sed hæc conditio præcipue intelligenda est quoad liceitatem absolutionis in foro *externo* ; nam in foro *interno* pœnitentiali non desideratur juramentum, nisi delictum sit enorme, v. g. gravis percussio clerici, scandalosa Ecclesiæ violatio ; imo vix tunc est in usu.

Speciali modo cautum est ut ii qui sectis vetitis nomen dederunt, sive notorii sint sive occulti, non absolvantur, nisi **1°**) a respectiva secta omnino se separent ; **2°**) eamque, saltem coram confessario ejurent seu detestentur ; **3°**) scandalum reparent eo meliori modo quo fieri potest (S. Off., 3 aug. 1898).

R. Ad 3um) Ex parte formæ *absolutionis*, requiritur ut : ea *verbo*, vel *scripto*, vel saltem *alio signo externo*, *sufficienter exprimatur*.

Explan. Quamvis autem nulla determinata verborum forma requiratur ad *valorem*, tamen *illicitum* est uti alia forma quam

consueta. Hæc autem *duplex* est : **1°**) Si absolutio detur **publice** et pro foro **externo**, servanda est forma quæ præscribitur in Pont. Rom., cum cæremoniis et precibus ibi appositis. **2°**) Si detur in foro **interno**, sufficit forma : *Absolvo te ab omni vinculo excommunicationis* (*suspensionis*, si pœnitens sit in sacris) *et interdicti, in quantum possum et tu indiges.* Imo in necessitate breviter dici poterit *: Ego te absolvo ob omnibus censuris et peccatis, in nomine*, etc. — Ceterum si quis plures censuras contraxit, absolutio ei dari potest sive ab *omnibus*, sive ab *una* earum tantum : habentur enim ad instar catenarum quarum aliæ sine aliis solvi possunt. A quibus autem censuris data sit, hoc ex voluntate absolventis, voluntas autem absolventis, ex verbis, quibus ipse usus est, æstimari debet. Unde si dixerit : *absolvo te ab* OMNI *vinculo*, etc., ab omnibus absolvisse intelligitur, præsertim si absolverit in foro *sacramentali*, in quo non licet, vel una censura non absoluta, a peccatis absolvere ; exceptis his quæ pœnitens dolo reticuit : quia *dolus et fraus nemini patrocinari debent.* At si quis extra forum *sacramentale* ab *una* tantum vel *altera* absolutionem petierit, ab his tantum absolutum fuisse tenendum est. Denique hic observandum est, quod absolutio data in foro *interno* semper valeat pro foro *interno ;* at data in foro *interno* prodest quidem *toleratis* in foro *externo*, salvo tamen jure quod habet superior de crimine cognoscendi et pœnam ac satisfactionem debitam exigendi. Data autem *vitandis*, quando id licet, ut in jubilæo et in articulo mortis, non prodest omnino. Imo si censura sit *publica*, absolutio autem *occulta*, hæc ne *toleratis* quidem proderit coram aliis quamdiu hos latet datam fuisse.

SECTIO 2ª

DE CENSURIS IN SPECIE

CAP. 1. DE EXCOMMUNICATIONE

ART. I. De natura excommunicationis.

Q. 28. *Quid* est EXCOMMUNICATIO ?

R. EXCOMMUNICATIO est *censura ecclesiastica per quam fidelis separatur a communione Ecclesiæ* i. e. privatur usu omnium bonorum Ecclesiæ communium.

Explan. Ad majorem definitionis intelligentiam observandum est cum BILL. ex S. THOM. (*Suppl.*, q. 22, a. 1), *triplicem*

esse fidelium **communionem** : Unam **pure internam**, qua fideles per gratiam et charitatem inter se et cum Christo uniuntur. Secundam **pure externam**, consistentem in convictu, colloquio, commerciis, ceterisque actionibus ad humanam societatem pertinentibus. Tertiam **mixtam**, consistentem in actionibus et cæremoniis exterioribus, sed interiorem et spiritualem fructum habentibus ex propria institutione, ut sunt usus tum activus, cum passivus sacramentorum, suffragia publica quæ in sacrificiis et publicis officiis pro universa Ecclesia fiunt, satisfactiones Christi et Sanctorum, quæ per indulgentias applicantur, etc. Porro EXCOMMUNICATIO non tollit nec tollere potest communionem *pure internam*, sed supponit per peccatum mortale, propter quod fertur, sublatam ; tollere autem potest *mere externam* et *mixtam*, prout ex dicendis patebit. Cfr. dicta supra (q. 5).

Resol. Quotiescumque in jure vox « excommunicatio » occurrit simpliciter et sine addito, eam de excommunicatione modo definita, quæ etiam excommunicatio *major* vocatur, intelligendam esse, statuit Greg. IX (Cap. SI QUEM, *de sent. excomm.*).

Q. 29. *Quid* 1°) est excommunicatio MINOR ; 2°) ob quam causam olim incurrebatur ; 3°) an adhuc existit?

R. Ad 1um) Excommunicatio MINOR est censura ecclesiastica qua quis sub gravi privatur participatione passiva seu susceptione sacramentorum, et electione passiva seu eligibilitate ad beneficia et dignitates ecclesiasticas. S. Lig. VI, 147-150. — Absolutio a quolibet confessario approbato dari potest (Cap. NUPER, *de sent. excomm.*).

R. Ad 2um) Olim incurrebatur propter illicitam conversationem vel communionem cum excommunicato *vitando*.

R. Ad 3um) Excommunicatio minor ipso facto incurrenda, hodie amplius non existit, utpote in constitutione *Apostolicæ Sedis* non reproducta. Hæc sententia communis erat apud Doctores. Alii tamen dubitabant, hoc innixi argumento : Præfata Constitutio Piana utitur termino *excommunicationis* simpliciter prolato seu sine addito ; ergo solum loqui intendit de excommunicationibus majoribus, nullatenus vero de excommunicatione *minori* quam immutatam relinquit et quæ proinde etiamnum in vigore

permanet. Verum, episc. Petrocor. S. Sedi proposuit dubium : *Fere omnes Const.* Apost. Sedis *Commentatores docent, excommunicationem* MINOREM *vi hujus Constitutionis* ABOLITAM *esse. Utrum hæc sententia* TUTO *doceri possit in suo Seminario?* S. Off. (5 dec. 1883) **resp.** : *Affirmative.* Ad quæstionem : *qui communicat cum excommunicato vitando, præter peccatum, incurritne hodie excommunicationem minorem ?* eadem S. U. I. (9 jan. 1884) respondit : *Detur decretum fer. V, 5 decembris* 1883 *in Petrocoren.*

Resol. 1. Episcopus tamen potest etiam nunc, non quidem per statutum, sed nominatim alicui interdicere usum passivum seu receptionem sacramentorum, vel saltem SS. Eucharistiæ.

Resol. 2. Licet fuerit ablata excommunicatio minor lata contra eos qui communicant cum nominatim a R. Pontifice excommunicato, non censetur ablata ipsa prohibitio (S. Off., 2 aug. 1893), uti patebit ex q. seq.

Q. 30. Quotupliciter 1°) excommunicati distinguuntur ; 2°) quinam ex illis hodie sunt vitandi ?

R. Ad 1um) Dupliciter distinguuntur excommunicati. Alii sunt *vitandi*, quos fideles evitare tenentur, præsertim in divinis ; et alii *tolerati* cum quibus fideles libere agere possunt etiam in sacris actionibus.

R. Ad 2um) Olim quotquot censuram aliquam contrahebant, **vitandi** erant. Verum, post Bull. MARTINI V *Ad evitanda* (qua juris antiqui severitas mitigata fuit), ii tantum **vitandi** sunt **1°**) « qui **nominatim** sunt excommunicati, suspensi et interdicti sive a Papa sive ab episcopo ; **2°**) qui nominatim excommunicati declarantur sive a Papa sive ab Episcopo, » in ecclesia tempore missæ vel concessionis aut alias pro more regionis ; **3°**) *qui adeo* **notorie percusserunt clericum**, ut nec ulla possit tergiversatione celari vel ullo juris suffragio excusari. Constat ex declaratione S. Officii, 9 jan. 1884. Et quoniam, ut scite notat KENRICK, vix constare potest, absque judicis sententia, percussionem omni juris suffragio carere, ideo raro admodum quisquam tenetur vitare alium hoc ex capite.

Resol. Rejicienda itaque est opinio AVANZINI, *notorios hosce percussores* **hodie** non amplius reputandos esse *vitandos*, nisi

quemadmodum et ceteri excommunicati, **nominatim** et **publice** fuerint **denuntiati** ; tum quia, aiunt, MARTINI dispositio quoad percussores *ita non denuntiatos* in desuetudinem abiit ; tum quia hæc dispositio, cum non fuerit in Const. *Apost. Sedis* reproducta, censetur abrogata. Dicendum est e contra, dictos percussores esse vitandos ut olim, etsi *nominatim* et *publice* non fuerint *denuntiati* : etenim ad dubium : « Suntne hodie excommunicati vitandi notorii clericorum percussores. » S. Off. resp. « Affirmative ut supra, juxta laudatam bullam. *Ad evitandam.* » Et revera, ut recte ratiocinatur MOULART, consuetudo de qua adversarii, si quibusdam in locis forte exsistat, non est sufficienter generalis, ut asserere liceat, quod per eam censenda sit generaliter abrogata *Martiniana* dispositio ; tum quia, si valeret argumentum de abrogatione hujus dispositionis quoad partem quæ agit de percussoribus nominatim non denuntiatis, eo quod in *Piana* Constitutione non reproducatur, absurdum sequeretur. Consequens enim foret, quod abrogata sit *Martiniana* Constitutio *tota*, etiam quoad vitandos *excommunicatos*, cum neque hæc MARTINI censura ullibi a Constitutione *Piana* reproducatur, sicque sequeretur, hodiedum nullos amplius exsistere *vitandos* ; quæ consequentia sane a nullo, etiam inter adversarios, admitti posse videtur.

Ceteri autem dicuntur **tolerati**, *quos jure ecclesiastico* fideles non tenentur vitare. Dico : *jure* **ecclesiastico** ; quia jure *naturali* et *divino* persæpe tenemur vitare consortium excommunicatorum, etiam tantum **toleratorum**, ubi scilicet ex eorum convictu et conversatione oritur scandalum aut periculum subversionis nostræ, aut quando spes est fore ut, eos vitando, contumaciam deponant et ad Deum convertantur. Interim quamvis fideles non teneantur excommunicatos toleratos vitare, ipsi tamen excommunicati tenentur fidelium vitare consortium tam in rebus humanis quam in divinis, donec absolvantur, ut patet ex eadem Const. MARTINI V, quæ nullatenus eis favet, sed solis fidelibus.

ART. II. De effectibus excommunicationis.

Q. 31. *Quotupliciter* EFFECTUS excommunicationis distinguuntur?

R. *Dupliciter* distinguuntur : alii sunt *directi* seu *immediati*, alii sunt *indirecti* seu *mediati*.

Explan. Effectus **directi** seu **immediati**, qui nempe per se seu ex ipsa censura oriuntur, præcipui sunt *octo* sequentes : **1°**) *Privatio activa et passiva sacramentorum.* **2°**) *Privatio communium Ecclesiæ suffragiorum.* **3°**) *Privatio divinorum officiorum.* **4°**) *Privatio jurisdictionis ecclesiasticæ.* **5°**) *Privatio sepulturæ ecclesiasticæ.* **6°**) *Privatio communionis tum* CIVILIS *tum* FORENSIS *cum fidelibus.* **7°**) *Inhabilitas ad beneficia.* **8°**) *Nullitas rescriptorum pontificiorum.*

Effectus **indirecti** seu **mediati**, qui scilicet censuram sequuntur per accidens, ob novam excommunicati malitiam, sunt *duo* sequentes : **1°**) *Irregularitas*, quam incurrit ligatus excommunicatione, si serio, scienter ac solemniter actum alicujus ordinis, quem habet, exercet, nisi excusetur ratione necessitatis proximi, vel infamiæ vitandæ, vel metus gravis, juxta dicta (*de Irreg.* q. 15). **2°**) *Suspicio hæresis*, in quam incidit ille qui *per annum* in excommunicatione contumaciter *insordescit*, i. e. animo obdurato et cum contemptu potestatis ecclesiasticæ perseverat ; ex quo fit, ut contra ipsum procedi possit usque ad beneficiorum ante excommunicationem obtentorum privationem. Sed episcopi, ut notat SCHMALZ., id facere non solent *ante triennium.*

Q. 32. *Quid* dicendum de 1° effectu excomm. MAJORIS, seu de privatione 1° *activa* et 2° *passiva sacramentorum ?*

R. 1°) Quod ad privationem activam sacramentorum, i. e. privationem facultatis ea conficiendi et ministrandi attinet, notentur sequentia.

Explan. 1°) Excommunicatus, sive *toleratus*, sive *vitandus* **valide** quidem, servatis servandis, conficit et ministrat sacramenta : nam ubi omnia ad sacramentum necessaria occurrunt, nequit Ecclesia illud invalidare. **Excipitur** *Pœnitentia* pro excommunicato *vitando*, cum ad illud ministrandum requiratur potestas non tantum ordinis, sed etiam jurisdictionis, qua excommunicatus *vitandus* caret ex præscripto Ecclesiæ, extra casum necessitatis, aut nisi error communis cum titulo colorato aut etiam sine illo suppleat jurisdictionem (*de Pœnit.* q. 73).

2°) Extra casum necessitatis, i. e. nisi excusetur ratione necessitatis proximi, vel infamiæ vitandæ, vel metus gravis, excommunicatus *vitandus* semper, *toleratus* vero, nisi fuerit ad id expresse vel tacite requisitus, **graviter peccat,** si sacramenta conficiat vel administret ; imo, si collatio sacramenti exercitium *Ordinis* requirat, incurrit **irregularitatem** (*de Irreg* , q. 16). Unde, si v. g. nullo modo rogatus celebret toleratus, fit ipso facto irregularis. Secus dicendum, si saltem *tacite* fuisset rogatus, ut si dies festus occurrat, neque alius adsit sacerdos qui missam valeret pro populo celebrare : quia tunc juste præsumitur populus missam petere ad implendum præceptum.

R. 2°) Quod ad privationem passivam sacramentorum i. e. privationem receptionis eorumdem attinet, notentur sequentia.

Explan 1°) Excommunicatus, sive *toleratus* sive *vitandus*, **valide** quidem recipit sacramenta, **excepto** *per se* sacramento *pœnitentiæ* ; quia in aliis nullus est defectus essentialium ; in hoc autem est defectus dispositionis, cum suscipiens actu *mortaliter* peccet, nisi bona fide procedat ex ignorantia invincibili juris vel facti, aut necessitate compellatur, et ideo dixi : **per se. 2°**) Excommunicatus, etiam *toleratus,* per se **graviter peccat,** sacramentum aliquod recipiens, quia agit in re gravissima contra præceptum Ecclesiæ. — **Excipe** : nisi excusetur ignorantia invincibili vel metu gravi, qui tamen non sit incussus in contemptum censuræ, et ideo dixi : **per se.**

Q. 33. *An* et *qualiter* peccat et *in pœnam* incidit, qui RECIPIT sacramenta ab *excommunicato* ; 2°) ADMINISTRAT sacramenta EXCOMMUNICATO ?

R. Ad 1um) *Sub distinctione.* **1°**) Qui etiam, absque causa, recipit sacramenta ab excommunicato **tolerato,** ubi præsumitur administraturus in statu gratiæ et modo non sit *hæreticus* aut *schismaticus notorius*, non peccat nec ullam pœnam incurrit. **2°**) Qui vero a **vitando,** aut ab *hæretico* vel *schismatico* **notorio,** scienter recipit sine necessitate, *peccat graviter*, cum transgrediatur præceptum grave (*de Sacram. in gen.*, q. 38). Præterea **3°**) quod *pœnam* attinet, qui in adulta ætate ab **hæretico notorio** baptismum suscipit, extra casam necessitatis, incidit in *irregularitatem* (*de Irreg.*, q. 14). Imo, ex Const.

Apost. Sedis, qui *mala fide* Ordinem suscipit ab *excommunicato* vel *suspenso* vel *interdicto* (a collatione ordinum) **nominatim denuntiatis**, aut ab **hæretico** vel **schismatico notorio**, suspensionem, Rom. Pontifici reservatam, ab Ordine suscepto ipso jure incurrit ; sin vero *bona fide*, exercitio dumtaxat Ordinis interdicitur, quoad suus episcopus cum ipso dispensaverit (*de Ord.*, q. 21).

R. Ad 2um) *Sub distinctione*. Qui **1°**) *scienter* administrat sacramenta excommunicato **vitando** *peccat graviter*: tum contra præceptum divinum, quod prohibet sacramenta indignis ministrari ; tum contra præceptum ecclesiasticum, quod sub gravi prohibet communicationem in divinis cum vitandis. Insuper, quod *pœnas* attinet, ex Const. *Apost. Sedis* si clerici *scienter* et *sponte* communicent in divinis cum personis a *Rom. Pontifice* **nominatim excommunicatis**, incurrunt excommunicationem Papæ *reservatam* (n. 17). Si vero **nominatim excommunicatos** ab *episcopis* vel *aliis ordinariis* scienter ad sacramenta admittunt, ipso jure incurrunt interdictum ab ingressu Ecclesiæ, donec ad arbitrium ejus, cujus sententiam contempserunt, competenter satisfecerint (inter *Interd.* n. 2). Qui **2°**) *scienter* administrat sacramenta excommunicato **tolerato**, peccat mortaliter, *per se loquendo* contra præceptum divinum, nisi *per accidens excusent infamia* suscipientis, *damnum ministrantis*, aliorum *scandalum* et *sigillum* confessionis juxta dicta (*de Sacram. in gen.*, q. 29). Non peccat tamen *vi censuræ*, i. e. contra legem ecclesiasticam : quia hæc non impedit communicationem cum excommunicato tolerato, neque in divinis, si hæreticos et schismaticos notorios excipias (q. 30).

Q. 34 *Quid* dicendum de 2° effectu excommunicationis seu de privatione *communium Ecclesiæ suffragiorum* ?

R. Notentur sequentia. **1°**) *Communia Ecclesiæ* **suffragia** dicuntur, per quæ fideles nomine et auctoritate Ecclesiæ se invicem juvant, et præcipue consistunt in his **tribus** : *sacrificio missæ*, quod nomine totius Ecclesiæ

offertur ; *indulgentiis*, quæ ex communi Ecclesiæ thesauro depromuntur, et *orationibus publicis*, quæ in processionibus, choro vel alias nomine Ecclesiæ funduntur. **2°**) Certum est, excommunicatum **vitandum** istis privari. Unde graviter peccant, qui contra prohibitionem Ecclesiæ similia applicant *vitando*, *etiamsi* sit vel ante mortem fuerit contritus, nec habuerit occasionem absolutionis ab hoc vinculo impetrandæ. Secus dicendum, si solummodo **privatas** preces vel pia opera pro talibus offerant, inter quæ etiam est *Memento in missa* ; aut etiam **publice** pro ipsis orent aut missam offerant, non quidem *directe* sed tantum *indirecte*, i. e. ad impetrandam eorum conversionem.

Explan. Utrum vero excommunicati **tolerati** communibus Ecclesiæ suffragiis priventur, DD. *disputant.* Probabiliter excommunicati *tolerati* communibus hisce suffragiis non privantur, si alii fideles ea sponte voluerint pro ipsis applicare. Ratio : quia fideles possunt cum his communicare tam in divinis quam in humanis ; ergo etiam in communibus suffragiis. Dixi : **si sponte voluerint** ; hæc enim est disparitas inter alios fideles et istos excommunicatos, quod illis communia suffragia applicentur independenter a speciali applicatione per ipsam intentionem Ecclesiæ ; his vero solum ex intentione speciali arbitraria. Ceterum responsio tantum procedit *generatim loquendo :* nam certum est, non licere publica Ecclesiæ suffragia offerre pro **hæreticis** et **schismaticis,** nisi *indirecte,* juxta modo dicta.

Q. 35 *Quid* dicendum de 3° excommunicationis effectu, seu privatione *divinorum officiorum* ?

R. Notentur sequentia.

Explan. **1°**) Per **divina officia** intelliguntur sacræ functiones quæ fiunt a ministris Ecclesiæ, ut missa, publicæ processiones, horæ solemniter decantatæ, solemnes benedictiones et consecrationes, etc. — **2°**) **Quilibet excommunicatus,** sive *vitandus*, sive *toleratus*, nisi excuset ignorantia vel necessitas, prohibetur sub gravi interesse missæ aliisque divinis officiis publicis, etiam diebus præceptis. Et quidem si, tempore dictorum officiorum, in ecclesia adsit **vitandus**, monendus est, ut exeat ; quod si noluerit discedere, vi expellendus est ; quod si nequeat expelli, nisi cum gravioris mali periculo, quod facile hisce diebus contingere posset, officia debent abrumpi,

etiam die festo. Hinc missa, nondum inchoato canone, abrumpenda est ; si inchoato canone ante consecrationem, abrumpi potest (*de Euch.*, q. 144) ; quod si non abrumpatur vel in casu quod adveniat post consecrationem, sacerdos debet cum unico ministro sacrificium perficere usque ad communionem inclusive, et reliqua supplere in sacristia aut loco decenti. Alii vero omnes debent recedere, ne cum illo *vitando* communicent in divinis ; quod tamen de illo solum altari, cui *vitandus* ad audiendam missam assistit, intelligendum esse putat Suarez. Ast excommunicatum **toleratum** expellere aut vitare ceteri fideles non tenentur. — 3°) Permittuntur **cuilibet excommunicato**, etiam *vitando*, illa omnia quæ stricte non veniunt nomine *officiorum divinorum*. Sic **A**) extra tempus quo divina officia celebrantur, ecclesiam, in qua adsunt fideles, ingred potest ad orandum, sed seorsim seu a cœtu fidelium separatus ; imo, ita potest assistere concioni, quia id ei libenter conceditur, ut ad conversionem adducatur. **B**) Licita sunt ipsi veneratio et usus privatus sacrarum imaginum, reliquiarum, aquæ benedictæ aliorumque sacramentalium. Non tamen lucratur indulgentias rebus sacris annexas, nec percipit ex sacramentalibus fructum quem ex benedictione Ecclesiæ producunt. — 4°) Cum *nemo debeat reportare* **commodum** *ex propria iniquitate*, hinc **A**) excommunicatus, ad horas canonicas obligatus, ab iis non dispensatur. Sed eas privatim recitare debet, nec socium adhibere potest, nisi sit toleratus, vel necessitas cogat ; et tenetur, sub veniali, loco : *Dominus vobiscum*, quæ verba cum aliis indicant communionem, dicere : *Domine exaudi orationem meam.* Hinc **B**) excommunicatus peccat contra præceptum de confessione et communione annua, si non petat absolutionem, ut possit illis præceptis satisfacere ; non tamen probabilius propterea peccat contra præceptum de audienda missa : quia præcepta divina strictius urgent quam humana ; præterea priora per se ordinata sunt ad mundandam conscientiam, non sic tertium. Peccaret tamen, si non peteret absolutionem ideo præcise, ne liberatus teneatur missæ de præcepto adesse : quia sic adesset fraus et æquivalens legis violatio (S. Lig. VII, 177 in fine).

Q. 36. *Quid* dicendum de 4° effectu excommunicationis, seu de privatione *jurisdictionis ecclesiasticæ* ?

R. Notentur sequentia.

Explan. 1°) *Excommunicatus* **vitandus** privatur omni, si quam antea habebat, jurisdictione ecclesiastica, pro foro tam

externo quam *interno*. Quare nec *licite* nec *valide* potest eligere vel præsentare ad beneficia, multo minus ea conferre ; condere leges, ferre sententias, nec absolvere in foro pœnitentiæ extra mortis periculum aut nisi error communis suppleat jurisdictionem. **2°)** *Excommunicatus* **toleratus**, etsi *notorius*, jurisdictionem exercet *valide*, quia alias magna in Ecclesia oriretur confusio ; sed eam exercet graviter *illicite*, nisi fuerit a fidelibus expresse vel tacite requisitus, aut nisi excuset metus, ignorantia aut grave damnum proximi. Dixi : **nisi fuerit requisitus** ; cum enim concessa sit fidelibus communicatio cum *toleratis*, indirecte etiam his indultum est cum fidelibus petentibus communicare.

Q. 37. *Quid* dicendum de 5° effectu excommunicationis, seu de privatione *sepulturæ ecclesiasticæ* ?

R. Notentur sequentia.

Explan. 1°) *Excommunicatus* **vitandus**, etsi decesserit cum signis pœnitentiæ sed sine absolutione ab excommunicatione, nequit in loco sacro sepeliri. Quod si ante absolutionem sit sepultus in loco sacro, debet exhumari, si adhuc possibile sit, et locus sacer, quia ex tali contactu *pollutus* fuit (*de Euch.*, q. 126), reconciliari. **2°)** *Excommunicatus* **toleratus**, si pœnitentiæ signa dedit, *per se loquendo*, sepeliri in loco sacro potest quamvis *deceat* eum prius ab excommunicatione absolvi. Dixi : **per se loquendo** ; nam recolenda sunt dicta *de duellantibus* (*ibid.*). **3°)** Quod **ad pœnas** attinet, ex Const. *Apost. Sedis*, excommunicationem latæ sententiæ nemini reservatam incurrunt *mandantes seu cogentes tradi ecclesiasticæ sepulturæ hæreticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos*, ut explicatum fuit (*de Extr. Unct.* q. 25). Præterea clerici *nominatim excommunicatos ad ecclesiasticam sepulturam admittentes* (quo nomine intelliguntur ad quorum curam spectat prohibere vel admittere aliquem ad hujusmodi actum, adeoque qui regimen habent ecclesiæ vel cœmeterii), *interdictum ab ingressu ecclesiæ ipso jure incurrunt, donec ad arbitrium ejus, cujus sententiam contempserunt, competenter satisfecerint.* (Interd. sub n. II.)

Q. 38. *Quid* dicendum de 6° effectu excommunicationis, seu de privatione *communionis*, tum *civilis*, tum *forensis* ?

Prænot. Privatio communionis **civilis** consistit in privatione actuum qui per modum sive commercii, sive societatis, sive conversationis, inter homines ordinarie locum habent, uti

sunt : contractus, cohabitatio, colloquia, litteræ, salutationes, missio et acceptatio munerum, invitationes reciprocæ ad mensam etc. Hujusmodi actus communiter cum S. Thom. (*Suppl.*, q. 21, a. 1) designantur hoc versu :

Os, orare, vale, communio, mensa, negatur.

Per Os intelliguntur oscula, amplexus, colloquia, litteræ, munera, etc. Per Orare designatur societas in cultu divino ; sed hoc potius ad communionem *spiritualem* attinet. Per Vale significatur honorifica salutatio. Per Communionem indicantur contractus, commercia, cohabitatio, iter, etc. Per Mensam intelligitur convivium per modum societatis ; qualis non est si casu incidas in idem hospitium, iter, mensam.

Privatio communionis **forensis** importat prohibitionem actuum ad judicium pertinentium in foro *ecclesiastico*, adeo ut nequeat quis esse judex, scriba, testis, notarius, advocatus, procurator, etc. Attamen potest appellationem instituere et in judicio se defendere. — Ex jure *civili* Romano similiter excommunicatus vitandus excludebatur a muneribus judiciariis ; hæ vero dispositiones a recentioribus codicibus expunctæ sunt.

R. **1°**) Hac *duplici* communione cum fidelibus privantur excommunicati **vitandi**, ac insuper eadem cum *vitando* prohibetur ipsis *fidelibus* ; ita ut *vitandi* communicando in istis cum fidelibus, et vicissim *fideles* cum vitandis, peccent saltem leviter, nisi adsint causæ, quæ communicationem istam reciprocam excusent. Imo, ex Const. *Apost. Sedis* excommunicationem Papæ *reservatam* incurrunt : *Communicantes cum excommunicato nominatim a Papa in* crimine criminoso, *ei scilicet impendendo auxilium vel favorem*, i. e. eodem crimine ob quod fuit excommunicatus, ut si quis excommunicato *nominatim a Papa* (et non ab alio) propter *hæresim*, et a se ut tali cognito, *auxilium* præbet ad *errorem* diffundendum. — **2°**) Excommunicati **tolerati** non possunt quidem cum fidelibus communicare in *divinis*, nisi in necessitate, aut nisi fuerint a fidelibus expresse vel tacite rogati (q. 32) : quum privilegium seu concessio Martini V *fidelibus*, non vero *toleratis* faveat. Attamen, ex hodierna consuetudine, cum fidelibus communicare possunt in *humanis*, i. e. in *civilibus* et *forensibus*, etiamsi ab eis non fuerint rogati.

Q. 39. *Quæ* sunt CAUSÆ licitam reddentes communionem cum *vitandis* in rebus *humanis*, seu in *civilibus* et *forensibus* ?

R. Causæ licitam reddentes communionem cum vitandis in civilibus initium sumpserunt inde a tempore Greg. VII, qui exemit uxores, liberos, servos et ancillas necnon omnes alios qui non adeo curiales sunt ut eorum consilio scelera perpetrentur. Ex S. THOM. (*Suppl.*, q. 23, a. 1) CAUSÆ hujusmodi hoc versu exprimi solent.

UTILE, LEX, HUMILE, RES IGNORATA, NECESSE.

Explan. 1°) Vox **utile** significat *notabilem utilitatem* spiritualem aut corporalem, tum nostram, tum aliorum, tum ipsius excommunicati. HINC licitum est, petere ab excommunicato *vitando* eleemosynam, consilium, medicinam, sicut licet ei dare ea quibus indiget, ne damnum notabile vel injuriam patiatur in anima, corpore, fama vel bonis corporalibus. **2°) Lex** significat *legem matrimonii,* ob quam conjugati secum invicem cohabitare tenentur. HINC tam excommunicato *vitando*, quam ejus *conjugi,* licet petere et reddere debitum, et in aliis omnibus mutuo conversari. **Excipe,** si facta fuerit separatio quoad thorum vel cohabitationem vel si excommunicatio lata fuerit ob hæresim, aut propter matrimonium illigitime initum ; in quo casu vita conjugalis ex parte uxoris esset communicatio in crimine criminoso. **3°) Humile** designat *subjectionem domesticam*, juxta quam filii, licet sint emancipati, communicare possunt cum excommunicatis *vitandis* parentibus, domestici cum heris, opifices cum patronis, milites cum ducibus, subditi cum principe, et generatim inferiores cum superiore ; sicut a pari, dicti superiores communicare possunt cum *vitandis* inferioribus. **4°) Res ignorata** intelligitur *ignorantia,* sive juris, sive facti, etiam culpabilis et crassa, modo non sit affectata ; imo et *dubium* de excommunicatione vel denuntiatione : quia in dubio nemo præsumitur malus. **5°) Necesse** denotat *notabilem necessitatem*, sive se teneat ex parte excommunicati *vitandi* sive communicantis cum eo, sive tertii, et in quocumque genere bonorum : quia necessitas non habet legem, præsertim humanam, ut est præsens. A fortiori intelligitur *violentia* et *metus gravis*, quibus etiam excusari potest communicatio in divinis, quia lex humana non obligat cum gravi incommodo. **Excipe,** nisi metus incutiatur in contemptum censuræ, et ideo nunquam

licet communicare in ipso crimine criminoso formaliter.

Q. 40. *Quid* dicendum de 7° et 8° effectu excommunicationis, seu 1°) de *inhabilitate ad beneficia* et 2°) de *nullitate rescriptorum pontificiorum*?

R. Ad 1um) Quod *inhabilitatem ad beneficia* attinet DICENDUM est : **1°) Quilibet excommunicatus**, non tantum *vitandus*, sed etiam *toleratus*, est incapax beneficii obtinendi, nullaque ei in hoc suffragatur ignorantia, etsi invincibilis, excommunicationis contractæ vel nondum sublatæ. Ratio PRIMI est : quia ex una parte excommunicatis prohibitum est exercere officium ecclesiasticum, propter quod datur beneficium ; ex altera parte collatio beneficii est favor directus ipsius obtinentis : jam vero Constitutio MARTINI V excommunicatis, etiam tantum toleratis, nullum intendit favorem concedere. Ratio SECUNDI est : quia ignorantia invincibilis excusat quidem a culpa, sed inhabilitatem non tollit. **Excipe**, nisi collatio fiat a Superiore cum absolutione *ad cautelam*, uti dari solet ad solum effectum evadendi nullitatem. — DICENDUM est : **2°)** *Excommunicatus*, etiamsi sit *vitandus*, **non privatur** beneficiis jam obtentis *ante excommunicationem*, quia nullo jure hoc cavetur ; imo nec eorum fructibus ante sententiam judicis, si per se aut per alium onera impleverit ; quia hæc pœna non satis probatur. Si tamen per annum in excommunicatione insordescat ac negligat procurare absolutionem, poterit obtento beneficio privari ; imo ex TRID. contra eum tanquam de *hæresi suspectum* procedi potest (q. 31). — DICENDUM est : **3°)** *Excommunicatus* accipiens beneficium, et ille a quo accipit, **peccant graviter**, quippe qui contra gravem Ecclesiæ prohibitionem agunt.

R. Ad 2um) Quod spectat ultimum effectum, excommunicatio *irrita reddit rescripta apostolica* ; i. e. gratiæ et concessiones R. Pontificis non prosunt excommunicato, ut constat ex cap. I, *de rescriptis*, in 6°.

Explan. Hic tamen effectus vix locum habet, propter clausulam adponi solitam, qua R. Pontifex absolvit *ad cautelam* ab omnibus censuris ad effectum præsentium assequendum, ex-

cepta excommunicatione lata ob hæresim, quæ quidem non comprehenditur sub generali absolutione.

CAP. 2. DE SUSPENSIONE

Art. I. De quidditate et divisione suspensionis.

Q. 41. *Quid* 1°) est SUSPENSIO, et 2°) *quomodo* DIFFERT ab aliis censuris ?

R. Ad 1um) *Suspensio*, proprie dicta, communiter a DD. definitur *: censura ecclesiastica per quam clericus privatur usu aut* OFFICII, *aut* BENEFICII, *aut* UTRIUSQUE *simul.*

Explan. Dicitur: 1°) **censura** : quia *per se* fertur *in medicinam* per modum monitionis, ut delinquens a contumacia desistat. Quandoque tamen fertur per modum *pœnæ vindicativæ* aut *ad cautelam;* sed tunc vim *censuræ* non habet, ut postea dicetur. Dicitur : 2°) **clericus**; unde solus clericus suspendi potest, quia ipse solus est *subjectum* suspensionis. Dicitur : 3°) **usu** ; quia non privat ipso officio vel beneficio, sed tantum illorum exercitio. Dicitur : 4°) **officii** ; quo nomine intelligitur omnis potestas spiritualis sive *ordinis*, sive *jurisdictionis*. Dicitur : 5°) **beneficii** ; quo verbo heic venit jus percipiendi fructus ejus illudque administrandi. Et quoniam suspensio clericum usu potestatis ecclesiasticæ sibi competentis ratione officii et beneficii privare potest *in toto* vel *ex parte*, hinc : — Dicitur : 6°) AUT *officii* tantum, AUT *beneficii* tantum, AUT *utriusque* simul.

R. Ad 2um) Differt ab *excommunicatione* et *interdicto* : tum quia hæ censuræ etiam afficere possunt *laicos ;* tum quia licet etiam privent exercitio divinorum officiorum, attamen *diverso modo* a SUSPENSIONE ; hæc enim illo privat, quatenus est quidem usus potestatis ecclesiasticæ ; *excommunicatio* autem (quæ multis aliis bonis privat), quatenus est communicatio cum fidelibus ; *interdictum*, quatenus est cooperatio actionis sacræ.

Q. 42. *Quotupliciter* SUSPENSIO *distinguitur?*

Distinguitur: 1°) Ratione **extensionis** seu **effectuum**; et sic alia est *totalis*, si privat usu officii et beneficii simul, alia est *partialis*, si tantum ab alterutro ; et hæc quidem in multas alias subdividi potest : **A**) *Ab ordine*, idque sive unius tantum ordinis parte, sive uno, sive

pluribus, sive omnibus. **B**) *A jurisdictione*, idque interna solum, sive solum externa, sive ab ulterutrius parte, sive utriusque, sive tota. **C**) *A beneficio*, idque vel tantum a fructuum perceptione ; vel tantum a beneficii administratione, ita ut suspensus vetatur bona beneficii locare, fructus vendere, judicio agere ; vel denique ab utroque simul. — *Distinguitur* : **2°**) Ratione **causæ efficientis** ; et sic alia est *a jure*, alia *ab homine*. — *Distinguitur* : **3°**) Ratione **formæ**, qua fertur ; et sic alia est *latæ sententiæ*, alia *ferendæ sententiæ*. — *Distinguitur* : **4°**) Ratione **motivi**, ob quod fertur ; et sic alia est *medicinalis*, si ad emendationem, et hæc quidem *sola* est censura stricte dicta ; alia est mere *pœnalis*, si detur ad vindictam ; alia denique *ad cautelam*, quæ infligitur clerico, ob solam criminis suspicionem, si hæc graviter existimationem onerat, cum non deceat non integræ famæ clericum operari sacris. — *Distinguitur* : **5°**) Ratione **ministri**, ad quem pertinet facultas absolvendi ; et sic alia est *reservata* alia *non reservata*.

Q. 43. Quænam sunt REGULÆ ad dignoscendum quousque se extendat suspensio, seu an sit *totalis*, an vero *partialis* ?

R. Sunt *duæ* sequentes. **A**) *Prima* **regula** est : Quando suspensio fertur *absolute* et *simpliciter* i. e. sine ulla determinatione ad hoc vel illud, censetur esse *totalis*, i. e. tam ab officio quam a beneficio, cum non sit ratio, cur potius intelligatur de uno, quam de alio, nisi ex adjunctis colligatur. — **B**) *Secunda* **regula** est : Quando suspensio fertur *determinate* ad hoc vel illud, tunc non suspendit, nisi ab eo quod exprimitur, vel quod in eo **necessario includitur**.

Resol. 1. Suspensus *ab* **Ordine** non ideo est suspensus *a* **jurisdictione** et vicissim. Ita docet S. THOM. (*Suppl.* q. 22, a. 3), et merito quidem : *Ordo* enim est quid distinctum a *jurisdictione* et sine ea reperitur. Neque suspensus *a* **beneficio** hoc ipso est suspensus *ab* **officio** : quia potest quis in pœnam privari fructibus beneficii ejusque administratione, manente onere illud deserviendi ; quare talis tenetur in ecclesia, a cujus

beneficio est suspensus, divina officia exercere, quia pœna non relevat ab onere. Neque suspensus *ab* **officio** hoc ipso suspensus est *a* **beneficio** : quia nomine officii non venit beneficium. **Resol. 2.** Suspensio *ab* **officio**, absolute seu simpliciter prolata, privat omni usu *ordinis* et *cujuscumque jurisdictionis* tam *internæ* quam *externæ :* qui enim totum prohibet, omnes partes censetur prohibere. **Resol. 3.** Suspensio *a* **jurisdictione**, simpliciter prolata, privat omni usu jurisdictionis spiritualis, tam internæ quam externæ : quia propositio indefinita in materia doctrinali æquivalet universali. **Resol. 4.** Suspensio *ab* **ordine**, absolute lata, prohibet omnem actum cujuscumque ordinis etiam minoris solemnem. Qui tamen suspensus est ab ordine *superiori*, v. g. a sacerdotio, non ideo suspensus est ab inferiori, v. g. diaconatu : quia potest aliquis ut indignus arceri a majori et admitti ad minus. Contra suspensus ab ordine *inferiori*, suspenditur quoque a superiori : nam cui non licet minus, nec licebit majus, cum minus sub majori contineatur.

Resol. 5. Suspensio *a* **beneficio**, simpliciter prolata, privat — tum fructibus (quo nomine veniunt *reditus* temporales ex beneficio, adeo et *census*, *decimæ*, *primitiæ* ; non vero aliunde provenientes, ut incerta obventionum seu stolæ, nec probabiliter distributiones quotidianæ) ; — tum fructuum administratione. Et si quis plura habeat beneficia, suspensus a beneficio, ab omnibus beneficiis suspensus intelligitur, etiam ab iis quæ possidet in aliena diœcesi, nisi aliud exprimatur. Nihilominus benigna interpretatione receptum est, suspensione lata jure diœcesano, aut sententia vel præcepto Ordinarii, ea tantum beneficia contineri, quæ quis possidet in ejus diœcesi, nisi aliud fuerit expressum. Non tamen reddit eum inhabilem ad novum beneficium obtinendum, saltem ipso jure : quia talis collatio nullo jure expresse irritatur et suspensus a beneficio adhuc aptus est ad exercendum actus officii propter quod datur beneficium. Nec etiam eumdem privat jure eligendi et præsentandi : quia licet potestas eligendi proveniat a beneficio, ipsa tamen actualis electio non est actus seu fructus beneficii, sed potius officii. Præterea suspensus a beneficio si sit pauper, et suspensus sit in pœnam criminis omnino præteriti, non privatur reditibus qui ad sui sustentationem sunt necessarii ; secus si suspensio lata sit ob contumaciam : quia non debet ab Ecclesia subveniri ei, qui voluntarie Ecclesiæ disciplinam vilipendit, cum libere possit a sua contumacia recedere. Imo, licet beneficiarius suspensus teneatur per se restituere fructus, si tamen fuerit occulte suspensus et onera adimpleat, probabiliter potest

retinere partem, quam dare deberet substituto ; quia esset stipendium laboris.

Q. 44. *Quomodo* intelligenda est SUSPENSIO quæ dicitur *a divinis*, sine alio addito ?

R. Non *concordant* DD. Ast, nisi alicubi forsan ea verba aliter explicet usus, cum SUAREZIO dicendum est, suspensionem *a divinis* eamdem esse ac suspensionem *ab officio* simpliciter prolatam.

Explan. Hæc sententia est conformior juri canonico, ubi ea verba indiscriminatim videntur sumi ad unum significandum. Unde sic intellecta suspensio **a divinis** importat suspensionem ab *omni officio ecclesiastico*, sive illud ab *ordine*, sive a *jurisdictione* dependeat. Quare sic suspensus prohibetur celebrare missam, audire confessiones vel alios ad confessiones approbare ; item prædicare, solemniter benedicere et baptizare, canere evangelium, imo et epistolam, cum vestibus sacris ; item beneficia conferre, excommunicare, divinis officiis interesse ut clericus, sive in choro, sive extra, v. g. processionibus, funeribus ; item quascumque functiones agere nomine Ecclesiæ. Poterit tamen divinis officiis interesse ut laicus, et canere ut laici faciunt. — An vero eo in casu possit distributiones accipere, DD. *disputant*. Alii **affirmant** : quia illæ dantur præsentibus. Alii **negant** : quia esto sit præsens, non tamen est talis ex officio. Alii **dicunt** cum SANCHEZ, quod, etsi possit distributionibus privari, nullibi tamen constat hanc privationem ipso jure esse impositam.

Q. 45. *Quænam* SERVANDA sunt in inflictione *suspensionis ?*

R. *Sub distinctione*, prout suspensio fertur : vel qua proprie **censura** est, vel qua solum **pœna**, vel qua **cautio** seu moderatio quædam, seu, ut dicitur, *ad cautelam*.

Explan. A) Si feratur qua est **censura**, omnia servanda sunt, quæ in censuris ferendis servanda esse diximus. HINC, ferri non potest : **1°**) nisi propter *delictum*, et quidem grave, si ipsa suspensio gravis sit (q. 22) ; **2°**) nisi propter *contumaciam* adeoque irrogari nequit propter peccatum omnino præteritum quod tractum successivum non habeat (q. 1) ; **3°**) nisi præmissa aliqua *monitione* et nisi *signo externo* exprimatur. Et quamvis censura *sine scriptis* lata valeat, quia tamen hoc grave est, ideo

si suspensio *oretenus* fiat, ut si episcopus verbotenus clerico dicat : *Suspendo te a celebratione*, magis prohibitio seu pœna præsumitur quam censura : quia non præsumitur superior velle peccare, illicite eam ferendo sine scripto, nisi aliud constet, aut nisi superior privilegium habeat absque scripto eam ferendi.

B) Si feratur qua est **pœna**, irrogari quidem potest ex levi culpa, dummodo et ipsa levis sit, adeoque suspensio sit vel ab officio tantum, vel a beneficio tantum, vel ab utroque, sed ad tempus valde breve, puta ad diem vel hebdomadam.

C) Si feratur **ad cautelam**, irrogari potest vel ob solam criminis suspicionem, sed tantum ab ordine vel a jurisdictione, non vero a beneficio. — Præterea qua *pœna*, vel qua *cautio*, monitione non eget et oretenus ferri potest.

Q. 46. *An* 1°) SUSPENSIO ferri potest *ex informata conscientia*, et 2°) an violator talis suspensionis irregularitatem incurrit?

R. Ad 1um) *Affirmative*. Ratio est : quia hodie, ex TRID. (S. 14, c. I *de ref.*), ferri potest ab Ordinariis *ex quacumque causa*, ETIAM *ob occultum crimen*, *quomodolibet*, *etiam* EXTRAJUDICIALITER, seu, ut dici solet, **ex informata conscientia**, i. e. ex causis sibi notis, quas proinde ipsi reo non tenentur manifestare, sed tantum S. Sedi, si suspensus ad eam recursum habuerit, atque ideo nullo formato processu, nullaque præmissa monitione. Constat præterea ex BENED. XIV (*Syn.*, XII, c. 8) et patet ex Bulla *Auctorem fidei* quæ (n. 49) propositionem Synodi PISTORIENSIS docentis : *nullas et invalidas esse suspensiones ex* INFORMATA *conscientia*, solemniter damnavit ut *falsam*, *perniciosam et in* TRIDENTINUM *injuriosam*.

Explan. 1°) Opinatur quidem BOUIX, episcopum posse suspendere *ex informata conscientia* etiam quando delictum est omnino **publicum** : tum quia TRID. concedit episcopum posse procedere *extrajudicialiter ex quacumque causa*, ETIAM *ob occultum crimen* ; porro illud « *etiam* » aperte supponit, eum id posse et quando crimen non est occultum ; tum quia hæc sententia menti TBID. magis congruit, quippe ei propositum fuit, non famæ clericorum, sed prælatorum indemnitati consulere : jam vero, etsi delictum sit *publicum* seu fama vulgatum, contingere potest, aliquibus in locis, ut formalitates servari ne-

queant absque difficultatibus, vel ob populi commotionem, vel ob gubernii minas, vel ob temporum calamitatem. Verum penes Romanos Canonistas contraria viget opinio, qua docetur extrajudiciale *ex informata conscientia* puniendi remedium, quale decrevit Trid. nonnisi ad reatus **occultos** spectare, ideoque in casu *publici* delicti non posse usurpari. Hanc doctrinam aperte tradit *Instructio* S. C. Ep. et Reg. (11 jun. 1880) sub n. IX; item *Litteræ* Card. Præf. ejusdem S. C. (21 dec. 1883), necnon *Instructio* S. Prop. (20 oct. 1884, N. R. T. XVIII, 469) in qua legitur sub n. 6 : *Suspensioni* ex informata conscientia *justam ac legitimam causam præbet crimen, seu culpa a suspenso commissa. Hæc autem debet esse* occulta, *et ita gravis, ut talem promereatur punitionem.* Tum sub n. 7 : *Ad hoc autem ut sit* occulta *requiritur, ut neque in judicium, neque in rumores vulgi deducta sit, neque insuper ejusmodi numero et qualitati personarum cognita sit, unde delictum censeri debeat notorium.* Additur sub n. 8 : *Verum tenet etiam suspensio si ex pluribus delictis aliquod fuerit notum in vulgus ; aut si crimen, quod ante suspensionem fuerat occultum, deinceps post ipsam fuerit ab aliis evulgatum.* Nihilominus, si episcopus ob publicum delictum *extrajudicialiter* procederet, sic censuratus judicium sui superioris revereri deberet, et sententia episcopalis taliter lata firma maneret, quoadusque fiat recursus ad S. C. C. a qua illa rescindatur, si in aliquo substantiali forsan peccaverit, prout actum est in causa S. Agathæ Gothorum (26 febr. 1853).

Explan. **2°**) Ex citata *Inst.* S. Prop. placeat circa suspensionem **ex informata conscientia** hæc insuper adnotare. **1°**) Ad illam ferendam sufficit, ut Prælatus simplici utatur *præcepto,* quo declaret se suspensionem *ab exercitio ordinis* vel *officii* indicere. **2°**) Hujusmodi præceptum semper *in scriptis* intimandum est, die et mense designato, ab ipso Ordinario vel ab alia persona de expresso ipsius mandato, exprimendo insuper quod ejusmodi punitio irrogatur in vim Trid. ex informata conscientia vel ex causis ipsi Ordinario notis. **3°**) Debent exprimi *partes* exercitii ordinis vel officii ad quas extenditur suspensio; item *tempus* durationis ejusdem pœnæ. Abstineant tamen Ordinarii ab ipsa infligenda *in perpetuum.* **4°**) Quamvis a decreto hujusmodi suspensionis *non detur appellatio* ad tribunal superioris ordinis, semper tamen patet *aditus* ad *S. Sedem.* Quo casu, decretum suspensionis in vigore permanet, usque dum ab ipso Pontifice seu a S. Congregatione, quæ de recursu judicare debet, non fuerit rescissum, aut moderatum. **5°**) Cum istiusmodi pœna sit remedium omnino extraordinarium, hinc,

ut monet BENED. XIV (*Syn.* XII, VIII. 6) : *reprehensibilis foret episcopus, si in sua Synodo declararet, se deinceps ex privata tantum scientia cum pœna suspensionis a divinis animadversurum in clericos, quos graviter deliquisse compererit, quamvis eorum delictum non possit in foro externo concludenter probari, aut illud non expediat in aliorum notitiam deducere.*

R. Ad 2um)Quidquid sit de disputatione inter TT. an prædicta suspensio habeat rationem censuræ aut pœnæ, certum est, violatorem talis suspensionis esse irregularem. Constat ex S. C. C. quæ (21 jun. 1725) declaravit, *irregularitatem* contraxisse parochum, qui a proprio episcopo *ex informata conscientia* ab omni suæ parœciæ exercitio indeterminate suspensus, appellatione interposita, adhuc in celebratione et curæ exercitio manebat. Accedit *Inst.* S. Prop. (20 oct. 1884) in qua legitur sub n. XI : *A decreto suspensionis* ex informata conscientia *non datur appellatio ad tribunal superioris ordinis. Postquam idcirco clericus intimationem suspensionis habuerit, si nihilominus appellationem interponere ejusque obtentu in altari ministrare seu quovis modo suum ordinem solemniter exercere præsumat, statim incidit in* IRREGULARITATEM. Demum ita declaravit S. C. C. (8 apr. 1848).

Q. 47. *An* 1°) SUSPENSIO lata in *definitum* tempus, sive longum, sive breve, est *proprii nominis* censura ; 2°) an violator talis suspensionis irregularitatem incurrit ?

R. Ad 1um) Alii **negant** : quia si feratur ad tempus limitatum, puta ad mensem, ad annum, vel addita particula : *in perpetuum*, aut *sine spe relaxationis*, aut *donec judex judicaverit*, aut *ad beneplacitum judicis*, etc., non pendet ejus relaxatio a pœnitentia delinquentis, ac proinde suspensio tunc non est *medicinalis*, sed *vindicativa*. Alii **distinguunt** cum RONGAGLIA, quos sequitur S. LIG. (VII, 314), nempe : NEGANT, si lata sit ob delictum omnino *præteritum* ; AFFIRMANT vero, si *ob futurum* aut etiam *ob præteritum*, quod tamen *tractum habeat successivum*, ut si quis pro injuria atroci jam irrogata satisfacere contumaciter detrectet.

R. Ad 2um) Sive suspensio sit **veri nominis** censura,

sive **non**, clericus, eam violando, i. e. si suspensione ligatus *serio*, *scienter* ac *solemniter* Ordinem *sacrum* exercet (vel etiam *minorem*, si alicubi vigeat consuetudo, ut hi Ordines a solis clericis his Ordinibus initiatis exerceantur), **irregularitatem** incurrit (c. 1 de sent. et rejudic. in 6), nisi excusetur ratione necessitatis proximi, vel infamiæ vitandæ, vel metus gravis, juxta dicta (q. 16).

Art. II. De effectibus et absolutione suspensionis.

Q. 48. *Quinam* sunt EFFECTUS suspensionis?

R. Suspensio privat clericum **usu** potestatis ecclesiasticæ *in toto* vel *ex parte*, prout suspensio *totalis* est, vel *partialis* (q. 42).

Explan. Hinc **A**) suspensus etiam occultus, si violet suspensionem exercendo actum, a quo est suspensus, **mortaliter peccat**, quia in re gravi violat præceptum Ecclesiæ ; nisi eum excuset *ignorantia*, vel *metus*, vel *diffamationis periculum*, vel *parvitas materiæ*, ut si suspensus ab ordine benedictionem mensæ (prandii vel cœnæ) faciat ; presbyter exerceat ordinem non sacrum ; aut sacrum sed non solemniter, puta subdiaconum egendo in missa solemni absque manipulo. S. LIG. (H. A. XIX, 64). Vel nisi id fecerit, quamdiu est *toleratus*, requisitus expresse vel tacite. HINC **B**) actus eliciti a suspenso, si sint **actus Ordinis**, a jurisdictione non pendentes, ut si suspensus baptizet, consecret, semper sunt *validi* : quia suspensio prohibet quidem usum seu exercitium Ordinis, non vero tollit characterem seu potestatem Ordinis. Si vero sint **actus jurisdictionis**, v. g. absolutio a peccatis, tunc *subdistinguendum* est. Si sint eliciti a suspenso **vitando**, i. e. ab eo qui per sententiam particularem, ut talis nominatim et publice denuntiatus est, sunt *nulli* : quia talis privatur omni jurisdictione extra casum necessitatis, aut nisi error communis suppleat jurisdictionem. Si vero eliciti sint a **tolerato**, sunt *validi* : quia ipse non privatur jurisdictione, sed tantum prohibetur illam exercere.

Q. 49. *An* PECCAT, qui a suspenso *petit* exercitium illius, a quo est suspensus ?

R. *Sub distinctione*. Si petat a **tolerato**, quamvis *notorio*, non peccat. Si vero a **vitando**, peccat, ut quando v. g. a suspenso nominatim ab officio petit, ut missam

celebret; in nullam tamen pœnam incidit, quia nulla exstat in jure. Et quoniam nullo jure prohibemur communicare cum suspensis, etsi **vitandis**, possum, secluso scandalo, audire missam quam, a me non requisitus, celebrat.

Q. 50. *Quid* dicendum circa *absolutionem* suspensionis?

R. Notentur sequentia.

Explan. 1°) Si suspensio habeat rationem **censuræ**, tollitur per solam absolutionem, et quidem superioris, si suspensio sit *reservata*; sed illa absolutio necessario debet concedi cuique convenienter satisfacienti. **2°)** Si suspensio habeat rationem **pœnæ**, et lata sit *ad certum tempus* vel *sub conditione*, cessat elapso tempore vel supervenienti conditione. Si lata sit *in perpetuum*, tamdiu durat, donec vel auctor aut successor vel superior eam relaxaverit, quia tunc non est vera censura nec requirit contumaciam. **3°)** Si suspensio **occulta** sit, tollitur per absolutionem, illa generali forma: *absolvo te ab omni vinculo suspensionis*. Si sit **publica**, tunc in foro *interno* tollitur eadem forma; in foro vero *externo* adhibenda est forma Rit. Rom., et fieri debet ab ipso superiore vel ab ejus delegato tantum. **4°)** Insuper hoc notandum est, quod simplex confessarius possit **a peccatis** absolvere eum qui est suspensione *reservata* ligatus, antequam is ab hac censura per superiorem solvatur: quia effectus suspensionis non est privare receptione sacramentorum. Sufficit ergo, quod sit rite dispositus, adeoque paratus sit ad curandam liberationem a suspensione et quod interea abstineat ab exercendo illo, a quo est suspensus.

CAP. 3. DE INTERDICTO

Art. I. De quidditate et divisione interdicti.

Q. 51. *Quid* est INTERDICTUM?

R. INTERDICTUM est censura ecclesiastica qua certis personis vel in quibusdam locis prohibetur usus tam activus quam passivus divinorum officiorum, quorumdam sacramentorum et sepulturæ ecclesiasticæ.

Explan. Differt itaque a SUSPENSIONE: tum quia hæc solos afficit clericos; tum quia privat quidem usu *activo* divinorum, v. g. ne quis celebret; INTERDICTUM vero etiam usu *passivo*,

puta ne celebrationi eorum assistat ; tum quia INTERDICTUM privat pluribus, quam SUSPENSIO. Differt etiam ab EXCOMMUNICATIONE tum quia hæc pluribus privat ; tum quia privat divinis, quatenus sunt quædam cum fidelibus communicatio ; INTERDICTUM vero privat illis secundum se, seu prout sunt cooperatio rei sacræ.

Q. 52. *Quotuplex* est INTERDICTUM ?

R. *Multipliciter* distinguitur, scilicet : 1°) **Personale** vel **locale**, prout immediate afficit personam *vel* locum. Quibus aliqui cum BILL. addunt interdictum **mixtum**, quod complectitur *utrumque* ; et tunc habetur, quando locus *et* personæ illius loci immediate interdicuntur. INTERDICTUM tam *personale* quam *locale* potest esse : 2°) **generale** vel **speciale**. Porro interdictum *personale* GENERALE est, quo interdicitur aliqua hominum communitas, prout constituit unum corpus ; est vero *personale* SPECIALE, quo una vel plures particulares personæ interdicuntur. Interdictum autem *locale* GENERALE dicitur, quo territorium, i. e. aliquis locus generalis, continens sub se plura specialia, interdicitur, ut si fertur in regnum, provinciam, civitatem, parochiam, modo non intelligatur sola ecclesia parochialis, sed totum districtum locale ; dicitur *locale* SPECIALE, quo certus locus sacer interdicitur, ut si fertur in unam ecclesiam vel etiam plures ecclesias, ut particulares. INTERDICTUM potest esse : 3°) **totale** vel **partiale**. *Primum* est, quod habet omnes effectus in definitione recensitos ; et tale censetur, quando absolute fertur et sine determinatione ad aliquos speciales effectus. *Secundum* est, quod aliquos tantum habet effectus, et ita est interdictum quod vocatur *ab ingressu ecclesiæ*, de quo postea.

Q. 53. *Quænam* sunt REGULÆ observandæ in interdicto 1°) *locali*, 2°) *personali* ?

R. Ad 1um) Quoad interdictum *locale* observentur sequentia.

Explan. Observandum est : 1°) Quod in interdicto *locali* **generali** etiam comprehendantur ecclesiæ regularium exemptorum, sive emanatum sit a S. Sede, sive ab Ordinario loci, ut

constat ex TRID. (S. 25 *de reg.* c. 12) ; idque etiamsi foret invalidum, dummodo illud servet ecclesia matrix. Ita Clem. Ex FREQUENTIORIBUS, 1 (*de sent. excomm.*). — Observandum est : **2°**) Quod interdicta **civitate**, censeantur etiam interdicta *suburbia* et *ædificia continentia*, i. e. propinqua, adjacentia, licet alii episcopo sint subjecta ; et *interdicta* **ecclesia**, etiam *capellæ* et *cœmeterium*, si ei sint *contiguæ*, non autem vicissim : quia accessorium sequitur principale, non e contra. — Observandum est : **3°**) Quod interdictum *locale* sit etiam **personale** respectu eorum qui sua culpa causam dederunt interdicto, ut adeo illi etiam extra locum interdictum non possint interesse divinis.

R. Ad 2um) Quoad interdictum *personale* observentur sequentia.

Explan. Observandum venit : **1°**) Quod in interdicto *personali* **generali** etiam comprehendantur *innocentes*, ut sunt partes communitatis interdictæ ; item *absentes* quando interdictum imponitur, quia absentia non impedit, eos esse membra ; imo etiam qui post latam sententiam communitati seu populo *aggregantur*, quia vere evadunt ipsius membra. — Si **objicias** : videri injustum innocentes pœna interdicti puniri, **respondet** tibi BILL. : « Innocentes *per se* interdicto non ligari, sed *per accidens*, quatenus sunt in tali loco interdicto, vel sunt membra communitatis interdictæ. Unde si locum mutent, cessat in illis interdictum. Quapropter non proprie puniuntur per interdictum, licet per accidens damnum sentiant, quatenus id est bono communi necessarium. » Non autem comprehenduntur *episcopi*, nisi de ipsis fiat expressa mentio ; nec *infantes* doli nondum capaces et *amentes*, quia non sunt capaces prohibitionis per tale interdictum appositæ, ideoque absque ullo peccato admitti possunt ad divina officia ; neque comprehenduntur *hospites* et *peregrini*, quia non sunt partes et membra illius communitatis seu populi ; neque probabilius etiam *exteri habentes ibi quasi domicilium*, uti scholastici, litigantes, negotiatores, famuli, quia esto plerumque legibus illius populi adstringantur, non tamen illis quæ afficiunt personas quatenus sunt partes et membra illius communitatis ; neque *transferentes alio domicilium* : quia sic desinunt esse partes et membra illius communitatis, modo non dederint causam interdicto, quia sic ei subjacent specialiter.

OBSERVANDUM venit : **2°**) Quod, ex cap. SI SENTENTIA (*de sent. excomm.* in 6), interdicto **populo**, non censeatur interdictus

clerus; nec interdicto **clero**, censeantur interdicti *religiosi*, etiam clerici, nisi habeant pastoratum aut simile beneficium, ratione cujus censeantur cum sæculari clero unum corpus efficere ; nec interdictis **religiosis**, censeantur interdicti *clerici* ; at interdictis **omnibus personis ecclesiasticis** alicujus civitatis vel provinciæ, etiam censeantur interdicti tam *clerici* quam *religiosi*.

Art. II. De effectibus et absolutione iuterdicti.

Q. 54. *Quinam* sunt EFFECTUS interdicti ?

R. Ut patet ex definitione, interdicti, *absolute* lati, *tres* effectus numerantur : prohibitio divinorum officiorum, quorumdam sacramentorum et sepulturæ ecclesiasticæ.

Explan. PRIMUS effectus est : *prohibitio tam* CELEBRATIONIS *quam* AUDITIONIS *divinorum* **officiorum**. Quo nomine intelliguntur missæ sacrificium, omnis publica ac solemnis deprecatio, publica recitatio horarum canonicarum in choro (nam privatim clerici beneficiati vel in majoribus constituti in interdicto locali vel personali utique tenentur recitare horas) ; item benedictio publica aquæ lustralis, cereorum, templi, vasorum, altarium in ecclesia interdicta, quæ benedictiones nomine Ecclesiæ a sacerdotibus fiunt ; non item aliæ privatæ benedictiones, v. g. mensæ, nec etiam concio, ad quam, teste LAYMANN, dari potest pulsus campanæ. Nihilominus tempore interdicti *localis*, si interdictum est **speciale**, licet in ecclesia interdicta sacrum facere *semel* in hebdomada ad renovandam Eucharistiam, ne desit morituris ; et in conventualibus ecclesiis legere horas canonicas binis et binis vel simul tribus. Immo, ex cap. ALMA MATER, 24 (*de sent. excomm.* in 6°), in interdicto *locali*, si sit **generale**, permittitur clericis non interdictis (quo nomine comprehenduntur etiam religiosi, imo et moniales), ut illius tempore possint *quotidie* in suis ecclesiis et monasteriis celebrare missas et cetera officia divina, *submissa tamen voce et januis clausis, excommunicatis et interdictis exclusis, et campanis etiam non pulsatis*, nequidem campanula ad elevationem. Præterea conceditur pro eo tempore, ut *in festivitatibus Natalis Domini, Paschæ ac Pentecostes et Assumptionis Virginis gloriosæ* ; item, ex privilegio MARTINI V, *in festo corporis Christi et per ejus Octavam*, imo, testibus SALM., in festo *Imm. Conc.* B. M. V. et per octavam, sed tantum pro solo regno *Hispaniæ*, divina de more celebrentur, pulsatis campanis et apertis januis *excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis admissis*, ita

tamen, ut qui interdicto causam dederint *altari nullatenus appropinquent*, i. e. ut explicat CONINCK, non communicent, ut proinde interdicti possint istis diebus ad communionem admitti. Quocirca, ut notat BILL., « plures et graves Auctores, PALUD., SOTO, AVILA, etc. existimant nomine *Nativitatis*, *Paschatis* et *Pentecostes*, non unum diem, sed duos vel tres dies festos sequentes intelligi, ipsamque festivitatem Resurrectionis et Pentecostes inchoari a missa vigiliæ quæ cantatur sabbato præcedenti. »

SECUNDUS effectus est : *Prohibitio tam* RECEPTIONIS *quam* ADMINISTRATIONIS **quorumdam sacramentorum.** Excipiuntur autem : **1°**) *Baptismus*, utpote sacramentum necessitatis, et *Confirmatio*, utpote complementum Baptismi. Quæ sacramenta tempore interdicti etiam in ecclesia interdicta, palam ac solemniter conferri possunt, sicut ad hunc finem *Chrisma* suo tempore solemniter consecrari potest. **2°**) Sacramentum *Pœnitentiæ*, quod etiam sanis conferri potest tempore interdicti, non tamen excommunicatis et iis qui causam dederint interdicto : hi enim absolvi nequeunt, nisi satisfecerint aut saltem de satisfaciendo sufficientem cautionem dederint. **3°**) *Matrimonium*, sed sine nuptiarum benedictione tam extra quam intra sacrificium impertienda. — Itaque tempore interdicti per se prohibentur tantum : *Eucharistia*, *Extrema unctio* et *Ordo*. Dico : **per se** ; nam potest etiam ad personaliter interdictos deferri *Eucharistia* sumenda per modum *Viatici*, si sint in probabili mortis periculo. Imo licet, eam ad ægrotos solemniter deportare cum lumine, campanula et fidelium comitatu. Permittitur etiam illam administrare in festivitatibus supra nominatis. Similiter administrari potest *Extr. Unctio* : tum privilegiatis, quales sunt religiosi mendicantes, dummodo non sint specialiter interdicti ; tum iis, qui aliud sacramentum recipere non potuerint. Tandem, casu magnæ necessitatis, v. g. penuriæ sacerdotum, cui alio modo non posset subveniri, etiam sacramentum *Ordinis* conferri posse illis qui non sunt personaliter interdicti, multi DD. colligunt ex cap. NON EST, *de sponsal.*

TERTIUS effectus est : *Prohibitio ecclesiasticæ* **sepulturæ**, de qua dicenda sunt sequentia. **1°**) Quando *locus* est interdictus, vetitum est dare *cuivis* sepulturam ecclesiasticam, *infantibus* quoque et *amentibus*, cum hæc prohibitio magis ad viventes pertineat. EXCIPIUNTUR *clerici*, qui nisi ipsi sint personaliter interdicti, vel causam interdicto dederint, aut interdictum violaverint, in eo loco interdicto sine pulsu campanarum et eccle-

siastica solemnitate sepeliri possunt. **Excipe** rursus festivitates supra recensitas, in quibus, uti per totam octavam Corporis Christi, licet non tantum clericos, sed etiam probabiliter laicos in tali loco solemniter sepelire : quia tunc interdictum *locale*, saltem *generale*, suspenditur. **2°**) *Personaliter* interdicti nequeunt in loco sacro sepeliri ex CLEM. I. *de sepult.* Id tamen hodie solummodo stringit *nominatim* denuntiatos et interdictos ; imo nec hos, si pœnitentes decesserint et post mortem absoluti fuerint. **3°**) Qui ob interdictum inhumatus est in loco profano, sublato postea interdicto, transferendus est in locum sacrum, dummodo non sint corpora personaliter interdictorum qui absque signo contritionis decesserint.

Q. 55. *Qualiter* 1°) PECCANT, et 2°) in *quam* PŒNAM incurrunt *violatores* interdicti ?

R. Ad 1um) *Sub distinctione.* Violantes *scienter* interdictum, si sit **personale**, peccant *mortaliter* : quia violant præceptum Ecclesiæ in materia gravi ; si vero sit **locale**, tunc *subdistinguendum* est : **clerici** peccant *mortaliter*, juxta communem ; **laici**, satis probabiliter, peccant tantum *venialiter*. Ratio *disparitatis* est : quod interdictum *locale* directe respiciat clericos, ne ipsi in tali loco divina celebrent ; indirecte tantum laicos, ne ipsi intersint, quando divina contra interdictum celebrantur.

R. Ad 2um) PŒNÆ sunt *tres* sequentes.

Explan. 1°) Scienter celebrantes vel celebrari facientes divina in locis, ab ecclesiastica auctoritate interdictis, incidunt in interdictum **ab ingressu Ecclesiæ**, donec satisfecerint ad arbitrium ejus qui interdictum posuit. **2°**) Clericus, qui interdictum violat per exercitium Ordinis, incidit in **irregularitatem** ; ut si ipse interdictus Ordinem exerceat, aut si non interdictus in loco interdicto illud faciat. **3°**) Mandantes seu cogentes tradi ecclesiasticæ sepulturæ nominatim interdictos incurrunt in **excommunicationem** nemini reservatam.

Q. 56. *Quis* potest ABSOLVERE ab interdicto.

Sub distinctione. **1°**) Ab interdicto **locali** (sive SPECIALE sit, sive GENERALE) et *personali* **generali** absolvit solus ille qui jurisdictionem habet in foro externo super locum aut communitatem interdicta (q. 26). **2°**) A mere *personali* **speciali** potest absolvere qui potest a culpa mortali, nisi specialiter reservetur.

Q. 57. *Quid* est INTERDICTUM, quod vocatur *ab ingressu ecclesiæ ?*

R. Est interdictum *partiale* seu censura ecclesiastica qua hæc *tria* prohibentur : 1°) *celebratio divinorum in ecclesia* ; 2°) *auditio divinorum in ecclesia* ; 3°) *sepultura in ecclesia vel cœmeterio.*

Resol. 1. Interdictus ab ingressu ecclesiæ non prohibetur ecclesiam ingredi, ut non pauci existimarunt. **Resol. 2.** Potest sacra celebrare eisque interesse non solum extra ecclesiam, in oratorio privato, sed etiam in cœmeterio, licet ecclesiæ contiguo, quamvis non possit ibi sepeliri, nisi pœnitens decesserit : quia hoc secundum, non primum exprimitur in jure et aliunde sumus in odiosis. **Resol. 3.** Potest privatim orare in ecclesia ; quin imo, quando divina non celebrantur, potest in ecclesia recipere sacramenta : quia non est privatus usu passivo sacramentorum. **Resol. 4.** Privilegium concessum pro festivitatibus supra enumeratis (q. 54), in quibus permittitur interdictis interesse divinis, ad interdictos ab ingressu ecclesiæ extenditur : quia hi non efficacius excluduntur a divinis officiis, quam absolute interdicti. **Resol. 5.** Violantes tale interdictum per exercitium Ordinis incidunt in irregularitatem.

Epilogus.

Hæc dicta sunto de censuris *in genere* et *in specie*. Reliquum est, ut ad singulas censuras *latæ sententiæ*, quæ hodiedum *de jure communi* vigent, **in particulari** descendamus, prout nimirum in Bulla *Apostol. Sedis* recensentur, eas, inquam, *singillatim* considerando.

Quocirca quamvis non pauci jam, iique præclari, prodierint COMMENTARII, liceat equidem mihi *de singulis* istis censuris simplicissimo modo, **Adnotationum** instar, verbum habere, breviter quidem, non tamen sine ordine aut claritatis studio.

APPENDIX I

Seu Adnotationes in Constitutionem « Apostolicæ Sedis » qua censuræ latæ sententiæ limitantur.

Præambulum.

Vi Constitutionis *Apostol. Sedis* (12 oct. 1869), illæ nunc tantum censuræ *sententiæ latæ*, de *jure communi*, vigent, quæ vel in ipsa *expresse continentur*, vel ipsi a tempore, quo promulgata est, *accesserunt*, vel postmodum *accedent*.

Explan. Dixi : **A**) **censuræ sententiæ latæ**. Nam per hanc Const. nihil omnino immutatum est : **1°**) quoad censuras *ferendæ sententiæ*, ideoque quoad illas procedendum est secundum veteres canones ; nec **2°**) quoad *pœnas* ecclesiasticas mere *vindicativas*, quales sunt DEPOSITIO, DEGRADATIO, PRIVATIO DIGNITATIS, NULLITATES ACTUUM, aut INHABILITATES, quæ antea viguerunt. Quia tamen a jure alienum est *ob idem crimen pluribus legibus reum fieri*, has quoque pœnas abrogatas fuisse DD. existimant quoad ea crimina, in quæ Const. *Apost. Sedis* censuris latæ sententiæ *nunc primum*, quamvis levius, animadvertit.

Dixi : **B**) **de jure communi**, i. e. quoad censuras quæ vocantur *generales*. Nam per Const. nihil prorsus immutatum fuit quoad censuras latæ sententiæ, quæ non ad Ecclesiam universam, sed vel ad instituta vel ad loca particularia spectant, adeoque censuræ *particulares* nuncupantur. Quin imo eas omnes et singulas, quales erant antea, confirmavit PIUS IX, ac in suo robore permanere declaravit : Sic adhuc viget excommunicatio lata adversus missionarios in Indiis mercaturam exercentes, ut suo loco dicetur.

Dixi : **C**) quæ in ipsa **expresse continentur**. Jam vero declarat Pontifex quod, *præter* excommunicationes, suspensiones et interdicta, in dicta Const. recensita, *insuper* vigere pergant excommunicationes, suspensiones et interdicta : **1°**) quæ in re disciplinari TRID. *invexit* ; **2°**) quæ spectant ad electionem Rom. Pont., quatenus *hactenus in suo vigore perstiterunt* ; **3°**) quæ pertinent ad *internum regimen* Ordinum Regularium necnon quorumcumque Collegiorum, Congregationum,

cœtuum locorumque piorum cujuscumque nominis aut generis sint, quatenus iterum *hactenus in suo vigore perstiterunt*, i. e. quatenus desuetudine vel alia de causa non cessarunt in aliquo loco vel instituto. De quibus omnibus dicemus suo loco. — Et quoniam scopus Constitutionis est, censuras antiquas latæ sententiæ limitare, nedum quod ex eis quædam exciderant *a pristina utilitate atque opportunitate*, sed et propter *earum magnum numerum* et ad tollendas sive a confessariis sive a pœnitentibus *dubietates*, *anxietates*, *angoresque conscientiæ*, adeo ut vere **beneficium** *Principis* habenda sit, hinc sequitur : eam **latissime** esse interpretandam ; et, si sensus veterum canonum non videatur congruere cum sensu hujus Constitutionis, præferendum esse Constitutionis sensum, non secus ac si primum canones illi ab ea editi fuerint.

Dixi : **D**) **vel ipsi accesserunt.** Atqui plures accesserunt, uti excommunicatio a Pio IX lata in canonicos, sede vacante (n. XIII) ; a Leone XIII in membra societatis italicæ ad vindicanda jura populi christiani (n. XIV) ; ab eodem Leone XIII suspensio in clericos et excommunicatio in laicos turpe mercimonium quærentes ex missarum stipendiis ; et aliæ ut in decursu dicetur.

Tenor constitutionis

CUM NOTIS APPOSITIS AD SINGULAS CENSURAS.

Pius episcopus,

SERVUS SERVORUM DEI, AD PERPETUAM REI MEMORIAM.

« Apostolicæ Sedis moderationi convenit, quæ salubriter veterum canonum auctoritate constituta sunt, sic retinere, ut, si temporum rerumque mutatio quidpiam esse temperandum prudenti dispensatione suadeat, Eadem Apostolica Sedes congruum supremæ suæ potestatis remedium ac providentiam impendat. Quamobrem cum animo Nostro jampridem revolveremus, ecclesiasticas censuras, quæ per modum latæ sententiæ, ipsoque facto incurrendæ ad incolumitatem ac disciplinam ipsius Ecclesiæ tutandam, effrenemque improborum licentiam coercendam et emendandam sancte per singulas ætates indictæ ac promulgatæ sunt, magnum ad numerum sensim excrevisse ; quasdam etiam, temporibus moribusque mutatis, a fine atque causis, ob quas impositæ fuerant, vel a

pristina utilitate atque opportunitate excidisse ; eamque ob rem non infrequentes oriri sive in iis, quibus animarum cura commissa est, sive in ipsis fidelibus dubietates, anxietates, angoresque conscientiæ ; Nos ejusmodi incommodis occurrere volentes, plenam earumdem recensionem fieri Nobisque proponi jussimus, ut, diligenti adhibita consideratione, statueremus, quasnam ex illis servare ac retinere oporteret, quas vero moderari aut abrogare congrueret. Ea igitur recensione peracta, ac Venerabilibus Fratribus Nostris S. R. E. Cardinalibus in negotiis Fidei Generalibus Inquisitoribus per universam Christianam Rempublicam deputatis in consilium adscitis, reque diu ac mature perpensa, motu proprio, certa scientia, matura deliberatione Nostra, deque Apostolicæ Nostræ potestatis plenitudine, hac perpetuo valitura Constitutione decernimus, ut ex quibuscumque censuris sive excommunicationis, sive suspensionis, sive interdicti, quæ per modum latæ sententiæ, ipsoque facto incurrendæ hactenus impositæ sunt, nonnisi illæ, quas in hac ipsa Constitutione inserimus, eoque modo, quo inserimus, robur exinde habeant ; simul declarantes, easdem non modo ex veterum canonum auctoritate, quatenus cum hac Nostra Constitutione conveniunt, verum etiam hac ipsa Constitutione Nostra, non secus ac si primum editæ ab ea fuerint, vim suam prorsus accipere debere. »

« Excommunicationes latæ sententiæ speciali modo Romano Pontifici reservatæ. »

« Itaque excommunicationi latæ sententiæ speciali modo Romano Pontifici reservatæ subjacere declaramus : »

NOTÆ. Sequuntur **duodecim** excommunicationes, quæ omnes, præter *decimam* de absolvente complicem in peccato turpi, desumptæ sunt ex Bulla *Cœnæ*, sic dicta quia olim in Cœna Domini legi solebat. Porro facultas absolvendi a XII hisce censuris *specialiter* reservatis non comprehenditur in facultate etiam generali absolvendi a casibus papalibus, nisi *expresse* enuntietur ; immo, quamvis expresse enuntiaretur,

non ideo censeretur concessa facultas pro casu absolutionis complicis in peccato turpi, qui *specialissima* mentione indiget. (S. U. I. 17 jun. 1866 et 4 april. 1871).

I

« Omnes a christiana fide apostatas, et omnes ac singulos hæreticos, quocumque nomine censeantur, et cujuscumque sectæ exsistant, eisque credentes, eorumque receptores, fautores, ac generaliter quoslibet illorum defensores. »

NOTÆ. Hanc itaque excommunicationem incurrunt hi **quatuor** sequentes : **1°) Apostatæ a fide**, i. e. qui a fide catholica totaliter recesserunt, sive transeant ad falsam religionem, puta ad Judaismum vel Paganismum ; sive nullam deinceps religionem profiteantur, quales sunt Athei, Rationalistæ absoluti aut illi qui *liberi cogitatores* nuncupantur. Ut enim recte scribit Soglia : « *Ad crimen apostasiæ non requiritur ad aliam religionem transitus, sed satis est christianam deseruisse.* » Quia tamen ad censuram requiritur peccatum *mortale*, non tantum *internum*, sed et *externum*, hinc non ligat apostatas, qui nulla apostasiæ signa dederint. **2°) Hæretici**, modo tales sint *formaliter*, non tantum *interne*, sed et *externe*, ita ut errorem suum, immo et dubium positivum, exterius prodiderint actu manifesto, humano et graviter malo, etsi tantum sint occulti. **3°)** Hæreticis **credentes**, i. e. qui hæresim implicite profitentur, dicentes v. g. vera esse quæ Lutherus docuit, licet in particulari nesciant, quænam ea sint. **4°)** Hæreticorum, *qua talium*, **receptores, fautores, defensores**, sive doctrinas sive personas defendant. — Dixi **qua talium** : i. e. *quia hæretici sunt*, quamvis sint *occulti* et hæretici *materiales* tantum, cum eorum bona fides non excuset peccatum aliorum. Requiritur itaque ut receptio, favor, defensio, sint **formales**, i. e. cedant in favorem hæresis ideoque fiant in causa hæresis. Et ideo censura non incurritur, si recipiant, foveant, defendant hæreticos, ne occidantur a latronibus, vel ne incidant in manus judicis procedentis ratione homicidii vel alterius criminis ; immo nec, si eos recipiant, etc., ut amicos vel consanguineos, esto ut hæretici a judice sint quæsiti. Et quoniam ad censuram requiritur, ut peccatum mortale sit *in suo genere completum*, nisi aliter cautum sit in jure, ideo requiritur, ut defensio, favor,

receptio **effectum** habuerint ; ut adeo, si nihilominus ex alicujus favore, defensione, etc., actu non sequatur hæresis favor, ut si hæreticum receptaveris, defenderis eique faveris, ne caperetur, et ille tamen captus fuerit, putant Roncaglia, Sanchez, Bonac., alii, contra Palao, Mazzotta, alios, posse excusari ab excommunicatione : nam intelligi potest excommunicari fautores, receptores, defensores, *effectu secuto*. Unde, stante *dubio juris*, excommunicatio non incurritur, nisi ex tali favore impenso sequatur malus effectus, v. g. incolumitas hæreticorum, liberior diffusio hæresis, etc., ut plerumque fit.

Resol. Ex Instr. *Card. Vicarii pro parochis et confessariis Romæ* (12 jul. 1878) italice conscripta, cujus versio *latina* occurrit ap. Acta S. Sed. (XI, 168), *gallica* ap. N. R. T. X, 427), **excommunicationem** incurrunt *Pontifici reservatam inter speciales :* **1°**) *Omnes illi, qui etiam sine voluntate adhærendi hæresi, et solummodo humani respectus gratia, sua dant nomina hæreticorum sectis, denominationis cujuslibet.* **2°**) *A fortiori pœnam incurrunt eamdem, qui intersunt acatholicis functionibus aut* servitiis, *ceu dici solet, aut prædicantem audiunt eo consilio, ut eidem sese dedant, quatenus, uti impie dicunt, ab eo persuaderi possint.* **3°**) *Ita etiam eamdem incurrunt excommunicationem, qui alterius spiritualis ruinæ fautores effecti, inducunt quomodocumque, et curant ut alii eant, aut veniant ad aulas vel templa hæreticorum ad audiendas* collationes. **4°**) *Tandem eadem innodantur pœna omnes qui typis publicant invitationes ad præfatas* collationes, *et themata earumdem, propter favorem, quem tali actione præbent hæresis propagationi aut confirmationi.*

Strictissime autem vetatur ingredi, mera curiositate et scienter, aulas et templa protestantium, tempore collationum : *et graviter peccant omnes, qui mera curiositate* collationes *protestantium auscultant, et adsistunt, quamvis materialiter, cæremoniis acatholicis ; et omnes artifices, qui etiam sola lucri ratione cantant, aut sonant in protestantium templis ; et typographi, etiam secundarii ministri, qui ne a superioribus ejiciantur litteras colligunt ad excudendos hæreticorum libros ; quin imo,* **5°**) *si de hæreticorum libris agatur, quibus hæresis edocetur atque sustinetur, etiam ministri typographi secundarii majorem incurrunt excommunicationem speciali modo Pontifici reservatam.* Quam *Instructionem* Card. Vicarius Urbis edidit *juxta declarationem* S. Off. ipsi factam, ut fatetur in statutis quæ idem Cardinalis, deinceps episcopus Albanensis renuntiatus, pro diœcesi sua (a. 1887) promulgavit (N. R. T. XX, 401, ubi simul reperies

textum integrum latinum *Declarationum authenticarum* quæ ex S. Off. 12 jul. 1878, circa hæreticos prodierunt).

Constat præterea **6°**) ex decreto S. Off. (22 mart. 1879) excommunicationem R. P. speciali modo reservatam incurri ab illis qui *matrimonium ineunt coram ministro hæretico vel schismatico sacris addicto*. Quod confirmatur ex resp. S. Off. (18 maii 1892) juxta dicta superius (q. 89). Demum **7°**) plures societates damnatæ a S. Sede hic referri debent, puti societas *veterum catholicorum*, quæ damnata est ut hæretica ; *la ligue de l'enseignement*, implicite damnata per n. 48 syllabi ut hæresim promovens et atheismum practicum ; societates biblicæ.

II.

« Omnes et singulos scienter legentes, sine auctoritate Sedis Apostolicæ, libros eorumdem apostatarum et hæreticorum hæresim propugnantes, necnon libros cujusvis auctoris per Apostolicas Litteras nominatim prohibitos, eosdemque libros retinentes, imprimentes, et quomodolibet defendentes. »

Nota. Eumdem tenorem servavit Leo XIII in Const. *Officiorum ac munerum* qua novas regulas statuit promulgavitque *de prohibitione et censura librorum*. Eapropter præsentem excommunicationem R. Pontifici specialiter reservatam explicabimus in Appendice 2ª ,ne bis eadem dicamus.

III.

« Schismaticos, et eos, qui a Romani Pontificis pro tempore exsistentis obedientia pertinaciter se subtrahunt vel recedunt. »

NOTÆ. Communiter DD. existimant cum Suar., Palao, Ronc., Schmalz., aliis, hujus censuræ posteriorem partem esse prioris explicativam, quasi verbum *et* poneretur pro *scilicet*, hoc modo : *schismaticos*, nempe *eos qui* etc. At plerique recentiores commentatores unam clausulam ab alia distinctam habent, ita ut censurentur *schismatici* **duplicis speciei** : scilicet **1°**) non tantum **totales** et **perfecti**, qui schismatici simpliciter nuncupari solent, quales sunt ex S. Thom. (2. 2. q. 39, a. 1) : *Qui subesse renuunt Summo Pontifici et qui membris Ecclesiæ ei subjectis communicare recusant*, seu, aliis verbis : qui a

capite simul et membris pertinaciter, i. e. voluntarie, scientes et volentes, recedunt, ut si ad novam ac separatam Ecclesiam constituendam voluntarie discedunt a centro unitatis ; sed etiam 2°) **partiales** seu **imperfecti**, qui a capite tantum, i. e. a R. P. pro tempore exsistentis obedientia pertinaciter se subtrahunt vel recedunt. Quidquid sit, in excommunicationem incidunt **schismatici**, tam *primi* quam *secundi* generis, licet eorum schisma sit *purum*, i. e. sine hæresi conjunctum ; non tamen schismaticorum *fautores, defensores*, etc. ; hos enim censura præterit.

Resol. 1. Itaque censuræ **non subjacent** : **A**) Qui recedit ab obedientia *episcopi* et communione *particularis ecclesiæ*, dummodo subjectus maneat auctoritati R. P., quia nondum separatur a capite et communione Ecclesiæ universalis. **B**) Qui nolit obedire Papæ, ut est princeps *temporalis*, vel *in odium* ipsius seu *vindictam* ; aut qui ejus præcepta, v. g. jejunia, observantiam festorum, adimplere recuset, quia sibi sunt *gravia, molesta, incommoda* : non ideo enim auctoritatem spiritualem R. P. abjicit. **C**) Qui renuit subesse Pontifici, quia eum *non legitimum* putat, vel quia ex duobus electis quisnam sit legitimus, *non apparet* : non enim recedit pertinaciter. **Resol. 2**. Contra **non excusatur** qui a Pontificis pro tempore exsistentis obedientia recedens, *ejus successori* obtemperaturum se promittit ; sicut nec ille, qui se *externe* tantum schismaticum prodit, quamvis *interne* aliud teneat, ut qui regi hæretico tanquam supremo ecclesiæ capiti externam obedientiam præstant, etsi non credentes et inviti. Ratio : quia schisma in facto consistit. **Resol. 3**. Huc pertinent societates a S. Sede damnatæ, dictæ *clerico-liberales* (S. Off. 12 jan. 1870), necnon *societas italica*, de qua speciali modo, n. XIV.

IV

« Omnes et singulos, cujuscumque status, gradus seu conditionis fuerint, ab ordinationibus seu mandatis Romanorum Pontificum pro tempore exsistentium ad universale futurum Concilium appellantes, necnon eos, quorum auxilio, consilio vel favore appellatum fuerit. »

NOTÆ. Hoc loco **duæ classes** hominum censurantur : tum 1°) **appellantes** a R. P., pro tempore exsistente, ad futurum Concilium generale ; tum 2°) ii, quorum **auxilio, consilio** vel **favore** appellatum fuerit. — Nihil refert, cujusnam

status, *gradus* seu *conditionis* fuerint horum criminum rei ; nec a quibus *ordinationibus* seu *mandatis* appellatio fiat, an fuerint sententiæ, præcepta, leges, censuræ, pœnæ ; aut an fuerint justa vel injusta. — At quod **appellantes** attinet, requiritur, ut appellatio, i. e. provocatio, fiat : **A**) a Rom. Pont., qua *Papa*, non qua *Rege* : sumus enim in odiosis et aliunde finis hujus censuræ est sartam tectamque servare Christi Vicarii spiritualem auctoritatem ; **B**) a R. P. *pro tempore exsistente*, adeoque eo nondum e vivis sublato : secus hæc verba frustra fuissent adjecta ; **C**) ad *futurum Concilium generale*, adeoque censuram non incurrit : **a**) qui ad futurum Pontificem appellat ; vel **b**) ad præsens Concilium, licet forte interruptum ; vel **c**) ad Provinciale futurum, licet tunc injuria adhuc atrocior evadat : quia in legibus pœnalibus non valet argumentum a fortiori. — Quod vero **cooperantes** attinet, *duo* requiruntur : **A**) Ut auxilium, consilium, vel favor appellationem antecedant ; unde censura non ligat approbantes appellationem jam factam, vel appellantibus faventes post appellationem. **B**) Ut appellatio cum effectu sequatur, secus enim non verificatur quod vi auxilii, consilii, vel favoris appellatum sit.

V

« Omnes interficientes, mutilantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hostiliter insequentes S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedisque Apostolicæ Legatos, vel Nuntios, aut eos a suis Diœcesibus, Territoriis, Terris, seu Dominiis ejicientes, necnon ea mandantes, vel rata habentes, seu præstantes in eis auxilium, consilium vel favorem. »

NOTÆ. Hac censura, per quam puniuntur determinatæ quædam injuriæ *in corpus*, *libertatem* et *dignitatem* certorum Ecclesiæ Prælatorum, ligantur : Omnes qui voluntarie hujusmodi injurias inferunt, sive *physice* seu *immediate*, eas nimirum per seipsos exsequendo ; sive *moraliter* seu *mediate*, iisdem injuriis ab aliis illatis positive cooperando. — Pauca dicamus : **1**°) de injuriarum **exsecutoribus** ; **2**°) de iisdem **cooperatoribus** ; **3**°) de **personis** *injuriatis*.

Ad **primum** quod attinet, injuriantes **A**) **in corpus** sunt : **a**) *Interficientes*, i. e. quovis modo necantes, sive gladio, sive veneno, sive fame, etc., dummodo occisio sit injusta et pecca-

tum mortale sive in se, sive in causa. Unde a censura excusatur qui volens leviter percutere, graviter per accidens vulneraret, ita ut percussus interiret; vel si leviter percusserit, incuria medicorum percussus obiret. **b**) *Mutilantes*, i. e. abscindentes membrum proprie dictum. Unde recolenda heic sunt dicta supra (q. 18). **c**) *Percutientes*, i. e. lædentes cum dolore, sive virga, sive ligno, sive pugno. — Injuriantes **B**) **in libertatem** sunt : **a**) *capientes*, i. e. comprehendentes ; **b**) *carcerantes*, i. e. quovis loco, etiam privato, continentes ; **c**) *detinentes*, i. e. captum, etiam ab alio, impedientes, ne libere possit quo voluerit abire. « Quæ detentio, ait Ronc., maxime cum versemur in pœnalibus, importat physicam actionem violentam, qua detineatur et impediatur persona capta ; unde non incurreret excommunicationem qui solo præcepto impediret. » Addit præterea heic dari posse parvitatem materiæ, « ut si per unum diem quis detineretur. » — Injuriantes **C**) **in dignitatem** sunt : **a**) *Hostiliter insequentes*, i. e. fugientem prosequentes animo *infesto*, ut nimirum ei malum inferant, et si eum non adsequantur, vulnerent aut capiant. Unde censura non ligantur, qui insequuntur contumeliæ causa vel perterrefaciendi animo. **b**) *A suis diœcesibus, territoriis, terris seu dominiis ejicientes*, i. e. receptum expellentes quovis modo ex locis sibi *subjectis*, i. e. in quibus jurisdictionem spiritualem vel temporalem exercet, non vero ex loco originis vel domicilii, ubi nulla jurisdictione gaudet. Quocirca si expelleres episcopum ex uno loco diœcesis in alium, censuram non incurris quia non ejicis ex diœcesi.

Ad **secundum** quod attinet, **cooperatores** sunt : *mandantes*, præstantes *auxilium*, *consilium* vel *favorem*, qui omnes censura tenentur, dummodo præfatæ injuriæ cum effectu subsequantur vi mandati, auxilii, consilii vel favoris. Citantur quoque hujusmodi delicta *rata habentes;* verum, ut hi ligentur, non sufficit delicta jam facta animo approbare, sed necesse est : tum **a**) ut ea suo nomine vel in sui gratiam sint patrata, quia juxta regulam 9 juris in 6° : *Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non sit gestum :* tum **b**) ut ratihabitionem externe significent : tum **c**) et quo tempore delicta perpetrata fuerunt, habiles fuerint, saltem habitualiter, ad illa perpetranda vel mandanda; quare, si eo tempore fuerint amentes, censuram non incurrunt; secus si dormiebant, aut ebrii erant.

Ad **tertium** quod attinet, **personæ læsæ** sunt : **a**) *S. R. E. Cardinales*, ex quo electi sunt et electionem acceperunt, licet capellum nondum obtinuerint : **b**) *Patrtriachæ ;* **c**) *Archiepis-*

copi; **d**) *Episcopi*, dummodo sint consecrati : quia ante consecrationem, tametsi jurisdictione gaudeant, non sunt episcopi proprie dicti; **e**) *Legati* vel *Nuntii*, qui a R. P. causa negotiorum ad Principes mittuntur, dum durat eorum legatio.

VI.

« Impedientes directe vel indirecte exercitium jurisdictionis ecclesiasticæ sive interni sive externi fori, et ad hoc recurrentes ad forum sæculare, ejusque mandata procurantes, edentes, aut auxilium, consilium vel favorem præstantes. »

NOTÆ. *Finis* hujus censuræ est : tueri libertatem jurisdictionis ecclesiasticæ, fori sive externi sive interni. Qua de causa, excommunicatione plectuntur **triplicis generis** rei : **1**°) *Impedientes* directe vel indirecte, per se ipsos, ejus exercitium. **2**°) *Recurrentes*, ut impediatur, ad forum sæculare ejusque mandata *procurantes*. **3**°) Mandata hujusmodi *edentes*, aut in iisdem actionibus *auxilium*, *consilium* vel *favorem* præstantes. — Itaque in **prima** reorum classe veniunt : **impedientes**, i. e. vi vel metu gravi efficientes, ut alter invitus et contra suam voluntatem cesset ab opere : sive id faciant *directe*, obstando *ipsimet* jurisdictionem exercere volenti et in *ea re* obstando, quam is facere intendit, ut si quis minetur necem Episcopo, si beneficium tali contulerit ; sive id faciant *indirecte*, obstando in *alia re* vel in alia *persona*, ut si ei necem minetur prætextu injuriæ sibi illatæ, aut si prohibeat scribas, apparitores, præcones, etc., curiæ ecclesiasticæ addictos ea obire, quæ sui muneris sunt. Nihil autem refert, utrum impediverint exercitium jurisdictionis ecclesiasticæ *ordinariæ*, an vero *delegatæ;* utrum fori *interni*, an vero *externi;* dummodo impedimentum *effectum suum* habuerit, et agatur de jurisdictione ecclesiastica *spirituali*, non vero *temporali*. Hinc censuram hanc incurrunt qui obstant, ne parochus vel alius sacerdos, in casu necessitatis, moribundum adire possit, sacramenta ei administraturus; vel ne parochus aut alii præcones ab episcopo deputati verbum Dei prædicent, vel ne episcopus pontificalia exerceat aut ecclesiam consecret, etc. — In **secunda** classe reorum sunt : **recurrentes** *ad forum sæculare, ejusque mandata* **procurantes**, ut idem exercitium impediatur. Unde ad incurrendam censuram satis non est recurrere ad curias sæculares, etiamsi a judice laico nihil obtineretur; sed insuper opus est, ut mandatum seu prohibitio contra

judices ecclesiasticos obtineatur et etiam exsecutioni mandetur. Quare sacerdos, qui ab interdicto contra se lato, vel a sententia episcopi, eum ab officio amoventis, appellaret ad judices sæculares, quamvis graviter peccaret, excommunicationem tamen non incurreret, si apud ipsos causam perderet, aut forte ab ipsis condemnaretur. — In **tertia** classe veniunt : **A**) hujusmodi *mandata* **edentes**; quo nomine veniunt depositarii auctoritatis civilis, a quibus emanant decreta exercitium jurisdictionis ecclesiasticæ impedientia; **B**) *auxilium, consilium vel favorem* **præstantes** in iisdem scilicet actionibus, i. e. sive impedientibus, sive recurrentibus, sive mandata edentibus, qui omnes censura ligantur, dummodo vi patrocinii, consilii, vel favoris impedimentum jurisdictionis ecclesiasticæ, vel recursus ad curias sæculares, vel iniqui decreti exsecutio subsequatur.

VII.

« Cogentes, sive directe, sive indirecte, judices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas præter canonicas dispositiones ; item edentes leges vel decreta contra libertatem aut jura Ecclesiæ. »

NOTÆ. Hæc censura **duabus** constat **partibus**, quarum **prima**, quæ favet privilegio *fori*, attingit : *cogentes sive directe sive indirecte judices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas præter canonicas dispositiones;* **altera**, quæ favet libertati et juribus Ecclesiæ, animadvertit in *edentes leges, vel decreta contra libertatem aut jura Ecclesiæ.*

Itaque in **prima parte** censurantur : **cogentes**, i. e. imperio vel metu adigentes *judices laicos*, i. e. potestate laica judicium exercentes, *ad trahendum ad suum tribunal*, i. e. ut jus dicant *in personas ecclesiasticas*, i. e. in eos qui gaudent privilegio fori, *præter canonicas dispositiones*, i. e. non servatis conditionibus quibus licet; sicuti licet v. g. in casu quo persona aliqua ecclesiastica fuerit degradata et laico judici punienda tradita; aut in aliis casibus in jure canonico determinatis, ut si clericus in majoribus Ordinibus constitutus habitum et tonsuram clericalem non deferat et ter canonice admonitus, sub expressa pœna amissionis privilegii clericalis obedire noluerit; item in causa *reconventionis*, quando clericus ut actor convenit laicum coram judice laico, quo casu potest a suo adversario coram eodem judice in eadem causa reconveniri, non vero in causa criminali; aut si intervenerit concordatum Principem

inter et S. Sedem. — At quoniam sumus in odiosis, necesse est, ut *cogentes* id fecerint *volentes;* et ideo, ut constat ex S. U. I. (1 feb. 1871) præsens excommunicatio *non attingit eos, qui* SUBORDINATI *sunt, etiamsi judices fuerint, sed eos tantum, qui a* NEMINE COACTI *vel talia agunt vel alios ad agendum cogunt.* Unde ad hanc censuram incurrendam requiritur coactio *auctoritativa*, ut declaravit eadem S. U. I. (23 jan. 1886), inquiens : *Caput* COGENTES *non afficere nisi legislatores et alias auctoritates cogentes*; i. e. excommunicationi R. P. specialiter reservatæ subjacere solos *legislatores* qui legem ferunt qua judices coguntur personas ecclesiasticas ad suum tribunal trahere, et *magistratus* qui nulla necessitate compulsi sed sponte sua cogunt judices sibi subjectos. Non tamen requiritur, ut cogant *directe*, sed sufficit, quod id faciant *indirecte*, i. e. alterius, forte potentioris, imperio, vel metu aliis incusso, puta judicum laicorum agentibus, familiaribus, consanguineis, amicis, etc. Quocirca *indirecte* cogere nequaquam dicendus est ille, qui crimen clerici prodiderit procuratori, quo crimine cognito, procurator necesse habet, pro officio et munere suo, trahere clericum ad tribunal : quia tunc magis lex cogit procuratorem quam denuntians; multo minus, qui clericum debitorem suum convenit coram judice laico ; non enim cogit judicem, ut illum in jus trahat, sed ut in eum, quem ipse traxit, jus dicat. — Quia tamen Ecclesiæ et personarum ecclesiasticarum **immunitas**, docente TRID. (S. 25 *de ref.* c. 20): *Dei ordinatione et canonicis sanctionibus* constituta fuit, ac proinde sequentes propositiones in Syll. tum n, XXX : *Ecclesiæ et personarum ecclesiasticarum immunitas a jure civili ortum habuit;* tum n. XXXI: *Ecclesiasticum forum pro temporalibus clericorum causis, sive civilibus, sive criminalibus, omnino de medio tollendum est, etiam inconsulta et reclamante Apost. Sede*, a PIO IX merito fuerunt damnatæ, **hinc** S. U. I. (23 jan. 1886), hanc edidit declarationem : « In iis locis, in quibus FORI privilegio per SS. Pontifices derogatum non fuit, si in eis non datur jura sua persequi nisi apud judices LAICOS, tenentur singuli prius a proprio ipsorum Ordinario VENIAM petere, ut clericos in forum LAICORUM convenire possint : eamque Ordinarii nunquam denegabunt tum maxime, cum ipsi controversiis inter partes conciliandis frustra operam dederint. EPISCOPOS autem in id forum convenire absque venia Sedis Apostolicæ non licet. Et si quis ausus fuerit trahere ad judicem seu judices laicos vel CLERICUM sine venia Ordinarii, vel EPISCOPUM sine venia S. Sedis in potestate eorumdem Ordinariorum erit in eum, præsertim si fuerit CLERICUS, animadvertere pœnis et censuris ferendæ sen-

tentiæ uti violatorem FORI, si id expedire in Domino judicaverint. »

In **secunda parte** censurantur : **edentes**, i. e. condentes auctoritate laica, sive laici sint, sive clerici, *leges*, i. e. ordinationes quæ a suprema potestate in perpetuum constituuntur, vel *decreta*, i. e. statuta quæ a quavis potestate, v. g. a Præfecto urbis, a Municipiis, etc. generaliter eduntur, *contra libertatem et jura Ecclesiæ*, uti sunt leges et decreta de *placito regio* seu de *regio exsequatur*, aliaque vincula, quibus intercipitur, restringitur aut perturbatur, nedum exercitium potestatis ecclesiasticæ, sive jurisdictionis, sive ordinis; sed quodvis aliud jus, ut puta jus docendi, promovendi ad ordines, instituendi ordines religiosos, publicas supplicationes extra templa obeundi, beneficia conferendi, etc.; imo et jura quæ Ecclesiæ, non uti Ecclesiæ, sed uti societati competunt, velut jus acquirendi actibus, sive ultimæ voluntatis, sive inter vivos, alienandi, elocandi, etc. Interim non prius excommunicatio contrahitur quam leges vel decreta hujusmodi fuerint *promulgatæ*, et si suffragio, v. g. populi, senatus, etc.. fuerint rogatæ, illam incurrunt quotquot iisdem sint efficaciter suffragati. Quocirca recole dicta (*de Just.* q. 146). — Placet heic referre, quid S. PŒNIT. (10 dec. 1860) responderit circa *Regium placitum* et *Exsequatur*, quod gubernium italicum sibi arrogat super Bullis, Brevibus et Rescriptis Pontificiis, nimirum : « Non esse inquietandas privatas personas, quæ, ut se servent indemnes, ad gubernium pro REGIO PLACET seu EXSEQUATUR recurrunt; verum Ordinarii hac in re, quantum poterunt, passive se habeant; et, si a gubernio super hujusmodi petitionibus interrogati fuerint, juxta leges justitiæ et ad formam SS. Canonum sententiam suam patefaciant. Eadem die, S. PŒNIT., ad **dubium** : An Ordinarii, parochi, beneficiarii ceterique bonorum ecclesiasticorum administratores, si gravibus sub pœnis expostulentur, reddituum respectivorum inventarium gubernio tradere possint? **respondit** : Permitti, emissa tamen inscriptis protestatione in singulis actibus a respectivis administratoribus super necessitate traditionis ad evitanda majora mala et pro tuitione jurium Ecclesiæ. Mens autem est SS. Domini, ut Ordinarii ante vel post traditionem, si fieri possit, super præmissis collectivam faciant protestationem reverenter quidem, sed cum evangelica libertate. »

VIII.

« Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendas Litteras vel Acta quælibet a Sede Apostolica, vel ab ejusdem Legatis aut Delegatis quibuscumque profecta, eorumque promulgationem vel exsecutionem directe vel indirecte prohibentes, aut eorum causa sive ipsas partes, sive alios lædentes vel perterrefacientes. »

NOTÆ. Præsens censura **triplex genus** personarum attingit : 1°) **Recurrentes** *ad laicam potestatem ad impediendas Litteras vel Acta quælibet a Sede Apostolica vel ab ejusdem Legatis aut Delegatis quibuscumque profecta.* Porro per *acta a S. Sede profecta* designantur non tantum acta quæ immediate a SS. Pontificibus proficiscuntur, sed etiam quæ mediate a SS. RR. Congregationibus proveniunt, ut constat ex S. Off. (16 jan. 1892. N. R. T. XXIV, 170). 2°) **Prohibentes** *directe vel indirecte eorumdem* Actorum vel Litterarum *promulgationem vel exsecutionem.* 3°) **Lædentes** *vel* **perterrefacientes** sive *ipsas partes,* i. e. eos ad quos pertinent Litteræ vel Acta Apostolica, quales sunt ii qui a S. Sede vel ab ejus Legatis vel Delegatis obtinuerunt rescriptum aliquod gratiæ aut justitiæ vel sententiam aliquam sibi favorabilem: sive *alios,* non quosvis, sed vel eos ad quos pertinent publicatio vel exsecutio Litterarum, quales sunt *procuratores, agentes, notarii, exsecutores;* vel eos quos lædendo, quis partes ipsas, agentes, notarios, etc., lædere, terrerre intelligitur, ut puta eorum *parentes, conjuges, liberos.* Et hi quidem excommunicationem **illico** incurrunt, dummodo læsio fuerit gravis et perterrefactio, i. e. minæ tantum terrorem injiciant, ut nemo regulariter contra facere audeat. — **Quandonam** vero *recurrentes* et *prohibentes* excommunicationem incurrant, an *statim* scilicet, an tantummodo *post effectum secutum,* inter DD. *disputatur.* Habetur igitur dubium *juris,* ac proinde locus datur benigniori interpretationi.

IX.

« Omnes falsarios Litterarum Apostolicarum, etiam in forma Brevis, ac Supplicationum gratiam vel justitiam concernentium, per Romanum Pontificem, vel S. R. E. Vice-Cancellarios seu Gerentes vices eorum aut de man-

dato Ejusdem Romani Pontificis signatarum ; necnon falso publicantes Litteras Apostolicas, etiam in forma Brevis, et etiam falso signantes Supplicationes hujusmodi sub nomine Romani Pontificis seu Vice-Cancellarii aut Gerentis vices prædictorum. »

NOTÆ. Hac censura **tria reorum genera** excommunicantur : **1°) Falsarii** Litterarum Apostolicarum, etiam in forma Brevis ac Supplicationum, propria manu propriove signo Pontificis, vel aliena quidem, sed ejus nomine aut de ejus mandato signatarum. **2°) Falso publicantes** Litteras Apostolicas, etiam in forma Brevis. **3°) Falso signantes** Supplicationes. — Itaque **1°) Falsarii** Litt. Apost. et Supplicationum dicuntur, qui iisdem aliquid addunt vel tollunt, ex quo eorum sensus mutetur. Unde mutatio verborum, retento sensu, falsitatem non inducit. Porro *Litteræ Apost.* dicuntur quæ expediuntur nomine Summi Pontificis; cujusmodi non sunt litt ræ S. Pœnitentiariæ, SS. Congregationum, Nuntii aut Legati etiam *a Latere*, proindeque, qui has falsificat, non incurrit hanc excommunicationem.—Quæ Litteræ Apost., si sint plumbatæ, dicuntur *Bullæ;* si sigillo cereo signatæ, vocantur *Brevia*. Sub nomine autem *Supplicationes* veniunt petitiones ad Pontificem directæ pro gratia vel jure obtinendo; seu potius, juxta stylum curiæ, significant Pontificis responsum, sive fiat simplici appositione sigilli ad petitionem aut subscriptione nominis; sive fiat per rescriptum in quo petitio memoretur. **2°) Falso publicantes** sunt, qui falsas Litteras Apostolicas pervulgant voce præconis vel affixione ad valvas, vel alio quovis modo pro auctoritativa publicatione usitato, Et quoniam censura hoc loco silet de *Supplicationibus*, hinc qui falso publicaret rescripta gratiæ seu justitiæ, excommunicationem non incurret. **3°) Falso signantes** sunt qui *Supplicationibus* falsum sigillum vel falsam subscriptionem apponunt.

X.

« Absolventes complicem in peccato turpi, etiam in mortis articulo, si alius Sacerdos, licet non adprobatus ad confessiones, sine gravi exoritura infamia et scandalo, possit excipere morientis confessionem. »

Notae. Quæ ad hanc censuram pertinent, copiose explicata fuerunt (*de Pœnit.* q. 92).

Ut ibi monuimus, facultas absolvendi confessarium qui absolvendo complicem **in peccato turpi** excommunicationem R. P. specialiter reservatam incurrisset, non conceditur nisi **sub certis clausulis,** quas clausulas heic referre placeat, juxta novissimum exemplar quod ex Cancellaria Dioec. N... anno (1888) prodiit **in sequenti tenore** : « Vi rescripti S. Pœnitentiariæ concedimus Rev^do N., facultatem absolvendi pro solo foro conscientiæ et in sacramentali confessione tantum a censuris et pœnis ecclesiasticis sacerdotem qui personæ complicis in peccato turpi confessiones excipere eamque absolvere ausus fuerit, et cum eodem super irregularitate ex violatione dictarum censurarum quomodocumque contracta misericorditer dispensandi ; injuncta gravi pro modo culparum pœnitentia salutari ; quodque ab audiendis confessionibus personæ complicis abstineat, et si iterum ad ipsum accesserit, monitam de nullitate præteritarum absolutionum ad alios confessarios non complices remittat. Insuper si ille sacerdos unam tantum personam complicem semel absolvere ausus fuerit, abstineat, ut supra, ab audiendis ejusdem confessionibus ; sed si in posterum aliud hujusmodi absolutionis crimen, quod absit, patraverit, similemque absolutionis et dispensationis gratiam a S. Pœnitentiaria sive directe et immediate sive indirecte ac mediate consecutus fuerit, sciat illam nequaquam ipsi profuturam, nisi alias jam obtentæ gratiæ mentionem fecerit ; qui vero duas, vel bis unam similiter absolvere attentaverit, officium parochi seu confessarii, quo tam perdite abusus est, curet dimittere ; qui tandem sic absolverit tres aut plures, vel unam ter aut pluries, præfatum officium infra terminum ab absolvente, pensatis circumstantiis, præfiniendum, sed non ultra sex menses quatenus fuerit parochus, et non ultra tres menses quatenus fuerit simplex confessarius, dimittat, dimissumque amplius non resumat. Verum si ob aliquam gravem et justam causam infra præscriptum terminum dimittere nequeat, recurrat suppresso nomine litteris secretis et signatis ad eamdem S. Pœnitentiariam, rem totam exponendo, ut opportune in Domino discerni possit ; aliisque injunctis de jure injungendis. »

XI.

« Usurpantes aut sequestrantes jurisdictionem, bona, redditus, ad personas ecclesiasticas ratione suarum Ecclesiarum aut Beneficiorum pertinentes. »

Notae. Hæc censura attingit : **usurpantes** *aut* **sequestrantes** *jurisdictionem*, seu spiritualem seu temporalem, *bona* seu immobilia seu mobilia, *redditus* i. e. quidquid res fert vel percipitur intuitu rei, dummodo adsint sequentes conditiones : **A**) ut pertineant *ad personas ecclesiasticas* ; et quidem **B**) ad ipsas pertineant *ratione* sive *suarum ecclesiarum*, quibus videlicet sunt adscripti, sive *beneficiorûm*. — Hinc **præsenti** censura non ligantur qui usurpant aut sequestrant : **1°**) quæ competunt Montibus pietatis, Nosocomiis, Confraternitatibus laicorum ; aut **2°**) quæ competunt alicui capellaniæ laicali : quia licet ad capellanos pertineant, non tamen ad eos pertinent sive ratione *ecclesiæ*, cum non sint bona Ecclesiæ ; sive ratione *beneficiorum*, quia capellaniæ laicales non sunt vero sensu beneficia, sed resolvuntur in pias fundationes vel pia legata ; aut **3°**) bona monasteriorum : quia ad nullas personas ecclesiasticas pertinent ; sed vel ad ipsa monasteria vel ad R. Ecclesiam pertinent ; aut **4°**) quæ clerici percipiunt quasi mercedem, vel stipendia, vel ex proprio labore, licet occasione beneficii. — Dixi signanter : **præsenti** censura : quia sedulo animadvertendum est, ne incurrant excommunicationem latam a Trid. (S. 22, *de ref.*, c. 11) de qua postea. — Porro **usurpare** est rem a domino occupare quasi ad se pertinentem. Unde ut quis rem usurpare dici possit, *tria* requiruntur : **1°**) ut eam occupet ; **2°**) ut a domino ; **3°**) ut quasi ad se pertinentem. Defectu *primi*, præsenti excommunicationi non subjacet, qui aliquid, citra occupationem, detinet, licet injuste ; ut v. g. conductor, fructuarius, qui dominum suo tempore rem suam reposcentem injuste repellit, aut hæres qui rem beneficio relictam beneficiario tradere recusat. Defectu *secundi*, eam non incurrunt, qui v. g. emunt ecclesiastica bona ab usurpatoribus usurpata, ut eruitur ex S. U. I. (8 jul. 1874, N. R. T. VII, 32), quæ tamen addit : *Nulli dubium esse posset, quin comprehendatur a clarissima dispositione capitis XI de ref., S. 22 Concilii* Tridentini. Item ad **dubium** : *An ementes bona religiosorum quæ fiscus vendit eo quia iidem religiosi solvere recusant taxam a lege civili impositam, vulgo* loi d'abonnement, *incidant in excommunicationem Rom. Pontif. reservatam* ? S. Pœnit. (21 mai 1897) **resp** : *Emptores de quibus agitur incidere in excommunicationem* R. P. simpliciter *reservatam vi capitis XI* Sess. XXII, *de ref. Conc. Trid.* (R. T. F. III, 241). Defectu *tertii*, sub nomine *usurpantes* non comprehenduntur **fures**, qui furarentur beneficiariis fructus suorum beneficiorum, ut declaravit S. U. I. (9 mart. 1870, N. R. T. VII, 27) quia, licet fures rem alienam et ipsi invadant,

illam tamen tanquam *alienam* invadunt, nullum jus in eam prætendentes, quo eam, tanquam sibi propriam occupatam jam retineant. — Item excommunicati non sunt, qui **debita** beneficiatis vel ecclesiis non solvunt. Quod tandem ad **sequestrantes** pertinet, eo nomine veniunt, qui *injuste*, i. e. nullo jure, nulla cogente necessitate, vel ut dicitur in Bulla Cœnæ, *sine S. P. vel aliorum ad id legitimam facultatem habentium expressa licentia*, officio judiciali, rem alicui tertio custodiendam injuste committunt, vel ipsimet custodiunt, atque ita impediunt illius rei liberum usum iis, quibus de jure competebat.

Resol. Ex decreto S. C. C. (23 maii 1874) *ea omnia quæ pro* Helvetica *fœderatione, quoad popularem parochorum electionem, sapientissime constituta sunt in nuperrimis Litteris Encyclicis diei 21 nov. 1873*, etiam **alibi** sunt applicanda, ita *ut quicumque,... suffragante populo, ad parochi vel vicarii officium electi audeat sive Ecclesiæ sive jurium ac bonorum prætensam possessionem arripere, atque obire munia ecclesiastici ministerii, ipso facto incurrant in excommunicationem majorem* peculiariter *reservatam S. Sedi.*

XII.

« Invadentes, destruentes, detinentes per se vel per alios civitates, terras, loca aut jura ad Ecclesiam Romanam pertinentia ; vel usurpantes, perturbantes, retinentes supremam jurisdictionem in eis ; necnon ad singula prædicta auxilium, consilium, favorem præbentes. »

Notæ. Præsens excommunicatio, cujus scopus est defendere dominium temporale ad Sedem Apostolicam pertinens, **triplex** personarum genus complectitur : **1°**) *Invadentes, destruentes, detinentes per se, vel per alios, civitates, terras, loca aut jura* (nimirum temporalia eaque principalia) *ad Ecclesiam Romanam pertinentia*. **2°**) *Usurpantes, perturbantes, retinentes supremam jurisdictionem in eis*, i. e. jurisdictionem quæ R. P. competit, ut est princeps temporalis, circa res magni momenti, ut est jus vitæ et mortis, jus indicendi tributa, jus creandi magistratus, et similia. **3°**) *Ad singula prædicta auxilium, consilium, favorem præbentes,* effectu scilicet secuto, et dummodo cooperatio fuerit *formalis*. — **Utrum** vero *adhærentes,* (i. e. qui prædictorum partes sequuntur, nullo tamen cum eis inito pacto nulloque auxilio, consilio eis faventes) quos Constitutio præterit, recensendi sint inter eos qui favorem præbent, inter DD.

disputatur. Habetur itaque dubium *juris*. Interim, ut plures existimant, *adhærentes* excommunicationem R. P. simpliciter reservatam subeunt ex Litter. Apost. 1 nov. 1870. — **Quæstio** pariter hic est, an *auxilium* et *favorem* præbeant *in retinendo*, qui **publica munia** gerunt? Qua de re ad **dubium** : *An retineri et suscipi possint sub intruso gubernio officia*? S. Pœnit. (10 oct. 1860) **resp**. *Dummodo non agatur de officiis, quæ* DIRECTE *et* PROXIME *influunt in spolium vel in ejusdem spolii manutentionem, et exerceri possint absque periculo læsionis legum divinarum et ecclesiasticarum posse tolerari*. Unde distinguendum est inter : officia **politica**, quæ directe et per se tendunt ad usurpatorem probandum vel confirmandum, quales sunt qui primum seu supremum magistratum gerunt in quavis provincia aut civitate, aut terra, aut oppido, qui proinde censura tenentur, si ab officio possint abstinere sine incommodo gravi tum *proprio*, tum *publico* ; et officia **civilia**, quæ mere ad bonum civium spectant, qualia sunt munera municipalia aliaque pro tuenda tranquillitate necessaria et ex ipsa natura societatis profluentia, quæ assumi et exerceri possunt, dummodo juramentum fidelitatis usurpatori non præstetur, et si jurare omnino necesse sit, jurantes palam profiteantur, se nihil facturos quod legibus divinis et ecclesiasticis adversetur.

Appendix. Hisce XII excommunicationibus **duæ aliæ addendæ sunt** excommunicationes latæ sententiæ *speciali modo* R. P. reservatæ, quæ accesserunt Const. *Apost. Sedis*. Scilicet :

XIII.

Excommunicatio speciali modo R. P. reservata a Pio IX per Const. *Rom. Pontifex* (28 aug. 1873) lata fuit **1°**) in *canonicos ac dignitates*, qui *curam, regimen et administrationem* ecclesiæ cathedralis vacantis, *remoto vicario capitulari, concedere et transferre præsumunt in nominatum ac præsentatum a sæculari potestate ante exhibitionem litterarum apostolicarum*. **2°**) In ipsos *nominatos et præsentatos qui eam suscipere præsumunt*. **3°**) In eos qui *præmissis paruerint, vel auxilium, consilium, favorem præstiterint, cujusvis status, præeminentiæ ac dignitatis fuerint*. Et quidem hi omnes incidunt in excommunicationem et privationem fructuum ecclesiasticorum beneficiorum

quorumcumque aliorumque reddituum ecclesiasticorum per eos respective obtentorum, Rom. Pont. *specialiter* reservatas. Præterea nominati et præsentati, jure, quod eis per nominationem et præsentationem forte quæsitum fuerit, eo ipso privati declarantur. Demum, si ex prædictis episcopali charactere sint insigniti, in pœnam suspensionis ab exercitio Pontificalium et interdicti ab ingressu ecclesiæ, ipso facto, absque ulla declaratione incidunt, S. Sedi pariter specialiter reservatam.

XIV.

Incurrunt excomm. lat. sent. speciali modo R. P. reservatam nomen dantes vel adhærentes societati cui nomen : *Società cattolica italiana per la rivendicazione dei diritti spettanti al popolo cristiano ed in specie al popolo romano nella elezione del sommo Pontefice.* Quæ societas in eum finem fuit instituta ut, quandocumque Apost. Sedes vacaverit, populus Rom. concurrat in S. Pont. electione, et cujus membra expresse declarare debent se assentire doctrinis in programmate enuntiatis et obligationem coram duobus testibus contrahunt, se operam daturos, ut tales doctrinæ propagentur et societas ipsa dilatetur. Hinc ad **dubia** : *An omnes et singuli prædictæ societati nomen dantes, vel eam promoventes, aut ei quomodocumque faventes vel adhærentes excommunicationis majoris pœnam ipso facto incurrant? Et quatenus* affirmative, *an hujusmodi excommunicatio sit R. Pontifici reservata ?* S. Pœnit. (4 aug. 1876), approbante Pio IX, **respondit** : Ad primum, *affirm.* Ad secundum, *incurri excommunicationem latæ sent.* speciali modo *Pont. reservatam.*

« A quibus omnibus excommunicationibus huc usque recensitis absolutionem Romano Pontifici pro tempore speciali modo reservatam esse et reservari ; et pro ea generalem concessionem absolvendi a casibus et censuris, sive excommunicationibus Romano Pontifici reservatis nullo pacto sufficere declaramus, revocatis insuper earumdem respectu quibuscumque indultis concessis sub

quavis forma et quibusvis personis etiam Regularibus cujuscumque Ordinis, Congregationis, Societatis et Instituti, etiam speciali mentione dignis et in quavis dignitate constitutis. Absolvere autem præsumentes sine debita facultate, etiam quovis prætextu, excommunicationis vinculo Romano Pontifici [simpliciter] reservatæ innodatos se sciant, dummodo non agatur de mortis articulo, in quo tamen firma sit quoad absolutos obligatio standi mandatis Ecclesiæ, si convaluerint. »

Notæ. Itaque **quatuor** heic animadvertenda veniunt : **1°**) Absolutio a præfatis excommunicationibus Rom. Pontifici *speciali modo* reservatur. Unde principium seu regula generalis est : quod **ipse solus** ab iisdem absolvere potest, aut *is cui hæc* **facultas** *est delegata.* **2°**) Circa hanc **delegationem** *duo* declarantur : **A**) Facultatem absolvendi a memoratis excommunicationibus non comprehendi in facultate *generali* absolvendi a casibus et censuris, sive excommunicationibus R. Pontifici reservatis ; unde necesse est, ut hæc facultas *specialiter* exprimatur. **B**) *Revocata* esse desuper quæcumque indulta sub quavis forma concessa quibusvis personis, sive sint episcopi, sive regulares. Ut tamen constat ex litteris Assessoris S. U. I. ad Secretarium S. Prop. (12 jan. 1870) italice scriptis, *per dictam Constitutionem SS. Pater nullatenus intendit, ne minimum quidem detrimentum inferre facultatibus cujuscumque indolis, quæ a Sede ante promulgationem ejus lem Const. concessæ fuerint, sive hæ quinquennales sint, sive extraordinariæ, sive respicientes præsens jubilaeum ; atque vult ut in suo pleno vigore permaneant, tempore perdurante in dictis concessionibus sive indultis præfinito.* Quod vivæ vocis oraculum promulgatum fuit in *Instructione* S. U. I. (15 febr. 1870). **3°**) Infligitur **excommunicatio** R. P. *simpliciter* reservata in *præsumentes absolvere* a quavis ex præfatis censuris R. P. *specialiter* reservatis. Quare, addendus est hic casus XVIII casibus Papæ *simpliciter* reservatis, qui in Constitutione memorantur. **4°**) Ab allato principio seu generali regula indicatur **exceptio**, nimirum : *dummodo non agatur de mortis articulo* seu morali periculo ; in quo tamen firma esse debet quoad absolutos obligatio *standi mandatis Ecclesiæ,* si convaluerint.

« Excommunicationes latæ sententiæ Romano Pontifici [simpliciter] reservatæ. »

« Excommunicationi latæ sententiæ Romano Pontifici reservatæ subjacere declaramus : »

Notæ. Numerantur casus XVII, quibus juxta modo dicta addendus est sequens : *Absolvere præsumentes sine debita facultate, etiam quovis prætextu ab excommunicationibus R P. reservatis* SPECIALI MODO. — Item excommmunicatio lata a TRID. (S. 22, c. 11, *de ref.*) *contra bonorum cujuscumque ecclesiæ aut pii loci occupatores.* Unde in toto numerandi sunt casus XIX.

I.

« Docentes vel defendentes sive publice, sive privatim propositiones ab Apostolica Sede damnatas sub excommunicationis pœna latæ sententiæ ; item docentes vel defendentes tanquam licitam praxim inquirendi a pœnitente nomen complicis, prouti damnata est a BENEDICTO XIV in Const. *Suprema*, 7 julii 1745 ; *Ubi primum*, 2 junii 1746 ; *Ad eradicandum*, 28 septembris 1746. »

Notæ. Hæc censura **duplicem** personarum classem attingit.

In **prima** classe veniunt : *doc ntes vel defendentes sive publice sive privatim propositiones ab Apostolica Sede*, i. e. a R. Pontifice *damnatas*, dummodo damnatæ fuerint *sub excommunicationis pœna latæ sententiæ*. Itaque **huc non spectant** : **1°**) Propositiones damnatæ a Conciliis generalibus, multo minus a SS. Congregationibus, v. g. *Inquisitionis* vel *Indicis*, nisi per organum S. Congregationis damnatæ fuissent a R. Pontifice. **2°**) Propositiones damnatæ quidem a R. Pontifice, sed sine pœna excommunicationis latæ sententiæ, quales sunt propositiones quæ in *Syllabo* continentur ; quamvis aut liber, in quo continentur hujusmodi propositiones, damnatus fuerit sub excommunicatione latæ sententiæ, aut propositiones ipsæ damnatæ fuerint sub *censuris* et *pœnis* in jure statutis. Contra **huc pertinent** propositiones damnatæ a R. P. sub pœna excomm. latæ sententiæ, quamvis excommunicatio non sit *reservata*, et propositiones nulla censura theologica fuerint notatæ, sive *singillatim*, i. e. singulis propositionibus singulis

censuris inustis, sive *in globo,* ut dici solet, dum multæ propositiones sub variis respective notis damnantur, non suam cuilibet propositioni notam in particulari affigendo (Cfr. PRINCIPIA ET ERRORES, (p. 51). — Nihil autem refert *quomodo* docuerint aut defenderint : an *scripto* scilicet, an *verbo* tenus ; an *privatim*, an *publice*. Sufficit quod hujusmodi propositiones *docuerint* i. e. aliis tradiderint, aut *defenderint*, i. e. earum patrocinium susceperint, quasi fuerint damnatione indignæ. Et si præterea damnatæ fuerint ut *hæreticæ*, tunc eas docendo vel defendendo, præter præsentem censuram, incurrunt in excommunicationem latam in hæreticos (pag. 405), R. P. *speciali modo* reservatam : quia duo præcepta transgrediuntur : alterum contra obedientiam Ecclesiæ debitam, alterum contra fidem [1].

In **secunda** classe veniunt : *docentes vel defendentes tanquam licitam praxim inquirendi a pœnitentibus nomen complicis, prouti damnata est a* BENED XIV In citatis Constitutionibus. **Praxis** autem, ab hoc Pontifice damnata, erat : qua confessarii *requirebant nomen complicis sub pœna denegandæ absolutionis*. Ex duobus itaque coalescit : nempe *ex inquisitione complicis* et *denuntiata reticenti denegatione absolutionis*. Et ideo ad censuram incurrendam necesse est, ut quis *utrumque* simul licitum esse doceat vel defendat, nempe : et exquirere nomen complicis et reticenti absolutionem denegare (Recole, *de Pœnit.*, q. 52).

1. Inter **propositiones**, quas *docere* vel *defendere* interdictum est *ab Apost. Sede sub excommunicationis pœna latæ sententiæ* sunt **sequentes** : **1°**) Articuli 45 JOAN. WICLEFF et 30 articuli JOAN. HUSS damnati a MART. V *In eminentis Apostolicæ* (13 febr. 1320). **2°**) Errores 41 LUTHERI per Bul. LEON. X *Exsurge Domine* (16 maii 1520). **3°**) Propositiones 79 MICH. BAII per Bul. S. PII V *Ex omnibus* (1 oct. 1567). **4°**) Prop. de confess. sacramentali et absolutione obtinenda *per litteras* ex CLEM. VIII per decret. S. U. I. (20 jun. 1602). **5°**) Prop. 45 damnatæ ab ALEX. VII per decret. S. U. I. (24 sept. 1665 et 18 mart. 1666). **6°**) prop. 65 damnatæ ab INNOC. XI (4 mart. 1679). **7°**) Prop. 68 MICH. DE MOLINOS damn. ab INNOC. XI *Cœlestis Pastor* (20 nov. 1687). **8°**) Prop. 2 damnatæ ab ALEX. VIII (24 aug. 1690). **7°**) Prop. 31 damnatæ ab ALEX. VIII per decret. S. U. I. (7 dec. 1690). **10°**) Prop. 161 QUESNELLI damnatæ a CLEM. XI *Unigenitus* (8 sept. 1713). **11°**) Prop. 5 *de duello* damnatæ a BENED. XIV *Detestabilem* (10 nov. 1752). **12°**) Prop. 85 Syn. PISTORIEN. a PIO VI Bul. *Auctorem fidei* (28 aug. 1794.)

II.

« Violentas manus, suadente diabolo, injicientes in Clericos vel utriusque sexus Monachos, exceptis quoad reservationem casibus et personis, de quibus jure vel privilegio permittitur, ut Episcopus aut alius absolvat. »

Notæ. Hæc est celebris excommunicatio, quæ vulgo **Canonis** nuncupatur, eo quod contineatur in speciali canone *Si quis suadente diabolo* exarato in Conc. Later. II sub Innoc. II, de quo egi (*de Stat. part.*, q. 44). Ad hanc censuram incurrendam **tres** requiruntur conditiones : tum ut habeatur *violenta manuum injectio* ; tum ut fiat *suadente diabolo* ; tum ut exerceatur *in clericum* vel *monachum*. De singulis pauca.

Itaque **A**) **violenta manuum injectio** denotat actionem violentam, quæ scilicet non *verbis*, sed *re* fit (sive manibus, sive pedibus, sive baculo, sive alio quocumque modo), in personam vel res aliquo pacto ei adhaerentes, ita ut violentia redundet in personam. **Hinc** non incurris excommunicationem : **1**°)si tantum verbis contumeliosis aut minacibus afficias, expellas clericum aut monachum ; **2**°) si manus violentas inferas in ejus domum, familiares, vestes non indutas, etc., etiamsi in odium et injuriam ipsius : quia nihil horum ei adhæret ; **3**°) si pallium, crumenam per furtum ab eo abscindas, cum non sit actio violenta. **Contra** incurris : si, supositis supponendis, violenter noceas personæ, sive **1**°) lædatur **in corpore**, ut si venenum clam propines, idque statim ac venenum incipit agere, quamvis non sequatur mors ; si ita persequaris, ut sis moraliter causa quod in fluvium vel fossam cadat, vel ab equo excutiatur ; sive **2**°) lædatur **in libertate** ut si capias absque auctoritate ecclesiastica, aut detineas in carcere vel loco unde sine dedecore exire non possit, ut si se lavanti in balneo vestes depositas auferas ; sive **3**°) lædatur **in honore** seu **dignitate**, ut si sputum, aquam, pulverem, lutum, pileum in eum per injuriam projicias ; si vestem, pileum, pallium per vim et injuriam auferas ; si equum, cui insidet, occidas, vulneres, cædas, per frenum sistas : quia, licet hæ actiones sint leves respectu corporis, non tamen respectu honoris. — Dixi : *supositis supponendis*, nam oportet, ut hæc violenta manuum injectio fiat *suadente diabolo* ; quæ verba nunc veniunt explicanda.

Itaque **B**) verba **suadente diabolo** significant ad excom-

municationem requiri, ut violenta manuum injectio sit mortaliter peccaminosa, ita ut actio tum interna tum externa pertingat ad culpam lethalem. Ratio ex Bill. est : « Quia Ecclesia intendit punire peccatum mortale externum gravis injuriæ illatæ Clerico, quale non est nisi internum peccatum mortale et gravis injuria exterior existat. » **Hinc** excommunicationem non incurris : **1°**) Si clericum percutias ex motu primo-primo seu secundo-primo ; aut jocose vel casualiter, licet percussio sit gravis et sanguis effundatur ; aut correctionis gratia, dummodo non sit excessus in modo. Et ita Prælatus aut Magister causa disciplinæ percutiens clericum etiam in sacris constitutum non incurrit excommunicationem ex cap. Si vero et cap. Ex tenore (de sent. excom.), dummodo tamen percussio fuerit moderata, i. e. juxta Bill. « attenta ratione tum culpæ, tum percutientis et percussi ; si enim excessus foret enormis et valde indecens, non evitaretur excommunicatio. » **2°**) Si facias ob justam defensionem tuæ vel alterius personæ, honoris, rerum : dummodo fiat *incontinenti*, ut loquuntur DD., i. e. in ipso actu aggressionis et cum moderamine inculpatæ tutelæ, ut si mulier tentetur a clerico, nec aliter potens suum honorem tueri, illum occidat ; aut si clericum asportantem tua bona insequaris, detineas et per vim auferas, dummodo sint alicujus valoris nec sint in tuto deposita. **3°**) Si graviter percutias clericum turpiter inventum cum tua uxore, matre, filia aut sorore (non vero, si cum alia, etiamsi tibi conjuncta, ut notant DD., ob difficultatem temperandi dolorem et impetum vindictæ, dummodo fiat incontinenti. Censetur autem clericus turpiter inventus, etiamsi inveniatur tantum osculans, amplectens, turpiter tangens vel in loco suspecto, ita ut ex circumstantiis merito conjici possit turpitudo. **4°**) Si clerico eripias ensem vel equum, ut ab invasore te defendas aut fugias ; aut si eum domo extrudas, eo quod *causet perturbationes, insolentias et rixas*, ut habet Ronc. **5°**) Si ex intentione graviter injuriosa, ita tamen leviter tangas, ut judicio prudentium censeatur actio **externa** tantum venialiter mala. **6°**) Si percutias clericum quem putas esse laicum.

Utrum vero incurras censuram, si volens percutere clericum *Petrum*, per errorem percutias clericum *Paulum* ? DD. *disputant*. Alii **negant** cum Diana et Suar : quia respectu Pauli percussio illa non fuit voluntaria, sed mere casualis seu affectiva. Alii **affirmant** cum Bill. et S. Lig. (III, 628) : *quia*, ut dicit Bill., *in isto casu percutis voluntarie et ex intentione clericum*, sicque injuriam irrogas statui clericali. Alii

distinguunt hoc modo : si volueris percutere Petrum *quasi clericum*, incurris ; sin vero non ut clericum sed quasi *Petrum* non incurris. — **Contra** incurris excommunicationem, si sciens volens graviter percutias clericum etiam *consentientem* si talis percussio, non obstante consensu clerici, *non desineret esse injuriosa* ; quod addo : quia secus esset, si consensus auferret injuriam, puta si clericus petat cædi ab alio, ut luat sua peccata.

Tandem **C**) nomine **clericorum** veniunt : omnes non solum majoribus, sed etiam minoribus Ordinibus, imo sola Tonsura insigniti, etiamsi sint excommunicati, suspensi, irregulares, degradati tantum *verbaliter* (*de Cens.*, q. 3), iis solummodo exceptis, qui privilegio *Cunonis* exciderint, quales sunt : **1**°) clericus *conjugatus*, qui non defert habitum et tonsuram ; **2**°) *bigamus*, etsi deferat ; **3**°) *realiter* degradatus ; **4**°) qui *enormitati* et *tyrannidi* se immiscuerit ; **5**°) qui lubricam exercet artem, seu, ut dicitur in cap. un. (*de vita* et *honest. cleric.* in 6°), *qui... se joculatores seu goliardos faciunt aut buffones* ; sed ii post annum, nisi prius ter moniti ab episcopo, non resipuerint ; immo **6**°) juxta DD., communiter, qui excidit privilegio canonis (*de Stat. part.*, q. 45). Contradicunt tamen nonnulli (*ibid.*) — Nomine autem **monachorum** veniunt : omnes religiosi utriusque sexus, etiam novitii, conversi ; item tertiarii et tertiariæ SS. Francisci et Dominici, si collegialiter vivant sub habitu et voto aliquo expresso (non si in propriis domibus habitent, ut, teste Bill., declaravit Leo X) ; etiam eremitæ si collegialiter vivant voto adstricti, aut de mandato episcopi alicui ecclesiæ vel ædiculæ inserviant ; non vero si sint *vagi*, habitum eremiticum pro lubito suo suscipientes aut dimittentes, quos melius *sarabaitas* dixeris. Imo ex Rota ap. Fagnanum in Cap. *Nullus* 2 *de foro competenti*, n. 59, comprehenduntur membra Congregationum religiosarum, sive virorum sive mulierum, a solis Episcopis approbatarum. Cfr. N. R. T. (XXIII, 115).

Et **olim** quidem huic excommunicationi obnoxii erant etiam **impuberes**, et non tantum criminis *executores*, sed etiam **cooperatores** tam positivi quam negativi. Verum, **utrum** *adhuc* teneantur *impuberes* et *cooperatores*, inter DD. *disputatur*. Alii **affirmant** : quia ubi est eadem lex et eadem ratio legis ibi eadem esse debet interpretatio. Alii **negant** : quia ubi Const. *Apost. Sedis* hos quoque teneri voluit, illos recensuit. Accedit censuras hujus Constitutionis robur habere eo modo quo in ea insertæ sunt *non secus ac si primum editæ ab ea fue-*

rint, ut ipse declarat Pius IX. Quidquid sit, habetur *dubium juris*, et ideo quod minimum est sequimur. Neque excommunicationem contrahere opinamur cum S. Lig. (VII, 274) clericum, qui se ipsum ex malitia vel passione injuriose percuteret, quia lex percussorem a percusso aperte distinguit. — Dictum est in corpore censuræ : **exceptis, quoad reservationem, casibus,** etc. Et quidem ab hac excommunicatione, licet Papæ sit reservata, **jure** tamen absolvere potest episcopus : **1°**) quando percussio, etsi mortaliter mala tam interne quam externe, est *levis*, comparative scilicet ad *gravem* et *enormem*, quæ Papæ reservantur, juxta dicta (*de Pœnit.*, q. 89) **2°**) Quoties percussio est *occulta*, etsi fuerit *enormis*, facta scilicet cum mutilatione membri. *Ex* **privilegio** autem ab hac excommunicatione absolvere possunt : **1°**) *Legati a latere* et *Legati missi* sed in provincia quisque sua tantum ; **2°**) juxta plures, quos inter *S.* Lig. (VII, 279 et 107), *prælati regulares* possunt ab hac censura absolvere subditos suos. Et hæc sententia ex pluribus S. C. C. decisionibus constare videtur, dummodo percussio non sit enormis.

III.

« Duellum perpetrantes, aut simpliciter ad illud provocantes, vel ipsum acceptantes, et quoslibet complices, vel qualemcumque operam aut favorem præbentes, necnon de industria spectantes, illudque permittentes, vel quantum in illis est, non prohibentes, cujuscumque dignitatis sint, etiam regalis vel imperialis. »

Notæ. Ex Trid. (S. XXV, c. 19, *de ref.*) excommunicationem **nemini reservatam** incurrunt : *duellantes, et reliqui qui duellum quasi honestum spectaculum permittunt, vel adjuvant, vel ei assistunt.* Sed hæc censura *Tridentina* per Const. *Apost. Sedis*, fuit aggravata et conversa in excommunicationem R. P. *simpliciter* reservatam. Quæ censura **sex** personarum classes comprehendit : **1°**) *Duellum* **perpetrantes**, sive sit *solemne* seu *publicum*, sive sit *simplex* seu *privatum* ; sive sit *fatale* sive *non fatale*, dummodo sit duellum *proprie dictum* juxta explicata (*de præc. Decal.*, q. 138). **2°**) *Simpliciter ad illud* **provocantes**, quamvis alter non acceptet duellum, ideoque illud non sequatur. **3°**) *Ipsum* **acceptantes**, sive inde sequatur, sive non. **4°**) *Quoslibet* **complices** *et qualemcumque ope-*

ram aut favorem **præbentes**, ut sunt patrini, testes, consilium dantes, socii, ceterique quos citavi (*ibid*). **5**°) *De industria* **spectantes**, non vero qui vel casu transeunt, vel in secreto vel a longe duellum spectant, multo minus qui comitantur, ut duellum impediant S. Lig. (VII, 220). **6**°) *Illud* **permittentes** *vel quantum in illis est* **non prohibentes**, si nempe ex officio prohibere debuissent, ut Principes in suis territoriis, militum duces suis; non vero comprehenduntur, ut antea, « *post commissum crimen veniam et impunitatem concedentes;* » hos enim Const. *Apost. Sedis* præterit.

IV.

« Nomen dantes sectæ *Massonicæ* aut *Carbonariæ*, aut aliis ejusdem generis sectis, quæ contra Ecclesiam vel legitimas potestates seu palam, seu clandestine machinantur ; necnon iisdem sectis favorem qualemcumque præstantes; earumve occultos coryphæos ac duces non denuntiantes, donec non denuntiaverint. »

Notæ. Hæc censura **triplicem** personarum classem complectitur : **A**) In **prima** classe veniunt : **Nomen dantes**, i. e. scientes volentes sese aggregantes, quocumque ceteroquin ritu, et etiamsi absque ritu, initientur *sectæ* i. e. societati *Massonicæ* aut *Carbonariæ*, aut *aliis ejusdem generis sectis*, quæ nimirum, ut habetur in *Instr.* S. U. I. (10 maii 1884), *contra Ecclesiam vel legitimas potestates machinantur, sive id clam sive palam fecerint, sive exegerint sive non a suis asseclis secreti servandi juramentum*, et licet a gubernio tolerentur, ut constat ex Pii IX Const. *Quanta cura* (8 dec. 1864). Ad hujusmodi sectas pertinent *societas Americana seu Hibernica* Fenianorum (S. Off., 12 jan. 1870). Item hujus generis sunt : societas *Solidariorum* (S. Off., 10 maii 1884), societas *Mazziniana*, societas *emancipatrix ab Ecclesia Romana catholica* in Italia; *Excubiæ libertatis* et *Fœdus Americanum* in P. F. A. S.; societas *Nihilistarum* in Russia, *Socialistarum*, *Communistarum* et *Internationalistarum*, quas omnes assimilat Leo XIII (28 dec. 1878. Cf. N. R. T. XXVIII, 178). Damnatæ quoque sunt ut *illicitæ*, sed sine excommunicatione, societates quibus propositum est promovere usum comburendi hominum cadavera, nisi simul sint filiæ sectæ massonicæ (S. Off. 19 maii 1886). *At non constat*, an *sub pœna excommunicationis* damnatæ sint societates : *Sociorum singularium* (Odd fellows), *filiorum temperantiæ* et *Equitum Pythiæ* (S. Off.

20 jun. 1894; S. Prop. 10 maii 1898); *Independent Order of good Templers*, *Compagnons du devoir*, aliæ quæ Secretum ab asseclis exigunt et obedientiam ducibus ignotis (S. Off. 10 maii 1884). De secta *Massonum*, « *quæ cujusdam est instar centri unde abeunt et quo redeunt universæ* » sectæ, splendide, pro more suo, tractat Leo PP. XIII in celebri Encycl. *Humanum genus* (20 april 1884). — **B**) In **secunda** classe veniunt : **Iisdem sectis favorem qualemcumque præstantes,** quæ verba quam late patent; et ideo hanc excommunicationem incurrunt qui, ut dicitur in Bulla *In eminenti* Clem XII (28 april. 1738), hujusmodi sectis præbent *consilium, auxilium... palam aut in occulto, directe, vel indirecte, per se vel per alios;* vel audent eos *in suis ædibus, seu domibus vel alibi receptare atque occultare... vel potestatem seu commoditatem facere, ut alicubi convocentur... necnon alios hortari, inducere, provocare aut suadere, ut hujusmodi societatibus adscribantur, annumerentur, seu intersint, vel ipsas quomodolibet juvent ac foveant* [1]. Unde quoque, ut constat ex S. U. I. (5 jul. 1837), Massones *quos licet emissi juramenti pœniteat, communicando tamen cum ceteris eidem sectæ adhærentibus, vel eorum conventicula adeundo, vel alio quolibet modo, veros ejusdem societatis cultores se palam exhibere perseverant*, ad Pœnitentiæ aut SS. Eucharistiæ Sacramenti participationem legitime per confessarium nequeunt admitti. **C**) In **tertia** classe veniunt : Earum sectarum **occultos coryphæos ac duces non denuntiantes, donec non denuntiaverint.** Itaque præsenti censura mitigatur excommunicatio olim lata in *non denuntiantes* : nam **1°**) obligatio sub hac pœna omnibus imposita per Bullas Pii VII et Leonis XII denuntiandi : *eos omnes quos noverint* his societatibus nomen dedisse, limitatur ad denuntiationem *occultorum coryphæorum ac ducum* ; et **2°**) excommunicatio reservata, quæ hucusque perpetua erat, manet tantum, saltem quoad reservationem, *donec non denuntiaverint.* Unde facta denuntiatione, ipso facto cessat reservatio excommunicationis incursæ, et ideo ille qui culpabiliter denuntiare

1. Ad **dubium** : *Utrum catholici* **choreis** Massonum *convenientes incidant in hanc excommunicationem ?* S. C. Inq., præmissis pluribus animadversionibus, ita **concludit** : *Hinc retinendum esse quod catholici censura innodentur eo in casu quo eorum præsentia ac participatio hujusmodi conventibus reapse affert eidem sectæ aut sectatoribus emolumentum aliquod.* Ex Litt. S. Prop. (15 jul. 1876). Idem concludimus quoad convenientes choreis **Socialistarum**.

neglexerit ac proinde excommunicationem R. P. simpliciter reservatam incurrerat, absolvi poterit a quovis confessario, postquam licet excommunicatione incursa, oneri denuntiandi tandem satisfecerit. Porro omnes Christi fideles tenentur denuntiare harum sectarum *occultos coryphæos ac duces*, quamvis hodie eorum nomina per libros et ephemerides passim evulgari soleant ; et denuntiatio facienda est Inquisitori vel Ordinario et in locis Missionum Vicario vel Præfecto Apostolico vel ab eis ad hoc officium delegato. Utrumque constat ex *Instr.* S. U. I. (1 febr. 1871). Constat præterea ex declaratione ejusdem Congr. (19 april. 1893) quæ ad **dubia** : **1**°) *An occulti sectæ massonicæ coryphæi ac duces sint denuntiandi juxta Const.* Apost. Sedis, *quando sunt publice noti ut* liberi muratorii, *sed non sunt publice noti ut coryphæi vel duces hujus sectæ massonicæ ?* **2**°) *An denuntiationis obligatio cesset apud eas regiones in quibus* liberi muratorii, *et ideo ipsorum coryphæi a gubernio civili tolerantur, et ab ecclesiastica potestate puniri non possunt nec ullo modo cohiberi ?* ita **resp.** : Ad **1**um : *Affirmative.* Ad **2**um : *Negative.*

Ut autem **absolvi** valeant qui prædictis sectis nomen dederunt, satis non est, ut supra declaravit S. Off. (5 jul. 1837), quod ipsos emissi juramenti pœniteat, si externe cum iisdem sociis communicent : quia satis non est, si quis erroribus suis interne renuntiet, cum eosdem externe profiteri videatur. Quapropter facultas absolvendi eos qui vetitis Massonicis aut Carbonariis sectis aliisque similibus nomen dederunt a S. Pœnit. non conceditur nisi sub certis **conditionibus**, videlicet : « Postquam tamen a respectiva secta omnino se SEPARAVERINT eamque ABJURAVERINT ; libros, manuscripta, ac signa sectam respicientia, si quæ retineant, confessarii manibus CONSIGNAVERINT ad Ordinarium quam primum caute transmittenda aut saltem, si justæ gravesque causæ id postulent, COMBURENDA, veræque pœnitentiæ signa exhibuerint ; firma obligatione sectæ duces ac coryphæos occultos DENUNTIANDI, si quos noverint ; injuncta pro modo culparum GRAVI PŒNITENTIA salutari cum frequentia sacramentalis confessionis aliisque injunctis de jure injungendis », ut est reparatio scandali aliorumque damnorum. Unde pro absolvendis sectarum damnatarum sodalibus sequentes clausulæ apponuntur : **1**°) omnimoda a secta separatio atque ejus abjuratio ; **2**°) traditio librorum, manuscriptorum ac signorum sectam respicientium vel saltem eorum combustio ; **3**° obligatio denuntiandi sectæ duces ac coryphæos occultos ; **4**°) injunctio gravis pœnitentiæ cum frequentia sacramentalis confessionis

aliisque de jure injungendis. — Quod si agatur de absolvendis iis *qui ejusmodi sectarum duces et magistros occultos denuntiare culpabiliter neglexerint*, facultas absolvendi non conceditur, nisi *injuncta pariter salutari pœnitentia, et firma obligatione sub reincidentia eosdem Ordinario loci vel aliis, ad quos spectat, prout de jure denuntiandi.* Cfr. N. R. T. (VIII, 613) [1]. — In casu vero **moribundi**, ubi adest periculum in mora, confessarius imprimis attendat ad conditiones *substantiales*, scilicet ad separationem a secta et reparationem scandali, minus vero urgeat, saltem pro tempore quo videntur moraliter impossibiles, ad eas conditiones quæ requiruntur *ex præcepto ecclesiastico*. Præterea memorandæ hic sunt **responsiones** datæ a S. Off. (8 jul. 1874) ad **dubia** proposita : **1**°) « An parochus sive missionarius ad ægrotum vel morientem, præsertim non baptizatum vel protestantem vocatus, quem certe scit ad *liberos muratores* pertinere, ac bona fide versari in prædicta secreta societate, possit sine ulla admonitione quoad relinquendam damnatam societatem, illum *baptizare* vel *absolvere* ? **2**°) An missionarius interrogare debeat morientem, si solum dubitet de morientis affiliatione ad *liberos muratores* ? **3**°) In utroque casu, si tempus vel morientis status discussionem non permittat, debetne missionarius quæstionem illam proponere eidem morienti circa societatem secretam *liberorum muratorum ?* » Quibus propositis **dubiis** ita **responsum** fuit : *Ad primum* generice loquendo *Negative* juxta decreta jam edita. Cum vero juxta ea quæ habet Albitius (*de inconst. in fide.* I, IX), pueri et morituri non abjurent, si agatur de morti proximis, ac materialiter seu in bona fide sectis a S. Sede damnatis adcriptis (et nisi prævideatur quod specialis admonitio profutura sit), sufficere quod in genere hortentur, ut se sincere subjiciant Ecclesiæ auctoritati atque mandatis S. Sedis, deinde baptizari atque

1. Nuper ad **dubium** : *An vi facultatem in solita* S. Pœnit. Apost. *pagella contentarum absolvi queant massones tam occulti quam publici, et, cum ex dicta pagella præscribatur* ut ejurent, *an ab omnibus exigenda sit abjuratio formalis et notoria, quæ in curia servetur ?* S. Off. (5 aug. 1898) **resp** : *Episcopus utatur facultatibus quæ Ordinariis a* S. Pœnit. *concedi solent quarum vi et ipse et alii ab ipso delegati confessarii absolvere possunt eos qui sectis vetitis nomen dederunt, sive notorii sint, sive non, dummodo a respectiva secta omnino se separent, eamque saltem coram confessario ejurent seu detestentur, reparato scandalo eo meliori modo quo fieri potest, et aliis injunctis de jure injungendis, juxta præfatas litteras* S. Pœnit. (N. R. T. XXXI, 96).

absolvi possint. Scandalum vero reparetur eo meliori modo, quo fieri possit, etiam post obitum. Ad *secundum* et *tertium* provisum in præcedenti (N. R. T. X, 120).

V.

« Immunitatem asyli ecclesiastici, ausu temerario, violare jubentes aut violantes. »

Notæ. Hac excommunicatione **duo** delinquentium genera tenentur : qui *immunitatem asyli ecclesiastici* aut **A**) **violant**, vim nimirum adhibendo, aut **B**) illam violare **jubent**, effectu scilicet secuto ; dummodo tamen in *utroque casu* id fecerint **ausu temerario**. Ex quo intelligitur, ut habet *Inst.* S. Off. (1 febr. 1871) : « eum tantum excommunicationem incurrere, qui ab aliis MINIME COACTUS, PRUDENS AC SCIENS immunitatem asyli ecclesiastici aut violare JUBET, aut exsequendo VIOLAT, quem porro utpote omnis excusationis expertem excommunicationi subjacere mirum esse non debet. Quare milites, qui nollent violare immunitatem asyli, tamen contra vel præter voluntatem coguntur a suis ducibus eam violare, hanc censuram non incurrunt. Neque eam incurrunt magistratus catholici necessitate adacti se conformandi præscripto legis civilis ; neque superior religiosus qui a suo monasterio vel ecclesia facinorosum expelleret, immodeste se gerentem et religiosorum quietem perturbantem, vel ad aliud incommodum vitandum. Nequit tamen debitor extrahi ex ecclesia *tempore officii divini*, ut declaratur in art. 781, 3° *Cod. proc. civ.* 1. »

1. Porro per **immunitatem** *asyli ecclesiastici* intelligitur jus quod *locis sacris* vel *religiosis* competit et *triplicem effectum* habet. Et quidem **loca sacra** seu **religiosa** sunt : **1**°) Ecclesiæ, etiam nondum consecratæ, pollutæ, interdictæ et ædificia continentia, i. e. propinqua, adjacentia, veluti sacristia, porticus, atrium ; **2**°) Cœmeteria sepeliendis destinata ; **3**°) Monasteria regularium, Seminaria, Hospitalia, Nosocomia, etc., dummodo auctoritate episcopi sint erecta, immo Palatia S. R. E. Cardinalium vel Episcoporum, etiamsi distent a cathedrali ultra 40 passus, nec habeant Oratorium, dummodo non sint alteri locata. — **Effectus** autem immunitatis asyli ecclesiastici *tres* sequentes numerantur. **1**us) **Effectus** est : Quod delinquentes, ad præfata loca confugientes, exinde *per vim* extrahi non possint, licet ipsi sponte exire valeant, dummodo tamen ex jure canonico a tali privilegio specialiter non sint exclusi, quales sunt *publici latrones et grassatores, depopulatores agrorum, læsæ majes-*

VI.

« Violantes clausuram Monialium, cujusque generis aut conditionis, sexus vel ætatis fuerint, in earum monasteria absque legitima licentia ingrediendo ; pariterque eos introducentes vel admittentes ; itemque Moniales ab illa exeuntes extra casus ac formam a S. Pio V in Constit. *Decori* præscriptam. »

Notæ. Recole dicta (*de Stat part.*, q. 77). Itaque præsens excommunicatio **triplicem** personarum classem complectitur. **A**) In **prima** classe veniunt : **violantes** *clausuram monialium*, in earum scilicet monasteria *absque legitima licentia*. i. e. sine licentia Ordinarii et, si monasterium sit exemptum, etiam superioris ejus Ordinis, nisi alius sit usus, *ingrediendo*, et quidem perfecte, ita ut totum corpus sit intra clausuram et non tantum pedes ponantur. Quæ quidem licentia non debet dari *in scriptis*, cum id Constitutio non requirat. Et hanc excommunicationem incurrunt ingredientes, *cujuscumque generis aut conditionis, sexus vel ætatis fuerint*, (exceptis tamen regibus, reginis, fundatricibus cum honesto comitatu, necnon pueris septennio minoribus, quippe qui sunt culpæ expertes), *præterquam necessitatis causa*, quæ **quadruplex** assignatur :

tatis in personam principis rei, homicidæ, proditores, assassini, falsificantes litteras apostolicas, hæresis rei, quive homicidia et mutilationem membrorum in ipsis ecclesiis earumque cœmeteriis committere non verentur, alii, de quibus agunt Canonistæ. Qui enim jure asyli non gaudent, extradi quidem possunt curiæ sæculari, sed servato modo præscripto, ut scilicet non extradantur, nisi causa asyli privationis prius per Episcopum discussa et decisa, licet interim Rector loci sacri aut religiosi a potestate sæculari ad id requisitus teneatur eos custodire ne diffugiant, adhibitis etiam, si opus fuerit, compedibus, et carceribus. Dixi : *per vim* ; unde non violatur jus asyli, ac proinde excommunicatio non incurritur, si *fallacibus suasionibus, blandis verbis, assecurationibus, dolosisve machinationibus extracti fuerint*, ut habetur in decreto Clem. XI (22 dec. 1716.) 2us) **Effectus** est : Quod illis prohiberi nequeat, quominus hujusmodi confugientibus deferant quæ ad vitam sunt necessaria. 3us) **Effectus** est: Prohibitio ne quis ecclesias et loca immunia obsideat, et his qui ad ea aufugerint effugium intercludat. Et hanc quidem legem asyli ecclesiastici in his quoque regionibus, in quibus secundum omnem suam rationem a longissimo tempore in desuetudinem abiit, saltem *quoad substantiam esse servandam*, constat ex decreto S. Off. (22 dec. 1880).

1°) *Infirmarum cura* ; **2°**) *Sacramentorum administratio* ; **3°**) *Visitatio monasterii* ; **4°**) *Commune servitium*. **B**) In **secunda** classe veniunt : qui hujusmodi violatores **introducunt** vel **admittunt**. Dicuntur autem *introducere*, qui intus mittunt, sive alio modo physice cooperando ingressui. Dicuntur autem *admittere*, qui cum sint ex officio deputati ad clausuræ custodiam, quales sunt Præfectæ et Ostiariæ, non tamen ingressum prohibent, cum facile possint. Quare *simplices* moniales nullam, ex hoc capite, excommunicationem incurrunt. **Utrum** vero eam incurrerent, qui *pueros ante usum rationis* introducerent aut admitterent, inter DD. *disputatur*. Alii **affirmant**, alii **negant**, et verius quidem, cum hujusmodi pueri inter violatores recenseri non queant : jam vero censura tenentur, *eos* (scilicet violantes clausuram monialium) introducentes vel admittentes. **C**) In **tertia** classe veniunt : **moniales** a clausura **exeuntes** extra *casus* ac formam a S. Pio V in Const. *Decori* (24 jan. 1750) præscriptam. Quod **1°**) **casus** attinet, egressus e clausura monialibus non permittitur a S. Pio V, *nisi ex causa magni incendii, vel infirmitatis lepræ, aut epidemiæ*, quo nomine intelligitur non solum pestis realis, sed quivis morbus contagiosus qui cœnobium et non urbem tantum invaserit. Ad causam autem *incendii* DD. communiter referunt causam æque gravem vel graviorem, ut est inundatio, ruina ædificii, incursus hostium, præsertim hæreticorum et infidelium. **Utrum** vero sufficiat gravis morbus seu infirmitas a qua in monasterio curari non possit, alii *communius* **negant** ; alii **affirmant** cum Suar., Reiff., Diana, et his favet ipse textus citatus, si virgula ponatur post verbum : *infirmitatis*, ut passim apud DD. legitur. Extra præfatos casus egressus e monasterio non permittitur, adeoque neque pro constituenda abbatissa in alio, neque pro fundatione alterius domus, neque correctionis gratia, neque ex aliis causis gravibus, ab episcopo recognitis et probatis ; uno verbo : *quoad egressum monialium e clausura, servandam esse Const.* S. Pii V Decori, *contraria consuetudine non obstante*, nuperrime declaravit S Off. (22 dec. 1880), et juxta eamdem sententiam proposita sibi dubia resolvit S. C. Ep. et Reg. (16 jul. 1884). Quod ad **2°**) **formam** præscriptam attinet, hæc est : ut causa, nisi periculum sit in mora *præter alios Ordinum superiores, quibus cura Monasteriorum incumbit, etiam per Ordinarium cognita et expressa in scriptis approbata sit.*

Verum, quod attendendum est, in *præsenti* censura agitur de monialibus *proprie dictis*, i. e. vota solemnia emittentibus in ordine religioso ab Ecclesia ut tali approbato. Porro tales

non amplius sunt reputandæ moniales Galliæ, et probabilius etiam Belgii, et consequenter eas non comprehendit **præsens censura** pontificia, ut pro Gallia constat ex C. *Ep. et Reg.* (1 aug. 1839). Dico : **præsens censura** ; nam quod spectat excommunicationem vel alias censuras forte latas **ab episcopo** contra clausuræ violatores, in supposito quod eam constituerit penes eas moniales quæ vota *simplicia* profitentur, qui hanc clausuram violaverint, utique censuris subjacent **ab episcopo** inflictis.

VII.

« Mulieres violantes Regularium virorum clausuram, et Superiores aliosve eas admittentes. »

Notæ. Præsens excommunicatio **duplicem** personarum classem complectitur. **A**) In **prima** classe recensentur : *Mulieres*, non exemptæ, *violantes* i. e. ingredientes et quidem perfecte, quoad totum scilicet corpus, *clausuram Regularium virorum*, qui nimirum solemnia vota nuncupant in ordine ab Ecclesia ut tali approbato. Unde hoc nomine non appellantur, qui in religiosis congregationibus vota simplicia emittunt. Dixi : *non exemptæ* ; quia de jure exemptæ sunt reginæ et fundatrices, necnon fœminæ consanguineæ vel affines eorum, qui sunt Domini in temporalibus locorum, in quibus monasteria sita reperiuntur (si hoc jus ipsis per litteras apostolicas confirmatum fuerit), *dummodo nec vagandi, nec otiandi, nec comedendi... causa*, aliisque sub conditionibus, de quibus Bened. XIV in Const. *Regularis disciplinæ*. — **Num** vero privilegium a S. Pio V per Const. *Decet* (16 jul. 1570) Ordinibus Regularium concessum ut nempe, causa devotionis ac religionis, mulieres eorum monasteria ingredi valeant, v. g. ad comitandum processiones quæ per claustra fiunt, aut quando christifidelium cadavera ibi sepeliuntur, etc., *adhuc* vigeat necne, inter DD. *disputatur*. Quam controversiam dirimere ad me non pertinet[1]. Nihil porro refert ad censuram incurrendam quod fœminæ ingredien-

1. Quoad Ord. Praed., de hoc privilegio ne verbum quidem habe Leo XIII in Const. *Ubi primum* (6 non. oct. 1898) quæ tractat *de legibus, juribus ac privilegiis sodalitatis a SS. Rosario*, (R. T. F. III, 705) Dabatur tamen locus de eo privilegio loquendi (cap. XIV), ubi sermo fit de processione solemni *prima cujusque mensis dominica, præcipue vero prima octobris.*

tes sint nubiles, an maritatæ, an viduæ, dummodo usum rationis ipsæ habeant ; secus culpæ ac proinde pœnæ forent expertes. Nec excusantur fœminæ quod intraverint eo tempore quo nullus Regularis intus erat : hoc enim fit per accidens. **B**) In **secunda** classe recensentur : *Superiores aliique*, etiam inferiores, Regularium virorum, *eas* mulieres non exemptas *admittentes*, i. e. recipientes. **Num** vero excommunicationem incurrerent, si mulieres jam ingressas *comitarentur* aut *retinerent*, inter DD. *disputatur*. Alii **affirmant** nisi mora ita esset brevis, ut ratione parvitatis materiæ possent excusari a peccato et censura. Alii **negant,** quia aliud est *admittere* et aliud *retinere*, *comitari*, *associari*, nec in pœnalibns valet argumentum a fortiori. Unde stante dubio juris, quod minimum est sequimur. Dicunt quoque plerique commentatores, censura ligari Regulares admittendo fœminas non exemptas, quamvis *fatuas* et *mentis impotes*. Sed si tales inter *violantes Regularium virorum censuram* recenseri nequeant, nequit pariter, uti opinor, censura attingere Regulares, qui eas admitterent, cum vi Constitutionis eatenus tantum censurentur, quatenus *eas* mulieres violantes clausuram *admitterent*. Nec dubium esse potest, quod sicut mulieres a censura excusantur, quæ ad clausuram necis vitandæ causa confugiunt, uti docet S. Lig. (VII, 231) cum Sporer et aliis ; ita quoque excusentur Regulares, qui hujusmodi mulieres fugientes intra claustra admitterent. Et quidem antiquitus ex S. Pio V Const. *Regularium* et Const. *Decet* Regulares mulieres non exemptas admittentes, plectebantur pœna privationis officiorum et inhabilitatis ad ea necnon suspensionis a divinis. Verum, **num** hujusmodi pœnæ adhuc vigeant, inter DD. *disputatur*. Alii **affirmant** alii **negant**, quibus libenter assentirer, si Const. *Apost. Sedis*, in hujusmodi Regulares censura latæ sententiæ *nunc primum* animadverteret, juxta dicta in Præambulo. Sed obstat, quod pœnis præcitatis *jam* addita fuerit a Greg. XIII Const. *Ubi gratiæ* excommunicatio R. P. reservata. Quoniam tamen sententia negans ob auctoritatem saltem extrinsecam non caret probabilitate, stante dubio juris, licet sequi quod minimum est.

VIII.

« Reos simoniæ realis in Beneficiis quibuscumque, eorumque complices. »

Notæ. *Quid*, *quotuplex* et *quale* peccatum sit *simonia*, ex

S. Thom., tradidimus (*de præc. Decal.*, q. 32, 33). Porro præsens excommunicatio **duplicem** personarum classem comprehendit. — In **prima** classe veniunt : **Rei** *simoniæ realis in beneficiis quibuscumque*. Itaque ad censuram incurrendam duo requiruntur : **1°**) Ut simonia fuerit **realis**, ita ut pactum, sive expressum sive tacitum, ex utraque parte sit completum, saltem partialiter seu inchoative. Unde non incurritur, si aut pretium tantum sit solutum, sed res nondum tradita ; aut si res tantum sit tradita, pretium vero non solutum. Dixi : *saltem partialiter* ; ut si collatum sit beneficium et saltem pars pretii soluta. Unde opus non est, ut totum pretium sit solutum, sed satis est, pretii partem datam fuisse, etiam minimam, quia simonia hæc non admittit parvitatem materiæ. **2°**) Ut agatur de **beneficiis ecclesiasticis**, et quidem *stricte dictis* : sumus enim in odiosis. Hinc censuram non incurrunt : **A**) Qui emunt, vendunt, non beneficia sed *officia* ; v. g. cantoris, oeconomi, rectoris, viceparochi, etc. : non enim sunt beneficia. **B**) Qui emunt vendunt capellanias laicales, pensiones, vicarias non perpetuas, parochias succursales ad nutum episcopi revocabiles, quæ, licet in favorabilibus accenseantur beneficiis, non tamen beneficii stricte dicti rationem participant, quippe tale sit *jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis ecclesiæ propter officium aliquod spirituale, auctoritate Ecclesiæ fundatum* (*de Stat. part.*, q. 46). At si simonia realis fiat in *beneficiis* stricte dictis, sufficit ad censuram incurrendam, quod fiat in beneficiis *quibuscumque* ; quare nihil refert, utrum beneficium sit *sæculare* an *regulare* ; utrum *simplex* an *duplex* ; utrum *majus* an *minus*. Et qui hujus simoniæ realis rei sunt, incurrunt excommunicationem, sive sint dantes, sive recipientes, et cujuscumque sint dignitatis. Lex enim generalis est. Negant tamen aliqui hac censura *Cardinales* comprehendi : æquiparantur enim in jure filiis regum, qui in pœnalibus non comprehenduntur, nisi exprimantur. Præterea, ubi Pius IX eos voluit comprehendere, id quidem exprimit, uti in censura sub N° sequenti. — In **secunda** classe veniunt : *Eorum* **complices**, adeoque non tantum *mediatores immediati*, qui pretio a te inducuntur ad impetrandum a superiore pro te vel pro alio beneficium ecclesiasticum ; verum etiam qui ad talem simoniam procurandam *positive cooperati fuerint*, auxilio, consilio, etc., modo cooperatio fuerit *efficax*, i. e. ex ea effectus sit secutus.

IX.

« Reos simoniæ confidentialis in Beneficiis quibuslibet, cujuscumque sint dignitatis. »

Notæ. Uti patet, hæc censura solos attingit **reos** *simoniæ confidentialis in beneficiis quibuslibet*, non vero eorum **complices**, quippe quos Constitutio præterit. — Porro tunc committitur simonia **confidentialis**, quando quis aliquod beneficium ecclesiasticum stricte dictum alicui procurat, sive conferendo, sive præsentando, sive resignando, sive eligendo, sive alio quocumque modo, cum pacto tacito vel expresso, ut is, cui procuratur, *illud idem* post aliquod tempus cedat procuranti vel alteri, aut *ex eo* pensionem vel certam partem fructuum tribuat. Dixi : **illud idem ex eo** ; unde simonia confidentialis non intelligitur, si contrahatur de alio beneficio. Nihil autem refert, sive per *accessum* sive per *ingressum*, sive per *regressum*, hæc simonia committatur, dummodo sit simonia proprie *confidentialis* juxta explicata. Et ideo, quamvis *permutatio* beneficiorum, si sit *qualificata*, i. e. facta reservato sibi jure regressus vel pensione annua vel aliquibus fructibus, habeatur quasi mutua resignatio, in hujusmodi tamen *permutationibus* simoniam confidentialem locum non habere, rectius docent Suar., Laym., Navar.,alii. Et quoniam in hac specie simoniæ coercetur nudum **pactum** simoniacum, hinc est, quod eo pacto inito, simonia completa seu perfecta habeatur ; et ideo statim excommunicatio incurritur, dummodo tamen sit veri nominis pactum, i. e. *duorum in unum placitum consensus*, ut adeo, si alter ficte promiserit, alter ex animo, neuter censuram incurreret ; et dummodo pactum aliunde non sit nullum, ut si quis beneficium resignaverit propria auctoritate,non impetrando assensum superioris (S. Lig. III, 90). — Et olim quidem in simonia confidentiali soli *acceptantes* incurrebant excommunicationem ex Const. Pii IV *Romanum* et S. Pii V *Intolerabilis*. At hodie ex Const. *Apost. Sedis* illam incurrunt etiam *dantes*, quippe et hi quoque *rei* sunt ; et qui rei sunt, illam incurrunt *cujuscumque sint dignitatis*, quæ verba ideo signanter addita fuerunt, ut comprehendantur S. R. E. Cardinales et Prælati, qui antea, ut plures dicebant, solius interdicti ab ingressu Ecclesiæ pœna tenebantur.

X.

« Reos simoniæ realis ob ingressum in Religionem. »

Notæ. Per *Religionem* hic intelligitur ordo religiosus stricte dictus, ab Ecclesia ut talis approbatus, in quo scilicet vota solemnia emittuntur; et tunc tantum præsens excommunicatio incurritur, quando simonia ex utraque parte fuerit completa, adeoque post emissam professionem. Porro **simonia realis** ob ingressum in religionem certo committitur, quoties dos aliqua seu pecunia exigitur tanquam pretium **status** seu **vitæ religiosæ** : quia tunc res spiritualis ut talis pro temporali commutatur, sicque habetur simonia *stricte dicta*, quæ *jure divino* prohibetur. Hinc ait S. Thom. (2. 2, q. 100, a. 3) : *Dicendum, quod pro ingressu monasterii non licet aliquid exigere vel accipere quasi pretium.* Quod si pecunia exigatur pro **alimentis**, tunc *distinguendum* est inter monasteria *monialium* et monasteria *virorum*. Si agatur de **monialibus**, licet aliqua accipere, et nulla habetur simonia, ut declaravit S. C. C. (18 sept. 1683). Si vero agatur de **viris**, tunc si monasteria sint *egena*, licet aliquid accipere, ut docent communiter DD. cum S. Thom. (*loc. cit.*), nisi obstent particularia Ordinis statuta ; si vero sint *opulenta*, non licet et committitur simonia, sed probabiliter *juris ecclesiastici* tantum, cum non habeatur commutatio inter spirituale et temporale. Sed hæc pluribus in locis est antiquata, et ubi viget, excommunicationi verius non est obnoxia.

XI.

« Omnes, qui quæstum facientes ex indulgentiis aliisque gratiis spiritualibus excommunicationis censura plectuntur Constitutione S. Pii V *Quam plenum*, 2 januarii 1569. »

Notæ. Ad hanc censuram incurrendam, qua puniuntur certa crimina *simoniam* redolentia, **duo** requiruntur : **Primum** est : Ut actus, qui positus est, fuerit unus ex actibus quos S. Pius V in citata Const. prohibuit, adeoque respiciat *indulgentias* aliasque *gratias spirituales* ibidem memoratas. Unde excommunicatio non incurritur : si aut **1°**) actus, quamvis mandatus, positus non fuerit, ut si quis *indulgentias* publicari aut concedi mandaverit, et nihil publicatum vel concessum fuerit; aut **2°**) si quod positum est, fuerit aliquid aliud quam

quod a S. Pio V prohibetur. **Secundum** est : Ut qui actum posuit ex eo *quæstum fecerit*, ideoque necesse est, ut saltem partem pecuniæ acceperit. Si hæc duo simul adsint, præsentem censuram incurrunt : *omnes qui excommunicationis censura plectuntur in citata Const.* S. Pii V, nimirum : *inferiores ab Episcopis.* Episcopi namque et qui majori dignitate præfulgent, etiam Cardinales, erant suspensi *ab ingressu et perceptione fructuum suarum ecclesiarum*, quæ pœnæ hodie cessant, cum eas Constitutio *Apost. Sedis* reticeat. — Porro **actus prohibiti** in Constit. S. Pii V *Quam plenum* sunt **sequentes** : **1°**) Publicatio vel concessio *indulgentiarum* certam pecuniam solventibus. **2°**) Concessio *aliarum gratiarum spiritualium*, certa soluta pecunia, nimirum *facultas* : **A**) eligendi sibi confessarium, qui eo ipso possit absolvere a casibus Episcopis aut S. Sedi reservatis ; **B**) celebrandi sacrificium missæ et sepulturam faciendi tempore interdicti ; **C**) utendi cibis prohibitis ; **D**) assumendi plures compatres ad baptismum contra decretum Trid. ; **E**) absolvendi a reali simonia S. Sedi reservata. Omnes igitur *episcopis inferiores*, qui dictas gratias concedunt ea conditione, ut solvatur certa pecuniæ summa tanquam pro concessione debita, etiamsi id fecerint intuitu alicujus operis pii promovendi, præsentem excommunicationem incurrunt, si partem saltem pretii acceperint. Qui vero lucrum fecerit ex aliis gratiis spiritualibus non memoratis, censuram non incurrit.

XII.

« Colligentes eleemosynas majoris pretii pro Missis, et ex iis lucrum captantes, faciendo eas celebrari in locis ubi Missarum stipendia minoris pretii esse solent. »

Notæ. Recole dicta (*de Euch.*, q. 112). Huic censuræ, qua coercetur turpis mercatura quoad missas **manuales,** hodie obnoxii sunt : non tantum *laici*, sicut olim ; sed etiam *clerici.* Dixi : **manuales** ; de his enim agi, patet ex verbo : *colligentes* ; et aliunde, ut ait S. Lig. (VI, 321) : *Decreta, prohibentia retinere partem stipendii, tantum loquuntur de missis manualibus.* Interim ad instar missarum *manualium* habendæ sunt missæ etiam *fundatæ*, si pro singulis certum ac determinatum stipendium fuerit assignatum, ut constat ex variis declarationibus S C. C. (signanter 18 jul. 1868 et 22 aug. 1874, N. R. T. VI, 471 et 572). Porro ad hanc censuram incurrendam **duo** sequentia requiruntur : **Primum** est : Ut qui missas collegerint, vere **collectores** dici possint. Unde eam non incurrunt :

1°) is, cui missæ dantur a se celebrandæ ; **2**°) is, qui ab aliis celebrandas sponte oblatas accipit, dummodo ei quasi collectori deferri non videantur ; **3**°) is, qui semel vel iterum eas colligit. **Secundum** est : Ut collegerint missas *ex iis lucrum captantes*, adeoque **quæstus causa**. Hinc censura non tenentur : **1**°) qui partem stipendii, quam non tradit celebrantibus, in pios usus distribuit, impendit, quod tamen illicite fit, ut constat ex decreto S. C. C. (25 jul. 1874. N. R. T. VI, 646) ; **2**°) qui ex eis sibi retinent æquam laboris sui remunerationem, quia v. g. *ex officio* colligunt, quod tamen non omnes admittunt ; **3**°) qui partem aliquam sibi retinet quasi eleemosynam, si ipse vere pauper sit, quamvis id non liceat, quia nemo potest propriæ suæ inopiæ subvenire mediis ab Ecclesia reprobatis. Constat autem ex declaratione S. Off. (16 jan. 1892) quod *colligentes eleemosynas majoris pretii pro missis, si eas celebrari faciunt* IN EODEM LOCO *ubi collegerunt pro minori pretio, hanc censuram incurrant.* (N. R. T. XXIV, 170). Constat pariter ex S. C. C. (24 nov. 1898, R. T. F. IV, 161) transmittenti alio missarum stipendia non licere lucrum retinere ex permutatione monetæ, v. g. Lusitanæ cum Hispana.

Nuper ex S. C. C. (25 maii 1893) decretum *Vigilanti studio* prodiit « *de abusibus circa Missarum eleemosynas reprimendis,* » quod **duplicem** partem complectitur. In **prima** parte in memoriam revocantur variæ decisiones, ab eadem S. C. C. (9 sept. 1874) jam datæ, quibus reprobatur tum *collectio eleemosynarum missarum eo consilio, ut commitatur celebratio earumdem sacerdotibus, quibus loco pecuniæ aut libri aut merces rependuntur*, tum *cooperatio huic reprobatæ agendi rationi.* Et his decisionibus nunc additur **sanctio pœnalis.** Scilicet in præsenti decreto statuitur : *Ut in posterum si quis* EX SACERDOTALI *ordine contra enuntiata decreta deliquerit, suspensionis a divinis S. Sedi reservatæ et ipso facto incurrendæ obnoxius sit* ; CLERICUS *autem sacerdotio nondum initiatus eidem* suspensioni *quoad susceptos ordines similiter subjaceat et* inhabilis *præterea fiat ad superiores ordines recipiendos ;* LAICI *demum* excommunicatione *latæ sententiæ Episcopis reservata obstringantur.* In **secunda** parte nova datur præscriptio ad impediendum quominus in quorumdam privatorum manus major missarum numerus congeratur quam justa necessitas exigat. Scilicet *sub gravi obedientiæ præcepto* decernitur : *ut in posterum omnes et singuli ubique locorum beneficiati et administratores piarum causarum aut utcumque ad missarum onera implenda obligati, sive ecclesiastici sive laici, in fine cujuslibet anni missarum onera quæ reliqua sunt, et quibus*

nondum satisfecerint propriis Ordinariis tradant juxta modum ab iis definiendum (N. R. T. XXV, 354).

Decretum Pii X circa missas manuales vide in tract *de Euch.* q. 116.

XIII.

« Omnes, qui excommunicatione mulctantur in Constitutionibus S. Pii V, *Admonet nos*, quarto Kalendas aprilis 1567 ; Innocentii IX, *Quæ ab hac Sede*, pridie Nonas novembris 1591 ; Clementis VIII, *Ad Romani Pontificis curam*, 26 junii 1592, et Alexandri VII, *Inter ceteras*, nono Kalendas Novembris 1660, alienationem et infeudationem Civitatum et Locorum S. R. E. respicientibus. »

Notæ. Præsens excommunicatio, cujus scopus est intactam servare integritatem patrimonii S. R. E. ac proinde ejusdem dignitatem ac libertatem, quæ, ut ait Pius IX in Alloc. *Pontificis Maximi* (20 maii 1870), *cum totius Ecclesiæ libertate et utilitate est conjuncta*, ex citatis RR. PP. Constitutionibus, **triplicem** personarum classem attingit. — In **prima** classe recensentur : *Tractantes, consulentes aut alias verba facientes de infeudationibus* civitatum, terrarum, oppidorum et locorum sive immediate sive mediate ad S. Sedem pertinentium, ac *proptereà de eligendis Oratoribus* ad S. Sedem, qui in hunc finem mittantur, *proponentes*. Unde duo simul requiruntur : tum **1°**) ut tractatus fiat de hujusmodi *infeudatione* aut *alienatione* ; tum **2°**) ut electio proponatur *Oratorum* in hunc finem ad S. Sedem mittendorum. Quæ si duo adsint, excommunicatione ligantur : *omnes* et *singuli*, tam sæculares quam ecclesiastici, cujusvis dignitatis et ordinis, etiam episcopalis vel majoris, ac S. R. E. Cardinales, ex quocumque prætextu id fecerint, etiam meritorum erga S. Sedem, vel necessitatis vel evidentis utilitatis. Sed tunc tantum censuram incurrunt, cum delictum fuerit *completum* , adeoque post peractam Oratorum electionem. — In **secunda** classe veniunt : *Ipsi oratores munus hujusmodi recipientes*. Et hi quidem statim ligantur ac mandatum susceperint. In **tertia** classe veniunt : *Alii quicumque*, adeoque etiam Cardinales S. R. E., *alienationes hujusmodi R. Pontifici pro tempore existenti, per se, vel alium, seu alios, insinuantes vel suadentes*. Qui ligantur, postquam cum R. Pontifice de hac re sermonem habuerint, vel scriptum obtulerint, etsi operam et oleum perdiderint. — **Utrum** autem censura innodentur qui hodie auctores sunt R. Pontifici conciliationis cum Italico gu-

bernio ineundæ *abdicatione* usurpati dominii, inter DD. *disputatur*. Alii **negant** : quia abdicatio stricta significatione dici nequit *alienatio*. Alii rectius **affirmant** : quia, si sic agendo alienationem non *suadeant*, eam saltem *insinuant*. — Is certo immunis foret, qui conciliationem suaderet absque ullo detrimento temporalis patrimonii S. Sedis obtinendam.

XIV.

« Religiosos præsumentes clericis aut laicis extra casum necessitatis Sacramentum Extremæ Unctionis aut Eucharistiæ per Viaticum ministrare absque Parochi licentia. »

Notæ. Per *religiosos* heic intelliguntur *Regulares*, qui vota solemnia nuncuparunt in Ordine religioso a S. Sede ut tali approbato, etsi forte ipsi curam animarum habeant ; non vero qui Religiosis Congregationibus sunt addicti aut vota tantum simplicia emiserunt in vera et proprie dicta religione, exceptis tamen scholasticis Societatis Jesu. Cfr. N. R. T. (X, 181 seq.). Porro ad incurrendam præsentem excommunicationem, quæ lata fuit ad jurgia compescenda inter parochos sæculares et Ordines Regulares, postquam hi sacramenta fidelibus administrare cœperunt, **quinque** sequentes requiruntur conditiones : **1°**) Ut religiosi id **temere** fecerint : hoc enim importat verbum « *præsumentes* ». Unde excusat ignorantia *facti*, *juris* et *pœnæ*, etiam *crassa* et *supina*, non tamen *affectata*, juxta dicta (q. 24). **2°**) Ut ea sacramenta ministraverint **clericis aut laicis**. Hinc censuram non incurrunt, si ea ministraverint *Regularibus*, vel his qui Regularium jure censentur, quales sunt, *novitii* ; *famuli* actu famulantes et residentes intra claustra monasterii ; *tertiarii* qui collegialiter vivunt vel cum claustralibus habitant ; *pauperes* in hospitalibus ipsorum degentes ; item probabiliter *alumni convictores* ; et, juxta plures, *hospites sæculares*, quos intra eorum septa inopinato casu infirmari contigerit. **3°**) Ut ministraverint *extra casum* **necessitatis**. Hinc censura non ligantur, quoties adest periculum mortis et parochus vel non potest vel non vult infirmo sacramenta ministrare. **4°**) Ut ministraverint aut **Extremam Unctionem** aut **Viaticum**. Hinc excommunicationem non incurrerent, si aliud sacramentum administrarent, aut etiam Eucharistiam, sed non per modum *Viatici*, ut si ex devotione eam præberent illi, qui jam Viaticum recepit. **5°**) Ut ministraverint **absque parochi licentia**. Hinc excusantur, si fecerint ex licentia parochi sive *generali*, sive *expressa*, sive *tacita*, sive etiam *præsumpta*, ut si

parochus infirmo licentiam dedisset hujusmodi sacramenta suscipiendi a quocumque voluerit ; aut si infirmus, qui sacrilege Viaticum recepisset, id confiteretur Regulari, qui certe tunc potest, ne ipsius sacrilegium proderet, ad eum Viaticum clanculo deferre.

XV.

« Extrahentes absque legitima venia reliquias ex Sacris Cœmeteriis sive Catacumbis Urbis Romæ ejusque territorii, eisque auxilium vel favorem præbentes. »

Notæ. Præsens excommunicatio **duplicem** personarum classem complectitur. — In **prima** classe veniunt : *Extrahentes absque legitima venia Reliquias ex sacris cœmeteriis sive catacumbis Urbis Romæ ejusque territorii.* Ut igitur censuram hi incurrant, **tres** sequentes requiruntur conditiones. **1°**) Ut extrahant **absque legitima venia**. Hæc autem danda est a *R. Pontifice* vel ejus *Card. Vicario*, et quidem *in scriptis*, et nonnisi sub conditione, quod extractio fiat *coram sacerdote* ab eo delegato. **2°**) Ut extrahant **Reliquias**. Quo nomine intelliguntur Reliquiæ *Sanctorum*, i. e. corpora vel ossa quæ *certo* constat esse *Martyrum*. Porro, pro indubitato martyrii signo, ex decreto S. R. C. a Pio IX approbato (10 dec. 1863) censendæ sunt : *Phialæ vitreæ aut figulinæ sanguine tinctæ, quæ ad loculos sepultorum in sacris cœmeteriis vel intus vel extra ipsos reperiuntur.* Nihil autem refert, an *multum* extraxerint, an *parum*. Sufficit ex decreto Pauli V (24 aug. 1613) ad censuram incurrendam, *extrahere, etiam in minima particula.* Contra censura non ligantur, qui extrahunt Reliquias : aut quas *certo* constat non esse martyrum, quales sunt quæ reperiuntur in loculis apertis ; aut de quibus, an sint martyrum, *dubitatur* : censura enim in dubio non incurritur. **3°**) Ut extraxerint **ex S. Cœmeteriis sive catacumbis urbis Romæ ejusque territorii.** Unde censuram non incurrunt, si id fecerint : sive non ex cœmeteriis vel catacumbis urbis Romæ ejusque territorii ; sive quidem ex ipsis, sed *alibi* sitis, i. e. extra districtum Romanum. Imo, *in hoc ultimo casu*, de corpore alicujus Sancti aliquid auferre, non deformans Reliquias nec minuens æstimationem, veniale non excedit. — In **secunda** classe veniunt : præfatis extrahentibus **auxilium vel favorem præbentes**, dummodo extractio vi auxilii vel favoris fuerit subsecuta. Porro *auxilium* præbere, est opem ferre ad patrandum delictum ; et *favorem* præbere, est quamvis operam

præstare, sive *positive*, ut puta suffragio, commendatione, præsentia ; sive *negative*, non faciendo, quod quis facere ex officio debuisset.

XVI.

« Communicantes cum excommunicatis nominatim a Papa in crimine criminoso, ei scilicet impendendo auxilium vel favorem. »

Notæ. Ad præsentem excommunicationem majorem incurrendam, **tres** conditiones requiruntur. Necesse est : **A**) Ut communicatio fiat cum **excommunicatis**, et quidem **nominatim**, idque non ab episcopo, sed **a Papa**. Hinc censura non ligatur : **1°**) qui communicat in crimine nondum perpetrato sed *perpetrando*, cum opus sit, ut excommunicatio præcedat communicationem ; **2°**) qui communicat cum excommunicato a Papa, sed *non nominatim* ; **3°**) qui communicat cum excommunicato nominatim sive a SS. *Congregationibus*, etiamsi earum decretis accedat approbatio S. Pontificis, ut constat ex S. C. Inq. (16 jun. 1894, N. R. T. XXIX, 536), sive *ab episcopo*. Necesse est : **B**) Ut communicatio fiat **in crimine criminoso**, et quidem **formaliter**, adeoque post latam et communicanti notam excommunicationem ; i. e. in eodem crimine quod excommunicatus admisit et propter quod noscitur fuisse nominatim excommunicatus a Papa : tunc enim communicans contumaciam participat et auctoritatem Papæ damnantis spernit ; ut si quis excommunicato nominatim a Papa propter *furtum*, et a se ut tali cognito, persuadeat ne restituat ; aut, si excommunicatus fuit propter *hæresim*, et ut talis noscitur, ei auxilium præbeat ad errorem diffundendum. Sed in hoc ultimo casu, cum simul agatur de *hæretici fautore* **utrum** tantum incurratur excommunicatio quæ est I^a^ inter excommunicationes R. P. *speciali modo* reservatas ; an vero præter hanc incurratur etiam præsens, inter DD. *disputatur*. Duplicem adesse censuram, alii **affirmant** ; alii **negant**, cum a jure alienum sit *ob idem crimen pluribus legibus reum fieri*. Quo stante juris dubio, solam adesse excommunicationem R. P. speciali modo reservatam opinamur. Necesse est : **C**) Ut communicatio facta fuerit non *utcumque*, sed **ei scilicet impendendo auxilium vel favorem** in crimine criminoso, ut scilicet prosequatur crimen vel non desistat a contumacia ob quam ille noscitur excommunicatus nominatim a Papa. Unde satis non erit, favere ipsi per-

sonæ, vel secundum se, vel in alio opere, licet inde per accidens et indirecte resultet excommunicatum fieri potentiorem aut animosiorem ad suum crimen continuandum. — Et quoniam Constitutio Piana omittit verbum *consilium* quod occurrit in Cap. NUPER, 29 (*de sent. excomm.*), hinc, juxta plures, excommunicatio non ligat *consulentem*, aliis id negantibus, cum consulens *favere* videatur.

XVII.

« Clerici scienter et sponte communicantes in divinis cum personis a Romano Pontifice nominatim excommunicatis et ipsos in officiis recipientes. »

Notæ. Est secundus casus in quo incurritur excommunicatio a communicantibus cum excommunicatis *vitandis*. Hæc censura solos clericos respicit, i. e. saltem prima tonsura insignitos. Dixi : *solos* ; unde ad *religiosos* nullo modo pertinet quia in odiosis sub nomine *clericorum* non veniunt *religiosi*, ut docent communiter DD. — Porro ad præsentem excommunicationem incurrendam, **tres** sequentes requiruntur conditiones : **1°**) Ut clerici **scienter sponte** communicent. Unde excusat : tum ignorantia nedum *crassa* et *supina* sed etiam, juxta plures, *affectata* ; tum metus *levis*. **2°**) Ut clerici communicaverint cum personis **a R. P. nominatim excommunicatis,** quæ verba sat superque fuerunt explicata. **3°**) Ut clerici communicaverint cum hujusmodi **in divinis,** scilicet **ipsos in officiis recipientes**. Unde præsens censura non *duplicem* personarum classem complectitur, nempe : clericos communicantes *in divinis* cum excommunicatis, et clericos qui ipsos *in officiis* recipiunt ; sed *unicam* tantum, ut adeo ultima censuræ verba sint priorum explicativa totamque censuram limitent ad receptionem excommunicatorum nominatim a Papa *in divinis officiis*, eos nimirum recipiendo ad ea obeunda. Ita DD. communiter interpretantur Decretalem CLEM. III, cap. SIGNIFICAVIT, 18 (*de sent. excomm.*), quam Decretalem ad litteram reproduxit Const. *Apost. Sedis*. Porro nomine *divinorum officiorum* intelliguntur sacræ functiones quæ fiunt a ministris Ecclesiæ, ut missa, publicæ processiones, horæ solemniter decantatæ, solemnes benedictiones et consecrationes, etc. Et quoniam divina officia nemo obire potest, nisi sit clericus, probabile omnino videtur, præsentem excommunicationem, juxta D'ANNIBALE, contradicentibus aliis, non intelligi, nisi clericus sit uterque, i. e.

tam recipiens quam susceptus. Hinc cessat excommunicatio major : si clericus horas canonicas *privatim* persolvat cum clerico nominatim excommunicato a Papa, aut illum recipiat ad missam *audiendam* : quia in neutro casu eum recipit ad divina officia obeunda. Quod si clericus nominatim excommunicatos (non a Papa sed ab Ordinario) scienter admiserit *ad divina officia*, seu *ecclesiastica sacramenta* vel *ecclesiasticam sepulturam*, coercetur, non quidem excommunicatione R. P. simpliciter reservata, sed interdicto ab ingressu Ecclesiæ, donec ad arbitrium ejus, cujus sententiam contempsit, competenter satisfecerit, ut postea latius dicetur, ubi de *interdictis latæ sententiæ reservatis*.

XVIII.

« Absolvere præsumentes, sine debita facultate, etiam quovis prætextu, ab excommunicationibus R. P. reservatis speciali modo. »

Notæ. Præsens excommunicatio intelligitur : *dummodo non agatur de mortis articulo* seu morali periculo; aut de illis *casibus vere urgentioribus in quibus absolutio differri nequeat absque periculo gravis scandali vel infamiæ;* aut quando *durum valde est pœnitenti in gravi peccato permanere per tempus necessarium ad petitionem et concessionem facultatis absolvendi ;* in his enim casibus absolutio dari poterit eo pacto quod supra (q. 26) exposuimus. — Porro ad illam incurrendam **quatuor** conditiones requiruntur: **1**°) Ut **absolvant**. Dicitur enim *Absolventes*. Unde non sufficit confessio, sed etiam requiritur absolutio; et ideo censura non teneris, si pœnitentem simpliciter audias et inabsolutum dimittas; secus tamen dicendum : si absolvas ficte, i. e. sine animo absolvendi, vel formam absolutionis substantialiter corrumpendo, vel orationem quamdam aut alia verba pronuntiando, aut etiam tacendo, ita ut videretur tamen per signa vel manuum gestus revera pœnitentem a peccatis relaxare, ut eruitur ex S. Pœnit. (1 mart. 1878) et S. U. I. (10 dec. 1883).**2**°) Ut absolverint *præsumentes*, i. e. **temere.** Unde excusat ignorantia etiam *crassa* et *supina*, non tamen *affectata* (q. 24). **3**°) Ut absolverint *sine debita* **licentia** a Rom. Pont. aut ejus delegato obtenta. **4**°) Ut absolverint *ab excommunicationibus R. P. reservatis* SPECIALI MODO. Hinc censuram non incurris : **A**) si absolveris quidem ab excommunicationibus R. P. specialiter reservatis, quoties de reservatione *certo* non constat, quia adest dubium *facti* vel *juris* ; nec **B**) si absolve-

ris ab excommunicationibus R. P. *simpliciter* reservatis. — Quod si **quatuor** conditiones requisitæ adsint, tunc *absolvere præsumentes* excommunicationem incurrunt, cujuscumque sint dignitatis, etiamsi fuerint Episcopi et cardinales, ut patet ex verbis Constit. *quibusvis personis... etiam speciali memoria dignis et in quavis dignitate constitutis.* — Denique notandum est, quod ille qui sine debita facultate absolveret a casibus hujusmodi, non quidem ex inobedientia, sed ex pertinaci persuasione, R. Pontificem vel episcopos non habere jus reservandi sibi casus, foret hæreticus, cum definiverit Trid. (S. 24 *de Pœnit.* can. 2) : S. q. d., *Episcopos non habere jus reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam, atque ideo casuum reservationem non prohibere, quominus sacerdos a reservatis vere absolvat.* A. S. Unde non huic censuræ obnoxius foret, sed I[m] inter excommunicationes R. P. *speciali modo reservatas.*

XIX.

« Bonorum cujuscumque ecclesiæ aut pii loci usurpatores. »

Hanc excommunicationem **R. P. simpliciter reservatam**, uberioribus verbis refert Trid. (S. 22, c. 11 de *ref.*). De sensu verborum istius censuræ non parum inter DD. *disputatur.* Alii cum P. Piato verba tam late interpretantur, ut quoslibet prædicta bona surripientes, etiam fures, comprehendant. Excipiunt tamen eos qui *decimas* subtrahunt vel impediunt, cum in istos Trid. (S. 25, c. 12 *de ref.*) statuerit excommunicationem *ferendæ* sententiæ. — Alii cum D'Annib. verba restringunt ad eos qui eadem bona *auctoritative* et *cum potentia* occupant, vel ab eisdem quacumque ratione obtinent. — Quidquid sit, constat ex S.C.Inq. (8 jul. 1874) in eam excommunicationem incidere ementes bona ecclesiastica a guberniis aliisve auctoritatibus usurpata. Præterea declaravit S. Pœnit. (21 maii 1897) excommunicationi subjici ementes bona religiosorum, in Gallia a fisco vi legis « d'accroissement » dictæ, usurpata. — Ut autem constat ex S. U. Inq. (8 jul. 1874) peccans in materiam quam et Trid. et Const. *Apost. Sedis*, attingunt, non in duplicem excommunicationem incidit, sed innodatur *sola* excommunicatione R. P. specialiter reservata.

« Excommunicationes latæ sententiæ Episcopis sive Ordinariis reservatæ. »

« Excommunicationi latæ sententiæ Episcopis sive Ordinariis reservatæ subjacere declaramus : »

Notæ. Ex. S. U. I. (1 dec. 1875) constat, confessarios Urbis Romæ non indigere speciali facultate Card. Urbis Vicarii, ut absolvant a censuris quæ in Const. *Apost. Sedis* Episcopis seu locorum Ordinariis reservantur. — Hujusmodi excommunicationes **tres** tantum in Const. *Apost. Sedis* exprimuntur, quibus addenda est **quarta** ex decreto S. C. C. (25 maii 1893) *de abusibus circa Missarum eleemosynas reprimendis* de quo supra (p. 442). Scilicet ibidem decernitur ut in posterum qui contra enuntiata decreta S. C. C. (9 sept. 1874) deliquerint, si sint **laici**, excommunicatione latæ sententiæ Episcopis reservata obstringantur.

I.

« Clericos in Sacris constitutos vel Regulares aut Moniales post votum solemne castitatis matrimonium contrahere præsumentes ; necnon omnes cum aliqua ex prædictis personis matrimonium contrahere præsumentes. »

Notæ. Præsentem excommunicationem **duo** personarum genera incurrunt, videlicet : non tantum : **A)** *Clerici in Sacris constituti et Regulares utriusque sexus post votum solemne castitatis matrimonium contrahere præsumentes* ; sed etiam **B)** *omnes cum aliqua ex prædictis personis matrimonium contrahere præsumentes.*

Porro ad eam incurrendam **tres** sequentes requiruntur conditiones : **1°)** Ut unus contrahentium **revera** susceperit *ordinem sacrum* vel *vota solemnia ediderit in religione a S. Sede approbata*. Hinc cessat excommunicatio, si invalida fuerit aut ordinatio in sacris, aut solemnis professio. **2°)** Ut *matrimonium contrahere* **attentaverint**. Et quoniam, juxta regulam juris : *Nuptias non concubitus sed consensus facit*, ideo matrimonio attentato statim, etsi nondum consummatum fuerit, excommunicatio contrahitur. **Hinc**, quamvis ex *matrimonio civili* ne *publicæ* quidem *honestatis* impedimentum oriatur (*de Matr.*

q. 127), declaravit tamen S. U. I. (22 dec. 1880, N. R. T. XV, 242) : *Clericos in sacris constitutos vel regulares aut moniales post emissum solemne castitatis votum præsumentes contrahere matrimonium sic dictum* CIVILE *in locis, ubi lex Tridentina de clandestinitate viget, incurrere excommunicationem latæ sententiæ Episcopis seu Ordinariis reservatam.* Ratio est : quia in dicto casu præsumuntur velle consentire in vetitum matrimonium, sicque habetur matrimonii attentatio. **Contra** non incurritur excommunicatio : si matrimonium tantum *promiserint* : quia non agitur hic de *sponsalibus*, sed de *matrimonio* contrahendo. Nec si consensus in matrimonium defuerit sive ex utraque parte, sive ex alterutra, ut puta si alter simulate contraxerit, vel errore substantiali inductus, vel gravi metu coactus : quia in isto casu deficit contractus ac proinde non habetur matrimonii attentatio. 3°) Ut id fecerint *præsumentes*, i. e. **temere**. Adeoque excusat ignorantia, licet *crassa* et *supina*, etsi postea, re cognita, in concubinatu perseveraverint : quia lex coercet matrimonium attentantes, non vero cohabitantes.

Quod si hujusmodi personæ vinculatæ matrimonium attentarent, non quidem ex humana fragilitate, sed ex pertinaci persuasione quod matrimonium eorum sit validum, nec possit Ecclesia illud irritare, essent *hæreticæ* ; ac proinde non huic censuræ subjicerentur, sed 1[a] inter excommunicationes R. P. *speciali modi* reservatas. Definit enim TRID. (S. 24, *de ref. matr.* can. 9) : *S. q. d. clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica vel voto,...* **A. S.** Ad **dubium** autem : *Utrum clericus in sacris constitutus vel regularis, aut monialis, si præter impedimentum voti solemnis castitatis alia habeat impedimenta, ex. g. affinitatis, consanguinitatis, hanc censuram incurrat an non ?* S. OFF. (16 jan. 1892) **resp** : *Incurrere.* (N. R. T. XXIV,170) [1].

1. In memoriam heic revocandæ sunt **memorabiles** LITTERÆ per S. Off. (20 febr. 1888) expeditæ, quibus LEO XIII Ordinariorum facultates in re matrimoniali augere dignatus est etiam in gratiam eorum qui, suscepto licet sacro *subdiaconatus* aut *diaconatus* Ordine, vel *solemni professione religiosa* emissa, in urgente mortis periculo versantes, jam civiliter juncti sunt, aut alias in concubinatu vivunt, dum tempus non suppetit recurrendi ad S. Sedem. Has LITTERAS jam supra attulimus (*de Matrim.*, q. 147).

II.

« Procurantes abortum, effectu sequuto. »

Notæ. Antequam singula censuræ verba explicemus, placeat nonnulla præmittere. Itaque, ut ex ipso tenore liquet, præsentem excommunicationem incurrunt *abortum procurantes effectu secuto*, absque distinctione an fœtus, immature ejectus, sit *animatus* vel *inanimatus* : Constitutio enim Piana *generaliter* loquitur. Neque ab ea excusat, ut antea, ignorantia *crassa* et *supina* aut etiam *affectata*, cum verbum « *scienter* », quod olim occurrebat in Bullis Sixti V *Effrænatam* (20 oct. 1588) et Greg. XIV *Sedes Apostolica* (31 maii 1591) contra procurantes abortum latis, nunc fuerit omissum. Imo, cum præter censuram reliquæ pœnæ in veteri jure stabilitæ nunc quoque permaneant ; hinc, si fœtus fuerit *animatus*, præter præsentem excommunicationem, adest ratione homicidii etiam *irregularitas* quam ex Bulla Greg. XIV incurrunt *scienter* procurantes, consulentes et quocumque modo cooperantes. Hæc interim *irregularitas* non incurritur, nisi post 80 a conceptione diem abortus procuratus fuerit : nam, cum in casu semper dubius est fœtus *sexus*, censetur Ecclesia in praxi sua pœnali sequi opinionem juxta quam mares 40, fœminæ vero 80 a conceptione die animantur. Præterea, *scienter* procurantes abortum fœtus *animati*, si *clerici* fuerint, ex Bulla Sixti V incurrunt *privationem omnis privilegii clericalis, officii et beneficii ecclesiastici et inhabilitatis ad ea ;* probabiliter tamen (saltem si delictum sit occultum) non ante sententiam judicis declaratoriam. His præmissis, ut sensus censuræ recte intelligatur, singula ejusdem verba sunt breviter explicanda.

Dicitur : **A**) **abortum**. Quo nomine ex Sixto V, Const. *Effrænatam*, communiter a DD. cum Sporer intelligitur : *Ejectio fœtus immaturi*. Unde **1**°) huc non pertinet casus, quo mulier immediate post copulam *semen* extrudit, si tamen possibile sit ; aut simpliciter procurat *sterilitatem* : quia hic agitur de *ejectione fœtus* et non de alio. Neque **2**°) huc pertinet *partus acceleratio*, cum scilicet ope quorumdam remediorum fœtus *jam vitalis* ante tempus naturale completum in lucem editur. Quam *partus accelerationem* etiam licite practicant medici ac chirurgi, quoties, si tempus naturale foret exspectandum, fœtus vitalis, ob

pravam fœminæ conformationem aliamve rationem [1] nonnisi difficillime egressurus prævidetur juxta dicta (*de præc. Decal.* q. 137). Neque **3°**) huc pertinet *craniotomia* seu *embriotomia* : quia differt ab *abortu*, nedum in *terminis*, ut per se liquet ; sed etiam *re*, cum non sit *ejectio fœtus*, sed potius *occisio fœtus* quam consequitur *cadaveris* ejectio. Aliunde in pœnalibus non valet argumentum a pari, nec imo a fortiori. Interim qui fœtum occidunt, pœnis homicidii tenentur.

Dicitur : **B**) **procurantes** ; i. e. studiose seu ex industria quærentes. Ex quo patet, hic agi de abortu voluntario *directe* et *in se*. Hinc censura non incurritur, si abortus sit quidem voluntarius, sed *indirecte* tantum et *in causa*, etiamsi ex actione graviter mala procederet, ut si quis ex gravi ira mulierem gravidam percuteret, præviso forte periculo abortus postea secuti, eo tamen non intento. — Et quidem *procurantes abortum*, si hujus criminis fuerint *exsecutores*, seu, ut alii loquuntur : si id fecerint *physice* vel *immediate*, nimirum per se ipsos actionem physicam ponendo, qua abortus secutus infertur, certo censura tenentur, saltem *generatim* loquendo. Dico : **saltem generatim** ; quia **1°**) multi DD. a censura excusant *mulieres prægnantes* quæ, etiam nullo metu gravi perterritæ, abortum sibi procurant. Et si hoc probabiliter, imo probabilius, ex judicio S. Lig. (III, 395) sustineri olim poterat, non obstante Const. Sixti V et Greg. XIV : quidni, quæso, etiam post Const. *Apost. Sedis*, quæ, quod subjectum hujus censuræ seu *procurantes abortum* attinet, *eodem modo* enuntia tur, ac

1. Ad **dubia :** I *Eritne licita* partus acceleratio *quoties ex mulieris arctitudine impossibilis evaderet fœtus egressio suo naturali tempore* ? — II. *Et si mulieris arctitudo talis sit ut neque partus præmatura possibilis censeatur, licebitne* abortum *provocare aut* cæsaream *suo tempore perficere* operationem ? — III. *Estne licita* Laparotomia *quando agitur de prægnatione extra-uterina, seu de ectopicis conceptibus* ? S. Off. (4 maii 1898, N. R. T. XXXI, 276) **resp.**: *Ad* I. *Partus accelerationem per se illicitam non esse, dummodo perficiatur justis de causis et eo tempore ac modis, quibus ex ordinariis contingentibus matris et fœtus vitæ consulatur. — Ad* II. *Quoad primam partem* « negative » *juxta decretum fer. IV, 24 julii 1895, de abortus illiceitate. Ad secundum vero quod spectat : Nihil obstare quominus mulier, de qua agitur, cæsareæ operationi suo tempore subjiciatur. — Ad* III. *Necessitate cogente, licitam esse* Laparotomiam *ad extrahendos e sinu matris ectopicos conceptus, dummodo et fœtus et matris vitæ, quantum fieri potest, serio et opportune provideatur.*

consequenter sub eo respectu non debet rigorosius intelligi, eo magis, quod illius scopus sit, antiquas censuras latæ sententiæ limitare? Immo **2**°) juxta nonnullos, quos inter G. DE VARCENO, KONINGS, D'ANNIBALE, a censura excusantur, qui *jussu* aut *mandato* alterius faciunt, ut mulier abigat : quia aiunt, *procurantes* accipere hoc loco debemus, ut in veteri jure non eos qui pro alio, sed eos qui sive per se sive per alium curant, faciunt, ut mulier ejiciat. — Utrum vero *procurantes abortum*, si hujus criminis non fuerint exsecutores, sed tantum *cooperatores*, i. e. si id fecerint *moraliter* seu *mediate*, abortui ab alio illato cooperando, etiam censura teneantur, *quaestio* est. Certo non tenentur, si fuerint coop ratores tantum **negativi**, i. e. non impediendo quod ex officio impedire tenentur. Si vero fuerint cooperatores **positivi**, DD. *disputant*. Communiter **affirmant**, si agatur de cooperatore positivo *principali*, i. e. de illo qui *mandat* abortum fieri ; **negant** vero, si agatur de reliquis seu *secundariis*, v. g. de illo qui abortum *consulit*, vel procuranti *opem* præstat, ut est qui pharmacum parat. Quare, stante dubio *juris*, quod minimum est sequimur.

Dicitur : **C) effectu secuto.** Unde non sufficit *inefficax* abortus procuratio, sed requiritur *efficax*, ita quidem, ut abortus sit secutus non ex aliqua causa *accidentali* ; sed ex mediis studiose adhibitis tanquam ex causa *per se efficiente*. Hinc cessat censura : **1**°) Si quis post datam potionem abortivam, *antequam abortus eveniat*, delicti sui se pœniteat. **2**°) Si quis ad hoc faciendum dederit mandatum et postea *revocaverit* ; etiamsi, juxta probabilem sententiam, revocatio per accidens non innotuerit mandatario. **3**°) Si mulier, sumpto abortivo, ex aliquo casu, v. g. apoplexia, ferro, ruina, *ante ejectionem* pereat ; aut ex alto decidat et fœtum ejiciat. **4**°) Quoties probabile est, abortum ex alia causa fuisse secutum.

III.

« Litteris Apostolicis falsis scienter utentes, vel crimini ea in re cooperantes. »

Notæ. Præsens excommunicatio **duplicem** personarum classem complectitur. — In **prima** classe veniunt : **Litteris Apostolicis falsis scienter utentes**, sive sint clerici, sive sint laici, cum lex non distinguat. Et olim quidem *clerici* ex INNOC. III (*de crim. falsi*, cap 7) non excommunicationem incurrebant ; sed coercendi erant *privatione officii et beneficii*

ecclesiastici. Quæ pœna hodie cessat, cum Const. *Apost. Sedis.*, nunc *primum* in eos censura animadvertat. Ut enim ait THESAURUS (*de pœn. eccl.*) : *Pœna legis novae diversa tollit et cessare facit pœnam legis antiquae pro eodem delicto,... ne quis duplici pœna puniatur.* — Quæ sint *Litterae apostolicae* et quandonam dicantur *falsae*, dictum fuit (p. 416 seq.). Nomine autem « *utentes* » intelliguntur qui illas exhibent, sive in propria, sive in aliena causa, ad finem intentum. Unde non sufficit, illas secum *servare*. **Utrum** ulterius requiratur, ut *effectus sit secutus*, i. e. ut finis intentus fuerit obtentus, DD. *disputant*. Quod si quis hujusmodi « *Litteras* » falsificaverit eisque postea usus fuerit, præter præsentem censuram, incurreret excommunicationem R. P. *speciali modo* reservatam (p. 416). — In **secunda** classe veniunt **crimini in ea re cooperantes**, i. e. delicto priorum, scilicet utentium, non vero falsificantium, ut patet ex verbo *in ea re* cooperantes, et quidem *scienter*, cum æquum non sit, minus culpabiles majori culpa puniri. Unde tam *cooperantes*, quam *utentes*, excusat ignorantia nedum *crassa* et *supina*, sed etiam *affectata*. Porro *cooperantes* hoc loco juxta aliquos intelliguntur, non qui *mandant*, multo minus qui *consulunt* aut *favent*, sed qui utentibus opem præstant. Non ita tamen plerique censent, cum inter cooperatores et mandantes et consiliarii reputentur. **Utrum** requiratur, ut cooperatio *effectum* habuerit, ita ut *Litteris Apostolicis falsis utentes* intentum finem obtinuerint, DD. *disputant*. Stante dubio, cum simus in odiosis, *affirmantium* sententiam *practice* amplectimur.

IV.

« LAICI DELINQUENTES CONTRA ENUNTIATA DECRETA S. C. C. (9 sept. 1874) ».

Notæ. Itaque tribus excommunicationibus latæ sententiæ quæ episcopis reservantur in Const. *Apost. Sedis* hæc quarta addenda est juxta dicta supra (pag. 442).

« Excommunicationes latæ sententiæ nemini reservatæ. »

Notæ. Hujusmodi excommunicationes **quatuor** in Const. *Apost. Sedis* enumerantur, quibus addendæ sunt **septem** excommunicationes **Tridentinæ** necnon **una** excommunicatio

lata contra missionarios mercaturam exercentes. Unde in toto numerantur **XII** Excommunicationes latæ sententiæ nemini reservatæ.

« Excommunicationi latæ sententiæ nemini reservatæ subjacere declaramus : »

I.

« Mandantes seu cogentes tradi Ecclesiasticæ sepulturæ hæreticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos. »

Notæ. De hac censura satis diximus (*de Extr. Unct.* q. 27)

II.

« Lædentes aut perterrefacientes Inquisitores, denuntiantes, testes, aliosve ministros S. Officii ; ejusve Sacri Tribunalis Scripturas diripientes, aut comburentes ; vel prædictis quibuslibet auxilium, consilium, favorem præstantes. »

Notæ. Nomine **S. Officii** intelligitur *Tribunal Inquisitionis*, ubicumque adhuc exstat ; adeoque non *Romae* tantum, sed forte etiam *alibi*. Ubi vero amplius non exstat, quæ in præsenti censura statuuntur nequeunt extendi ad *Episcopos* eorumque ministros, quamvis Episcopi sint *Inquisitores nati*. Porro censura **triplicis** generis reos complectitur. **A) Lædentes aut perterrefacientes Inquisitores, denuntiantes, testes, aliosve ministros S. Officii** ; dummodo *laesio* fuerit gravis et *perterrefactio*, i. e. minæ tantum terrorem injiciant, ut nemo regulariter contra facere audeat. Interim an gravis hæc læsio debeat fieri **in corpus**, v. g. occidendo, vulnerando, verberando, dejiciendo ; an vero sufficiat, quod fiat **in bona**, DD. *disputant*. Stricta significatione lædi *corpus* dicitur ; et ideo ad censuram incurrendam gravis læsio *corporis* requiritur, cum in dubio odiosa sint restringenda. Cum autem post verbum *denuntiantes* ponatur virgula, patet *testes* i. e. qui in judicium vocati testimonium deferunt, distingui a *denuntiantibus*, qui scilicet crimen ad judices deferunt, ut adeo qui hos vel illos læserit aut perterrefecerit censuræ subjiciatur. **B) Ejusve S. Tribunalis**

scripturas diripientes aut comburentes. Porro *diripientes* intelliguntur, qui adhibita vi eripiunt. Unde hanc censuram non incurrunt, qui scripturas S. Officii clam furantur. Nec sufficit quod *unam alteramve* scripturam vi auferant, nisi forte in hac haberetur tota causa aut ejus pars valde notabilis, sicque sententia S. Tribunalis impediretur. **C**) **Prædictis quibuslibet auxilium, consilium, favorem præstantes,** dummodo effectus fuerit *secutus*, et quidem *vi* auxilii, consilii, favoris præstiti. Hinc cessat censura : **1**°) si nulla persona læsa fuerit, vel nulla scriptura rapta aut combusta ; **2**°) si consilium revocatum fuerit ; **3**°) si auxilium, consilium, favorem præstiterint non in prædictis actionibus sed in aliis. **Utrum** insuper requiratur, quod complices *scienter* egerint, DD. *disputant*. Alii **affirmant**, quia id exigit S. Pius V, Const. *Si de protegendis*, ex qua censura præsens desumpta fuit : quare juxta eos excusat ignorantia nedum *crassa* et *supina*, sed etiam *affectata*. Alii **negant**, quia Pius IX hanc conditionem reticet. Stante dubio, cum simus in odiosis, primam sententiam practice amplectimur. At ut prædictorum criminum tam *exsecutores* quam *complices* huic censuræ subjaceant, oportet ex communi DD., ut moti fuerint in odium ipsius S. Tribunalis ; et ideo si læderent v. g. ejusdem ministros non qua *tales*, sed ex privata vindicta, ex hoc capite a censura immunes forent.

III.

« Alienantes et recipere præsumentes bona Ecclesiastica absque Beneplacito Apostolico, ad formam Extravagantis *Ambitiosæ*, De Reb. Ecc. non alienandis. »

Notæ. Præ ens censura lata est *ad formam*, i. e. secundum tenorem Extravagantis *Ambitiosae*, ubi Paul. II sub pœna excommunicationis prohibuit *: omnium rerum et bonorum ecclesiasticorum alienationem omneque pactum, per quod ipsorum dominium transfertur, concessionem, hypothecam, locationem et conductionem ultra triennium, necnon infeudationem vel contractum emphyteuticum, praeterquam in casibus a jure permissis.* Sic absque licentia R. P. alienari possunt : **1**°) Ea quæ servando servari non possunt ad triennium sine notabili deterioratione, ut v. g. fructus, vestes, singularia jumenta et similia quæ usu consumuntur. **2**°) Terrulæ et vineolæ non fertiles et res ceteræ exiguæ seu parvi valoris. **3**°) Quoties urgeat necessitas quæ moram non patitur, aut adsit occasio quæ alias

transiret. **4**°) Juxta multos ea bona quæ a patronis sub hac conditione relicta sunt, ut alienari possint. Cui sententiæ favet S. C. C. (2 mart. 1839). **5**°) Bona quæ incapaci possidendi, prout sunt Fratres Minores et Cappuccini, relicta fuerunt ; poterit enim tunc pretium expendi in Ecclesiæ utilitatem. Et quamvis Extr. *Ambitiosae* pluribus in locis nullatenus recepta fuerit, in aliis vero nonnisi ex parte tantum; hodie tamen post Const. *Apost. Sedis* ubique locorum quoad alienationem et excommunicationem servanda est. Quocirca placeat quatuor sequentia referre, de quibus constat ex S. U. I. (22 dec. 1880, N. R. T. XV, 241) : **1**°) Legem *Beneplaciti Apostolici* per Const. *Apost. Sedis* quasi de novo promulgatam esse, ita ut sua vi generaliter omnes liget atque etiam ligaret, si Constitutio illa *Ambitiosae* (quam cæteroquin ratam firmamque declaravit) vel alia similis non præcessisset. **2**°) Vi clausulæ derogatoriæ, in fine novæ Constitutionis appositæ, eatenus revocata censeri debere privilegia antiqua ab ipsa Apostolica Sede rite obtenta, alienandi scilicet absque Beneplacito Apostolico, quatenus *generalia* sint ; non vero quatenus sint *specialia personalia*. **3**°) Derogationem hanc extendi etiam debere ad consuetudines particulares legi de Beneplacito Apostolico latæ contrarias quamvis immemorabiles. **4**°) Per recentem Constitutionem nihil immutatum esse quoad fundationes locorum piorum aliarumque ecclesiasticarum institutionum, de quibus proinde judicandum esse, prout judicabatur ante promulgationem hujus Constitutionis.

His præmissis, jam pauca dicamus de **subjecto** hujus censuræ deque **conditionibus** necessariis ad illam incurrendam. **A**) Hujus censuræ **subjectum** sunt *alienantes* et *recipientes* contra formam Extr. Ambitiosæ *bona ecclesiastica*, sive immobilia sive mobilia. Et quidem *accipientes*, i. e. acquirentes male alienata bona *omnes* sine ulla distinctione excommunicationi subjiciuntur, quamvis episcopali aut abbatiali dignitate præfulgeant. An idem dicendum sit de *alienantibus*, DD. *disputant*. Plures probabiliter excipiunt *episcopos* et *abbates* ; quam sententiam, cum simus in odiosis, *practice* tenemus. Unde, præter actus nullitatem, *episcopi* et *abbates* in nullam pœnam incidunt post Const. *Apost. Sedis*. At prælati inferiores, bona ecclesiastica *alienantes*, præter censuram et actus nullitatem, ipso facto incurrunt in *privationem beneficiorum, officiorum, dignitatum*, etc. Quæ pœnæ etiam nunc permanent . **B**) Ad censuram incurrendam sequentes **conditiones** requiruntur : **1**°) Ut bona ecclesiastica alienata non sint *exigui valoris*, sed va-

leant saltem 25 aureos *de camera*, i. e. libellas circiter 235. **2°**) Ut pactum, per quod bonorum hujusmodi dominium transfertur, sit ex utraque parte *perfectum*. Quare si alienatio facta fuerit sub conditione *suspensiva*, censura non incurritur, nisi post conditionem adimpletam. **3°**) Ut tam alienantes quam recipientes egerint *temere* seu cum *praesumptione*. Unde eos excusat ignorantia etiam *crassa* et *supina* (p. 391). Quamvis enim verbum *praesumentes* afficiat vocem *accipere*, recte tamen extenditur ad *alienantes* cum præsens censura intelligenda sit *ad formam Extr.* AMBITIOSÆ, in qua dicitur : *Si quis... alienare* PRÆSUMPSERIT.

IV.

« Negligentes sive culpabiliter omittentes denuntiare infra mensem Confessarios sive Sacerdotes a quibus sollicitati fuerint ad turpia in quibuslibet casibus expressis a Prædecess. Nostris Gregorio XV, Const. *Universi*, 20 augusti 1622, et Benedicto XIV, Const. *Sacramentum Pœnitentiæ*, 1 junii 1741. »

Notæ. Hanc censuram incurrunt *sollicitati* (et hodie ii soli), qui neglexerint seu culpabiliter omiserint denuntiare *infra mensem* confessarios sive sacerdotes, a quibus sollicitati fuerint ad turpia in quibuslibet casibus a RR. PP. GREG. XV et BENED. XIV expressis, quos late descripsimus (*de Pœnit.* q. 93). Interim *mensis* ad denuntiandum utilis, ne censura incurratur, incipit a die qua certo innotuerit : tum **1°**) denuntiandi obligatio ; tum **2°**) tempus intra quod ei satisfaciendum sit ; tum **3°**) pœna quæ incurritur. Ratio 1ⁱ et 2ⁱ est : quia agitur de omissa denuntiatione ob *culpabilem* negligentiam, quæ supponit notitiam integræ obligationis ejusdem. Ratio 3ⁱ est : quia secus abest *contumacia*.

« Præter hos hactenus recensitos, eos quoque quos Sacrosanctum Concilium Tridentinum, sive reservata Summo Pontifici aut Ordinariis absolutione, sive absque ulla reservatione excommunicavit ; Nos pariter ita excommunicatos esse declaramus ; excepta anathematis pœna in decreto Sess. IV *De editione et usu sacrorum Librorum* constituta, cui illos tantum subjacere volumus, qui libros de rebus sacris tractantes sine Ordinarii approbatione imprimunt, aut imprimi faciunt. »

Notæ. Ut patet ex verbis, a Const. *Apost. Sedis,* confirmatæ fuerunt, cum adjectis reservationibus, excommunicationes latæ sententiæ, quas in re disciplinari invexit seu, ut alii loquuntur, *directe* constituit Trid. Et quidem confirmatæ fuerunt *ex integro,* prout nimirum ibidem reperiuntur, excepta excommunicatione lata in decreto Sess. VI *de editione et usu Sacrorum Librorum,* quæ quoad extensionem *limitata* fuit, ita ut excommunicatione nemini reservata hodie plectantur, ceteris prætermissis : **qui libros de rebus sacris tractantes sine Ordinarii approbatione imprimunt, aut imprimi faciunt.** Unde eam amplius non incurrunt qui hujusmodi libros *retinent, vendunt,* scripto *evulgant.* Quod si Regulares hujusmodi libros imprimerent aut imprimi facerent, obtenta quidem Ordinarii approbatione, sed *sine licentia* quam ex Trid. *a suis superioribus impetrare quoque tenentur,* peccarent quidem graviter, sed a censura immunes forent. Multum olim disputatum fuit circa sensum verborum : **libros de rebus sacris tractantes** : at hodie constat ex S. U. I. (22 dec. 1880, N. R. T. XI, 242) : *Censuram nemini reservatam inflictam iis, qui libros de rebus sacris tractantes sine Ordinarii approbatione imprimunt, aut imprimi faciunt,* **restringendam** *esse ad libros* sacrarum scripturarum, *necnon ad earumdem* adnotationes *et* commentarios, *minime vero extendendam ad libros quoscumque de rebus sacris in genere, id est* ad religionem *pertinentibus tractantes.* Quod clare declarat Leo XIII Const. *Officiorum ac munerum* (tit. II, c. V. n. 48) hisce verbis : *Qui sine Ordinarii approbatione SS. Scripturarum libros vel earumdem adnotationes vel commentarios imprimunt aut imprimere faciunt, incidunt ipso facto in excomm. nemini reservatam.*

Itaque quatuor excommunicationibus nemini reservatis quæ in Constit. *Apost. Sedis* numerantur addantur sequentes ex Trid.

V.

« Qui libros de rebus sacris tractantes sine Ordinarii approbatione imprimunt aut imprimi faciunt. »

VI.

Sess. 13 can. 11 (*de Euch.*) Qui *docere, prædicare vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defen-*

dere præsumpserit : ad sumendum SS. Eucharistiæ sacramentum, *illis quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris*, non *necessario præmittendam esse confessionem sacramentalem.*

VII.

Sess. 24, c. 1 *(de ref. matr.)* **A**) Qui negant *clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit.* **B**) *Quique falso affirmant matrimonia a filiisfamilias sine consensu parentum contracta irrita esse et parentes ea rata vel irrita facere posse.*

VIII.

Sess. 24, c. 6 *(de ref. matr.) Raptores mulierum* ac omnes illis *consilium, auxilium vel favorem præbentes,* scilicet *ad raptum* ; non item si hæc præstiterint post raptum admissum, quo rapta facilius raptori nuberet.

IX.

Sess. 24, c. 9 *(de ref. matr.)* Qui *quovis modo, directe vel indirecte, subditos suos* vel *quoscumque alios cogant, quominus libere matrimonium contrahant.*

X.

Sess. 25, c. 5 *(de Reg.) Magistratus sæculares, si ad instantiam Episcopi non præbeant auxilium adversus contradictores clausuræ monialium* ; itemque *violantes earum clausuram.*

XI.

Sess. 25, c. 18 *(de Reg.)* **A**) *Omnes et singulæ personæ, cujuscumque qualitatis vel conditionis fuerint, tam clerici*

quam laici, sæculares vel regulares, atque etiam qualibet dignitate fungentes, si quomodocumque COEGERINT *aliquam virginem, vel viduam aut aliam quamcumque mulierem invitam*, præterquam in casibus in jure expressis, *ad ingrediendum monasterium, vel ad suscipiendum habitum cujuscumque religionis vel ad emittendam professionem ; quique consilium, auxilium vel favorem dederint ; quique scientes, eam non sponte ingredi monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere, quoque modo eidem actui vel præsentiam, vel consensum vel auctoritatem interposuerint.* [1] — Item **B**) qui cujusvis mulieris *voluntatem veli accipiendi vel voti emittendi quoquo modo sine justa causa* IMPEDIVERINT.

XII.

« Ecclesiastici et Missionarii in Indiis Orientalibus et in Amer. tam Aust. quam Sept., sive per se, sive per alios, mercaturam etiam semel exercentes, eorumque superiores, qui subditos in hoc delinquentes non punierunt. Ita ex Const. URBANI VIII et CLEM. IX. »

Notæ. Hæc excommunicatio lata ab Urb. VIII (*Ex debito* 22 febr. 1633) et a Clem. IX (*Sollicitudo* 17 jul. 1669), renovata fuit jussu Pii IX a S. C. Inq. (4 dec. 1872) et a S. Prop. (29 mart. 1873) *adversus ecclesiasticos et missionarios quocumque modo, sive per se, sive per alios, mercaturam in Indiis orientalibus vel in America tam Australi quam septentrionali, etiam semel tantum exercentes, necnon eorum superiores qui ejusmodi reos non puniant, eos saltem removendo e loco delicti.* In Indiis SINAM

1. **Casus** in jure expressi, qui admittunt exceptionem, sunt sequentes **duo** : **1°**) Ex INNOC. III (cap. 18 *de convers. conjugatorum*), quando mulier, quæ formaliter consentit, ut vir religionem ingrediatur et profiteatur, ipsa votum castitatis fecit, debet nihilominus compelli intrare religionem, si rationabiliter haberi potest suspicio de ejus continentia. **2°**) Alterum casum sic exprimit GREG. IX (in cap. 19 *eod tit.*) : *mulieres vero quæ, relicto maritali toro, lapsu carnis ceciderunt, si mariti earum a te diligenter commoniti eas ad frugem melioris vitæ conversas noluerint recipere propter Deum, in claustris cum religiosis mulieribus studeas collocare, ut perpetuam pœnitentiam ibi agant.*

comprehendi declaravit S. C. Inq. (17 jan. 1883). — Hæc censura non solum afficit missionarios Europæos, sed etiam quoscumque ecclesiasticos viros qui sub nomine missionariorum, aut quovis alio titulo, pro tempore missi fuerunt aut in illis partibus morantur (ibid.) — A qua excommunicatione, etiamsi nulli reservata, nemo tamen ex prædictis delinquentibus absolvi potest, ex Clem. IX, præterquam in mortis articulo, *nisi lucris hujusmodi prius restitutis locorum Ordinariis vel Vicariis apostolicis, qui ea in usum pauperum, hospitalium, seminariorum etc. applicabunt.*

Suspensiones latæ sententiæ Summo Pontifici reservatæ.

I.

« Suspensionem ipso facto incurrunt a suorum Beneficiorum perceptione ad beneplacitum S. Sedis Capitula et Conventus Ecclesiarum et Monasteriorum aliique omnes, qui ad illarum seu illorum regimen et administrationem recipiunt Episcopos aliosve Prælatos de prædictis Ecclesiis, seu Monasteriis apud eamdem S. Sedem quovis modo provisos, antequam ipsi exhibuerint Litteras Apostolicas de sua promotione. »

Notæ. Hæc suspensio **A) originem** trahit ex Extravaganti Bonif. VIII *Injunctae nobis* (*de elect. c. 1 inter communes*). **B) Finis** ejus est, ne quis pro Episcopo aut Prælato se gerat qui talis non est. **C) Effectus** illius suspensionis est : privare non quidem *ab ordine*, neque *a jurisdictione* ; sed *a beneficio*, et quidem *partialiter* tantum, quatenus privat solum *a suorum beneficiorum perceptione*, i. e. a *fructuum perceptione*, quo nomine veniunt reditus temporales *ex beneficio*, non vero *aliunde* provenientes, ut sunt incerta stolæ et distributiones quotidianæ. Unde intacta relinquit, quæ pertinent : sive ad potestatem *jurisdictionis*, tam internæ quam externæ, ut est absolvere, ad beneficia præsentare, eligere, capitulum convocare, etc. ; sive ad beneficii *administrationem*, ut est bona beneficii locare, vendere, etc. **D) Subjectum** hujus suspensionis sunt : *Capitula ecclesiarum, Conventus monasteriorum, aliique omnes*, i. e. alii ab his ex quibus constat capitulum et monasterium. **E)**

Conditiones, ad hanc suspensionem incurrendam requisitæ, sunt **duæ** sequentes : **1**° Ut *ad illarum* ecclesiarum *seu illorum* monasteriorum *regimen et administrationem* RECIPIANT *Episcopos aliosve Praelatos* ad honorem et obedientiam ipsis præstandum. **2**°) Ut eos receperint, *antequam hi* EXHIBUERINT, i. e. ostenderint *Litteras Apostolicas de sua promotione*, i. e. eorum promotionem vel confirmationem continentes. Itaque personæ quæ puniuntur non sunt *ipsi Episcopi vel Praelati*, secus ac antea ; sed Capitula, Conventus aliique omnes recipientes absque prædicta exhibitione. Et quoniam *Capitula et Conventus Ecclesiarum et Monasteriorum aliique omnes* tam ex Extr. *Injunctae nobis* quam ex Const. *Apost. Sedis* suspensionem ipso facto incurrunt a SUORUM *beneficiorum perceptione*, hinc Capitula et Conventus suspenduntur ab his tantum quæ *in communi* possident, non vero ab his quoque quæ possident *ut singuli* ; alii vero omnes suspenduntur ab his quæ singulariter possident. **F**) Quod **tempus** et **naturam** hujus suspensionis attinet, durat ipsa *ad beneplacitum S. Sedis* i. e. quamdiu S. Sedi, quæ non moritur, placuerit. Et quidem respectu *Capitulorum* et *Conventuum* hæc suspensio non est proprie censura, sed potius *privatio* quædam ; et ideo eam incurrunt etiam *innocentes*, i. e. qui ex Capitulis et Monasteriis non receperint. Qui proinde privantur ab iis quæ Capitula et Conventus *in communi* possident. Quoad *alios omnes* est *censura* quæ, sicut reliquæ censuræ graves, nonnisi *graviter* nocentes attingit. Cum tamen sit *ad beneplacitum S. Sedis*, **utrum** sit *proprii nominis* censura, DD. *disputant* (q. 47). Multi **negant** : quia censura, ut *stricta significatione* talis sit, debet ferri per modum *medicinae*. Atqui medicina datur neque *in perpetuum*, neque *in definitum tempus*, nec *quamdiu videbitur medico*, sed quoad ægrotus convaluerit. Aliis verbis : de ratione censuræ est, ut sit vinculum *dissolubile*,, per absolutionem solvendum, statim atque peccator emendatus fuerit. Sed sive suspensio sit *veri nominis* censura sive *non*, clericus eam violando irregularitatem incurrit juxta dicta (*ibid.*).

II.

« Suspensionem per triennium a collatione Ordinum ipso jure incurrunt aliquem ordinantes absque titulo Beneficii vel Patrimonii cum pacto ut ordinatus non petat ab ipsis alimenta. »

Notæ. 1°) Præsens suspensio hodie afficit solos episcopos **ordinantes**. Unde limitatio apposita fuit decreto GREG. IX (cap. *Si quis. 45, de Simon.*), quod, præter *ordinantem*, etiam *praesentantem* ab exsecutione ordinum per triennium suspendebat, et *ordinatum* ab ordine sic suscepto, donec dispensationem a S. Sede obtinuerit. Et quamvis TRID., de titulo S. Ordinationis plura disponens (S. 21, c. 2, *de ref.*), his verbis concluserit : *antiquorum canonum pœnas super his innovando*; nihilominus pœnæ hujusmodi cessarunt, cum Const. *Apost. Sedis.* renovans *Tridentinas* censuras, non renovavit eas ab ipso TRIDENTINO *indirecte* inflictas. **2°**) Est suspensio **per triennium a collatione ordinum**; adeoque non tantum *illius* qui collatus fuerit, sed *cujuscumque* ordinis ultra primam tonsuram, quæ ordo non est. Hinc quamvis nequeant ordinantes conferre per triennium Ordines, possunt tamen Pontificalia exercere aliaque munia obire ad episcopatum pertinentia. **3°**) Hanc suspensionem incurrunt episcopi, si ordinaverint clericum sæcularem, sive alienum, sive subditum, **absque titulo** sive beneficii, sive patrimonii, sive servitii ecclesiæ, sive missionis in partibus infidelium, dummodo tamen id fecerint **cum pacto ut ordinatus non petat ab ipsis alimenta**. Quum enim, ex juris dispositione, ordinans teneatur clerico, quem sine titulo ad Sacros Ordines promovit, congrua alimenta subministrare, donec sufficiens ei contulerit beneficium; ideo, si eum ordinet cum pacto ut a tali onere liberetur, rem spiritualem dare videtur pro temporali, et pactum admittit quod saltem simoniam redolet. Quapropter, si tale pactum non intercesserit, a suspensione immunis foret. **4°**) Cum sit suspensio **per triennium**, probabiliter non est censura *stricta significatione*, sed potius *pœna* (q. 47).

III.

« Suspensionem per annum ab Ordinum administratione ipso jure incurrunt ordinantes alienum subditum etiam sub prætextu Beneficii statim conferendi, aut jam collati, sed minime sufficientis, absque ejus Episcopi litteris dimissorialibus, vel etiam subditum proprium, qui alibi tanto tempore moratus sit, ut canonicum impedimentum contrahere ibi potuerit, absque Ordinarii ejus loci litteris testimonialibus. »

Notæ. Itaque **duplici** in casu *suspensionem per annum ab Ordinum administratione ipso jure incurrunt Ordinantes.* **A**)

Primus casus obtinet, si ordinaverint *alienum subditum... absque ejus episcopi litteris* **dimissorialibus** (*de Ord.*, q. 10). Quæ tamen suspensio cessat, si clericum ordinaverint collato prius ei beneficio, dummodo exstet in sua diœcesi, sit ex se sufficiens, et ordinandus in pacifica possessione ejus sit. Ceterum *litteras dimissoriales* concedere potest etiam *vicarius generalis*, si Episcopus forte absit longe diuque; item, sede vacante, *vicarius capitularis*, sed post annum a die vacationis; imo eas concedere potest infra annum, si dandæ sint *arctatis*, i. e. iis qui beneficii recepti vel recipiendi occasione necessitati fuerint, (*ibid.*). Nihil porro interest, utrum *dimissoriae* dentur in scriptis vel oretenus, præterquam ultramontanis in Italia degentibus. **B**) **Secundus** casus est, si ordinaverint *subditum proprium, qui alibi tanto tempore moratus sit, ut canonicum impedimentum contrahere ibi potuerit, absque Ordinarii ejus loci litteris* **testimonialibus.** Cfr. dicta (*ibid.*). Hæc autem censura non contrahitur a conferentibus tonsuram. S. Off. (18 april. 1888).

IV.

« Suspensionem per annum a collatione Ordinum ipso jure incurrit, qui, excepto casu legitimi privilegii, Ordinem sacrum contulerit absque titulo Beneficii vel Patrimonii Clerico in aliqua Congregatione viventi, in qua solemnis professio non emittitur, vel etiam religioso nondum professo. »

Notæ. Ad intelligentiam hujus suspensionis recolenda sunt quæ scripsimus de *titulo* pro Sacris Ordinibus suscipiendis requisito (*de Ord.*, q. 16). Itaque *suspensionem per annum a collatione ordinum ipso jure incurrit* **ordinans**, si Sacrum Ordinem contulerit **sine titulo** : sive **A**) *clerico in aliqua congregatione viventi, in qua solemnis professio non emittitur*, excepto casu legitimi privilegii, quale habent plures Congregationes in quibus vota emittuntur simplicia, ut referunt De Angelis et Card. Soglia; sive **B**) *religioso nondum professo.* Per quæ verba intelliguntur non solum Ordinum Regularium *novitii*, qui sunt in anno probationis; verum etiam illi qui, post decretum S. C. *Super Statu Regularium* a Pio IX confirmatum (25 jan. 1848), absoluto tyrocinio *vota simplicia* emiserunt saltem ad triennium. Ut igitur ordinans a suspensione immunis sit, requiritur de jure communi, ut regularis *vota solemnia* emiserit, per quam solemnem professionem constituitur *vere religiosus.* Dixi : *de jure*

communi; nam ex privilegio GREG. XIII, Bulla *Ascendente Domino* (25 maii 1584) constat, eos omnes qui in Societate Jesu post biennium probationis tria vota substantialia, tametsi *simplicia* tantum, emiserint aut emittent in futurum, VERE ET PROPRIE *religiosos fuisse et esse ac fore, et ubique semper et ab omnibus censeri et nominari debere, non secus atque ipsos tum Societatis, tum quorumvis aliorum Regularium Ordinum* PROFESSOS.

V.

« Suspensionem perpetuam ab exercitio Ordinum ipso jure incurrunt Religiosi ejecti, extra Religionem degentes. »

Notæ. Hæc suspensio **A**) **originem** trahit ex decretis S. C. C. editis sub URBANO VIII (21 sept. 1624), de quibus jam egimus, ubi de religiosis professis sive *ejiciendis* sive jam *ejectis* (*de Stat. part.* q. 79). **B**) **Subjectum** hujus suspensionis sunt *Religiosi proprie dicti*[1], i. e. qui in ordine religioso, ut tali, ab Ecclesia approbato, *solemnem professionem* emiserint, vel post biennium vota dumtaxat simplicia, si agatur de *Patribus Soc. Jesu*. **C**) **Conditiones,** ad illam incurrendam requisitæ, sunt **tres** sequentes : **1°**) Ut sint **ejecti**. Unde illam non incurrunt, qui *propria voluntate* discedunt, sive sint *fugitivi* seu *profugi*, i. e. si e monasterio discedunt animo ad tempus vagandi, sed iterum redeundi ; sive sint *apostatae*, i. e. si, Christi fide retenta, discedunt animo nunquam redeundi. At *fugitivi* et *apostatae* ex decreto cit. URBANI VIII *possunt ac debent ab episcopo loci, ubi moram trahunt, in carceres conjici, superioribus regularibus consignari secundum regularia instituta puniendi, atque ipsi quoque superiores tenentur eos perquirere, ad religionem reducere, atque efficere, ut apprehendantur*. Præterea ex TRID. (S. 25, c. 9), *fugitivi* et *apostatae* nullo privilegio sui ordinis juvantur. **2°**) Ut sint **extra religionem degentes,** i. e. sive extra suam quam professi sunt, sive extra aliam in quam possunt canonice transire. Hinc ejecti non amplius suspensione tenentur, si reversi fuerint, vel aliam Religionem, licet non strictiorem, fuerint ingressi. **3°**) Ut **juste** fuerint ejecti : tum quia censura saltem gravis non infertur nisi in eum qui culpam gravem ad-

1. De pœna suspensionis quæ decreto S. C. E. et Reg. (4 nov. 1892) *Auctis admodum* imposita fuit alumnis votorum *simplicium* in SS. Ordinibus constitutis agetur infra (pag. 472).

misit ; tum quia injuste ejectus, etsi *facto*, non tamen *jure* caret titulo suæ ordinationis seu titulo paupertatis, cum jus retineat ad alimenta et ad omnia quæ ex religiosa professione ei debita sunt, quippe quæ non jure sed injuria ei denegentur. Hinc si ejectio fuerit *injusta*, sive ex parte *judicis*, qui carebat jurisdictione, sive ex parte *subjecti* cujus culpa vel evidenter nulla est vel non sufficienter probata, sive ex parte *juris*, cujus ordo substantialis omissus fuit, ejectus tenebitur quidem ratione scandali abstinere ab exercitio ordinum ; si tamen non abstineret, peccaret quidem graviter contra charitatem ; non vero violaret censuram, ac proinde irregularitatem non incurreret (qu. 7). Imo, nullo modo peccaret, si scandalum desit, ut si celebret coram iis quibus explorata est censuræ nullitas, aut in loco ubi ignoratur ipsum ejectum fuisse, nec facile sciri potest. Interim, ita debet esse evidens ejectionis injustitia, ut nullum omnino dubium de illa supersit, quia in dubio possidet potestas judicis. **D**) Præsens suspensio est **ab exercitio ordinum** prohibens scilicet omnem actum cujuscumque Ordinis etiam minoris solemnem. Præterea est suspensio **perpetua.** Hinc, **utrum** sit censura *stricta significatione,* DD. *disputant* (q. 47). **E**) **Ratio canonica** hujus suspensionis juxta Avancini hæc esse videtur : « Qui e sua religione ejicitur, eo ipso caret titulo suæ ordinationis, immo et ecclesia, cui sit adscriptus ; et simul obligatione gravissima obstringitur faciendi satis votis solemnibus per religiosam professionem Deo nuncupatis ; ideoque non aliud superest remedium, nisi ut ad suam redeat religionem, si forte in aliam non transeat ; vel, nisi forte valeat obtinere a S. Sede sæcularizationis indultum, qua substantia votorum incolumi manente, possit reperire benevolum episcopum qui eum recipere velit. »

VI.

« Suspensionem ab Ordine suscepto ipso jure incurrunt, qui eumdem Ordinem recipere præsumpserunt ab excommunicato vel suspenso, vel interdicto nominatim denuntiatis, aut ab hæretico vel schismatico notorio ; eum vero, qui bona fide a quopiam eorum est ordinatus, exercitium non habere Ordinis sic suscepti, donec dispensetur, declaramus. »

Notæ. In præsenti articulo plura determinantur, quæ in veteribus canonibus, signanter ab Alex. III (cap. I, *de schism.*),

Innoc. III (cap. II, *eod.* tit.), Greg. IX (cap. II, *de ord. ab epis.*) sancita quidem, sed non undequaque determinata et circumscripta fuerunt. Interim firma semper et inconcussa servata fuit uti scripsimus (*de Ord.*, q. 8) doctrina : *Characterem Ordinis manere in* hæreticis *aliisque ab Ecclesia* separatis *; et ideo episcopos haereticos, schismaticos, excommunicatos, etc., etsi non* licite, valide *tamen posse alios ordinare. Hinc, si Canones quandoque hujusmodi Ordinationes* irritas *declararunt, id non fecerunt quoad* substantiam, potestatem *et* characterem, *quasi iterari deberent, modo juxta formam substantialem Ecclesiae factae fuissent ; sed tantum quoad* honorem, locum, privilegia *et* functionem *ministerii, atque etiam quoad* gratiam Spiritus Sancti, *si ordinati ab illis* scienter *ordinati fuissent et eorum proinde peccatis communicassent. Quod si aliquando iis, qui ab haereticis aut schismaticis ordinati fuerant, cum reverterentur ad Ecclesiam catholicam, adhibita fuerit manuum impositio, id de* reconciliatoria *impositione intelligendum est, qua restituerentur in communionem Ecclesiae et sui Ordinis dignitatem et locum, non vero de* consecratoria *qua iterum ordinarentur.* His præmissis, ad interpretationem hujus articuli deveniamus. Itaque **suspensionem ab Ordine suscepto ipso jure incurrunt**, ita ut illum, qualiscumque demum sit, etiam episcopalis, licite exercere nequeant, **qui eumdem Ordinem** *valide* receperint ab episcopo : sive **A**) *excommunicato nominatim denuntiato*, vel *suspenso nominatim denuntiato*, vel *interdicto* (a collatione ordinum) *nominatim* vel *denuntiato*; sive **B**) *haeretico schismatico* utrimque *notorio.* Unde *cessat* suspensio : **1**°) si *invalide* receperint, ut si ordinati a ministris *Anglicanis* : quia qui invalide Ordinem suscipit, eumdem recepisse dici nequit ; **2**°) si receperint ab excommunicato, vel suspenso, vel interdicto *haud nominatim denuntiatis*, vel ab hæretico vel schismatico *occulto.* — Et quidem præsens suspensio *ab ordine suscepto* i. e. ab exercitio ordinis sic suscepti, quæ in præfatis casibus ab ordinato incurritur, potest esse vel *perpetua*, vel *non perpetua*, nimirum *donec dispensetur* i. e. quoad suus episcopus cum ipso dispensaverit. Dico : *suus episcopus* ; alias supervacanee addita fuissent hæc verba, et aliunde ex S. Lig. (I, 190) potest inferior dispensare in lege superioris, si in lege generali permittatur dispensatio, v. g. si dicatur : *donec dispensetur.* Porro *perpetua* erit suspensio, si *mala fide*, i. e. *si ordinem recipere* **præsumpserint** a quopiam præfatorum, adeoque *temere* egerint. Unde excusari possunt, si fecerint ex ignorantia *crassa* vel *supina.* Erit vero *non perpetua* seu *donec dispen-*

setur ab episcopo, quando quis **bona fide** *a quopiam eorum est ordinatus*, i. e. absque præsumptione et ex ignorantia saltem censuræ. In primo casu suspensio erit *censura*, sinon *medicinalis* seu *proprii nominis* censura (cum non pendeat ejus relaxatio a pœnitentia delinquentis), saltem *vindicativa* (q. 47). In secundo casu, suspensio non erit censura, cum hæc, saltem si gravis sit, infligi nequeat nisi in eum qui graviter deliquit ; sed erit mera *privatio* seu *inhabilitas*, quam etiam quis insons seu bona fide contrahere potest.

VII.

« Clerici sæculares exteri ultra quatuor menses in Urbe commorantes, ordinati ab alio quam ab ipso suo Ordinario absque licentia Card. Urbis Vicarii, vel absque prævio examine coram eodem peracto, vel etiam a proprio Ordinario posteaquam in prædicto examine rejecti fuerint ; necnon Clerici pertinentes ad aliquem e sex Episcopatibus suburbicariis, si ordinentur extra suam diœcesim, dimissorialibus sui Ordinarii ad alium directis quam ad Card. Urbis Vicarium ; vel non præmissis ante Ordinem sacrum suscipiendum exercitiis spiritualibus per decem dies in domo urbana Sacerdotum a Missione nuncupatorum, suspensionem ab Ordinibus sic susceptis ad beneplacitum S. Sedis ipso jure incurrunt ; Episcopi vero ordinantes ab usu Pontificalium per annum. »

Notæ. Ad rectam hujus articuli intelligentiam accipiantur sequentia. — **A**) Præsens juris dispositio **duplicem** partem complectitur. In **prima** parte agitur de iis qui sunt *clerici saeculares exteri*, seu **non suburbicarii**. i. e. qui non pertinent ad Romanam diœcesim neque ad sex diœceses suburbicarias. Deprompta est ex edicto Card. Vicar. jussu Clem. VIII (24 nov. 1603) et decreto S. C. C. (21 sept. 1624) jussu Urb. VIII. In **secunda** parte agitur de clericis sæcularibus **suburbicariis** i. e. de iis qui sunt *clerici pertinentes ad aliquem e sex Episcopatibus suburbicariis*. Desumpta est ex Alex. VIII, Const. *Apostolica sollicitudo* (7 aug. 1662). — **B**) Ad **primam** partem quod attinet, quæ in ea disponuntur, in hunc **finem** lata fuerunt, ut reprimerentur abusus illorum qui, obtentis litteris dimissorialibus a proprio Ordinario, post aliquod domicilium Romæ contractum, ibique commorari volentes, neglectis præs-

titutis sacræ ordinationi legibus specialiter Romæ servandis, alium extraneum quærunt episcopum, a quo etiam facilius sacram ordinationem obtineant. Itaque ad evitandas fraudes, statutum fuit : ut *clerici saeculares* **exteri,** obtentis licet litteris dimissorialibus, si Romam venerint, et *ultra quatuor menses* in urbe commorati fuerint ibique adhuc commorari velint nequeant extra Urbem Ordines suscipere *absque licentia Card. Urbis Vicarii, vel absque praevio examine coram eodem peracto*, præterquam *ab ipso suo Ordinario*, i. e. a proprio sive originis sive domicilii, sive beneficii, sive familiaritatis episcopo ; imo nec a proprio Ordinario, *posteaquam in praedicto examine rejecti fuerint.* Dixi : *commorati fuerint ibique adhuc commorari velint* ; id enim eruitur ex ipsis verbis articuli : *in urbe commorantes ordinati ab alio* ; quæ verba significant commorationem perdurantem et in ejus perduratione ordinationem ab alio factam. Unde articulus non pertinet ad clericos sæculares exteros, qui completis Romæ quatuor commorationis mensibus, obtentisque dimissoriis litteris a suo Ordinario ex urbe discedunt, *non amplius reversuri* ; qui proinde ordinari possunt ab alio episcopo sine licentia Card. Urbis Vicarii, vel sine examine coram eodem peracto. — **C**) Ad **secundam** partem quod attinet, vetantur clerici **suburbicarii**, i. e. *pertinentes ad aliquem e sex episcopatibus suburbicariis*, quominus ipsi *si ordinentur extra suam diœcesim*, i. e. si a suis episcopis non ordinentur, a quovis alio ordinari possint, *praeterquam a Card. Vicario* nec nisi *praemissis ad Ordinem Sacrum suscipiendum exercitiis spiritualibus per decem dies in domo urbana sacerdotum a Missione nuncupatorum*, qui vulgo Lazaristæ vocantur. — **D**) Quod si præfatæ juris dispositiones, ubi agitur de clericis *saecularibus* tam in *prima* quam in *secunda* parte articuli assignatis, omissæ fuerint, tunc **ordinati** *suspensionem ab Ordinibus sic susceptis ad beneplacitum S. Sedis ipso jure incurrunt*, i. e. quandiu S. Sedi, quæ non moritur, placuerit. *Episcopi vero* **ordinantes** *ab usu Pontificalium per annum* suspenduntur. Porro *Pontificalia* intelliguntur, quæ ad potestatem ordinis *episcopalis* pertinent, ut est confirmare, ordinare, calices consecrare : non vero missam etiam pontificaliter celebrare, quippe hoc sit actum principaliter ordinis *presbyteratus* exercere. Quod si suspensus nihilominus *Pontificalia* exerceret, irregularitatem contraheret licet agatur de suspensione *per annum* (q. 47). — **E**) Præsens articulus cum agat de *clericis saecularibus*, hinc **1°**) nullo modo comprehendit clericos **regulares**, sive Romæ commorentur, sive in aliquo loco ex sex diœcesibus suburbica-

riis. Quare hi possunt mitti a propriis superioribus ad Ordinarium, quem malunt, modo habeant litteram testimonialem, quod episcopus illius diœcesis ordinationem non teneat. Neque 2°) comprehendit eos, qui *prima tonsura* insigniti non sunt, etiamsi in Urbe ultra quatuor menses et per quodcumque aliud tempus permanserint.

Appendix. His septem suspensionibus plures aliæ addendæ sunt, præter suspensiones Tridentinas. Hæ posteriores indicantur *sub nn.* XIII-XXI sequenti ordine assignatæ.

VIII.

Ex Const. *Romanus Pontifex* Pii IX (28 aug. 1873) *suspensionem ab. exercitio Pontificalium*, et quidem R. P. *specialiter* reservatam ipso facto incurrunt Episcopi regimen diœcesis vacantis nominato ac præsentato concedentes ante exhibitionem litterarum Apostolicarum, vel illud, si nominati ac præsentati fuerint, suscipientes, vel præmissis cooperantes. Cfr. dicta (pag. 403).

IX.

Ex decreto *Vigilanti studio* S. C. C. (25 maii 1893) clerici violatores decretorum ejusdem S. C. C. (9 sept. 1874) circa *eleemosynas* missarum, si *sacerdotes* sint, ipso facto incurrunt *suspensionem* a divinis S. Sedi *simpliciter* reservatam ; si vero non sunt sacerdotes ob idem delictum incurrunt suspensionem a susceptis ordinibus et præterea inhabilitatem ad superiores ordines recipiendos.

X.

Ex decreto *Auctis admodum* S. C. Ep. et Reg. (4 nov. 1892) alumni *votorum simplicium*, perpetuorum vel temporalium, in SS. Ordinibus constituti, qui ob delicta sua **ejecti** vel **dimissi** fuerint, suspensione ligantur donec S. Sedes cum ipsis dispenset ; quæ dispensatio regulariter duas conditiones postulat, quæ ex resp. ejusdem S. C. C. (20 nov. 1895) *copulative* sumendæ sunt, scilicet :

ut invenerint episcopum qui sponte eos in clerum suum cooptare velit, et sibi de ecclesiastico patrimonio providerint. — Imo *sponte* dimissi vel elapso votorum tempore exeuntes, suspensionem ab ordine incurrunt, si e claustro egrediantur antequam episcopum benevolum receptorem invenerint et de ecclesiastico patrimonio sibi providerint. Quæ tamen suspensio ex cit. resp. ipso facto cessat, quando duæ istæ conditiones impletæ sunt, neque ad illam tollendam ad S. Sedem recurrendum est. Cfr. dicta (*de Stat., part.* q. 99).

XI.

Ex Leon. XIII Litt. Apost. *Orientalium dignitas* (prid. kal. dec. 1894) « Missionarius quilibet *latinus*, e clero sæculari vel regulari, qui orientalem quempiam *ad latinum ritum* consilio auxiliove inducat, præter *Suspensionem a divinis* quam ipso facto incurrit ceterasque pœnas per eamdem Constitutionem *Demandatam* [Bened. XIV, 24 dec. 1743] inflictas, officio suo privetur et excludatur. » (N. R. T. XXVIII, 9).

XII.

Clerici alienæ diœcesis degentes Romæ et se non conformantes dispositionibus decreti S. C. C. (22 dec. 1894) incurrunt ipso facto *Suspensionem a divinis* (N. R. T. XXVII, 45).

Notæ. Vi hujus decreti clerici et sacerdotes sæculares aut regulares extra claustra degentes nequibunt in posterum stabile domicilium in Urbe statuere absque expressa venia S. Pontificis per officium S.C.C. impetranda ; nec beneficium obtinere sine assensu proprii Ordinarii ; nec, si causa studiorum adsint, ibi manere, si causa cessaverit, etc.

XIII.

Ex Trid (S. 6, *de ref.*, c. 5.) Episcopus qui Pontificalia in alterius diœcesi exercet sine Ordinarii loci expressa

licentia, incurrit suspensionem ab exercitio Pontificalium ; sic ordinati ab exsecutione Ordinum sunt ipso jure suspensi.

XIV.

Ex Trid. (S. 7, *de ref.*, c. 10). Qui arctati occasione beneficii recepti sive recipiendi non fuerint, et sede vacante, infra annum a die vacationis per litteras dimissorias a Capitulo acceptas majoribus Ordinibus initiati fuerint, ab exsecutione Ordinum, ad beneplacitum futuri Prælati, ipso jure suspensi sunt.

XV.

Ex Trid. (S. 14, *de ref.*, c. 2). Suspensionem ab exercitio Pontificalium per annum incurrunt episcopi titulares qui alterius subditum, etiam prætextu familiaritatis continuæ commensalitatis suæ, absque proprii Prælati expresso consensu, aut litteris dimissoriis, ad aliquos sacros aut minores Ordines, vel primam tonsuram promoverint ; taliter vero promotus ab exsecutione Ordinum sic susceptorum, donec suo Prælato visum fuerit, ipso jure suspensus est.

XVI.

Ex Trid. (S. 23, *de ref.*, c. 8). Qui ordinat alienum subditum sine litteris testimonialibus, i. e. quibus ordinandi probitas ac mores Ordinarii sui testimonio commendentur, suspensionem a collatione Ordinum per annum incurrit ; ordinatus vero a susceptorum Ordinum exsecutione, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire, suspensus est.

XVII.

Ex Trid. (S. 22, *de ref.*, c. 10), suspensionem ab officio et beneficio per annum incurrunt alii præter capitulum succedentes in jurisdictione episcopi, qui litteras dimis-

sorias concedunt clericis ut ab aliis ordinentur. Obtinentes autem has litteras, si majoribus ordinibus initiati fuerint, ad beneplacitum futuri Prælati, ipso jure sunt suspensi.

XVIII.

Ex Trid. (S. 24, *de ref.*, c. 1), ubi viget Trid., suspensionem incurrunt parochi aliique sacerdotes, sive sæculares sive regulares, qui alterius parochiæ sponsos sine illorum Parochi licentia matrimonio conjungere aut benedicere ausi fuerint, quamdiu ab Ordinario ejus Parochi qui matrimonio interesse debebat seu a quo benedictio suscipienda erat, absolvantur.

XIX.

Ex Trid. (S. 23, *de ref.*, c. 14) ordinati *per saltum* suspensionem incurrunt ab exercitio Ordinis sic suscepti quoad proprio episcopo videbitur expedire. Quod si in eo ministraverint, fiunt irregulares. Quia tamen hæc suspensio a C. Trid. non fuerit directe statuta, neque in Const. *Apost. Sedis.* a *Pio IX* inserta, graves DD. æstimant illam hodie amplius non vigere.

XX.

Ex Trid. (S. 25, *de ref.*, c. 14) suspenduntur episcopi *concubinarii*, si admoniti a Syn. Prov. se non emendaverint.

XXI.

Ex Trid. (S. 25, *de Reg.*, c. 17) Præfectæ Monasteriorum si professionem suarum Novitiarum episcopum ante mensem certiorem non faciunt, incurrunt suspensionem ab officio, quamdiu Episcopo videbitur. Sed hæc non est proprie dicta suspensio, cum suspensionis *subjectum* sit *solus clericus*.

« Interdicta latæ sententiæ reservata. »

I.

« Interdictum Romano Pontifici **speciali modo** reservatum ipso jure incurrunt Universitates, Collegia et Capitula, quocumque nomine nuncupentur, ab ordinationibus seu mandatis ejusdem Romani Pontificis pro tempore exsistentis ad universale futurum Concilium appellantia. »

Notæ. De hoc interdicto juverit proferre sequentia. **1**°) Hoc interdictum depromptum est ex Bulla *Cœnae* estque *Romano Pontifici* **speciali modo** *reservatum*. **2**°) Est interdictum *personale* **generale** (q. 52), afficiens communitates, i. e. *Universitates, Collegia, Capitula*, aliasque personas morales, *quocumque nomine nuncupentur*. Unde illud habet speciale, quod etiam innocentes liget, qui nullam interdicto causam dederunt (q. 19). **3**°) Cum sit *absolute* prolatum et sine determinatione ad aliquos speciales effectus, est interdictum *personale generale* **totale**, prohibens scilicet usum tam activum quam passivum divinorum officiorum, quorumdam sacramentorum et sepulturæ ecclesiasticæ. **4**°) Itaque, ut ex dictis liquet. **differt** hoc interdictum ab *excommunicatione*, quæ IV loco inter reservatas *speciali modo* R. Pontifici reperitur (pag. 408) : huic enim excommunicationi singulæ personæ subjiciuntur ; hoc vero interdictum fertur in communitates seu in personas morales. Nihilominus non ipsas Universitates tenet, Collegia et Capitula, alias inutile foret ; sed singula eorum membra : tam clericos quam laicos, tam reos quam innocentes, tam præsentes quam absentes, immo quotquot post latam sententiam Universitati, Collegio, Capitulo aggregantur, quia vere evadunt ipsius communitatis membra (q. 53). Non tamen tenet *episcopos*, qui interdicti non censentur, nisi de ipsis fiat expressa mentio ; neque *infantes* doli nondum capaces et *amentes*, quamdiu maneant infantes seu non suæ mentis, nec *relinquentes domicilium*, nec ii qui *non sunt proprie cives*, v. g. hospites, studiosi extranei (*ibid.*). **5**°) Quoniam interdictum personale *generale* non est *proprii nominis* censura, sed quædam **privatio**, hinc clerici, qui ei causam non dederunt, si illud violaverint per exercitium Ordinis, non incidunt in irregularitatem. **6**°) Qui

præsens interdictum incurrunt, non **simul** contrahunt excommunicationem, quæ IV loco reperitur inter excommunicationes R. P. *speciali modo* reservatas : tum quia a jure alienum est *ob idem crimen pluribus legibus reum fieri* ; tum quia, ut modo diximus (pag. 476), præfata excommunicatio fertur in *singulas* personas, præsens vero interdictum in personas *morales*. Quod porro illos attinet, quorum auxilio, consilio vel favore Universitates, Collegia, Capitula appellaverint, hi quidem neque *hoc interdictum* subeunt, cum Const. *Apost. Sedis* eos reticeat ; neque *praefatam excommunicationem*, quia non singulis hæc præstant, sed communitati.

II.

« Scienter celebrantes vel celebrari facientes divina in locis ab Ordinario, vel delegato Judice, vel a jure interdictis ; aut nominatim excommunicatos ad divina officia, seu ecclesiastica sacramenta, vel ecclesiasticam sepulturam admittentes, interdictum ab ingressu Ecclesiæ ipso jure incurrunt, donec ad arbitrium ejus cujus sententiam contempserint, competenter satisfecerint. »

Notæ. 1°) Originem trahit hoc interdictum a Bonif. VIII (cap. 8, *de Privil.* in 6). **2°)** Est interdictum **partiale**, nempe *ab ingressu Ecclesiae* (q. 57). **3°) Subjectum** hujus interdicti sunt soli *clerici*, sive sæculares sive regulares. Id eruitur ex verbis articuli : *Celebrantes* vel *celebrari facientes*... aut *ad divina officia*, etc... *admittentes* ; hujusmodi enim actiones ad illos pertinent, qui in locis sacris potestatem habent. **4°)** Clerici, hoc interdictum incurrentes, in **duplicem** classem distinguuntur. — In **prima** classe veniunt : clerici **violantes interdicta localia** : quo nomine heic intelliguntur loca, quæ sunt interdicta, non quidem a Papa, sed vel ab Ordinario, vel a delegato judice vel a jure. Hujusmodi violatores indicantur in Articulo per sequentia verba : *Celebrantes vel celebrari facientes divina* in locis *ab Ordinario, vel delegato judice, vel a jure* interdictis. Interim cum *loca a jure interdicta* post Const. Mart. V *Ad evitanda* non censeantur talia, nisi accedat declaratio ; hinc qui violaret loca a jure quidem interdicta, sed non declarata talia ab auctoritate ecclesiastica, non evaderet interdictus *ab ingressu Ecclesiae*. In **secunda** classe veniunt clerici **communicantes in divinis cum excommunicatis nominatim**, scilicet ab episcopis vel aliis ordinariis excommunicare valen-

tibus. Hujusmodi clericos communicantes Articulus indicat per verba : *aut nominatim excommunicatos ad divina officia seu ecclesiastica sacramenta vel ecclesiasticam sepulturam* ADMITTENTES. Et quoniam illud verbum « *admittentes* » eos indicat, ad quorum curam spectat prohibere vel admittere aliquem ad hujusmodi actum, i. e. eos, qui regimen habent ecclesiæ vel cœmeterii, ut sunt Parochi, Rectores : hinc alii clerici, qui more laicorum divinis una cum interdictis adsunt, vel sacramenta ab eis recipiunt, vel eorum funus comitantur, hoc interdicto non tenentur. 5°) **Conditionem**, ad præsens interdictum incurrendum necessariam, indicat verbum « *scienter* » quod debet intelligi de clericis tam qui *violant* localia interdicta, quam qui *communicant* in divinis cum excommunicatis nominatim. Ita enim postulat Articuli contextus et aliunde veteri juri congruit. Postquam enim de clericis præfatorum criminum reis sermonem fecerat BONIF. VIII (*loc. cit.*) immediate subjungit : *Qui vero contra præsumpserint* (*praeter alias pœnas a jure statutas*) *ingressum ecclesiae sibi noverint interdictum*. Hinc utrobique excusat ignorantia non tantum *crassa* et *supina*, sed etiam *affectata* ; non tamen excusat metus *levis*, cum verbum « *sponte* », quod reperitur in excommunicatione XVII, R. Pontifici reservata, heic fuerit omissum. Interim, præter interdictum *ab ingressu Ecclesiae*, aliæ pœnæ canonicæ hodie eos non tenent, cum Const. *Apost. Sedis* de aliis pœnis mentionem non fecerit. 6°) **Absolutio** hujus interdicti est reservata *Ordinario* qui locum interdixit vel nominatim excommunicavit eum qui admissus fuit ad divina officia, seu ecclesiastica sacramenta vel ecclesiasticam sepulturam.

Appendix Hisce duobus interdictis addendum est **Interdictum III** latum adversus episcopos nominatos a *saeculari* potestate (pag. 420). Accedunt præterea **duo interdicta** a **Conc. Trid.** inflicta ita ut in toto sint quinque. — Itaque :

III.

Ex Bull. PII IX *Romanus Pontifex* (28 aug. 1873) interdictum ab ingressu Ecclesiæ *speciali modo* R. P. reservatum incurrunt rei in eadem Bulla designati, *si episcopali charactere sint insignati*.

IV.

Ex Trid. (S. 6, *de ref.*, c. 1) interdictum ab ingressu ecclesiæ ipso facto incurrunt tum *Metropolitanus* qui episcopos suffraganeos absentes, tum episcopus suffraganeus *antiquior* residens qui Metropolitanum illegitime absentem, infra tres menses per litteras seu nuntium R. Pontifici non denuntiant. Quæ obligatio denuntiandi adest, cum Prælatus absens jam fuerit absque ulla justa et rationabili causa *per annum integrum* ejusque contumacia ultra annum perseveret.

V.

Ex Trid. (S. 7, *de ref.*, c. 10) ecclesiastico interdicto sub jacent capitula Ecclesiarum quæ, sede vacante, infra annum a die vacationis ordinandi licentiam aut litteras dimissorias concesserint alicui qui beneficii recepti sive recipiendi occasione arctatus non fuerit.

« Denique quoscumque alios Sacrosanctum Concilium Tridentinum suspensos aut interdictos ipso jure esse decrevit. Nos pari modo suspensioni vel interdicto eosdem obnoxios esse volumus et declaramus. »

« Quæ vero censuræ sive excommunicationis, sive suspensionis, sive interdicti, Nostris, aut Prædecessorum Nostrorum Constitutionibus, aut sacris canonibus præter eas, quas recensuimus, latæ sunt, atque hactenus in suo vigore perstiterunt, sive pro R. Pontificis electione, sive pro interno regimine quorumcumque collegiorum, congregationum, cœtuum locorumque piorum cujuscumque nominis aut generis sint, eas omnes firmas esse, et in suo robore permanere volumus et declaramus. »

Notæ. Circa **electionem R. Pontificis** varia variis temporibus decreta prodierunt, quæ reperiuntur in opere cui titulus : *Cæremoniale continens ritus electionis R. Pont.*, Greg. PP. XV *jussu editum.* — *Hodie* electio Pontificis fit a Cardinalibus juxta duas Constitutiones Greg. XV, unam *Æterni Patris Filius* (15 nov. 1621), alteram *Decet Romanum Pontificem* (12 mart. 1622), quas confirmavit Urbanus VIII Const. *Ad Romani Ponti-*

ficis (28 jan. 1623), et in quibus repetita sunt, quæ constituta fuerant a Greg. X in Conc. Lugdunensi de disciplina Conclavis. Unde censuræ quæ adsunt pro electione R. Pontificis ex hisce Constitutionibus potissimum sunt repetendæ.

Inter censuras latas **pro interno regimine** i. e. pro bono *spirituali* Ordinum, Institutorum, etc., qua talia sunt, promovendo, memoranda est excommunicatio adversus eos : **1°**) qui violant clausuram; **2°**) qui, dum sunt in religione, *temere* dimittunt habitum (*de Stat. part.*, q. 75); **3°**) qui retinent arma intra septa monasterii sine licentia Prælati; **4°**) qui non denuntiant suos subditos hæreticos vel suspectos de hæresi; aut se intromittunt in causis ad S. Officium spectantibus, aut avertunt subditos ad idem tribunal recurrere volentes; **5°**) qui adeunt curias Principum, ut suis Prælatis vel Monasteriis damnum aliquod inferant; **6°**) subditi non denuntiantes confratres vel superiores quos noverint esse de fide quomodolibet etiam leviter suspectos. — Dixi : pro bono *spirituali*; unde huc non pertinent censuræ quæ a RR. PP. latæ sunt pro bonis rite administrandis, vel pro aliorum juribus tuendis, ut excommunicatio in eos qui concedunt laicis reditus Monasterii vel usurpant decimas ecclesiarum, etc. Et quoniam hic agitur de censuris latis a RR. PP., patet huc minime pertinere censuras latas a Regularium Superioribus aut Capitulis, sive provincialibus, sive generalibus, pro Ordinis proprii subditis.

Notæ. Itaque **1°**) **Facultas** absolvendi *a casibus et censuris quibuslibet R. P. reservatis* non intelligitur concessa, *nisi de iis* **formalis, explicita ac individua mentio** *facta fuerit.* Quod si *generaliter* data sit, non comprehendit casus R. P. *speciali modo* reservatos; et si pro his quoque *generaliter* concedatur, in ea non continetur absolutio personæ falso denuntiantis sacerdotem de sollicitatione, nec complicis in peccato turpi. **2°**) Quod absolutionem censurarum R. P. reservatarum attinet. **revocatæ** *fuerunt facultates* sub quavis forma concessæ quibusvis personis; at tantum revocatæ fuerunt, *saltem generaliter loquendo,* quatenus **reales** sint, i. e. quatenus datæ fuerint ratione officii vel dignitatis personæ cui conceduntur, v. g. generatim episcopis; non vero quatenus sint **personales,** i. e. quatenus datæ fuerint ad casus seu causas *particulares*, sive ad tempus, v. g. ad quinquennium, sive quandoque in perpetuum. Dixi : *saltem generatim loquendo;* nam ipsa Const. *Apost. Sedis* confirmat facultatem aliquam *realem,* illam nimirum quam Tridentinum omnibus episcopis concessit relative ad censuras papales *occultas.* Patet ex verbis Const. immediate sequentibus

Firmam tamen etc., quæ statim explicabuntur. Porro Tridentina facultas sequentis tenoris est : *Liceat episcopis in irregularitatibus omnibus et suspensionibus, ex delicto occulto provenientibus, excepta ea quae oritur ex homicidio voluntario, et exceptis aliis deductis ad forum contentiosum, dispensare ; et in quibuscumque casibus occultis, etiam Sedi Apostolicae reservatis, delinquentes quoscumque sibi subditos, in diœcesi sua per seipsos, aut Vicarium ad id specialiter deputandum, in foro conscientiæ gratis absolvere, imposita pœnitentia salutari.*

« Firmam tamen esse volumus absolvendi facultatem a Tridentina Synodo Episcopis concessam S. 24, c. 6, *de Ref.* in quibuscumque censuris Apostolicæ Sedi hac Nostra Constitutione reservatis, iis tantum exceptis, quas eidem Apostolicæ Sedi speciali modo reservatas declaravimus. »

Notæ. Itaque per hæc verba confirmatur Episcopis Tridentina concessio (cap. *Liceat*) circa casus papales *occultos*, ac simul exprimitur facultatis hujusmodi *extensio* ad quaslibet censuras papales hac ipsa Constitutione servatas *iis tantum exceptis*, quæ R. Pontifici *speciali modo* sunt reservatæ. Quare disputatio omnis de genuino dicti capitis (*Liceat*) sensu, utrum videlicet intelligendum sit de censuris dumtaxat ante ipsum Conc. Trid. R. Pontifici reservatis, vel etiam de posterioribus, sublata est per Pianam Constitutionem, cum in hac nedum censuræ ante Tridentinum inflictæ, sed quædam etiam post ipsum editæ inter reservatas R. P. recenseantur. — Cum autem disputatum fuerit, utrum quoque firma remanerent privilegia *Praelatis Regularibus* antea concessa quoad absolutionem censurarum R. Pontifici *simpliciter* reservatarum; hinc S. Pœnit. (5 dec. 1873) ad **dubium** : *An Praelati Regulares post Const.* Apost. Sedis *iisdem privilegiis gaudeant quibus antea, i. e. possint necne suos subditos absolvere a casibus papalibus in dicta Constitutione* simpliciter *reservatis?* **Resp.** *Negative, salvis illis facultatibus, quæ promanant ex rescriptis particularibus ad tempus concessis;* i. e. salvis illis facultatibus, quæ vocantur *personales*, seu quæ per rescripta particularia ipsis ad tempus personaliter fuerunt concessæ, ut constat ex *Inst.* S. U. I. (15 febr. 1870).

« Decernentes has Litteras, atque omnia et singula, quæ in eis constituta ac decreta sunt, omnesque et singulas, quæ in eisdem factæ sunt ex anterioribus Constitutionibus Prædecessorum nostrorum, atque etiam Nostris, aut ex aliis sacris Canonibus quibuscumque, etiam

Conciliorum Generalium, et ipsius Tridentini, mutationes, derogationes, ratas et firmas, ac respective rata atque firma esse et fore, suosque plenarios et integros effectus obtinere ; sicque et non aliter in præmissis per quoscumque Judices Ordinarios et Delegatos, etiam Causarum Palatii Apostolici Auditores, ac S. R. E. Cardinales, etiam de Latere Legatos, et Apostolicæ Sedis Nuntios, ac quosvis alios quacumque præeminentia, ac potestate fungentes, et functuros, sublata eis, et eorum cuilibet quavis aliter judicandi et interpretandi facultate et auctoritate, judicari ac definiri debere ; et irritum atque inane esse ac fore quidquid super his a quoquam quavis auctoritate, etiam prætextu cujuslibet privilegii, aut consuetudinis inductæ vel inducendæ, quam abusum esse declaramus, scienter vel ignoranter contigerit attentari.

Non obstantibus præmissis, aliisque quibuslibet ordinationibus, constitutionibus, privilegiis, etiam speciali et individua mentione dignis, nec non consuetudinibus quibusvis, etiam immemorabilibus, ceterisque contrariis quibuscumque.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam Nostræ constitutionis, ordinationis, limitationis, suppressionis, derogationis, voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contra ire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Romæ, apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ Millesimo Octingentesimo Sexagesimo Nono, Quarto Idus octobris, Pontificatus Nostri anno vigesimo quarto. »

Epilogus. — Hæc breviter dicta sint de celebri Const. *Apostolicae Sedis*. Qui plura desideret, adeat ejusdem Const. *Commentatores*. Imprimis consulantur : *Commentarii editi jussu Ill*^{mi} *ac R*^{mi} Fr. Aegidii Mauri, O. Praed. *Auctore* Josepho **d'Annibale**. Consulantur etiam præclari articuli : *Commentaire sur la Constitution* Apostolicæ Sedis *de Pie IX*, Doctissimi **P. Piati** O. Fr. Min. Capuc. (N. R. T.) ; Hilarius de Sexten, Pennacchi, et recentiores scriptores de theologia morali et de jure canonico tractantes.

APPENDIX II

Seu adnotationes in Const. Leon. XIII « Officiorum ac munerum » de prohibitione et censura librorum [1].

Notiones præviæ.

Quo jure pravi libri prohibentur. Tractando de S. Congregatione Indicis, non immerito scripsi [2] : Experientia, rerum omnium magistra, mirifice comprobatur, lectione pravorum librorum homines quam maxime corrumpi, et societatem sive civilem, sive domesticam, sive religiosam miserrime perturbari. Quod argumentum late evolvit S. Lig. necnon *Instructio past.* quam ediderunt Episcopi Belgii [3] (5 aug. 1843). Item Bergier, *Dict. de Théol.*, Scavini, *Theol mor.* — Unde quoque in præsenti Const. tradit Leo XIII : *Opinionum errores morumque corruptelam, geminam hanc civitatum labem ac ruinam,* pravis libris *gigni ac disseminari solitam.*

Hinc patet, lectionem usumque pravorum librorum, quales sunt qui aut hæresi inficiuntur, aut de hæretica pravitate suspiciuntur, aut certe moribus et pietati adversantur, *per se loquendo*, i. e. nisi talis lectio fiat a viris doctis et ex honesta intentione hos libros impugnandi, extirpandi, nedum jure **naturali** ac **divino** (Math. xviii, 7 et vii, 15) *propter perversionis periculum* esse prohibitam, ne prava doctrina animum invadat atque corrodat, sed etiam **jure positivo ecclesiastico** *propter praesumptionem periculi* merito proscribi, *maxime hoc tempore,.. effrenatis licentia ingeniis ac moribus,.. cum imprimis est plena periculorum intemperantia scribendi disseminandique in vulgus quae prave scripta sunt;* cum præterea *in tam grandi malo non modo connivent sed magnam licentiam dant leges publicae.* Sunt verba Leon. XIII in Const. *Officiorum ac munerum* quam edidit, 25 jan. 1897 : *De prohibitione et censura librorum*, quaeque novum circa hanc materiam jus cons-

1. De hoc argumento jam plures interpretes egregie tractaverunt. Quapropter nonnullas tantum easque brevissimas **Adnotationes** adferam.

2. *Synopsis S. R. E. Card. Congr.* pag. 54, n. 47.

3. *Diss. de justa prohibitione libr.*

tituit *toto orbe seu ubique gentium* et ab omnibus *religiose* ac *inviolabiliter* servandum [1], ut infra latius dicetur.

Brevis conspectus totius Constitutionis. — Hæc Constitutio **duplicem** partem complectitur. **Prima** pars considerari potest velut *Introductio* seu *praeambulum*. **Secunda** pars complectitur *Decreta generalia* et habet duos *titulos* : quorum *primus* tractat *de prohibitione librorum* [2] et in X CAPITA dividitur, quæ, sub distinctis numeris seu articulis continent 29 diversa decreta seu sanctiones. Titulus vero *secundus* agit de *censura librorum* [3] qui titulus in V CAPITA dividitur, quæ, sub distinctis numeris seu articulis, 20 decreta continent.

Finis hujus Constitutionis. — **Duplex** est finis in hac Constitutione intentus : — 1° finis *directus* et *principalis*, est ipse finis quem Ecclesia intendit in prohibitione et censura librorum, scilicet : *ut integritas* FIDEI MORUMQUE *christianorum* NE QUID DETRIMENTI *capiat*. — 2° Finis *minus* principalis est regulas TRID. SYNODI jussu editas *incolumi earum natura, efficere aliquanto* MOLLIORES[4], *ita plane ut iis obtemperare, dummodo quis ingenio malo non sit, grave arduumque esse non possit*. Ex quo tamen non sequitur in interpretandis hisce regulis a R. Pontifice emollitis etiam molliora atque benigniora essa sectanda [5].

Quomodo, generatim loquendo, sit interpretanda. — Num in præsenti Constitutione non tantum dispositiones *pœnales* quæ occurrunt tit. II, c. V, aa. 47-48, sed etiam *prohibitiones* sint **stricte** interpretandæ, inter DD. *disputatur*. Quam controversiam dirimere ad me non pertinet. Plures *affirmant*, opinantes præsentem legem esse *odiosam*, quia

1. Ad **dubium** : *Utrum dicta Constitutio vim obligatoriam habeat etiam pro regionibus* BRITANNICI *idiomatis, quas tacita dispensatione frui quidam arbitrantur?* S. C. IND. (23 maii 1898) **respondit** : *Affirmative* R. T. FRANÇ. III, 392 seqq.).

2. i. e. de actu ecclesiasticæ potestatis quo librorum noxiorum lectio et usus interdicitur.

3. i. e. de judicio quod, praehabito examine, fertur de bonitate vel pravitate librorum in ordine ad concedendam vel denegandam licentiam eos imprimendi, legendi aut retinendi.

4. Inter alia hujus mitigationis exempla, si comparentur articuli 2, 3 et 4 hujus Const. cum Regulis II, V et VIII Indicis, apparet antiquum jus de libris haereticorum valde fuissemitigatum. Cf. PIAT. (N.R. T. XXX, 58) ; VAN COILLIE, *Comment. in Const. Leon.XIII.* (p. 40). Alia mitigationis exempla in decursu patebunt.

5. Cfr. COLLAT. BRUG. (II, 549).

coarctat libertatem. Alii longe probabilius *negant*, innixi doctrinæ Suar. [1]; quia præsentes *prohibitiones* omnino *favorabiles* sunt, tum quia *directe* et *principaliter* latæ sunt in favorem fidei ac morum, scilicet : *ut integritas fidei morumque christianorum ne quid detrimenti capiat;* tum quia Pontifex *maternum Ecclesiae studium imitatus* harum prohibitionum rigorem mitigare voluit, *ita plane ut eis obtemperare, dummodo quis ingenio malo non sit, grave arduumque esse non possit.* Unde non immerito concludunt : hanc Constitutionem, exceptis dispositionibus *pœnalibus,* quæ ex consensu omnium sunt *strictae* interpretationis, late esse interpretandam, et consequenter verba ordinarie in sensu quidem proprio, sed ampliori ac proinde rigidiori esse sumenda [2].

PARS I

Introductio.

In hac introductione seu præambulo de pluribus, sed præsertim de Indice deque jure novo a se introducto tractat Pontifex. Scilicet :

1°) Imprimis, **jus ecclesiæ** vindicans in proscribendis libris, velut principium ponit : quod inter *officiorum ac munerum* Ecclesiæ, *hoc caput atque haec summa est*, nimirum *: assidue vigilare, ut integritas fidei morumque christianorum ne quid detrimenti capiat.*

2°) Ostendit id **maxime** esse necessarium **hoc tempore** cum omnis fere salutaris Christi doctrina ab Ecclesia tuenda *in quotidianum vocatur certamen atque discrimen*, scilicet *effrenatis licentia ingeniis ac moribus* ac data imprimis *plena periculorum intemperantia scribendi disseminandique in vulgus quae prave scripta sunt.* Ex quibus omnibus oritur *pestilentissimorum librorum quotidiana colluvies* eo magis timenda quod *in tam grandi malo non modo connivent, sed magnam licentiam dant leges publicae.*

3°) Multorum prædecessorum suorum exemplis demonstrat : *Quanta cura diligentiaque in eo evigilaverint RR. PP., ne haereticorum scripta, malo publico, impune serperent* ; præsertim sæc. XVI, *gravi exorto turbine* cumque *pro illius aevi infelici-*

1. *De legib.*, lib. V. c. 2, n. 6.

2. Cfr. Planchard. (R. T. F. II, 159) ; — N. R. T. (XXX, 110 Coll. Brug. (II, 549 seq.) ; Van Coillie (pag. 22 seqq.).

tate crevisset praeter modum atque in omnes partes pervasisset perniciosorum librorum impura colluvies. Cui malo ingravescenti *remedium opportune primus adhibuit Paulus IV*, mediante **Indice** [1] i. e. *elencho proposito scriptorum et librorum a quorum usu cavere fideles oporteret.* Postea huic *Indici augendo perpoliendoque* Patres Syn. Trid. non tantum *dedere operam, sed* **regulas** *etiam conscripserunt in editione, lectione usuque librorum servandas, quibus Regulis* Pius IV *apostolicae auctoritatis robur adjecit.*

4°) Memorat dein Pontifex varias vices quas *labentibus aetatibus* subierunt **Regulæ** *Indicis*, præsertim sub Clem. VIII, Alex. VII et Bened. XIV, qui *plura decrevere quae ad eas explicandas atque accommodandas* tempori *valuerint.* Memorat quoque quid hac in re fecerit Pius IX, necnon judicium virorum doctorum in Conc. Vaticano ac votum quod etiam plurimi e Patribus Vaticanis aliique episcopi complures eidem Concilio obtulerunt.

5°) Tandem Pontifex Leo XIII circa prohibitionem et censuram librorum **jus novum** constituit. Scilicet, habita ratione *temporum, institutorum civilium* et *morum popularium* cum jam *nullus est scientiarum campus in quo non litterae licentius excurrant* unde illa *pestilentissimorum librorum quotidiana colluvies* et *quidlibet legendi impunita copia*, hisce incommodis medendum, ratus, **duo facienda** duxit, *ex quibus norma agendi in hoc genere certa et perspicua omnibus suppetat.* Videlicet : — A) Jussit ut **Index** librorum improbatæ lectionis diligentissime recognosceretur, et subinde, maturum cum fuerit, ita recognitus vulgaretur. — B) Edidit **Decreta generalia**, una cum hac Const. conjuncta, quibus catholici homines *toto orbe religiose pareant,* quæque Pontifex *sola* vim legis habere voluit, *abrogatis* Regulis Trid. Synodi, aliisque omnibus RR. Pontifi-

1. Quid de fastis **Indicis** scripserit Devoti, tradidi in *Syn. S. R. E. Card.* Cong. pag. 55. — Non est confundendus cum **S. C. Indicis**, quam in subsidium S. C. Inq. postea instituit S. Pius V et subsequentes Pontifices Greg. XIII, Sixtus V et Clem. VIII confirmarunt variisque privilegiis et facultatibus auxerunt, Hujus Congr. ut scribit Bened. XIV Const. *Sollicita* (in prooe.), *proprium ac fere unicum officium est, in examen libros vocare, de quorum proscriptione, emendatione vel permissione capienda est deliberatio.* Ideo autem Indicis nomen habet, quod libros, quos catholicis noxios existimat, in Indicem seu catalogum librorum prohibitorum referat, ut ab eorum lectione tanquam a venenatis pascuis sese fideles abstineant.

cum *hac de re* [1] statutis, *una excepta* Bened. XIV Const. *Sollicita ac provida*, quæ ceteroquin respicit tantum *methodum* in examinandis et proscribendis libris sequendam.

PARS II

Decreta generalia de prohibitione et censura librorum.

Titulus I.

De prohibitione librorum.

Caput I

De prohibitis apostatarum, haereticorum, schismaticorum, aliorumque scriptorum libris.

1. « Libri omnes quos ante annum MDC, aut SS. Pontifices aut CC. Œcumenica damnarunt et qui in novo Indice non recensentur, eodem modo damnati [2] habeantur, sicut olim damnati fuerint : iis exceptis qui per hæc Decreta generalia permittuntur [3].

2. « Libri... *quorumcumque* scriptorum [4] hæresim vel schis-

1. Cum jus antiquum unice abrogatum sit **hac de re**, i. e. circa *prohibitionem* et *censuram* librorum, nequit abrogatio extendi ad alia quæ ad hanc rem non pertinent. Unde, ubi agitur de scriptis quæ referunt miracula, apparitiones aliaque supernaturalia ad causam servorum Dei pertinentia, videtur etiam nunc requiri expressas illas duas protestationes ab Urb. VIII sancitas. Cfr. Planchard (R. T. F. II, 296 et 345) ; N. R. T. (XXX, 109) ; Van Coillie, pag. 19.

2. « Inter librum a S. Sede *damnatum* et librum ab eadem *prohibitum* nullum datur discrimen : ita ut liber *damnatus* et liber *prohibitus* sit unum et idem ; et contraria doctrina novitas est et in Theologia et in Jure canonico valde damnosa : quippe quae adversatur communi loquendi modo tam TT. quam CC., Constitutionibus Pontificiis, formulae decretorum quam tenet S. Indicis Congregatio in libris proscribendis et rationi ipsi Theologicae, digna idcirco, ut a turpissima illa, versuta et nobis semper invisa jansenistarum schola nuper egressa fuerit ad incautos decipiendos. » Ita Scavini, *de fide* n. 261.

3. Hujusmodi libri excepti indicantur nn. 3, 4,5, 6. 8 et 10.—Praeterea censent communiter DD. cum Lug. (*de Fide*, disp. XXI, n. 29) scripta antiquorum haereticorum, ut Tertull., Orig., Pelag., etc., per usum in scholis catholicis vigentem, probabiliter sub hac regula non comprehendi, tum quia errores jam sunt obsoleti, tum quia in his scriptis multa adsunt scitu necessaria et utilia.

4. Adeoque etiam **catholicorum.**

ma propugnantes [1], aut ipsa religionis fundamenta [2] utcumque [3] evertentes. »

3. « *Acatholicorum* [4] libri, qui ex professo [5] de religione tractant [6], nisi constet nihil in eis contra fidem catholicam contineri [7] ».

4. « Et contra libri eorundem auctorum qui ex professo de religione non tractant, sed *obiter* tantum fidei veritates attingunt, jure ecclesiastico prohibiti non habeantur, donec speciali decreto proscripti haud fuerint. »

Caput II

De editionibus textus originalis et versionum non vulgarium Sacrae Scripturae.

5. « Editiones textus originalis et antiquarum versionum catholicarum Sacræ Scripturæ... ab *acatholicis* publicatæ » nonnisi cum limitatione « iis qui studiis theologicis dant operam [8] »

1. Rationes et argumenta congerendo ad haeresim vel schisma suadenda et constabilienda.

2. Quatenus aut negant veritates primarias v. g. exsistentiam Dei spiritualitatem animae vel facta ordinis supernaturalis necessaria ad evincendam exsistentiam divinae revelationis, aut vim et efficaciam argumentorum ex miraculis et prophetiis desumptorum demunt vel flocci faciunt.

3. Sive seria impugnatione, sive etiam jocis et derisionibus.

4. Qua voce proprie significantur omnes qui catholici non sunt, sive sint baptizati, sive non.

5. Dictio **ex professo** juxta *Acta S. Sedis* (XXX, 346) « importat aliquid scribere circa datam materiam enucleate et cum argumentorum serie atque delectu, ut lectores de re persuadeantur ; aliis verbis *docere lectores id quod intenditur*, ut publici plus minus professores faciunt atque auctores qui de aliqua materia libros conficiunt, quorum maxima saltem pars de illa agit. »

6. Disserendo sive de S. Script., sive de theol. dogm. aut morali, sive de SS. Canonibus, sive de historia eccles., sive etiam de philosophia qua non raro abutuntur acatholici ad impugnanda dogmata. Planchard (R. T. F. IV, 223 seq.).

7. Ita *Systema theologicum* Leibnizii ; *Tractatus de religione* Hugonis Grotii, etc.

8. Ad **dubium** : *Utrum haec verba art. 5.* qui studiis theologicis aut biblicis dant operam, *intelligenda* tantum *sint de doctis viris iis scientiis deditis, aut extendi valeant ad universos S. Theologiae tyrones ?* **Resp** : S. C. Ind. (23 maii 1898) : *Negative* ad 1^am^ partem *Affirmative* ad 2^am^. (N. R. T. XXX, 510). — Paulo post, ad **dubia** :

et sub conditione opportuna, scilicet « dummodo tamen non impugnentur in prolegomenis aut adnotationibus catholicæ fidei dogmata, permittentur. »

6. « Eadem ratione, et sub iisdem conditionibus permittuntur aliæ versiones SS. Bibliorum « in lingua » NON VULGARI ab acatholicis editæ. »

CAPUT III

De versionibus vernaculis in lingua vulgari.

7. Severiori legi subjiciuntur propter periculum et incommodum, « versiones omnes in *lingua vernacula* etiam a viris catholicis confectæ. » Requiritur enim quod « fuerint ab Apost. Sede approbatæ, aut editæ sub vigilantia Episcoporum cum adnotationibus » præscriptis, scilicet : *desumptis ex SS. Eccles. Patribus atque ex doctis catholicisque scriptoribus* [1].

I. *Utrum sub nomine eorum* qui studiis theologicis vel biblicis dant operam, *veniant etiam alumni, qui theologiae et linguae hebraicae ac græcae in scholis Seminariorum vacant? Et quatenus affirmative ;* II. *Utrum possit episcopus permittere ut in scholis alumni, sub ductu professoris, textus hebraicos et graecos ab acatholicis editos, legant ac vertant, dummodo* non impugnentur prolegomenis aut adnotationibus *talium librorum* catholicae fidei dogmata ? **Resp.** 21 junii 1898 : Ad I. *Affirmative.* Ad II. *Negative :* nisi specialem a S. Sede facultatem obtinuerit (N. R. T. *ibid.*). Quae ultima dispositio spectare videtur illos alumnos qui non vacant studiis theologicis vel publicis in scholis *Seminariorum*, sed qui in aliis scholis studio litterarum incumbunt. Cfr. *Collat. Brug.*, III, 490 et 588 ; — N. R. T. XXX, 509. — Aliam solutionem hujus dispositionis proponit PLANCHARD, R. T. F. IV, 10) : *Autre chose, en effet, est de consulter les textes édités par des acatholiques et de s'en servir en passant; autre chose d'en faire le livre classique d'un séminaire.* Neque hanc solutionem adferre praetermisit COILLIE (pag. 42) ubi scribit : « Nisi forsan dicatur S. Sedem hoc responso præcavere voluisse ne in scholis catholicorum desereretur editio latina *vulgata*, quae, juxta Trid. præscriptum *in publicis lectionibus, disputationibus... et expositionibus pro authentica* haberi debet. »

1. Quamvis hodie jam nulla sit obligatio petendi **consilium** parochi vel confessarii, sicut antea Reg. IV Indicis praescribebatur, consulendum tamen erit fidelibus, ut praevie consilium sacerdotis exquirant, ne temere periculo sese exponant, neve legant versiones huic art. 7 haud conformes vel ipsas versiones haereticas quæ non raro circumferuntur. — Quaerunt hic DD. ; num versiones **paraphrasticae** a scriptoribus catholicis exaratæ assimilandæ sint versionibus cum notis ? Plerique *affirmant.* Sunt tamen qui ad minus *dubitant.*

8. « Interdicuntur versiones omnes SS. Bibliorum quavis vulgari lingua ab *acatholicis*... confectæ, atque illæ præsertim [1] quæ per Societates Biblicas... divulgantur » salva exceptione sub n. 5 posita.

Caput IV

De libris obscenis.

9. « Libri qui res lascivas seu obscenas ex professo tractant, narrant aut docent... omnino prohibentur [2]. »

10. « Libri auctorum... quos *classicos* [3] vocant, si hac ipsa turpitudinis labe infecti sunt, » cum limitatione « iis tantum permittuntur, quos *officii* aut *magisterii* ratio excusat [4] ; nulla tamen ratione pueris vel adolescentibus, nisi solerti cura expurgati. »

Quidquid sit, forma *notarum* videtur praeferenda, ne lector paraphrasim confundat cum ipso textu S. Scripturae, neve *humanum* verbum sumat pro *divino*. — Tandem notandum hic venit, editiones non ideo videri prohibitas, si adnotationes aliquae non fuerint desumptae ex SS. Patribus vel ex catholicis viris, dummodo editae fuerint sub vigilantia Episcopi atque respiciant notiones geographicas, archeologicas aliasque ad scientias naturales pertinentes.

1. « Cum in iis saluberrimae Ecclesiae leges de divinis libris edendis funditus posthabeantur. »

2. Tales sunt libri ad litteras *pornographicas*, ut vocant, pertinentes, quales sunt plerique libri Zola. — Quod libros **Romanenses** attinet, ad profanos amores incendentes, quamvis *per se* et *universe* praesenti lege non prohibeantur, (S. Lig. *Op. cit.*, cap. I. n. 9), quia tamen nostra aetate multa hujusmodi opera sint *ex professo obscena*, ideo jure etiam ecclesiastico proscripta dici debent. — Libri tandem **medicas** aut **chirurgicas** disciplinas tradentes, etsi **obscena** exhibeant, non cadunt sub hac regula, nisi sub praetextu scientifico ad excitandum appetitum venereum appareant conscripti.

3. Qui scilicet **propter sermonis elegantiam et proprietatem** in singulis linguis, sive antiquis, sive hodiernis, a litterarum magistris vel scriptoribus tanquam exempla adhibentur.

4. Sic ratione **officii**, juxta *Acta S. Sedis* (XXX,204) excusantur illi qui pravos libros denuntiare tenentur (Inf. n. 27). — Item scriptores et critici qui ex professo litterarum opera conscribunt vel dijudicant. Ratione vero **magisterii** excusantur professores qui *litteras* docent, non vero mere rudimenta linguarum tradunt in scholis primariis. Interea videat unusquisque num forte **lege naturali**, propter propriam suam fragilitatem ac peccandi periculum, teneatur ab hujusmodi lectionibus abstinere.

Caput V

De quibusdam specialis argumenti libris.

11. « Damnantur libri » triplicis quidem generis : — A) « In quibus Deo aut B. V. M., vel Sanctis aut Catholicæ Ecclesiæ ejusque Cultui [1], vel Sacramentis aut Apostolicæ Sedi *detrahitur* [2]. » — B) « In quibus inspirationis S. Scripturæ conceptus *pervertitur* [3] aut ejus extensio nimis *coarctatur* [4]. » — C) « Qui data opera Ecclesiasticam Hierarchiam aut statum clericalem vel religiosum *probris* afficiunt [5]. »

12. « Nefas est libros edere, legere aut retinere in quibus sortilegia, divinatio, magia, evocatio spirituum aliæque hujus generis superstitiones DOCENTUR vel COMMENDANTUR [6]. »

13. « Libri aut scripta » duplicis generis « proscribuntur. » Scilicet : — A) « Quæ narrant » facta ordinis supernaturalis nondum approbata, nempe : « *novas* [7] apparitiones, revelationes, prophetias, miracula : » — B) « vel quæ *novas* inducunt devotiones [8], etiam sub prætextu quod sint privatæ, « cum limi-

1. Qua voce intelligitur complexus SS. Rituum qui ad cultum divinum adhibentur.

2. Hujusmodi **detractionum** quibus Deo rebusque Sacris memoratis contumelia infertur varia exempla referunt *Acta S. Sedis* XXX, 206 seqq.) — Cum autem dicitur : **in quibus detrahitur** non autem *qui detrahunt*, sufficit, ut de facto, in quocumque libri loco, graviter Deo, etc. detrahatur.

3. Et ita v. g. ex LEON. XIII, Const. *Providentissimus Deus* (18 nov. 1893). *Qui in locis authenticis Librorum SS. quidpiam falsi contineri posse existiment, ii profecto aut catholicam divinae inspirationis notionem pervertunt, aut Deum ipsum erroris faciunt auctorem.* De hac materia egregie tractat CHAUVIN : *L'inspiration des divines Ecritures*, Paris 1896 ; *item* in op. *Leçons* d'introduction génér. aux div. Écritures, Paris, 1898.

4. Scilicet inspirationem reducendo v. g. ad sola loca quæ de religione vel moribus agunt, aut ad certas tantum partes Bibliae, etc.

5. Aliis verbis : qui *studiose*, *consulto* seu *de industria* eccles. hier., sive ordinis, sive jurisdictionis, aut ipsum statum clericalem vel religiosum contumeliis afficiunt.

6. Unde non sufficit ut simpliciter narrentur, sed insuper requiritur, ut **doceantur**, vel **commendentur.**

7. Unde excluduntur a regula *apparitiones B. M. V. Immaculatae*, revelationes *S. Birgittae*, *B. Margaritae*, aliae, quae fuerunt ab Ecclesia **approbatae.**

8. Sic inter alias novitates **reprobatæ** sunt : cultus promovendus

tatione : « si publicentur absque legitima superiorum Ecclesiæ licentia [1]. »

14. « Prohibentur pariter libri » hac triplici ratione nocivi, scilicet : — A) « Qui duellum [2], suicidium [3] vel divortium [4] licita statuunt. » — B) « Qui de sectis massonicis [5] vel aliis ejusdem generis [6] agunt easque utiles et non perniciosas Ecclesiæ et civili societati esse contendunt, — et « Qui errores ab Apostolica Sede [7] proscriptos tuentur. »

De SS. Sanguine Mariae. S. Off. (13 jan. 1875); titulus *Amici SS. cordis Jesu* Sancto Joseph tributus. S. Off. (4 maii 1892); titulus tributus B. M. V. *Nostrae Dominae SS. Cordis* eo sensu quod imperium super filium suum exerceat. S. Off. (23 feb. 1875); cultus specialis et distinctus *Vultui Redemptoris* tribuendus, eo modo quo a Presbyteris *a Vultu Sancto* dictis speciatim proponebatur. S. Off. (1 maii 1892); titulus *SS. Cordis paenitentis.* S. Off. (9 jul. 1893); oratio *pro imperio Christi et Mariae Imm. super omnes creaturas.* S. Off. (19 jun. 1895); *Le culte privé des Mains divines de N. S.* S. C. Ind. (17 april. 1896).

1. Hinc 1°) Si scripta narrent facta mirabilia de personis **viventibus**, ante publicationem adeunda est S. Sedes cui de lege ordinaria tales inspirationes, revelationes, etc., examinandae reservantur : — 2°) si narrant hujusmodi charismata de personis quae in odore sanctitatis **defunctae** sunt, praeter approbationem Ordinarii, requiritur etiam hodie, juxta communiorem sententiam, duplex protestatio principio et fini operis imprimenda, ab Urbano VIII Const. *Sanctissimus* sancita, quam refert Bened. XIV, *de Serv. Dei beat.* (II. xi, 8.) — Tandem 3°) pro reliquis scriptis, superior legitimus est episcopus loci ubi publicantur, nisi agatur de **documentis** indicatis infra sub art. 32.

De cetero, cum hic agatur de libris aut scriptis **quae narrant**, hinc non videntur prohiberi nisi scripta quorum argumentum principale sit narrare hujusmodi mirabilia, ut adeo non comprehendantur libri in quibus auctor obiter tantum et velut per transennam de his verbum habet, præsertim si de indole harum rerum nihil pronuntiet; — multo minus ephemerides et diaria catholica in quibus hujusmodi facta, sanationes, etc., quandoque referuntur.

2. Supra p. 428 et *de praec. Decal.* q. 138.

3. *De praec. Decal.*

4. *De Matrimonio*, q. 83.

5. Supra p. 429.

6. Ut est secta *Socialistarum, Nihilistarum, Communistarum*, etc. (tom. IV, p. 429).

7. Sive immediate a Rom. Pontifice, sive mediantibus SS. Congregationibus, si accedat R. P. approbatio. Hinc ad **dubium** : *An opera, quae permulta sunt, erroribus infecta, a* Syllabo *damnatis, verbis art. 14 prohibita censeantur, qualenus errores ab Apostolica*

Caput VI

De sacris Imaginibus et Indulgentiis.

15. De SS. Imaginibus duo statuuntur : A) « Imagines quomodocumque [1] impressæ, D. N. J. C., B. M. V , Angelorum atque Sanctorum vel aliorum servorum Dei, ab Ecclesiæ sensu et decretis [2] difformes, *omnino* [3] *vetantur.* » — B) « Novæ [4] *vero* » etsi conformes decretis Ecclesiæ, « sive preces habeant adnexas, sive absque illis edantur, sine Ecclesiasticæ potestatis licentia non publicentur [5]. »

16. « Universis interdicitur indulgentias *apocryphas* et a S. Sede Apost. proscriptas vel *revocatas* quomodocumque *divulgare* [6]. Quæ divulgatæ jam fuerint, de manibus fidelium auferantur. »

17. « Indulgentiarum libri omnes, summarii, libelli, folia, etc., in quibus earum concessiones continentur, non publicentur absque *competentis auctoritatis licentia* [7]. »

Sede proscriptos continentia? **respondit** S. C. Ind. (23 maii 1898) : *Affirmative, si hos errores tueantur seu propugnent.* (R. T. F. III, 392).

1. Sive per impressionem proprie dictam, sive per incisionem (gravure), sive per photographiam, lithographiam, phototypiam aliasve artes inventas.—Non memorantur imagines *pictae* aut *sculptae*, quæ non ita facile diffunduntur quam *impressae* ; nec proinde censentur hoc loco comprehendi ; idemque videtur dicendum de *numismatibus*, quæ potius *cuduntur* quam *imprimuntur*.

2. Huc spectant : Decret. *de invoc... et SS. Imag.* Trid. (S. X) ; Const. RR. PP. Urbani VIII *Sanctissimus* (13 mart. 1625) ; *Coelestis Hierusalem* (5 jul. 1634) ; *Sacrosancta* (15 mart. 1642) ; — Bened. XIV *De Beat. et Can.* (l. IV) ; Const. *Sollicitudini* (1 oct. 1745).

3. Seu **absolute**, adeoque pro cultu tam *privato* quam *publico*.

4. Quae scilicet nunc **primum** typis eduntur.

5. Quodsi factum fuerit, peccavit quidem editor, sed non ideo censentur prohibitae, cum id non dicatur, sicut dicitur pro aliquibus libris (n. 7, 13, 20).

6. Huc spectant quae scripsimus supra (*de Ind.* q. 2) ubi attulimus decretum generale S. C. Indul. (5 maii 1898) ; item (q. 258). Cfr. *Synopsis* S. R. E. *Card. Congr.*, pag. 74-77, et pag. 161 ubi in extenso retulimus Decretum generale 14 april. 1856.

7. De his omnibus jam copiose egimus supra (*de Ind.* q. 5) ibique vidimus ex responso S. C. Indul. (7 aug. 1897) quid per verba : **competens auctoritas** hoc loco sit intelligendum.

Caput VII.

De libris liturgicis et precatoriis.

18. « In authenticis editionibus Missalis, Breviarii,... aliorumque librorum liturgicorum... nemo *quidquam* [1] immutare [2] præsumat : si secus factum fuerit, hæ novæ editiones prohibentur [3]. »

19. « Litaniæ » præter illas « jam a S. Sede approbatas [4], non edantur sine revisione et approbatione Ordinarii [5]. »

20. « Libros aut libellos precum, devotionis vel doctrinæ institutionisque religiosæ [6],... quamvis ad fovendam... pietatem conducere videantur, nemo præter legitimæ auctoritatis licentiam publicet; secus prohibiti habeantur [7]. »

1. Quamvis minoris momenti videatur.

2. Quocumque modo mutatio fiat, sive additione, sive suppressione, etc.

3. **Mitigatio** in hoc introducta fuit, quod hodie horum librorum usus fidelibus tunc tantum interdicitur, quando aliqua mutatio adducta est, dum olim iidem libri interdicebantur quoties, etiam immutati, sine debita licentia edebantur. — Interim libri liturgici, quantum ad eorum **impressionem** pertinet, hodie subjecti manent eisdem regulis atque specialibus solemnitatibus quibus vi Constitutionum RR. Pontificum jam antea subjiciebantur.

4. Litaniis approbatis a S. Sede nunc adjungendae sunt **Litaniae de Sacro Corde Jesu** quas *Leo XIII* indulgentiis 300 dierum auctas, « *ubique terrarum* » tum privatim tum publice recitari et decantari concessit (S. R. C., 2 april. 1899, n. 4017.

5. Harum Litaniarum, quamvis ab Ordinario approbatarum, limitatus est **usus**, juxta dicta (de praec. Decal. q. 5).

6. Ut patet tam ex ipsa inscriptione Cap. VI *De libris... precatoriis* quam ex ipso tenore hujus articuli : *ad fovendam... pietatem*, hic agitur tantum de scriptis quorum scopus immediate est **practicus**, non vero *speculativus* : « Sans quoi, ait Planchard *l. c.* (II, 424), la règle ferait double emploi avec celle qui soumet à la censure ecclésiastique tous les livres traitant des sciences ecclésiastiques (n. 41). » Itaque hujusmodi libri sunt praeter precatorios proprie dictos, catechismi, libri meditationis, lectiones spirituales, et universim qui dici solent : *livres et opuscules de piété*.

7. Qui carent approbatione, quamvis ad pietatem conducere viderentur, nihilominus essent prohibiti. Non tamen censendi sunt hujusmodi libri prohibiti qui sine licentia prodierint ante editam hanc Constitutionem, nisi tamen juxta antiqui juris statuta simili prohibitioni obnoxii fuerint. Et hinc ad **dubium** : *An prohibitum sit in libris nuncupatis* devotionis *textui latino Ordinis Missae, ac prae-*

Caput. VIII.

De diariis, foliis et libellis periodicis.

21. « Diaria, folia et libelli periodici [1], qui religionem [2] aut bonos mores [3] data opera [4] impetunt, non solum naturali sed etiam ecclesiastico jure proscripti habeantur [5]. »

« Curent autem Ordinarii, ubi opus sit, de hujusmodi lectionis periculo et damno fideles opportune monere [6]. »

22. « Nemo e catholicis, præsertim e viris ecclesiasticis, in hujus modi diariis vel foliis vel libellis periodicis quidquam, nisi suadente justa et rationabili causa, publicet [7]. »

Caput IX.

De facultate legendi et retinendi libros prohibitos.

23. Licentia generalis legendi retinendique *quoscumque* libros prohibitos conceditur « a Sede Apostolica aut ab illis quibus vices suas delegavit, » quales sunt :

sertim Canonis, addere versionem in lingua vulgari? S. R. C. (4 aug. 1877 n. 3427) **resp** : *Libros eorumque versiones in lingua vernacula de quibus agitur a canonicis praescriptionibus et apostolicis decretis, Episcoporum auctoritati omnino reservari ideoque licitum non esse fidelibus horum uti editionibus, nisi istae expressam praeferant Episcoporum approbationem.*

1. Hoc nomine intelliguntur publicationes periodicae **qualescumque**, non tantum parvae molis (*petites publications périodiques, suppléments, petites revues*), sed etiam, juxta probabiliorem sententiam, majoris molis (*Revues*).

2. Sive naturalem, sive revelatam. Unde satis est, si **alterutram** vexent. *Acta S. Sedis* (XXX, 345).

3. Quibus verbis intelligimus **quascumque virtutes** *ordinis* **moralis**, sive naturalis, sive supernaturalis.

4. Id est : *Studiose, de industria, consulto.* Ita *Act. S. Sedis* (XXX, 346) ; non autem per accidens, per transennam ; nec proinde sufficit quod in uno vel altero numero quid impium aut inhonestum reperiatur.

5. Et quoniam prohibitio non afficit particulares numeros, sed seriem universam seu ipsam publicationem, hinc etiam numeri qui nihil perniciosum continent, prohibiti sunt censendi.

6. Cfr. infra n. 29.

7. Ut si data occasione id fieret in religionis decus et calumniae confusionem.

24. « Sacra Indicis Congregatio, Suprema S. Officii Congregatio, S. Congregatio de Propaganda Fide pro regionibus suo regimini subjectis. — Pro Urbe tantum, hæc facultas competit etiam S. Palatii Apostolici Magistro. »

25. « Episcopi aliique Prælati jurisdictione quasi episcopali pollentes[1] *pro singularibus libris* atque *in casibus tantum urgentibus* licentiam concedere valeant [2]. — Quod si iidem generalem a Sede Apostolica impetraverint facultatem ut fidelibus libros proscriptos legendi retinendique licentiam impertiri valeant, eam nonnisi cum delectu [3] et ex justa et rationabili causa concedant. »

26. « Omnes qui facultatem apostolicam consecuti sunt legendi et retinendi libros prohibitos, nequeunt ideo legere et retinere libros quoslibet aut ephemerides ab Ordinariis locorum proscriptos, nisi eis in apostolico indulto expressa facta fuerit potestas legendi et retinendi *libros a quibuscumque damnatos* [4]. — Meminerint insuper qui licentiam legendi libros prohibitos obtinuerint, gravi se præcepto teneri hujusmodi libros ita *custodire*, ut ad aliorum manus non perveniant [5]. »

1. Quales sunt Nuntii, Vicarii Apostolici, Abbates nullius, Superiores Regularium exemptorum tum *generales*, tum *provinciales*, tum etiam, juxta probabiliorem et communiorem sententiam, *locales*, Vicarii Capitulares et Vicarii Generales.

2. Hæc est licentia quam **specialem** dicimus, quae duobus continetur : Ex una enim parte, non datur pro omnibus, sed pro libris determinatis ; ex altera autem parte, casus urgens supponitur, ut necessitas librum pravum illico confutandi.

3. Respectu habito, tum ad **personas**, tum ad **libros**.

4. Jam antea ad **dubium** : *Utrum qui habent generalem facultatem legendi libros in Indice librorum prohibitorum contentos, legere licite possunt etiam libros ab Ordinario proscriptos, sine speciali ejusdem Ordinarii licentia?* **responderat** S. C. Ind. (6 dec. 1895) : *Negative* (N. R. T. XXVIII, 192). — Et haec quidem, juxta *Act. S. Sedis* (XXX, 405) valent tam de *Regularibus* quam de *saecularibus* in diœcesi degentibus, ita ut libri sic prohibiti a nemine eorum legi possint sine expressa Apostolica facultate aut sine Episcoporum proscribentium venia. Sed haec doctrina, quod *Regulares* attinet, sat *dubia* videtur eique non pauci contradicumt cum P. Piat. *Prael. jur. reg.* II, 220. — *Peregrini* vero non videntur prohibitionibus specialibus Ordinarii ligari.

5. Sive *in vita* sua, sive etiam *post mortem*.

Caput X.

De denuntiatione pravorum librorum.

27. « Perniciosos libros Episcopis aut Apostolicæ Sedi denuntiare... *speciali titulo* pertinet ad Nuntios, Delegatos Apostolicos, locorum Ordinarios atque Rectores Universitatum. »

28. « Non solum libri *titulus* indicetur, sed etiam, quoad fieri potest, *causae* exponantur ob quas liber censura dignus existimatur. Iis autem ad quos denuntiatio defertur, sanctum erit denuntiantium nomina *secreta* servare. »

29. « Ordinarii, etiam tanquam Delegati Sedis Apost.[1] libros aliaque scripta noxia in sua diœcesi edita vel diffusa proscribere et e manibus fidelium auferre studeant. — Ad Apostolicum judicium ea deferant opera vel scripta, quæ subtilius examen exigunt[2], vel in quibus, ad salutarem effectum consequendum[3], supremæ auctoritatis sententia requiri videatur. »

Titulus II.

De censura librorum.

Caput I.

De Prælatis librorum censuræ præpositis.

30. « Penes quos potestas sit SS. Bibliorum editiones et versiones approbare vel permittere ex iis liquet quæ supra (n. 7) statuta sunt[4]. »

31. » Libros ab Apost. Sede proscriptos nemo audeat iterum

1. Hoc articulo innovatur facultas data episcopis a Pio IX (*Inter multiplices*, 24 aug. 1864), *ut in hac re, etiam tanquam Apost. Sedis Delegati procedant*; ut adeo Episcopi in proscriptione librorum procedere valeant, sive auctoritate sua ordinaria, sive etiam tanquam S. Sedis delegati. Quae clausula ideo addita fuit: *ne... quis praetextu defectus jurisdictionis, aut alio quaesito colore, Ordinariorum sententias et praescriptiones ausu temerario spernere vel pro non latis habere praesumat.*

2. Quatenus tractant vel de rebus *difficilioribus*, vel multum *controversis.*

3. Ut si agatur de libris eorum qui auctoritatem episcopi sint parvifacturi.

4. Hinc versiones S. Scripturae **in lingua vulgari**, si nullis sint adnotationibus munitae, quamvis a viris catholicis confectae, a solo R. Pontifice permitti possunt. Si vero editae fuerint sub vigilantia Episcoporum cum adnotationibus præscriptis, sufficit approbatio Episcoporum.

in lucem edere [1]. Quod si ex gravi et rationabili causa, singularis aliqua exceptio hac in re admittenda videatur, id nunquam fiet, nisi obtenta prius S. Indicis Congr. licentia, servatisque conditionibus ab ea præscriptis. »

32. « Quæ ad causas Beatif. et Canoniz. Servorum Dei utcumque pertinent, absque beneplacito Congr. SS. Ritibus tuendis præpositæ publicari nequeunt [2]. »

33. « Idem dicendum de *collectionibus* [3] Decretorum singularum RR. Congregationum :... nimirum... edi nequeant nisi obtenta primo licentia et servatis conditionibus a moderatoribus uniuscujusque Congregationis præscriptis. »

34. « Vicarii et Missionarii Apostolica decreta S. Congregationis Propagandæ Fidei præpositæ de libris edendis fideliter servent [4]. »

1. Quæ prohibitio intelligenda videtur, sive agatur de libris *speciali* decreto a S. Sede proscriptis, sive de libris qui *generalibus* hisce decretis prohibentur. Ubi enim lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. — Quod si liber aliquis prohibeatur sub clausula : *donec corrigatur*, tunc nec legi, nec retineri, nec denuo edi potest, donec fuerit expurgatus. Huc spectat propositio damnata n. 45 ab Alex. VII (18 mart. 1666) : *Libri prohibiti, donec expurgentur, possunt retineri usque dum adhibita diligentia corrigantur*. Haec emendatio committi solet auctori, ea lege, ut ad S. Congr. transmittatur et ab ea approbetur. De ea clausula tractat Bened. XIV Const. *Sollicita* § 9. — Ex declaratione autem S. C. I. (21 jun. 1880) a Leon XIII approbata, formula « *dimittatur* » hoc tantum significat : *Opus quod dimittitur non prohiberi* (N. R. T. XII, 460).

2. Hoc intelligunt communiter DD. de solis *documentis* quae quomodocumque spectant ad Beat. et Canon. Servorum Dei, *quorum causa adhuc est* **sub judice.**

3. Cum agatur de **Collectionibus**, satis apparet illos non comprehendi in lege qui unum vel aliud decretum publicant. — Nec usu interdictae videntur *Collectiones* illicite editæ, cum hoc non exprimatur in lege.

4. Præsens articulus juxta plures videtur pertinere ad illos tantum Missionarios qui a S. Prop. pendent et in locis missionum versantur, ubi nondum hierarchia ordinaria est instituta. — Porro haec S. C. (6 dec. 1655) prohibuit ne ullus Missionarius Apostolicus, cujusvis gradus, conditionis, praeeminentiae, etc., libros proprios vel alterius typis mandet vel publicet, *sive de religione directe vel indirecte tractantes, sive disserentes de rebus ecclesiasticis*, absque expressa ejusdem S. C. licentia a qua lege exceptas tantum declaravit (28 dec. 1770) *parvas doctrinas, catechismos, instructiones ac preces*, quae, fidelium usui quotidiano inserviunt sub ea nihilominus conditione ut in vulgus spargi non possint, nisi prius eas respective Episcopi locorum seu Vicarii Apostolici viderint atque in lucem permiserint emitti.

35. « Approbatio librorum quorum censura præsentium Decretorum vi Apost. Sedi vel RR. Congregationibus non reservatur, pertinet ad Ordinarium loci in quo *publici juris* [1] fiunt ».

36. « Regulares, præter Episcopi licentiam, meminerint teneri se S. Concilii Trid. decreto, operis in lucem edendi facultatem a Prælato, cui subjacent, obtinere. Utraque autem concessio in principio vel in fine operis imprimatur [2]. »

37. « Si auctor Romæ degens librum non in Urbe sed alibi imprimere velit, præter approbationem Card. Urbis Vicarii et Magistri S. Palatii Apost., alia non requiritur. »

Caput II.

De censorum officio in praevio librorum examine.

38. « Curent Episcopi, quorum muneris est facultatem libros imprimendi concedere, ut eis examinandis spectatæ pietatis et doctrinæ viros adhibeant » aliasque habeant qualitates ibid. indicatas.

39. In hoc art. describitur « juxta Bened. XIV præceptum » ad litteram [3] hic reproductum, quo « animo » procedere debeant censores in examine instituendo.

1. Hisce verbis **nova juris dispositio** statuitur, videlicet : jam non attenditur ubi maneat *impressor*, sed *editor*. Quae mutatio exinde explicatur quod hodie non pauci scriptores aut editores libros suos imprimendos committant typographis aliorum locorum vel etiam aliarum nationum et dein exemplaria omnia divulgent in loco ubi commorantur vel alibi, non tamen in loco ubi liber fuit impressus. — Quod si auctor exemplaria divulgaturus est in variis dioecesibus, tunc juxta *Acta S. Sedis* (XXX, 491) satis est, si opus committat illi episcopo in cujus dioecesi versatur et in qua exemplaria divulgantur ; si vero in loco in quo commoratur, exemplaria publicaturus non sit, satis erit si ab aliquo ex illis in cujus dioecesi publicationem instituet, praeviam censuram et approbationem impetret.

2. Cum hic articulus referat *Clementis* VIII statutum quo extenditur Tridentinum decretum ad cujuslibet materiae libros, dicendum videtur, praesens decretum non esse limitandum ad libros S. Scripturæ, de quibus in decreto Tridentino,, sed spectare omnes libros vel scripta *pro quibus hodie de juri communi praevia approbatio requiritur*. — Nomine autem *Regularium* intelliguntur tales proprie dic- . — Religiosi vero votorum simplicium, praeter licentiam episcopi, tenentur etiam facultatem obtinere a suo Prælato, si regulis suis Instituti ad id obstringantur.

3. Ex Const. *Sollicita*, § 17.

40. « Absoluto examine, si nihil publicationi libri obstare videatur, Ordinarius, in scriptis [1] et omnino gratis, illius publicandi licentiam, in principio vel in fine operis imprimendam auctori concedat [2].

Caput III.

De libris praeviae censurae subjiciendis.

41. « Omnes fideles tenentur prævia censuræ ecclesiasticæ eos saltem subjicere libros, qui... religiosas aut morales disciplinas respiciunt ac generaliter scripta omnia, in quibus religionis et morum honestatis specialiter intersit [3]. »

1. Adeoque non sufficit ut detur *oretenus*. Non requiritur quidem, saltem ut plures docent, quod detur juxta *tenorem verborum* ab Ordinario usurpatum, sed sufficit, ut formula usitata « *Imprimatur* » vel verbis « *De permissu* » seu « *cum licentia Ordinarii* » vel « *Superioris Ordinis* » significetur. — Quod vero praxim attinet celandi aliquando obtentam imprimendi licentiam sub praetextu ne publicatio de caetero bona utilisque a pluribus ideo respueretur, eam approbare non possumus. Docet quidem N. R. T. (IV, 219) ; *S'il est vrai que la vue de l'approbation épiscopale pourrait détourner les hommes qui en ont le plus besoin, de la lecture de ces ouvrages, rien n'empêcherait l'évêque de dispenser d'insérer l'approbation dans l'ouvrage. La loi de l'Eglise prescrit à la vérité cette insertion, mais si cette partie de la loi était nuisible au bien des âmes, l'Evêque pourrait la regarder comme ayant cessé d'être obligatoire et la négliger.* Verum nihil hujusmodi reperitur in praesenti articulo, et quando legislator quid simile vult permittere, hoc expresse declarat, ut fecit in art. 43.

2. Ad **dubium** ; *An, peracto examine, Ordinarii teneantur auctori rationes denegatae licentiae indicare ?* **Resp** : S.C. Ind. (1 sept. 1898) : *Affirmative, si liber videatur correctionis seu expurgationis esse capax* (R. T. F. IV, 10).

3. Per hunc art. **mitigatio** adducta est regulæ X Indicis quae approbationem requirebat pro *quolibet* libro aut scripto ; — videlicet : pro universo jam orbe sancitum est quod Pius IX pro ditione Pontificia per Enc. (2 jun. 1848) statuerat, quodque in aliis pluribus regionibus usu vel jure particulari observabatur. Cum autem praesens Leonis XIII decretum ad litteram referat Pii IX statutum, nec ullum inter utrumque textum discrimen appareat, sponte sequitur eamdem esse debere utriusque interpretationem. *Quand les termes de la loi*, ait Planchard (R. T. F. II, 287), *sont les mêmes, l'interprétation doit être la même aussi.* Jam vero Pius IX suum statutum authentice interpretans, verbis n. 41 relatis sequentia subjungit : « Juxta hæc igitur statuimus et permittimus ut in omni *ephemeridum*

42. « Viri e clero sæculari ne libros quidem, qui de artibus scientiisque mere naturalibus tractant, inconsultis suis Ordinariis publicent, ut obsequentis animi erga illos exemplum præbeant [1].

« Idem prohibentur quominus, absque prævia Ordinariorum venia, diaria vel folia periodica [2] moderanda suscipiant [3]. »

Caput IV.

De typographis et editoribus librorum.

43. « Nullus liber censuræ ecclesiasticæ subjectus excudatur, nisi in principio nomen et cognonem tum auctoris, tum editoris præferat [4], locum insuper et annum impressionis atque

et *librorum* genere illi dumtaxat sine praevia ecclesiastica censura edi nequeant qui *moralis aut religiosi*, uti diximus, *argumenti sint;* in caeteris vero ii tantum articuli qui *simile argumentum habeant* vel *causam ipsam religionis aut morum honestatis proxime attingant.* » Hinc merito concluditur : hodie, de jure communi, non tantum *libros* stricte tales, sed etiam *publicationes periodicas* qualescumque et *ephemerides*, immo generaliter *scripta omnia* non exclusis singularibus periodicorum quorumcumque *articulis*, in quibus religionis et morum honestatis *specialiter* intersit, quatenus morale vel religiosum argumentum habeant vel causam ipsam religionis aut morum honestatis *proxime attingant*, haec, inquam, scripta omnia, non tantum *typis* impressa, sed etiam *lithographice* exarata, si publici juris fiant, censurae ecclesiasticae subjacere. — Interea quod *diaria* attinet *quotidie* evulganda, haec scribit N. R. T. (IV, 221) : *Nous comprenons très bien que les besoins de la presse quotidienne et le défaut de censeurs pour les journaux quotidiens soient un motif d'exempter ceux-ci de l'obligation de l'approbation préalable.*

1. Hic non merum *consilium* sed strictum **praeceptum** enuntiari ex ipsis verbis legis eruitur.

2. **Cujuscumque** sint argumenti, etiam profani tantum seu indifferentis. — Utrum vero sub verbis « *folia periodica* » etiam comprehendantur publicationes periodicæ vulgo *Revues*, alii *negant*, alii longe probabilius *affirmant*.

3. **Moderanda**, i. e. *dirigenda*, quatenus nempe eorum *directionem* suscipiant, sive id faciant aperte, sive sub ementito nomine. Unde si tantum collaborant, inserendo aliquando articulos, non censentur comprehendi. —Quod si directioni praefuerint, antequam praesens lex promulgaretur, etiam nunc eidem legi subjacerent : lex enim generalis est, et qui moderabantur ante legem, moderantur et nunc.

4. In hoc articulo agitur de illis tantum libris *qui censurae ecclesiasticae subjiciendi sunt*, quales sunt qui in art. 41 fuerunt indicati.

editionis [1]. Quod si aliquo in casu, justas ob causas, nomen auctoris tacendum videatur, id permittendi penes ordinarium potestas sit [2]. »

44. « Noverint typographi et editores librorum novas ejusdem operis approbati editiones novam approbationem exigere, hanc insuper textui originali tributam, ejus in aliud idioma versioni non suffragari [3]. »

45. « Libri ab Apost. Sede damnati, ubique gentium prohibiti censeantur, et in quodcumque vertantur idioma [4]. »

46 « Quicumque librorum venditores, præcipue qui catholico nomine gloriantur, libros de obscenis ex professo tractantes, neque vendant, neque commodent, neque retineant ; ceteros prohibitos venales non habeant, nisi a S. Indicis Congregatione veniam per Ordinarium impetraverint, nec cuiquam vendant nisi prudenter existimare possint, ab emptore legitime peti [5]. »

Comprehenduntur autem non solum *libri* stricte tales, sed etiam « *scripta omnia,* » quamvis minoris molis, praeviae censurae subjectat ut patet ex eodem art. 41.

1. Locus et annus tum *impressionis*, tum *editionis* exprimendi sunt si liber alio loco vel anno impressus fuerit quam editus, ut omnis fraus eliminetur.

2. Hinc ut opus sine nomine auctoris aut sub ementito nomine appareat, necesse est, ut auctor rationes sic agendi prius exposuerit Ordinario cujus est librum approbare.

3. Ipsa ratio dictat ita esse faciendum : *nova* enim editio differre potest a præcedenti, sicut *versio* sensum habere potest ab originali diversum. — Ad **dubium** vero : *Utrum excerpta e periodicis capita seorsim edita* (vulgo tirages à part) *censeri debeant novæ editiones, atque proinde nova approbatione indigeant, prout art. 44 requiritur ?* **resp** : S. C. Ind. (19 mai 1878) : *Negative* (R. T. F. III, 392). Ratio : quia in eo casu exacte reproducuntur articuli approbati. *On se sert,* ait Planchard (ibid. p. 366) *des planches composées pour la revue ou le journal ; c'est donc une reproduction exacte d'articles approuvés.* Secus tamen foret dicendum, si quis ex variis articulis verum librum componeret quem sic primum in lucem ederet.

4. Itaque libri seu scripta quæcumque, sive **specialibus** sive hisce **generalibus** decretis, ab Apost. Sede damnati, prohibiti sunt : 1°) quocumque *loco*, 2°) quocumque *idiomate*.

5. Hæc regula, quæ obligat omnes christifideles, præcipue illos respicit qui catholico nomine gloriantur et in hujusmodi mandatis servandis obsequentis animi exemplum præbere tenentur. *Duplicem* partem complectitur. Prima continet prohibitionem absolutam quoad libros *de obscenis ex professo* tractantes. Observant tamen DD. hac prohibitione non comprehendi libros *classicos* de quibus in art. 10.

Caput V

De poenis in Decretorum Generalium trangressores statutis.

47 « Omnes et singuli scienter legentes, sine auctoritate Sedis Apostolicæ, libros apostatarum et hæreticorum hæresim propugnantes, necnon libros cujusvis auctoris per Apostolicas Litteras nominatim prohibitos, eosdemque libros retinentes, imprimentesque et quomodolibet defendentes, excommunicationem ipso facto incurrunt, Romano Pontifici speciali modo reservatam [1]. »

Unde licet eos vendere iis personis quibus ratione officii aut magisterii permittuntur. In secunda parte statuitur ne ceteros libros prohibitos vendant, nisi sub *duplici* conditione : A) Ut a S. Congregatione Indicis, mediante Ordinario suo, licentiam impetraverint; B) ut iis tantum vendant, quos prudenter existimant legitime petere, ita ut spectata natura libri et conditione ementis, hic rationabiliter præsumi possit debita facultate instructus.

1. Ut supra (pag. 407) diximus, præsens articulus sub iisdem verbis repetit excommunicationem R. P. specialiter reservatam in Bul. *Apost. Sedis* sub. n. II. — Itaque eam incurrunt : *Omnes et singuli, sine auctoritate Sedis Apostolicæ, scienter legentes, retinentes, imprimentes et quomodolibet defendentes : — aut A) libros apostatarum vel hæreticorum, dummodo hæresim propugnent; — aut B) libros cujusvis auctoris per Apostolicas Litteras nominatim prohibitos; — nisi in utroque casu excusentur ob parvitatem materiæ.*

Dicitur 1°) « **sine auctoritate Sedis Apost.** » : i. e. sine legitima facultate *a Sede Apost. aut ab illis quibus vices suas delegavit* ad normam art. 23. — Dicitur 2°) **Scienter**. Unde excusat ignorantia *facti, juris* et *pœnæ*, nedum *crassa* et *supina*, quod omnes admittunt, sed etiam, ut plures volunt, *affectata*. Et hæc conditio afficit : *legentes, retinentes, imprimentes, defendentes*. — Dicitur 3°) **legentes** i. e. qui oculis perspiciunt et intelligunt ea quæ scripta sunt, quamvis vocem non proferant. Unde excommunicationem aufugiunt : *a*) qui audit alium legere; nam ipse vere non legit, quamvis peccet ea de causa quod sese errandi periculo exponat. *b*) Qui legit librum cujus linguam non intelligit : legit quidem *materialiter*, non autem *formaliter*. *c*) Qui memoriter recitat versus v. gr. quos olim legerat; immo *d*) Qui *mandando* per alium legit : nam censura lata contra *facientes*, non ligat *mandantes*, si non sunt expressi. — Dicitur 4°) **retinentes** i e. qui librum servant suum vel alienum penes se, sive suum penes alium, modo non deposuerint cum pacto non repetendi, nisi post obtentam licentiam.

Dicitur 5°) **imprimentes** quæ vox *dupliciter* exponitur. Alii, et quidem communius ac probabilius, huic censuræ subjiciunt omnes qui saltem proxime concurrunt ad librum imprimendum, ut editor,

typos componentes, chartas madefacientes, atramento tingentes, torculari prementes. Atque huic sententiæ suffragatur auctoritas S. Off. (12 jul. 1878) ubi declarat : *Si de hæreticorum libris agatur, quibus hæresis edoceatur atque sustinetur, etiam ministri typographi* **secundarii** *majorem incurrunt excommunicationem speciali modo Pontifici reservatam.* — Alii latiori sensu vocem *imprimentes* intelligunt de iis qui propriis typis et sumptibus librum in lucem edunt, quorum nomen vel in fronte vel in fine libri inscribitur. Vulgari enim sensu ille dicitur *imprimens*, seu *impressor* ut loquitur Trid. (S. 4), qui hanc artem proprio nomine exercet et hac de re tributum potestati publicæ solvit (gallice : *patente*). Quam sententiam multiplici consideratione vindicare conantur : — A) materia de pœnis est certe odiosa, proinde quod minimum est tenendum. — B) voluit Leo XIII regulas efficere molliores. — C) collatione instituta articulum 46 inter et articulum 47, sententia adhærens sensui vulgari facile evincitur : non enim agitur in articulo 46 de quocumque venditore, sed de illo qui proprio nomine vendat, qui proinde *a Sacra Indicis Congregatione veniam* impetraverit. Ergo a pari, in aa. 47 et 48 *imprimentes* et *imprimunt* eos designant qui talia agunt proprio nomine. Cfr. a. 44 *typographi* et *editores*.

Dicitur 6°) **Quomodolibet defendentes** verbis aut scriptis, sive privatim sive publice, sive doctrinam damnatam sive ipsum codicem ne dilaceretur, neve superiori tradatur; secus qui tantum stylum auctoris laudat, aut ejus ingenium, eruditionem aliasve bonas qualitates. — Dicitur 7°) **libros** quo nomine hodie probabiliter non veniunt *manuscripta*, sed scripta *typis* edita, ut docet D'Annib. post Croix, Sporer, Viva, Ronc., alios, dummodo aliquo volumine constent ac proinde molis non sint adeo exiguæ, ut alio potius nomine quam librorum nuncupari soleant. Unde non comprehenduntur *diaria* seu *ephemerides* : ad **dubium** enim : *An scienter legentes ephemerides propugnantes hæresim incurrant excommunicationem... S. P. speciali modo reservatam?* **resp.** S. Off. (21 april. 1880) : *Negative* (N. R. T. XX, 254) Idque probabiliter dicendum est, etiamsi in unum tomum postea ligentur quia deficere videtur *unitas* pro libro requisita. Contrarium tamen foret dicendum, si colligerentur diaria in quibus liber aliquis per partes (en *feuilletons*) fuisset publicatus, quo casu folia sic collecta et unitatem haberent et verum librum constituerent. — Nec comprehenduntur impressa vulgo dicta *brochures*, qualia sunt : *epistolæ, conciones, theses, eligiæ* et similia, nisi sint pars libri sub hac censura prohibiti : quia prohibito libro, quælibet libri pars prohibetur, aut nisi ad libri molem pertingant. *Fasciculi* tamen scriptorum periodicorum in unum religati libris æquiparantur. Ad **dubium** enim : *Utrum scienter legentes publicationes periodicas in fasciculos ligatas habentes auctorem hæreticum et hæresim propugnantes excommunicationem incurrant de qua in Bulla* Apost-Sedis...? **resp.** S. Off. (13 jan. 1892) : *Affirmative* (N. R. T. XXIV. 170).

Dicitur 8°) **Apostatatarum vel hæreticorum** i. e. illorum

qui a fide Christiana per baptismum suscepta totaliter recesserunt vel baptizati dogma aliquod catholicum voluntarie ac pertinaciter rejiciunt. Non requiritur quidem ut sint juridice ut tales damnati, sed sufficit quod a legente ut tales certo sciantur, ut adeo hac censura attingantur libri etiam anonymi, si ex ipsamet doctrina quam exhibent et pertinacia in eam defendendo, indubie probatur illorum auctores esse apostatas aut hæreticos. — Dicitur 9°) **dummodo hæresim propugnent,** i. e. data opera et pro viribus hæresis patrocinium suscipiant, adeoque non obiter, non paucis et quasi aliud agentes. — Quod si opus pluribus constet voluminibus, quorum unum hæresim propugnet, tunc, si inter se *formaliter* sint distincta, ita ut unum ab altero sit independens et velut opus ex se completum videatur, excommunicatio non incurritur legendo, retinendo, etc. volumen quod hæresim non propugnat; secus vero dicendum, si inter se *materialiter* tantum sint distincta, ita ut unum ab altero dependeat. — Nec excommunicatio incurritur, si ex libro abrasæ seu detractæ fuerint paginæ in quibus hæresis propugnatur. — Dicitur 10°) **Aut libros cujusvis auctoris,** etc. Unde parum refert a quolibet fuerit conscriptus, quidve contineat, dummodo prohibitus fuerit : — A) per **Litteras Apostolicas,** et quidem — B) **nominatim.** Porro *Litteræ Apostolicæ* nuncupantur quæ prodeunt sub R. P. nomine, sive in forma *Bullæ*, sive in forma *Brevis*, sive *Encyclicæ*, sive sub quacumque alia forma, dummodo ipsius nomine datæ fuerint. Unde non sufficit prohibitio facta per decreta SS. Congregationum, quia, esto prodeant Pontificis auctoritate, non tamen inscribuntur ejus nomine, neque in stylo curiæ appellantur *Litteræ Apostolicæ*. — Verbum autem *nominatim* postulat, ut libri per suos proprios titulos exprimantur, et ideo libri qui per Litteras Apostolicas modo tantum generali damnantur, etiam auctore citato, v. g. sub hac formula : *damnamus omnes libros auctoris N.*, non sunt *nominatim* prohibiti. — Quod vero libros attinet ante Const. *Apost. Sedis* per *Litteras Apostolicas* et *nominatim* prohibitos, illi tantum censuram inducunt qui sub pœna excommunicationis R. P. reservatæ fuerint prohibiti : secus nedum per Const. limitarentur censuræ reservatæ, ut potius numero augerentur.

Dicitur 11°) **nisi in utroque casu excusentur ob parvitatem materiæ.** Hinc excommunicationem non incurris : — A) si *parum* **legas.** *Parum* autem alii dicunt esse unum aut alterum versiculum; alii non multas lineas; alii decem lineas; alii unam paginam et aliquid plus; alii unam paginam libri in folio impressi; sed potius cum Sporer habenda est ratio finis præcepti, adeoque attendendum est ad morale periculum subversionis ex materia lecta, quod subinde etiam in paucis lineis reperitur, subinde neque in aliquot paginis. Unde quoque scribit S. Alph. (VII, 284) : « Si aperiendo librum hæreticum incidas in doctrinam quæ directe est contra fidem, poteris excommunicationem incurrere, etiam si legas paucas lineas, quia in ipsis potest esse periculum perversionis; secus si liber esset de materia indifferenti : tunc enim legendo etiam paginam, excusaris

48 « Qui sine Ordinarii approbatione SS. Scripturarum libros vel earumdem adnotationes vel commentarios imprimunt aut imprimi faciunt, incidunt ipso facto in excommunicationem nemini reservatam 1. »

a mortali, si nullum ibi legas errorem. » — Neque incurris B) si *parum* **retineas**, sive respectu *quantitatis* retentæ, puta, ut dicunt communiter DD., si retineas unum, duo vel tria folia : quia minus periculum est retinere, quam legere; sive respectu *temporis*, ut si regulariter loquendo, tantum retineas per unum aut alterum diem, et si, juxta probabilem sententiam (N. R. T. II, 655), *antea habueris voluntatem diu retinendi*, quia non habetur peccatum exterius consummatum per actum graviter malum. Dico : *regulariter loquendo:* quia diuturnior mora a gravi excusari potest, si fiat animo, *prima occasione*, tradendi librum superiori aut habenti facultatem, aut si retinens exspectet pro seipso legendi veniam, dummodo, ait P. Piat, in suo *Comm.* in Const. *Apost. Sedis*, diutius exspectanda non sit. Inter *retinentes* communiter recensentur librorum ligatores. Plures tamen auctores eos excusant a culpa saltem gravi et consequenter a pœna excommunicationis, dum libros compingunt pro habente facultatem, imo et pro non habente, si accesserit ratio damni. Contra non videtur retinere qui mere est *custos* bibliothecæ in qua libri prohibiti continentur, dummodo eos a bibliotheca non removeat et in propria domo vel cubiculo non asseveret (P. Piat. *l. c.*). — Neque incurris C) si *parum* **imprimas**. Porro de *quantitate* materiæ quoad *impressionem*, juxta communem DD. sententiam, judicandum est, non quidem sicut pro *retentione*, sed sicut *pro lectione*; — adeoque secundum principium supra allatum ex Sporer et a S. Lig. (*l. c.*) adoptatum, quantitas in impressione attendenda est, non secundum se, sed secundum finem prohibitionis. N. R. T. (II. 655). — Verum D) quod *defendentes* attinet, hi vix excusari poterunt ratione *parvitatis* materiæ; nec ad incurrendam censuram necesse est ut effectus defensionis fuerit obtentus, cum ipsa defensione actus censeatur consummatus.

1. Excommunicatio hæc, in qua, ut supra (pag. 461) monuimus, limitata fuit pœna inflicta a Trid., clarioribus, quam in Const. *Apost. Sedis*, verbis exprimitur. Dicitur 1°) **Sine Ordinarii approbatione**; sufficit autem approbatio *cujuslibet* Ordinarii, sive in scriptis, sive saltem oretenus accepta. Regulares autem, si hujusmodi libros in lucem edant vel edi curent, quin facultatem a *Prælato*, cui subjacent, obtinuerint, peccant quidem, uti violatores præcitati art. 36. sed excommunicationem non incurrunt, si licentiam Ordinarii habuerint. — Dicitur 2°) **imprimunt**; quæ verba, juxta dicta in adnotationibus ad art. 47, non eodem modo ab omnibus intelliguntur. Juxta communiorem sententiam hoc vocabulo veniunt non tantum typographiæ dominus seu impressor vel ipsius personam agens, sed etiam secundarii opifices qui *proxime* ad impressionem concurrunt. Verba

49. « Qui vero cetera transgressi fuerint, quæ his Decretis Generalibus præcipiuntur, pro diversa reatus gravitate serio ab Episcopo moneantur ; et si opportunum videbitur, canonicis etiam pœnis coerceantur [1]. »

Tandem sequuntur *clausulae* quibus efficaciter munitur præsens et nunquam satis laudanda Const. *Officiorum ac munerum, quam* Leo PP. XIII edidit.

enim legislatoris *qui imprimunt* generalia sunt et sensu proprio non minus comprehendunt operarios qui revera impressionem faciunt quam dominos quorum cura fit impressio. — Non tamen improbabilem arbitramur sententiam aliorum existimantium verba illa restringenda esse ad illos qui *suis nomine et typis* librum in lucem edunt, cum ipsis, non vero secundariis operariis, onus incumbat libros præviæ censuræ subjiciendi. — Dicitur 3°) **aut imprimi faciunt**; quibus verbis indicantur illi quorum cura vel jussu, sive sit editor, sive sit auctor, librum typis cudendum mandatur. Unde probabiliter non comprehenditur qui *simpliciter* dat vel vendit manuscriptum, nihil de impressione jubens vel curans. Dico : *simpliciter;* quia aliud foret dicendum, si manuscriptum venderetur *sub conditione ut imprimatur*, cum in eo casu auctor tanquam causa moralis, et quidem principalis, ad libri impressionem concurreret. — Porro ad quæstionem : utrum *legi* ac *retineri* possint libri SS. Scripturarum, vel earumdem adnotationes seu commentarii, qui *sine approbatione* imprimuntur ? DD. diversimodo respondent. Plerique *negant* cum Planchard (R. T. F. II, 234) : *Suivant le principe communément adopté, la défense de lire, de garder, de vendre ces livres subsiste.* Nihilominus existimat Van Coillie (pag. 104) prohibitionem legendi retinendique libros SS. Scripturarum non exsistere pro illis libris qui nec ratione sui (art. 5, 6 et 8) nec ob solum approbationis defectum (art. 7), hisce generalibus Decretis prohibentur.

1. In hoc ultimo (art. 49) adseritur Episcopo **jus** monendi transgressores Decretorum generalium eosque canonicis etiam coercendi **pœnis**. — Quod vero reatus *gravitatem* attinet, principium est : præcepta atque prohibitiones, in hisce Decretis generalibus contenta, *per se* obligare *sub gravi*, quibus proinde *catholici homines toto orbe religiose pareant.*

FINIS

VIVAT COR JESU SACRATISSIMUM

PER INFINITA SAECULA SAECULORUM

AMEN !

INDEX SYNOPTICUS

EXHIBENS SERIEM TRACTATUUM ET QUAESTIONUM

DE MATRIMONIO

PRAEAMBULUM 1

PARS PRIMA

DE SPONSALIBUS ET BANNORUM PROCLAMATIONIBUS

CAP. 1. De quidditate et divisione sponsalium.

Q. 1. *Undenam* 1°) est, et 2°) *quotupliciter* sumitur VOX SPONSALIA ? 2
Q. 2. *Quare* matrimonio SPONSALIA solent *præmitti* ? 3
Q. 3. *Quomodo* SPONSALIA de futuro *definiuntur*? 3
Q. 4. *Quænam* requiruntur *conditiones* ad vera SPONSALIA? . . 4
Q. 5. *An* valent SPONSALIA ex *metu* inita ? 8
Q. 6. Valentne SPONSALIA initia *invitis* vel *inconsultis parentibus*? 9
Q. 7. In quibus sponsalia *de futuro* DIFFERUNT a sponsalibus *de præsenti* ? 9
Q. 8. *Quomodo* DIVIDUNTUR sponsalia *de futuro* ? 10

CAP. 2. De adjunctis sponsalium, ubi de juramento, conditione apposita, pœna aut arrha addita et copula superveniente.

Q. 9. *Quid* facit JURAMENTUM adjectum? 13
Q. 10. *Quid* facit CONDITIO sponsalibus adjecta? 13
Q. 11. *Quid* dicendum de PŒNA sponsalibus adjecta ? 16
Q. 12. *Quid* 1°) est ARRHA ; 2°) *quomodo* DIFFERT tum a *pœna*, tum a *sponsalitia largitate* seu *jocalibus* ; 3°) *quid* JURIS est circa *arrhas* et *jocalia* ? 17
Q. 13. *Quid* facit COPULA sponsalibus superveniens? 18

CAP. 3. De effectibus sponsalium.

Q. 14. *Quinam* sunt EFFECTUS sponsalium ? 19

CAP. 4. De sponsalium dissolutione.

Q. 15. *An* et *quales* sunt CAUSÆ ex quibus sponsalia *dissolvi* possunt? 21

Q. 16. *Quomodo* sponsalia solvuntur per MUTUUM CONSENSUM? . 21
Q. 17. *Quomodo* sponsalia dissolvuntur per IMPEDIMENTUM SUPERVENIENS ? 22
Q. 18. *Quid* facit circa sponsalia CRIMEN *alterius grave*? . . . 23
Q. 19. *Quid* facit circa sponsalia MUTATIO *notabilis superveniens* aut *innotescens*?. 24
Q. 20. *An* laborans *defectu gravi occulto* in bonis sive corporis, sive animi, sive fortunæ, ob quam causam alter forte nollet contrahere tenetur illum *manifestare* ante sponsalia, vel iis jam contractis ante matrimonium? 25
Q. 21. *Quomodo* dissolvuntur sponsalia per ELECTIONEM *status perfectioris*? 26
Q. 22. *Quandonam* sponsalia solvuntur : 1°) per DISCESSUM; vel 2°) per MORAM unius e sponsis?. 28
Q. 23. *An* et *quomodo* sponsalia solvuntur per DISSENSUM PARENTUM?. 29

CAP. 5. De bannorum proclamationibus.

Q. 24. *Quid* 1°) sunt BANNA; 2°) in *quem* FINEM instituta; et 3°) *qualis* eorum NECESSITAS? 29
Q. 25. *Quid* statuit TRID. circa BANNORUM *circumstantias*? . . 30
Q. 26. *Quoties* fieri debent BANNA ?. 31
Q. 27. *An* 1°) BANNA aliquando sunt *repetenda*; et 2°) an, facta ultima proclamatione, licet *eadem die* nuptias celebrare?. 32
Q. 28. *Quo tempore* BANNA sunt facienda?. 33
Q. 29. *Ubinam* BANNA fieri debent ? 33
Q. 30 A *quonam* BANNA sunt facienda? 34

CAP. 6. De bannorum dispensatione.

Q. 31. *Quis* 1°) potest *dispensare* in BANNIS; 2°) *quæ* sunt CAUSÆ dispensandi; et 3°) *quænam* OBSERVANDA, *antequam* dispensatio *concedatur* ? 35

CAP. 7. De obligatione manifestandi impedimenta deque agendi ratione parochi detecto impedimento.

Q. 32. *Quinam tenentur* IMPEDIMENTA *revelare*? 37
Q. 33. *Quid* PAROCHUS agere debet *cognito impedimento*? . . . 39

CAP. 8. De officio parochi circa nupturientes.

Q. 34. *Quodnam* est OFFICIUM parochi circa *nupturientes*?. . . 40

PARS SECUNDA

DE MATRIMONIO NATURALI ET SACRAMENTALI

CAP. 1. De quidditate matrimonii.

Q. 35. 1°) *undenam* est nomen MATRIMONII; et 2°) *quomodo* adhuc vocatur?. 42
Q. 36. *Quotuplici* sub *respectu* spectari potest matrimonium? . 42

Q. 37. *Quomodo* definiri potest matrim. *naturale*? 44
Q. 38. *Quomodo* definiri potest matrim. *sacramentale*? 44

CAP. 2. De essentia matrimonii. Ubi de consensu et conditionibus consensui appositis.

Q. 39. In *quo* sita est *essentia* matrimonii? 46
Q. 40. *Qualis* debet esse mutuus ille *consensus* matrimonialis? 47
Q. 41. An *valet* matrimonium, si contrahatur inter absentes per *procuratorem*, aut etiam per *scripturam*? 47
Q. 42. *Quid* facit CONDITIO adjecta *consensui* matrimoniali? . . 48

CAP. 3. De bonis matrimonii.

Q. 43. *Quot* 1°) sunt BONA matrimonii; et 2°) *utrum* ad ejus SUBSTANTIAM adeoque *validitatem* pertinent? 48
Q. 44. An *valet* matrimonium initum sub CONDITIONE : aut *vitandi generationem*; aut postea *adulterandi*; aut *solvendi* matrimonium? 50
Q. 45. *An* SUBSTANTIÆ matrimonii ac proinde illius VALORI *obstat* conditio, in pactum deducta, *servandi perpetuam castitatem et debitum non petendi*? 52
Q. 46. *An* repugnat *bono prolis* SUBSTANTIALI stipulatio *de abjicienda prole*? 53
Q. 47. An repugnat bono prolis SUBSTANTIALI stipulatio de prole *educanda in infidelitate aut in haeresi*? 53

CAP. 4. De fine cur matrimonium institutum fuit, deque ejus honestate, præcepto et effectibus.

Q. 48. In quem *finem* institutum est matrimonium? 54
Q. 49. *An* 1°) matrimonium est *honestum*; an 2°) *virginitati* aut *cœlibatui* præferendum; an 3°) est *de praecepto*? 55
Q. 50. *Quinam* sunt EFFECTUS matrimonii? 56

CAP. 5. De fine proponendo in matrimonio.

Q. 51. *Qui* sunt FINES proponendi in matrimonio, ut *valide* et *licite* quis contrahat? 56

CAP. 6. De variis matrimonii divisionibus. Ubi de matrimonio naturali et sacramentali; legitimo, rato et consummato; vero, putativo et præsumpto; conscientiæ seu secreto et morganatico.

Q. 52. *Quænam* sunt matrimonii DIVISIONES? 59

CAP. 7. De veritate sacramenti matrimonii deque tempore institutionis hujus sacramenti.

Q. 53. *An* matrimonium est SACRAMENTUM? 62
Q. 54. *Quandonam* Christus INSTITUIT istud sacramentum? . . 63

CAP. 8. De materia, forma et ministro sacramenti matrimonii.

Q. 55. *Quæ* sunt MATERIA et FORMA sacramenti matrimonii? . 64
Q. 56. *Quis* est MINISTER sacramenti matrimonii? 64
Q. 57. *Quæ* sunt CONSECTARIA ex doctrina de *ministro* sacramenti matrimonii? 66

CAP. 9. De requisitis in subjecto ad valide ac licite suscipiendum sacramentum matrimonii.

Q. 58. *Quænam* requiruntur ad *valide* suscipiendum SACRAMENTUM matrimonii? 67
Q. 59. *An* 1°) matrimonium, quod *fidelis* ex Papæ dispensatione contrahit cum *infideli*, est sacramentum ex parte fidelis; et *an* 2°) matrimonium, quod *inter infideles* contractum fuerit, accedente *baptismo*, evadit sacramentum? 67
Q. 60. *Quænam* requiruntur ad *licitam* susceptionem SACRAMENTI matrimonii? 69
Q. 61. *An* STATUS *gratiæ*, requisitus ad licitam susceptionem, debet esse obtentus per *confessionem*? 70
Q. 62. *An* PAROCHUS ad sacramentum matrimonii admittere potest *indignos*, i. e. quos novit esse in statu peccati *mortalis*, immunes tamen a quolibet impedimento quod matrimonium vel dirimat vel impediat? 70

CAP. 10. De proprietatibus matrimonii.

ART. I. De matrimonii unitate.

Q. 63. *Quae* 1°) sunt PROPRIETATES matrimonii; 2°) in *quo* sita est ejus UNITAS; et 3°) *quænam* UNITATI *opponuntur*? 73
Q. 64. *Quid* dicendum de BIVIRATO seu POLYANDRIA *simultanea*? 73
Q. 65. *Quid* dicendum de POLYGAMIA *simultanea*? 74
Q. 66. *Quid* dicendum de *secundis* et etiam *ulterioribus nuptiis*? 75

ART. II. De firmitate matrimonii.

Q. 67. In *quo* 1°) consistit *firmitas* matrimonii quoad VINCULUM; 2°) *quo* JURE hæc indissolubilitas matrimonio competit; et 3°) *quinam* eidem ADVERSANTUR? 76
Q. 68. *Quid* circa *indissolubilitatem* VINCULI matrimonialis de *fide catholica* tenendum est? 78
Q. 69. *An* dantur *casus*, tam in *Veteri* quam in *Nova* lege, in quibus, per *potestatem divinitus concessam*, nuptiale vinculum *dissolvi* possit? 79
Q. 70. *Quodnam* matrimonium dissolvi potest *per* DISPENSATIONEM *pontificiam*? 80

Q. 71. 1°) *Quodnam* matrimonium dissolvi potest per PROFESSIONEM SOLEMNEM ; et 2°) *quo* JURE dissolvitur ? 86
Q. 72. *Quid* est *casus* APOSTOLI ? 82
Q. 73. *An* datur locus *casui* APOSTOLI : 1°) Si infidelis *nolit converti*, sed tamen consentiat pacifice cohabitare ; 2°) Si quis ex infidelitate ad communionem Christianam *a catholica tamen Ecclesia sejunctam*, per baptismum se recipiat ; 3°) Si *fidelis*, ex dispensatione Ecclesiæ in impedimento disparitatis cultus, nuptias ineat *cum infideli*, casu quo infidelis renuat conjugi fideli pacifice cohabitare ? 86
Q. 74. *An*, et *quæ* sunt CAUSÆ ob quas conjuges a se invicem *separari* possint, manente tamen *vinculo* conjugali ? 87
Q. 75. *Quomodo* conjuges a se invicem *separari* possunt ex MUTUO CONSENSU ? 88
Q. 76. *An*, MARITO *domicilium mutante*, UXOR eum *sequi* tenetur ?
Q. 77. *Quo* JURE licet separatio seu divortium improprie dictum ob *grave animæ vel corporis periculum* ? 89
Q. 78. *Quo* JURE 1°) licet divortium *ob adulterium alterutrius* ; 2°) *quid* nomine ADULTERII *hoc loco* intelligitur ; et 3°) *quale* esse debet, ut sit CAUSA separationis ? 89
Q. 79. *An* aliquando pars INNOCENS partem *adulteram* dimittere *tenetur* ? 91
Q. 80. *Qua* AUCTORITATE fieri potest divortium : 1°) a *thoro* ; 2°) ab *habitatione* ? 92
Q. 81. *An* 1°) facta separatione, potest INNOCENS compartem cogere, *ut ad se redeat* ; et *an* 2°) INNOCENS iterum recipere tenetur *adulterum emendatum*, aut dimissum *ex alia causa*, ea cessante ? 92
Q. 82. 1°) *Quotuplex* a jure CIVILI permittitur conjugum *separatio* ; 2°) *quasnam* ob CAUSAS ; et 3°) de *qua* AUCTORITATE ? . . . 92
Q. 83. *An* aliquando LICET confugere ad auctoritatem *civilem* qua *divortium a vinculo civili* conceditur ? 93

CAP. 11. De ritibus servandis in celebratione et benedictione nuptiarum.

Q. 84. *Quinam* sunt RITUS servandi in *celebratione* matrimonii ? 98
Q. 85. *Quid* 1°) est BENEDICTIO NUPTIARUM ; 2°) *an* cadit *sub præcepto* ; 3°) *an* nuptiis OMNIBUS est *conferenda* ; 4°) *ubinam* fieri debet ? 100

PARS TERTIA

DE IMPEDIMENTIS, DISPENSATIONIBUS ET MATRIMONII REVALIDATIONE

SECTIO PRIMA

De impedimentis impedientibus et potestate dispensandi in iis.

CAP. 1. De quidditate et numero impedimentorum impedientium.

Q. 86. *Quid* 1°) et 2°) *quot* sunt impedimenta IMPEDIENTIA ? . . 103
Q. 87. *Quid* est ECCLESIÆ VETITUM ? 103
Q. 88. *Quo jure* matrimonia MIXTA sint *illicita* ; 2°) *quis* in illis

potest *dispensare* ; 3°) ob *quas* CAUSAS ; et 4°) sub *quibus* CONDITIONIBUS ? 104
Q. 89. *Quomodo* agendum circa matrimonia *mixta* : tum 1°) *ineunda*, tum 2°) jam *inita* ? 107
Q. 90. *Quid* sunt impedimenta IMPEDIENTIA vocata : 1°) *tempus* ; 2°) *sponsalia* ; 3°) *votum* ? 109
Q. 91. *Quid* dicendum de illo qui nupsit, absque dispensatione, post VOTUM SIMPLEX : vel 1°) *castitatis* ; vel 2°) *non nubendi* ; vel 3°) *ingrediendi religionem* ; vel 4°) *suscipiendi Ordines SS* ? 110

CAP. 2. De potestate dispensandi in impedimentis impedientibus.

Q. 92. *Quinam* DISPENSARE valent in impedimentis *impedientibus* ? 112

SECTIO SECUNDA

De impedimentis dirimentibus.

CAP. 1. De auctoritate statuendi impedimenta dirimentia.

Q. 93. 1°) *An* ECCLESIA habet *potestatem* statuendi impedimenta *dirimentia* ; 2°) *quo* JURE ; 3°) *an* EXCLUSIVE ; et 4°) *quinam* intelliguntur nomine ECCLESIÆ ? 115

CAP. 3. De quidditate, numero, speciebus et obligatione impedimentorum dirimentium.

Q. 94. *Quid* 1°) et 2°) *quot* et 3°) *quæ* sunt imp. DIRIMENTIA ? 120
Q. 95. Imp. *dirimentia* 1°) *quo* JURE sunt introducta ; 2°) *quosnam* obligant ; 3°) an urgent, etsi *invincibiliter ignorata* ; et 4°) an, si sint juris *ecclesiastici*, cessant ob *necessitatem* ? 121
Q. 96. *An* licet CONTRAHERE matrimonium cum impedimento *dubio* seu *probabili* ? 125
Q. 97. *An* licet conjugibus UTI matrimonio, si post nuptias oriatur *dubium* de impedimento ? 126
Q. 98. *An* VALEAT matrim. contractum cum impedimento *putato, non existente* ? 126
Q. 99. *Qualiter* 1°) PECCAT celebrans matrimonium cum impedimento *dirimente* ; et 2°) *an* INCIDIT in aliquam *pœnam* ? . 127
Q. 100. *An* 1°) CONSUMMANS matrimonium *nulliter* celebratum, præter peccatum contra castitatem, committit *speciale peccatum* ; et 2°) *an* INCIDIT in aliquam *pœnam* ? 127

CAP. 3. De impedimentis : erroris, conditionis et voti.

Q. 101. *Quid* 1°) est impedimentum ERRORIS ; et 2°) *quo* JURE matrimonium dirimit ? 128
Q. 102. *Quid* 1°) est impedimentum CONDITIONIS, et 2°) *quo* JURE est institutum ? 132
Q. 103. *Quale* VOTUM 1°) est impedimentum dirimens et 2°) *quo* JURE ? 134

CAP. 3. De impedimento cognationis.

Q. 104. *Quid* 1°) et 2°) *quotuplex* est COGNATIO matrimonium dirimens ? 135

ART. I. De cognatione carnali seu consanguinitate.

Q. 105. *Quid* est CONSANGUINITAS ? 136
Q. 106. *Quænam* in CONSANGUINITATE sunt distinguenda ? . . . 137
Q. 107. *Quæ* sunt *regulæ* pro computandis *gradibus* CONSANGUINITATIS ? 138
Q. 108. *An* ubi petenda est dispensatio in gradu *inæquali*, sive CONSANGUINITATIS, SIVE AFFINITATIS, *uterque* gradus exprimi debet ? 139
Q. 109. *An* 1°) dari potest *multiplex* CONSANGUINITAS, et 2°) *an* hæc circumstantia *debet exprimi* in libello supplici ? . . . 140
Q. 110. *Quæ* sunt MOTIVA impedimenti dirimentis *consanguinitatis* ? 141
Q. 111. *Quo* JURE et in *quibus* GRADIBUS consanguinitas dirimit matrimonium ? 141

ART. II. De cognatione spirituali.

Q. 112. *Quid* 1°) est *cognatio* SPIRITUALIS ; 2°) *undenam* sic dicta 3°) *quo* JURE est introducta ; et 4°) inter *quas* PERSONAS matrimonium dirimit ? 143
Q. 113. *Quaenam* requiruntur ad *valide* cognationem SPIRITUALEM contrahendam, sive ex *baptismo*, sive ex *confirmatione* ? . . 144
Q. 114. *An* 1°) dari potest *multiplex* cognatio SPIRITUALIS et 2°) *an* debet *exprimi* in libello supplici ? 145
Q. 115. *Quid* dicendum de cognatione SPIRITUALI, quæ contracto matrimonio *supervenit* ? 146

ART. III. De cognatione legali.

Q. 116. *Quid* 1°) est cognatio LEGALIS ; 2°) *quare* sic vocatur ; 3°) ex *quanam* adoptione oritur ; et 4°) inter *quas* PERSONAS matrimonium dirimit ? 147

CAP. 4. De impedimento criminis.

Q. 117. *Quid* 1°) est impedimentum CRIMINIS ; 2°) *quo* MOTIVO est introductum ; et 3°) *an* incurritur, si ab utroque contrahentium *ignoretur* ? 150
Q. 118. *Quale* 1°) debet esse ADULTERIUM, ubi agitur de impedimento *criminis*, et 2°) *quandonam* illud impedimentum ex *solo adulterio* oritur ? 151
Q. 119. *Quandonam* impedimentum CRIMINIS oritur *ex solo conjugicidio* ? 153
Q. 120. *Qandonam* imp. CRIMINIS oritur ex *adulterio et conjugicidio simul* ? 154
Q. 121. *An* imp. CRIMINIS aliquando *multiplicatur* ? 154
Q. 122. *An* imp. CRIMINIS locum habet inter *infideles* ? 155

CAP. 5. De impedimentis quæ vocantur : cultus disparitas, vis· ordo, ligamen, honestas.

Q. 123. *Quid* 1°) est imp. CULTUS DISPARITATIS ; 2°) *quo* JURE matrimonium dirimit ; et 3°) *quæ* sunt CONDITIONES, quas S. Sedes dispensando exigit ? 154
Q. 124 *Quid* 1°) est impedimentum VIS seu METUS ; 2°) *quæ* CONDITIONES requiruntur ad illud incurrrendum ; 3°) *quo* JURE matrimonium dirimit ; et 4°) *an* metum INJUSTE incutiens incidit in aliquam *pœnam* ? 158
Q. 125. *Quid* 1°) est imp. ORDINIS ; 2°) *quo* JURE dirimit matrimonium ; 3°) a *quo* TEMPORE ; et 4°) sub *qua* PŒNA ? 160
Q. 126. *Quid* 1°) est imp. LIGAMINIS ; 2°) *quo* JURE dirimit ; et 3°) *quomodo* agendum *in dubio* de MORTE *prioris conjugis* ? . . 161
Q. 127. *Quid* 1°) est imp. PUBLICÆ HONESTATIS ; 2°) QUO *jure* est introductum et *quare* sic vocatur ; 3°) ex *quotuplici capite* oritur et *quousque* se extendit ; 4°) an est *perpetuum* ; 5°) an oritur ex *matrimonio civili* ; 6°) an ligat *infideles* ; 7°) an quandoque *multiplicatur* ? 162

CAP. 6. De impedimentis : Ætatis et Affinitatis.

Q. 128. *Quid* 1°) est imp. ÆTATIS ; et 2°) *quo* JURE dirimit ? . . 165
Q. 129. *Quid* est imp. AFFININATIS ? 166
Q. 130. *An* 1°) in AFFINITATE distinguuntur : *stipes*, *linea* et *gradus* ; et 2°) *quæ* est *regula* ad lineam et gradum *affinitatis* dignoscendum ? 168
Q. 131. Ad *quem gradum* AFFINITAS dirimit matrimonium ?. 169
Q. 132. Ad *quem gradum* se extendit AFFINITAS ex matrimonio *consummato*, sed *invalido* ? 169
Q. 133 *Quo jure* AFFINITAS dirimit matrimonium ? 170
Q. 134. *An* 1°) aliquando AFFINITAS est *multiplex* ; et 2°) *utrum* hæc *multiplicitas* necessario est *exprimenda* in libello supplici ? 171
Q. 135. *Quid* dicendum de AFFINITATE, quæ matrimonio jam contracto *supervenit* ? 172

CAP. 7. De impedimento Clandestinitatis.

Q. 136. *Quid* 1°) est CLANDESTINITAS : 2°) *cur* illud imp. est *introductum* ; 3°) *quosnam* obligat ; et 4°) *an* etiam *hæretici* eo ligantur ? 173
Q. 137. *Quis* PAROCHUS ex TRID. nuptiis assistere debet ? . . 178
Q. 138. *Quid* 1°) est DOMICILIUM et QUASI-DOMICILIUM ; 2°) *quænam* ad utrumque REQUIRUNTUR ; 3°) *quomodo* in foro externo CONSTAT, requisita *adesse* ; 4°) *quandonam* censetur acquisitum DOMICILIUM vel QUASI-DOMICILIUM relate ad matrimonium valide ac licite contrahendum ; 5°) *quomodo* utrumque AMITTITUR ? 181
Q. 139. *Qualis* esse debet PRÆSENTIA : tum *parochi*, tum *testium* ? 185
Q. 140. *An* PŒNAM incurrit conjungens *alterius* parochianos ? 186

CAP. 8. De impedimento impotentiæ.

Q. 141. *Quid* 1°) proprie est IMPOTENTIA conjugalis ; *quotupliciter* distinguitur ; 2°) *qualis* dirimit matrimonium, et *quo jure* ? 187
Q. 142. *Quid* dicendum in casu IMPOTENTIÆ sive 1°) *certæ*, sive 2°) *dubiæ* ? 190
Q. 143. *Quid* dicendum de HERMAPHRODITIS ? 192
Q. 144. *An* ARCTITUDO vasis in muliere potest esse causa *impotentiæ perpetuæ* ? 192
Q. 145. *Quæ* sunt CAUSÆ præcipuæ, ob quas *generatio* non sequitur *per accidens*, et consequenter non adest impedimentum *impotentiæ* ? 193

CAP. 9 De impedimento Raptus.

Q. 146. *Quid* 1°) est imp. RAPTUS ; 2°) *quæ* CONDITIONES requiruntur, ut *raptus* sit ; 3°) *quo* JURE et QUARE hoc imp. est *introductum* 4°) in *quas* PŒNAS incidunt *raptores* ? 194

SECTIO III

DE DISPENSATIONIBUS IN IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBUS

CAP. 1. De potestate dispensandi in imp. dirimentibus

Q. 147. *Quinam* possunt *dispensare* in imp. DIRIMENTIBUS *et quo jure* ? 190

CAP. 2. De causis dispensationum.

Q. 148. *An* 1°) *requiruntur*, et 2°) *quæ* sunt JUSTÆ CAUSAE dispensandi ? 200
Q 149. *Quæ* sunt CAUSAE, quæ vocantur *honestæ* ? 202
Q. 150. *Quæ* sunt CAUSAE, quæ vocantur *famosæ* ? 202
Q. 151. *An* VALET dispensatio si *non subsistant* causæ, quæ ad illam obtinendam fuerunt allegatæ ? 202
Q. 152. *Quandonam* subsistere debet CAUSA, quæ ad dispensationis *validitatem* reputatur *necessaria* ? 203

CAP. 3. De modo dispensationes a R. P. impetrandi.

Q. 153. *Qua* 1°) VIA dispensationes matrimoniales a R. P. impetrantur : 2°) quas dispensationes concedit *S. Pœnitentiaria*, qua vero *Dataria Apostolica* ; 3°) pro *quibusnam* dispensationibus exigitur TAXA solvenda ; 4°) quæ est dispensatio in forma *ordinaria*, quæ vero in forma *pauperum* 5°) *an* valet dispensatio petita in forma *pauperum*, si oratores non sint pauperes ; 6°) *quinam* ad Tribunalia Romana *recurrere* possunt ? 204

CAP. 4. De proponendis in libello supplici seu de Stylo Curiæ Romanæ.

Q. 154. *Quænam* in LIBELLO supplici necessario sunt *exprimenda*, quando petitur dispensatio : in impedimento *publico* ; 2°) in impedimento *occulto* ? 207

CAP. 5. De exsecutione dispensationis pontificiæ.

Q. 155. *Quisnam*, pro *foro externo*, COMMITTI solet pro *exsecutione* dispensationis romanæ ? 210
Q. 156. *An* VERIFICATIO *precum*, quæ in rescripto præscribitur, necessaria est pro *valore* dispensationis ? 211
Q. 157. *Quandonam* 1°) præscribitur SEPARATIO oratorum facienda ; 2°) *in quo* consistit ; 3°) *quanto* TEMPORE durare debet ; et 4°) an sub *pœna* NULLITATIS est ab exsecutore *imponenda* vel ab oratoribus *observanda* ? 212
Q. 158. *Quæ* sunt præcipuæ CLAUSULÆ, quæ in rescriptis S. PŒNIT. apponi solent ? 213
Q. 159. *Quid* agendum, si oratores, conscii impedimenti et complices peccati, *diversos* habent *confessarios* ? 215
Q. 160. *Quid* facto opus, si *post fulminatam* dispensationem super uno imp. dirimente, 1°) *detegatur* et aliud ante eam jam existens ; 2°) *novum* suboriatur ; aut 3°) copula *iteretur* ex qua orta fuit affinitas ? 215

SECTIO IV

DE REVALIDATIONE MATRIMONII

CAP. UNIC. De officio parochi et confessarii in casu matrimonii invalide contracti, deque modo illud revalidandi.

Q. 161. *Quid* agere debet parochus vel confessarius, qui *certo novit* matrimonii alicujus *nullitatem* ? 217
Q. 162. *Quomodo* matrimonium irritum *revalidari* potest ? . . 218
Q. 163. *Quid* 1°) est SANATIO IN RADICE ; 2°) *quomodo* ab ORDINARIA dispensatione differt ; 3°) *quinam* sunt illius EFFECTUS ; 4°) *quisnam* potest dispensare IN RADICE ; et 5°) *quænam* CONDITIONES ad hoc requiruntur ? 219

PARS QUARTA

DE USU ET DEBITO CONJUGALI

CAP. 1. De honestate actus conjugalis.

Q. 164. *An* actus CONJUGALIS est *licitus* et potest esse *meritorius* ? 220
Q. 165. *Quis* 1°) est debitus FINIS ; 2°) *quæ* vero debitæ CIRCUMSTANTIÆ ad actum conjugalem *licite* exercendum ? 221

CAP. 2. De obligatione actus conjugalis.

Q. 166. *Quæ et quanta* est OBLIGATIO debiti conjugalis ? . . . 222
Q. 167. *Quandonam* conjux EXCUSATUR a *reddendo* debitum ? 223
Q. 168. *Quomodo* 1°) se geret uxor cum viro ONANISTA ; et 2°) *qualiter* peccavit, actioni viri *interius* consentiendo, etsi *exterius* repugnantiam ostendat ? 224
Q. 169. *Quale* MEDIUM a confessario insinuari potest iis conjugibus, qui alioquin *onanismo* indulgerent ? 225

CAP. 3. De actibus carnalibus conjugum extra debiti exercitium habitis, ubi de peccatis conjugum.

Q. 170. *Quotupliciter* 1°) distingui possunt ACTUS CARNALES conjugum *extra copulæ exercitium* positi ; et 2°) *quinam* eorum sunt LICITI, *quinam* MORTALES, *quinam* VENIALES tantum ? . . . 225
Q. 171. *An* PECCANT conjuges qui, ad vitandam prolem, copulam non habent nisi solo tempore *ageneseos*, seu quo fœcunditas raro locum habere solet ? 229
Q. 172. Ad *quid* ATTENDERE debet confessarius, dum audit confessiones *conjugum* ? 229

APPENDIX

CAP. UNC. De juris civilis solemniis non omittendis.

Q. 173. An solemnitates *a jure civili* pro matrimonii celebratione præscriptæ sunt omittendæ ? 231
Q. 174. *Quomodo* in his partibus agendum, si quis coram Ecclesia vel 1°) *inire intendat*, vel 2°) *jam contraxerit*, sed, in utroque casu, sive *neglecto actu civili*, sive *cum impedimento civili dirimente* ? 232
Q. 175. *Quomodo* agendum, si quis, *antequam* coram Ecclesia contraxerit, juris civilis solemnia *adimplevisset* cum impedimento *civili dirimente* 233

DE INDULGENTIIS ET JUBILAEO

PRÆAMBULUM 235

PARS PRIMA

DE INDULGENTIIS

CAP. 1. De quidditate indulgentiarum, divisione, utilitate et potestate eas concedendi deque earum publicatione.

Q. 1. *Quid* est INDULGENTIA ? 236
Q. 2. *Quotuplici* ratione distinguitur INDULGENTIA ? 241

Q. 3. *An* INDULGENTIAE sunt *utiles*, daturque in Ecclesia *potestas* eas concedendi ? 244
Q. 4 *Quis* potest *concedere* INDULGENTIAS ? 246
Q. 5. *An* 1° ad indulgentiarum VALOREM requiritur *justa causa* ; et 2°) an *eidem* pietatis *actui* aut *eidem rei*, jam *indulgentiis ditatæ* possu.t a prælatis R. Pontifice inferioribus, *novæ* adnecti indulgentiæ ? 247

CAP. 2. De vivis quibus applicantur indulgentiæ.

Q. 6. *Quinam* VIVENTES sunt *capaces* indulgentiarum ? . . . 252
Q. 7. *Quænam* requiruntur, ut VIVI, indulgentiarum capaces, eas sibi lucrentur, i. e. earum fructum sibi applicare valeant ?. . . . 252
Q. 8. *An* peccatum VENIALE, quoad culpam non remissum, potest esse OBEX ad lucrandam indulgentiam *plenariam* ? 254

CAP. 3. De defunctis quibus applicantur indulgentiæ.

Q 9. *An* 1°) et 2°) *quomodo* indulgentiæ possunt concedi et applicari *defunctis* ; et 3°) *an* ipsis prosunt *infallibiliter* ? . . . 255
Q. 10. *Quænam* CONDITIONES requiruntur, ut indulgentiæ *prosint* animabus *in purgatorio* detentis ? 257
Q. 11. *An* magis est meritorium indulgentias liberas potius *defunctis* quam *sibi* applicare ? 257
Q. 12. *Quid* 1°) est actus charitatis *erga defunctos*, quem vulgo vocant VOTUM HEROICUM ; et 2°) *utrum* a S. SEDE est *commendatus*.. 260

CAP. 4. De operibus injunctis pro indulgentiis lucrandis.

Q. 13. *An* et *quomodo* injuncta opera sunt ADIMPLENDA ad indulgentias *lucrandas* ? 262
Q. 14. *An* ad LUCRANDAM indulgentiam, requiruntur : 1°) opera *alias indebita* ; 2°) *confessio* ? 266
Q. 15. In casibus ubi requiritur CONFESSIO, *quandonam* hæc institui *debet* ? 267
Q. 16. *An*, ad lucrandam indulgentiam *plenariam*, requiritur *communio* ? 268
Q. 17. *An* possumus *eadem die* lucrari *pluries* indulgentiam EAMDEM ? 269
Q. 18. *An* possumus *eadem die* lucrari *plures* indulgentias DIVERSAS
Q. 19. *An* COMMUTATIO *operum*, si concedatur, necessario facienda est *in confessione* ?. 271

CAP. 5. De tempore quo incipiant indulgentiæ lucrandæ deque duratione, cessatione et translatione indulgentiarum.

Q. 20. Quo *tempore* 1°) incipiunt indulgentiæ, et 2°) *quousque* DURAT seu *permanet* earum concessio ? 272
Q. 21. *Quomodo* CESSANT indulgentiæ ? 273
Q. 22. *Quid* dicendum circa TRANSLATIONEM indulgentiarum ? 275

CAP. 6. De quibusdam indulgentiis in specie : Viæ Crucis, Altaris Privilegiati, Coronarum, Scapularium.

ART. 1. De S. Via Crucis.

Q. 23. *Quales* 1°) sunt indulg. adnexæ exercitio **Viæ Crucis** ; et 2°) *quænam* REQUIRUNTUR ad illas lucrandas ?. 276
Q. 24 *Quæ* REQUIRUNTUR ad indulgentias **Viæ Crucis** *privatim* lucrandas cum CRUCIFIXO ? 276
Q. 25 *An* TABULAE vel IMAGINES sunt necessariæ pro **Via Crucis** ? 282
Q. 26. *An* PERBUNT indulgentiæ **Viæ Crucis** : 1°) si cruces stationum *partim* aut *integre* e loco *removeantur ad tempus*, ut denuo eidem loco restituantur ; 2°) si *in minori quantitate* ob vetustatem *renoventur* ; 3°) si *commutentur quoad locum* ; 4°) si vetustis tabulis ad novas *transferantur* ?. 284

ART. 2. de Altari privilegiato.

Q. 27. *Quid* 1°) est indulgentia **Altaris privilegiati** ; 2°) *quotuplex* est *altaris* PRIVILEGIUM, et quænam circa *singula* veniunt *notanda* ? 285
Q. 28. *An* **privilegium Altaris** valet applicari *pluribus* defunctorum animabus in *eadem missa* ? 286
Q. 29 *An* 1°) ad lucrandam indulgentiam **Altaris privilegiati** missa debet esse de REQUIEM. ; et *an* 2°) MISSA pro *uno*, INDULGENTIA vero pro *alio* potest applicari ?. 287

ART. 3. De Coronis et Rosariis.

Q. 30. **Coronæ** et **Rosaria** *an* 1°) PROMISCUE accipienda sunt ; 2°) ex *quanam* MATERIA possunt confici, ut valeant benedici cum applicatione indulgentiarum ; 3°) *quomodo* debent BENEDICI ad applicandas indulgentias ; 4°) *an* UNI coronæ possunt applicari *diversæ* indulgentiæ ?. 289
Q. 31. *Quid* speciatim dicendum de coronis : 1°) **S. Brigittæ** ; 2°) **Crucigerorum ?** 291
Q. 32. *Quid* speciatim notandum circa rosarium **S. Dominici ?** 292

ART. 4. De Scapularibus.

Q. 33. **Scapularia**, ut ipsis adnecti possint indulgentiæ, *cujusnam* debent esse : 1°) MATERIAE ; 2°) FORMAE ?. 293
Q. 34. **Scapul.** quomodo debenta 1°) *gestari* ; 2°) *imponi* ?. . . . 295
Q. 35. *Quousque* se EXTENDIT dat facultas *benedicenodi* et *imponendi* **Scapularia ?** 297
Q. 36. Quæ sunt indulgentiæ et privilegia concessa confratribus **Scapularis** : 1°) B. M. V. *de Monte Carmelo* ; 2°) *Immac. Conceptionis* ? 298

APPENDIX A.

De Gregoriano Tricenario (Trentains pour les défunts), *de Altari S. Gregorii in monte Cœlio et de Altaribus Gregorianis ad instar*, seu per communicationem 301

APPENDIX B.

De Confraternitatibus 303

APPENDIX C.

De tertio Ordine sæculari S. Francisci. 308

PARS SECUNDA

DE JUBILÆO

CAP. 1. De ejus natura, antiquitate, divisione et aliarum indulgentiarum tempore jubilæi suspensione.

Q. 37. *Quid* 1°) est JUBILÆUM ; an 2°) ejus *usus* est antiquissimus ; 3°) *quotuplex* distinguitur ; 4°) an tempore jubilæi *Anni Sancti* aliæ indulgentiæ *suspenduntur* ? 311

CAP. 2. De operibus ad lucrandum jubilæum præmittendis.

Q. 38. *Quænam* 1°) sunt OPERA pro jubilæo lucrando ordinarie præscripta ; an 2°) debent esse *supererogatoria* seu aliunde non debita ; an 3°) *intra tempus* pro jubilæo lucrando præfixum sunt *adimplenda* ? 313
Q. 39. *Quænam* speciatim sunt OBSERVANDA circa : 1°) *confessionem* ; 2°) *communionem* ; 3°) *visitationem ecclesiarum* ; 4°) *preces ad intentionem S. P.*, pro lucrando jubilæo requisitas ? 314
Q. 40. *Quid* speciatim notandum circa : 1°) JEJUNIUM et 2°) ELEEMOSYNAM in ordine ad jubilæum lucrandum ? 318
Q. 41. *Quænam* 1°) ex dictis operibus COMMUTARE ordinarie potest confessarius ; et 2°) *quomodo* hæc COMMUTATIO est facienda ? 320
Q. 42. *An* quis, opera præscripta **pluries** præstando, *pluries* lucrari potest idem jubilæum ? 320

CAP. 3. De privilegiis in jubilæo concedi solitis.

Q. 43. *Quænam* in jubilæo solent concedi PRIVILEGIA ? 322
Q. 44 *Quid* dicendum circa privilegium ELIGENDI CONFESSARIUM ? 322
Q. 45. *Quid* notandum circa privilegium *absolvendi a* RESERVATIS et CENSURIS ? 322
Q. 46. *Quid* notandum circa privilegium *commutandi* **vota ?** 324
Q. 47. *Quid* notandum circa privilegium *dispensandi* **super irregularitate ?** 326

Q. 48. *An* et *quale* est *peccatum* jubilæum concessum **non lucrari ?** 327

DE IRREGULARITATIBUS

PRÆAMBULUM . . . . . 328.

CAP. 1. De irregularitatibus in communi. Ubi de earum quidditate, subjecto, effectibus, divisione et conditionibus ad illas requisitis.

Q. 1. *Quid* est IRREGULARITAS ? 328
Q. 2. *Qui* sunt : 1°) *subjectum* IRREGULARITATIS ; 2°) ejus *effectus* ? 329
Q. 3. *Quotupliciter* distinguitur IRREGULARITAS ? 330
Q. 4. *Quaenam* requiruntur *conditiones* ad IRREGULARITATEM incurrendam ? 331

CAP. 2. De irregularitatibus in specie.

ART. 1. De irregularitatibus ex defectu.

Q. 5. *Quot* et *quales* sunt IRREGULARITATES *ex defectu* ? . . . 332
Q. 6. *Quinam* sunt irregulares *ex defectu* ANIMI ? 332
Q. 7. *Quinam* sunt irregulares *ex defectu* CORPORIS ? 332
Q. 8. *Qui* 1°) sunt irregulares *ex defectu* NATALIUM ; et 2°) *cur* ita est statutum ? 333
Q. 9. *Quinam* sunt illegitimi *ex defectu* : 1°) ÆTATIS ; 2°) LIBERTATIS ? 334
Q. 10. *Quinam* et *cur* sunt irregulares *ex defectu* SACRAMENTI ? 334
Q. 11. *Quinam* 1°) sunt irregulares *ex defectu* LENITATIS ; et 2°) *quæ* est RATIO hujus irregularitatis ? 335
Q. 12. *Quinam* sunt irregulares *ex defectu* FAMÆ ? 336

ART. 2. De irregularitatibus ex delicto.

Q. 13. *Quæ* sunt irregularitates EX DELICTO ? 337
Q. 14. *Quinam* sunt irregulares EX ABUSU SACRAMENTI, seu OB MALAM SUSCEPTIONEM vel ITERATIONEM BAPTISMI ? 337
Q. 15. *Quinam* sunt irregulares EX ABUSU ORDINIS seu 1°) ob ORDINUM USURPATIONEM ; 2°) ob ILLICITAM SUSCEPTIONEM ? 338
Q. 16. *Quinam* sunt irregulares EX VIOLATIONE CENSURÆ ? . . 340
Q. 17. *Quinam* sunt irregulares *ex delicto* INFAMANTE ? . . . 340
Q. 18. *Quinam* sunt irregulares *ex delicto* : 1°) HOMICIDII ; 2°) MUTILATIONIS ? 341
Q. 19. *An* incurritur irregularitas in dubio *facti* de homicidio vel mutilatione ? 344

CAP. 3. De irregularitatis cessatione.

Q. 20. *Quibus* MODIS *cessat* seu *tollitur* irregularitas ? 344

Q. 21. *Quis* potest DISPENSARE super irregularitatibus ? 345
Q. 22. *Quænam* sunt observanda circa MODUM *postulandi* et *exsequendi* dispensationem super irregularitatibus ? 346

DE PŒNIS CANONICIS

PRÆAMBULUM 348
Q. 1. *Quid*, 1°) et 2°) *quotuplex* est PŒNA *canonica* ? 349

PARS PRIMA

DE PŒNIS VINDICATIVIS

CAP. UNIC. De depositione et degradatione. Ubi de cessatione a divinis.

Q. 2. *Quid* est DEPOSITIO ? 349
Q. 3. *Quid* 1°) et 2°) *quotuplex* est DEGRADATIO ; 3°) *a quo* fieri debet ? 350
Q 4. *Quid* 1°) est CESSATIO A DIVINIS, et 2°) *quinam* sunt ejus EFFECTUS ? 351

PARS SECUNDA

DE PŒNIS MEDICINALIBUS SEU CENSURIS

SECTIO PRIMA

DE CENSURIS IN GENERE.

CAP. I. De quidditate et divisione censurarum.

Q. 5. *Quid* est CENSURA ? 352
Q. 6. *Quomodo* CENSURA *dividitur* ? 354
Q. 7. *Quæ* est 1°) censura A JURE : *quæ* vero 2°) AB HOMINE ; 3° *quomodo* inter se DIFFERUNT ? 354
Q. 8. *Quæ* 1°) est censura LATAE ; *quæ* vero 2°) FERENDAE sententiæ ; et 3°) *quomodo* una ab altera DISCERNITUR ? 356

CAP. 2. De potestate ferendi censuras. Ubi et de forma essentialiter servanda et monitionibus præmittendis.

Q. 9. *An* 1°) in Ecclesia datur POTESTAS *ferendi* censuras ; 2°) *quotupliciter* hæc DISTINGUITUR ; et *quænam* 3°) requiruntur, ut VALIDE exerceatur ? 356
Q. 10. *An* EPISCOPUS potest ferre censuram, si sit *extra* diœcesim ? 359
Q. 11. *Qualis* forma ESSENTIALITER requiritur in ferendis censuris ? 360
Q. 12. *Quandonam* requiritur ADMONITIO *canonica* ? 360
Q. 13. *Quomodo* admonitio CANONICA fieri debet ? 361

CAP. 3. De subjecto censuræ.

Q. 14. *Quisnam* est SUBJECTUM censurarum ? 36
Q. 15. *An* subditus, EXTRA SUAM DIŒCESIM EXISTENS, ligatur censuris *proprii sui episcopi* ? 362
Q. 16. *An* PEREGRINI ligantur censuris *locorum* per quæ transeunt sine animo ibi manendi ? 362
Q. 17. *An* episcopi possunt ferre censuras in *regulares exemptos* ? 363
Q. 18. *An* PRAELATI *regulares* possunt ferre censuram in suos subditos, *in quocumque loco existant* ? 364
Q. 19. *An* censuræ *subjectum* potest esse INTEGRA COMMUNITAS ? 365
Q. 20. *Quomodo* se gerere debet DUBITANS circa censuram ? . 365
Q. 21. *An* a is potest *pluribus* censuris SIMUL innodari ? . . . 366

CAP. 4. De materia censurarum.

Q. 22. *Quodnam peccatum* est MATERIA censuræ ? 366
Q. 23. *An* po st quis LIGARI censura ob peccatum *alienum* ? 367

CAP. 5 De causis excusantibus ab incurrendis censuris.

Q. 24. *Quænam* sunt CAUSÆ *excusantes* a censura ? 368

CAP. 6. De absolutione censurarum.

Q. 25. *Quomodo* TOLLUNTUR censuræ ? 369
Q. 26. *Quinam* a CENSURIS *absolvere* possunt ? 370
Q. 27. *Quid* requiritur in absolutione CENSURARUM : 1°) ex part- *absolventis* ; 2°) ex parte *absolvendi* ; 3°) ex parte *formæ* absolue tionis ? 373

SECTIO SECUNDA

CAP. I. De excommunicatione.

ART. I. De natura excommunicationis.

Q. 28. *Quid* est EXCOMMUNICATIO ? 375
Q. 29. *Quid* 1°) est excommunicatio MINOR ; 2°) ob quam causam olim incurrebatur ; 3°) an adhuc *existit* ? 376
Q. 30. *Quotupliciter* 1°) excommunicati *distinguuntur* ; 2°) quinam ex illis hodie sunt *vitandi* ? 377

ART. II. De effectibus excommunicationis.

Q. 31. *Quotupliciter* effectus excommunicationis distinguuntur ? 379
Q. 32. *Quid* dicendum de 1°) effectu excom. seu de privatione 1°) *activa* et 2°) *passiva sacramentorum* ? 379
Q. 33. *An* et *qualiter* peccat et *in pœnam* incidit, qui 1°) RECIPIT sacramenta ab *excommunicato* ; 2°) ADMINISTRAT sacramenta EXCOMMUNICATO ? 380
Q. 34. *Quid* dicendum de 2°) effectu excom. seu de privatione *communium Ecclesiæ suffragiorum* ? 381

Q. 35. *Quid* dicendum de 3°) effectu excom. seu privatione *divinorum officiorum*? 382
Q. 36. *Quid* dicendum de 4°) effectu excom. seu de privatione *jurisdictionis ecclesiasticæ* 383
Q. 37. *Quid* dicendum de 5°) effectu excom. seu de privatione *sepulturae ecclesiasticæ* ? 383
Q. 38. *Quid* dicendum de 6°) effectu excom. seu de privatione *communionis*, tum *civilis*, tum *forensis* ? 384
Q. 39. *Quæ* sunt CAUSAE licitam reddentes communionem cum *vitandis* in rebus *humanis*, seu in *civilibus* et *forensibus*? 384
Q. 40. *Quid* dicendum de 7°) et 8°) effectu excom. seu 1°) de *inhabilitate ad beneficia* et 2°) de *nullitate rescriptorum pontificiorum* ? 386

CAP. II. De suspensione.

ART. I. De quidditate suspensionis ejusque divisione.

Q. 41. *Quid* 1°) est SUSPENSIO, et 2°) *quomodo* DIFFERT ab aliis censuris ? 387
Q. 42. *Quotupliciter* SUSPENSIO *distinguitur* ? 387
Q. 43. *Quænam* sunt REGULAE ad dignoscendum quousque se extendat suspensio, seu an sit *totalis*, an vero *partialis* ? 389
Q. 44. *Quomodo* intelligenda est SUSPENSIO quæ dicitur *a divinis*, sine alio addito ? 391
Q. 45. *Quænam* SERVANDA sunt in inflictione *suspensionis* ? . 391
Q. 46. *An* 1°) SUSPENSIO ferri potest *ex informata conscientia*, et 2°) *an* tunc VIM *censuræ* obtinet ? 392
Q. 47. *An* SUSPENSIO lata in *definitum* tempus, sive longum, sive breve, est *proprii nominis* censura ? 394

ART. II. De effectibus et absolutione interdicti.

Q. 48. *Quinam* sunt EFFECTUS suspensionis ? 395
Q. 49. *An* PECCAT, qui a suspenso *petit* exercitium illius, a quo est suspensus ? 395
Q. 50. *Quid* dicendum circa *absolutionem* suspensionis ? . . . 396

CAP. III. De interdicto.

ART. I. De quidditate divisione et interdicti.

Q. 51. *Quid* 1°) est INTERDICTUM, et 2°) QUOMODO *differt* a suspensione et excommunicatione ? 396
Q. 52. *Quotuplex* est INTERDICTUM ? 397
Q. 53. *Quænam* sunt REGULAE observandæ in interdicto 1°) *locali* 2°) *personali* ? 397

ART. II. De effectibus et absolutione interdicti.

Q. 54. *Quinam* sunt EFFECTUS interdicti ? 399
Q. 55. *Qualiter* 1°) PECCANT, et 2°) in *quam* PŒNAM incurrunt *violatores* interdicti ? 401

Q. 56. *Quis* potest ABSOLVERE ab interdicto ? 401
Q. 57. *Quid* est INTERDICTUM, quod vocatur *ab ingressu ecclesiæ* ? 402

APPENDIX I

SEU ADNOTATIONES IN CONSTITUTIONEM

« *APOSTOLICÆ SEDIS* »

QUA CENSURAE LATÆ SENTENTIÆ LIMITANTUR

PRÆAMBULUM . . . . . .

TENOR CONSTITUTIONIS

CUM NOTIS APPOSITIS AD SINGULAS CENSURAS

Ex communicationes latæ sententiæ speciali modo Romano Pontifici reservatæ 405
Excommunicationes latæ sententiæ Romano Pontifici [simpliciter] reservatæ 421
Excommunicationes latæ sententiæ Episcopis sive Ordinariis reservatæ 451
Excommunicationes latæ sententiæ nemini reservatæ 456
Suspensiones latæ sententiæ Summo Pontifici reservatæ 464
Interdicta latæ sententiæ reservata 477

APPENDIX II

Seu adnotationes in Const. Leonis XIII « Officiorum ac munerum » de prohibitione et censura librorum 484
Notiones præviæ 484
Pars I. Introductio 486
Pars II Decreta generalia de prohibitione et censura librorum. 488

Tit. I. De prohibitione librorum.

Cap. I. De prohibitis Apostatarum, hæreticorum, schismaticorum aliorumque scriptorum libris. 488
Cap. II. De editionibus textus originalis et versionum non vulgarium sacræ Scripturæ 489
Cap. III. De versionibus vernaculis in lingua vulgari. 490
Cap. IV. De libris obscœnis. 491
Cap. V. De quibusdam specialis argumenti libris 492
Cap. VI. De sacris imaginibus et indulgentiis 494
Cap. VII. De libris liturgicis et precatoriis. 495
Cap. VIII. De diariis, foliis, et libellis periodicis 496
Cap. IX. De facultate legendi et retinendi libros prohibitos . . 496
Cap. X. De denuntiatione pravorum librorum 498

Tit. II. De censura librorum.

Cap. I. De prælatis censuræ librorum præpositis 498
Cap. II. De censorum officio in prævio librorum examine. . . 500
Cap. III. De libris prævie censuræ subjiciendis 501
Cap. IV. De typographis et editoribus librorum. 502
Cap. V. De pœnis in decretorum generalium transgressores statutis 504

INDEX ALPHABETICUS

NUMERUS *Romanus* INDICAT TOMUM, *Arabicus* VERO PAGINAM.

A.

A. B. C. D. Quoad missam legendam III, 149.

Abbates seu *Prælati inferiores*. Quoad potestatem ferendi leges I, 130. — Quoad votorum irritationem 420. — Quoad missam pro populo III, 126. — Quoad candelas in missa 160. — Quoad consecrationem SS. Vasorum et Campanarum 162. — Quoad reservationem casuum eorumque absolutionem 338. — Quoad tonsuram et ord. minores 458. — Quoad indulgentias IV, 247. — Quoad potestatem ferendi censuras 358 et 364. — Quoad absolutionem censurarum 373. — Quoad libros prohibitos 497.

Abbatissa. Quoad potestatem ferendi leges I, 130. — Quoad irritationem votorum 420. — Quoad earum initiationem III, 464. — Quoad potestatem ferendi censuras IV, 359.

Abigeatus II, 76.

Abjuratio a Massonibus petenda IV, 432.

Ablutio. Quoad baptismum II, 470.

Abominationis odium I, 337.

Abortus IV, 453. — Directe procurare non licet I, 467. — An et quando indirecte 468. — Pœnæ in procurantes abortum IV, 453.

Abrogatio legis I, 180. — Consuetudinis 195.

Absens. Quoad leges sui territorii I, 143. — Quoad absolutionem a peccatis III, 219. — Quoad censuras IV, 367. — Quoad earum absolutionem 373.

Absentia. Quoad episcopos II, 315. — Quoad canonicos 316. — Quoad parochos 319. — Quoad obligationem denuntiandi episcopos absentes IV, 480.

Absolutio. Quoad peccata III, 212. — Quoad casus reservatos 331. — Quoad complicem in peccato turpi 340 ; IV, 418. — Quoad indulgentias IV, 267. — Quoad censuras 369.

Absolvere præsumentes a censuris *specialiter* R. P. reservatis, IV, 449.

Abstinentia, pars Temperantiæ, I, 284. — Extra jejunium, 508. — In jejunio 516.

Abusus. Quoad Missarum eleemosynas III, 137, IV, 442. — Quoad potestatem in confessario III, 339.

Acceleratio partus I, 468 ; IV, 454.

Acceptatio. Quoad legem I, 150. — Quoad promissionem II, 204. — Quoad donationem 210. — Quoad hæreditatem 214.

Acceptio injusta II, 101.

Accessio, modus acquirendi II, 55.

Accidentia. In Eucharistia III, 17.

Accipere vel *dare* aliquid pro administratione Sacramenti. II, 429.

Accusatio judicialis. II, 279.

Accusator seu *Actor*. In judicio II, 279. — In judicio sanguinis fit irregul. IV, 335.

Accusatus. An possit accusatori vel testi crimen imponere II, 172, 277.
Acedia. Quid, quale peccatum, ejus filiæ et remedia I, 237.
Acescens vinum quoad consecrationem III, 30.
Acolythatus III, 302.
Acta S. Sedis. Impedientes aut falsificantes, IV, 416.
Actiones. An liceat clericis eas emere II, 312.
Actus *duodecim* concurrere possunt ad actum humanum I, 22.
Actus conjugalis. Quoad communionem III, 90. — Quoad honestatem IV, 220. — Quoad obligationem 222.
Actus externus. Quoad bonitatem vel malitiam actus interni I, 63.
Actus heroicus. Quoad legem I, 137. — Quoad indulgentias IV, 216.
Actus hominis. I, 17.
Actus humanus. Quidditas, principia, divisio I, 17. Cfr. *Index Syn.* tom. I.
Actus indifferens. I, 62.
Actus internus. Quoad legem I, 138.
Actus moralis. Quidditas I, 19, 59. — Objectum, circumstantiæ, finis 66. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.
Adam. Ejus peccatum nobis voluntarium I, 26 et 165.
Additio. In formis sacramentorum II, 401. — Signanter Baptismi 373. — In missa III, 176.
Adeps in die jejunii I, 508 et 520.
Adjunctio, modus acquirendi II, 56.
Adjuratio. Quidditas I, 398, 408. — An licita 409.
Administratores ecclesiarum quoad stipendia III, 136.
Admixtio. Vid. *Adulteratio*.
Admonitio canonica. IV, 360.
Adoptio. Quidditas IV, 146. — Ut impedimentum dirimens 179. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
Adoratio. Quid, quotuplex I, 354.
Adulteratio mercium II, 241.
Adulterium. Ut peccatum I, 254. — Ut causa restitutionis II, 166. — Ut causa separationis conjugum IV, 81. — Ut causa divortii civilis 93. — Ut impedimentum matrimonii 149.
Adultus. Qualem habere debeat intentionem ad validam susceptionem sacramentorum II, 434. — Ejus dispositiones requisitæ pro baptismo 488.
Advena. V. *Peregrinus*.
Adventitia bona II, 28.
Advertentia. In peccato I, 207.
Advocati. Officia II, 174. — In causa divortii IV, 98.
Ædificatio, modus acquirendi II, 57.
Æmulatio. Quid I, 235.
Æquiprobabilismus. Quid sit et an sit systema S. Lig. I, 113.
Æquivocatio seu *Amphibologia* I, 482; II, 276.
Ære alieno gravatus an possit ingredi in religionem II, 158.
Ætas. Quoad leges servandas I, 141. — Quoad jejunium 512. — Quoad annuam confessionem 525. — Quoad communionem paschalem 530. — Quoad communionem in articulo mortis et primam communionem 530. — Quoad matrimonium IV, 165. — Quoad irregularitatem 334.
Æther. Ejus usus in operationibus chirurgicis I, 247.
Affabilitas, pars Justitiæ, I, 287.
Affectus præsentis sæculi, filia luxuriæ I, 250.
Affinitas. Prout dirimit matrim.

IV, 165 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* — Prout matrimonio accedit 172.
Agapæ, III, 9.
Agenesis, IV, 225 ; 229.
Aggressor. Vitæ, bonorum fortunæ, pudicitiæ, famæ I, 462. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.
Agnus Dei. Ut sacramentale II, 450.
Agnus paschalis, præcipua figura Eucharistiæ III, 7.
Agricolæ. Quoad jejunium I, 521.
Alapa in Confirmat. II, 626.
Alba. Quoad missam. — Quoad benedict. et exsecrat. III, 167. — Quoad significationem 170.
Alea. Contractus aleatorii II, 261. — Ludus alearum 265.
Alienatio. Quoad dominia S. Sedis IV, 444. — Quoad bona ecclesiastica 458.
Alluvio, modus acquir. II, 56.
Altare. Cur *lapideum* III, 158 seq. — *Fixum*, *Mobile* 159. — Quandonam *exsecretur* ibid. — *Privilegiatum* IV, 285. — *S. Gregorii* in *Monte Cœlio* et *Gregorianum ad instar* 300.
Aluminium. Quoad calicem et patenam III, 163.
Amasii. Quid de illis dicendum I, 278.
Ambitio. Filia superbiæ I, 232.
Amentes. Quoad leges servandas I, 139. — Quoad dominium II, 24. — Quoad sacramenta 416.
Amictus. Quoad missam III, 167. — Quoad benedict. et exsecrationem *ibid.* — Quoad significationem 170.
Amissæ res. Quoad occupationem II, 53.
Amissio status. Ut excusans a restitutione II, 153.
Amissio virtutum I, 285.
Amor boni in communi an sit actus humanus I, 18. — Amor *benevolentiæ*, *concupiscentiæ* 321 ; III, 228. — Filiorum erga parentes I, 442. — Parentum erga filios 444.
Amor sui, filia luxuriæ I, 250.
Amphibia. Quoad abstin. I, 518.
Amphibologia. Vid. *Æquivocatio*.
Ampullæ. Quoad missam III, 165.
Angelus. Ut indulgentia IV, 317.
Anglicanæ ordinationes III, 458.
Angustia loci, causa dispensandi in matrim. IV, 200.
Animæ in purgatorio an possint invocari I, 363.
Animalia. Quoad occupationem II, 45.
Animatio. Quoad fœtum II, 495 ; IV, 453.
Animus clericandi III, 468. — Irregulares ex defectu animi IV, 332.
Annulus. Quoad bened. nupt. IV, 99.
Annus sanctus IV, 312.
Anticipatio horæ. Quoad refectionem in jejunio I, 511. — Quoad matutinum et laudes II, 294.
Antipendium seu *Pallium*. Quoad ornatum altaris III, 160.
Aperitio litterarum an liceat I, 502.
Apocryphæ indulgentiæ, IV, 243.
Apostasia. Quid, quotuplex I, 313. — Quoad irregularitatem IV, 340. — Quoad pœnam 406.
Apostatæ religiosi II, 347.
Apostoli. An baptizaverint in nomine Jesu tantum II, 473.
Apparitiones. In Eucharistia III, 19. — Quoad animas pur-

gatorii II, 98. — Quoad libros prohibitos IV, 492.
Apparitores. Quoad judicium sanguinis IV, 335.
Appellantes. Quoad pœnas IV, 409, 477.
Appellatio. A lege an liceat I, 150.
Appetitus sensitivus quomodo moveatur a voluntate I, 21.
Applicatio Missæ III, 121. — Indulgentiarum pro defunctis IV, 255.
Approbatio. Quoad confessarios III, 310 seqq. — Quoad libros IV, 496.
Aqua benedicta II, 448. — In Baptismo 497; — Vino miscenda in missa III, 30. — Cur non benedicatur in Missa de requiem 31; — Quid de illa aqua fiat in consecratione 31. — Quid si aqua non fuerit apposita 34.
Ara. Quoad missam III, 158.
Archiepiscopatus. Quid III, 447.
Archiepiscopi. Quoad indulgentias IV, 246. — Quoad immunitatem 410.
Architecti quoad templa hæreticorum I, 346.
Arctatus. Quis III, 461; IV, 467.
Arctitudo vasis in muliere IV, 192.
Armorum gestatio. Quoad clericos II, 308. — Quoad religiosos IV, 481.
Arreptitii seu *energumeni* sunt irregulares IV, 353.
Arrha. In sponsalibus IV, 17.
Ars notoria. Quid I, 373.
Articuli fidei. Quinam *explicite* credendi I, 293.
Articulus mortis. Quoad benedictionem apostolicam III, 413.
Artifices. Quoad cooperat. I, 346. — Injustitiam II, 282.
Aruspicium, species divinat. I, 369.
Aspectus extra connubium I, 274.
Assasinium, species homic. I, 458.
Assecuratio II, 262.
Asservatio Eucharistiæ III, 56.
Assessores. Ut cooperatores negativi II, 132. — Ut concurrentes ad judicium sanguinis IV, 335.
Assistentia funeribus hæreticorum III, 440; IV, 407. — Parochi et testium matrimonio IV, 178.
Astrologi seu *Priscillianistæ.* Circa libertatem I, 38.
Astrologia. Quid I, 371.
Asyli *ecclesiastici immunitas* IV, 434.
Attentio. In missa I, 431. — In Horis II, 300. — In confectione sacramentorum 416.
Attritio. Quid III, 227. Cf. *Ind. Syn.* tom. III.
Auctarium a lege concessum in mutuo II, 235.
Auctores. Quoad probabilitatem I, 108. — Quoad dominium II, 41.
Aucupium, modus acquir. II, 45.
Augurium, species divinat. I, 369.
Aurichalcum. Quoad calicem et patenam III, 162.
Auriga. Quoad jejunium I, 521.
Aurora. Quoad missam celebrandam III, 146.
Auspicium, species divinat. I, 369.
Avaritia. Quid, quale peccatum, ejus filiæ et remedia I, 233.
Ave Maria. Quoad indulgentias in rosariis Crucigerorum IV, 291: — in recitatione SS. Rosarii 292.

Aves quoad jejunium I, 518.
Azymus panis III, 25.

B.

Bajuli. Quoad jejunium I, 521.
Bajus. Circa libertatem I, 38, 39.
Baldachinum supra tabernaculum III, 156; supra castrum doloris, 437.
Balsamum. Quoad confirmationem II, 525.
Banna. IV, 29. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
Baptismus II, 454 Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.
Beatorum cultus publicus limitatur quoad *locum* et *modum* I, 358.
Belligerare. An liceat in dubio de justitia belli. — In bello injusto I, 474.
Bellum. Quid, quotuplex. — An licitum. — Quid in dubio de ejus justitia I, 472.
Benedicamus Domino. Quoad misam III, 108.
Benedicens. Ut sacramentale II, 449.
Benedictio apostolica in art. mort. III, 412 Cfr. *Ind. Syn.* t. III.
Benedictiones multiplices distinguuntur II, 450.
Benedictio nuptialis IV, 102.
Benedictio post partum, in casu quo *proles* sine *baptismo mortua* est, II, 450.
Beneficiatus. Quoad bona superflua II, 37. — Quoad horas canonicas 287. — Quoad missam celebrandam III, 129.
Beneficium inventarii. Quid II, 214.
Beneficium ecclesiasticum II, 322, Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.
Bestialitas. Quid I, 263.
Bibere ob voluptatem I, 239.
Biblia sacra. Quoad imprimentes IV, 489.
Bibliopolæ. Cfr. *Libri prohibiti*.
Bigamia. Triplex IV, 334.
Binatio. Quoad stipendium pro iterata missa III, 192. — Quoad facultatem 147. — Quoad calicem 148.
Birgittæ (S.) corona IV, 291.
Biviratus IV, 73.
Blæsus. Quoad irregul. IV, 333.
Blasphemia I, 389. Cfr. *Ind. Syn.* tom. I.
Bona. *Externa* quoad dominium II, 22. — *Filiorum* 27. — *Uxorum* 30. — *Clericorum* 36. — *Religiosorum* 39. *Derelicta* et *vacantia*. — Jure *belli* capta 50. — *Amissa* 53 — *Animi* 73. — *Matrimonii* IV, 49.
Bona ecclesiastica, — Tempore perturbationis gallicanæ usurpata II, 178. — Censura lata in usurpantes vel sequestrantes bona ad ecclesiasticas personas pertinentia IV, 418. — Item contra usurpatores bonorum ecclesiæ 453. — Item contra alienantes et recipientes bona ecclesiastica absque Beneplacito Apost. 458.
Bona fides. Quoad præscriptionem *acquisitivam* II, 61. — Quoad præscriptionem *liberativam* 65.
Bonæ fidei possessor. Quoad restitutionem II, 111.
Bonitas actuum humanorum I, 66.
Bonum pacis, causa dispensandi IV, 201.
Brevia. Quid sint IV, 416.
Breviarium II, 285.
Bulla (*Apostolicæ Sedis.*) IV, 403. — Bulla *cœnæ* 405. — Bulla *cruciata* quoad privilegia

Hispanis concessa I, 184 et quoad compositionem II, 156. — Bulla *Conditæ* pro Institutis religiosis cum votis simplicibus, II, 360

Bullæ. Quid sint IV, 416.

Bursa. Quoad administrationem Eucharistiæ III, 50. — Quoad missam 163.

C.

Cæcitas mentis filia luxuriæ I, 250.

Cæcus. Quoad celebrationem missæ III, 164 seq. — Quoad irregularitatem IV, 333.

Cædere ligna in sylva aliena II, 49.

Cærei. Quoad missam III, 160.

Cæremoniæ. Quoad administrationem sacramentorum II, 445. — Quoad baptismum 490. — Quoad confirm 524. — Quoad Euch. administrandam III, 49. — Quoad missam 174. — Quoad pœnitentiam 212. — Quoad extr. unct. 403. — Quoad visitationem infirmorum 411. — Quoad benedictionem apostolicam 414. — Quoad sepulturam 424. — Quoad exsequias 436. — Quoad matrimonium IV, 98. — Quoad exsequendam dispensationem super irregularitate 336. — Quoad absolutionem censurarum 373.

Cæsaries adscititia quoad missam II, 308 ; III, 173.

Calendarium. Quoad horas canon. II, 292. Quoad missam III, 194.

Calix. Quoad materiam, consecrationem et exsecrationem III, 162.

Calumnia. Malitia I, 486. — Quomodo reparanda II, 170. — Causæ excusantes 172.

Calvinistæ. Circa libertatem I, 38. — Quoad causam peccati 212.

Camaldulensium corona IV, 290

Cambium. Quid, quotuplex, an licitum II, 255. — Transmittenti missarum stipendia non licet retinere lucrum ex cambio seu permutatione monetæ IV, 443.

Campanula. Quoad missam III, 165. — Quoad ordinationem 499. — Quoad interdictum IV, 400.

Candelæ Coram SS^mo^ III. 62. — In celebratione Missæ 160.

Canon submissa voce convenienter recitatur III, 182. — Quoad privileg. clericorum II, 321 ; IV, 426.

Canonici. Obligationes II, 315.

Canonizatio. Quid I, 357. Quæ ad causas *canoniz.* pertinent liceatne publicare IV, 499.

Capellanus. Quoad obligationem celebrandi III, 129. — Capellanus *militum* quoad jurisdictionem ad confessiones 307.

Capitalia peccata. Quidditas I, 201. — Variæ species 231.

Capite damnati. Quoad communionem III, 68, 73. — Quoad extr. unct. 406. — Quoad sepulturam 429.

Capitulum sede vacante II, 317. — Quoad indulgentias IV, 247.

Capuccini. Quoad dominium II, 39. — Quoad eorum confessiones II, 350. — Quoad novitiorum sustentationem I, 387; IV, 441.

Carbonarii. Quoad pœnam et absolutionem IV, 430; 332.

Carcerati. Quoad fugam I, 155; II, 277.

Cardinalatus. Quoad hierarchiam III, 447.
Cardinales. Quoad sponsiones circa eorum promotionem II, 263. — Quoad vota et regulas 341. — Quoad indulgentias IV, 246. — Quoad immunitatem 410.
Carnes. Quoad privilegium Belgis concessum I, 184. — Quoad abstinentiam 500.
Carthusiani. Quoad abstinentiam a carnibus I, 167.
Castitas, pars Temperantiæ I, 284. — Ut virtus I, 476. — Quoad votum reservatum 413 — Quoad religiosos II, 337, 359.
Castrare pueros an liceat I, 460.
Castrensia bona II, 38.
Casula. Quoad benedictionem, exsecrationem, materiam, colorem, formam et significationem III, 167.
Casus reservatus III, 323. — Apostoli IV, 82.
Catechumeni. Quoad leges ecclesiæ I, 141. — Quoad sacrificium missæ III, 108; 120. Quoad sepulturam 154.
Cauponæ. Quoad clericos II, 309.
Caupones. Quoad cooperationem I, 347; II, 128.
Causa peccati. Quis sit I, 211. — Immediata et mediata, extrinseca et intrinseca 213.
Cautio, dos Prudentiæ I, 283. — Ut *cautela* quoad suspensionem IV, 391.
Celebrare missam. Quoad dispositiones requisitas III, 121. — Quoad obligationem ratione sacerdotii 125. — Ratione officii 126. — Ratione fidelitatis aut justitiæ 129. — Quoad tempus 145. — Quoad iterationem 142. — Quoad locum 147. — In ecclesia aliena 178.
Censualista, *censuarius* II, 256.
Censura librorum. Quid sit IV, 486. — Ad quem pertineat 498.
Censuræ. In *genere* IV, 349. — In *specie* 352. — In *particulari* prout in Bul. « *Apost. Sedis* » recensentur 403. — Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
Census II, 256.
Certitudo. Quid et quotuplex I, 98; — quoad fidem 490; — quoad spem 316; — quoad correctionem fraternam 335; — quoad materiam et formam in sacramentis II, 402; — quoad dispositionem pœnitentis III, 357.
Cessatio. Quoad legem I, 79. — Quoad dispensationem 178. — Quoad privilegia 189. — Quoad obligationem juramenti 407. — Quoad votorum obligationem 419. — Quoad servilia et forensia 439. — Quoad contractuum obligationem II, 202. — Quoad obligationem promissionis 205. — Quoad præsentiam realem in Euch. III, 20. — Quoad indulgentias IV, 273. — Quoad irregularitatem 344. — Quoad censuras 369.
Cessatio a divinis IV, 351.
Cessio bonorum an excuset a restitutione II, 157.
Character sacramentalis II, 387.
Charitas. Natura, divisio, objectum, necessitas I, 321. — Charitas Dei 324. — Charitas proximi 326.
Chartarum ludus II, 265.
Chirographa et *credita.* Quoad emptionem II, 240.
Chiromantia. Species divinat. I, 369.
Chirurgi. Obligationes II 280.
Chirurgia. Quoad clericos II, 308.

Choreæ. Quid de iis dicendum I, 276. — Quoad clericos II, 290. — An convenientes choreis *Massonum* incidant in excom. IV, 431.

Chocolatum. Quoad jejunium I, 515.

Chrisma. Quoad confirmationem II, 507 ; 524.

Ciborium. Quoad benedictionem, exsecrationem et tactum III, 166.

Cicero. Quoad moribundos III, 271.

Cingulum. Quoad benedictionem, exsecrationem, materiam, colorem, formam, significationem III, 167.

Circumcisio, remedium salutis II, 374. — An fuerit sacramentum ; *ibid.* — Quomodo conferebat gratiam II, 375.

Circuminsessio. Quid sit III, 14.

Circumspectio, dos Prudentiæ, I, 283.

Circumstantiæ. Quid sint I, 68 sqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. I. — Circumstantia mala quoad adimpletionem legis 161. — Quoad restitutionem II, 136 seqq. — Quoad confessionem III, 255. — Quoad copulam carnalem IV, 221. — Quoad indulgent. 262.

Cives. Quoad eorum obligationes erga auctoritatem civilem I, 449.

Civile matrimonium. Quoad sensum IV, 43. — Quoad imped. *publicæ honest.* 164. — Ejus solemnia non omittenda 231. — Quoad clericos in sacris vel regulares aut moniales post solemnem professionem 451.

Clamor, filia iræ I, 235.

Clandestinitas IV, 173 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.

Classici auctores. Quoad lectionem librorum IV, 492.

Claudi. Irregulares IV, 333.

Clausulæ. Quoad oratoria privata III, 157. — Quoad dispens. in matr. *mixto* IV, 107. — Quoad rescripta S. Pœnit. pro matrim. 213. — Quoad sanationem in radice 220. — Quoad absolutionem confessarii qui complicem absolvit 418. — Quoad absolvendos eos qui sectis massonicis nomen dederunt 432.

Clausura. Quid II, 343. — Quoad obligationem *ibid.* et 359. — Quoad erectionem *viæ crucis* IV, 280. — Quoad violationem 435.

Claves. Quoad ostiariatum III, 500.

Clementia, pars Temperantiæ, I, 285.

Clerici. Quoad leges civiles I, 143. — Quoad dominium II, 36. — Quoad obligationes *positivas*, 282 ; — quoad *negativas* 307. — Quoad privilegia 321. — Quoad absolutionem si habituatus in peccato turpi cupiat ascendere ad SS. Ordines 426. — Quoad pœnam si in sacris constituti matr. contrahere præsumant IV, 451.

Coalescere possunt furta minuta II, 84.

Cochlear. Quoad missam III, 31 ; 165.

Cœlibatus. Quoad clericos II, 304.

Cœmeterium. Ejus pollutio, exsecratio, reconciliatio III, 434.

Cœna. Triplex habita fuit a Christo pridie mortis suæ III, 5.

Cœna Domini. Quoad communionem in ecclesiis regularium I, 535 ; II, 349. — Quoad celebrationem missæ III, 145.

— Quoad benedictionem olei 395.
Cœnula. Quoad jejunium., I. 514.
Cogentes. Ad tribunal sæculare ecclesiasticas personas IV, 413. — Tradi ecclesiasticæ sepulturæ hæreticos notorios, etc. 457. — Ad matrimonium 462. — Mulierem ad ingrediendam vel profitendam relig. 463.
Cognatio. Triplex IV, 135.
Cognatio carnalis IV, 136. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Cognatio legalis IV, 147. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Cognatio spiritualis IV, 143. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV,
Collatio. Quoad donationem II, 209.
Collationes protestantium mera curiositate auscultare prohibetur IV, 407.
Collatiuncula. Quoad jejunium I, 514.
Collectiones decretorum SS. Congregationum quoad censuram librorum IV, 499.
Collegia. Quoad appellationem ad futurum Concilium IV, 477.
Colligentes eleemosynas pro Missis IV, 442.
Colloquia turpia I, 275.
Color paramenti. in missa III, 169. — Significatio mystica 171.
Columbæ. Quoad occupation. II, 47.
Columbinum osculum I, 274.
Coma. Quoad clericos II, 308. — *Adscititia* in celebr. Miss. III, 177.
Comessatio, species gulæ I, 238.
Comites juramenti I, 402.
Commercium nigritarum II, 21.
Commixtio, modus *accessionis* II, 57.
Commodatum II. 221.
Communicatio. Quoad *privilegia* I, 191. — Communicantes cum *vitandis* in duobus casibus excommunicationem incurrunt IV, 447.
Communio fidelium triplex IV, 376. — Privatio communionis *civilis* et *forensis* 384.
Communio *Paschalis* I, 528. — *Prima* communio 530. — In missa et extra missam III, 50. — In specie *vini* tantum 53. — Sub *utraque specie* 67. — In *mortis* periculo 69. — *Frequens* 91. — *Spiritualis* 69.
Communistæ. Quoad jus proprietatis II, 17. — Quoad excommunicationem IV, 432.
Communitas. Quoad censuram IV, 364.
Commutatio. In juramento I, 407. — In votis 420. — In testamento II, 220. — In satisfactione sacramentali III, 296. — Quoad indulgentias et jubilæum IV, 262, 319, 324.
Comœdiæ seu *spectacula*. Quoad liceitatem I, 277. — Quoad clericos II, 309.
Comedii. Quoad sepulturam III, 429. — Quoad irregul. IV, 337.
Compaternitas IV, 144.
Compensatio legalis II, 93.
Compensatio occulta. Quid, quotuplex, an licita, ejus conditiones II, 93 seqq. — An admitti possit inter famam et pecuniam 173.
Competentia. Ut privilegium clericorum II, 321.
Complacentia. De re mala I, 226; vide *Gaudium*.
Complex. Quoad manifestationem in confessione III, 267. — Quoad absolutionem 339 seqq. — Quoad excommunicationem IV, 417.
Componenda. In dispensatione IV, 205.

Compositio. Quoad restitutionem II, 156. — Corporis quoad Euch. sumendam III, 89.
Concilia. Quoad leges I, 129, 130.
Concio seu *Sermo* in laudem defuncti III, 440.
Conclusio theologica. Quoad hæresim I, 312.
Concomitantia naturalis et supernaturalis in Euch. III, 14.
Concubinatus. Quid sit I, 251.
Concupiscentia. Quid, quotuplex, quid faciat in ordine ad voluntarium et peccatum I, 55. — Triplex distinguitur prout est causa peccati 214.
Concursus seu *Cooperatio* quoad peccatum I, 343. — Quoad damnum II, 117. — Quoad beneficia 7, 323.
Conditio. Quoad contractus II, 200. — Quoad absolutionem III, 221. — Quoad sponsalia IV, 13. — Quoad matrimonium 50 et 52 seqq. — Quatenus impedimentum 132.
Condonatio seu *remissio*. Quoad restitutionem II, 135. — Quoad missas non celebratas III, 133.
Conductio. Ut contractus II, 250.
Conductor. Ejus obligationes tum in locatione *rerum*, tum in locatione *operarum* II, 250, 252.
Confessarius. Ejus munus III, 353 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. III. — Dum audit confessiones conjugum IV, 299.
Confessio III, 245 seqq. — Cfr. *Ind. Syn* t. III. — Confessio *publica* 247, 249.
Confessionale. Quoad locum III, 225. — Quoad sollicitationem 349.
Confidentia. Quoad simoniam I, 385 et IV 440.
Confirmatio II, 498. Cfr. *Ind. Syn.* t. II.
Confitens. Tempore missæ I, 163, 431. — Ut sacramentale II, 441.
Confraternitas. Quoad indulgentias, si sodales statuta non observent IV, 263. — Quoad erectionem, aggregationem, visitationem, inscriptionem, 308. SS. Rosarii 293. — Scapularis 298. — Immaculati Cordis, 304.
Confusio seu *commixtio* modus acquirendi II, 57.
Congregationes religiosæ cum votis simplicibus. Quid sint, quotuplicis generis: earum vota; jura episcoporum, II, 354. Cfr. *Ind. Syn.* t. II.
Conjuges, quoad mutuas obligationes I, 449, 451. — Quoad actum conjugalem IV, 220. — Quoad actus carnales extra debiti exercitium IV, 225. — Quoad conjugum confessiones excipiendas 229. — Quoad irregularitatem 334.
Conjugicidium, impedimentum matrimonii IV, 153.
Connexio virtutum I, 285.
Conopeum. Quoad tabernac. III, 58.
Consanguinitas IV, 136. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Conscientia. I, 87. Cfr. *Ind. Syn.* t. I. — Conscientiæ aperitio quoad moniales III, 97. — Matrimonium conscientiæ IV, 61.
Conscriptio. Quoad militiam II, 176.
Consecratio. Quoad Eucharistiam III, 35, — Quoad essentiam sacrif. miss. 112.
Consensus. Quoad peccatum I, 204. — Quoad contractum II, 190. — Quoad sponsalia IV,

4. — Quoad matrimonium 47.
Consentiens. Quoad restitutionem II, 126.
Consilia evangelica II, 327.
Consiliarii. Quoad eorum electionem II, 271. — Quoad restitutionem, 132.
Consilium. Quotuplex II, 121.
Conspiratio. Quoad furta minuta II, 86. — Quoad emptores, venditores, operarios (*grèves*) 247, 282.
Constitutiones Ordinum. Quomodo obligent II, 336.
Consubstantiatores III, 16.
Consuetudinarii. Quoad absolutionem III, 336. Cfr. *Ind. Syn.* t. III.
Consuetudo. Ut *habitus pravus* I, 58. — Ut *lex non scripta*: Quidditas, conditiones, obligatio, abrogatio 193.
Consulens. Quoad restitut. II, 122.
Contemptus. Quoad legem I, 209.
Contentio, filia superbiæ I, 232.
Continentia, pars Temperantiæ, I, 285.
Contractus. In genere II, 181. — In specie 203. Cfr. *Ind. Syn.* t. II.
Contritio III, 226 Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.
Contumacia. Quoad censuram IV, 353.
Contumelia. Quid, quot modis fieri possit, quale peccatum I, 495.
Convalescentes. Quoad jejunium I, 520. — Quoad scandalum tollendum, si in mortis periculo dispensati fuerint in Sacro ordine vel solemni professione IV, 197.
Conventus Regularium quoad exemptionem II, 347.
Convictores Regularium. Quoad confessionem II, 349; III, 316. — Quoad extr. unct. 402; IV, 445.
Convitium. Quid I, 491.
Cooperatio. Quoad peccatum alterius I, 343. Cfr. *Ind. Syn.* t. I. — Quoad damnum II, 117. — Quoad restitutionem 136. Cfr. *Ind. Syn.* t. III.
Copia *confessoris* quandonam deesse censeatur III, 80.
Copula sponsalibus superveniens IV, 18. — Ut causa famosa dispensationis 202. — An debeat exprimi in libello supplici 209.
Coqui. Quoad servilia I, 439.
Cor Jesu. Quomodo colendum I, 356.
Coronæ seu *Rosaria.* Quoad indulgentias IV, 289. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Corporale. Quoad missam III, 163. — Quoad tactum 167.
Correctio fraterna I, 334. Cfr. *Ind Syn.* t. I. Quoad errores a confessario in confessione commissos III, 372; II, 134.
Corruptio verborum in Sacramentis II, 401. — Specierum in Eucharistia III, 20; — in communione 21.
Craniotomia I, 467; IV, 454.
Crapula, species gulæ I, 238.
Credenda Quænam *necessitate medii,* quænam *de necessitate præcepti* I, 300. — Quænam circa naturam Euch. III, 9.
Credentes apostatis et hæreticis. Quoad pœnam IV, 406.
Credita. Quoad venditionem pretio non soluto II, 240.
Creditores. Quoad ordinem in restitutione II, 144.
Crematio cadaverum III, 425.
Crimen. Ut denuntiandum II, 279. — Ut causa dissolutionis sponsalium IV, 23. — Ut impe-

dimentum matrimonii dirimens 150. — Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Crimen criminosum IV, 387, 447.
Crucifixus. Quoad indulgentias *Viæ crucis* IV, 276.
Crucigerorum corona IV, 291.
Crux. Quoad expositionem SS. Euch. III, 63, 155. — Quoad missam 160. — Quoad indulgentias *Viæ crucis* IV, 276.
Culpa. Theologica II, 110. — Juridica 115.
Cultus. Quid, quotuplex I, 354.
Cultus disparitas, imped. dir. IV, 154. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Curialistæ. Quoad irregularitatem IV, 334.
Cussinus. Quoad missale III, 164.
Custodes. Quoad restitutionem, 132.

D.

Dæmon. Ut causa peccati I, 213. — Quoad coitum 264. — Quoad signa possessionis 410. — Quoad pecuniam acceptam II, 143.
Damnificatio injusta. Conditiones requisitæ ad restitutionem II, 108.
Damnificatores injusti. Quinam, quot sint, et quo titulo teneantur ad restitutionem II, 108.
Dataria IV, 204.
Debiles. Quoad jejunium I, 520.
Debitor. An valeat restituere per fictam donationem II, 146. — An debeat restituere, si creditor in casu aliud donum rependat 147.
Debitum conjugale. Quoad liceitatem IV, 220. — Quoad circumstantias servandas 221. — Quoad obligationem 222. — Quandonam licite non redditur 223.
Decalogi præcepta I, 348. Cfr. *Ind. Syn.* t. I.
Decentia corporis pro communione III, 89.
Decimæ I, 353; IV, 390.
Decoctio. Vid. *Cessio bonorum*.
Decreta seu *declarationes* SS. Congregationum I, 133.
Defectus. Circa materiam in Missa quomodo supplendus III, 32. — Circa confessionem 372. — Quoad irregularitatem IV, 332. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Deflorator. Quis sit II, 167. — Ad quid teneatur 165.
Defuncti quibus applicantur indulgentiæ IV, 255. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Degradatio IV, 350.
Delectatio morosa. An et quale peccatum I, 228. — *Venerea*; *organica* 248.
Delegatio generalis ad assistendum matrimoniis an et sub quibusnam conditionibus liceat IV, 181.
Delegatus ad dispensandum an possit *subdelegare* I, 175.
Deliberatio de consensu præstando I, 207.
Denuntiatio. Judicialis II, 279; — fraterna 279; I, 335.
Depositio, pœna canonica IV, 349.
Depositum II, 222.
Deputati. Ut inique suffragantes II, 126. — Ut senatum subterfugientes 132. — In ordine ad electionem 271.
Derelicta bona II, 45.
Derogatio. Quoad legem I, 180.
Desertores militiæ II, 178.
Desiderium. Mali quale peccatum I, 225. — Pollutionis naturalis 227.
Desperatio. Quid, quale peccatum I, 318.
Desuetudo. Quoad legem I, 180.

Determinatio. Materiæ et formæ in sacramentis II, 396.
Detractio. Quid, quot modis fiat, quale peccatum I, 485. — Quoad auditionem 493. — Quoad restitutionem II 170. — Cfr. *Ind. Syn.* t. II.
Deus meus et omnia. Invocatio S. Franc. Ass. I, 390.
Devotio. Quoad horas canonicas II, 300.
Diabolus Vid. *Dæmon.*
Diaconatus III, 495 Cfr. *Ind. Syn.* t. III.
Diaconissæ III, 464.
Diaria. Quoad caupones I, 347. — Quoad missarum applicationem III, 137; IV, 443. — Quoad prohibitionem 496. — Quandonam præviæ censuræ sint subjicienda 501.
Digestio specierum in stomacho quo tempore fiat III, 21.
Digitus. Quoad irregularitatem IV, 333, 343.
Digniores promovendi II, 325.
Dilectio. Quoad ordinem servandum I, 328.
Dimissoriales litteræ III, 460.
Discessus. Ut causa dissolvendi sponsalia IV, 28.
Disciplina arcani II, 377.
Discipuli. Eorum obligationes I, 448.
Discordia, filia superbiæ I, 232.
Disparitas cultus IV, 154.
Dispensatio. Quidditas, potestas, causæ, materiæ, interpretatio, cessatio I, 173-179. Quoad vota 421. — Quoad opera servilia 173 et 440. — Quoad jejunium 523. — Quoad banna IV, 35. — Quoad matrimonium 80. — Quoad imped. impedientia 112. — Quoad imped. dirimentia 197. — Quoad irregularitates 345.
Dispersio. Quoad religiosos II, 353.
Dissimulare fidem I, 304 485.
Dissimulatio. Quid I, 485.
Dissolutio. Quoad sponsalia IV, 21. — Quoad matrimonium 79. — Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Distantia. Quoad auditionem missæ I, 430. — Quoad consecrationem III, 35. — Quoad absolutionem a peccatis 219. — Quoad cadaver sepultum et ipsum altare 426. — Quoad absol. a censuris IV, 373.
Distillatio carnalis. Distinguitur a *pollutione* I, 268. — Quandonam peccatum (*ibid.*).
Distinctio *specifica* et *numerica* peccatorum I, 217.
Distractio. Quoad orationem I, 366. — Quoad auditionem missæ 431. — Quoad horas canonicas II, 301.
Distributiva justitia II, 5.
Dives. Quoad præceptum eleemosynæ I, 331. — An teneantur *ex justitia* subvenire extreme indigenti II, 91.
Divinatio. Quid, quotuplex, quale peccatum I, 369.
Divisio rerum quo jure facta II, 17.
Divitum obligationes I, 451.
Divortium. Improprie dictum IV, 89. — Proprie dictum 92. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Divulgare indulgentias apocryphas, proscriptas aut revocatas interdicitur IV, 243, 494.
Docilitas, dos Prudentiæ, I, 283.
Dolium vini. Quoad consecrationem III, 36.
Dolor. Quoad contritionem III, 226.
Dolus. Quoad contractus II, 192.
Domicilium. Quoad ordinationem III, 461. — Quoad matrimonium IV, 181.
Domini seu *Heri.* Eorum obli-

gationes qua sunt *superiores* I, 451. — Qua *locatores* rerum II, 251. — Qua *conductores* operarum 354.
Dominica dies. Quoad institutionem et observationem I, 428.
Dominici (S) corona IV, 292.
Dominium. Quidditas, divisio II, 11; — objectum 16; — subjectum 23; — fundamentum 17; — filiorum 27; — uxorum 30; — clericorum 36; — religiosorum 39; — auctorum et inventorum 41; — personarum moralium 42; — modi illud acquirendi 44; amittendi, 68 Cfr. *Ind. Syn.* t. II.
Domus regularium Vid. *Conventus.*
Dona Spiritus S. II, 504.
Donatio. Ut modus restitutionis II, 146. — Ut contractus 206. Cfr. *Ind. Syn.* tom. II.
Dos. Ut causa dispensationis in imped. IV, 201.
Dotalia bona II, 33.
Dotes. Virtutum Cardinalium, I, 283. — Confessionis III, 248. — Confessarii 353.
Dubitatio temeraria I, 499.
Dubium. An differat ab opinione; Quotuplex I, 99.
Duellum seu *Monomachia*. Quidditas, malitia, pœna I, 468; IV, 429. Cfr. *Ind. Syn.* t. I.
Dulia I, 354.
Durities cordis erga miseros I, 233.
Dux exercitus. Obligationes I, 450.

E

Ebrietas. Quid, quotuplex, signa perfectæ ebriet., quale peccatum I, 240. — Quoad mala in ebrietate commissa 247.
Ebrii. Quoad leges servandas I, 140. — Quoad occisionem 462, — Quoad viaticum III, 72. — Quoad absolutionem 272.
Ecclesia. Capax dominii II, 25. — Quoad execrationem III. 152. — Ejus potestas statuendi imp. dirimentia IV, 115.
Ecclesiæ vetitum IV, 103.
Editores librorum IV, 502.
Effectus peccatorum I, 214.
Egressus e clausura quandonam monialibus permittitur II, 343; IV, 435.
Ejecti ex religione II, 345.
Electio status perfectioris ut causa dissolvendi sponsalia IV, 26. — Electio confessarii tempore jubilæi 322.
Electores. Deputatorum II, 371.
Eleemosyna. Quoad præceptum I, 331. Cfr. *Ind. Syn.* t. I. — Quoad jubilæum IV, 319.
Emancipatio II, 27.
Emblemata SS. Cordium non tabernaculo superimponenda III, 59.
Embriotomia. Vide *Craniotomia.*
Emphyteusis II, 258.
Emptio-venditio II, 226. Cfr. *Ind. Syn.* t. II.
Energumeni. Quoad irregularitatem IV, 332.
Ephemerides. Si religionem et bonos mores data opera impetunt, prohibentur IV, 496. — Quandonam censuræ sunt subjiciendæ 501. — Qua licentia indigeant viri ecclesiastici ad eas *moderandas* 502.
Epikeia. Quomodo differat ab interpretatione stricte dicta; *Quandonam* locum habeat I, 170-172. — An obtineat in dubio 173. Cfr. *Ind. Syn.* t. I.
Epileptici. Quoad irregularitatem IV, 332.
E piscopatus quoad hierar

chiam jurisdictionis III, 447.— Quoad ordines 490.

Episcopi. Quoad potestatem legiferam I, 130. — Quoad legis dispensationem 174. — Quoad votorum dispensationem 422. — Quoad jejunii dispens. 523. — Quoad tempus pascale 529. — Quoad Congregationes religiosas II, 360.— Quoad pia legata II, 220. — Quoad eorum obligationes 314. — Quoad reductionem missarum III, 133. — Quoad approbationem 310. — Quoad absolutionem a reservatis 338. — Quoad dispensationem in bannis IV, 35. — In imped. impedientibus 112. — In imped. dirimentibus 197. — Quoad indulgentias 246 seq. — Quoad irregularitates 345. — Quoad absolutionem a censuris 373.

Equites Velleris aurei. Eorum privilegia I, 134.

Error. In contractibus II, 192. — A confessario commissus quomodo corrigendus II, 134, III, 372.

Eubulia, pars prudentiæ, I, 283.

Eucharistia. Ut sacramentum III, 1 seqq. — Ut sacrificium 104 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.

Eutrapelia II, 264, I, 285, 496.

Evagatio mentis, filia acediæ I, 238.

Evictio II, 242.

Eviratio I, 461.

Exactores tributorum. Quoad restitutionem II, 132.

Examen conscientiæ III, 275. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III. — Quoad confessarios 313. — Quoad ordinandos 471. — Quoad nupturientes IV, 40. — Quoad libros antequam publicentur 500.

Excardinatio seu Exeat III, 460.

Excellentiæ potestas. Quoad sacramenta II, 378.

Excommunicatio IV, 375 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.

Excommunicationes R. P. *specialiter* reservatæ IV, 403. *Simpliciter* reservatæ 451. — *Ordinariis* reservatæ 451. — *Nemini* reservatæ 456.

Excommunicatus. Alius *toleratus*, alius *vitandus*. IV, 377. — Duo sunt casus in quibus communicantes cum excommunicatis *vitandis* incurrunt excommunicationem majorem 447.

Exemplum pravum. Quoad restitutionem II, 124.

Exemptio. Quoad regul. II 347.

Exercitium. Quoad ordinationem III, 475; IV, 471.

Exhæredatio II, 219.

Exhumatio III, 435.

Exlex. An detur I, 140.

Exorcismi. Solemnes sacerdotibus reservantur I, 409; III 502.

Exorcistatus III, 501.

Expensæ seu *Impensæ*. Quoad restitutionem ex parte possessoris bonæ fidei II, 102. — Ex parte possessoris malæ fidei 105.

Experientia triennalis in matrimonio IV, 191.

Expositi infantes. Quoad xenodochia II, 169. — Quoad baptism. 485.

Expositio SS. Eucharistiæ III, 60.

Exsecratio. Ecclesiæ III, 154. Altaris 159. — SS. Vasor. 163. SS. Vest. 168. — Cœmet. 434.

Exsecutor. Quoad testamentum II, 221. — Quoad judicium sanguinis IV, 335.

Exsequiæ III, 435.

Extasis. Quoad auditionem missæ, I 432.
Extrema Unctio III, 387 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* tom. III.

F.

Fabri. Quoad jejunium I, 521.
Facultas. Testandi undenam II, 215. — Binandi III, 148. — Absolvendi a reservatis 335. — Benedicendi et imponendi scapularia IV, 314. — Absolvendi a censuris 393. — Quæ facultates suspendantur tempore jubilæi anni sancti IV, 312. — Facultas legendi et retinendi libros prohibit. 796.
Falsarii litterarum apostolicarum IV, 416.
Fama. Quoad defensionem I, 465. — Quoad læsionem 485, 487. — Quoad dominium II, 16. — Quoad restitutionem 169. — Quoad irregularitatem ob defectum famæ IV, 336.
Familiares regularium II, 349; — III, 48, 316, 403.
Familiaritatis episcopus III, 462.
Famuli. Quoad cooperationem I, 345. — Eorum obligationes erga dominos 448. — Quoad auditionem Missæ 435. — Quoad opera servilia 439. — Quoad jejunium 521. — Quoad furta minuta II, 82. — Quoad compensationem 95. — Quoad restitutionem 150.
Febricitans. Quoad auditionem sacri I, 166.
Feniani. Quoad excommunicationem IV, 430.
Feria V in Cœna Domini vid. *Cœna.*
Feria VI in Parasceve quoad Missam III, 145.
Ferrarii. Quoad jejunium I, 521.
Festa. Quoad institutionem I, 504. — Quoad sanctificationem 506.
Feudum II, 258.
Fictio. Quoad legem I, 153. — Quoad contractus II, 190. — Quoad promissionem matrimonii IV, 4.
Fidejussio II, 259.
Fides I, 289. Cfr. *Ind. Syn.* t. I.
Figuli. Quoad jejunium I, 521.
Figuræ Eucharistiæ III, 7.
Filii. Quoad obligationes erga parentes I, 440. — Quoad jejunium 520. — Quoad dominium II, 27. — Quoad furta 82. — Quoad contractus 187. — Quoad ingressum in religionem 333. — Quoad baptismum, parentibus invitis 482. — Quoad sponsalia et matrim. IV, 6. — Illegitimi quoad irregularitatem 333.
Finis. Quid sit et quotuplex I, 73. — Ex quo fine actus hum. desumat suam moralitatem 73. — Qualis moralitas desumatur ex fine 74. — An finis quilibet malus totum actum corrumpat 75. — An bonitas finis tollat malitiam actus ex objecto pravi 76. — Finis legis non cadit sub lege 161. — Finis quoad matrimonium IV, 56 Cfr. *Ind. Syn.* tom. IV.
Firmitas matrimonii quoad vinculum IV, 76. — Quoad thorum et cohabitationem 87.
Flaminis baptismus II, 459.
Flores decerpere in die festo — aut artificiales conficere I, 437. — Quoad ornandum altare III, 161.
Fluxus menstruus. Quoad communionem III, 89. — Quoad actum conjugalem IV, 221.

Fodinæ. Quoad occupat. II, 48.
Fœcunditas artificialis IV, 193.
Fœminæ. Quoad ordinat. III, 464.
Fœtus abactio vel enecatio ad matrem servandam I, 467 ; IV, 453. — Abortivus an baptizandus II, 479.
Forensia I, 436,
Fori privilegium pro clericis II, 321. — Quoad censuram latam in violatores IV, 413.
Forma contractuum II, 195.
Forma sacramentorum II, 394. — Baptismi 472. — Confirmationis 510. — Eucharistiæ III, 40. — Pœnitentiæ 212. — Extr. Unct. 399. — Ordinis *in genere* 476 ; *in specie*. Cfr. *Ind. Syn.* t. III. — Matrimonii IV, 64.
Forma ordinaria in dispensationibus matrimonialibus IV, 205.
Forma pauperum in disp. matrim. IV, 206.
Forma politici imperii quoad Ecclesiam I, 131.
Formale peccati. Quid sit I, 201, 203.
Formula juramenti gubernio Ecclesiæ hostili præstanda I, 406.
Formulæ blasphematoriæ I, 391.
Fornicatio. Quid sit et quale peccatum I, 251. — An prima specifice differat a sequentibus 252. — An fornicatio sponsorum cum extranea persona mutet speciem 253. — An dissolvat sponsalia IV, 23.
Fortitudo, virtus cardinalis I, 284.
Fossores quoad jejunium I, 521.
Fragmenta hostiarum, si decidant III, 53.
Fraudatores tributorum II, 175.
Fraus legis quomodo fiat I, 145 III, 331.
Frequens communio. Quid de ea dicendum III, 91.
Fructus. Quoad usumfructum et accessionem II, 12, 56. — Quoad Spiritum Sanctum II, 506. — Quoad missam III, 116.
Fuga. An reo sit licita I, 155 ; II, 277. — In persecutione I, 304.
Fugitivi religiosi II, 347.
Fullones. Quoad jejunium I, 521.
Fulminatio dispensationis IV, 204, 216.
Funambuli. Quomodo peccent I, 459.
Fundatio. Quoad obligationem celebrandi III, 129.
Funera. Quoad jus parochi III, 419 seqq. — Hæreticorum funeribus assistere an liceat catholicis 441.
Furtum. Quidditas II, 74. — Quotuplex et quale peccatum 76. — Materia gravis 77. — Uxorum, filiorum, famulantium, religiosorum 82. — Furta minuta 84. — Quomodo hæc sint restituenda 88. — Quantitas notabilis in furto sacrilego 88. — Causæ acceptionem rei alienæ a furto excusantes 89. — Furtum rei profanæ in loco sacro an sit sacrilegium I, 381 ; II, 76.

G.

Gabellæ II, 175, vid. *Tributum*,
Gaudium. De re mala I, 226. De pollutione naturali 228.
Gaz super altare prohibetur III, 160.
Generalis confessio III, 280.
Geomantia, species divinationis I, 369.

Gestatio. Quoad habitum clericalem II, 283. — Quoad tonsuram 204. — Quoad arma 308.
Gestio negotiorum II, 225.
Gibbosi irregulares IV, 333.
Glacies. Quoad baptismum II, 468.
Gnome, pars prudentiæ, I, 283.
Gradus. Quoad ordinationem III, 476. — Quoad consanguinitatem IV, 137. — Quoad affinit. 168.
Gratia. Sanctificans II, 363. — Sacramentalis (*ibid.*). — An fides sit *prima* gratia I, 292.
Gratiarum actio post communionem III, 22. — Post missam 175.
Gratitudo, pars Justitiæ, I, 284.
Gratuitus contractus II, 182, 203.
Gula. Quid, quale peccatum, ejus filiæ et remedia I, 239.
Gutta. Quoad baptismum II, 470. — Quoad extr. unct. III, 398.

H.

Habituale voluntarium I, 27. — Habituale peccatum 199.
Habituatus in peccato turpi. Quoad absolutionem si cupiat ascendere ad SS. Ordines vel statum Religiosum II, 426; III, 467.
Habitus bonus. Vid. *Virtus.*
Habitus clericalis II, 283. — Religiosus 340; IV, 502.
Hæredes et *Hæreditas* II, 212. Cfr. *Ind. Syn.* t. II.
Hæresis. Quidditas et divisio I, 309. — Requisita ad hæresim formalem coram Ecclesia 312. — Quoad pœnas canonicas 313; IV, 406.
Hæretici. Quoad leges ecclesiasticas I, 141. — Quoad rebaptizationem II, 483, 490 — Quoad confessionem in casu rebaptizationis III, 211. — Quoad impedimenta IV, 124. — Quoad clandestinitatem 181. — Quoad pœnas canonicas IV, 406; I, 299.
Hæreticum ministrum adire an unquam liceat catholicis qui matrimonium ineunt cum hæreticis IV, 111 et 407.
Hasta. Quoad venditionem II, 246.
Hebetudo mentis filia gulæ I, 240.
Heri. Eorum obligationes qua *superiorum* I, 451. — Qua *locatorum* rerum II, 251. — Qua *conductorum* operarum 254.
Hermaphroditi. Quoad ordinationem III, 466. — Quoad matrimonium IV, 192.
Hierarchia ordinis et jurisdictionis III, 446.
Historia quomodo scribenda I, 492.
Histriones. Quoad malitiam I, 277. — Quoad irregularitatem IV, 337.
Homicidium. Species I, 458. — Quoad restitutionem II, 161. — Quoad irregularitatem IV, 341.
Honestas pars Temperantiæ, I, 284.
Honestas publica, impedim. dirimens IV, 162.
Honor. Quoad læsionem I, 485, 496. — Quoad reparationem II, 169.
Hora. Quoad refectionem in die jejunii I, 513. — Quoad horas canonicas II, 293. — Quoad jejunium naturale III, 84. — Quoad missam celebrandam 146. — Quoad orandas indulg. IV, 272.
Horæ canonicæ II. 285.

Horror futuri sæculi filia interior luxuriæ I, 250.
Hospitalarii ordines II, 329.
Hostia. Quæ sit consecrabilis III, 26. — Quid si mutetur in carnem etc. 18. — Si cadat 53. — Si immittatur in strophium 54. — Si evomatur 55. — Si sumpta infirmus illico moriatur (*ibid.*). Quoties renovanda, 26.
Humanitas Christi. Quo cultu colenda I, 355.
Humilis sit confessiom tu *habitu* III, 225. — tum *mente* 248.
Humilitas, pars Temperantiæ, I, 285.
Hydromantia, species divinationis I, 369.
Hyperdulia I, 355.
Hypnotismus I, 377.
Hypocrisis. Filia superbiæ I, 232.
Hypotheca II, 261.
Hypothecarii creditores II, 145.

I.

Idololatria. Quid, quotuplex, quale peccatum I, 368.
Ignorantes. An possint absolvi si ignorent necessaria necessitate medii vel præcepti I, 301. — An debeant doceri a confessario III, 354, 372.
Ignorantia. Quid, quotuplex I, 50. — Quid faciat circa voluntarium, quid circa peccatum 52, 53. — Vincibilis situe speciale peccatum 55. — Qualis excuset a culpa ; qualis a pœna 164, 166. — Est causa peccati intrinseca occasionalis 214. — Ad quid teneatur confessarius ex ignorantia non monens pœnitentem d restitutione faciencia II, 134. — Quid faciat circa reservationem III, 325. — Quid faciat circa impedimenta IV, 122, 150. — Quid circa irregularitatem 332. — Quid circa censuras 368.
Illegitimi. Quoad irregularitatem IV, 333.
Illitterati. Quoad irregularitatem IV, 332.
Imagines. An et quo cultu colendæ I, 358. — An adhiberi possint in expositione publica SS III, 59. — Quænam absolute vetentur IV, 494.
Immersio in baptismo II, 420.
Immobilia II, 22.
Immunditia. Vide *Mollities*.
Immunitas asyli eccles. IV, 434.
Impanatores III, 16.
Impediens consecutionem ali cujus boni II, 113, 163. — Jurisdictionem ecclesiasticam IV, 412. — Promulgationem vel exsecutionem Actorum S. Sedis 416. — Matrimonium 462. — Mulierem ne statum religiosum amplectatur 463.
Impedimenta matrimonii *impedientia* IV, 103. — *Dirimentia* 115. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Impediti adire Romam pro absolutione censurarum IV, 371.
Imperfectiones. Quoad confessionem III, 205.
Imperium. Voluntatis in alias potentias I, 21. — Politici imperii divina origo ; quoad ejus formam 130-132.
Impletio operum præscriptorum pro lucrandis indulgentiis IV, 262.
Impotentia. Quoad legem I, 166. — Quoad missam audiendam 434. — Quoad jejunium 520. — Quoad restitutionem ex bonis *ejusdem ordinis* II, 99.

— Quoad restitutionem debitorum 153. — Quoad horas canonicas 302. — Quoad integritatem confessionis III, 264. — Quoad matrimonium IV, 187. — Quoad censuras 369.

Imprecatio seu *Maledictio* I, 396.

Imprimentes. Quoad libros propugnantes hæresim IV, 488. — Quoad libros S. Scripturæ 489.

Improperium I, 496.

Impuberes. Quoad casus reservatos III, 325. — Quoad matrimonium IV, 165. — Quoad pœnas et censuras ecclesiasticas I, 128; IV, 362.

Imputabilitas actuum humanorum I, 60. — Requisita ut voluntarium *indirectum* imputetur ad culpam 31.

Incarnatio. An explicite credenda I, 300.

Incestus. Quid sit; an diversus pro diversa cognatione I, 257.

Inconsideratio, filia luxuriæ, I, 250.

Inconstantia, filia luxuriæ I, 250.

Index librorum prohibitorum. Quoad originem, regulas, obligationem IV, 486.

Indifferentes actus. An dentur I, 62.

Indifferentia. Quoad libertatem I, 37. — Quoad moralitatem 62.

Indignatio, filia iræ I, 234; — Ut justa I, 235.

Indigni. Quale peccatum ipsis administrare Sacramenta II, 424; — ab ipsis petere sacramenta 441.

Indissolubilitas matrimonii IV, 76 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.

Inductio seu *sollicitatio* ad fornicationem an sit speciale scandali peccatum I, 252 et 343.

Indulgentiæ IV, 235 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.

Infallibiliter an prosint indulgentiæ defunctis IV, 356.

Industriales fructus non debent restitui a possessore malæ fidei II, 105.

Infamans delictum. Quoad irregularitatem IV, 340.

Infamare seipsum an liceat I, 493; II, 16.

Infamia juris. Quoad irregularitatem IV, 336.

Infantes. An ante usum rationis alicui legi subjiciantur I, 139. — An, baptizati et mortui ante usum rationis, possint invocari 363. — An, cum adoleverint, interrogandi sint, num ratum habeant baptismum II, 478. — An baptizari possint in utero matris 479. — An licite baptizentur infantes a catholicorum, invitis parentibus 481. An licite baptizentur ante usum rationis filii a catholicorum, rogatu eorum parentum 482.

Inferiores. Obligationes eorum erga superiores I, 448.

Infernus. Fidelis qui novit pœnas inferni magis cruciabitur quam infideles qui eas non novit I, 166.

Infideles. An teneantur ad leges Ecclesiæ, I, 141. — An possint compelli ad fidem 307. — An eorum ritus possint tolerari 293. — Quid de eorum matrimonio IV, 43 et 67.

Infidelitas. Quid, quotuplex, quale peccatum I, 305. Cfr. *Ind. Syn.* t. I.

Infirmi. Quoad auditionem missæ I, 434. — Quoad abstinentiam 509. — Quoad jejunium ecclesiast. 520. Quoad viaticum

III, 52. — Quoad jejunium naturale 86, 88. — Quoad extr. unct. 416. — Quoad eorum visitationem 409. — Quoad indulgentias IV, 262.

Informe sacramentum II, 380. — An detur sacr. pœnit. validum simul et informe III, 240.

Ingressus in religionem II, 332. Cfr. *Ind. Syn.* t. II.

Inhabilitas. Quoad contractus II, 186. — Quoad licitam susceptionem Ordinum eorumque administ. IV, 328 vid. *Irregularitas.* — Ut effectus excomm. maj. 387.

Inimici. Quoad dilectionem I, 327.

Injectio manuum violenta quid sit IV, 426.

Injuria. In *genere* II, 69. — In *specie* 72. Cfr. *Ind. Syn.* t. II.

Innocens. Quoad occisionem I, 466.

Innominatus contractus II, 182.

Inquietudo animi, filia avaritiæ I, 233.

Insordescentia in excommunicatione quid operetur IV, 379.

Inspectores. Quoad scholas neutras I, 446.

Institutum religiosum. Vid. *Congreg. relig.*

Instruere. Ut est officium : *parentum* I, 444 ; — *superiorum* 451 ; *confessarii* III, 354, 372.

Instrumenta. Quoad contactum in ordinatione III, 478.

Integritas. Quoad auditionem missæ I, 432. — Quoad recitationem horarum II, 289. — Quoad confessionem III, 252.

Intellectus. Quomodo concurrat ad act. hum. I, 19 ; — quo modo subsit voluntati 21.

Intelligentia, dos Prudentiæ I, 283.

Intentio. Quoad actuum moralitatem I, 74. — Quoad legem implendam 160. - Quoad missæ auditionem 430. — Quoad furta minuta II, 85. — Quoad horas canon. 300. — Quoad sacram. conficienda 413. — Quoad ea suscipienda 434. — Quoad missæ applicationem III, 118. — Quoad indulgentias IV, 252, 258, 291.

Interdictum. In *genere* IV, 396. — Interdicta *Piana* 477. — Interdicta *Tridentina* 480. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.

Interdictum ab ingressu Ecclesiæ. Quid sit IV, 402.

Internationalistæ. Quoad excommunicationem IV, 433.

Interpres. Quoad confessionem III, 265. — Quoad sigillum 380.

Interpretatio. Quoad leges I, 170. — Quoad dispensationem 178. — Quoad privilegium 186. — Quoad juramentum 407. — Quoad votum 418. — Quoad contractus modales II, 199. — Quoad fundationes III, 131. — Quoad indulgentias IV, 275. — Quoad Const. *Officiorum ac munerum* 484.

Interrogationes in confessione III, 355.

Interruptio. Quoad actuum multiplicationem I, 220. — Quoad jejunium 513. — Quoad horas canonicas II, 298. — Quoad missam III, 180.

Interstitia III, 474.

Intrusus. Quoad susceptionem sacram. II, 443. — Quoad pœnas IV, 421.

Invariabilitas materiæ et formæ in sacramentis II, 396, 400.

Invadentes bona Ecclesiæ Romanæ IV, 420. — Bona cujuscumque ecclesiæ 450.

Invasor. Quoad occisionem I, 462.
Inventarium II, 214.
Inventio rerum amissarum II, 53.
Invidentia fraternæ charitatis est supremum invidiæ peccat. I, 236.
Invidia. Quid, quale peccatum, ejus filiæ et remedia I, 235.
Invitati ad prandium. Quoad abstinentiam I, 509.
Involuntarium. Quid et quotuplex I, 42. Cfr. *Ind. Syn.* t. I.
Ira. Quid, quale peccatum, ejus filiæ et remedia I, 234.
Irregularitas IV, 328. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Irreligiositas I.[367, 378.
Irrisio. Quid I, 496.
Irritatio. Quoad *legem* I, 158. — Quoad *vota* 420.
Irrumatio. Quid I, 233; IV, 235.
Ite, missa est. Undenam III, 108.
Iter. Quoad missam audiendam I, 435. — Quoad jejunium 521.
Iteratio. Quandonam et quomodo fieri debeat in sacram. II, 404.

J.

Jactantia, filia superbiæ I, 232.
Jansenistarum ordinationes III, 458. — Circa confess. venialium III, 208.
Jansenius. Circa libertatem I, 38, 39.
Jejunium. Ecclesiasticum I, 510. Cfr. *Ind. Syn.* t. I. — Naturale III, 83. Cfr. *Ind. Syn.* t. III — In ordine ad jubilæum IV, 318.
Jentaculum in die jejunii, I, 515.
Joanna papissa III, 465.
Jocalia. In sponsalibus IV,
Jocus I, 480.
Jubilæum IV, 311. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Judas. An adfuerit institutioni Eucharistiæ III, 6.
Judex. An possit damnare reum juridice convictum, quem certo novit innocentem I, 265; II, 273. — Obligationes II, 272. — Quoad divortium IV, 95.
Judicium. Speculativo-practicum et practico-practicum I, 88.
Judicium temerarium. Quid quantum et quale peccatum I, 498.
Jura stolæ II, 36.
Juramentum I, 397. Cfr. *Ind. Syn.* t. I.
Jus II, 8 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. II.
Jurati (*membres du jury*). Quoad sententiam ferendam II, 273. — Quoad irregularitatem in judicio sanguinis IV, 335.
Jurisdictio sacramentalis III, 303 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. III.
Juspatronatus. Quid, quotuplex, etc. II, 324.
Justa causa pro indulgentiis IV, 248.
Justificatio juxta doctrinam reformatorum II, 395; III, 199
Justitia. Virtus cardinalis, 284. Quidditas, divisio, II, 1. Cfr. *Ind. Syn.* t. II.
Justitia christiana juxta protestantes II, 395.

L.

Labor. Ut excusans ab abstinentia I, 509; — a jejunio 521.
Læsio juris. Quoad bona corporis I, 457. — Quoad bona honoris et famæ 477. — Quoad bona

animi II, 72. — Quoad bona fortunæ 74.
Laicalis status II, 270.
Laicus. An et quando possit sibi vel aliis administrare viaticum II, 387 ; III, 47.
Lampades coram SS^mo^ III, 60.
Lanarii. Quoad jejunium I, 521.
Laparotomia IV, 454.
Latria I, 354.
Latrocinium. species homicidii I, 458.
Laxismus. Quid sit I, 113.
Lectio librorum pravorum quo jure prohibetur IV, 484. Cfr. ADNOTATIONES in Const. *Officiorum ac munerum* (ibid.).
Lectoratus III, 501.
Lectores. Quoad jejunium I, 522.
Legatum formis legalibus destitutum an valeat in conscientia II, 216.
Legentes libros apostatarum et hæreticorum aut nominatim a S. Sede prohibitos, quandonam excommunicationem incurrant IV, 504.
Legislator. An teneatur propriis suis legibus I, 142. — Legislatoris civilis obligationes II, 269. — An possit constituere impedimenta, saltem pro infidelibus IV, 117.
Legitima, seu reservatio II, 207.
Legitimitas conjugum et prolium ut effectus sanationis in radice IV, 219.
Lenitas. Irregularitas ex defectu lenitatis IV, 335.
Lenones. Quoad absolutionem I, 253.
Leoninus contractus II, 250.
Lepra. Quoad susceptionem Euch. III, 89.
Lex. Quidditas, etc. I, 122. Cfr. *Ind. Syn.* t. I.
Libellus. *Repudii* an slovebat matrimonium IV, 79 seq. — *Supplex* quoad matrimonium 207.
Liberalismus. Quidditas, capitale vitium, forma multiplex I, 308.
Liberalitas, pars Justitiæ, I, 284.
Libertas. Quomodo concurrat ad act. hum. I, 20. — Ejus quidditas, variæ distinctiones 35. — Qualis requiratur ad act. hum. 39.
Libertates modernæ I, 308.
Liberum arbitrium. In quo situm I, 36. — Errores circa illud 37. — Ejus variæ definitiones ; non est exstinctum, sed viribus attenuatum 38.
Libri liturgici. Quoad lectionem et impressionem IV, 495.
Libri precatorii. Quoad publicationem IV, 795.
Licitatio vid. *Hasta.*
Ligamen IV, 161. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Lignatio. Modus occupandi II, 49.
Limitatio fructuum in sacrif. miss. undenam III, 110.
Linea. In consanguinitate IV, 139. — In affinitate 173.
Lintea sacra a quibus lavanda III, 166.
Litaniæ. Quoad approbationem et recitationem I, 360; IV, 495. — In die festo S. Marci et triduo Rogation. II, 289.
Litteræ turpiter amatoriæ an possint deferri a famulantibus I, 333.
Litteræ apostolicæ quænam sint IV, 506, 416. — *Testimoniales* III, 452 ; IV, 467.
Lixivium. Quoad bapt. II, 468.
Locatio-conductio II, 250.
Locus. Quoad auditionem miss.

I, 433. — Quoad sacrilegium 380. — Quoad restitutionem II, 147. — Quoad celebrationem miss. III, 149. — Quoad debitum conjugale IV, 221. — Quoad indulgentias 262. — Quoad interdictum 397.

Longævitas. Cur promittatur honorantibus parentes I, 441.

Loteria seu *Sortitio* II, 263.

Loth. Ejus peccatum I, 50.

Lotio. Pedum in ultima cœna III. 5. — Stomachi ante communionem 186. — Corporalium, etc. 166.

Lucia (S.) Ejus verba ad Paschasium explicantur I, 45.

Luciferiani. Quoad causam peccati I, 211.

Lucrum cessans, titulus ab usura excusans II, 234.

Ludus II, 264.

Lumina. Quoad tabernaculum III, 60. — Quoad expositionem SS^mi 62. — Quoad missæ celebrationem 160.

Lunatici. Quoad irregul. IV, 232.

Lunula ostensorii. Quoad benedict., exsecrat. et tactum III, 167.

Lutherani. Circa libertatem I, 38. — Circa causam peccati 211. — Circa justificationem II, 395; III, 199.

Lux electrica III, 63, 160.

Luxuria. *In genere*. Quid, quale peccatum, ejus filiæ et remedia I, 247. — *In specie* 251 Cfr. *Ind. Syn.* t. I.

M.

Macula animæ ex peccato, quid sit I, 214.

Magia Quid, quotuplex I, 374.

Magister. Ejus obligationes erga discipulos I, 451; II, 73, — Quoad scholas neutras I, 446.

Magnanimitas, pars Fortitudinis, I, 284.

Magnetismus, I, 375.

Magnificentia, pars Fortitudinis, I, 284.

Maledicere I, 396.

Malefactores. Quoad occisionem 461.

Maleficium. Quid, quotuplex I, 374. — Qualiter liceat et non liceat ea solvere vel solvi petere 375.

Malum intrinsecum *per se*. vel *per accidens*, I, 55.

Mandans. Quoad cooperationem II, 119. — Quoad restitutionem (*ibid.*). — Quoad contractum 274.

Mandatarius. Ejus obligationes II, 224.

Mandatum. Ut contractus II, 224.

Manifestatio. Quoad *secreta*, quandonam liceat, I, 502. — Quoad ejus *omissionem* in ordine ad restit. II, 131. — Quoad conscientiam in Institutis religiosis III, 96, 321.

Manipulus. Quoad missam, benedict., exsecrat., materiam, colorem, formam et significationes mysticas III, 167.

Mansuetudo, pars Temperantiæ, I, 285.

Manuscripta. Quoad dominium religiosorum II, 39. — Quoad excommunicationem IV, 505.

Manutergium in missa III, 164.

Mappa III, 159.

Marcionitæ. Quoad causam peccati I, 211.

Mare. Quoad missæ celebrationem III, 151.

Maria (S.). Quoad cultum I, 357. — Quoad sacramenta II, 433, 479; III, 406. — Quoad matrimonium IV, 46 et 52.
Maria Stuart. Quoad communionem III, 46.
Maritus. Quoad votorum irritationem I, 421. — Ejus obligationes 451.
Martyrium II, 460.
Massones. Quoad matrimonium IV, 72. — Quoad censuras 430. — Quoad absolut. 432.
Masturbatio. Vide *Mollities*.
Materia. In lege I, 134. — In consuetudine 194. — In peccatis 204. — In luxuria 248. — In correct. fraterna 336. — In voto 413. — In auditione missæ 432. — In esu carnium die abst. 508. — In violatione jejunii 512. — In furto II, 77. — In contract. 183. — In horis canonicis 289. — In sacramentis 378. — In bapt. 452. — In confirm. 494. — In Euch. tam *in fieri* quam *in facto esse* III, 23. — In pœnit. 204. — In extr. unct. 394. — In ordine 478. — In matr. IV, 64. — In censuris 366.
Materiale peccati. Quid sit I, 197, 201.
Matrimonium IV, 42 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Matrina. Vid. *Patrini*.
Matutinum et *Laudes*. An recitanda antè missam II, 296.
Mazziniani. Quoad excomm. IV, 430.
Media nox quomodo intelligenda in jejunio naturali III, 84.
Medici. Obligationes II, 280.
Medicinæ ars. Quoad clericos II, 308. — Quoad irregul. IV, 336.
Meditatio. Ejus necessitas I, 362.
Medium. Quoad virtutem I, 287.
Memoria. Quoad imperium voluntatis I, 21. — Dos prudentiæ. I, 283. — Quoad cæcum celebrantem III, 164.
Mendacium. Quid, quotuplex, quale peccatum I, 479. — In confessione III, 250.
Mendicantes Ordines II, 329.
Mensa. Ut prohibita cum excommunicatis IV, 385.
Menstrua. Quoad susceptionem. Euch. III, 89. — Quoad actum conjugalem IV, 221. — Quoad agenesim 229.
Mercatores. Quoad cooperat. I, 347. — Quoad furta minuta restit. II, 88. — Quoad debita incerta 141.
Mercatura. Quoad excommunicationem IV, 443, 463.
Meretricium. Quid sit I, 252. — An permitti possint meretrices 253. — An liceat locare ipsis domus 347. — Quoad restitutionem II, 185. — Quoad confess. III, 254.
Meritum I, 79 Cfr. *Ind. Syn.* t. I. — Excellentia merit. IV, 202.
Merx II, 237, 239.
Mesmerismus. Vid. *Magnetismus*.
Metallum. Quoad calicem e patenam III, 162.
Metus. Quoad actum human. I, 48. — Quoad legis adimplet. 160. — Quoad legis violat. 166. — Quoad juramentum 401. — Quoad votum 413. — Quoad jejunium 522. — Quoad contractus II, 194. — Quoad sponsalia IV, 8. — Quoad matrim. 158. — Quoad censuras 368.
Militares Ordines II, 329.
Milites. Quoad abstinentiam I, 509. — Quoad bona in bello capta II, 50, 142. — Quoad desertionem 178.

Militia. Huic se subducere, an liceat II, 176. — Eam deserere 178.
Mille et ultra annorum indulgentia IV. 243.
Minister in sacramentis II, 406 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. II. — Inserviens missæ III, 172.
Minores. Quoad contractus II, 187. — Ordines III, 499.
Misericordia. Ejus opera corporalia et spiritualia I, 331.
Missa. Ut est audienda I, 429. — Ut est sacrif. III, 104 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. III. — Contra Miss. onera non currit præscriptio II, 66.
Missale III, 164 et 180.
Missionis titulus quoad ordinationem III, 472.
Mixta matrimonia IV, 104. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Moderamen inculpatæ tutelæ I, 463.
Modestia, pars Temperantiæ, I, 285.
Modificationes. Quoad contractus II, 196.
Modus. Quoad contractus II, 198 — Quoad interrogationes in confessione III, 355.
Mœchia. Vide *Adulterium*.
Mohatra. II, 245.
Molitores quoad servilia I, 438.
Mollities. Quid sit et quale peccatum I, 264.
Moniales. Quoad statum in Gallia II, 40. — Quoad horas canon. 288. — Quoad clausuram 343. — Quoad ablutionem corporalium, etc. III, 166. — Quoad communionem et conscientiæ manifestationem 96. — Quoad confession. 321. — Quoad jubilæum IV, 322. — Quoad pœnam, si e clausura exeant 435.
Monitio canonica IV, 360 seq. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Monogamia. IV, 73.
Monomachia. Vide *Duellum*.
Monopolium II, 246.
Monstrum an baptizand. II, 480.
Montanistæ circa remiss. peccat. III, 202.
Montes pietatis II, 236.
Mora Ut causa dissolvendi sponsalia IV, 28.
Moralitas. Quid sit I, 59. — In quo constituendæ sint regulæ morum 61. — Quot et quænam moralitatis species 61. — Principia seu fontes moralitatis 66.
Morganaticum matrimonium IV, 61.
Moribundi. Quoad restitution. II, 100. — Quoad absolut. III, 270.
Morphium II, 282.
Mortale peccatum I, 200, 204. seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. I.
Morum regulæ. In quo constituendæ sint I, 61.
Motus Concupiscentiæ primo-primi, secundo-primi, plene deliberati I, 56. — Motus carnales 269.
Mulcta. An custodes debeant restituere mulctas fisco non applicatas II, 132.
Mulier. Quinquagenaria quoad jejunium, I, 520. — Quoad clericos II, 308.
Multiplicitas actuum moraliter interrupt. I, 220.
Mundus. Ut causa peccati I, 213.
Munera accipere a litigantibus, an liceat judici II, 272.
Munus a *manu*, ab *obsequio* vel a *lingua* quibus committitur simonia I, 383. — Munus confessarii ut patris, doctoris, medici, judicis III, 355.
Murarii. Quoad jejunium I, 521.
Mutatio. Quoad materiam et formam in sacramentis II, 401. — Ut causa dissolvendi sponsalia IV, 24.

Mutilatio. Quoad culpam I, 460. — Quoad pœnam 461. — Quoad restitutionem II, 161. — Quoad irregularitat. IV, 343.
Mutuans et *Mutuatarius*. Quoad obligat. II, 226.
Mutus. Quoad restitutionem II, 131. — Quoad matrim. 395. — Quoad confessionem III, 265. — Quoad indulgentias IV, 262. — Quoad irregularit. 333.
Mutuum II, 226.
Mysteria fidei de necessitate tum *medii*, tum *præcepti* credenda I, 300.

N.

Nani. Irregulares IV, 333.
Naso carentes sunt irregulares IV, 333.
Natantes. Quoad aspectum I, 275.
Nativitas Ut est modus *accessionis* II, 55.
Nativitas Domini. Quoad stipend. III. 143. — Quoad miss. in media nocte 147. — Quoad triplicem miss. 147.
Naturale. Quomodo differat a voluntario I, 25.
Naturales filii IV, 333.
Naufragium. An liceat in eo tabulam amico cedere I, 329.
Navigantes in Oceano. Cui confiteri possint III, 307.
Necessitas. Triplex quoad proximum distinguitur I, 328; II, 89, 422.
Necromantia. Species divinat. I. 369.
Negotiatio. Vetita clericis II, 310.
Negotiorum gestio. Ut contractus II, 225.
Neomistæ. An consecrent cum episcopo ordinante III, 44.
Neophyti. Quoad irregularitatem IV, 332.
Neopresbyter. An consecret cum episcopo III, 44. Quoad stipendium 490; prima vice celebrans, 173.
Nigritarum commercium II, 21.
Nihilistæ. Quoad jus proprietatis II, 17. — Quoad excommunicationem IV, 430.
Nix. Quoad baptismum II, 468.
Nomen Dei et Sanctorum quoad vanam usurpat. I, 389. — Nomen in bapt. imponendum II, 495. — Quandoque mutatur in Confirm. 496.
Nomen Jesu. Quoad cultum I, 355.
Non-jejuno. Quandonam liceat communicare III, 86; — an liceat celebr. ad dand. viat. 87.
Non-manifestans II, 131.
Non-obstans II, 131.
Notarii seu *Tabelliones*. Quoad cooperationem defraudationi tributorum II, 176. — Quoad eorum obligationes 280. — Quoad irregularit. V. *Curialistæ*.
Notorietas facti, juris, famæ I, 483; II, 425.
Novatiani. Quoad remissionem peccatorum III, 202.
Novæ devotiones a S. Sede reprobatæ IV, 492. —
Novitii. Quoad votorum irrit. I, 402. — Quoad ordinationem III, 463. — Quoad eorum sustentationem I, 387; IV, 441.
Nudus contractus II, 182.
Numerus. Quoad peccata I, 220. — Quoad sacramenta II. 376. — Quoad dona Spiritus S. 504. — Quoad confession. III, 254.
Nundinæ. In festis I, 438.
Nuntii. Quoad indulgentias IV, 247.

Nuptiæ secundæ et ulteriores IV, 75.
Nupturientes quoad parochum IV, 40.

O.

Obduratis an detur gratia sufficiens ad pœnitendum III, 194.
Obedientia. Quoad filiosfamilias I, 443. — Quoad inferiores 448. — Quoad religiosos II, 338 360. — Quoad sacerdotes erga episc. III, 490.
Obex gratiæ in sacram. II, 390.
Objectum. Quoad actum moralem I, 67. — Quoad legem 134. — Quoad consuetudinem 194.
Oblationes in missis III, 180.
Oblivio. Ut causa excusans ab integrit. confess. III, 264. — Oblita peccata an adhuc sint confitenda et absolvenda 274 et 75.
Obreptio. Quid I, 176.
Obsceni libri quoad prohibitionem IV, 491.
Observantia, pars Justitiæ, I, 284. — Ut superstitio I, 373. — Ut virtus 448.
Obsessio I, 410.
Occasio peccati III, 363.
Occasionarii. Quoad absolut. III, 361 seqq.
Occisio. Malefactoris,— aggressoris — innocentis I, 461. Cfr. *Ind. Syn.* t. I.
Occultatio seu *dissimulatio* fidei I, 304, 485.
Occultum impedimentum IV, 199, 204, 210. — *Omnino* occultum 214.
Occupatio, modus acquirendi dominium II, 47.
Oculus canonicus IV, 333.
Odium Dei filia luxuriæ I, 250. — Est omnium peccatorum gravissimum 325. — Odium proximi est filia invidiæ 236. — Adversatur charitati 327. — Indirecte seu implicite prohibetur per V Decal. præcept. 457. — Qui ex odio diversa mala proximo exoptat, an teneatur illa in conf. *specifice* manifestare I, 223. — An in peccatis odii circumstantia *propinquitatis* debeat exprimi III, 260.
Officia sæcularia quoad clericos II, 308.
Officium canonicum II, 28, seqq.
Officium parvum B. M. V est recitandum in lingua *latina* ad lucrandas indulg. IV, 299. 317.
Officium (S.). Quoad excommunicat, eorum qui hujus tribunalis personas lædunt aut scripturas diripiunt IV, 457.
Oleum sanctum. Triplex III, 395.
Omen. Species divinationis I, 269.
Onanismus. Ut species luxuriæ I, 270. — Quoad interrogationes a confessario faciendas III, 355 et IV, 230. — Quoad remedium IV, 225.
Onanista. Quomodo uxor se geret cum viro *onanista* IV, 224.
Onera missarum. Contra illa non præscribitur II, 66.
Onerosus contractus II, 182, 236.
Oneiromantia. Species divinationis I, 369.
Opera liberalia I, 437.
Opere operato,— operantis, quid sit II, 384.
Opifices. Vid. *Artifices*.
Opinio. An differat a dubio I, 99. — Quid sit opinio *probabilis* 106; *communis*, *communior*, *communissima*; *minus*

probabilis, æque probabilis, probabilior, probabilissima, tenuiter probabilis 107. — Quid sit opinio *tutior* et *minus tuta* 109. — An possit dari opinio quæ sit tutior et minus probabilis, aut probabilior et minus tuta 109. — An semper teneamur sequi opinionem *tutiorem* 109. — Quandonam teneamur sequi opinionem *tutiorem* 110. — An aliquando sit obligatio sequendi opinionem minus probabilem et minus tutam 118. — An quis possit in eadem materia, inter probabiles opiniones modo hanc, modo oppositam sequi 118.

Opium. Ejus usus in operationibus chirurgicis I, 145.

Opus. An opera dirigi debeant ad gloriam Dei, ut sint moraliter bona I, 76. — An fieri debeant ex charitate, ut sint meritoria *de condigno* 81. — Opera *ex gratia* facta quotupliciter distinguantur 85.

Oraculum, species divinationis I, 369.

Oratio I, 360. Cfr. *Ind. Syn.* I. — Oratio funebris quomodo habenda 440.

Oratoria. Publica, semi-publica, privata III, 149. — Quænam observanda circa privata 151. — Per se requiritur oratorium *stricte publicum* pro visitatione ecclesiæ ad lucrandam indulgentiam IV, 316.

Ordines religiosi II, 329.

Ordo. In dilectione I, 328; — in correptione fraterna 337; — in restitutione II, 143; — in recitatione horarum 297.

Ordo seu *Ordinatio* III, 444 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* III.

Ordo. Ut imped. dirimens IV, 160. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.

Originale peccatum I, 201. — Ejus pœnæ 215.

Origenes. Quoad mendacium I, 481.

Os. Quoad privat. commun. civilis IV, 385.

Oscula. Extra conjugium I, 272. In conj. IV, 227.

Ostensorium. An debeat benedici III, 166.

Ostentum. Quomodo baptizandum II, 479.

Ostiariatus III, 500 Cfr. *Ind. Syn.* t. III.

Ova. Quoad jejunium I, 517.

Ovarii utriusque defectus an constituat imped. *impotentiæ*. IV, 188.

P.

Palla III, 163.

Pallium III, 160.

Palpo. Quoad restitut. II, 127.

Panis. Ut materia remota Euch. III, 25 seqq.

Papatus III, 447.

Paramenta sacra III, 167 seqq.

Paraphernalia bona uxorum II, 33.

Parcimonialia bona clericor. II, 36.

Parentes. Quoad irritat. votor. I, 420. — Quoad obligationes erga filios 444. — Quoad testamentum II, 219. — Quoad ingressum in relig. 331. — Quoad sponsalia et matrim. filior IV, 8.

Parochi. Obligationes II, 318 — Quoad ingressum in relig 332. — Quoad administ. sacram. 406. — Quoad missam pro populo III, 126. — Quoad nupturientes IV, 40. — Quoad assistentiam matrimonio 185. —

Quoad matrim. invalide contractum 216.
Parricidium, species homicidii, I, 458.
Participans. Quoad restitutionem II, 129.
Participatio activa et passiva sacr. qua privant. excomm. IV, 403.
Particulæ consecratæ quandonam renovandæ III, 26.
Partus acceleratio I, 460 ; IV, 468.
Parvitas materiæ in quibusnam peccatis dari nequeat I, 208. — An in luxuria detur 248.
Pascere II, 49.
Pascha. Quid I, 531.
Passio Christi. Cur ejus passioni et morti salus et redemptio nostra specialiter sit adscribenda II, 382 : IV, 266
Patena III, 162. — Significatio 167.
Paternitas IV, 146.
Patientia, pars fortitudinis, I, 284
Patriarchatus III, 447.
Patrimonialia bona clericorum II, 36.
Patrimonii titulus quoad ord. III, 472.
Patrini. In baptismo II, 486. — In confirmatione 521.
Patronatus II, 324.
Paupertas. Quoad votum II, 339, 357. — Quoad titulum ord. II.
Paupertas viduæ. Ut causa dispensat. IV, 208.
Peccatum. Quidditas, divisio, gravitas, causæ, effectus I, 196. — An detur pecc. pure *philosophicum* 198. — Distinctio *specifica* et *numerica* 217.
Peculatus. Ut circumst. furti II, 76.
Peculium. Quoad religiosos II, 339.
Pelagiani. Circa liberum arbitrium I, 37.
Pensio quæ solvitur a gubernio II, 36, 323.
Percussio clerici vel monachi IV, 450.
Peregrinationes. Quoad originem I, 359. — Quoad jejunium 523.
Peregrini. Quoad leges I, 143. — Quoad absolutionem a reservatis III, 329. — Quoad matrim. IV, 183. — Quoad libros proscriptos ab Ordinario 496.
Perfectio. Obligatio tendendi in illam pro religiosis II, 336.
Perfidia filia avaritiæ I, 233.
Periculum peccati III, 361.
Perjurium I, 403.
Permutatio. Ut contractus II, 244.
Perpetuitas seu *Firmitas* matrimonii IV, 78 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Perplexa conscientia I, 96.
Perseverantia, pars Fortitudinis, I, 284.
Persona moralis. Quoad dominium II, 42.
Pertinacia, filia superbiæ I, 232. — Requisita ad hæresim formalem, 312.
Perturbatio gallicana. Quoad restitutionem bonorum II, 178.
Petrolium III, 60.
Pharmacopolæ. Obligationes II, 280.
Philtrum I, 374.
Photographi in die festo I, 437.
Physionomia, species divinat. I, 369.
Pietas, ut pars Justitiæ, I, 284. — Ut exhibenda parentibus I, 442. — Ut excusans opera servilia in die festo 439.
Pignus II, 260.
Pileolum. Quoad missam III, 177.

Pingere in die festo I, 437.
Piscatio, modus acquirendi II, 45. — An licita diebus festis I, 437.
Pisces cum carne in eadem refectione die jejunii I, 517.
Pistores. Quoad opera servilia in die festo I, 439. — Quoad jejunium 524.
Plagium seu *Plagiatus*. Ut circumstantia furti II, 76.
Planeta. Vid. *Casula*.
Plantatio. Ut est modus accessionis II, 57.
Plato. Quoad mendacium I, 481.
Pluralitas beneficiorum II, 325.
Pœna. An delinquens eam effugiat, si pœnituit facti ante effectum secutum I, 157. — Originalis peccati 215. — Pœna *conventionalis* in contractibus II, 199. — Ut titulus excusans ab usura 234. — Ut adjecta sponsalibus IV, 15. — Pœnæ *canonicæ* 370. — *Vindicativæ* 371. — *Medicinales* 374. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Pœnalis. An de facto dentur leges mere pœnales I, 158.
Pœnitentia. Ut *Virtus* III, 186. — Ut *Sacramentum* 201. Cfr. *Ind. Syn.* t. III.
Pœnitentia. Ut *Satisfactio* III, 282. — Pro pœnit. præsertim imponenda est *Oratio pro defunctis* 285. — An possit imponi *publica* 291. Cfr. *Ind. Syn.* t. III.
Pœnitentiaria IV, 211.
Pollutio. Quid I, 264. — Quandonam sit pecc. mortale, veniale, nullum 267. — Quoad communionem III, 90. — Inter conjuges IV, 235.
Polyandria IV, 76.
Polygamia IV, 76.
Portiunculæ indulgentia IV, 280.
Possessor bonæ, malæ vel dubiæ fidei II, 111 seqq.
Potentes ad bibendum qualiter peccent I, 244.
Potentia peccandi non est de essentia libertatis I, 39.
Potestas ecclesiæ statuend imp. dirimentia IV, 117. Cfr *Ind. Syn.* t. IV.
Potestas. Condendi leges I, 128. — Undenam proveniat 130.
Potus inebriativus in operationibus chirurgicis I, 245.
Præcepta Decalogi I, 348 seqq. — Ecclesiæ 504 seqq.
Præcipitatio filia luxuriæ I, 250.
Præco in vendit. sub hasta II, 246.
Prædestinatiani circa liberum arbitrium I, 37.
Prægnantes mulieres quoad abstin. I, 509. — Quoad jejun. 520.
Prælaturæinferiores III, 448.
Præscriptio. Quid, quotuplex II, 58. — An valeat in conscientia 58, 66; — conditiones 59. — Quandonam interrumpatur, quandonam dormiat 67. — Non currit contra onera miss. 66.
Præsentia realis in Eucharistia stabilitur III, 10. — Quandonam cesset in Euch. 20. — Qualis requiratur præsentia in Euch. 35.
Præservationis privileg. IV, 316.
Præstigium. Species divinationis I, 369.
Præsumptio. Quoad legem I, 153. — Quoad *spem* 319.
Precarium II, 222.
Preces recitandæ pro indulgentiis IV, 337.
Presbyteratus III, 483. Cfr. *Ind. Syn.* t. III.

Pretium justum I, 452; II, 253.
Principes. Obligationes II, 270. — An habeant potestatem statuendi impedimenta IV, 120.
Principia actuum humanorum I, 19. — Circa sententiam a confessario ferendam III, 359.
Principia reflexa. Quibus consc. speculative dubia fieri possit moraliter certa I, 100.
Priscillianistæ. Circa liberum arbitrium I, 37.
Privatio *sepulturæ eccles.* IV, 303, 428. — Communionis *civilis*; *forensis* IV, 383.
Privilegiata missa non confundenda cum *altari privil.* IV, 287.
Privilegium. Quidditas, distinctio a quo et cui concedendum, interpretatio, cessatio, renuntiatio, revocatio, non usus, abusus I, 182. — Clericorum II, 321. — Regularium 347.
Privilegium Altaris IV, 285 seqq. — *Tricenarii Gregoriani* 300. — Altaris *S. Greg.* in Monte Cœlio 301. — *Ad instar* 302.
Privilegium præservationis IV, 297.
Privilegium sabbatinum IV, 297.
Probabiliorismus. Quid sit I, 113.
Probabilismus. Quid sit I, 113.
Probabilitas. Vid. *Opinio*.
Probitas. Quoad ministrum sacrament. II, 411. — Quoad vocat. et ordinat. III, 467.
Procationes. Quid de iis dicendum I, 278.
Proclamationes. Vid. *Banna*.
Procuratio abortus I, 467 seq. et IV, 453.
Procurator. Officia II, 274. — Quoad matrim. IV, 47.
Proditio, filia avaritiæ I, 233. — Ut species homicidii 458.
Productio. Ut est modus *accessionis* II, 55.
Profectitia bona filiorum II, 28.
Professio fidei I, 302.
Professio religiosa. Requisita ad illam II, 834; — ejus effectus 335.
Proles. Ut bonum matrimonii IV, 48.
Promissio. Ut contractus II, 203 seqq.
Promulgatio. Quoad legem I, 148.
Propositiones quas docere vel defendere vetitum est sub pœna excom. 423.
Propositum quoad contritionem III, 242 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. III.
Proprietates matrimonii IV, 73 seqq.
Proscriptorum bona quoad restit. II, 180.
Providentia, dos Prudentiæ, I, 283.
Proxeneta II, 248.
Proximus quis sit I, 328.
Prudentia, virtus cardin. I, 285.
Pruritus. Quoad tactum I, 273.
Publica honestas IV, 162 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Publicitas. Triplex I, 491.
Pudicitia, pars Temperantiæ, I, 285.
Pueri. Ante septennium an teneantur legibus positivis; quid in dubio an adepti sint usum rationis I, 149. — Quoad confess. annuam 525. — Quoad comm. pasch., viaticum et prim. commun. 530. — Quoad absol. sub condit. III, 222.
Purgatorium. Quoad virtutes I, 289. — Quoad restitution.

II, 98. — Quoad missam. III, 119.
Purificatorium III, 154.
Pusillanimitas filia acediæ I, 238.
Pyxis. Qualis III, 57; — quoad benedictionem, tactum. etc. 167; — quomodo purificanda 64.

Q

Quæstuosa negotiatio clericis prohibetur II, 310.
Qualificatus seu *Non-purus* contractus II, 182.
Quàmprimum confitendi præceptum explicatur III, 81.
Quantitas rei ablatæ sub *triplici* respectu considerari debet ut judicetur de gravitate furti II, 77. — Qualis requiritur quantitas ad peccandum mortaliter perfurta *minuta* 86. — Quomodo determinanda quantitas notabilis in furto *sacrilego* 88. — Quantitas restituenda 136. — Quantitas aquæ miscenda vino in miss. III, 30. — Circumstantia quantitatis an debeat exprimi in confess. 275.
Quarta funeralis III, 421.
Quasi-castrensia bona II, 28.
Quasi-contractus II, 182.
Quasi-domicilium IV, 181.
Quasi patrimonialia II, 36.
Quesnellus. Quoad connexionem virtutum I, 287. — Quoad fidem 292. — Quoad oration. peccatoris III, 197. — Quoad absolutionem 357.
Quietistæ. Quoad amorem concupiscentiæ I, 323.
Quinquennalia IV, 197.
Quotidiana communio III, 95.

R

Rancor filia acediæ I, 237.
Rapina. Species furti II, 75.
Raptores mulierum quoad excomm. IV, 462.
Raptus. Ut est species luxuriæ I, 244. — Ut est impedimentum dirimens IV, 194. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Ratio, dos Prudentiæ, I, 283.
Rationalistæ. Quoad excom. IV, 406.
Ratum matrimonium IV, 53.
Reatus Culpæ seu *macula*. — Pœnæ I, 214.
Rebaptizandus quoad confessionem III, 211.
Rebaptizans, Rebaptizatus quandonam irregul. IV, 338.
Rebellare. An aliquando licitum I, 449.
Recentes sint hostiæ consecrandæ III, 22.
Receptans seu *Receptator*. Quoad restitutionem II, 128.
Recidivi quoad absolutionem III, 367. Cfr. *Ind. Syn.* III.
Reconciliatio. Quoad inimicos I, 330. — Ecclesiæ pollutæ III, 154. — Cœmeterii, 435.
Recuperatio virtutum III, 197.
Recurrentes ad laicam potestatem quandonam excommunicentur IV, 416.
Recursus. Vid. *Receptans*.
Reditus ecclesiastici quomodo impendendi II, 37.
Redemptionis pactum. Vide *Retroventitio*.
Reductio. Quoad donationem II, 208.
Reductio. Missarum III, 133.
Refectio unica in die jejunii I, 512.
Reflexa principia I, 100.
Reges, Reginæ. Quoad censuras IV, 362. — Quandonam reginæ possint ingredi in septa monasterii virorum 437; II, 334.

Regina cœli. Quoad indulgentiam IV, 317.
Regulæ interpretationis doctrinalis I, 171.
Regulæ morum. In quo constituendæ I, 61.
Regulæ Ordinum quoad obligationem II, 336.
Regulares. Quoad leges episcoporum I, 143. — Quoad interpretationem eorum privilegiorum 188. — Eorum obligationes II, 337. — Quoad transitum, ejectionem 314. — Quoad varia privilegia 347. — Quoad statum dispersionis 352. — Quoad jurisdictionem et approbationem III, 316. — Quoad confessionem *ibid.* — Quoad ordinationem 463. — Quoad excommunicationem IV, 445, 451.
Reincidentia. Quoad absolut. a censuris III, 307; IV, 371.
Relapsus præcedentes et subsequentes non habent *logicam* connexionem cum *actuali* dolore et proposito III, 369.
Relatio actuum ad Deum I, 77, 82, 324.
Religio pars Justitiæ, I, 284. — Ut virtus I, 351 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. I.
Reliquiæ. Quoad cultum I, 358. — Quoad *furtum* II, 88; IV, 469. — Non ponendæ in tabernaculo III, 58; neque supra tabern. 59.
Remedia. Contra scrupulos I, 120. — Contra conse. laxam 121. — Contra peccata capitalia 233-238.
Remissio peccatorum venialium quomodo obtinetur II, 452; III, 100, 105, 392.
Repetitio formæ II, 404; III, 39.
Repudiatio mulieris apud Hebræos IV, 79.
Res accepta. Ut titulus restitut. II, 101.
Rescissio seu *Rescindibilitas* in contractu II, 202.
Reservatio casuum III, 322, seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. III.
Residentia. Quoad episcopos II, 315; IV, 480. — Quoad canonicos II, 315. — Quoad pastores 319.
Resignatio. Quoad beneficia II, 325.
Restitutio. In communi II, 97. — In specie 160 seqq. — Cfr. *Ind. Syn.* t. II.
Restrictio mentalis I, 482.
Retentio donorum a religiosis acceptorum an sit casus papalis reservatus III, 336.
Retinentes libros prohibitos, quandonam excommunicentur IV, 504.
Retrovenditio II, 244.
Reus. Obligationes II, 275. — Quoad defensionem et fugam 277; I, 155.
Revalidatio matrimonii IV, 218.
Revelatio. Quoad secretum I, 502. — Quoad crimina II, 276. — Quoad sigillum III, 382. — Quoad impedimenta IV, 37.
Revelationes privatæ I, 294; IV, 492.
Reverentia erga parentes et superiores I, 442.
Reviviscentia sacramentorum II, 390. — Meritorum III, 196.
Revocatio. Quoad privilegia I, 189. — Quoad donationes II, 210.
Rigorismus absolutus et mitigatus I, 113.
Rituale Romanum. Quoad obligation. II, 446.
Ritus. Vid. *Cæremoniæ*.
Rixa I, 472.
Rogationes. Quoad abstinent.

I, 508. — Quoad Litanias dicendas II, 289.
Rosaria. Quoad materiam IV, 289. — Quoad benedict. 289. — An uni possint applicari indulg. diversæ 290.
Rosarii (SS) confraternitas IV, 293. — Sanatio confraternitatum SS. Rosarii 306.
Rosarium vivens IV, 293.
Rosarium perpetuum IV, 293.
Rubricæ quoad Missam III, 174 seqq.

S

Sabbatinum privilegium IV, 299.
Sabbatum. Quoad mutationem in dominicam I, 428. — Quoad esum carnium 508.
Sabbatum sanctum. Quoad communionem III, 49. — Quod missam 145.
Saccharum. Quoad jejunium eccles. I, 515.
Sacerdos. Quot peccata committat celebrans in mortali I, 223 et III, 45. — Quomodo peccet, si in mortali Euch. dispenset II, 417 et III, 47. — An toties peccet, quoties in mortali absolvit II, 418.
Sacerdotium. Duplex distinguitur III, 451. — Minus seu *presbyteratus* 483 seqq. — Majus seu *episcopatus* 490 seqq.
Sacramenta. In genere II, 372 seqq. — Differentia inter veteris et novæ Legis sacramenta 374. — Undenam eorum virtus 380. — Quid sit *sacramentum tantum*, — *res et sacramentum*, — *res tantum* 405 Cfr. *Ind. Syn.* t. II.
Sacramenta. In specie. *Bapt.* II, 454 seqq. — *Conf.* 498 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. II. — *Euch.* III, 1 seqq. — *Pœnit.* 185 seqq. — *Extr. unct.* 387 seqq. — *Ord.* 443 seqq. — Cfr. *Ind. Syn.* t. III. — *Matr.* IV, 1 seqq. — Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Sacramentalia. Quidditas, numerus II, 447. — Valor 451. — Effectus 451.
Sacrificium. Generice sumptum III, 104; — Veteris Legis 106; — Christi in cruce 107. — Missæ *Ibid.*
Sacrilegium, species luxuriæ I, 258. — Species irreligiositatis 379.
Sacrista. Quoad regulares mendic. III, 166.
Sacrosanctæ. Quomodo hæc oratio sit recitanda IV, 317; II, 302.
Sævitia. Ut causa divortii IV, 452. — Ut causa irregul. 343. — Ut causa excomm. 426.
Salarium *justum* I, 452.
Salarium familiale an debeatur ex justitia commutativa I, 452; II, 253.
Saltus. Quoad ordinat. III, 474.
Sanatio. Quoad restitutionem bonorum ecclesiasticorum II, 179. — Quoad Stationes Viæ Crucis, IV, 276. — Quoad confraternitatem SS. Rosarii 306.
Sanatio in radice IV, 219 Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Sancti canonizati I, 357.
Sanctificatio festorum I, 506.
Sanctitas vitæ. Quoad clericos II, 283.
Sanguinis baptismus II, 460.
Sartores. Quoad cooperat. I, 347. — Quoad operâ servilia 436. — Quoad furta minuta II, 84.
Satisfactio. Quoad sacr. pœnit. III, 282 seqq. — Cfr. *Ind. Syn.* t. III.

Satisfactiones Christi et SS. quoad indulgentias IV, 240.
Scandalum I, 338 Cfr. *Ind. Syn.* t. I.
Scapularia IV, 293 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Schedula confessionis an danda non absoluto III, 383.
Schisma. Quid, quotuplex I, 314. — Quoad excommunicat. IV, 408.
Scholæ. Neutræ, mixtæ, laicæ, normales I, 445.
Sciëntia. Quoad confessarios III, 353. — Quoad ordines III, 470.
Icotistæ quoad materiam Sacram. Pœnit. III, 206.
Scripturæ sacræ libros aut ejus commentarios imprimentes aut imprimi facientes sine approbatione Ordinarii IV, 489.
Scrupulus. Quid agendum sit ei qui scrupulis laboret I, 119.
Scrutinium. Quoad Ordinandos III, 467.
Sculpere in die festo I, 437.
Scurrilitas. Filia gulæ I, 240. — Filia luxuriæ I, 250.
Sebum. Quoad missæ celebrat. III, 160.
Secretum. Naturale, commissum, promissum I, 500 Cfr. *Ind. Syn.* t. I. — Sacramentale seu sigillum III, 374 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. III.
Sectæ. Massonicæ aut Carbonariæ aut ejusdem generis quoad excomm. IV 430.
Sectio cæsarea II, 494.
Seditio I, 472.
Seductor puellæ ad quid teneatur II. 164.
Semen mulieris quoad generat. I, 266.
Semi-fatui. Quoad communion. III, 72. — Quoad absolut. sub condit. 222.
Semi-Pelagiani. Circa libert. I, 37.
Semi-Quietistæ. Quoad objectum formale charit. theol. I, 223.
Semi-voluntarium I, 26.
Senatores ad legem iniquam concurrentes II, 126. — Senatum subterfugientes 132.
Senes. Quoad jejunium eccles. I, 520. — Quoad matrim. IV, 187.
Sententia communis, communior, communissima I, 107. — Principia circa sententiam a confessario ferendam III, 359.
Separatio bonorum II, 31, 34. — Conjugum IV, 87. — Oratorum 212.
Septenarius numerus sacramentorum stabilitur II, 376. — Donorum Spiritus Sancti 504.
Sepultura III, 419 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. III.
Sequestrantes jurisdictionem, bona, reditus Eccles. IV, 418.
Sequestrum II, 223.
Sermones impudici. Extra connubium I, 275. — In connubio IV, 226.
Servi seu *Mancipia* irregulares IV, 334.
Servientes infirmis. Quoad auditionem Missæ I, 435. — Quoad jejunium 521.
Servilia opera I, 436.
Servitus. Ut species dominii II, 15. — Ut status subjectionis 18. — Ejus abrogatio christianæ religioni tribuenda 22. — Ut impedimentum matrimonii dirimens IV, 132.
Servus Dei I, 357.
Sexagenarii. Quoad jejunium I, 520.
Sigillum sacramentale III, 374 seqq. Cfr. *Ind Syn.* t. III.

Signa. Imperfecti consensus I, 205. — Perfectæ ebrietatis 241. — Dilectionis inimico exhibenda 329. — Veræ possessionis diabolicæ 410. — Vocationis ad statum II, 268. — Dispositionis in pœnitente III, 358. — Vocationis ad ordines 467.

Signaculum virginale. Quid sit I, 256.

Simon Magus. Quoad formale peccati I, 202. — Quoad causam peccati 211.

Simonia. Quid, quotuplex, quale peccatum I, 382. — Pœnæ 376 : IV, 438-442. — Restitutio I, 388.

Simulatio. Quid I, 484. — Quoad sacramenta II, 427.

Simultas materiæ et formæ in sacramentis II, 399.

Sobrietas, pars Temperantiæ, I, 284.

Socialistæ. Quoad jus proprietatis II, 17. — Quoad excommunicationem IV, 430.

Societas. Ut contractus II, 249.

Sodalitas Franciscalium Tertii Ord. sæc. IV, 308.

Sodomia. Quid sit I, 262.

Solemnitas votorum undenam repetenda II, 39 IV, 144.

Solemnitates civiles. Quoad matr. celebrationem IV, 231 Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.

Solertia, dos prudentiæ I, 283.

Solidarii. Quoad excomm. IV, 430.

Solidaritas. Quoad restitutionem II, 136.

Sollicitatio ad turpia in confessione III, 344 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. III.

Solutio. Ut differt a restitut. II, 94.

Somnia. Quid liceat ex iis concijere I, 370.

Sortes. Quotuplicis generis I, 370. — Periculum sortis in mutuo II, 234.

Sortilegium I, 369.

Sortitio seu loteria II, 263.

Species Quoad peccata I, 217. — Quoad Eucharistiam III, 17. — Quoad præsentiam realem 20. — Quoad confessionem 255.

Specificatio. Ut est modus accessionis II, 57.

Spectacula. Quid de iis dicendum I, 277.

Spelta. Quoad materiam in Euch. III, 24.

Spes. Ut virtus theologica I, 314. Cfr. *Ind. Syn.* t. I.

Spiritismus I, 376.

Sponsalia IV, 1 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.

Sponsio II, 263.

Spontaneum. Quomodo differat a voluntario I, 25.

Spurius irregularis IV, 333.

Statuæ obscœnæ. Quoad aspectum et confect. I, 275.

Status. In genere II, 267. — Laicalis 270 ; — Clericalis 282 ; — Religiosus 326 Cfr. *Ind. Syn.* t. II. — *Liber* in ordine ad matr. IV, 35, 162.

Stearina III, 160.

Stipendium missæ III, 134. Cfr. *Ind. Syn.* t. III.

Stola. Quoad jura II, 36. — Quoad miss. III, 167, 170.

Studiositas, pars Temperantiæ I, 285.

Stultiloquium filia luxuriæ I, 250.

Stuprator. Quis sit et ad quid teneatur II, 165.

Stuprum. Quid I, 254. — An liceat illud pati 46. — Restitutio ob stuprum II, 165.

Stylus curiæ IV, 207.

Suadente diabolo quid sit IV, 426.

Suadere minus malum, ut vi-

tetur majus I, 343; II, 125.
Synesis, pars Prudentiæ. I, 283.
Subdelegare quandonam possit delegatus I, 175.
Subdiaconatus III, 498; an sacramentum, 453. Cfr. *Ind. Syn.* t. III.
Subjectum. Legis I, 139. — Dominii II, 23. — Contractus 186. — Sacramentorum 431. — Baptismi 481. — Confirm. 513. — Euch. III, 64. — Pœnitentiæ, ut est virtus 189; ut est sacram. 202. — Extr. unct. 405. — Ord. 464. — Matrim, IV, 67. — Irregularitat. 329. — Censuræ 362.
Subreptio. Quid I, 176.
Subsannatio. Quid I, 496.
Substitutio. Quoad canonicos in choro II, 316.
Suburbicarii clerici IV, 471.
Suffragatores. Quoad reparationem damni II, 126. Vid. *Consentiens*.
Suffragia communia Ecclesiæ IV, 381.
Suicidium. Quoad culpam I, 458. — Quoad pœnam 461.
Sumptio Eucharistiæ qualis necessitatis III, 65.
Superbia. Quid, quotuplex, quale peccatum, ejus filiæ et remedia I, 229.
Superflua. Alia sunt *vitæ*, alia *statui* I, 331.
Superiores. Obligationes eorum erga inferiores I, 451. — Quoad religiosos II, 337.
Superstitio. Quid, quotuplex, quale peccatum I, 367.
Surdi. Quoad irregul. IV, 333.
Surdo-muti. Quoad commun. III, 72. — Quoad confess. 265. — Quoad indulg. IV, 262.
Susceptio in baptismo II, 87.
Suspensio. In genere IV, 387. — Suspensiones *Pianæ* 464. — Suspensiones aliæ addendæ necnon *Tridentinæ* 473.
Suspensio ex informata conscientia IV, 392.
Suspicio temeraria I, 499.
Susurratio. Quid sit I, 236, 480.
Synagogas judæorum ædificare an liceat I, 346.
Synderesis. Quidditas, quomodo differat a conscientia I, 90.
Systemata circa relativæ probabilitatis usum I, 113.

T

Tabacum. An frangat jejunium eucharisticum III, 86.
Tabella secretarum. Quoad missam III, 165.
Tabellio. Vid. *Notarius*.
Tabernaculum III, 58.
Tabulæ rotantes I, 375.
Taciturnitas. Quoad assensum I, 27. — Quoad sponsalia IV, 5.
Tactus. Corporis extra conjugium I, 271. — In conjugio IV, 225 seqq. — SS. Vasorum eorumque paramentorum III, 167 seq.
Taxa. Quoad stipendium miss. III, 134. — Quoad dispensat. matrim. IV, 205 Vid. *Componenda*.
Telephonium. Quoad absolut. a peccatis III. 220. — Quoad absolut. a censuris IV, 373.
Templa hæreticorum ædificare an liceat I, 346.
Temperantia, ut virtus cardinalis I, 284.
Tempus. Quoad circumstant. I, 72. — Quoad refectionem in jejunio 513. — Quoad præscript. *acquisitivam* II, 60, *liberativam* 65.— Quoad horas canon.

293. — Quoad jejun. naturale III, 84. — Quoad indulg. IV, 254, 263. Tempus pro lucranda indulg. alicui determinato diei affixa currit per se *a media nocte ad mediam noctem*, 272. — Quod valet etiam pro indulgentiis ratione *festivitatum* concessis (*ibid.*). — Quod si indulgentia concessa sit *a primis vesperis usque ad occasum solis sequentis dici*, tunc tempus pro ea lucranda incipit non *a media nocte*, sed a *primis vesperis* (*ibid.*). — Qua hora primæ vesperæ incipiant, II, 294.

Tempus clausum IV, 109. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.

Tentatio Dei I, 378.

Tentationum seu peccatorum causa occasionalis *extrinseca* et *intrinseca* I, 213.

Testamentum II, 211. Cfr. *Ind. Syn.* t. II.

Testiculi utriusque carentia est imped. matrim. IV, 188. — Unius testiculi abscissio quoad irreg. 343.

Testimoniales litteræ III. 462.

Testis. Obligationes II, 275. — Quoad matrimonium IV, 185.

Textores. Quoad jejun. eccles. I, 521.

Theatra. Vid. *Spectacula*.

Thesaurus. Quoad occupationem II, 51. — Quoad indulgentias IV, 239.

Timor relative ad contrition. III, 229.

Titulus. Quoad præscript. II, 60. — Quoad jurisdict. III, 308. — Quoad ordinat. 472.

Tolerantia modernarum libertatum I, 308.

Tolerati IV, 377.

Tonsura. Ejus gestatio II, 28. — Quidditas, institutio, significatio, effectus, III, 503.

Torpor filia acediæ I, 238.

Transitus de una ad aliam religionem II, 314, 365.

Translatio indulgentiarum IV, 275.

Transsubstantiatio stabilitur III, 15.

Tributum. Quid, quotuplex II, 174. — Tributorum solutio 175.

Tricenarium Gregorianum IV, 300.

Trinus contractus II, 250.

Tristari de bono alterius I, 235.

Tumor mentis filia iræ I, 235.

Tunsio pectoris ut sacramentale II, 449.

Turpiloquia. Quid de iis dicendum I, 275.

Tutiorismus. *Strictus* I, 109. — *Mitigatus* 113.

Tutum. An semper teneamur sequi *tutiora* I, 109. — Quandonam teneamur ea sequi 110.

Typographi. Quoad cooperationem I, 346. — Quoad festa 436. — Quoad jejunium 521. — Quoad librorum approbationem IV, 502. — Quoad censuras 504, 507.

Tyrannus. An ejus leges obligent in conscientia I, 152. — An liceat tyrannum occidere 462.

U

Unctio (Marc. IV, 13), quæ pertinebat ad donum miraculorum, non fuit sacram. extr. unctionis III, 389.

Unctio extrema Quidditas III, 387. — Cur sic vocetur 388. — Quandonam instituta (*ibid.*). — Est verum sacram. 389. — Ejus effectus 391 seqq. — Materia 364, forma 399. Minister 401. —

Subjectum 405. Cfr. *Ind. Syn.* t. III.

Unilateralis contractus II, 182.

Unitas matrimonii IV. 73.

Universitates appellantes ad futur. conc. IV, 477. — Universitatum acatholic. frequentatio I, 446. — Quo sensu et sub quibus conditionibus toleratur frequentatio Universitum *Oxoniensis* et *Cantabrigensis* 447.

Usucapio. Vid. *Præscriptio*.

Usura II, 227. Cfr. *Ind. Syn.* t. II.

Usurpantes jurisdict. vel bona Ecclesiæ. Quoad censuras IV, 416, 450.

Usurpatio. Quoad *nomen* Dei, Sanctorum et verba S. Script. I, 389. — Quoad ordines IV, 339.

Usus. Quid II. 13. — Jura usuarii (*ibid.*).

Usus-fructus. Quid II, 11. — Quomodo constituatur 12. — Jura et obligat. usufructuarii 12. — Quibus modis finitur 13.

Utilitas indulgentiarum IV, 244.

Utilitas publica. Quoad servilia in die festo I, 439. — Quoad dominium *altum* II, 9.

Uxor. Quoad eleemosyn. I, 334. — Quoad votorum irritat. 421. — Quoad ejus obligat. 449. 451. — Quoad jejunium 522. Quoad dominium II, 30 seqq. Quoad furta 82. — Quoad restit. 150. — Quoad contractus 189. — Quid si consenserit, ut maritus SS. Ord. susciperet 306; IV, 87.

Uxorati. Quoad irregul. IV, 334.

V

Vacantia bona II. 49.

Vagi. Quoad leges I, 146. — Quoad comm. pasch. 535. — Quoad bapt. II, 476. — Quoad banna IV, 34. — Quoad matrim. 179. — Quoad censuras 362.

Valor sacrificii III, 117.

Vana gloria. Filia superbiæ I 233.

Vana observantia. Quid quotuplex, quale peccatum I 373.

Vana SS. Nominis Dei usurpatio I, 389.

Variatio. Quoad formas sacramentorum II, 401. — Quoad formam baptismi 473. — Quoad missam III, 176.

Vasa sacra. Calix, patena, pyxis, parva custodia, ostensorium, lunula III, 162.

Vaticinium. Species divinationis I, 369.

Vectigalia II. 175 vid. *Tributum*.

Velum. Quoad miss. III, 164.

Venatio, modus acquirendi dominium II. 45. — An licita diebus festis I, 437. — An clericis prohibita II, 45, 308.

Vendere aliquid temporale spirituali annexum an semper sit *simonia* I, 387.

Venditio-Emptio II,236 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* t. II.

Venditio sub hasta II, 246.

Venditores. Quoad libros obscenos et prohibitos IV, 503.

Veneficium I, 458.

Veneratio. Quoad sanctos, imagines, reliquias I, 358.

Veniale peccatum. Quidditas I, 198, 200. — Ejus constitutiva 206. — Ex quibus causis mortale possit fieri veniale et vicis-

sim 208, 209. — In quo conveniant et disconveniant veniale et mortale 211. — Ejus effectus 214. — An non habens nisi venialia teneatur ad annuam confession. 525. — Quotuplici ratione venialia remittantur II, 452 et III, 100, 195, 391. — An venialia impediant effectum Euch. III, 101. — An peccet venialiter qui Euch. sumit cum peccato veniali 102. — An recte exponantur in conf. venialia 207. — An veniale possit esse obex ad lucrandam indulg. plenariam IV, 254. — Confessio venialium quoad indulg. et jubil. 267, 314.

Veracitas, pars Justitiæ, I, 284.

Verba obscœna. Vid. *Turpiloquium*.

Verba consecrationis explicantur III, 42.— Item absolutionis 216.

Verberare causa disciplinæ an possit superior religiosus II, 337. — An incurrat excomm. IV, 427.

Verecundia, pars Temperantiæ, I, 284.

Verificatio precum IV, 211.

Veritas in juramento I, 402.

Versiones S. Scripturæ quoad prohibitionem IV, 489.

Vestis. An liceat uti vestibus infidelium I, 304. — Vestis seu habitus quoad clericos II, 283; quoad religios. 342. — Vestes sacrae ad Euch. distribuendam III, 50. — Ad missam celebrandam 167.

Vestitus contractus II, 182.

Veteramentarii. Ut recept. II, 128.

Viæ crucis indulgentia IV, 276. Cfr. *Ind. Syn.* IV.

Viaticum. Quoad nomen III, 9. — Quoad administrationem 49. — Quoad necessit. illud suscipiendi 68. — An, qui post viaticum peccet mortaliter, teneatur, stante eodem morbo, denuo communicare 70. — An debeat dari pueris, amentibus, perfecte ebriis, damnatis ultimo supplicio 71. — An liceat infirmis non jejunis sæpius communicare per modum viatici 86. — An liceat sacerdoti non jejuno celebrare ad dandum viaticum 87. — Cfr. *Ind. Syn.* III. — An possint regulares administrare viaticum II, 349; — III, 48; IV, 468.

Viator. Cur solus, de lege ordinaria, sit capax sacramentorum II, 432.

Viatores. Quoad auditionem miss. I, 435. — Quoad abstinentiam a carn. 509. — Quoad jejun. eccl. 521.

Vicarius. *Capitularis* II, 317; — III, 126. — IV, 247 et 395. — *Generalis* III, 448. — *Foraneus* seu *Decanus* 449.

Vice-pastores II, 321.

Viduæ paupertas ut causa disp. IV, 201.

Vigilia. Quoad comm. et confess. in ordine ad indulg. IV, 263, 267. — Ad jubilæum, 314.

Vindicatio, pars justitiæ, I, 284.

Vinum. Ut materia Euch. conficiendæ III, 27.

Violaceus color quoad signific III, 171.

Violantes Privilegium fori II, 321; IV, 413. — Immunitatem asyli eccles. IV, 434. — Clausuram II, 343; IV, 435, 437, 462. — Libertatem matrim. IV, 462. — Libertatem ingred. relig. 463.

Violentas manus injicientes in clericos vel monachos II, 221; IV, 426.

Violentia I, 43. Cfr. *Ind. Syn.* t. I.
Violentum. Quomodo differat a voluntario I, 25.
Virga divinatoria I, 372.
Virginitas. Ut virtus I. 476; — quomodo amittitur 476; — amissa an possit restitui per pœnitentiam 477. — An matrimonium virginitati sit præferendum IV, 55.
Virgo. An possit permittere se occidi ne violetur I, 460.
Virtualis. Contractus II, 182. — Intentio I, II; II, 413.
Virtus. Quid, quotuplex, etc. I, 281. Cfr. *Ind. Syn.* t. I.
Vis. Quoad actum human. I, 43. — Quoad contractus II, 194. — Quoad sponsalia IV. 8. — Quoad matrim. 154.
Visio beatifica. An sit actus humanus I, 18.
Visitatio diœcesis per episc. II, 314. — Visitatio SS. Liminum 315.
Visitatio ecclesiarum tempore jubilæi IV, 315.
Visitatio infirmorum III, 409 seqq. Cfr. *Ind. Syn.* III.
Vita communis. Quoad statum religiosum II, 328.
Vita periclitantes. Quoad confessionem III, 265.
Vitandi IV, 377.
Vitium Solitarium. Vide *Mollities*.
Vivi capaces indulgentiarum IV, 252. — Conditiones ut eas sibi lucrentur 252.
Vocatio. Ad statum II, 267. — Ad religionem 332. — Ad ordines III, 466.
Volitum. Quomodo differat a voluntario I, 25.
Voluntarium. Quidditas, principia, divisio I, 23-24. — Quæ causæ tollant, — minuant vel augeant voluntarium 43.
Voluntarium indirectum. Quandonam imputetur ad culpam I, 31. — Quandonam contrahatur malitia effectus in causa dumtaxat voluntarii 34.t
Voluntas. Quomodo concurr a ad act. hum. I, 20. — Ejus dominium in alias potentias imminutum per pecc. orig. (*ibid.*). — An possit pati violentiam 44. — Quid requiratur ex parte voluntatis ad actus bonitatem vel malitiam moralem contrahendam 66. — Quomodo debeat conformari voluntati divinæ, ut bona sit 77.
Voluptas. An malus sit actus positus voluptatis causa I, 76. — III, 90. — IV, 58. — An opus sit se inebriare *voluptatis* causa, ut detur peccatum ebrietatis I, 244.

Vomitus in administ. viatic. III, 55.
Votum. Quidditas, divisio, obligatio, interpretatio, irritatio, dispensatio, reservatio, commutatio, etc. I, 414. — Cfr. *Ind. Syn.* I.
Votum. Imped. *impediens* matr. IV, 109 seqq. — Impend. *dirimens* 134.
Votum heroicum IV, 269. Cfr. *Ind. Syn.* t. IV.
Vota simplicia an sufficiant ad essent. status relig., et in quo *solemnia* differant a simplicibus II, 330. — Ad quid obligant vota simplicia II, 356.
Vulgari lingua missa non est celebranda III, 182.

W

Wicleffistæ. Circa libertatem I, 38. — Circa dominium II, 25.

X

Xenodochium. Quoad expositionem prolium II, 169.

Z

Zelator in ord. relig. II, 337.

FINIS OPERIS

Imp. J. Dumoulin, rue des Grands-Augustins, 5, Paris.

WITHDRAWN

WITHDRAWN

BX 1749 .T7 H34 1906 v. 4

Haine, A. J. J. F. 1823 or 5-1900.

Theologiae moralis elementa

DATE | BORROWER'S NAME

240 H152t v.4

BX 1749 .T7 H34 1906 v. 4

Haine, A. J. J. F. 1823 or 5-1900.

Theologiae moralis elementa

fr
yo
pl

return the slip to the pocket and replace the book in its proper place.

A BOOK IS NO GOOD UNLESS YOU CAN FIND IT WHEN YOU NEED IT. Your cooperation in keeping an orderly library will enable you to get the best possible service from your library.

CATHOLIC THEOLOGICAL UNION
3 0311 00104 8847

BX 1749 .T7 H34 1906 v. 4

Haine, A. J. J. F. 1823 or 5-1900.

Theologiae moralis elementa

DATE

BORROWER'S NAME

240 H152t v.4

BX 1749 .T7 H34 1906 v. 4

Haine, A. J. J. F. 1823 or 5-1900.

Theologiae moralis elementa

fr
yo
pl

return the slip to the pocket and replace the book in its proper place.

A BOOK IS NO GOOD UNLESS YOU CAN FIND IT WHEN YOU NEED IT. Your cooperation in keeping an orderly library will enable you to get the best possible service from your library.